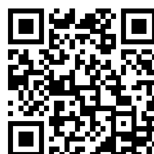
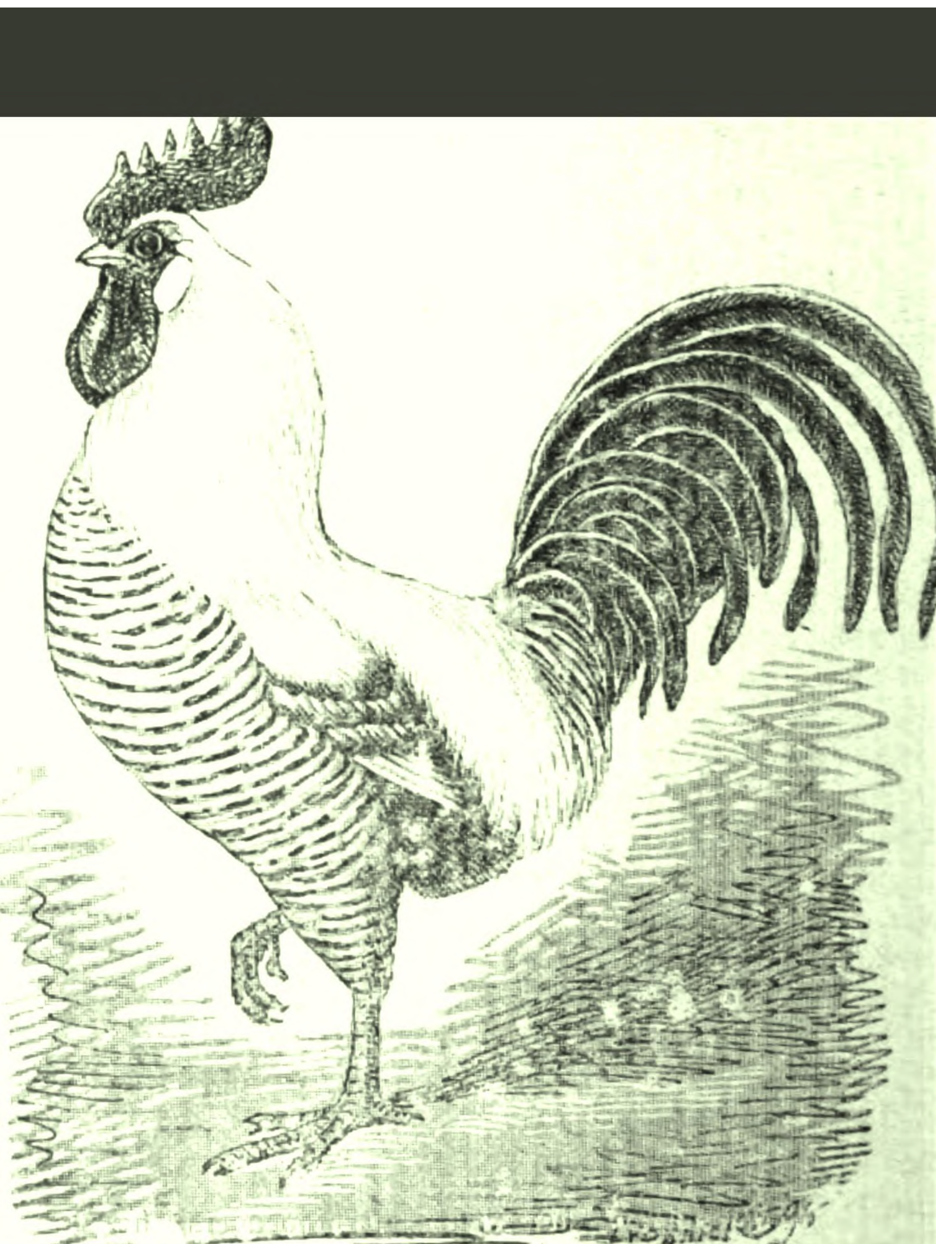

Het Belfort

19E5

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Tiende jaargang, 1895. Januari, Nr 1.

WERKEN VOOR ONDERWIJZERS EN SCHOLEN.

Leerboek van Rekenkunde, voor Vlaamsche normaalscholen, door A. De Riemacker. (Door den Verbeteringraad aangenomen) 2de uitgaaf	fr. 3,00
Vormleer. Handboek voor den onderwijzer, id., met platen	» 1,50
Leerboek van Rekenkunde, ten gebruike van het middelbaar onderwijs, id., 1ste boekd. fr. 0,50, 2de boekd.	» 0,75
Précis d'arithmétique, à l'usage de l'enseignement moyen, id., tome I, fr. 0,50, tome II, fr. 0,75, ensemble	» 1,25
Précis d'arithmétique. (Maître). Solutions des Problèmes, id.	» 0,75
Bijzondere leergangen voor de vakken der lagere scholen, door I. D. S. en A. V. D. Dr., professors	» 1,50
Lessen over gezondheidsleer volgens het Staatsprogramma van 1884, door H. Mys, prof. in de Normaalschool	» 0,75
Lessen van boomteelt ter gebruike van Normaalscholen, door denzelfden, met platen	» 0,90
Lessen van land- en tuinbouw, gevolgd van de gezondheidsleer der dieren, id. id.	» 2,00
Lessen over tuinbouw ten gebruike van meisjesnormaalscholen, naar het laatste Programma, id. id.	» 0,50
Natuurlijke historie, id. id.	» 0,50
Vlaamsche Spraakkunst ten gebruike van het middelbaar en normaal onderwijs, 2de uitgaaf, door A. Joos	» 1,00
Kleine Spraakkunst, met oefeningen, volgens het schoolprogramma van 1884, 1ste deel, Meester, 2de uitgaaf, id.	» 0,30
Idem, 2de deel, leerling, 4de id., id.	» 0,25
Idem, 3de deel, leerling, 4de id., id.	» 0,35
Eenige wenken voor het onderwijs van de Vlaamsche en Fransche taal in de gestichten van middelbaren graad, id.	» 0,75
Schatten uit de Volkstaal, id.	» 2,50
Raadsels van het Vlaamsche Volk, vergeleken en verklaard, id.	» 0,80
Opgaande letterkundige lessen, id.	» 0,75
Taal- en letterkundige mengelingen, id.	» 1,00
Vertelsels voor het Vlaamsche volk (4 *reeksen*), id. elke	» 0,75
Onderwijzer en volkstaal, id.	» 0,75
Korte leerwijze van onzen kerkzang, id.	» 0,30
Waasch idioticon (*onder druk*), id.	» 10,00
Programme et règlement des écoles normales	» 0,75
Verordening en progamma van het lager onderwijs	» 0,50
Programmatafel om in de klas ten toon te hangen	» 0,90
Dagorden » » » »	» 0,30
Beknopte Mechelsche Catechismus, door Mgr Lambrecht	» 1.80
Principes de morale, id.	» 0,40
Bewaarscholen. — Officiëele stukken met practische lessen, door F. Van Cleemput	» 1,50
Lezen en schrijven, door E. Meganck, I 0,30, II 0,40, III	» 0,60
Bloemlezing, door A. Ruyten en H. Bartels, 2 deelen, elk	» 2,60
Hoogduitsche spraakleer voor Nederlanders, door K. Ternest	» 3,50
Oefeningen op de rekenkundige ontleding, P. Pipers	» 0,40
Chrestomathie française, par J. Samyn	» 2,00
Chrestomathie anglaise, par Van De Borie	» 2.50
Oefeningen op de lessen over de breuken, P. Van Lantschoot	» 0,40
Vaderlandsche geschiedenis (lees- en leerboekje), id.	» 0,20
Leesboekje door Edm. Suy en A. Van Overbeke, 5 d. elk	» 0,15
Aanvankelijke oefeningen op de spelregels, id. I, 0,20, II,	» 0,25
Kleine Vaderlandsche geschiedenis, door A. Alyn	» 0,20
Aardrijkskunde voor lagere scholen, Broeder Alexis	» 0,60
Land- en tuinbouwkunde, id.	» 0,75
Het godsdienstig onderwijs in de scholen, A. Miechiels	» 0,50
Oefeningen in de Moedertaal, door K. D. K. I, 0,30, II, 0,35, III	» 0,60
Id. deel des meesters I fr. 1,15, II fr. 1,55, III	» 4,00
Elf zeer bijzondere taalregels, door P. De Keyzer	» 0,15
Praktisch Rekenboek voor lagere scholen, door A. Vromant	» 0,30
Bijzonderste daadzaken der geschied. van België, C. J. Mathieu	» 0,75
Tableau des déclinaisons et des conjugaisons allemandes	» 0,25
Vaderlandsche geschiedenis, door A. De Baere	0,30 en 0,50

ENZ. ENZ. ENZ.

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren,
Kunst en Wetenschap

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

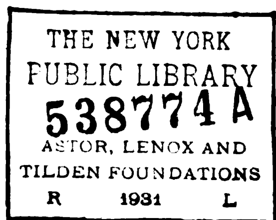
Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent
Drukkerij A. Siffer

Tiende jaargang [illegible] — Eerste halfjaar

EDUWAERD DE DENE.

Den Heer L. G. de la Vallée-Poussin, als blijk van verkleefdheid, opgedragen.

TOT hiertoe zijn de Rederijkers betrekkelijk weinig bestudeerd geworden. Uit een aesthetisch oogpunt is daar zeker weinig bij verloren; uit een historisch oogpunt ongetwijfeld veel. Het is toch eene onloochenbare leemte in onze letterkundige geschiedenis dat zelfs over den levensloop van de meest bekenden onder hen — om enkel voor de 15e eeuw De Rovere, en voor de zestiende Castelein te noemen — zoo weinig slechts geweten is en dat noch de eene noch de andere ooit werd gekozen tot onderwerp eener grondige studie. Dat er zoo bitter weinig overgebleven is van de eens zoo omvangrijke rederijkersliteratuur heeft hieraan wel de grootste schuld; terwijl de maatschappelijke stand der meeste rederijkers doorgaans zoo gering was, dat hun levensbeschrijver slechts over schaarsche en onbeduidende bronnen kan beschikken.

Eene bijzondere kans was het dan ook in onze oogen, dat er van De Dene — een type van den rederijker zooals men er zich geen volkomener zou kunnen wenschen — niet alleen gedichten genoeg overgebleven zijn om ons toe te laten ons van zijne ontwikkeling en bedrijvigheid een voldoende denkbeeld te vormen, maar dat ook voor het opmaken zijner levensbeschrijving toereikende gegevens voorhanden zijn in zijne gedichten zelf vooreerst, en, daarbuiten, voornamelijk in de reeks aanteekeningen uit het Brugsch Archief, welke de heer

Gilliodts-Van Severen ons mededeelde met eene bereidwilligheid, waarvoor wij hem niet genoeg kunnen bedanken.

Vóór het verschijnen zijner *Warachtighe Fabulen der Dieren*, in 1567, had De Dene van 1557 tot 1561 zijn *Testament Rhetoricael* vervaardigd, een zeer uitgebreid en in menig opzicht uiterst merkwaardig rijmwerk, dat ongelukkiglijk, met uitzondering van enkele uittreksels, tot hiertoe onuitgegeven en onbekend bleef.

Het is opgevat in denzelfden geest als Villon's beroemd *Grand Testament*, en is er misschien wel eene navolging van. Men leert er onzen dichter uit kennen als een echt-zestiendeeuwschen, en door-en-door Vlaamschen Villon. Overigens schijnt het schrijven van Testamenten onder de Vlaamsche Rederijkers tamelijk zeer in zwang geweest te zijn (1). Welke onderlinge betrekking er kan bestaan tusschen al deze grootere en kleinere Fransche en Vlaamsche Testamenten, zullen wij hier niet onderzoeken. Doch stellig overtreft dat van De Dene al de overige in omvang : behalve de 14 ongenummerde bladzijden met den Proloog en de Tafel, telt het in het handschrift niet minder dan 451 in folio bladzijden.

De alle palen en perken te buiten schrijdende langdradigheid, die geene enkele gelegenheid voorbij laat gaan om elke bijzonderheid tot het uiterste toe uit te spinnen, wordt men onmiddelijk gewaar. Behalve den Proloog

(1) Het wil ons schijnen dat, in navolging der Fransche *Congés* en *Testaments* wellicht, onze Vlaamsche Rederijkers de *Adieu*'s en *Testamenten* als één genre beoefend hebben ; de talrijke *Adieu*'s en *Testamenten* van ter dood veroordeelde hervormden (Laetste Adieu van Jacob de Keersmaker, Brugge, 1569; Testament van Zoé vanden Houte; van Lenaert Plouier, 1559; van Gielis Bernaerts, 1559; van Jorian Simonsz, 1567; van Jan Claesz, 1544; van Anneken, 1537; enz.) moeten misschien buiten beschouwing gelaten worden; toch schijnen ons : *den uyttersten wille van Loys Porquin; Jan Splinters Testament;* den *Adieu van Jan van Hembyse;* het *Testament van Gillis de Rammeleire;* enz — ofschoon ons de tijd ontbrak om dit onderwerp nader te onderzoeken — wel op een als dusdanig erkend en beoefend genre te wijzen.

(I-II) die de Inhoudstafel (III-XIV) voorafgaat, komen er opvolgentlijk nog twee andere nieuwe Inleidingen (1-5 en 6-10), eer men met een zucht van ontlasting aan het *Testament* zelf geraken kan.

Hier vindt men nu de opsomming van de verschillende schikkingen welke de dichter neemt ten opzichte van zijne ziel en van zijn lichaam, na zijn afsterven, en de reeks legaten welke hij daarbij vermaakt aan kerken, kloosters, scholen en gilden (11-130); zijne schikkingen ten opzichte van zijne aardsche goederen, en de reeks legaten aan vrouw en kinderen, aan vrienden en kennissen (130-181); allerlei vermaningen en opwekkingen tot de wereldlijke en tot de geestelijke overheid, en, met het oog op de zeven hoofdzonden, tot al de menschen in het gemeen (182-440); waarna door een algemeen Adieu en de opsomming der allerlaatste schikkingen (440-451) het lange gedicht besloten wordt.

Vele der legaten zijn van zulken aard, dat wij er allerlei bijzonderheden uit vernemen over de levenservaring van den dichter en over zijne wereldbeschouwing; het *Testament* daarenboven lijkt wel eenigszins op eene bloemlezing welke de schrijver naar een vreemdsoortig plan zou bijeengezameld hebben uit diegene zijner refereinen, liedekens en andere gedichten, waarop hij dacht bijzonder fier te mogen zijn.

Deze algemeene beschrijving van De Dene's *Testament* scheen het ons noodig voorop te plaatsen om hetgene wij nu mede te deelen hebben over de levensbijzonderheden van onzen Rederijker duidelijker te maken.

De inlichtingen, welke men uit woordenboeken, tijdschriften en letterkundige geschiedenissen kan bijeen lezen, zijn niet alleen schaarsch, maar doorgaans onbetrouwbaar. Vischer, Willems, kennen van De Dene alleen de *Warachtighe Fabulen*. Frederiks en Van den Branden, die in hun *Biographisch Woordenboek* (1891) een schilder van hem maken, dichten hem « een merkwaardig werk » in verzen toe, getiteld : « Myn Testament Rhetoricael of Langen Adieu, Brugge 1561 »; hun artikel besluiten

zij met de melding, dat men in de geboortestad van den dichter-schilder een handschrift van meer dan drie honderd verzen bewaart, getiteld « Mynen langen Adieu, nieuw gemaakt in 't Jaer 1560 ». — Prof. Paul Alberdingk Thijm, die in zijn *Spiegel der Ned. Lett.* (1878) met zekere uitvoerigheid onzen schrijver behandelt, maakt hem tot opvolger van Cornelis Everaert als facteur van de *Drie Santinnen*, wat toch zou dienen bewezen te worden; « hij heeft ons », leest men verder, « 1° een gedicht nagelaten, waarin hij een overzicht geeft van de kort voor hem levende beoefenaren der dichtkunst en andere geleerde liefhebbers, waaruit wij een aantal kleinigheden voor de geschiedenis van kunst en letteren kunnen opdoen; 2° schreef hij een gedicht in 300 verzen, door hem genoemd *Den langen Adieu.* » Kortom, ook hier dus worden gedichten welke deel uitmaken van het *Testament Rhetoriael* als afzonderlijke werken aanzien.

Laat ons nu samenvatten wat men van elders over zijn leven kan te weten komen.

In 1834 verscheen voor het eerst in de *Nederduitsche Letteroefeningen* (bl. 167), de volgende belangrijke mededeeling van een stuk « ons bij toeval in handen gevallen », luidt het, en dat wij hier laten volgen :

« *Wy Cornelis de Boodt ende Laureins Croes, scepenen in Brugghe, in dien tyden, doen te wetene allen lieden dat quamen voor ons, als voor scepenen Willem Cornelisse..... gherecht bleuen zynde in de zeuen deelen van achte van den huuse hier naer verclaerst blyckens by twee quytscheldinghen, deen in daten vanden zestiensten in hoymaent XV^c zessentzeuentich ende dander vanden achtiensten ougst zessentzeuentich, midsgaders noch een transpoort vanden date vanden achtentwintichsten in september XV^c zessentzeuentich, al onderteekent by Eduwaert de Dene, wilen ghezworen clerc ter vierscare deser stede, ende voort Joncvrou Antonyne filia Jan de Zaghere... als gherecht in tander achtste deel vanden zeluen huuse by quytscheldinghe in daten vanden zeuenentwintichsten september zessent-*

zeuentich onderteekent by den voornoemden Dene... Dit was ghedaen int jaer duust vyfhondert neghenentzeuentich op den zeuentiensten dach van ougst. »

« Wy nemen alleen », volgt daarop, « uit dezen akt al wat eenige betrekking op onzen dichter heeft. Behalven het ambt door hem bekleed (1), kan men nog uit de aangehaalde woorden den tijd waarop hij omtrent stierf opmaken. Namelijk tusschen 28 september 1576, wanneer hij nog als Klerk of Greffier akten onderteekende, en 17 augusty 1579, wanneer de schepenen zeggen : *Eduwaert de Dene wilen.* »

Wilen had nog geenszins de thans uitsluitelijke beteekenis van *overleden*, maar wel de algemeene beteekenis van *verleden*, *voorheen*. Het is mogelijk dat onze dichter ná 1579 nog zou geleefd hebben. Toch blijft het waarschijnlijk dat het sterfjaar wel degelijk tusschen 1576 en '79 moet gesteld worden. Uitgaande van hetzelfde stuk plaatst het Blommaert (*Belg. Mus.* 1838, bl. 174 en vlg.) omstreeks 1580. In den « *Bulletin communal de la ville de Bruges*, année 1871 et 3 premiers trimestres de 1872 » wordt in het verslag van den stadsarchivaris melding gemaakt van een perkamenten stuk, betrekking hebbende op « Eduwaert de Dene wilen ghezworen clerc ter vierscare » 17 Augustus 1579, dat voor het Archief werd aangeschaft; de heer Gilliodts-Van Severen mocht er echter niet in slagen er terug de hand op te leggen.

In het *Belg. Mus.* van 1838 komt op bl. 174 en vlgg. eene studie voor van Blommaert over Johannes Petrus van Male (1669-1755). Bij het bespreken van Van Male's « *Levensbeschrijvingen der geleerde en door kunst vermaerde Bruggelingen* », een Hs. van 395 blz. thans berustende op het stedelijk Archief van Kortrijk (Fonds Goethals-Vercruysse), worden verscheidene blad-

(1) Men stelle zich de Klerken vander Vierscare voor als een soort Notarissen welke tezelfdertijd ook het ambt van Advocaat zouden waarnemen.

zijden aan De Dene gewijd. Immers, in zijne *Levensbeschrijvingen*, zooals in zijne « *Ontleding en verdediging vande Edele ende Reden-rijcke konste der Poëzye*, Brugge, 1724 », en in zijne « *Naukeurighe Beschrijvinge vande Oude ende hedendaegsche Ghestaethede van ....Brugghe* » (onvoltooid hs., ter stadsbibliotheek van Brugge), — alle werken ter verheerlijking der « Edele ende vermaerde Stede », wordt telkens van De Dene's Hs. ruim gebruik gemaakt. In de *Levensbeschrijvingen* komen herhaaldelijk uittreksels uit hetzelve voor, en met bijzondere uitvoerigheid, « bij uitstek wel », zegt Blommaert, wordt De Dene's leven erin behandeld.

Aan hetzelfde Hs. van Van Male (ofschoon de schrijver ons daarvan niet verwittigt) is grootendeels het artikel : « Notes sur quelques Belges célèbres », in den *Messager des Sciences hist.* 1874, bl. 369 en vlgg. ontleend.

« Parmi les manuscrits provenant de feu Delaval, sous-bibliothécaire de la Bibliothèque de Gand, nous en avons trouvé un qui renferme des indications que nous avons cru utile de reproduire; elles concernent surtout des artistes... » bericht de schrijver E(mile) V(arenbergh). Doch hoe weinig betrouwen men in het medegedeelde mag stellen, moge de volgende voetnota op den naam De Dene, aantoonen : « Ex propriis scriptis autoris. (Zoo leest men er). Vinde een proces loopen A° 1515 tusschen Michiel De Dene coussescepper, teghen Jan van Wyckhuuse, temmerman, en Gillis Feys. Le Merthenere per q. fuerit... hujus Eduardi eodem anno Lyman De Dene als mede curateur Woutter Bereyts ende synen wyve. »

In Van Male's Hs. nu, slaat de aanmerking : ex propriis scriptis authoris, niet op de nota, maar op de levensbeschrijving die van De Dene gegeven wordt en waarvoor dezes *Testament Rhetoricael* als bron gediend heeft. De nota van Van Male (nagenoeg even raadselachtig echter) luidt : « vinde een proces loopen*de* a° 1515 tusschen michiel de dene. cousse-

scepper teghen jan van*den* wychuuse temmerman en*de* gillis feys de maetsenare p... (?) qd fuerit patruus huis (?) eduardi. eodem anno lijman de dene compareert als mede curatuer van woutter bereyts ende synen wijve. »

Het gedicht, waardoor vooral De Dene bekend geraakte, verscheen in 1838 in den *Messager des Sciences et des Arts*, bl. 13, en werd uitgegeven door Baron Jules de St-Genois, die wel degelijk erbij vermeldde, dat het slechts een uittreksel was uit het *Testament Rhetoricael*. In het *Belg. Mus.* van 1839, bl. 99 en vlgg. deelde J. F. Willems op zijne beurt de vier eerste strophen van den *Langen Adieu* mede, « zynde het overige gedeelte des refereins van al te weinig aanbelang ». Zoowel in den *Messager* als in het *Belgisch Museum* werden iedere maal de spotnamen der Vlaamsche gemeenten vergeleken met de overeenkomstige spotnamen in een ouder fragment over « Die Properheden van der Steden van Vlaenderen » door Mone, in 1835, uitgegeven in den *Anzeiger für Kunde der Teutschen Vorzeit.* Eindelijk gaf onlangs de heer A. Gittée in den 5n Jaargang van *Volkskunde* (bl. 125-134, 151-159, 167-180) bedoelde vier strophen opnieuw uit, in eene lezenswaarde verhandeling over « Steden en Dorpen tegen elkander ».

Ziedaar eene tamelijk volledige opsomming van hetgene tot hiertoe over De Dene werd geschreven. Het beste uit den hoop, om De Dene te leeren kennen, is ten slotte wat men vindt bij Van Male En uit dezes *Ontleding ende Verdediging der Poesie* blijkt dan nog dat Van Male niet eens wist dat zijn geliefde Rederijker ook de schrijver was van de *Warachtighe Fabulen*, en dat hij dezes sterfjaar omstreeks 1563 plaatst.

De Dene's *Testament* heeft weinig geluk gehad. Zekere bijzonderheden van het Hs. schijnen wel eenigszins het vermoeden te wettigen, dat de schrijver zelf misschien zijn werk toch voor de pers had bestemd en gereed gemaakt. Aan den anderen kant is het buiten twijfel, dat de persoon aan wien de Saint Genois het afschrift van de strophen uit den *Langen Adieu* te danken had,

niemand anders was dan de toenmalige eigenaar van het Hs., de heer Van Damme. Deze, zelf een liefhebber-dichter, bij zoover dat hij eens in eenen prijskamp der Fonteinisten, in 1812 – waar J. F. Willems den eersten en Lambin den derden prijs behaalden — den tweeden mocht winnen; deze schijnt wel in 1838 voornemens geweest te zijn het Hs. van De Dene geheel of gedeeltelijk in het licht te geven. Het onvoltooide, maar zorgvuldig genomen afschrift, dat hij vervaardigde, behelst nagenoeg de 2/5 van den volledigen tekst en berust thans op Brugge's Stadsarchief. In eene soort van inleiding vindt men, benevens de nauwkeurige beschrijving van het Hs., een los in f° blad van De Dene's hand, op de 4 zijden beschreven met Jaarschriften in zwarten en rooden inkt uit het jaar 1553 (eenige daarvan komen insgelijks in het *Testament* voor), benevens allerlei aanteekeningen, uit de liminaria van Jan Pelsers' : « *Van de Peste* » (1569), uit Van Male's *Ontleding en Verdediging* (1724), uit de *Nederl. Letteroefeningen* (1834), uit de *Korte Beschrijvinghe van den Brugschen Hallen-Thooren* (1741), (1) enz Zelfs legde hij eene soort van « Tafel van

(1) *Klacht-reden, rymkundig op-ghestelt over het on-gheluckigh af-branden van den weergalôsen Hallen thoren...* Brugge (1741).

Op bl. 17, in de « Korte Beschrijvinghe van den Brugschen Hallen Thooren » worden de volgende verzen medegedeeld, die omstreeks den tijd van Philips den Schoonen vervaardigd en « bij sekeren... de Deyne in syne zin-rijcke Schriften ons na-ghelaeten » zouden zijn :

Rome de Groote, Florence de Schoone.
Milanen die wel-gepeupelde Stede.
Venetie die draegt des Ryckheyts Croone.
Genua, vol van Hoveerdighede.
Parijs oock zonder 's ghelycken mede.
Ceulene Heylige Stadt gepresen.
Dit zijn al Steden in Kerstenhede,
Boven al andere Plaetsen uyt-ghelezen.
ô! Brugge gij waert boven-al gheresen.
Want door U Wezen, Net, Reyn bepeirelt
Placht gy te heeten de Goude Weireldt.

(Insgelijks te vinden, bl. 199 van : *Kronijk of tijdrekenkundige beschrijving der stad Brugge naer het achtergelaten handschrift van B. J. Gailliard.* Brugge, 1849.)

Verklaring van onechte en verouderde woorden » aan, waarbij vooral Kiliaan geraadpleegd werd.

De Dene's geboortejaar is niet bekend. In zijn *Testament* komt echter een gedichtje voor — een Carnation of Jaarschrift op den slag van Pavia in 1524 — zoodat in elk geval zijn geboortejaar vóór 1510, liefst omstreeks 1505, moet geplaatst worden. Eerst in 1529 komt een tweede gedagteekend stukje voor, een Liedeken ditmaal. Tusschen September 1532 en September 1533 wordt hij opgenomen in de Broederschap van St Ivo, de Broederschap der klerken (1). Uit de Inleiding tot den Inventaris der Archieven van Brugge, door den heer Gilliodts-Van Severen, verneemt men, dat op het Archief aldaar registers aanwezig zijn met akten van Ed. De Dene, klerk van de Vierschaar, te beginnen van 20 Oogst 1533 tot 28 Maart 1563.

In 1533 vinden wij op 1 December dat De Dene's vader, Lyman, reeds overleden is, en dat Eduwaert eenen minderjarigen broeder Jan heeft (welke in 1548 nog als poorter compareert), terwijl Lyman's weduwe, Cornelye Baekels, hertrouwd is (2).

---

(1) September 1532 tot September 1533. — Ontfaen van Eduwaert de Dene over trecht van zijn jncommen, XX sc. grote.

(Comptes de la Confrérie de St-Yvo, 1520-1623, fol. 52v, n. 5.)
Mededeeling van den heer Gilliodts-Van Severen.

(2) 1 December 1533. — Jacob Crekele dhoude ende Joncvrauwe Cornelye Baekels zyn wyf, Lyemans de Denens weduwe, voort Cornelis Cloribus de cousschepere ende Stevin Cadier de mudsescheerer als voochden van Jan de Dene tsvoorseyts Lymans zuene...

(Passations Ed. de Dene, 1533-49, fol. 4. n. 1.)

22 November 1548. — Compareirden dheer Jan de Dene Lymanszuene poortere in Brugghe...

(Passations Ed. de Dene, 1533-49, fol. 195v n. 2)
Mededeeling van den heer Gilliodts-Van Severen.

Het volgend jaar, in 1534, erft hij van zijn schoonvader Pieter de Corte (1). Uit het *Testament* vernemen wij dat in 1561 zeven kinderen uit zijn huwelijk in leven waren : drie dochters en vier zoons, waarvan de jongste twaalf jaar oud was.

Gedurende de jaren, welke nu volgen, schijnt De Dene eene buitengewone bedrijvigheid als rederijker aan den dag te hebben gelegd. Doch niet alleen als rederijker-verzenmaker, maar ook en evenzeer als rederijker-kannekijker. Reeds in 1542 staan zijne zaken, welke verwaarloosd werden en noodzakelijk achteruit moesten gaan, zoover achteruit reeds, dat hij genoodzaakt is op zijne twee huizen in de Carmersstraat eene rente te nemen (2). Doch terwijl hij telkens weer optreedt als officieel dichter voor de triomfbogen, die bij iedere zegepraal en bij ieder vredesverdrag opgericht werden, gaan ook zijne zaken maar voortdurend den kreeftengang. In 1545 zet men hem twee dagen lang gevangen voor eene schuld van 20 grooten, en in den loop van hetzelfde jaar wordt beslag gelegd op zijn goed en krijgt hij bevel een staat zijner fortuin op te maken en zorgvuldiger zijn ambt als klerk waar te nemen (3). Het jaar daarna zien wij

(1) 1 Oogst 1534. — Jan Goethals biervoerdere ende Cornelye zyn wyf Pieter de Cortens dochtere, voo't Eduwaerdt de Dene clerck ter vierschaere ende joncvrauwe Marie zyn wyf oock tsvoorseyts Pieter de Cortens dochtere; als aeldynghers ende deelnemers van alle der successie ende verstervenesse meuble ende jnmeuble bleven naer den overlydene vanden voorseyden Pietre de Corte der voorseyder Cornelye ende Marye vader ten tyden als hy leefde. Ende scholden quycte joncvrauwe Jehanne Laeys tsvoorseyts Pietre de Corte weduwe ende besitteghe van zynen sterfhuuse....

(Passations, fol. 16, n. 2.)

Meded. v. d. h. Gilliodts.

(2) 21 July 1542 — Eduwaert de Dene ende joncvrauwe Marie de Corte als proprietarissen zynde van den huusen hier naer verclaerst... (Constitution de rente sur deux maisons dans la rue des Carmes, au côté nord d'icelle...)

(Passations, d'Ad. Mommenges, 1540-42, fol. 165, n. 3.)

Meded. v. d. h. Gilliodts.

(3) 15 July 1545. — Was by den college ghejnterdiceirt ende verboden Eduaert de Dene eeneghe partien van zynen goedinghen te alieneren ofte vercopene; es gheordonneirt over te ghevene alle

hem ophouden zijne verschuldigde bijdrage te kwijten voor de elfuremis van de Confrerie der Klerken; en die bijdragen zullen vijftien jaren lang blijven oploopen, vooraleer ze in eens, in 1560 zullen afbetaald worden (1). In 1558 wordt het derde gebod uitgeroepen der verkooping van zijn om schuld aangeslagen huis in de Braambergstraat (2): het jaar te voren was hij aan zijn *Testament* begonnen....

Wellicht stelde hem die verkooping in staat zijne zaken wat te redderen; wellicht ook had hij thans voorgoed weten vaarwel te zeggen aan het lustige losbandige leventje, dat hem zoover gebracht had. Het feit dat hij in 1560 zijne achterstallige bijdragen vereffent, schijnt daarop te wijzen. In 1561 is eindelijk het *Testament* voltooid. Voortaan begint voor den tot inkeer

zyne crediteurs zyne partien van sculden zo wel active als passive. Voorts te frequenterene ende ayerene den burgh an tcomptoir ende lade van Gomaer Coolman, up peyne van ghecorrigeirt te zyne ter discretie van scepenen, dewelcke zullen zyne crediteurs jnducerene daertoe dat zy hem gheven redelicke daghen van betalinghe.

(Memorial van den Camere, 1544-45, fol. 205v, n. 4.)
Meded. v. d. h. Gilliodts.

(1) Sept. 1557 tot 1561. — Ontfaen van Eduwaert de Dene te ij sc-grote tsjaers over de jaren XV^c XLVJ tot LX jncluuz; bedraghende de XV jaren XXX sc. grote. .

(Cotisation annuelle pour la messe de 11 heures.)
(Comptes de la confrérie de S. Yvo 1520-1623, fol. 136v, n. 8.)
Meded. v. d. h. Gilliodts.

(2) 2 Mei 1558. — Voort die eenich recht van proprieteyt hebben an een huus met zynen toebehoorten staende binnen deser stede jnde bramberchstrate wylen toebehoorende Eduwaert de Dene....
(Hallegeboden 1553-64, fol. 224v, n. 3.)

5 November 1558. — Même publication.
(Ibid. fol. 266, n. 8.)

5 Januari 1558 (oude st.) — 3e publication. — Voort die coopen willen een huus met zyne toebehoorten staende binnen deser stede jnden braemberchstrate toebehoorende Eduwaert de Dene te wetten afghewonnen by decrete by den voochden van de kinderen van Joos van Praet voor dachterstellen van thien scellinghen groote tsjaers eeuwelicke rente....

(Ibid., fol. 273, n. 12.)
Meded. v. d. h. Gilliodts.

gekomen schrijver een nieuw leven van rustelooze bedrijvigheid, welke in volkomen tegenstelling tot de vroegere dagen van losbandigheid staat. In 1562 zien wij hem de uitgave, te Antwerpen, van Anthonis de Rovere's *Rhetoricaele Werken* bezorgen; de inleiding welke hij er bijvoegt, blijft tot op onze dagen de voornaamste bron voor de kennis van het leven van dien ouderen rederijker. In 1567 verschijnen de *Fabulen*. In 1569 wordt Jan Pelsers' *tractaat Van de Peste* door een paar lofgedichten van onzen Rederijker ingeleid. In 1570 stelt hij als Facteur van de *Drie Santinnen* de prijskaart op voor eenen wedstrijd (1). In 1566, 68, 69, 70, 71 wordt hij telkens gelast met het opstellen van Spectaclen of tooghen voor de H. Bloedprocèssie (2). Eindelijk hebben wij voor de laatste maal zijn naam ontmoet, daar hij als klerk ter vierschare den 28 Sept. 1576 optreedt, in een stuk van 17 Aug. 1579 dat ons meldt, hoe De Dene niet langer dat

(1) Zie *Belg. Mus.* 1845 (IX) Bl. 453.

(2) 1566-67. — (Betaelt) Eduwaert de Dene Rhetorisien voor tcomponeren van drie nieuwe spectaclen vertooght up den heleghen bloetdach laetsleden, met diversche penninghen hij hem verschoten, tsamen... VIJ lb. XJ s. groten.

(Comptes de la ville de Bruges, Chap. des Dépenses dites Uitgheven van ghemeene zaken, fol. 89v, n. 3.)

1568-69 (Betaelt) Eduwaert de Dene facteur van den tooghen ter processie van den weerden heleghen bloede ghepresenteert. x lb. grote. (Ibid. fol. 83v. n. 3.)

1569-70. Eduwaert de Dene facteur ende Rhetoricien van tcomponeeren van drie nieuwe tooghen up den ommeganck dach achter deser stede voort ghehouden, metten oncosten daeran clevende, by ordonnantie ende quictancie... X lb. grote.
(IbiJ. fol-76, n. 6.)

1570-71. (Même texte que le précédent)... X lb. grote.
(Ibid. fol-75, n. 5.)

1571-72. (Même texte jusqu'au mot voortghehouden — Après quoi, cette finale: « Up zijne requeste hem toegheleyt... iiij lb. grote.
(Ibid. fol. 67v, n. 9.)

16 Maart 1571 (Oude st.) Was gheconsenteirt die van de Thresorie te doen makene by Eduard de Dene spelen van sinne jn vervolghe vande ghuene ghespeelt het jaer voorleden.
(Secrete Resolutiebouc 1569-75, fol. 256v. n. 2.)
Meded. v. d. h. Gilliodts.

ambt meer vervulde. Waarschijnlijk, zooals wij gezien hebben, was de man in den tusschentijd gestorven.

1533 en 1557: ziedaar de twee keerpunten in De Dene's leven. 1533: de vader sterft, het ouderlijk huis gaat uiteen, Eduwaert sluit een huwelijk dat niet gelukkig schijnt geweest te zijn; hij zoekt zijn troost buitenshuize, past niet langer op zijn zaken, geraakt in schulden, ziet zijne huizen berent, aangeslagen, verkocht.... 1557: de doorbrenger komt tot inkeer. Zijn *Testament* sluit af met het verleden waarvan het moet dienen als « Memoriael », en spreekt de ernstigere voornemens uit waarmede hij als het ware zijn leven wil herbeginnen. Het oogenblik is nu gekomen om door eene beknopte ontleding van dit werk, dat we reeds zoo dikwijls aanhaalden, te pogen van zijn uiteenloopenden en vreemdsoortigen inhoud een eenigszins voldoende denkbeeld te geven. Dit in eene volgende studie.

L. SCHARPÉ.

VADERLANDSCHE OPVOEDING (1).

Het zij eerst ter loops gezeid dat ik het denkbeeld van opvoeding in zijnen breedsten zin voorstelle, met de treffelijke aankweeking en de noodige onderrichting in het zelfde begrip te vermengelen.

Het is zeker en vaste dat alwie eervol, achtbaar, aanzienlijk, deftig, wilt door de wereld geraken; dat alwie begeert te gelukken in zijne ondernemingen, tot het vervullen van eenen levensstaat; dat alwie de goedkeuring en de genegendheid van zijne medeburgers najaagt; dat hij moet door eene grondige opvoeding afgericht zijn.

Wat hoort men gansche dagen van iemand die, door zijne onbescheidendheid en onbeschaafdheid, door zijne onwetendheid en onkundigheid, door zijne onnoozelheid en dwaasheid, de openbare of bijzondere gunste verloren of nooit gewonnen heeft?

Men zegt : « 't is een mensch zonder opvoeding; *c'est un homme sans éducation.* »

Vaders, gij, die zoo fier zijt over uwe telgen en u reeds inbeeldt dat zij, gelijk nieuwe Jasons, aan het hoofd der grieksche Argonauten, met ongehoorde dapperheid, de verovering van het gulden vlies, in de aziatische landstreek van Colchis, wederom zullen

(1) Kern van eene voordracht, gehouden te Gent, in Sint Josephskring.

verwezentlijken; moeders, gij, die zulke schoone, bonte, bekoorlijke droomen, waarin uwe lievelingen altijd de eerste rolle spelen, zoo kundig weet aaneen te schakelen; gij, die vandage, met eerbied, hunnen priesterlijken zegen vraagt; morgen hunne welsprekendheid, in de wetgevende kamers, aanhoort; overmorgen verschrikt bij 't steigeren van het onstuimig ros, dat zij moeielijk bedwingen, aan het hoofd der koninklijke legerscharen, ... terwijl gij wiegend zingt :

« *En attendant sur mes genoux;*
Beau général, endormez-vous. »

Vaders en moeders, siddert en beeft gij niet, bij het enkel gedacht dat de opleiding van uwe kinderen zoude komen te mislukken? Zijt gij niet dag en nacht bezig met te beramen wat gij best zult in het werk leggen om van uwe zonen verstandige mannen en van uwe dochters kloekmoedige vrouwen te maken? Zijn er opofferingen van zwarigheid, van zwoeging, van goed, van geld, die u te lastig vallen, om het edel doel, dat gij betracht, te bereiken?

Het is blijkbaar, gij doet veel om uwe strenge verbintenissen getrouwig na te leven en gij volbrengt eenen van uwe dringendste plichten, met uwe kinderen toe te vertrouwen aan christene, deugdzame, ieverige, geleerde, behendige, vaderlandsgezinde meesters en meesteressen, waarvan wij gelukkig zijn, in Vlaanderen, het uitgelezenste puik te mogen groeten en toejuichen.

Het is met opzet dat ik het woord « vaderlandsgezinde, » in mijne spreeksnede, gebruikte.

Inderdaad het is u geoorloofd, indien gij daarop gading hebt, eenen hoed te passen naar den heerschenden smaak van Parijs, een gewaad te dragen in engelsch leêr of van Bismarcksche kleur, uwe voeten te steken in americaansche schoenen van het huis Perry, uwe prachtkamers te stoffeeren in « style

Louis XV, » uwen hof in engelsche paden aan te leggen, engelsch zout in te nemen en op de « *five o'clock,* » eene « tea-party, » met franschbrood en met hespe van Westphalen, in te richten.

Het zijn al nog maar stoffelijke zaken, die, wel is waar, tegen diergelijke van inlandschen oorsprong en van inlandschen stempel, onmachtig zijn te kampen.

Maar hetgene strijdt tegen de natuurlijke wet, tegen de gezonde rede, tegen de regelmatige en volledige ontwikkeling der verstandvermogens, tegen de verheffing der geestsieraden, tegen de veredeling der hertgevoelens, het is dat gij van uwe kinderen engelsche, duitsche of fransche mannen en vrouwen zoudt pogen te kweeken.

Gij hebt een vaderland; is 't niet waar?

Gij en zijt geen anarchisten, dat zijn aanhangers en voorstanders der regeringloosheid, der wanorden en der beroeringen.

Deze roepen : « geen vaderland meer! *Plus de patrie!* De gansche wereld is ons vaderland! »

Neen; — de oudversletene, zestigjarige klanken der « *Brabançonne* » ontroeren u, en gij zingt, met geestdrift, het forsche lied van den « Vlaamschen Leeuw. »

Gij bemint uw Belgenland; gij bemint uw Vlaanderenland; uw geboortegrond is u dierbaar en, in evenredigheid, zijn er zoo weinig die den moed hebben van hem te verlaten, zelfs met de kanse van elders aan rijkdom te geraken; de geschiedenis onzer volkshelden boeit uwe aandachtigheid en prikkelt uwe bewondering; de kunstwerken en kunstgebouwen, ons door onze voorvaderen achtergelaten, verwekken uwe wetenschappelijke vlijt en onder Ulieden en zijn er niet weinig die ze trachten na te bootsen; uw herte klopt hevig aan 's lands politieke beweging en, — als het zinnebeeld en de steunpilare van onze vrijheid, — vereert en verheft gij ons koninklijke stamhuis; 't geen waarvan gij, over korten tijd, een

schitterend bewijs geleverd hebt, alswaneer een ontzaggelijke stoet van Vlamingen naar Brussel getrokken is, om deel te nemen aan de lijkplechtigheden van den volksbeminden en onvergetelijken Jonkvorst Baldewyn.

Waarom en zoudt gij dan al uwe krachten niet inspannen om uwe kinderen tot ware Belgen, tot oprechte Vlamingen te doen geworden?

Maar waarop is de vaderlandsche ofte nationale opvoeding gesteund?

Zij is gesteund, ten eerste, op de grondige kennis en op de volkomene beoefening van den Roomschen Katholieken Godsdienst.

Achteruit starende in de verledene eeuwen, zegt mij of het u mogelijk is, aan uwe inbeelding, eenen Vlaming voor te stellen, die, in 't openbaar zoowel als in 't geheim zijns levens, van kop tot teeën en tot in het merg zijner beenderen, zijnen Roomschen Katholieken Godsdienst niet verkleefd en was en hem beleed?

Is de Roomsche Katholieke Godsdienst het kostelijkste erfdeel niet dat de Vlamingen, sedert onheugelijke tijden, sedert de Heilige Zendelingen : eenen Amandus, eenen Donatianus, eenen Bertinus, eenen Macarius, eenen Livinus, eenen Willibrordus, eenen Bavo en menig andere, — het kostelijkste erfdeel, zeg ik, dat de vlaamsche geslachten, van hand tot hand, met onverbiddelijke getrouwigheid, hebben overgeleverd?

Maar waarom moet ik spreken?

Spreekt gij liever, geschiedenis en kronijken van Vlaanderen; spreekt, Kathedralen, Godshuizen en Hospitalen, die de godvruchtigheid en de liefdadigheid van onze voorouders hebben opgericht; spreekt gij, in 't bijzonder, grootmachtige hoofdkerken van Sinte Goedele te Brussel, van Onze Lieve Vrouwe te Antwerpen, van Sint Maarten te Yperen, van Sint Bavo te Gent, die, aan onze stomme verbaasdheid,

daar staat als reuzengetuigen van het brandend en edelmoedig geloove der vlaamsche reuzenmannen, die u uit den grond hebben getooverd; spreekt ridders en poorters, die met het pauselijke kruis, op den schouder, geteekend, uwen heerd, uwe vrouw en kinderen, uw eigen land verliet, om, tot de verovering van het heilig Graf, naar Jerusalem te trekken; spreekt, Gentenaren, en Bruggelingen, die, op het slagveld van Groeningen, vooraleer gij, onder het geleide van Breydel en de Coninck, den zegevierenden strijd, tegen den franschen edeldom, aanvingt, eerst nederknieldet om de zegening des priesters over u en over uwe wapens te ontvangen; spreekt, Levieten van het Seminarium van Gent, wier namen op het marmer van Sint Bavo's muren gebeiteld staan en die liever, dan eenen, door de kerke, verboden eed aan den dwingeland af te leggen, u zelven veroordeeldet tot de vervolging, tot het ballingschap en tot den slachtbank; spreekt, Vlamingen van uit den tijd der fransche omwenteling, die niet en aarzeldet u zelven in gevaar te zetten, met aan uwe getergde en opgezochte priesters, eene schuilplaatse te verleenen, opdat gij nog hadt kunnen, te midden den nacht, in eene verlatene schure, de heilige misse bijwonen en de heilige communie ontvangen, aan den, tot autaar gebruikten, schaafbank; spreekt jongelingen van het vlaamsche volk, die, op het noodgeroep van den grooten Paus, Pius IX zaliger, dienst gingt nemen in de vermaarde legerscharen der roomsche zouaven, om uw leven te pande te stellen tot bewaring van het Vaticaan en tot verdediging der kerkelijke rechten; spreekt, indien uwe edele ootmoedigheid u spreken laat, rijken dezer streke, die, in den schrikkelijken schoolstrijd, uw geld en goed ten besten gaaft om christelijke scholen op te richten; spreekt, arme vaders en moeders, die veeleer verkoost droogen brood te eten, dan uwe kinderen over te leveren in de handen van meesters zonder God; spreekt onder-

wijzers en onderwijzeressen, die uwe gedroomde loopbaan, met eigenen wil, gedwarsboomd hebt, om niet te moeten staan, onder het bevel van dezen die u toeriepen : « wij verbieden u te verklaren aan die kinderen dat zij eene ziel te redden hebben en zalig te maken. »

Aan dusdanige glorievolle overleveringen zullen de ware grondbeginselen der vereischte opvoeding hoofdzakelijk geankerd zijn.

Maar waar zal die ankering geschieden?

Ongetwijfeld in de geest- en hertontwikkeling der katholieke schole.

Doch vooraleer het kind zijn deel komt nemen aan het openbaar en gezamentlijk onderwijs, is er eene plaatse waar het aan de kennis en aan de belijdenis van het voorvaderlijk geloof moet ingewijd worden.

Ik bedoele den familiekring, den huizelijken heerd, de ouderlijke woonste. Deze familiekring, deze huizelijke heerd, deze ouderlijke woonste zal als een heiligdom wezen, waaruit strengelijk gebannen wordt alles wat de onschuldige verheventheid van de kinderlijke ziele zoude kunnen krenken.

Daar en zal het kind niets inademen tenzij den gezonden en weldoenden geur van werken, voorbeelden, woorden, gezangen en gebeden, die hem zijnen plicht en zijne bestemming zullen leeren kennen, ten hoogste schatten en volstrekt volbrengen.

De tijden zijn voorbij dat men het kruis des Zaligmakers verborgen hield in de slaapkamers en in de keuken; nu prijkt het vereerd in de voorzaal en in de prachtkamers ofte salons.

De tijden zijn voorbij dat men, door menschelijk opzicht, uit zijne christelijkheid als een kleedsel sneed, het welke men, in zekere omstandigheden aantrok, vrij van het weg te hangen, om ongehinderd, in andere omstandigheden, als een volgeling der onzijdigheid door te gaan.

Nu heeft men algemeen verstaan dat er geene kromme sprongen meer te passe en komen, dat men zijne geheime gevoelens onbevreesd aan den dag moet leggen en onwankelbaar blijven wat de oude Vlamingen waren, 't is te zeggen : recht voor de vuist.

Dit alles zal het kind leeren en indrinken aan de bronne des huisgezins.

't Is dat er in het huisgezin een gezag zetelt 't welke onmiddelijk vloeit uit het gezag van de Godheid zelve :

de vader weêrkaatst vooral de macht van God; het is de eigenschap der moeder de liefde van God heviger af te beelden en beide, vader en moeder, zijn te zamen deelachtig aan de wonderlijke wijsheid, die de onafscheidbare gezellin is van de macht en van de liefde, om deze in der eeuwigheid te verlichten.

Ter hunner hoogachting heeft God uitsluitelijk een der tien geboden afgekondigd : « eert uwen vader en uwe moeder opdat gij lang moogt leven op der aarde. »

De Koningen en Keizers, de vorsten en magnaten heerschen en gebieden over de volkeren, maar zij en zegenen niet;

de wetgevers, de rechters, de krijgsoversten beschermen en verdedigen het algemeen welvaren, maar zij ook zij en zegenen niet.

God zegent;

de priester zegent;

de vader en de moeder zegenen:

er zijn geen andere die zegenen.

Welk schoon tafereel als een vader of eene moeder, met de macht die God hun geschonken heeft, met die ontroering, dewelke, op dien plechtigen oogenblik, niet en kan overmeesterd worden, hunne neêrgebogen kinders zegenen, hun wenschende, aan hun en aan hun nageslachte, alle geluk en voorspoed,

in lange levensdagen, als waarborge van de opperste belooning der eeuwigheid.

En hoe gemakkelijk is het om te verstaan dat er kinderen zijn die, in ver afgelegene streken gehuisvest, bij het ontvangen eener droeve mare, de uitgestrekte zeeën doorkruisen, dagen en nachten de woedé der tempeesten trotseeren, om eene laatste, kostelijke zegening van eenen stervenden vader of van eene stervende moeder eerbiedig te gaan ontvangen.

Aan dit verheven, grootmachtig en wonderbaar gezag van den vader en van de moeder is de edele en tevens dringende taak opgeleid de eerste kiemen van de roomsch katholieke opvoeding, die met de vaderlandsche opvoeding ineen loopt, in den geest en in het herte van het kind, neêr te leggen en vruchtbaar te maken.

Ten tweede, de vaderlandsche ofte nationale opvoeding is gesteund op de getrouwigheid aan de voorvaderlijke zeden en gebruiken.

Heeft ieder volk zijne kenteekens, zijne eigenschappen en zijne hoedanigheden niet?

Ik en ben onder het getal niet van die zwetsende grootsprekers, die de andere volkeren verminderen en verachten om den stam, waar zij uit gesproten zijn op te helderen.

Laat ons de menigvuldige verscheidendheden en doelmatige schakeeringen bewonderen, waarmede God de volkeren, zoowel als het oneindig plantenrijk, geschapen heeft; maar ter zelver tijde en laat ons niet vergeten dat wij Vlamingen geboren zijn.

Hoe dikwijls en gebeurt het u niet, als gij iemand ontmoet en zijne houding, zijne handeling, zijne tale en zelfs zijne kleeding in acht neemt, bij uw zelven te zeggen : « dat is een engelschman, een duitschman, een spanjaard, een italiaander, een franschman? »

Zoo behoort men ook, aan zijn uitwendige, aan zijne doeninge, den Vlaming te onderscheiden, niet alleenelijk den vlaamschen werkman, met zijnen

blauwen kiel, maar ook den vlaamschen edelman, met zijn prachtgewaad gedost.

De vlaamsche ridders en poorters die, in de middeleeuwen, aan de koninklijke en keizerlijke hoven van Europa, hunnen toegang hadden, zouden u bewijzen dat er niemand meer dan de Vlaming, op zijn vlaamsch, fatsoenlijk, heusch, beleefd, hoffelijk en aantrekkelijk, in de hooge maatschappelijke kringen, voorenkwam.

Wilt gij weten hoe een schrijver, van voor Cesars tijd, de inwoonders van Vlaanderen beschrijft?

« 't Is, » zegt hij, « een schrikkelijk volk, ontembaar en dat niemand en zal bedwingen. Zij strijden en worstelen tegen mensch, natuur en goden. Zij schieten hunne scherpe pijlen naar den hemel, als het dondert, en vliegen naar hunne wapens, in de stormen en tempeesten. Zij trekken, met blooten zweerde, tegen opkomende stroomen en woedende zee. Zij zijn groot, wit van velle, blond van haire, en strijden is een spel voor hen. »

Wilt gij vernemen hoe een engelschman, in de XIIIe eeuwe, het afbeeldsel der Vlamingen — wier weelde, macht en grootheid alsdan ten toppunt gerezen waren, — met innige voldoeninge, penseelt?

Hoort hem spreken :

« De Vlamingen zijn sterk en schoon van lijve; rijk bovenmate, gulhertig in hert, woord en daad; treffelijk, vredelievend, maar schrikkelijk op het slagveld; rechtuit met de vreemdelingen en zonder bedrog; vriendelijk met allen, maar edel en trotsch. »

Denkt gij niet dat men riep : « Plaats! de Vlamingen zijn daar! » en dat men ze met bewondering aanzag die lieden van Vlaanderen, die in de fransche stad aankwamen, om te zetelen met den edeldom van Engeland en Frankrijk en daar te oordeelen en te beslissen over land en zee, oorlog en vrede, handel en neering, wetten en rechten?

Men had vergeten, voor hen aleen, kussens op

hunne zitbanken te leggen. Zij plooiden eenvoudig hunne kostelijke mantels van goud laken en zaten erop. Als zij weggingen liep men hen achterna, zeggende dat zij hunne prachtige gewaden lieten liggen; maar zij antwoordden, over den schouder : « Wij van Vlaanderen en zijn niet gewoon de kussens van onze zetels meê te nemen. »

En zij trokken heen voor de verbaasde vreemdelingen.

Uit deze aanhalingen is men reeds in state gebracht te besluiten hoedanig het toonbeeld opstijgt van den Vlaming, zoo hij aan de navorsching, aan de leerzaamheid, aan de bewondering, aan de navolging van het opkomende geslachte dient afgemaald en voorgesteld te worden.

Daar treedt hij vooruit, de Vlaming, onder zijne eigene en oorspronkelijke gedaante :

Sterk van gestalte, deftig in zijne houding, fier van gelaat, vrij in zijn gedacht en in zijnen gang, goed van inborst, christen van gevoel en zuiver in zijne zeden.

Op zijn blazoen draagt hij drie woorden geschreven :

Getrouwigheid,
Rechtzinnigheid,
Onbuigbaarheid.

Getrouwigheid aan God, aan Kerk, aan Paus, aan Koning, aan plicht, aan deugd, aan vaderlandsche overleveringen, aan voorvaderlijke gebruiken, aan eed en echtverbond.

Rechtzinnigheid in zijn woord, in zijne belofte, in zijne beleefdheid, in zijne gastvrijheid, in zijne erkentenis, in zijne vriendschap, in zijne liefde.

Onbuigbaarheid als het er op aankomt zijnen godsdienst, zijn vaderland, zijnen heerd, zijne kinderen, zijne weldoenders, zijne rechten, zijne vrijheid voor te staan en, tot den dood toe, te verdedigen.

En die Vlaming heeft eene tale, uitdrukking van

eigen bestaan, gedacht en gevoelen; hij heeft eene tale gelijk al de volkeren de hunne hebben; hij heeft eene tale gelijk zijne voorouders die tale hadden, als zij, met eigen woord, spraken en, met eigene penne, schreeven aan koningen en aan keizers; als zij, met eigene tonge, hunne zaken behandelden, hunne wetten beraamden en te boeke brachten; als zij hunne oordeelen en vonnissen streeken; als zij hunne landen en goederen bestierden.

Ja, de Vlaming spreekt zijne vlaamsche tale, die schoone, vloeibare, welluidende en tevens kloeke tale, zoo ontvankelijk voor vriendelijke uitboezemingen, zoo noodzakelijk om de hooge rangen aan de nederige te schakelen, zoo vatbaar voor wegvoerende welsprekendheid, zoo klaar voor onderwijs en wetenschap, zoo geschikt voor geschiedenis en letterkunde, zoo denkbeeldig en zielroerende voor gezang en dichtkunste; die tale, zoo eerbiedweerdig door hare oudheid, zoo vermaard door hare lotgevallen, zoo vruchtbaar door hare voortbrengselen, zoo dierbaar omdat zij de moedertale is, zoo rijk in gewestspraken — gelijk de beroemde grieksche, — in wendingen — gelijk de geleerde latijnsche, — in vormen, samenstel en woorden,

Bij zoo verre dat de naast bevoorrechte duitsche tale maar acht en zeventig duizend woorden telt, terwijl de vlaamsche tale er boven de honderd duizend kan opsommen en machtig is er, alle dagen, nog nieuwe, met eigene, loutere, deugdelijke klokspijze, te gieten, of, tot nu toe ongeboekte, uit de onuitputbare bronne van den volksmond zorgvuldig en oordeelrijk op te halen.

Ach! waarom en beantwoorden al de Vlamingen niet aan het toonbeeld, dat ik hier heb aangeboden?

Waarom zijn er nog ouders zoo verblind, zoo lichtzinnig, zoo kleengeestig, dat zij hunne kinderen te midden ons eigen volk, tot vreemdelingen kweeken, met hun het vlaamspreken te beletten, met ze toe te

vertrouwen aan fransche pœdagogen, met hun duitsche of engelsche huisopvoedsters ofte gouvernanten te verschaffen?

Vlaming zijn en belet niet van de kennis en de geleerdheid der vreemde talen te betrachten.

Integendeel.

Die bedreven en sterk staat in zijn vlaamsch is meer dan een ander tot welgelukken aan hoogere studiën bereid.

De ware Vlaming en is niet uitsluitend en ik, voor mij, beweere dat, indien wij in de behandeling der fransche en andere uitheemsche talen onkundig waren, wij aan groote geestgenoegens ons onttrokken zouden bevinden.

En onder dezen die een vlaamsch woord voeren of eene vlaamsche penne hanteeren, waarom zijn er die niet genoeg, volgens hunne bekwaamheid, werken aan den bloei van het vlaamsch wezen?

Waarom kracht en tijd nutteloos verspeeld aan overtollige redetwisten en muggezifterijën?

Verveerdigt liever ernstige gewrochten in proza en in vers.

Dunkt het niet aan menigeen dat men ons tegenwoordig veel te veel philologie ofte taalgeleerdheid opdischt?

Iedereen moeit er hem meê.

Laten wij die bijzonderheid over aan uitmuntende vakmeesters, zooals dichter Guido Gezelle.

Verders wat kan het schillen aan 't algemeene best dat de manier van schrijven van den eenen niet overeen en komt met deze van den andere?

Moeten alle letterkundige voortbrengselen in den zelfden smeltkroes gesteven zijn?

De verscheidendheid bestaat in alle talen.

De « Jeune Belgique » schrijft anders dan de « Vieille Belgique », en de « Décadents » voeren eenen opstel, die gansch tegenstrijdig loopt, zoowel aan dezen van de « Classiques », als aan dezen van de « Romantiques ».

De oorspronkelijkheid en weze niet versmacht onder den schoolvossigen strijkstok.

« Diversité c'est ma devise ». Laat iederen vogel zingen gelijk hij gebekt is.

En moet de langwijlige eenheid geboren wezen, zij en zal nooit de dochter van den dwang genoemd worden.

Ten slotte van deze mijne zinsede, geef ik mijne drievoudige stemme aan de behoudenis van het woord « Vlaamsch », waarmede ik opgegroeid ben en dat mij zulke grootsche, treurige en zoete herinneringen terug brengt.

Die mij de uitdrukking « Nederlandsch » pogen op te dringen hebben hunne vondste te late verzind: de « Vlaamsche Academie » was reeds gedoopt; en de achtbare voorzitter van die Koninklijke Vergadering, zeer eerweerde Heer Doctor Claeys, weze uit ganscher herten bedankt, omdat hij, op het XXI[e] Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, de eeuwenoude rechten van het woord « Vlaamsch, » — dat als eene glinsterende sterre blinkt, aan den helderen gezichteinder van de toekomst der inlandsche jongelingschap, — met verhevene en doordragende welsprekendheid, heeft doen gelden.

Ondertusschen 't en is niet aleenelijk met rondom hem te schouwen, met te vernemen en te ondervinden wat er in zijnen huiskring en in zijn land bestaat; met zijne tale aan te leeren en te beoefenen, dat de jongeling tot de volledige bevroeding van de voorvaderlijke zeden, gebruiken en overleveringen zal geraken. Hij is verplicht daar nog bij te voegen de grondige studie van de vaderlandsche geschiedenis.

Daarom, zeg ik ten derde, is de vaderlandsche ofte nationale opvoeding geschoord op de vaderlandsche ofte nationale geschiedenis.

Niet weten wat voor uwen tijd gebeurde, zegt Cicero, is altijd kind zijn.

Men mag daarbij bevestigen : niet weten wat in uw eigen land gebeurde is onzinnigheid.

Luistert hoe onze vader en patroon, Jan David, daarvan spreekt :

« Kan er wel iets zijn, mijne vrienden, dat meer verdient uwe aandacht en nieuwsgierigheid op te wekken dan de vaderlandsche geschiedenis? Weten wat er in vroegere eeuwen is omgegaan in de steden, die gij bewoont, in het land, waar gij geboren zijt, is dat niet eene der schoonste kennissen, die gij verkrijgen kunt? Gevoelt gij geene achting voor iemand die u kan vertellen welke oorlogen de Belgen in oude tijden gevoerd, welke vorsten ons land bestierd hebben, welke groote mannen België heeft voortgebracht? En zult gij dus niet verheugd zijn dit op uwe beurt te kunnen leeren? Daar is niemand onder u of hij heeft honderdmaal hooren spreken van Keizer Karel, van Albertus en Isabella, van Maria-Theresia; gij hebt de wijze regeering dier vorstin door uwe ouderen hooren roemen, en haren naam hooren zegenen naast dien van prins Karel van Lorreinen; gij hebt hooren gewagen van de hertogen van Brabant, van de graven van Vlaanderen, en ziet die oude nationale namen weêr herleven in de zonen van onzen geëerbiedigden koning Leopold I. Dit alles moet natuurlijker wijze bij u het verlangen doen ontstaan om daar meer van te weten (1).

Zoo zei vader David en om hem niet te vreden te houden met ijdele woorden, richtte hij dit prachtig monument op, dat de « Vaderlandsche Historie » noemt, en dat, nevens de « Histoire Nationale » van Namèche, de volledigste tafercelen ontrolt, waarop wij de verledene gebeurtenisssen van de geschiedenis des vaderlands, met de innigste genoegdoening mogen wederzien.

(1) *Vaderlandsche Historie*, Ie Deel, Voorrede.

Eere aan het Bestier des Davidsfonds, dat zulk een kostelijk boekwerk, voor de vierde maal, herdrukt en aan zijne zeven duizend leden, als milddadig geestvoedsel, uitdeelt.

Deze, zoowel als andere goed opgestelde boeken, en ontbreken dus niet om aan het jong geslachte zijnen oorsprong en de wisselvalligheden van het leven zijner voorzaten te veropenbaren.

Maar worden zij genoegzaam geraadpleegd?

Laat men niet te dikwijls den teugel vieren aan den drift der kinderen voor het lezen van beuzelachtige en niets beduidende boeken, die maar en dienen om hunne inbeelding te misleiden en hun gemoed, verre van ernstige overwegingen en opzoekingen, afkeerig te drijven?

Op de scholen zelve wordt er overal aan de vaderlandsche geschiedenis de eereplaatse verleend, die haar van rechtswege toekomt?

Besteedt men, in evenredigheid, niet te veel uren aan de romeinsche, grieksche en zelfs fransche historie, of, volgt men een nationaal programma, blijven de lessen niet al te uitsluitelijk bepaald aan eene drooge en magere rangschikking van namen, oorlogen en jaargetallen; in plaatse van de aantrekkelijkheid te prikkelen, met de characters der helden, de oorzaken, uitslagen en gevolgen der tweespalten; de opkomst, den voorspoed of de verdelging der steden, gemeenten, parochiën en inrichtigen; de zeden, gebruiken, overleveringen, uitvindingen, koophandel en neeringen van iedere eeuwe te doorgronden en, op die manier, de toehoorders aan opmerkzaamheid van lieverlede te gewennen?

Verbeelden wij ons eenen sportman, of eenen duivemelker, of eenen razenden verzamelaar van oude postzegels, die ons eeuwig en ervig de ooren afvijlen met harddravers, jachthonden, schietroeren, wielpeerden, prijswinnende reizigers, wisselhoogte der zeldzame briefloonende vrijmerken — en wat weet ik

al? — zonder dat er ooit een ernstig woord hunnen mond ontvalle. Leidt tegen dezen op : eenen denkenden jongeling die, met bekwaamheid, weet te redekavelen over nationale geschiedenis, die de heldendaden weet aan te halen van Diederik van den Elzas, van Godfried van Bouillon, van Breydel en de Coninck, van Jacob van Artevelde, van Ackerman, van den Bossche, Zannekin, Yoens, Agneessen, Keizer Karel en meer andere vrome vlaamsche mannen.

Wie zal er meest bijval genieten?

Wie zal de kroone spannen?

Wie zal er best zijnen weg, door de wereld, banen?

Wie zal er minst tijd en geld verkwisten?

Wie zal er meest troostende liefde aan zijne ouders betoonen ?

Iedereen heeft het gezeid : het is de studeerende jongeling.

Om de geschiedenis des vaderlands op te stellen en van langs om dieper in te treden, gaat naar de ijzeren koffers en kassen, die op stadhuizen en in kerken nagelvast gevestigd zijn.

Daarin liggen de kostelijke handschriften, perkamenten, charters en actenboeken, ons door onze voorouders achtergelaten.

Doch er zijn nog welsprekender oorkonden die, niet aleenelijk door de geleerde opzoekers kunnen geraadpleegd worden, maar die dagelijks in het bereik staan van den oplettenden Vlaming.

Ik beweere, ten vierde en ten laatste, — want het valt onmogelijk in eene eenvoudige voordracht volledig te wezen — dat die oorkonden vereischen in acht genomen te worden, tot den gewenschten vooruitgang der leerende jeugd van Vlaanderen.

Ik bedoele die stadhuizen, die hallen, die gedenkzuilen, die kasteelen, die paleizen, die kloosters, die kapellen, die kerken, die, door hunnen grootschen, stouten en wonderbaren bouwtrant, zoo hoog een

gedacht opleveren van de ervarene kunste, van het fijn gevoelen en van de taaie werkzaamheid onzer voormalige Vlamingen, hoofdzakelijk in de middeleeuwen.

Ik bedoele de paneelen van onze schilderscholen, de beeldhouwerijën, de gedrevene koper-, zilver-, goud- en elpenbeenwerken, de meesterstukken van geslegen ijzer, de tapijtgeweefsels, de drukeerstelingen en printen, de gekoleurde glasramen en diergelijke, die in onze kerken, stadhuizen, kloosters, hospitalen en muzeums, ruimschoots verspreid zijn en ons verhalen wat het vernuft der vroegere geslachten, tot de verheerlijking van God, van vorst en vaderland, te wege bracht.

Hoeveel en zijn er niet die alle dagen de kerken binnen treden, zonder ooit de kunstgewrochten te bemerken, die aldaar, in altijddurende toogfeeste, uitgespreid staan?

Hoeveel vaders des huisgezins en zijn er niet die nog nooit, aan hunne kinderen, gezeid en hebben : « komt, wij gaan de meesterstukken van onze kerken gaan bezichtigen. »

De kunstboek van Vlaanderen ligt opengeslegen, en er is eene menigte die verzuimt van erin te lezen.

Maar neen; ik en mag niet overdrijven.

Zoo was het over eenige jaren, maar de toestand is zeer veranderd.

De verandering is in de stad van Gent begonnen.

De verbetering is van Gent tot gansch Vlaanderen, ja, tot gansch Belgie overgevaren.

Honderd en honderd jongelingen zijn kunstenaars, honderd en honderd andere zijn kunstliefhebbers geworden.

En het teeken van weêr te keeren naar het roemvolle verledene; het teeken van voortaan te lezen in den boek van Vlaanderens kunstgevoelen, is geslegen geweest, op die uur dat hij, wiens naam onsterfelijk zal verbonden blijven aan de opbeuring

van de nationale, christene kunste, op dien plechtigen stond, zeg ik, dat de eerste school van Sint Lucas is gesticht geweest, door Weledelen en diep betreurden Baron Bethune.

Het is tijd van afscheid te nemen.

Nog een laatste, korte woord.

Gent! gij zijt de eerste stad van de wereld voor het kweeken van de bloemen. Uwe orchideeën en chrysanthemen zijn gekend en befaamd tot op het verste vasteland en tot over de wijde zee.

Maar gij hebt andere bloemen, die nog levendiger en u nog duizendmaal dierbaarder aan 't herte kleven.

Vaders en moeders, het zijn uwe beminde kinderen.

Bezorgt ze met de zelfde angstige bekommering, met de zelfde liefderijke getrouwigheid, die uwe vermaarde hovenieren aan hunne koninklijke bloemen vereeren.

Kweekt uwe zonen tot kloeke telgen en uwe dochters tot aanvallige vrouwen.

Maakt van al uwe kinderen :
deugdzame christenen,
verhevene herten,
geoefende verstanden,
kunstminnende geesten,
oprechte Vlamingen.

Dan zal de eervolle glans van uwe kinderen, gelijk de bekoorlijkheid van uwe sierlijke bloemen, u tot glorie strekken, en de aangename geur van hunne kinderlijke begaafdheden zal over u gespreid zijn.

De genegendheid, de dankbaarheid, de voorspoed van uwe afstamelingen zullen, onder Gods zegeningen, en onder uwe eigene zegeningen, tot in uwen frisschen ouderdom, uwe belooning wezen en uw geluk voltooien.

En alswaneer al de vaders en al de moeders van Vlaanderen hunnen plicht zullen verstaan en gekweten hebben, dan zal Vlaanderen wederom worden het machtige Vlaanderen, het voorspoedige

Vlaanderen der groote, luisterrijke middeleeuwen; wat meer is, dan zal Vlaanderen nog hooger, nog machtiger, nog voorspoediger, in de bewondering der volkeren, klimmen, omdieswille dat het, bij al de lofweerdigheden der geroemde tijdstippen, zal voegen den maatschappelijken vooruitgang en de wetenschappelijke ontwikkeling der jongere eeuwen en der huidige dagen.

G. H. FLAMEN,

Pastor van O. L. V. van Meetkerke,
Brugge-Noord.

SCHEIDING VAN KERK EN STAAT.

(*Vervolg van blz.* 317.)

De katholiek eerbiedigt de Kerk als eene goddelijke inrichting, bestemd om den schat der geopenbaarde waarheid te bewaren, te verklaren en allen toegankelijk te maken. Wat vraagt nu de vorst die zich van de Kerk wil scheiden? hij verlangt dat het geloof aan het woord Gods de leden der Kerk niet meer verplichte; staat de Kerk dit verlangen toe, dan doet zij afstand van haar gezag op het geweten van hare kinderen, zij pleegt verraad jegens haren goddelijken stichter en geeft zich zelve den doodsteek. Van de eene zijde is zij belast den godsdienst in stand te houden en uit te breiden, van de andere, door de scheiding goed te keuren, verklaart zij den godsdienst noch verplichtend noch noodzakelijk; van den eenen kant predikt zij de absolute verplichting het geloof te bewaren onder straffe der eeuwige verwerping, van den anderen wil men dat zij volslagen vrijheid verleene te gelooven of niet te gelooven. Is er tastbaarder tegenstrijdigheid denkbaar?

Hetzelfde besluit kunnen wij afleiden uit de valsche beginselen van het liberalisme, en de dwaling met hare eigene wapens wederleggen. De vrijheid van te gelooven of niet te gelooven is volgens de nieuwere staatsleer een natuurlijk recht dat ook den katholieken toekomt. Waarom dan van den katholieken vorst eene daad gevorderd onbestaanbaar met zijne godsdienstige overtuiging, in strijd met de leer der Kerk, want de schei-

ding onderstelt het beginsel dat het geloof aan de openbaring de maatschappij niet verplicht.

Wie zich niet alleen vrijzinnig noemt, maar ook werkelijk vrijzinnig is, heeft eerbied voor de gewetensvrijheid van den katholieken vorst en verlangt niet van hem de scheiding, die zijne katholieke overtuiging verfoeit en veroordeelt. Daarbij komt het eigenbelang van den Staat, want den Staat van de Kerk scheiden is openlijk verkondigen dat de godsdienst met de burgerlijke maatschappij niets te maken heeft, dat de burgerplichten niet op een godsdienstigen grondslag rusten, dat het gezag slechts stoffelijke overmacht is, dat de wetten het geweten niet verplichten, dat het gehoorzamen een noodwendig bukken is onder den ijzeren arm van den meester. Met één woord, zoodra bij een volk de eerbied voor den godsdienst en de Kerk verdwijnt, kan het slechts door geweld belet worden aan zijne onstuimige hartstochten den teugel te vieren.

En zal dat stoffelijk geweld op den duur bestand wezen tegen eene opgewonden, aan elk zedelijk gevoel ontvreemde menigte? Blind is wie bevestigend antwoordt, en niet minder blind de Staatsman die niet begrijpt dat de Staat door de scheiding zijn bestaan in gevaar brengt.

Men tracht dit argument te bestrijden met te wijzen op het onderscheid tusschen de geopenbaarde geloofsleer en de natuurwet. Door de scheiding treedt de Staat buiten de bovennatuurlijke orde, maar hij verwerpt niet de hoofdwaarheden van het natuurrecht, welke de grondslagen der maatschappelijke orde genoegzaam handhaven.

Vooreerst schijnt het ontkennen en bespotten der geopenbaarde waarheid geen gepast middel om het volk eerbied in te boezemen voor de natuurlijke waarheden. De verachting van den geopenbaarden godsdienst valt praktisch samen met de verachting van allen godsdienst. Want staat het ons vrij Gods woord te versmaden door zijne gezanten verkondigd, dan begrijpt men niet den plicht naar zijne stem te luisteren wanneer zij door

de rede tot ons spreekt. « In den strijd tusschen geloof en weten, zegt de rationalist E. Scherer, staat niet zoo zeer het Protestantisme op het spel dan wel het christendom, de godsdienst zelf, want de natuurlijke godsdienst bestaat enkel in boeken... Kortom, wanneer de wetenschap het bovennatuurlijke zal hebben verband als nutteloos en de dogma's als onredelijk, wanneer geen ander gezag zal bestaan dan het gezag van ieders geweten, zal men dan niet ontdekt hebben dat God niets anders is dan de mensch zelf, dan het geweten en de rede van den mensch tot persoon verheven? » Leerrijk is onder dit opzicht de geschiedenis der Hervorming; het protestantisme kweekte het rationalisme, dat in zijne logische ontwikkeling op de ontkenning van alle waarheid uitloopt.

Daarenboven houde men in het oog dat de natuurlijke godsdienst op praktisch gebied onbekwaam is om het naleven der wederkeerige plichten van den Staat en zijne onderdanen te waarborgen. De geopenbaarde godsdienst alleen bezit een volkomen zedelijk wetboek en het gezag om alle menschen aan hetzelve te onderwerpen. Met welk recht zal de eene mensch zijne overtuiging aan een ander voorschrijven? Uwe rede is onfeilbaar of niet; indien zij feilbaar is, heb ik hetzelfde recht u mijne overtuiging op te leggen, dat wil zeggen uwe rede is niet bij machte mij te verplichten.

Is uwe rede onfeilbaar, kan ik op hetzelfde voorrecht aanspraak maken en valsch verklaren wat gij waar en verbindend noemt. Men antwoorde niet dat de rede verplicht in naam der waarheid aan wier gezag de geest gehoorzaamt. Want het recht de waarheid te achterhalen en te kennen is niemand uitsluitend toegezegd; bij gelijke rechten echter verdwijnt alle reden om aan andermans overtuiging de voorkeur te geven en bijgevolg is er geen gezag bekwaam om het maatschappelijk naleven der natuurwet te eischen en te verkrijgen.

Alvorens de verschillende toepassingen van het scheidingsbeginsel te toetsen, vestigen wij de aandacht op de

LIVe stelling van den Syllabus. « Niet alleen zijn de koningen en vorsten vrij van de rechtsmacht der Kerk, maar zij staan zelfs boven de Kerk, wanneer het geldt vragen omtrent het rechtsgebied te beslissen. »

Deze stelling beweert dat katholieke koningen en vorsten als Staatshoofden boven de Kerk den voorrang en het recht hebben haar wetten voor te schrijven in zaken betreffende de rechtsmacht. Indien men deze stelling volgens de leer van Rousseau op alle burgers toepast, begrijpt men beter den verborgen zin van de LVe stelling. Zij vordert voor de burgers als burgers eene volslagen onafhankelijkheid van de Kerk, dat wil zeggen in burgerlijke zaken kunnen zij de leer en de voorschriften der Kerk buiten rekening laten.

De Staat gescheiden van de Kerk beteekent : de katholieke burgers zijn niet onderworpen aan de openbaring in het staatkundig leven, geheel en al ontslagen van de goddelijke wet in hunne burgerlijke en internationale betrekkingen. Wederkeerig moet zich de Kerk van den Staat scheiden, dat heet, de burgers als katholieken beschouwd zijn onafhankelijk van den Staat, zij genieten eene volmaakte vrijheid in het volbrengen van hunne burgerplichten, omdat de Kerk hun het vervullen dezer plichten niet oplegt.

Deze leer strijdt met de natuur van den mensch, wiens geweten niet vatbaar is voor splitsing en verdeeling. De Kerk als volmaakte maatschappij oefent haren invloed uit op de werkzaamheid en de vermogens van den geheelen mensch.

De geloovige treedt de Kerk binnen met al de betrekkingen, welke aan zijne daden een zedelijk karakter geven en hem tot zijn laatste einde brengen. De burger wordt lid van de Kerk met al zijne maatschappelijke betrekkingen onderworpen aan de goddelijke wet door de Kerk geleerd en verklaard. Van den anderen kant is de katholiek als zoodanig onderdaan van den Staat, hij moet zijne burgerplichten vervullen ter wille van het geweten en Gods voorschriften.

De Kerk mag krachtens hare bestemming niet ophouden den plicht der gehoorzaamheid aan de gestelde machten, de onschendbaarheid van den eed, de heiligheid van het huwelijk te prediken.

De hoofden der Kerk, zegt Suarez (1), zijn gehouden aan God rekenschap te geven ook van de ziel der Volksbestuurders en hen door hun gezag te leiden. De woorden « Weid mijne schapen » onderwerpen Keizers en Koningen aan Petrus, omdat zij ook tot de kudde van Jezus Christus behooren. Petrus treedt dus rechtens jegens hen als herder en bestuurder op. En men zegge niet dat dit bestuur uitsluitend van geestelijken aard is, want de leiddraad van alle bestuur, wil het zedelijk en rechtvaardig wezen, moet geestelijk zijn. Bijgevolg staat het bestuur van stoffelijke zaken onder toezicht van het geestelijk gezag. Dit is echter onmogelijk zonder onderwerping en ondergeschiktheid. Ziedaar in welken zin de Pausen rekenschap aan God schuldig zijn over het gedrag van Koningen en Keizers. Immers het komt den Paus toe de vorsten te vermanen en te berispen, de dwalingen te herstellen welke zij begaan als gezagvoerders in de uitoefening van hunne macht.

Ieder verstandig mensch zal de wijsheid der Kerk bewonderen in het veroordeelen van de scheiding der twee machten. Zij beschermt de vorsten tegen het gevaar eener noodlottige onafhankelijkheid, welke onvermijdelijk tot opstand en revolutie voert: de onderdanen behoedt zij tegen de schandelijke verdrukking, die de gewaande vrijheid zich van de Kerk te scheiden in haren schoot draagt.

Tot dusverre hebben wij de scheiding in het algemeen besproken, thans onderzoeken wij de drie vormen onder welke zij in hare toepassing verschijnt.

De christelijke Staat steunt in al zijne deelen op de geopenbaarde waarheid. De inrichting van het gezag,

(1) *De Legibus*, lib. IV, c. IX.

de wetgeving, het uitvoerend bewind, de openbare eeredienst, zeden en gebruiken staan onder den invloed van den godsdienst en de Kerk.

De moderne staatkunde verwerpt dezen hechten grondslag en verlangt dat « de menschelijke maatschappij ingericht en beheerd worde zonder rekening te houden met den godsdienst (alsof de godsdienst niet bestond) of ten minste zonder onderscheid te maken tusschen den waren godsdienst en de andere gezindheden. »

Deze woorden der Encycliek kenmerken twee toepassingen van het liberale stelsel. De tweede of de meer gematigde vindt hare uitdrukking in den spreuk : de godsdienst is onafhankelijk van de staatkunde en deze heeft niets te maken met den godsdienst.

Deze leus, met welke onze Staatsmannen dweepen, ziet drie duidelijke waarheden over het hoofd, namelijk : de staatkunde kan zich niet onttrekken aan de eischen van de natuurwet; de natuurwet wordt door de leer van het Evangelie nader verklaard, bevestigd, volmaakt; een katholiek Staatsbestuur moet zich aan de natuurwet door de Kerk ontwikkeld onderwerpen.

Meer dan eens hebben wij deze drie stellingen betoogd, het zij daarom genoeg enkel de hoofdbeginselen in herinnering te brengen. Wie aan de geestelijke en onsterfelijke natuur van de menschelijke ziel gelooft kan onmogelijk den Staat als de hoogste maatschappij beschouwen. Alleen de lage en ongerijmde leer der materialisten stempelt hem, als vertegenwoordiger der hoogste belangen van den mensch, tot alleenige bron van alle rechten. Indien integendeel ons leven hier beneden niet eindigt, maar de inleiding en voorbereiding tot een beter leven is, waar wij onze bestemming bereiken, staat de burgerlijke maatschappij onder de godsdienstige, die tot taak heeft den mensch tot zijn einddoel te voeren. De gezonde rede veroordeelt derhalve als vergrijp tegen Gods rechten alles wat strekt om de maatschappij aan het gezag der natuurwet te onttrekken.

Hieruit volgt dat de burgerlijke maatschappij ook als maatschappij onder het kerkelijk gezag staat. God openbaarde zijnen wil en door het licht der rede en door het bovennatuurlijk licht der Openbaring aan de Kerk toeoertrouwd. De Staat moet dus de Kerk erkennen met al hare eigenschappen en rechten; aan haar vrage hij het richtsnoer zijner handelingen, het oordeel over de zedelijke waarde zijner daden, de verklaring en toepassing der natuurwet.

« Wij verklaren, bevestigen, bepalen en verkondigen dat het volstrekt noodzakelijk is voor het heil van ieder schepsel aan den Paus onderworpen te zijn. » Deze woorden van Bonifacius VIII in de beroemde dogmatische Bul *Unam Sanctam* zijn in hunne algemeenheid toepasselijk op ieder mensch in het bijzonder, op de maatschappij, op het gezag; zij maken geen onderscheid tusschen het individu en den Staat. Moet ieder vorst rekenen met den godsdienst zijner onderdanen, hoeveel meer de katholieke vorst, als mensch en als vorst aan de Kerk onderworpen. Op hem rust de tweevoudige plicht God te dienen als mensch met zijn gedrag te regelen naar de voorschriften van het geloof, en als vorst door in de wetten en zijn bestuur alles te vermijden dat indruischt tegen de geopenbaarde leer.

« Hoe zullen dan de Koningen den Heer in vreeze dienen, tenzij met godsdienstige strengheid te verbieden hetgeen strijdt met Gods bevel? Immers op andere wijze dient hij God, in zooverre hij mensch is, en op andere wijze in zooverre hij Koning is. Als mensch dient hij God, met te leven volgens zijn geloof; doch, omdat hij ook Koning is, dient hij Hem met wetten uit te vaardigen en te handhaven overeenkomstig met de rechtvaardigheid... Dus hierin dienen de Koningen, als Koningen, den Heer, wanneer zij dat doen om God te dienen, wat hij alleen doen kan die Koning is (1). »

(1) S. August. *ad Bonifacium*, Epist. 185.

De christelijke Staat ondersteunt den godsdienst als eene goddelijke instelling, bestemd om de levensbelangen zijner onderdanen te behartigen; hij erkent den plicht aan de Kerk zijn bijstand te verleenen, wanneer zij hem vraagt voor de uitvoering der goddelijke en kerkelijke wetten.

De moderne Staat integendeel beschouwt den godsdienst als een menschelijk middel dat hij gebruikt in zooverre zijne tijdelijke belangen zulks medebrengen. Hij acht zich niet gebonden den waren godsdienst tegen scheuring en ketterij te verdedigen en met den wereldlijken arm het gezag en de vrije beweging der Kerk te bevorderen. Daarenboven, zonder te letten op de leer van het Evangelie en der H. Vaders, keurt hij eene Staatsinrichting goed, welke het gezag vrijmaakt van den plicht de schenders van den katholieken godsdienst door straffen te bedwingen, tenzij de openbare rust dit vordere.

De katholieke schrijvers hebben overvloedig bewezen dat deze stelling rechtstreeks strijdt met de geschiedenis der verloopen eeuwen, met de leer der Vaders en Conciliën, met het voorbeeld der katholieke vorsten, met het doel van den Staat.

Wij laten hier met de *Civiltà cattolica* de drie beweegredenen volgen, die den Staat verplichten door middel van zijne wetgeving de Kerk te steunen. De Staat heeft tot taak de rechten zijner onderdanen te handhaven en tegen elken aanval te beveiligen. Nu hebben dezen het recht niet blootgesteld te worden aan de schandalen van de openbare onzedelijkheid, hunne kinderen behoed te zien tegen de lagen der verleiding en de vervolging van het ongeloof.

Het zedebederf met zijne verlokkingen, het ongeloof dat op straten en pleinen de heiligste zaken door het slijk sleurt en met de plechtigheden der Kerk den spot drijft, randen de rechten der katholieke burgers aan, en moeten door den Staat in toom gehouden worden.

De Staat is geroepen de maatschappelijke goederen, ten bate van allen, met de grootste zorg onder zijne

hoede te nemen. Nu bekleedt echter de ware godsdienst, als hechtste grondslag der maatschappij de eerste plaats onder deze goederen. Met alle kracht moet hij dus den waren godsdienst steunen en beschermen.

Tweedens staan niet alleen de menschen afzonderlijk, maar ook de staatkundige vereeniging welke zij vormen onder de leiding der Kerk. Dan de leden eener maatschappij verbinden zich aan hare verdediging mede te werken, haar bestaan te verzekeren tegen wanorde en onruststookers in haar boezem en tegen uitwendige vijanden.

Hieruit volgt de plicht van den Staat om de Kerk te ondersteunen met de middelen, die tot zijne beschikking staan. Verzuimt hij dezen plicht, verzaakt hij het geloof, dan treden de burgers in zijne plaats en moeten op hunne beurt deze taak vervullen.

Derdens is de vorst aan God gehoorzaamheid schuldig en als mensch en als hoofd van den Staat. Hoe zal hij zijne zaligheid erlangen, in al zijne werken God verheerlijken, indien hij weigert met de Kerk aan het heil der zielen samen te werken? Hoe zal hij zich voor God's rechterstoel verantwoorden, zoo hij de leer der Kerk niet als toetssteen bezigt ook bij de behandeling der openbare zaken, die met godsdienst en zeden in verband staan? Houd altijd voor oogen, schrijft de H. Leo, aan den Keizer Leo, dat de koninklijke macht u verleend werd niet alleen om de wereld te regeeren, maar vooral om de Kerk te verdedigen.

De stelling, die wij wederleggen, stamt uit het protestantisch systeem en werd ook in de beruchte verklaring der menschenrechten opgenomen : « Niemand moet men lastig vallen wegens zijne meeningen ook op godsdienstig gebied, tenzij hunne uiterlijke vertooning de openbare orde, door de wet voorgeschreven, store. »

Beide stelsels — het protestantische en het revolutionaire — miskennen den goddelijken oorsprong en de rechten van den godsdienst, en houden slechts rekening met de tijdelijke belangen der burgerlijke maatschappij.

Zij letten op de godsdienstige overtuiging enkel om tusschen de burgers, door hunne godsdienstige gezindheid verdeeld, den vrede en de rust te bewaren. Trouwens hetzelfde beginsel dat ten tijde der Hervorming den Staat een onbeperkt gezag over het geweten zijner onderdanen verleende, dient thans om aan ieder de losbandigste vrijheid te verzekeren.

De godsdienst heeft slechts een zuiver persoonlijk belang; de Staat beschermt hem omdat hij de onbegrensde gewetensvrijheid huldigt. Eenige ongeloovigen, uit vrees voor de noodlottige gevolgen, beperken willekeurig deze vrijheid, maar allen belijden openlijk het beginsel der onverschilligheid en zoogenoemde neutraliteit op godsdienstig gebied.

Wij onderzoeken niet of in sommige omstandigheden deze neutraliteit eene noodzakelijkheid kan worden om grooter kwaad te vermijden; hier beschouwen wij het beginsel in zich zelf en ontzeggen aan een katholiek staatsbestuur de bevoegdheid hetzelve aan te nemen en toe te passen.

De godsdienst, wie zal het ontkennen, is een wezenlijk bestanddeel van het tijdelijk geluk der burgerlijke maatschappij. Derhalve veroordeelt de gezonde rede het beginsel der neutraliteit, dat den invloed en het gezag van den godsdienst ondermijnt en vernietigt. Ook zonder de ondervinding te raadplegen, is het duidelijk dat de godsdienst aan invloed verliest, zoodra het openbaar gezag niet schroomt tegen zijne wetten te handelen. Hoe wil de Staat gehoorzaamheid aan de burgerlijke wetten vergen, indien hij Gods wetten met voeten treedt? hoe aan de burgers eerbied inboezemen voor de heiligheid van den eed, de onschendbaarheid van het eigendom, wanneer hij zijne verbintenissen met de Kerk verscheurt en op de goederen der Kerk en der kloosters beslag legt? hoe zullen de burgers hoogachting koesteren voor de rechtvaardigheid, wanneer de priesters wegens plichtsvervulling voor de rechtbank gedaagd, veroordeeld, verbannen worden? De liberale

stelling brengt de staatkundige en maatschappelijke orde in gevaar, terwijl de katholieke stelling met de rechten der Kerk de belangen der burgerlijke maatschappij waarborgt.

« Den Staat willen ontvreemden aan den godsdienst, zegt Leo XIII, om de openbare zaken te beheeren zonder meer rekening met God te houden als of hij niet bestond, is eene roekeloosheid zonder voorbeeld, zelfs bij de heidenen. »

Ten slotte een woord over de argumenten met welke de liberale schrijvers den plicht van den Staat jegens de Kerk bestrijden.

De Staat onteert zich, zegt men, als hij zijn gezag aan de Kerk dienstbaar maakt om haar hulp en bijstand te verleenen.

Wij vragen alvorens te antwoorden of het strijdt met de eer van den Staat het recht van den armsten zijner onderdanen te beschermen. En toch wordt deze bescherming niet altijd gevraagd voor een belang zoo verheven als dat door de Kerk voorgestaan, wanneer zij de hulp van den wereldlijken arm inroept. Onbegrijpelijk moet het heeten waarom men hier van oneer en smaad spreekt.

Verbeeld gij u den Staat als een werktuig bestemd om met domme kracht spoorwegen aan te leggen, kanalen te graven, vestingen te bouwen en legers te onderhouden, zonder zich om hoogere belangen te bekommeren, dan kan zijne onverschilligheid jegens den godsdienst eenigzins verklaard worden; maar zoolang godsdienst en zedelijkheid nog woorden zijn van beteekenis en waarde voor het volk, mag de Staat trotsch zijn, met de Kerk, aan het heil des menschsdoms te kunnen medewerken.

Hoe kan de Staat, wiens doel tot de natuurlijke orde behoort, zich met godsdienstige en bovennatuurlijke zaken bezig houden?

Vooreerst onderstelt deze vraag eene scheiding tusschen de natuurlijke en bovennatuurlijke orde, die in werkelijkheid niet bestaat. Feitelijk streeft het mensch-

dom naar de bovennatuurlijke bestemming; niemand staat het vrij zich aan deze te onttrekken; zij verplicht en den enkelen mensch en de maatschappij. Bijgevolg mag de Staat geen natuurlijk doel najagen met uitsluiting van het bovennatuurlijke; het natuurlijk doel moet dienstbaar gemaakt worden aan het bovennatuurlijke, gelijk het lichaam in de dienst staat van de ziel. De Kerk, hoewel geestelijk in haar doel en hare middelen, is eene zichtbare maatschappij, uitgerust met alle bevoegdheden eener volmaakte vereeniging. De burgers van een katholieken Staat vorderen wettig en rechtens de bescherming van hunne godsdienstbelangen. Hoe zal de Staat aan deze vordering voldoen zonder aan de Kerk eene behulpzame hand te bieden?

Reeds ten tijde van den H. Augustinus verweten de Donatisten aan de Katholieken het inroepen van de hulp der wereldlijke overheid. De Apostelen, zeiden zij, handelden niet op zulke wijze; het geloof laat zich niet door geweld opdringen; Jesus Christus heeft niemand gedwongen zijne leer te belijden.

Men onderscheide twee vragen welke dit argument verwart.

Heeft de Kerk het recht met geweld het geloof voor te schrijven? heeft zij het recht den bijstand van den Staat te vorderen ter uitvoering van hare wetten?

Op de eerste vraag antwoord niemand bevestigend, want de Kerk zelve leert het tegendeel. « Voor het overige, zegt de Encycliek, is het de gewoonte der Kerk met de meeste zorg te verhoeden dat iemand tegen zijn wil gedwongen wordt het Katholiek geloof te omhelzen, omdat, zooals Augustinus wijselijk leert : *geen mensch kan gelooven, tenzij vrijwillig.* » (Tract. XXVI in Joan. n. 2).

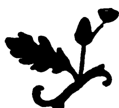
Hieruit volgt echter niet dat de Kerk geen recht heeft hare kinderen ook met lichamelijke straffen te tuchtigen, of dat zij geen aanspraak kan maken op de bescherming van den Staat als haar doel zulks vordert.

In het eerste tijdvak der bloedige vervolging kon

de Kerk geen gebruik maken van dit recht, maar, bemerkt de H. Augustinus, deze tijden zijn niet te vergelijken met de dagen waarin de vorsten den Heer dienden met de overtreders zijner wetten te straffen. De koningen straffen de openbare aanranding der zeden, waarom zouden zij de misdrijven tegen den godsdienst niet wraken? Het ware verkieslijker de menschen enkel door overtuiging te regeeren, maar de ondervinding leert dat de groote menigte zich slechts laat leiden door het gebruik van stoffelijke middelen.

De onpartijdige en rechtschapen lezer is thans in staat over de scheiding van Kerk en Staat een gegrond oordeel te vellen. Hij zal zonder twijfel de woorden beamen van Leo XIII ontleend aan de Encycliek van Gregorius XVI : « Geen blijdere voorspellingen kunnen wij doen omtrent het streven van hen, welke de Kerk van den Staat willen scheiden, en die de samenwerking van het burgerlijk met het geestelijk gezag willen verbreken. Immers, het is een feit, dat deze samenwerking, welke steeds aan het kerkelijk en burgerlijk gezag ten goede kwam en tot op den huidigen dag heilzaam is gebleken, ten zeerste gevreesd wordt door de voorstanders eener sehaamtelooze vrijheid. »

Leuven. Dr. A. DUPONT.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Tooneel. — In het gekend werk van EDM. VAN DER STRAETEN over het landelijk tooneel in Vlaanderen, worden er omtrent 260 Westvlaamsche landelijke tooneelgilden, kamers van Rhetorika vermeld. (*Nederl. Museum*).

De *Gids* van November bespreekt de voorstellingen van het Théâtre de l'Œuvre, onder 't bestuur van LUGNÉ-POE en die van het Théâtre libre, onder bestuur van ANTOINE. Is 't niet zonderling dat de uitingen der nieuwere kunst meest en veelal best in oudere tijdschriften met kennis en belangstelling beoordeeld worden? Hetgene best aan het doelwit der vertooningen van LUGNÉ beantwoordde, was het opvoeren van *l'Intruse* van MAETERLINCK.

In zaken van tooneelkunst predikt de *Gids* den gulden middenweg : « Niet straffeloos isoleert zich de nieuwe kunst, terwijl zij zelf genoegzaam zich op een piedestal plaatst, als had zij de wijsheid in pacht; maar straffeloos evenmin sluiten de beheerders van instellingen met mooie namen hunne deuren en vensters, hunne oogen en ooren voor de stroomingen, de gedachten en de vormen van den nieuwen tijd. »

Willem Kloos. — In den *Nederl. Spectat.* bespreekt W. G. VAN NOUHUYS de *Verzen* van WILLEM KLOOS bij W. Versluys te Amsterdam verschenen. Men weet dat W. KLOOS een dichter is der nieuwe richting. « Ik vind het heel jammer dat dit boek niet uit is bij bl. 174. Want de laatste negentig bladzijden zijn naar. Niets dan gescheld of bijna niets. En al scheldt men in leelijke sonnetten, het wordt er daarom niet beter op.

Wie schelden wil en belangstelling vraagt van het publiek, doe het voor het minst geniaal. KLOOS scheldt zoo ongeniaal mogelijk..... »

Vele bladzijden getuigen van een waar dichterlijk vernuft. « Dan heeft de dichter het geraas en gewoel en gevecht den rug toegewend en zich afgezonderd met zijn hoogste en innigste gevoelens. Dan staren zijn verzen ons niet aan met verwrongen trekken, als grijnzende nijdaangezichten, maar uit de regels verrijst de roerend-mooie gedaante

met het zacht-ernstige gelaat, die ons gevoel terstond herkent als de ware : — de poëzie.....

Uit Okeanos — episch fragment — klinken ons op bladzij na bladzij verzen tegen zoo mooi, zoo welluidend, zoo beeld- en klankrijk, dat het een genot is ze te herhalen. Het is goed volgehouden in éen toon, ernstig en vol majesteit, met epische breedte in de lieflijkste ydille. Het treft door zijn eenvoud, door het rustig gedragene der jamben. Het toont geen streven naar mooi-doen en maakt ook daardoor juist dien kalm-verhevenen indruk, welke alleen veroorzaakt wordt door het klassieke schoon.....

Na het lezen van Okeanos kan niemand twijfelen of de ziel van dezen dichter is gedrenkt door het jeugdige licht dat nieuw leven wekt, telkens en telkens weer, in de literatuur van een volk... »

Max Rooses. — De *Vlaamsche School* bespreekt als volgt den nieuwen bundel van MAX ROOSES : « MAX ROOSES heeft zijne *Letterkundige Studiën*, binnen de laatste zeven jaar geschreven, in een bundel vereenigd, verschenen bij Ad. Hoste, te Gent.

De galerij van litterarische gebeurtenissen en beroemdheden, door onzen bedreven criticus ontworpen, wordt gaandeweg zeer groot, en de toekomstige historicus onzer Zuid-Nederlandsche letteren zal zijne taak niet weinig verlicht vinden.

Dit nieuwe boek van MAX ROOSES opent bij eene studie over SLEECKX, met EMMANUEL ROSSEELS den oudste der thans levende Vlaamsche schrijvers, den achtingswaardigen voorzitter van het Taalverbond. Het is eene meesterlijke schets, gedaan met enkele trekken, die echter zoo juist werden aangebracht en met zulke verbazende zekerheid omtrent hun vereenigd effect, dat zij een afgewerkt portret gelijkt, ten voeten uit geschilderd. Wie SLEECKX als mensch en kunstenaar kent, ziet hem in die weinige 26 bladzijden sprekend verschijnen met zijne uitmuntende en minder goede hoedanigheden. Zoo'n critiek staat gelijk met eene schepping, even boeiend als een roman of een gedicht.

Nog twee andere beeltenissen werden met dezelfde liefde ontworpen : JAN VAN BEERS en HÉLÈNE SWARTH. Het laatste is nochtans beter gelukt dan 't eerste; er zit meer leven in, het vertoont een veel hooger relief, en alwie den ontwikkelden fijnen smaak, de rijpe kennis en den keurigen stijl kan waardeeren, waarvan eene studie als deze getuigt, zal haar met geestdrift eene plaats inruimen naast de mooiste stukken van een BUSKEN HUET, een SAINTE-BEUVE en een Georg. BRANDES.

In *Kalewala*, het volksepos der Finnen, schonk MAX ROOSES eene prachtige bijdrage tot de geschiedenis der wereldlitteratuur. Het is de uitbreiding van hetgeen wij vroeger te lezen kregen in 's schrijvers onderhoudend boek : *Op reis naar Heinde en Ver*. Na een inleidend woord over het volk der Finnen, hunne taal en beweging, die er ontstaan is om deze in eere te herstellen, wordt de gang van

het heldendicht, het karakter van den hoofdpersoon, de gansche eigenaardige opvatting en de losse aaneenschakeling der verschillige episoden in breede trekken geschetst. Schrijver haalt de schoonste plaatsen aan en deelt ons talrijke uittreksels mee, zoodat zelfs de meest oningewijde lezer zich een zeer klaar denkbeeld kan vormen over die merkwaardigste schepping op het gebied der poëzie bij de Finnen. Het laatste gedeelte dezer belangwekkende studie handelt over de wordensgeschiedenis der Kalewala, waarbij ROOSES' scherpzinnigheid in het wikken en wegen der uiteenloopende theorieën van de befaamdste critici op dat punt heerlijk tot haar recht komt.

De uitvoerige artikels over VAN DUYSE's nagelaten gedichten en den *Keizer Karel* van JULIUS DE GEYTER zijn insgelijks fraai gedacht en gestyleerd, maar het stuk : *Nog eens over de jongste richting in de Nederlandsche poëzie* spant de kroon in de kunst van goed te zeggen, duidelijk en schoon tevens, hoe men denkt over eene brandende twistvraag van den dag. Hoe geestdriftig men ook voortschrijde in de nieuwe richting, het doet u overwegen, en men moet al innig overtuigd wezen van zijn goed recht, om niet overreed te worden en onder het vaandel terug te keeren, dat eigenlijk, gedragen door een man als MAX ROOSES, het vaandel is van 't gezond oordeel ».

Couperus. — Bij den kunstkeurigen uitgever L. J. Veen te Amsterdam, verscheen de tweede druk van COUPERUS' *Extaze*.

Tinel. — In Februari zal Franciscus voor den vierden keer te Berlijn worden uitgevoerd.

Benoit. — PETER BENOIT werkt aan een nieuw lyrisch drama naar den roman van BULWER : *De laatste dagen van Pompeï*.

A. Janssens. — Ieder kunstenaar heeft voorliefde voor sommige onderwerpen die weerklank vinden in zijne ontvankelijke ziele. Zooals CLAUS de dichter is van de zon, zoo is onze JANSSENS de schilder van de gemoedelijke tafereelen van het huiselijk leven.

A. JANSSENS is een lieve kunstenaar. Hij ziet, hij voelt; hij heeft meesterschap genoeg over taal en kunstvorm om zijne aandoeningen in eenvoudige en fraaie verzen te vertolken.

Hij is de dichter van het Vlaamsch huisgezin.

Dat bewijst hij wederom met goeden uitslag in zijne gedichtvertelling van *Klaaskensdag*.

Jaarmerkt was 't en Klaaskens feestdag.
Op de merkt, vol natte kramen,
Viel, in saamgekladde vlokken,
De eerste sneeuw neer van den winter.
Toch krioelde 't daar van 't landvolk,
Toegestroomd uit Waas- en Zeeland.
't Hoefgekletter van de peerden,

Monsterend hun magere flanken
En hun flodderharige pooten,
Smolt in 't dansgedof der orgels
En in 't woest gehuil der winden...

Ge kunt vernemen dat die blanke verzen lief en ongedwongen uit de penne vloeien.

Waren wij A. JANSSENS, wij gebaarden van geen socialismus. Dwalingen zijn vergankelijk. Tendenz bederft de kunst die eeuwig is.

H. Heine. — « Thans nu er weder zoo veel te doen is over HEINRICH HEINE naar aanleiding van zijn standbeeld waarop men in Duitschland niet algemeen gesteld schijnt, kan het misschien niet ongepast heeten te herinneren aan hetgeen de Fransche dichter EDOUARD GRENIER, die HEINE persoonlijk gekend heeft over hem schrijft, in zijne onlangs uitgegeven *Souvenirs littéraires*.....

GRENIER was lang in Duitschland geweest en, toen hij in het laatst van 1838 te Parijs terugkwam, zocht hij een leeszaal op, waar hij Duitsche bladen vinden kon.

Eens, aan de leestafel tusschen twee anderen gezeten, werd een zijner buren overvallen door eene hoestbui, die maar geen einde scheen te nemen. GRENIER's tweede buurman riep herhaaldelijk *chut*, maar 't hielp niet : de hoester evenwel, ongeduldig geworden, vroeg, of dat *chut* hem gold? De ander liet het blad, dat hij dicht bij de bijziende oogen hield, zakken, en, zijn ondervrager verbaasd aanstarend, zei hij op verwonderden toon : O meneer, ik dacht dat het een hond was.

Zoo sprak HEINE : een veertiger bijna, middelmatig van gestalte, nog al dik, zonder baard, met lang blond haar, hoog voorhoofd, knippende oogen, half dicht wanneer hij las, niets van een artiest of van een gentleman en Fransch sprekend met een Duitsch accent.

Na al lachend eenige opheldering over het schijnbaar misverstand gegeven te hebben, vroeg hij aan GRENIER, die met de *Augsburger Zeitung* voor zich zat, of hij ook de correspondentie uit Parijs in dat blad las. GRENIER prees die artikelen, niet vermoedend dat hij zich tegen den schrijver zelf uitliet. Toen hij wegging, volgde HEINE hem. Zeer in zijn schik scheen hij, kennis te maken met een jong Franshman, die Duitsch verstond en op de hoogte was van hetgeen er in Duitschland omging. Zij bezochten elkaar, en weldra verliep er geen week waarin HEINE althans niet eenmaal bij GRENIER kwam. Ondanks zijn accent en zijn fouten in het Fransch, toonde hij zich een levendig, geestig prater. Ook als hij Fransch schreef, maakte hij fouten, en zijn artikelen, die in de *Revue des Deux Mondes* verschenen, waren uit het Duitsch in het Fransch vertaald of geheel door een ander, of, wanneer hij het zelf gedaan had, door een Franschman nagezien. Eerst hielpen hem LÖWE-WEIMAR en GÉRARD DE NERVAL, later GRENIER en toen SAINT-RENÉ TAILLANDIER. Veel moeite gaf HEINE zich om dit

voor het publiek verborgen te houden en te doen gelooven dat hij even goed Fransch schreef als Duitsch. Hij had meer van die ijdelheden, in strijd met de waarheid. Zoo gaf hij voor geboren te zijn in 1801, om te kunnen zeggen dat hij de eerste van zijn eeuw was; zoo nam hij in zijne schriften het air aan van een Don Juan of een Byron te zijn...

Frau Mathilde, met wie hij trouwde, en die hij afschilderde a's eene elegante, geestige Parijsche, was een heel gewone, dikke meid uit het een of ander winkeltje, dom als een gans. Ze kon geen woord Duitsch leeren...

HEINE's drukke bezoeken bij GRENIER hadden een doel. Spoedig vroeg hij hem een vers van hem te willen vertalen. Toen kwamen de artikelen uit de *Ausburger Zeitung* aan de beurt... De vertaling was bestemd om vertoond te worden aan den Minister GUIZOT. HEINE trok vier duizend franks 's jaars uit de geheime fondsen en moest nu en dan toonen, dat hij er iets voor deed en Frankrijk prees...

In zijn omgang met GRENIER bezondigde hij zich niet aan dwaze manieren. Wel toonde hij zich ijdel en prikkelbaar, sceptisch en spotziek, vlottend in beginselen...

Lutèce en de *Lettres de Paris* bestonden voor een deel uit stukken, door GRENIER gratis uit de *Augsburger Zeitung* vertaald. Ook bracht hij nog eenige van HEINE's vroegste lyrische gedichten in het Fransch over, vervolgens het begin van een roman *Le Rabbi de Baccarach* en eindelijk de twee omstreeks 1844 in het Duitsch verschenen dichtstukken : *Germania* en *Atta Troll.* Het laatste, geplaatst in het Maartnommer van 1847 der *Revue des Deux Mondes* maakte opgang. GRENIER had, onder de vertolking er van, weder met HEINE moeten vechten over woorden en uitdrukkingen, die niet letterlijk in het Fransch weer te geven waren, en waaraan de Duitsche dichter zich nochtans met haren en snaren vastklemde, bewerende dat hij er de Fransche taal door verrijkte.

LUDWIG BÖRNE noemde hem een Wortkrämer, en inderdaad vond HEINE er genot in om woorden te smeden en woorden te zetten in zijne zinnen en versregels, evenals een juwelier edelgesteenten vat in zilver of goud. Wanneer hij las, al was het maar een dagblad, zocht hij altoos naar woorden.

GRENIER wijst nog op tegenstrijdigheden in HEINE's karakter : dezelfde man, die lichamelijk lijden heldhaftig doorstond, kon de zachtste critiek op zijn werk niet velen... Hij spaarde niemand, maar wilde zelf gespaard blijven. Onder zijn bitterheid en lichtgeraaktheid kreeg hij aanvallen van goedheid. Lachen kon hij er over wanneer hij anderen gegriefd had en alles waagde hij voor een geestigheid. Zich verheffend tot de de hoogste poëzie, verkneukelde hij zich toch in flauwe aardigheden. Zelf noemde hij zich zuurkool gedrenkt in ambrozijn ». (*Nederl. Spectat.*)

Ibsen en Hauptmann. — De uitmunde criticus W. G. VAN NOU-

HUYS, teekent een schoon portret van JOHANNES ROSMER en JOHANNES VOCKERAT en maakt eene treffende vergelijking tusschen deze beide scheppingen uit *Rosmershalm* van IBSEN en *Einsame Menschen* van HAUPTMAN. (*N. Spect.* 27 Oct.)

GERHARD HAUPTMANN werkt aan het laatste bedrijf van een drama, *Florian Geyer* getiteld. Dit is een historisch stuk, waarvan Florian Geyer von Geiersberg, een ridder, die in 1525 aan de zijde der boeren deelnam aan den Boerenkrijg, de hoofdpersoon is. Verder treedt o. a. Götz von Berlichingen er in op, niet in de eenigszins geïdealizeerde gestalte, waarin GÖTHE hem vereeuwigd heeft, maar als de oneerlijke egoïst, die hij volgens de geschiedenis was. Het stuk wordt geheel in Frankisch dialect geschreven.

Wanneer de eerste voorstelling zal worden gegeven, is nog onbekend. Er zullen veel *Massenbewegungen* in het stuk voorkomen — een Weversoproer tegenwoordig en de Boerenkrijg in de XVIe eeuw hebben een zekere overeenkomst — en dus zal de instudeering nogal wat tijd kosten. (*Vl. School.*)

Fransche Letterkunde. — FERD. BRUNETIÈRE heeft het tweede deel uitgegeven van zijn werrk : *L'Evolution de la poésie lyrique en France au XIXe siècle.* Hij handelt over naturalismus en symbolismus en bespreekt de gedichten van ALFRED DE VIGNY, THÉOPHILE GAUTIER, LECONTE DE LISLE, DE HÉRÉDIA, SULLY-PRUDHOMME en FR. COPPÉE, als ook de tweede wijze van VICTOR HUGO. — Bij Hachette is er ten prijze van 4 fr. eene goede geschiedenis verschenen van de fransche Letterkunde, opgesteld door GUSTAVE LANSON.

Van Nu en Straks. — De *Spectator* getuigt dat *Van Nu en Straks*, het blad, betwelk de jongere richting in de Dietsche gewesten vertegenwoordigt, hooger staat dan de *Nieuwe Gids* in 't Noorden ooit gestaan heeft. « DE BOM's *Walm van Lente* is diep gevoeld en schoon gezegd. » Verder looft hij HEGENSCHEIDT omdat hij flink en wel verklaart, dat hij VONDEL liever leest zonder VERWEY's commentaar en stoutweg zeggen durft dat TIDEMAN de passie niet kent.

Claus. — In twee zalen wierden er verleden jaar te München tentoonstellingen gehouden. Lees daarover een belangwekkend opstel van WILLIAM RITTER in het *Magasin letteraire* van October. W. RITTER is altijd oorspronkelijk in zijne waarnemingen en boeiend door zijnen schrijftrant. Hij getuigt van onzen CLAUS het volgende : « Ik bemerk CLAUS met een schitterenden Ondergang van de zon tusschen boomstammen. Ze zijn groen op lichtblauw en oranjekleur en de herfst strooit hunne bladeren op den grond. Rondom ziet men purpere daken en dichte boomkruinen en men geniet het gezicht op een open veld waar mannen haver maaien en vrouwen in wit gewaad met lichtblauwe voorschooten, schooven binden. 't Is een klein tafereel, vrij en vrank, met grooten eenvoud, diep gevoelde en flink uitgedrukte landelijke poëzie geschilderd. CLAUS is wellicht de beste der Belgische realisten. » Deze hulde is niet onverdiend bij al dezen die CLAUS kennen, gevoelen en bewonderen.

Huygens. — Dr WORP is aan Deel IV gekomen van HUYGENS' *Gedichten*. De dichter komt er niet geene eer van af. Lees den *Spectator* : « Kijk, ik heb eerbied voor de zorg, die dr WORP aan deze uitgave besteedt, eene uitgave, voor zooverre dat te beoordeelen is, diplomatisch juist. Buitendien zou het een schande zijn geweest Nederland langer te versteken van eene zoo kompleet mogelijke uitgave van HUYGENS.

Maar toch — het moet mij van het hart, — men kan, na de lezing b. v. van deze 350 bladzijden gerijmels, die HUYGENS van 1644 tot 1652 wrochtte, niet meer spreken van den geestigsten Hagenaar der 17e eeuw, zonder eenvoudig na te praten. HUYGENS is bezig zijn roem te verspelen. Mijn God, wat moet dat een vervelende kerel geweest zijn! Wat die man niet op rijm bracht en wat hem al niet een zoogenaamd puntdicht in de pen gaf! De flauwste woordspelingen zijn hem goed genoeg... »

De Nieuwe Gids. — Wij lezen in DE GIDS van December : « De letterkundige generatie, die als jaar van hare geboorte het liefst 1880 noemt, maar inderdaad voor het groote publiek eerst omstreeks 1884 is opgetreden, heeft snel geleefd. Binnen een tijdsverloop van tien jaren heeft de betrekkelijk kleine kring, die in *De Nieuwe Gids* zijn orgaan vond, de opkomst, den bloei en het verval beleefd van dat tijdschrift, waarvan ons in deze maand de ontijdige dood werd bericht. Maar nog andere verschijnselen zijn er, die van zulk een snel leven getuigen. Enkele van de mannen dezer generatie zijn reeds sedert eenigen tijd met een werk bezig, dat gewoonlijk tot rijper leeftijd wordt uitgesteld. Zij verzamelen de opstellen in hun tijdschrift en elders door hen gepubliceerd. FREDERIK VAN EEDEN is reeds aan zijn tweeden bundel *Studies* en L. VAN DEYSSEL brengt thans in een boekdeel van deftig formaat en eerbiedwekkenden omvang de critische opstellen bijeen, van 1884 tot 1890 door hem geschreven. » Over de *Verzamelde Opstellen* van L. VAN DEYSSEL schrijft de *Spectator* : « Leest men na elkander de opstellen van VAN EEDEN en van VAN DEYSSEL, dan treft vooral het verschil in kracht. Bij VAN DEYSSEL is wildheid, geweld, opwinding, uitspatting, — bij VAN EEDEN zelfbewustheid, zelfbeheersching, vastheid. VAN DEYSSEL heeft extase, bevliegingen, passies. VAN EEDEN heeft liefde. In dit verschil ligt de oorzaak, dat de laatste al zooveel meer gedaan heeft voor onze literatuur.

In dezen bundel geeft VAN DEYSSEL voor een deel iets unieks. Ik bedoel daarmee de bladzijden van lyrisch proza : de ontboezemingen, zonder pretentie van meer. Want van de groote moeite om persoonlijke voorliefde een oogenblik op zij te zetten, dragen ook de ernstige critieken duidelijke blijken — niet tot hun voordeel. En als de schrijver te midden van een ontboezeming met ernstig gezicht eene apodictische uitspraak doet, als bij v. : VONDEL, HOOFT en enkele anderen uit dien tijd kunnen ons nog eenige technische hulp geven voor het woordengebruik en de woordensamenstelling, dan maakt hij zich erg belachelijk.... »

De *Nieuwe Gids* is nu vervangen door het *Tweemaandelijksch Tijdschrift voor Letteren, Kunst, Wetenschap en Politiek* bestuurd door L. VAN DEYSSEL en ALBERT VERWEY.

Mesdag. — De beroemde zeeschilder MESDAG heeft in *Pulchri Studio* zijne studies en schilderijen beginnend met 1867 en opklimmend tot heden ten toon gesteld. « De techniek, die vooruit geleerd was, alsof die niet veroverd moest worden in elk schilderij opnieuw, alsof die is iets afzonderlijks, — die techniek moest als ballast over boord vallen, toen de artist stond voor de zee met haar onbestendige golven, met daarboven de wijde luchten, onbeweeglijk lijkend tegenover het golfgespeel der zee. Dat weer te geven kon niet alleen komen door opmerken, maar door een groote voeling, door het geimpressioneerd worden, door een emotie zoo groot dat die vermocht een intense uiting te wekken.

En zeker, zijn werken zeggen ons van de eeuwige veranderde aspecten der zee, zij zeggen dat ons in doek op doek van de morgens, de namiddagen, de schemeringen ; — bij ruig weêr en bij zomerstilte, met onweêr of des nachts met maanlicht; zij geven ons het leven van de visschers als de schuiten vertrekken of aankomen, wanneer er gevaar is in de branding, of des winters als de schuiten geschaard staan langs het wijde grijze strand....

Zij zeggen het ons zoo mooi, waar, het schuifelende lijnen-gespeel der haastende strandgolven is teruggegeven in een netwerk van lijnen, geteekend met verf, sober van kleur, van zwart en wit en wat oker voor de omkrullende golfjes.... En altijd oprecht, eenvoudig, — altijd volmaakt ter goeder trouw. » (*Ned. Spectator*).

WETENSCHAPPEN.

J. J. Habets. — In de koninklijke Academie van Nederland, vergadering van 12 November, bracht men hulde aan de geleerdheid van wijlen E. H. HABETS. De door hem geredigeerde *Publications de la Société historique et archéologique de Limbourg* bestaan grootendeels uit bijdragen van zijne hand. Sedert HABETS in 1881 archivaris van Limburg werd kon hij zich geheel aan de studie wijden. Zijn hoofdwerk blijft zijne geschiedenis van het bisdom Roermond, waarin veel van blijvende waarde voorkomt. Ook ten opzichte der archeologie van Limburg heeft HABETS groote verdiensten. Hij bepaalde den loop der Romeinsche kunstwegen, heeft een reeks Romeinsche villa's blootgelegd en een aantal Romeinsche, Frankische en oud-Germaansche oudheden bekend gemaakt en beschreven.

Bijbelkunde. — Lees in het *Muséon* van verleden jaar de diepgrondige studiën van Hoogleeraar VAN HOONACKER over de eenheid van het heiligdom bij de Joden. Die navorschingen, die geheel en gansch op de hoogte zijn der hedendaagsche Bijbelsche wetenschap, en door de geleerden van alle scholen hoog geschat worden, zullen in den jaargang van 1895 voortgezet worden.

De Wijsbegeerte in Nederland. — Eene gebeurtenis mogen wij niet onverlet laten voorbijgaan in ons nederig overzicht, eene zeldzaamheid op wetenschappelijk gebied, te weten het optreden van pater DE GROOT

als hoogleeraar in de Wijsbegeerte van den H. THOMAS VAN AQUINO.... ter hoogschool van Amsterdam. Wij doen 't zooveel te meer dat wij ontwikkelde mannen in Vlaanderen tegenkwamen, die deze gebeurtenis niet kenden. Bij de aanvaarding van zijn ambt heeft pater DE GROOTE eene plechtige openingsrede uitgesproken. Zal 't niet belangrijk wezen te vernemen wat andersdenkenden daarover oordeelen? Lees eerst den *Nederl. Spectator* : « Zeker is het alvast, dat die rede is opgesteld door een geleerd, beleidvol en hoffelijk man, dat zij uitnoodigt tot kennismaking met eene der gedenkwaardigste figuren uit de middeneeuwen. Inderdaad het werd tijd dat de scholastiek, die men, als zoovele andere dingen van het verleden, veelal veroordeelt zonder recht te weten waarom, ook hier te lande eens nader in oogenschouw werd genomen, zoowel om de wording van hedendaagsche methoden en resultaten beter te leeren verstaan, als om het verwijt te voorkomen van te vonnissen wat men slechts bij name kent. » De *Gids* spreekt van de verwondering der beroemde, maar stuie Nederlandsche hoogleeraars dezer eeuw, waren zij getuigen geweest van het optreden van een pater als hoogleeraar en hadden zij den H. THOMAS VAN AQUINO op het academisch programma eener Nederlandsche hoogschool zien staan. « Bewondering verdient de moed waarmede deze predikheer ons zegt : ik breng u niet vage beloften van een overzicht der middeneeuwsche wijsbegeerte om uw historischen zin, of wat gij zoo noemt te streelen; maar ik kom u aan met mijn THOMAS VAN AQUINO. Dat is het huis waarin ik geleefd heb, dat ik mij eigen heb gemaakt. Dat is mijn vaderland, dat is de wereld van mijn gedachte en van mijn gevoel. Ik zie, uit de vensters van mijn woning, andere zaken mijn blik voorbijgaan dan waarop, in dien verleden tijd, het oog van mijn *doctor angelicus* viel; maar ik vertrouw en ik weet dat de bezieling van zijn geest machtig genoeg is om mij al dat *andere* te doen opnemen in de grootsche orde der gedachten van mijn meester.

Een moed en een enthousiasme met schroom gepaard.

Uit de omgeving der eensgezinden voor wie zijn hart zich vrij kon uitspreken, treedt de leeraar op te midden van een gehoor dat niet eens vijandig, dat onverschillig is. Zal hij het schokken door heftige bestrijding van nieuwerwetsche denkbeelden? Hij houdt zich in. Uit onmacht? Neen. Hij is een redenaar en een zeer gevoelig man; meent ge soms dat de lust niet wel bij hem is opgekomen om van zijn gaven gebruik te maken, en te spreken met schrille overgangen van somber en teeder? Maar hij is tevreden geweest met getuigenis te geven. Op het voetspoor van zijn meester, den angelicus. Ook een zeer gevoelig man, en met al zijn kennis en zijn scherpzinnigheid, met zijn verbazing wekkende talenten en zijn louteren moed, — een nederig man. Een man van orde. Geen treffende persoonlijkheid die ons dadelijk kan meêsleepen, maar een die vasthoudt wie zich aan hem overgeeft. Evenals hij zelf zich overgegeven heeft en vastgehouden is.

Thomas, wat loon verlangt gij? klonk de stem van het kruis waarvoor de doctor neergeknield lag. Niets, o Heer, dan u, was het antwoord, opgezonden in het gebed.

De hoogleeraar in de Wijsbegeerte van THOMAS VAN AQUINO heeft zijn rede alleen gesproken om te getuigen. Er is adel in die houding; maar er ligt ook verdriet in die terughouding. Want waarlijk, het kost niet veel moeite om onder de woorden der stemmige oratie de stemming van den spreker te raden. Overal door heen hoort men dit : Ik weet dat gij lieden mij wantrouwt, dat gij op mij neerziet als op een slaaf in de banden der kerk; maar ik heb de waarheid lief, met een verzekerde liefde; ik zoek haar op de breede heirbaan die naar God voert, terwijl gij eigenwillig op zijpaden verdwaalt; ik heb de waarheid lief, gelooft mij, en ik ben oprecht in mijn liefde... »

Oude Vlaamsche Drukkers. — Het volgend werk is zeer merkwaardig : *Bibliotheca Belgica. Vlaemsche Druckers uit het tweede en derde tijdvak der Renaissance 1526 tot 1599. Hunne werken en merken beschreven door* G. D. BOM H. GZN. Wij bevelen dit boek aan de liefhebbers ook om zijn keurigen druk. Het verscheen bij Bom te Amsterdam in de Warmoesstraat. Wij lezen in de voorrede : « De verzameling Oude Vlaemsche Drukwerken, waarvan ik de eer heb u hierbij de beschrijving aan te bieden, is eene van bescheiden omvang maar van zeer groote belangrijkheid en zeldzaamheid, en bevat persvoortbrengselen van de meest uiteenloopende richtingen op staatkundig en kerkelijk gebied en in de voornaamste vakken der toenmalige wetenschap.

Zij geeft een uitmuntend overzicht van de letterkundige geschiedenis der zoogezegde Renaissance-periode, een tijdvak waarin, zooals u bekend is, zwaard en pen wedijverden om de lotwisselingen der partijen dobberend te houden, een waar tijdvak van woeling en strijd niet het minst op kerkelijk gebied, waar de partij der hervorming en die van behoud elkander beurtelings trachtten te verdringen.... »

Handelingen van den Geschied- en oudheidkundigen kring van Gent. — De eerste verhandeling is het kort begrip eener voordracht van Hoogleeraar PIRENNE over de bronnen der geschiedenis van Vlaanderen in de Middeleeuwen. Hij laat de handvesten van kante om alleenlijk te spreken van de levens der heiligen, de verhalen der mirakels, de dag- en jaarboeken. De jaarboeken der kloosters zijn bijzonder merkwaardig in het eerste tijdvak der Middeleeuwen; omdat de kloosters alsdan eene ruime plaats innamen in het maatschappelijk leven dier tijden. Verder steunt M. PIRENNE op de geschiedenis der graven, wier geslachten en daden zeer vroeg beschreven wierden, als ook op de belangwekkende kronijken in rijm en in onrijm van het laatste tijdvak der Middeleeuwen. — In de tweede verhandeling is er spraak van *Den goeden Disendach* waaraf er reeds een woord gerept wierd in onzen vorigen jaargang. — De derde verhandeling is onderteekend door graaf DE LIMBURG-STIRUM. De geleerde geschiedschrijver handelt over de plaatsen waar er in Vlaanderen galgen gestaan hebben, hetgene men kan vernemen uit de benamingen van buurtschappen, kruisstraten en velden. Hij wenscht dat die oordnamen zouden opgezocht worden. Men moet weten dat het gerechtsvermogen

voortijds hoog, middelbaar en laag was; de eene had enkel 't laatste of grondrecht, dat wil zeggen, dat hij alleenlijk zaken mocht beoordeelen welke betrekking hadden met den grondeigendom en strafbaar waren met geldboeten; een andere had daarbij het middelbaar recht, namelijk over burgerlijke zaken, strafbaar met geldboeten, benevens over persoonlijke en zakelijke vorderingen; eindelijk de groote leenheer bezat, bij de twee gemelde rechtsgraden, daarbij het hoog gerecht, waar gestraft werd met het verlies van een lid des lichaams of met de dood. De galgen bestonden uit twee, drie of vier pilaren, met dwarsbalken aan elkander vastgemaakt.

Waalsche invloed in Limburg. — Wij lazen in de laatste aflevering der *Dietsche Warande* eene merkwaardige studie van A. GITTÉE over den Waalschen invloed in Limburg. Ziehier het slot dezer bijdrage : « Vraagt een kind te Hasselt, van waar zijn broertje of zusje komt, zoo zal de moeder of vader, immer bezorgd om dit geheim voor den kleinen vraagstaart te verbergen, hem antwoorden dat het de *badros* is die het gebracht heeft. Bij het naderen der gewichtige gebeurtenis, zal men eens aan de *badros* spreken. De *badrossen*, d. i., de Luiksche *bottresses*, zijn dus de kinderbrengsters te Hasselt; zij rapen ze op in de koolputten, en daarom zijn de arme schepseltjes, als ze pas op de wereld komen, heel zwart, en moeten witgeschrobd of gewasschen worden....

In deze mythe kwam de *Badros* in de plaats der Germaansche *Holla*, en de koolput verving de Germaansche kinderbron....

Men zou, wilde men deze opzoekingen uitbreiden, zeker nog meer feiten vinden, welke bewijzen dat al vroeg ontleeningen tusschen de beide gewesten moeten hebben plaats gehad.... Is het niet merkwaardig, dat de Limburgsche naam van den meikever *beizab* ook in het Waalsch *bizawe* teruggevonden wordt? Dergelijke ontleeningen lokken vaak uit tot verdere studie. Immers, zij toonen dikwijls welke invloeden tusschen verschillende gewesten in vroeger eeuwen werkzaam waren, en openen in menig geval uitzichten op de geschiedenis der beschaving. Bij middel van de vergelijkende taalstudie wist SCHRADER in zijn schoolboek *Urgeschichte und Sprachvergleichung* den gedachtenschat te bepalen, waarover onze voorouders, de oude Ariërs, beschikten, en een beeld samen te stellen van hun stoffelijk en geestelijk leven. Geen feit is in zulke studie a priori gering te achten, en in dit opzicht schuilen nog in de volkstaal schatten, die naar een opgraver wachten. Wij bevelen dit punt warm aan in de belangstelling der *Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap*, die door opzoekingen van dezen aard zeker aan de wetenschap der zoo merkwaardige en toch zoo verwaarloosde provincie gewichtige diensten zou bewijzen ».

Germaansche Stamgeschiedenis. — De *Indo-germanische Forschungen* (Vierter Band : Anzeiger) bespreken zeer gunstig de navorschingen van MUCH over de *Deutsche Stammsitze*, eerst in SIEVERS' *Beiträge*, daarna afzonderlijk verschenen. « Niemand zal nog over de

Germaansche stammen kunnen schrijven zonder zoowel de studie van Much als deze van Zeuss en Müllenhoff grondig te onderzoeken. » Het dunkt ons alevenwel dat de Duitsche geleerden geene rekening genoeg houden van de Nederlandsche wetenschap. Wij zouden de Menapiërs onder de Keltische stammen niet rangschikken.

Dispargum. — Sedert jaren heeft een Duitsch geleerde, dr Konrad Plath, zijn omvangrijke studiën gewijd aan de nasporing, verklaring en *beleuchtung* der Merowingische en Karolingische Koningspaleizen. Thans heeft hij bij Carl Georgi te Bonn, zijn bevindingen omtrent het oudste dier paleizen, in het licht gegeven. Dispargum is de titel en het onderwerp van deze eerste verhandeling. Uit Dispargum togen die blondgelokte zonen der Frankische vorstin, die het Romeinsche rijk ten val zouden brengen, en zulk eene gewichtige plaats innemen in de wereldgeschiedenis, ja, de wereldgeschiedenis in hoofdzaak zouden maken. Doch als een fata morgana zweefde de imposante schim van dien vorstenzetel, urbs prima et sedes regia Francorum, in het verre verleden. Men wist niet meer waar die burcht gestaan had. Men zocht Dispargum's standplaats van de hellingen van het Thuringer woud af tot aan de oevers van de Schelde, van den Yssel tot aan den Neckar. Uit dezen doolhof van oude dwalingen voert ons de klare, heldere geest van den schrijver, door onwederlegbare redeneeringen en gevolgtrekkingen tot het ware Dispargum : Duisburg aan den Rijn, of juister gezegd, aan den Dickelsbach, een zijtakje van de in den Rijn uitloopenden Ruhr, in het regierungsbezirk Dusseldorp. (*Ned. Spectator.*)

Pitthem, 20 *December* 1894. J. Cl.

TAALPOLITIE.

Ik neem het natuurlijk niet kwalijk, dat mijn vriend De Vreese aanmerkingen maakt op mijn taalpolitie. Hij handelt stellig « in mijn geest » wanneer hij niet achterwege houdt hetgeen kan gezegd worden tot verdediging van 'tgeen ik verkeerd zou afkeuren. Ik weet, dat bij het oefenen van taalpolitie buitengewone behoedzaamheid aan den dag moet gelegd worden; men vergist zich zeker heel gemakkelijk : het Fr. zegt *jouir de*; het Nedl. gebruikt het werkw. *genieten* overgankelijk; ligt het dan niet voor de hand *genieten van* voor een gallicisme te houden? En toch is 't er geen; iemand keurt *in verlof* af en wil, dat men zegge *met verlof;* een ander kent *met verlof* alleen in de uitdrukking *met uw verlof* en keurt daarom *met verlof* = *en congé* af; en toch is *met verlof* in Nederl. de meest gebruikelijke uitdrukking, waardoor *en congé* vertaald wordt. Ik zelf heb me wel eens vergist; het spreekt vanzelf, dat ik me nog vergissen kan; ja, meer : het is waarschijnlijk, dat ik me nog vergissen zál; dan is het zeker heel wenschelijk, dat ik terechtgewezen worde. Taalpolitie is niet eene zaak van gelijkhebberij. Eén feit staat als een paal boven water : dat onze moedertaal in Zuid-Nederland erbarmelijk, erbarmelijk geschreven wordt. Dan komt het er op aan de knoeierijen, gallicismen en andere, waar men zich in Vlaanderen dagelijks aan schuldig maakt « als fouten te doen kennen ». De methode, door De Vreese gevolgd, kan ons alleen leiden tot vaste resultaten. Waar men mij dus zal overtuigen, dat ik me vergis, zal ik heel gereedelijk de terechtwijzing aannemen, wanneer ik ze voor gegrond erken. Zoolang ik niet overtuigd ben, houdt ik vast aan mijn zienswijze. Daarom wensch ik terug te komen op hetgeen Willem De Vreese schreef naar aanleiding van « Taalphantasmen » en « Gallicismen ».

I.

Warbol. Het is maar toevallig, dat deze aanmerking voorkwam onder de rubriek *Taalphantasmen.* Ik had het eerste stel van die aanmerkingen strenger in soorten willen indeelen; ik zou bijv. gespro-

ken hebben over « Minder gelukkige scheppingen », terwijl ik onder de rubriek « Taalphantasmen » aanmerkingen zou gebracht hebben omtrent woorden, die nooit bestaan hebben, niet kunnen bestaan, omdat hunne samenstelling, hunne afleiding volstrekt in strijd zijn met ons taaleigen. Nog andere rubrieken zouden noodig geweest zijn om tal van knoeierijen te bespreken, die Zuidnederlanders dagelijks aan den man brengen. Maar onze drukker achtte het waarschijnlijk eenvoudiger niet te veel rubrieken te openen en zoo kwam het eerste stel van mijn aanmerkingen te staan onder den algemeenen titel « taalphantasmen », die voor enkele uitdrukkingen wellicht minder gepast is. Vandaar, dat mijn vriend met betrekking tot *warbol* er aanstoot aan genomen heeft.

Laten we thans het woord op zich zelf beschouwen. Taalpolitie behandelt taalfeiten van uiteenloopenden aard. Haar methode kan aan den eenen kant zeer vast zijn : waar het barbarismen geldt, uitdrukkingen, die in strijd zijn met het *algemeen vast* gebruik, is het tamelijk gemakkelijk het bewijs te leveren, dat men wél fouten voorheeft. Men wijst op den vreemden oorsprong; haalt excerpten aan uit zuiver, niet verdacht Nederlandsch; bewijst dat de uitdrukking, die men voor de betere wil doen kennen, werkelijk onder den vorm, waarin men ze geeft, uitsluitend gebruikelijk is in het *algemeen* Nederlandsch : dat is afdoende. Zoo b. v. het Zuidnederlandsch *onder dit opzicht*; onze volkstaal kent die uitdrukking niet; alleen in onze boekentaal komt ze voor; hoe ontstond ze? Het volk bezigt voor *sous ce rapport* steeds *onder dà rapport*. De geletterde Vlaming schrijft onder den invloed van het Fransch en van het dialect *onder dit opzicht*, waar het Nederlandsch *in dit opzicht* bezigt. *Onder het opzicht* bestaat in 't Nederlandsch wel, maar alleen in de beteekenis van : *onder het toezicht* van. De vreemde oorsprong van *onder dit opzicht* = *sous ce rapport*, treedt nog meer aan 't licht, waar men ziet dat Zuidnederlanders de Fransche uitdrukking nog woordelijker vertalen : *onder die betrekking*. Wanneer men hier nu, door excerpten bewezen heeft, dat het *algemeen* Nederlandsch in de opvatting, die ons bezig houdt, alleen *in dit opzicht* gebruikt, moet dat afdoende zijn.

Waar het samenstellingen of afleidingen geldt, die aandruischen tegen het Nederlandsch taaleigen, is de taak nog gemakkelijk : men kan, door voorbeelden aan te halen van het goede, doen uitkomen, dat hetgeen men wraken wil, werkelijk slecht is.

Maar met betrekking tot sommige samenstellingen is de methode van taalpolitie niet zoo vast, omdat men om ze goed of niet goed te keuren moet steunen op persoonlijke opvatting, op subjectief oordeel. Dat is het geval met *warbol*. D. V. gelooft, dat het woord volkomen juist gevormd is. Tegen de *vorming* zelf, zal wel niets aan te voeren zijn; het is gevormd zooals *warkop*, *warhoofd*, dus volkomen analogisch. De vraag is maar : bevredigt de samenstelling, niet naar den vorm, maar naar den zin? D. V. vraagt of er wezenlijk iemand is, die bij

het gebruik van *bol* in den zin van *hoofd* aan den vorm denkt. Ik geloof wel, dat iedereen dit doet, aangezien het woord in die beteekenis maar een metaphore is, die juist berust op de gelijkheid in vorm; wanneer men trouwens spreekt van iemands dikken *bol*, is het klaar genoeg, dat men het oog heeft op den vorm. Wat, naar ik meen, zeker is, is dat we niet gewoon zijn *bol* te gebruiken, wanneer er geesteswerkzaamheid bij betrokken is; alleen wordt het woord in deze opvatting in ironischen zin wel eens gebruikt. Ziedaar, waarom het woord mij niet bevredigt. Maar zooals ik zei, is dat eenvoudig een subjectieve opvatting. Doch, afgezien er van, dat het woord « evengoed *denkbaar* en *bestaanbaar* (zou zijn) als *wargeest*, *warhoofd*, *warkop*, » ben ik in 't geheel niet ingenomen met dat scheppen van woorden, waar ze volstrekt overbodig zijn. Mijn vriend weet zoo goed als ik, dat juist die woordensmederij een bijzonder kenmerk is van het Zuidnederlandsch; men bezit geen uitgebreide, vaste taalkennis; telkens en telkens moet men een begrip uitdrukken, waarvoor men het woord niet kent: men gaat aan 't smeden, 'tgeen doorgaans synoniem is met knoeien. Dat smeden vindt zijn oorzaak hierin, dat zoo weinig personen in Zuid-Nederland weten wat *taal* is; bepaald, wat de Nederlandsche *taal* is; er is iets, waar men zich niet klaar rekenschap van geeft: de Nederlandsche taal *bestaat*: zij moet niet *worden*. Prof. VERCOULLIE zei een waar woord toen hij verklaarde, dat, moest de Nederlandsche taal nu nog *worden*, het daarvoor te laat was. Daar de Nederlandsche taal *bestaat*, zal ze niet licht iemand, die ze kent, in den steek laten. Woordensmederij voor begrippen, die in de taal een vasten, algemeen gebruikelijken naam hebben, is niet alleen nutteloos, maar is zelfs zeer gevaarlijk, wanneer ze op zoo groote schaal gedreven wordt zooals dit in Zuid-Nederland het geval is. Zoo geraakt men er op den duur toe, een taal te schrijven, waar niemand meer wijs uit wordt. Het is daarom niet genoeg, dat een woord goed samengesteld is, dat het « denkbaar en bestaanbaar » is om het voetstoots aan te nemen. In de Zuidnederlandsche boekentaal wordt gesproken bijv. van een *treinsleeper*. Ook dat woord is volkomen goed gevormd, verstaanbaar (voor letterkundigen), denkbaar en bestaanbaar; maar spreek eens een eenvoudig man, die er nooit zijn hoofd mede gebroken heeft met te vorschen naar de beteekenis van Zuidnederlandsche smeedsels, spreek hem eens van een *treinsleeper!* Hij zal u met wijd geopende oogen aankijken en niet gissen, wat door u bedoeld wordt. Trouwens een *treinsleeper*, dat zou niemand in de gesproken taal kunnen zeggen zonder voor een pedanten schoolvos door te gaan en zonder zich belachelijk te maken. Waarom? Omdat de geheele beschaafde wereld spreekt van een *locomotief* en dat woorden van dien aard toch niet kunnen verdrongen worden. Als men nu, niet alleen om bastaardwoorden te vervangen, maar ook uit onvoldoende taalkennis, woorden gaat smeden om een begrip uit te drukken, waar de taal reeds een vast en gebruikelijk woord voor heeft, kan men wel beseffen, waar dat moet op uitloopen.

Had de schepper van *warbol* de bestaande en gebruikelijke woorden *wargeest*, *warkop* gekend, dan zou *warbol* niet ontstaan zijn.

2.

Afhouding. *Afhouden* is zeker en algemeen gebruikelijk woord, waarvan zeer regelmatig *afhouding* = de daad van af te houden, kan afgeleid worden; van dat standpunt zou men dus kunnen zeggen : *afhouding* is in den zin van *retenue* (van een jaarwedde) niet *per se* fout. Doch hier is de quaestie een andere : een quaestie van gebruik. Moet een Noordnederlandsch ambtenaar op zijn jaarwedde een zeker percent verliezen, dan noemt hij dit percent *korting* en niet *afhouding; korting* is nu eenmaal het geijkte woord. Een Zuidnederlandsch ambtenaar heeft nooit hooren spreken dan van *retenues; retenir* is *afhouden;* vandaar *afhouding*; in Zuid-Nederland kan dat niet anders; in dezen zin is *afhouding* zeer zeker een gallicisme, zooals bij ons vele uitdrukkingen gallicismen zijn, waartegen anders woordelijk niets zou aan te voeren zijn. Van dien aard is b. v. het ander gallicisme, waar mijn vriend onze aandacht terloops op vestigt : *ten voordeele van* de kas van weduwen en weezen ; hetgeen men van onze jaarwedde aftrekt is wél een voordeel voor bewuste kas; dus niet *per se* is het fout. Maar als het Nederlandsch nu zegt *ten behoeve van*, dan houden we aan 't eerste niet vast.

3.

Oordeelen. Bij dit woord is mijn aanmerking inderdaad te absoluut. Ik had natuurlijk niet nagelaten het *Wdb.* na te slaan i. v. *oordeelen* II, 4. Eigenlijk is de zaak deze : gaat men het gebruik na in Noord en Zuid, dan vindt men, dat de Zuidnederlander bijna zonder uitzondering iets *nuttig*, *goed*, *raadzaam oordeelt*; dat de Noordnederlander doorgaans iets *nuttig*, *goed*, *raadzaam acht*. Daar wij aan *juger convenable*, *utile* enz. gewoon zijn, ligt het voor de hand, dat als we bijna uitsluitend iets *nuttig oordeelen*, dit gebeurt onder Franschen invloed. In dien zin sprak ik van een gallicisme; dat het er een is, blijft dan *betrekkelijk* waar, zonder dat het absoluut zou fout zijn; toch zal men beter doen iets *nuttig* enz. te *achten*.

4.

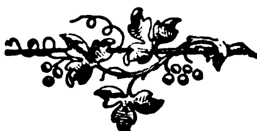
Beschrijf. Niet alleen is het woord in het door mij aangehaald zinnetje « nogal zonderling gebruikt »; het is wel werkelijk een taalphantasme. Dat *beschrijf* in een ander beteekenis, die van *beschrijvingsbrief* heel Vlaanderen door een zeer gewoon woord is, doet niets ter zake. In den zin, waarin ik het afkeurde, bestaat het stellig niet, is het alleen de vrucht van verstompt taalgevoel. Het is geen drukfout voor *geschrijf*, zooals mijn vriend meent, dat het zou kunnen

zijn. Ik las het woord, liever het phantasme herhaaldelijk; dat het geen drukfout is, wordt afdoende bewezen door dit ander voorbeeld : « Het Land van Aalst deelt het *beschrijf* mee van een reisje naar de Korte Zoutstraat. » *Denderbode*, 19-6-'94.

Ten slotte blijf ik het wenschelijk achten, dat wie maar eenig bezwaar tegen mijn aanmerkingen heeft, het niet zou achterwege houden. Is eenige van die aanmerkingen ongegrond, dan is het wenschelijk, dat het blijke; in ander gevallen, kan het geopperde bezwaar gelegenheid geven om eenig punt nader toe te lichten. Zoo geraken we, zooals mijn vriend zegt, tot vaste uitslagen.

Luik, *Dec.* '94. H. M.

VLAAMSCHSPREKEN IN DE KAMER.

Het is reeds gezegd vóór den jongstverleden kiesstrijd : door de uitbreiding van stemrecht zullen mannen naar de Kamer worden gezonden, die geen Fransch genoeg kennen om zich in deze taal uit te drukken en bijgevolg Vlaamsch zullen moeten spreken.

Zóó is, inderdaad, geschied. Hoe de Walen het ook inzien, hoe het gebruik der Nederlandsche taal hen ook hindere, er is niets aan te doen — onze taal zal voortaan in de wetgevende vergadering weerklinken, na er 60 jaren uit verbannen te zijn geweest. Aan alles komt in de wereld een einde, ook aan willekeur en verdrukking.

De meeste uit de Vlaamsche provinciën naar Brussel gezonden afgevaardigden ontloken den eed in onze taal : die van Gent, Dendermonde, St.-Nicolaas, Oudenaarde, Roeselare, Veurne, Brugge, Eekloo, Kortrijk (uitgezonderd de heer *van den Peereboom*), Maaseik, Antwerpen, Hasselt, Mechelen, Turnhout, Tongeren, Oostende, Leuven (ter uitzondering van den heer *Beeckman*), Brussel (behalve de heeren *Bilaut*, *de Bontridder*, *de Borchgrave*, *de Jaer*, *de Mérode Westerloo*, *d'Ursel*, *Fichefet*, *Gilliaux*, *Hemeleers*, *Lauters*, *Le Sergeant*, *Mousset*, *Nerincx* en *Theodor*.)

Het Vlaamschspreken in de Kamer een nieuw hoofdstuk openende in de geschiedenis van onzen Taalstrijd, dunkt het ons gepast, melding te maken van hetgeen daarbij is opgemerkt en waargenomen, en welk besluit er dient genomen te worden om den nieuwen toestand te bestendigen.

Toen de afgevaardigden van Leuven den eed zwoeren, begonnen de Socialistische Kamerleden te lachen en te spotten. De heer de Lantsheere, voorzitter, merkte aanstonds de onbetamelijkheid op van die houding, en verklaarde tevens ook, voor de eerste maal, den eed in het Vlaamsch te zullen afleggen.

Dit feit zegt voorwaar genoeg; op de medehulp der Socialisten, in de Kamer, hebben de Vlamingen weinig te rekenen; de volks-

zaak zal bij de volksmannen — verdienen ze wezenlijk dien naam? — weinig steun vinden.

In zitting van 16 November vroeg de heer Coremans het woord voor eene orde-motie, en drukte deze uit in onze taal. Maar wat gebeurt er? De heer de Lantsheere, die den eersten dag van den zittijd het Vlaamschspreken had verdedigd, trok nu de schouders op, schudde het hoofd en verklaarde dat het *noodig* was Fransch te spreken, wat de linkerzijde (« liberalen » en socialisten) onvoorwaardelijk goedkeurden.

« Niemand (zegde de achtbare Voorzitter der Kamer), betwist hier het recht, Vlaamsch te spreken, maar... slechts weinige leden hebben den heer Coremans verstaan. « *Il est des circonstances* « *où la force des choses, qui domine tout, impose à* chacun *des* « *concessions* réciproques. »

Zeer wel, Mijnheer de Lantsheere! maar als « la force des choses » aan iedereen, dus óók aan de Walen, verplichtingen oplegt, als *eenieder* moet geneigd zijn tot *wederzijdsche* toegevingen, dan kunt gij die van de Vlamingen alléén niet vorderen. Meer dan eene halve eeuw hebben wij toegegeven, den duim gelegd, zoo men 't heet, en dat is, van onzen kant, zeker wel voldoende?

Zóó dunkt het den Vlamingen, en, gelijk wij hooger zegden, aan alles komt een einde — ook aan het toegeven.

Niemand (zegt de heer de Lantsheere), loochent der Vlamingen recht. Best! doch waartoe strekt dit recht, als het niet mag worden uitgeoefend? Is het dan nog een recht, of brengt het toegeven van slechts éénen kant niet een onrecht mede?

De heer Warnant sprak, natuurlijk, in den zin van den heer Voorzitter; hij noemde het Vlaamschspreken « une plaisanterie ». — Altijd broederlijk, die lieve Walen!

Zelfde heer Warnant verklaarde, dat hij altijd (?) voldoening had helpen geven aan de « *justes revendications* » der Vlamingen, en patati patata. Wat heet die heer « juste »? -- Is het gebruik van een recht in zijn oogen « injuste »?

« *Prenez garde aux exagérations!* » riep de heer Warnant ten slotte. — 't Oude deuntje van Ch. Rogier, dat we meenden al lang versleten en vergeten te zijn.

In dezelfde zitting sprak de heer (of citoyen) Anseele in het Fransch, om te bewijzen... dat hij deze taal niet machtig is. Hij zelf was nederig genoeg, dit te bekennen. « Je ne connais pas assez le français pour trouver toujours le mot juste en cette langue. » — Waarom dan niet Vlaamsch gesproken?

De heer Juliaan de Vriendt, die de beide talen goed kent, maar vooral Vlaming wil zijn, bediende zich van zijne taal in hetzelfde debat over het taalgebruik, maar de heeren Janssens en de Guchtenaere spraken Fransch...

Ter zitting van 5 December voerde laatstgenoemde nog eens

het woord; was 't ook uit mistrouwen, en in de vrees « le mot juste » niet te zullen vinden, dat hij zijne kleine Fransche redevoering *las*?

Fel heeft dit de Vlamingen tegen de borst gestooten. In den kiesstrijd toch had hij beloofd, zich bij voorkeur van het Vlaamsch te zullen bedienen, en ja! enkele dagen vóór de zitting van 5 December, op de vergadering van den *Vlaamschen Katholieken Landsbond*, die belofte herhaald, enkele stonden nadat de heer Huyshauwers beweerd had, dat er bij 't aanduiden der candidaten voor de Kamer, te Gent, wèl rekening was gehouden van de Vlamingen — de anti-socialisten (heer de Guchtenaere erbij, o. a.) Vlamingen zijnde. Het komt ons voor, dat met zulke Vlaamschgezindheid onze zaak bitter weinig voortgang zal doen!

Den 7 December sprak de heer de Vriendt andermaal Vlaamsch, maar de linkerzijde gedroeg zich thans op schandige wijze; aanhoudend maakte zij gerucht, als ware de Kamer opeens eene jaarmarkt geworden.

Dienzelfden dag kwam Anseele andermaal aan het woord, onder andere zeggende : « Vous ne verrez jamais d'obstruction-« nisme de notre part, et après cette discussion un peu... *je ne* « *trouve pas le mot français*, na deze eenigszins *nijdige* bespreking... « Toe, Mijnheer Coremans, geef mij het juiste woord... »

De Kamer lachte. Was 't om de aardigheid van den Spreker, of om dezen te beduiden dat hij beter zou doen zich van de taal te bedienen, welke hij kent, zijne moedertaal?

Andermaal weerklonk onze taal in de Kamer ter zitting van 21 December, namelijk door den eerw. heer Daens, wat den heer Lorand toen bewoog te vragen, dat er vertalers zouden aangesteld worden om de Vlaamsche redevoeringen voor de Waalsche afgevaardigden te vertalen.

Hoe het zij — daar het Vlaamschspreken in de wetgevende vergadering nu toch eindelijk begonnen is, moet men daarmede maar aanhouden. 't Ware ten hoogste betreurlijk, moesten alléén die Leden zich van onze taal bedienen, welke geene andere kennen, zooals de heer Lorand vroeg, verklarende dat het vanwege de twee talen kennende leden eene *terging* zou zijn, moesten ook deze het Vlaamsch spreken. Gaf men den heer Lorand gelijk, dan zouden de enkel Vlaamschkundige Kamerleden, in de oogen van het bevooroordeelde publiek, op een trap lager staan dan hunne Franschsprekende collegas, hoewel zij, wat taalkennis betreft, juist op denzelfden voet zouden zijn als de welsprekendste Waal, die toch maar ééne taal bezit.

Het Vlaamschspreken in de Kamer moet niet geschieden als eene aardigheid, als eene liefhebberij, maar als het natuurlijke, voorziene gevolg van de nieuwe toestanden, als de oefening van een niet te loochenen recht. De Vlaamsche Grievencommissie, in 1857

de quaestie besprekende, moest het betreuren dat in België toen nog niet gedaan kon worden wat geschiedde onder de Nederlandsche regeering, tot aan de scheiding van het rijk, namelijk dat al de leden van de beide Kamers der Staten-generaal in hunne vergaderingen onderling het Nederlansch of het Fransch gebruikten. Welnu! sedert het drukken van gezegd verslag zijn 37 jaren verloopen, en nog heeft geen Waal zich de moeite getroost, onze taal aan te leeren om ze te Brussel te kunnen spreken. Moet het zóó blijven? Moeten de Vlamingen nog 37 jaren wachten aleer de toestand, in dat opzicht, verbetere? 't Ware al te brutaal, of zoo men wil, 't zou den spot te verre gedreven zijn, zóó iets te beweren.

Wanneer nu de huidige toestand niet blijven kan, of mag, is het thans juist de tijd, om dien te doen veranderen; tegenover den onwil der Walen hebben de Vlamingen maar één middel : even hardnekkig houden aan hunne taal, als de Walen aan het Fransch. 't Moet dezen laatsten duidelijk worden gemaakt, dat het privilege, hetwelk de taal van de minderheid der Belgische bevolking geniet, zijn einde nabij is.

De Vlamingen hebben den wensch uitgedrukt, dat een Vlaamsche groep in de wetgevende vergadering tot stand kome, en dat deze er, *in den regel*, Vlaamsch zou spreken, het Fransch enkel bij uitzondering, wanneer 't hoogst noodig wordt geacht. Edoch, ten einde het tweetalig stelsel uitvoerbaar te maken is 't noodig dat er gezworen vertalers in de Kamer zijn, die de Vlaamsche redevoeringen aan de Vlaamschonkundige Walen overzeggen.

Het ijs is gebroken, vare de boot nu maar recht door!

Ik weet, voorop, dat dit oordeel niet overal, althans in zekere kringen, zal worden goedgekeurd; men kan zich nog niet schikken naar den nieuwen toestand; men heeft nog vooroordeelen; men rept — *in petto* — nog van *exagérations flamingantes*... de Brusselsche dagbladschrijvers, meest Franschmannen, morren binnen 's monds of roepen dat het dreunt. Laat de protestatiën hunnen gang gaan, stillekensaan zal men zwijgen — en het hoofd buigen voor de taal, die fier, met opgeheven hoofd (gelijk de heer De Vriendt zegde) de Kamer is binnengetreden. Maar als de Vlamingen nu niet krachtdadig handelen, blijven zij op 't oude pad, reeds 64 jaren betreden, en dat kan niet!

Intusschen, wat eerst aan sommige onzer wetgevers eene dwaasheid toescheen, iets geheel misplaatst, wordt nu gansch natuurlijk bevonden. Een nieuw bewijs dat, om een betwist recht vast te stellen, het te doen erkennen en eerbiedigen, er niets zoo goed is als dat recht uit te oefenen.

Tot heden was 't een valsch beeld, dat men van ons land in de Wetgevende vergaderingen gaf; met het bezigen van de beide talen wordt het beeld zooveel te getrouwer, zooveel te meer natuurlijk en waar!

P. TIEDEN.

WENKEN EN VRAGEN.

Om eene taal juist te spreken en te schrijven is de allereerste voorwaarde, de conditio sine qua non, dat de regels der spraakkunst nauwkeurig onderhouden worden.

Sans la langue en un mot l'auteur le plus divin
Est toujours, quoiqu'il fasse, un méchant écrivain.

Doch dit is gemakkelijker om te zeggen dan om te doen, in het Vlaamsch vooral, daar de grammatica maar al te dikwijls malkander tegenspreken.

Een paar voorbeeldjes :

Vercouillie, « Nederlandsche Spraakkunst », pag. 80 zegt :

« Daarentegen is het bijvoeglijk naamwoord dat met een lidwoord « achter een naamwoord staat, wel zelfstandig gebruikt, daar het een « als bijstelling gebruikte bijnaam is : de regeering van Karel den « Stoute (niet Stouten : — vergelijk : de dood van Willem den « Zwijger) ».

En pag. 137 :

« Zeg niet : de dood van Karel den Goeden, maar zeg : de dood « van Karel den Goede ».

Valette integendeel schrijft in zijne « Niederländische Konversations-Grammatik », pag. 189 het volgende :

« Steht das Adjectiv mit einem Artikel hinter dem Substantiv, so « wird es gewöhnlich schwach dekliniert, z. B. Karel de Stoute volgde « zijnen Vader, Philips den Goeden, op. »

In « Taal en Stijl, derde cursus, Tilburg » enz. lees ik pag. 44 : « De attributieve bijv. nw. staan gewoonlijk vóór de zelfst. nw. waarbij « ze behooren. Uitgezonderd : I. In namen van geschiedkundige per- « sonen. Karel de Groote, Pepijn de Korte, Lodewijk de Vrome.

« Opmerking. Men verbuigt zulke bijv. nw. als volgt :

« 1 Karel de Groote.

« 2 ontbreekt.

« 3 Karel den Grooten.

« 4 Karel den Grooten. »

Ander voorbeeld.

Vercouillie, lib. cit. zegt pag. 112 :

« Bij titels van tijdschriften en boeken, bij namen van kunstwerken « komt het lidwoord met het hoofdwoord overeen : ik las in den Gids; « wij spraken van den Lucifer van Vondel. Is die titel een volledige « of verkorte zin, dan wordt hij natuurlijk als een onzijdig naamwoord « beschouwd : toen werd het Wien Neerlandsch Bloed aangeheven. »

Pag. 137 zegt dezelfde schrijver :

« Zeg niet : ik lees in de Gids, maar zeg : ik lees in den Gids. »

Slaan wij Valette nog eens op, om te zien wat deze over onze quaestie schrijft (lib. cit. pag. 181) :

« Wenn der Artikel zum Eigennamen gehört, bleibt er in allen

« Fällen unverbogen, z. B. Den Haag is eene schoone stad, der Haag « ist eine schöne Stadt, zij wonen in Den Haag, sie wohnen im Haag. « Als Eigennamen werden auch die Titel der Zeitungen, Zeitschriften « u. s. w. betrachtet, z. B. de eerste jaargang van De Gids, der erste « Jahrgang vom « Gids », de schrijver van De Vader des Vaderlands, « der Autor der Geschichte « Wilhelms des Verschwingenen ».

De tegenspraak is in 't oog vallend.

Hoe behoort men dus te schrijven om juist te schrijven?

Dendermonde. V. H.

Bestatigen. Daarstellen. — Niet om te vitten, maar in 't belang van de taal, blijven wij beide deze woorden afkeuren, niettegenstaande *Dietsche Stemmen* er voor pleit. — « Bestatigen » zou het tijdschrift niet verwerpen, al kan het uit de afleiding van dit woord niet goed wijs worden... « *Bestatigen* wordt thans door iedereen begrepen, en wat meer is, wij kunnen het niet missen. Men wil het, ja, vervangen door *waarnemen* of *vaststellen*, en dan schrijft men zinnen als deze : bij streed met eenen moed, dien men tot dan toe niet *vastgesteld had.* (*Gelezen in een Vlaamsch dagblad.*) »

Wie schrijft zoo iets als de laatstaangehaalde woorden? Een brekebeen, geen taalkenner.

Er zijn meer woorden ter vervanging van 't ongelukkige *bestatigen*, dan *Dietsche Stemmen* opgeeft; in den zin, hooger aangehaald, kon men zeer goed stellen : eenen moed, dien men tot dan toe niet *opgemerkt* had, of *waargenomen;* ofwel : waar niemand, tot dan toe, blijk had van gegeven, enz. enz. 't Is geene reden dit woord te behouden omdat « het thans door iedereen begrepen wordt ». Een *echt passend woord* zou ook, ja beter worden verstaan, en *bestatigen* is een van die « stadhuiswoorden », welke nooit geleefd hebben in den mond des volks.

Dietsche Stemmen zegt « over het zoo zeer gewraakte *daarstellen* », dat het dit woord zou durven gebruiken in enkele zeldzame gevallen, als uit zich zelven verstaanbaar. — Mis. 't Woord beteekent niets, of 't is : iets stellen, dáar — op eene bepaalde plaats; — dan moet men het in twee woorden schrijven, en komt niet te pas in den zin waar het (meest door de dagbladschrijvers) wordt gebezigd.

Daar wij nu toch over verkeerde uitdrukkingen handelen, zal het niet ongepast zijn, dunkt ons, het overmatig gebruik van « op touw zetten » af te keuren. Men zet tegenwoordig alles « op touw », een tooneelstuk, een roman zijn op touw gezet; een concert, een volksfeest ook al! Touw heeft geene andere bediedenis dan koord : scheeps*touw*, *touw*slagerij, enz. Nu, 't komt me voor, dat het nog al moeilijk zijn moet, een boek, een feest op een touw te zetten. Waarom schrijft men niet : op het ge*touw*? Dat, ten minste, bij vergelijking, is verstaanbaar P.

Bij de Westvlamingen wordt de uitgang *-zeele*, *-seele*, in plaatsnamen, zooals *Dadizeele*, *Swevezeele*, *Aarseele*, *Moorseele*, enz., met

eene scherplange *e* gesproken. Daar dit woord aanzien wordt als ontstaan uit een Germ. *saliz*, Ohd., Os. *seli*, zou men *zele*, met eene zachtlange *e* verwachten.

1° Van waar komt dan die scherplange *e* bij de Westvlamingen ?

2° Hoe luidt dit woord in de andere dietsche gouwen? — wel te verstaan, zoo ver het niet, als uitgang, tot *-zle*, *-sle*, *sel* verzwakt is.

3° Wat is er te denken van hetgeen de E. Heer G. Gezelle zegt (*Duikalmanak*, 1890, 20 Februari)? « *Zeelen* is nog *gieten*, *storten* te zeggen bij de Vlamingen; van daar *zeele* gietkoeke, vla, pale, pannekoeke. Eene *vla* is eene platte streke lands; eene *zeele idem*; van daar 't woord Vlaanderen, en *-seele*, in Sysseele, Zweveseele, Dadiseele, Aarseele, enz. *Zele* is wat el. »

A. D.

Vondel. — In zijn *Gijsbreght van Aemstel* luidt het, vs. 240 en vlgg. :

Maer Diedrick stijf van kop, die nimmer luistren wil
Na reden, noch bescheid, en 't veld behoud met kryten,
Werd trotzer, overmits de lange Klaes van Kijten,
De Sparewouwer reus, zoo onbeschoft als groot,
In alles wat hij dreef hem hulp en bijstand bood...

De Sparewouwer reus. Op dit woord geeft Unger-Van Lennep de nota dat het was : « een historisch personage, waarvan niet alleen de oude kronieken gewag maken, doch waarvan men nog het vaêm op de kerk van Sparenwoude kan zien afgeteekend. Hij schijnt echter een zeer vreedzame boer geweest te zijn, en lang niet zoo wreed en gevaarlijk als Vondel hem in dit treurspel afschildert. »

« Wel jongen, ge staat daar weeral als Klaai van Klijte » placht mijn moeder mij te zeggen als ik daar stond zonder bij voorbeeld te weten waar met mijn handen belenden, en bedeesd en verlegen met mijn persoontje. — Het was voor haar (de spreuk zal wel Veurne-Ambachtsch zijn) gelijkbeteekenend met dwaas, onhandig, lomp.

Is er misschien verband tusschen mijn moeders Klaai van Klijte, en den historischen Klaas van Kijte van Vondel?

Nog Vondel. — « C'est à (du Bartas) qu'il emprunte le sujet de sa première tragédie. « *La Pâque, ou la délivrance des enfants d'Israël du joug de l'Egypte.* » Composée en 1610, elle fut jouée en 1612, par les Sociétaires de la Chambre Brabançonne. »

Aldus, E. H. Cam. Looten, in zijn *Etude sur le poète néerlandais Vondel...* Lille 1889, — bl. 39. Op welke gegevens is dit jaartal 1610 gesteund? Het zal toch wel geen drukfout zijn?...

ELK ZIJN POP.

IE, in onze kinderwereld,
Wie, die zonder speelpop kan,
Van het wicht in korte jurkjes
Tot den grijzen studieman?

Wie, wie zou wel durven zweren,
Dat zijn doel een ernstig is?
Dat, wat geest en hart hem inneemt,
Zaak is van beteekenis?

Niet, dat bij het spelen kommer,
Ja, zelfs pijnlijke angst ontbreekt.
Zie eens, hoe zulk kinderpopje
Soms met tranen wordt doorweekt!

Met wat drift en wat begeestring
Wordt aan 't schuldloos kinderhart
't Ruw gehouwen beeld gekoesterd,
Dat toch alle aandoening tart!

Och! hoe wordt gezucht, gejammerd
Op 't onhebbelijk stuk hout,
Dat, bij de allerwarmste omhelzing,
Blijft al even stug en koud!

Maar 't is goed, dat in zijn kindsheid
Zoo de mensch de ontzegging leert;
Goed, dat reeds van den beginne
Koelheid zijn vervoering weert.

't Is het kind een les der liefde,
Die het nimmer zich beklaagt:
Juist dát is der liefde wezen,
Dat zij immer geeft, nooit vraagt.

En, zoodra het houten speeltuig
In een hoek vergeten ligt,
Wordt allicht het oog der ziele
Op een andre pop gericht.

Op een van die menschenpoppen,
Schepselen van vleesch en been,
Met een hart, ja, in den boezem,
Maar een hart van louter steen...

Menig ook kiest voor zijn droombeeld
't Grootsch figuur van roem en eer;
Want de volksstroom, in 't voorbijgaan,
Knielt daarvoor bewondrend neer.

Door hard streven hoopt hij eenmaal
Neven zijne pop te staan
Op de voetzuil, en zijne armen
Juichend om haar heen te slaan.

Maar, ook zoo hij 't mag beleven,
Valt ontgoochling hem te beurt :
't Huldeblijk, omlaag, wordt nietig
Voor wie 't uit de hoogte keurt.

Velen weder zijn verhangen
Naar een pop van 't geel metaal,
Weten niet, hoe zulk een vracht doet
Struiklen, vallen menigmaal.

Halen we echter niet voor andren
Spottend onze schouders op;
Want, hoe weinig wij 't vermoeden,
Wij ook hebben onze pop.

Wezen wij niet ongeduldig
Wordt een oude weder kind :
't Is maar, dat bij hem de speelzucht
't Menschlijk opzicht overwint.

Zoo hij voor zijn pop bijwijlen
Ons een kleedje maken doet,
Doen wij 't willig! Wat zal 't baten
Te ergeren zijn week gemoed?

En, indien zijn spel onschuldig,
Zijn wij blijde en spelen mee :
Zoo vergeet hij vrees en kommer,
Gunt zichzelv' en andren vree.

Ouden, kindren moeten spelen;
Doch de man in volle kracht,
Die neme ernstig 't ernstig leven,
Dat zich die voor spelen wacht'!

Antwerpen, 1894 HILDA RAM.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Max Rooses : *Letterkundige Studiën.* Gent, Ad. Hoste; Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel, 1894. Prijs : fr. 2,50.

« Werken van Max Rooses »...., en daaronder de opsomming van zijn *Schetsenboek*, — *Nieuw Schetsenboek*, — *Derde Schetsenboek*, — *Letterkundige Studiën*, — *Geschiedenis der Antwerpsche Schilderkunst*, — *Over de Alpen*, — *Op reis naar heinde en ver*. Ziedaar wat U aanstonds treft, op de achterzijde, wanneer men het boek ter hand neemt. De vier eerste werken bevatten letterkundige critiek. Met voorkeur worden onze voorname Zuid-Nederlandsche schrijvers en dichters onzer eeuw erin behandeld : J. F. Willems, Ledeganck, T. Van Ryswyck, Conscience, Jan van Beers, F. De Cort, J. Vuylsteke, E. Hiel, Tony, J. Van Ryswyck, R. Snieders, Pol de Mont, R. en V. Loveling, A. Rodenbach, Wazenaar, Hilda Ram, L. De Coninck, Aug. Michiels, Prudens Van Duyse, Julius de Geyter, Hélène Swarth, waarvan enkele zooals F. De Cort en Conscience tot tweemaal toe, Jan van Beers zelfs tot driemaal toe. Benevens die biographisch-critische artikels komen er studiën voor over Pater Poirters, over Willem Ogier, over het Nevelingen-Lied en de Heldenliederen der oude Edda, over Geuzen- en Anti-Geuzenliederen der XVIe eeuw, over de Zuid-Nederlandsche dichters van 1830 tot 1880, over de jongste richting in de Zuid-Nederlandsche letterkunde, over Taine, over de historische romans in Duitschland, over de Kalewala, het Volksepos der Finnen. Kortom, eene lange reeks opstellen van letterkundige critiek, welke uitmunten door de degelijkheid van hun inhoud, door de keurigheid van den vorm, en daarbij de groote aantrekkelijkheid hebben van een uiterst bonte verscheidenheid.

Wij zullen niet veel woorden verspillen, om vast te stellen dat Max Rooses een meester is, die klaar en scherp ziet zooals niet een, die een stylist is van eersten rang, en die in de hoogste mate het talent bezit om zijne uitgebreide wetenschap duidelijk en zonder pedanterie aan den man te brengen. Aan die vereeniging in één persoon van al deze zeldzame eigenschappen is er weliswaar eene schaduwzijde : Max Rooses is een leider der Antwerpsche liberalen, en zijn blik, doorgaans zoo helder, wordt som-

tijds beneveld wanneer de politiek in het spel komt... Wij willen echter niet aandringen. Volkomen onpartijdigheid, zelfs in de wetenschap, — is die wel mogelijk? Zelfs wanneer men er naar streeft met zijn beste krachten? En zoo het noodzakelijk is deze voorbehouding te maken en den lezer op zijn hoede te stellen, moet ons dat toch niet beletten aan den Antwerpschen schrijver hulde te brengen voor zijne onloochenbare en groote verdiensten.

De bundel die voor ons ligt — 244 bladzijden — bevat zes studiën. Eene studie over de volledige werken van Sleeckx, verschenen in den *Gids* van April 1887. Eene studie over Prudens van Duyse's Nagelaten Gedichten, verschenen in het *Nederlandsch Museum* van hetzelfde jaar. Eene polemiek met Pol de Mont over de jongste richting in de Nederlandsche poëzie (*Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, 1888). Vervolgens, eene bespreking van De Geyter's « Keizer Karel en het Rijk der Nederlanden » (*Nieuwe Rotterdamsche Courant*, Juli 1888), eene studie over Jan van Beers, naar aanleiding van het afsterven des dichters (*Gids*, December 1888), eene studie over Hélène Swarth (*Gids*, Juli 1892) en eindelijk eene uitgebreide studie, voor het eerst verschenen in den *Gids* van April van dit jaar, over het Volksepos der Finnen, de Kalewala. — In deze boekaankondiging is het de plaats niet om ze te bespreken. Niet alles zouden wij er in kunnen prijzen. Maar geen oogenblik aarzelen wij om ze een verheugende aanwinst voor onze letteren te noemen, en om hunne lezing — met de noodige critiek erbij, wel te verstaan — ten zeerste aan te bevelen. De goede eigenschappen welke aan Max Rooses eene plaats verzekeren onder onze beste Zuid-Nederlandsche schrijvers, en wellicht de eerste plaats onder diegenen welke zich op letterkundige critiek hebben toegelegd, vindt men in hooge mate vereenigd; evenzeer ten andere als in de vorige bundels dient de lezer ook hier op zijn hoede te zijn, waar de politiek ter sprake komt; doch veel, zeer veel zal elk er uit leeren...

Gusten, Verhaal uit den Ouden tijd, door A. MERVILLIE. — Tweede uitgave. Te Thielt, gedrukt bij P. Pollet-Dooms, in 't jaar O. H. 1894.

Eene wreede, bloedige moordenaarsgeschiedenis: Gusten, de held van het verhaal, een brave kristelijke jongen die op reis gaat, in een verafgelegene herberg, een echt moordenaarshol, vernacht, en op de wonderlijkste wijze er in slaagt te ontsnappen... Het schijnt ons niet dat dit juist eene zeer geschikte stof was om te bezingen, ofschoon we er geenszins aan twijfelen dat het, zooals de schrijver in de inleiding der eerste uitgave de hoop uitdrukt, « geren zal gelezen worden, vooral van de kinders. » Wat ons het meest bevallen heeft, zijn de bladzijden waar ons « Gusten op reize » wordt geschilderd.

Wat de eigenaardigheid van het boekje uitmaakt, is de taal waarin het geschreven is. Zij is, om met de Inleiding te spreken, « zooveel mogelijk, echt Germaansch. » Niet alleen streeft de schrijver

er naar die woorden door echt-germaansche te vervangen welke zooals *compagnie*, *gouverneur*, *minister*, *kontent*, *provincie*, *notaris* enz. louter vreemde woorden zijn, maar ook de schuimwoorden zooals *koken*, *duren*, *tafel*, *beker*, *disch*, *penne*, *schrijven*, *strate* enz. Zoo wordt *notaris* vertaald door *deelman*, *priester* door *wijman*. Wat de keus en de beteekenis der woorden betreft, houdt zich de schrijver meest aan het Westvlaamsch : Zoo b. v. beteekent *droef* hetzelfde als Nederlandsch *stout*, *fraai* hetzelfde als Nederlandsch *braaf*, *boek* is mannelijk : nominatief : *den* boek, enz. Deze aanduidingen zullen voldoende zijn, wij twijfelen er niet aan, om bij velen de belangstelling op te wekken welke het werkje van den heer A. Mervillie ten volle verdient.

Revision de la loi organique de l'Instruction primaire du 20 September 1884, par J. SOLANGE. Namur, A. Wesmael-Charlier, 1894. Prijs : 0,75 fr.

Het motto, dat op den titel prijkt, toont aan met welken geest dit uiterst keurig gedrukte, uiterst duidelijk beredeneerde werkje geschreven is, een woord van den heer V. Jacobs. « De Staat moet door zijne toelagen, door zijne raadgevingen, door zijne voorbeelden, de gemeenten en de bijzonderen aanmoedigen, welke zich opofferingen getroosten voor de uitbreiding van het volksonderwijs. » Wat zijn strekking nog nader bepaalt is de opdracht ervan aan het Verbond der Katholieke Grondwettelijke Vereenigingen, onder het voorzitterschap van den heer Woeste, door wiens fraai portret het werkje versierd is. De verschillende stelsels van hervorming van het lager onderwijs worden er opvolgentlijk uiteengezet en besproken. Aan het slot, een ontwerp dat volgens den schrijver aan de maatschappelijke vereischten voldoet, het onderwijs aan den invloed der politiek onttrekt en tezelfdertijd verzekert, de rechten van den Staat en van het bijzonder initiatief eerbiedigt, en den toestand der onderwijzers verbetert terwijl ook de huisvaders geen rechtskrenking te duchten hebben. Pax et Justitia. — Aan de belangstellenden — en wie stelt op dit oogenblik geen levendig belang in eene zoo druk besproken kwestie, van wier oplossing zóó veel afhangt voor iedereen — weze het dan ook warm aanbevolen !

Table de la Bible, partagée pour être lue en entier chaque année, en concordance avec les leçons du Bréviaire, uitgegeven bij A. Siffer, Gent. Prijs : fr. 0,20.

Het is niet lang geleden dat Leo XIII, aan wiens waakzaam oog niets ontsnapt, zijnen schoonen wereldbrief over de H. Schriftuur schreef. Hij drukte daarin zijn vurig verlangen uit om een grooter getal geloovigen, maar bijzonderlijk degenen die door Gods genade tot de H. Orders geroepen zijn, de H. Boeken van dag tot dag neerstiger en ieveriger te zien lezen, overwegen en uitleggen.

Een geleerde kloosterling van het gezelschap Jezus heeft het goed

gedacht opgevat eene tafel te doen drukken waarin dagelijksche lezingen in den Bijbel aangewezen zijn, op zulke wijze dat hij in één jaar kan rond gelezen zijn. Zulke tafel is zeldzaam, wij kennen er maar ééne, en nog is zijin het bezit van weinigen, niet eenvoudig genoeg opgesteld en te moeilijk om raadplegen.

Deze tabel is dan iets nieuw; zij zal groote diensten bewijzen. Hangende aan den muur in 's priesters werkkamer, zal zij alle dagen de te doene lezing aanwijzen; meer nog, zij zal de studie van het H. Schrift gemakkelijker maken; zij volgt de orde van den Brevier en duidt bijgevolg aan hoe men volledige kennis zal bekomen van de H. Boeken waar de Kerkelijke Getijden maar een deel van geven.

Die tafel, dragende de goedkeuring van het bisdom van Gent, zal welhaast in de handen van alle priesters, van alle seminaristen zijn, en zelfs, wenschen wij vurig, verspreid onder de leeken die de studie en de kennis der H. Schriftuur behertigen.

Duikalmanak voor 1895, van Dr Guido Gezelle. Ziehier hoe het Hollandsch blad *Friso*, er zich over uitlaat :

In de eerste plaats vestig ik heden even de aandacht op een scheurkalender, (oude bekende) welke ook in boekformaat verkrijgbaar is. Van dien zoogenaamde *Duik* ofte *Plukalmanak* is dit te zeggen, dat het een zeer belangrijk boeksken is voor allen, die aan folklore doen, en voor allen, die behalve een goede spreuk ook op elken dag nog iets bizonders willen lezen omtrent dien dag zelf nl.. aan wien hij gewijd is, welke gebruiken er op in zwang zijn, met welke dagen hij zooal genoemd wordt, en zoo meer. Ieder die voor een halven gulden den, bij A. Siffer te Gent uitgegeven, nieuwen vlaamschen Duikalmanak koopt komt deze belangrijke zaken te weten.

Hij zal dan ook in Noord-Nederland wel al meer inheemsch worden!

Belgische Handel in den Vreemde. — Onze Kolonie. — Onze Bedienden. — Onze Scheepvaart. — Antwerpen, Drukkerij A. Bruynincx-Noë, 1894.

Een vlugschrift van vier bladzijden, waarvan het doel is eene nationale ondersteuning voor Belgische geletterden in den vreemde, in hoedanigheid van consuls en agenten, in het leven te roepen; en het vraagpunt van het leggen der kern eener nationale vloot practisch te bewerken.

Davidsfonds. — Maandag 10 December hield de afdeeling Gent, hare jaarlijksche prijsuitdeeling voor de bekroonde leerlingen in hare prijskampen; de eerw. heer Erik-A. Wang, pastoor Missionnaris te Christiania, en Noorweger van geboorte, luisterde de plechtigheid op met eene Vlaamsche voordracht met gezichten uit de Noorderlanden. — Den 7 December sprak de eerw. heer Van Speybroeck, in de afdeeling Waregem, over Hans Sachs, den Duitschen dichter-schoenmaker. — Op tweeden Kerstdag had Aarschot een tooneel- en letterkundig avondfeest met voordracht door M. S. Dille; er hadden ook verleden

maand feestelijkheden plaats in de afdeelingen Zele, Antwerpen, Oostende enz. In de laatste plaats sprak Pieter De Buck, een werkman van den Gentschen Antisocialistischen bond, te Antwerpen was de redenaar de heer J. Van der Voort.

— De raad der Kortrijksche afdeeling heeft het goed gedacht gehad, eenige veertiendaagsche vergaderingen te houden, gewijd aan de studie van het maatschappelijk vraagstuk. De eerste vergadering heeft plaats gehad op Donderdag 27 December. Sprekers : E. H. K. Fonteyne en M. Th. Sevens. Het is de eerste sociale studiekring in het Davidsfonds, wij zijn verzekerd dat dit goede voorbeeld weldra overal zal gevolgd worden.

Konink. Vl. Academie. — Zitting van 19 December. Er wordt tot de uitgave besloten van : de Kroniek van Hendrik van Merchtene, door Dr Guido Gezelle, en van eene verhandeling over het Aalstersch dialekt, door hoogleeraar Collinet van Leuven. Last zal opgedragen worden tot het schrijven van studiën over het leven en de werken van Snellaert, Dautzenberg, Ledeganck en David.

De heer E. Hiel leest een gedicht : *Twee Dichters* en de aftredende bestuurder, de eerw. heer Dr Claeys, stuurt eenige woorden van dank en afscheid tot de leden.

† **Pater Denza,** een der geleerdste sterrekundigen onzer eeuw, bestuurder van het observatorium van Rome.

† **J. Schadde,** bouwmeester der stad Antwerpen. schepper der Beurs en van den Vlaamschen Schouwburg te Antwerpen, het Station te Brugge, het goedgekeurd ontwerp van het nieuw douanenhotel in de Scheldestad, verschillende kasteelen, enz.

† **Dr W. J. S. Nuyens,** Buitenlandsch eerelid der Koninkl. Vl. Academie. Hij was de verdienstvolle katholieke schrijver der *Nederlandsche beroerten in de 16de eeuw*, een omvangrijk en gewaardeerd werk van 8 bd. Hij stierf te Westwoud in een gevorderden leeftijd.

Het Belfort

Maandschrift
gewijd aan
Letteren, Kunst
en
Wetenschap
(6 frank 's jaars).

Gent
Drukkerij A. Siffer

Tiende jaargang, 1895. Februari, N

De Geïllustreerde Werken van William Shakespeare, vertaald door Dr. L.-A.-J. Burgersdijk, met tal van Illustratiën en Etsen door Gordon Browne. 60 afleveringen aan 1 fr. per stuk of 6 deelen gebonden in halflederen prachtbanden fr. 13,25 per deel.

Den Shakespeare-Cyclus, vertaald door Dr. Burgersdijk, kenden en roemden wij sinds lang, maar — de ronde som, die men er voor moest neerleggen, was boven veler bereik. En toch — een ieder, wiens smaak voldoende gelouterd is, om het edelste en hoogste, het diepzinnigste en verhevenste te kunnen gevoelen en waardeeren, beseft, dat men alléén in Shakespeare's werken dat alles vereenigd vindt. Shakespeare's werk is de bijbel der menschheid. Heeft ooit eenig sterveling grooter levenswijsheid, schitterender humor, treffender dramatische spanning in zijne scheppingen weten te leggen, dan de geniale dichter van Hamlet en Shylock? Is er in den loop der tijden één dichter opgestaan, die de menschelijke hartstochten zoo aangrijpend heeft weten te schilderen als de eenige Shakespeare, die met zijne overweldigende kunst de wereld veroverd heeft, Shakespeare, de schepper van Othello en Richard den derde?

Dit alles was door onzen Dr. Burgersdijk met de hem geschonken groote gaven en de na jarenlange studiën verfijnde kennis van ons taaleigen en het Engelsch, in kernachtig, zoetvloeierd Nederlandsch overgebracht. « De adem van het oorspronkelijke moet door de vertaling gaan », heeft Dr. Schaepman zoo juist gezegd, en bij Burgersdijk's vertolking is dit inderdaad het geval. Voortreffelijker overzetting kan men zich niet denken, en het ideaal eener vertaling ware bereikt, indien de onberispelijke tekst door schoone illustratiën begeleid konde worden. Ook deze heerlijke illusie zal nu verwezenlijkt worden.

De alom bekerde, door kunstvrienden hoog geroemde illustratiën van Gordon Browne in de Henry Irving-Shakespeare-uitgave opgenomen, zijn in ons bezit gekomen, zoodat het ons mogelijk is, het Nederlandsch publiek een werk aan te bieden, dat uit een aesthetisch oogpunt moeilijk zijne wedergade zal vinden.

Beschouw en bewonder die illustratiën en stem toe, dat deze Engelsche Rochussen ook slechts in den populairen grooten Nederlandschen kunstenaar, die ons kortelings door den dood ontrukt is, zijn evenknie vindt. Welk eene fantasie, en hoe verrijzen de beelden van Hamlet en Romeo, van Ophelia en Julia plotseling voor ons oog, en zien wij het drama als het ware voor ons spelen.

Behalve deze illustratiën in den tekst wordt het werk verrijkt met de ± 40 etsen der Engelsche uitgave, welke te *Glasgow* worden gedrukt. Zulk een werk te bezitten, het beste en edelste, het meest doorwrochte en menschelijke, dat ooit geschreven is, met de teekenstift van een der begaafdste kunstenaars verrijkt, steeds om zich heen te hebben, is een ontzaglijk voorrecht.

Doch hen, die zich deze gelegenheid om zulk een prachtwerk het hunne te noemen, niet laten ontnemen wacht nog eene nieuwe verrassing. De Kunstkroniek met hare fraaie platen, kostbare etsen en onderhoudende verhalen en schetsen wordt iederen inteekenaar op de Shakespeare-uitgave als premie vereerd. Een geheele Jaargang van de Kunstkroniek komt daardoor in zijn bezit.

Dit alles, een werk van blijvende groote waarde, een Tijdschrift vol keurige platen en aangenamen tekst, is voor één frank per aflevering te bereiken. Het geheele werk, waartoe ieder inteekenaar zich verbindt, zal in 60 afleveringen compleet zijn. Wie twijfelt aan het schitterend welslagen van zulk eene onderneming, waarbij het hoogste en schoonste, dat ooit de letterkunde opleverde, in den meest artistieken vorm wordt aangeboden?

HULPKAS VOOR WERKLOOZEN.

De burgemeesters van Brussel en voorsteden te weten Elsene, S. Gillis, Anderlecht, Molenbeek, Laken, Schaarbeek, S. Joost-ten-Noode, Etterbeek en Koekelberg, schrijven eenen prijskamp uit in antwoord op de vraag of het mogelijk is eene hulpkas in te richten en in werking te brengen voor werkloozen dezer gemeenten.

Deze heeren burgemeesters hebben een programma opgesteld, welk zij overhandigen aan al dezen die het vragen.

Exemplaren van dit program berusten in het secretariaat van Brussel ter beschikking der personen die wenschen aan den prijskamp deel te nemen.

Verdere inlichtingen kunnen verkregen worden bij den heer A. Malené, bureeloverste, (openbaar onderwijs en schoone kunsten), secretaris der vergadering.

EEN « NEDERLANDSCH » LEESBOEK.

IN den laatsten tijd hebben wij het van de jongeren op alle tonen gehoord : « Onze letterkundigen moeten eerst hunne taal leeren en dan aan 't schrijven gaan. » (W. DE VREESE.) « Onze taal wordt in Zuid-Nederland erbarmelijk slecht geschreven. » (H. MEERT.)

Eens die stelregels afgekondigd, heb ik altijd gedacht, dat de ievervolle kampers voor taalwetenschap eindelijk de zaken nader gingen bepalen, de punten op de i's stellen : eindelijk eens zeggen welke letterkundigen er hier zooal hunne taal dienen te leeren en waar, in Zuid-Nederland, onze taal dan toch zoo erbarmelijk slecht geschreven wordt.

De heer W. de Vreese, medewerker aan het groot *Nederlandsch Woordenboek*, heeft het, op dit gebied, bij zijne polemiek met den heer Prayon-van Zuylen gelaten. De heer H. Meert, schrijver van « Het voornaamwoord DU », is in Vlaamsche nieuwsblaadjes, die misschien geene de minste aanspraak op taalkundige titels of letterkundige waarde maken, op zoek gegaan en heeft daar, onder anderen, het woordje *warbol* gevonden, waaromtrent hij zeer geleerde aanmerkingen heeft in 't midden gebracht.

Deze verwekten echter tegenspraak bij zijn jeugdigen geestverwant M. De Vreese; dan kwam er tegenantwoord van M. Meert en alles laat voorzien dat die *warbol* een echte *warboel* worden zal.

Ik heb mij afgevraagd of het sop de kool wel waard is. De heer Meert zal wel te doen hebben, als hij al onze nieuwsblaadjes gaat voor 't gerecht dagen. Het zal gebeuren dat zijn *politiebureau* — want hij houdt sterk, zoo 't schijnt, aan de uitdrukking *taalpolitie* — zal volgetast zijn. Zou de heer Meert wel denken dat Vlaamsch-België het monopolium der taalverknutseling bezit? Zou dat bedrijf in Nederland en elders niet gekend zijn?

Doch daar ligt, meen ik, de knoop niet.

't Is bij jongeren, die op de hoogeschool taalwetenschap studeerden, zooals zij het alom uitbazuinen, mode geworden een beetje te smalen op iedereen, die hier vóór hen Nederlandsch schreef, zonder het bij hoogleeraars geleerd te hebben. Zij schijnen te vergeten dat het nog zoo lang niet is, dat onze hoogescholen ernstig ingericht zijn voor het onderricht in de Nederlandsche taal en dat de professors, die daar doceeren, ook wel een weinig hunne kennis te danken hebben aan privaatstudie, die vele onzer schrijvers — en de minste niet — heeft gevormd.

Die *wetenschappelijk opgeleide* jongelingschap gaat denken dat al de ouderen hun brood in ledigheid geëten hebben en dat het eigenlijk maar groote kinderen zijn in zake van taal- en letterkunde.

— « Wij hebben allen veel te leeren » heeft een hunner gezegd. Niets is zoo waar, doch jongeren mogen niet vergeten, dat het hun wel eenigszins aan tijd ontbroken heeft om veel te lezen en te studeeren, wat ouderen reeds onder de handen kwam, en dat het dus nog al gewaagd is, als men nog al zijne schoolbroeken niet versleten heeft, seffens iedereen *en bloc* de les te spellen.

Die jonge heeren maken misschien onderscheid, zou men meenen. Dat kan zijn; maar zij hebben begonnen met in 't algemeen te spreken en hebben de nadere bepaling hunner... ik zal maar zeggen beschuldigingen, te lang uitgesteld. Op die wijze hebben zij ook op *al* de Vlaamsche schrijvers de zware verdenking laten wegen dat deze hunne taal niet kennen.

Velen dezer hebben niet geprotesteerd en wachten waarschijnlijk met het jongere geslacht van de nieuwe spraakkunstenaars de modellen af, naar welke zij zich moeten schikken om hunne taal te *leeren* schrijven.

Doch de modellen komen maar heel traag. Men vergenoegt zich meest met voortdurend op Holland te wijzen en alles af te breken wat hier op het Vlaamsche taal- en letterveld groeide. In onze tijdschriften zijn er, die er een Hollandschen vriend op nahouden — welke, natuurlijk, niet genoemd wordt — en welke hun oordeel over *onze* Vlaamsche taalkennis moet staven. Telkens komt die *Deus ex machina* aan 't einde deftig aangestapt en maakt, op zijn Hollandsch, koud en flegmatiek weg, potloodstrepen onder de Vlaamsche taalfeilen. Elders bepaalt hij zich bij verontwaardigd te zijn.

Niet alleen in tijdschriften maar ook van sommige leeraarstoelen klinkt gestadig die veroordeeling der Vlaamsche taalwetenschap en letterkunde, — de hunne, natuurlijk, uitgezonderd. Leeraars van welke men nog altijd naar bewijzen wacht, die ons moeten bevestigen, dat zij zelven iets zijn in de letterwereld, kleineeren, waar het maar mogelijk is, de Zuid-Nederlandsche boeken, verbannen de werken door Vlamingen gemaakt en vermijden zorgvuldig een Vlaamsch boekwerk voor prijsboek aan te duiden.

Ik zal mij niet ophouden bij hetgeen er zooal, onder vrienden, daarover verteld wordt; voor vandaag is mijne taak een monstertje te laten zien van die *Sehnsucht*, welke sommige jonge leeraars voor Holland en zijne schrijvers heeft aangegrepen.

Doch het zij vooraf gezegd : ik heb niets tegen onze « Noorderbroeders ». Zoo hoog als iemand, schat ik hunne letteren en hunne taalwetenschap. Maar die waardeering wordt bij mij geene platheid, geene afgoderij.

Bedoeld monstertje draagt voor titel *Nederlandsch Leesboek* (1); het is bestemd voor het middelbaar

(1) Gent, Ad. Hoste, uitgever.

onderwijs in het Walenland en heeft voor schrijver en verzamelaar den heer A. Burvenich, leeraar bij het athenæum te Ath, oud-leerling der normaalschool voor humaniteiten, aan de hoogeschool te Luik verbonden. Het heeft den schrijver dus niet aan *wetenschappelijke taalopleiding* ontbroken, mogen wij denken. Hij heeft immers uit dezelfde bronnen geput als mannen van gehalte, gelijk de heeren Vercoullie, Gittée en anderen.

Ik zeg schrijver en verzamelaar. Wat de heer B. niet uit Hollandsche leesboeken, vooral die van M. Leopold, heeft overgenomen, *dichtte* hij er zelf bij, onder voorwendsel dat de studie van 't Nederlandsch den Walen gemakkelijk moet worden gemaakt door eenvoudige stukken.

Alsof er iets eenvoudiger kon gevonden worden dan b. v. het proza der gezusters Loveling, om Waalsche beginnelingen te onderrichten.

Maar neen! dat ware te Vlaamsch misschien en wellicht niet wetenschappelijk genoeg.

Laat ons eens zien wat de heer B. in de plaats heeft gesteld.

De eerste uitgaaf van 't « *Nederlandsch* » *Leesboek* van den heer B. verscheen in 1889. In de tweede, die dagteekent van 1892, zegt de schrijver dat zijn boek goedgekeurd werd door den verbeteringsraad van het middelbaar onderwijs. Toen ik die tweede editie onder handen kreeg, dacht ik dat de eene of andere kamper voor taalzuivering de aandacht van den heer B. op zijn letterwerk (!) zou hebben geroepen. Mis! Daar was nochtans voor den heer Meert iets te doen met het werk van zijnen en mijnen collega. Eindelijk — want het ging over zijn hout — na nog een paar jaren gewacht te hebben, om toch maar de kans aan onze *wetenschappelijk opgeleide* taalbeoefenaars over te laten, besloot ik de taak maar op mij te nemen, al ware 't enkel om te toonen dat, in zake van *taalpolitie*, zoowel als elders, een *detective* onderscheid moet weten te maken en niet iedereen voor het « Police Court » sleuren, dien hij op zijnen weg ontmoet.

Ik had gehoopt dat die tweede uitgaaf eene totale wijziging zou hebben ondergaan, zooals op het titelblad vermeld werd. Tot mijne groote verbazing was geen enkele van de bokjes, welke de heer B. geschoten had, in deze *gewijzigde* uitgaaf weggehaald.

De heer B. geeft in 't eerste deel de beschrijving van huis, hof, hoeve, jaargetijden en wat al meer. Sommige dier beschrijvingen zijn waarlijk om iemand te doen omvervallen van verbaasdheid. Wat hij de natuur al doet verrichten; is *phenomenaal!* Hij verwart *storm* met *onweder*, doet de « lieve zon alles herstellen wat het onweder heeft *omgeworpen* en *verplet* », laat de « boomen prijken in een bosch van loover en twijgen », doet den koekoek aankomen in Juni, vindt dat de schapen « sneeuwwitte wol » hebben, dat de « lastdieren in Augustus *ruimschoots* (lees : *nauwelijks*) tijd hebben om uit te rusten, spreekt van eenen « pereboom, welks blank *voorkomen* zich op den geelwitten pruimelaar of de roosgetinte appelbloesems zoo keurig afteekent », vertelt van den Mei, die « zooveel bloemen niet geeft als men er *haar* eigenlijk toekent », laat de « lucht openscheuren » om « vurige pijlen en schichten door hare reten te laten schieten », merkt op dat de rogge- en tarwearen zich *eerst* in Augustus *vullen* en dat in die maand « de warmte niet zoo onverdraaglijk is » als vroeger, terwijl alwie goed opmerkt of wat natuurkunde gestudeerd heeft, weet dat de hitte in Oogstmaand grooter is dan wanneer de zon aan den hemel haar hoogste punt bereikt, omdat de aardbodem verwarmd is en de hitte terugstraalt.

De heer B. spreekt ook van « *schooven* die *garven* heeten, als er acht of negen bij elkander geplaatst zijn », van « zwaluwen die tjilpen » van « boomen die alle jaren *vol beladen* » zijn en van de zuidelijke gewesten, zooals « Griekenland en Italie (onze meesters in beschaving en kunsten) die zooveel over de eerste maanden van 't jaar niet te klagen hadden als wij. »

Ik heb mij afgevraagd wat die parenthesis daar

kwam verrichten in eene beschrijving van het voorjaar. Doch de stukken van den heer B. krielen van zulke ... nevenbegrippen, die eenen geest schijnen aan te duiden, waar nog niet alles goed op zijne plaats is gesteld.

Vele zijner stukken staan niet hooger in waarde dan een opstel van een middelmatigen leerling der hoogere klassen onzer athenea en colleges.

Zijne taal laat geweldig veel te wenschen over :

« De kleinste winkeltjes zijn voorzien *met nieuwen voorraad en goederen* », zegt hij in « Kermisdag » en kondigt aan dat men « *concert met vuurwerk* » geeft.

« Er bestaan, *voor* ons ongeluk, talrijke ziekten. » (Ziek en Gezond.)

En in hetzelfde stuk geeft hij den voorbeeldigen raad :

« Loop niet te vlug naar den geneesheer. »

Cela dépend des cas, zou de Franschman antwoorden ; maar de heer B. vergeet dat.

In 't stuk « Arm en Rijk » roert hij de sociale kwestie aan :

— « De rijke heeft den *armen* noodig. De arme kan zonder den *rijken* niet leven ». (1e uitgaaf.)

— « De rijke heeft den *armen* noodig. De *armen* kan zonder den *rijken* niet leven ». (2e uitgaaf.)

Koop Vercoullie's nieuwe *Spraakkunst*, mijnheer B. en lees eens § 129.

Ik dacht voort te gaan met enkele zinsneden, doch ik heb liever eene heele brok uit dat stuk te geven. Het zal den lezer laten oordeelen over taal, stijl en gedachten van den schrijver-bloemlezer. Ik cursiveer de *oorspronkelijke* uitdrukkingen.

« Van Damme was vroeger een geringe winkelier. Nooit keek hij van zijn werk op, was eerlijk en gedroeg zich wel. Hij staat nu aan het hoofd *eener aanzienlijke fortuin* en hij heeft ze wel verdiend. Maar zijn zoon gedraagt zich slecht en zal den ouden vader misschien veel verdriet berokkenen. Ik benijd hem niet, want het is stellig ongelukkig als de kinderen niet vooruit willen. Ik beklaag hem ook niet, want het schijnt dat Van Damme de opvoeding van zijnen zoon

zoowel niet *bezorgd* heeft als zijne zaken. — Mijn trotsche gebuur is rijk en ziekelijk; hij benijdt u die arm en gezond zijt, en gij hebt u weleens in zijne plaats gewenscht. Ware het mogelijk uwe toestanden te verwisselen, geen van u *beiden zou zich in zijn nieuw lot schikken!* Maar klagen, ja! ja! klagen en benijden, dat kunnen wij! —

Gene kasteelheer is fier over het zwaar *hek* dat zijnen eigendom *omsluit.* Het is waarlijk een prachtig stuk en fijn bewerkt. Dit hek doet mij aan den arbeid en kunst van den smid en slotmaker denken en... aan mijnheers geld. — De hof is een echt paradijs : wat heerlijke bloemperken, hoe kunstig die kronkelwegen, en hoe keurig gene *massieven!* Wel, rijke heer, uw hofbouwkundige was een knap man, en gij... moet van kluiten weten! Het is een prachtig buitenverblijf; de bloemen zijn kleurig en welriekend, de fruitboomen regelmatig opgeleid en gesnoeid. Uw hovenier heeft veel zorg; hij is geen dommerik en ook geen luiaard, en gij... moet schatten bezitten. —

Uw kasteel is een paleis. Ik heb nergens sierlijker meubels gezien. De schrijnwerker en beeldhouwer die dáár aan werkten, weten beitel en hamer met kunst te hanteeren. Dat waren geene knoeiers. En geen gewone potklakker was het die met den borstel over uwe muren en zoldering streek! Neen, dat verfde een schilder van eerste klas, *en gij mijnheer, gij mijnheer..... zijt een rijke mijnheer.* — En hier staat de boekenkast. Schoone werken, door een bedreven boekbinder *losgesneden en op gouden snede gezet.* Zie eens even, de werken van Victor Hugo, compleet! — Victor Hugo was een groot man en Conscience ook, en Vondel ook, en het schijnt dat Goethe en Shakespeare ook geen geringe schrijvers en dichters waren. Groot of klein, *nu wonen zij binnen in een goed huis, en prijken in glansrijke livrei. Het viel hun wel dat mijnheer verleden jaar al op eens zoo rijk van de beurs terug kwam, en geenen koffie meer wilde verkoopen.* Hij leeft thans in deftig gezelschap en leest nog dagelijks de « misdaden, rampen en ongelukken » uit zijne *courant* met ernstige belangstelling.

Rijken, denkt toch eens na dat gij uw aanzien, uwe eer, uwe *relaties* aan vijffrankstukken te danken hebt. Het is u onmogelijk eenen getrouwen vriend uit den troep schijnvrienden en *parasieten* te erkennen.

En gij, werkers, ambachtslieden, handelaars, schrijvers,

kunstenaars en geleerden, al hebt gij het somtijds schaars, *bukt niet zoo aanstonds het hoofd!* Gij kleineert u, want gij loopt het geld na alsof dát alleen geluk bijbracht. Zoo doende werkt gij onbezonnen mede om fortuin boven deugd, arbeid, vlijt, smaak en verstand in aanzien te brengen. »

Wat denkt de lezer daarover? Heeft hij ooit zulke rommelzoo gezien? Zeker niet, niet meer dan « hekkens die *om*sluiten » en « opvoedingen die men *be*zorgt, gelijk zijne zaken ».

Aan Fransche termen ontbreekt het hier niet. In dat opzicht heeft het stuk, gelijk vele andere van den schrijver, een echt Noord-Nederlandsch tintje. Doch, 't is waar, ik meen dat er iemand van de *wetenschappelijk opgeleide* taalbeoefenaars is, die *ex cathedra* gezeid heeft, dat wij, Vlamingen, het recht niet hebben een woord te scheppen, als de Noord-Nederlanders reeds het vreemde woord hebben aangenomen.

Maar, zeg eens, hoe vindt ge mijnheer B. die Hugo, Conscience, Goethe en Shakespeare voor lakeien uitgeeft, die nu *binnen in* een *goed huis* wonen? Wie heeft er dan gezeid dat zij dood waren? Merkt op dat hij hier van de mannen, de schrijvers spreekt en met de namen geenszins de werken bedoelt. Zou men ook niet meenen dat zij vroeger op 't dak van een vervallen hok gewoond hebben?

't Spijt mij, maar ik zou meer stukken onder de oogen van den lezer willen brengen om te toonen welke aanwinst de heer B. voor onze letteren is.

Toch nog dat ééne stukje dat ons laat zien hoe de schrijver kan schilderen, juist gelijk de jonge dichterschool dat doet :

« Als de landbouwer zijne aardappelen uit den grond delft, rekent men op geene heete dagen meer. *Dan is ook de herfst aanstaande.* Een heerlijk jaargetijde ook voor den dichter en kunstenaar. Het eentoonige groen der boomen begint te verschieten. *De populier gaat naar het bleek-gele over; de beuk wordt grauw-bruin. Andere boomen zien goud-*

geel; eenige bladeren schijnen alsof zij met roestvlekken bespot waren. De opgaande zon zendt nu hare stralen door zilverachtige dampen en schemeringen. Diezelfde tint overdekt ook des morgens de weiden en grasperken. — Wat beteekent dat *getjilp* ginds hoog in de lucht? Het zijn *zwaluwen* die heen en weêr vliegen, zich vergaderen en hare gezellen samen roepen. Zij begeven zich immers op reis; ja · zij verlaten onze streken en dat moet tot voorspelling dienen dat het met de schoonste dagen gedaan is. Reeds plukt men het *overgebleven* fruit van de boomen. *Een woeste wind heft aan* en strooit droge bladeren en dorre twijgjes langs den weg. Nu begint het ergste : dag op dag wind en regen, modder en waterplassen op de baan. Men moet den Herfst veel vergeven om zijne kleuren en vruchten. Maar de laatste dagen zijn droef, droef! Ja, men gevoelt zich waarachtig opgeruimd als het voor de eerste maal flink vriest, *of* de witte sneeuwvlokjes nedervallen... »

Ik dacht met velen dat het reeds herfst was als men aardappelen uitdelft. Een wind die *aanheft* is toch wel een zeldzaam ding. Dat *overgebleven fruit* kon ik mij moeilijk uitleggen. Nu gis ik dat het dat deel is, hetwelk vogels, wespen en verder gedierte voor de menschen op de boomen laten. Een schrijver kan toch niet alles zeggen!

Hoe vindt ge die waterverfschildering? Die boomen die goudgeel *zien*?

En dat boek is geschreven voor vreemdelingen die onze taal willen aanleeren. Hoe eenvoudig toch voor beginnelingen! En welke gesloten redeneering!

Ten slotte nog wat pareltjes, hier en daar opgevischt :

— « De kleinste *aanstoot* brengt u kneuzingen toe.
« — Een raaf viel eens, met een stuk kaas in haren
« bek op eenen boom *neder*. — Met den eersten *aan-*
« *stoot* zijner hoornen. — Isegrim *nam* eerst het woord
« *op*. — De koning besloot Reinaert te laten *dagvaar-*
« *digen* . — Nu *hieven* de klachten weer *aan*. — Hij
« zelf is in *den* klem gesprongen. — Zij liepen *over-*

« *hoop van verrassing* en ijlden hofwaarts. — Er « groeien *zoo* heerlijke bloemen in den hof. Een « rijke die zonder *zijne* fortuin... — Philip de Valois « begon dien *genomen toestand* goed te keuren. — Rei- « naert *bezon* in 't diepste van zijn hol, hoe hij...

Ik heb mij te vergeefs afgevraagd wat de diepte van Reinaerts hol te maken had met hetgeen hij erin verzon. Iets in den zin van het vermaarde vraagstuk der hoogte van den scheepsmast om 't getal passagiers aan boord te kennen?

— « Het diamant is een *prachtmetaal...* »

Destijds was 't een steen. De wetenschap van den heer B. heeft dat veranderd, gelijk bij Molière, de plaats van het hart.

— « *De laatste bladjes* hebben nu hun omhulsel « afgeschud, hebben zich ontwikkeld en bedekken bosch « en haag met een *diep* groen tooisel. »

Hoe duidelijk is dat alles! Blaadjes voor knopjes. Van *diep* groen heb ik nooit gehoord, wel van donker groen. Wil de heer B. dat bedoelen? Maar 't jonge groen is eerder helder, meen ik.

Wij kennen nu het talent van den schrijver van het « *Nederlandsch* » *Leesboek* als schilder, realist en natuurvorscher. Als brievenschrijver moeten wij hem nog leeren waardeeren.

Zoo begint hij eenen nieuwjaarsbrief :

« Beminde Ouders,

« Ik kom u een gelukkig nieuwjaar *wenschen*, 't is « te zeggen gezondheid en de vervulling uwer *wenschen*. « Nooit vergeet ik de zorgen die mijne *kindschheid* « hebben *omringd...* »

— Is 't niet prachtig?

« Beste Heer,

« Hoe zal ik u bedanken voor den beminnelijken « brief dien gij mij *voor mijnen feestdag* zondt?... »

— Keurig gezeid, niet waar?

« Geachte Heer,

« Gij waart zoo goed mij over *uwe boekenkast* te

« laten beschikken. Vergeef mij zoo ik nogmaals uwe « goedheid op de proef stel bij het aanvragen van « J. F. Willems volledige werken. Weest verzekerd dat « ik ze getrouw *bezorgen*, en over acht dagen terug- « zenden zal. »

De heer B. ligt schrikkelijk overhoop met de voorvoegsels der werkwoorden.

« Mijnheer,

« Mijn bureeloverste onderhield mij zooeven over « uwe studiën en de *eerbaarheid* uwer familie. Kom « *en zie mij* morgen om 9 1/2 uur.... »

Eerbaarheid voor *achtbaarheid*. En dat *zie mij*, hoe Nederlandsch !

Maar vindt ge niet, lezer, dat het al genoeg is?

De heer B. is nog jong. Waarschijnlijk kon hij ook den lust niet weerstaan, die zoovele leeraars aantast om *hun* boek, *hunne methode* uit te geven. Het regent tegenwoordig handboeken en methodes. Elke week ziet men er nieuwe van de pers komen.

En, waarachtig, hier zou een goed agent der taalpolitie bij te pas komen. Er is hier beter werk te verrichten dan opzoekingen te doen in bijna ongekende nieuwsblaadjes. Daar zou ik iedereen laten fluiten, gelijk hij gebekt is.

Maar het is geheel iets anders eene zoo groote onkunde onzer taal waar te nemen bij iemand die boeken schrijft om die taal aan anderen te laten leeren.

Ik weet het, de heer B. onderwijst Engelsch. Ik durf wel hopen dat het bij hem met de taal van Shakespeare beter zal gesteld zijn, dan met de Nederlandsche, anders ware het sterk te betreuren.

Maar, voor den drommel! waarom heeft hij toch, nauwelijks benoemd, en dan nog voor een ander vak, in 't hoofd gekregen een Nederlandsch leesboek te schrijven? Bestaan er niet reeds genoeg? Ik ken er met dozijnen. Om eenvoudiger werk te leveren dan anderen?

Wat hij voor eenvoudig aanziet is brabbeltaal, hier en daar gelapt met Hollandsche uitdrukkingen.

Eenvoudigheid! En op blz. 18 geeft hij een dichtstuk van Ter Haar *Winterlied*, op blz. 94 en 99 stukken van De Mont en Spandaw, moeilijk genoeg voor Walen die in de klas van Rhetorika zijn.

Was 't enkel voor 't vermaak een leesboek te maken? Of was het een middel om, als volgeling der jonge school, op *zijne* manier uit te drukken, dat wij bij onze Noorderbroeders te leer moeten gaan om onze taal te kunnen schrijven?

Wel ja, we hebben van eenige Nederlanders uit 't Noorden veel te leeren, dat staat vast; maar 't is eene zotternij *alle* Nederlanders te laten teren op onzen eerbied en ons naar waarde schatten van kennis en kunst bij eenigen.

Vele Noord-Nederlanders schrijven goed, dat is waar; door den band beter dan de Vlamingen, maar er zijn er ook die zoo erbarmelijk slecht schrijven, dat het aan geen Nederlandsch meer gelijkt, — zoo verbasterd ziet het er uit!

Er zijn echter ook Vlamingen die eene rijke, zuivere, verstaanbare, kleurige, gespierde taal schrijven.

Daarom verzetten zich de Vlaamsche letterkundigen tegen dat herhaald over eenen kam scheren van al wie hier de pen hanteert.

Als men het zelf beter kan, moet men het niet altijd van de daken roepen, maar het *doen*.

Wie de spraak als *leer* bezit, moet laten zien dat hij ze ook als *kunst* machtig is, eer hij iedereen de les mag spellen. Anders wordt het voor hem nooit eene *Spraakkunst*, al kende hij Dr Cosijn en J. Vercoullie van buiten; het blijft dan eenvoudig *Spraakleer*, gelijk het eenvoudig heet bij Sleeckx en Van Beers, twee Vlamingen die nochtans én de *leer* én de *kunst* bezaten.

En de *leer* blijft een graad lager dan de *kunst*, — onthoudt het, *wetenschappelijk opgeleide* jongelingen!

Doornik, *Januari* 1895. OMER WATTEZ.

ONZE MOEDERTAAL EN DE HEER TILMAN

KRACHTENS art. 36 der wet van 1 Juni 1850 op het middelbaar onderwijs, wordt jaarlijks, in de laatste dagen der maand Juli, een algemeene prijskamp ingericht, waaraan een zeker getal leerlingen der staatsmiddelbare scholen en der aangenomen colleges verplicht zijn deel te nemen. De andere vrije gestichten van middelbaar onderwijs mogen er insgelijks deel aan nemen, doch tot heden hebben zij nooit van dit recht gebruik gemaakt; iets wat, mijn inziens, betreurenswaardig is, want zoo ontbreekt ons de toetssteen over den waren wetenschappelijken toestand van het middelbaar onderwijs in het algemeen.

Sedert in eenige Athenæa, volgens Coremans' wet van 1883, een zeker getal vakken in het Nederlandsch worden onderwezen, — geschiedenis en aardrijkskunde, (1) — is het aan de leerlingen toegelaten, voor die vakken, in 't Vlaamsch of in 't Fransch, naar goeddunken, te antwoorden. (Koninklijk Besluit van 19 April 1890. Art. 5)

Reeds in 1890 werden 39 Nederlandsche opstellen over geschiedenis en aardrijkskunde op 341 ingeleverd; dit getal was slechts 21 op 222 in 1893.

---

(1) Het koninklijk besluit vermeldt ook de natuurlijke wetenschappen : enkel is er ons geen athenæum bekend waar dit vak uitsluitend in onze taal gegeven wordt. Wij denken dat de leeraars zich vergenoegen met eenige vakwoorden in de twee talen aan te duiden. Zulks moet ons niet verwonderen, want tot nu toe is er op onze hoogescholen geen Vlaamsch natuurwetenschappelijk onderwijs ingericht.

Vroeger had men meermalen vastgesteld dat er in dezen prijskamp, bijna jaarlijks, aan de leerlingen der Athenæa van het Waalsche land meer benoemingen konden toegekend worden dan aan de Vlamingen; en zekere personen aarzelden niet, in dezen standvastig voor de Vlamingen ongunstigen uitslag, een bewijs van de meerdere natuurlijke verstandelijke ontwikkeling der Waalsche jeugd te zoeken.

Indien gewoonlijk de Vlaamsche leerlingen het minst punten bekwamen, zoo was dit niet dat hun geest min vatbaar was voor wetenschappelijke begrippen, dat de geesteskracht van ons Vlaamsche volk zwakker zou zijn dan die onzer Waalsche broeders; dit en meer nog werd vooruitgezet en bewezen, doch te vergeefs. Men had wel te beweren in de Wetgeving en elders, dat de ware, de eenigste oorzaak dezer ondergeschiktheid te zoeken was in het feit dat het onderwijs der wetenschap werd onderwezen in eene voor Vlaamsche jongens vreemde en weinig gekende taal. Hunne geestesontwikkeling wordt daardoor belemmerd, de uitleggingen van den leeraar verstaan zij slechts gedeeltelijk en op onvoldoende wijze; en wat de leerlingen niet goed verstaan hebben, kunnen zij natuurlijk in hunne opstellen niet klaar wedergeven noch uitdrukken, des te meer dat zij eene taal moeten bezigen, die zij zeer gebrekkig spreken en nog onvolmaakter schrijven.

Weldra kwam verbetering in dezen droevigen toestand, en wel van het oogenblik af dat Vlaamsche opstellen ingediend werden. Van 1890 kon men beginnen bestatigen dat de Vlaamsche opstellen verre beter geschreven en gunstiger beredeneerd waren dan die in het Fransch opgemaakt; doch nog een klaarder bewijs der juistheid van ons gezegde werd nu door den uitslag van den prijskamp van 1894 opgeleverd.

Voor de geschiedenis en de aardrijkskunde ontving men, in 1894, 31 Nederlandsche opstellen op 166. Het getal is klein, het bewijst zelfs dat, indien in de meeste onzer vrije gestichten het onderwijs en de opvoeding in Franschen zin gegeven worden, onze staatsscholen toch ook

nog niet teenemaal vervlaamscht zijn geworden De verfransching is immers van zulken taaien aard, zij laat zich zoo traagzaam overmeesteren, de vooroordeelen zijn zoo diep ingekankerd, dat dit klein getal ons niet kan noch mag verwonderen.

De uitkomst voor die 31 mededingers was schitterend : op honderd punten was de middelmaat voor de 166 mededingers 48 ½; voor de Fransche opstellen 46 en voor de Nederlandsche **57 ½**.

In de derde Latijnsche klas antwoordt nauwelijks **een** leerling in het Nederlandsch, en hij bekomt 80 punten op 100.

In de eerste klas (hedendaagsche humaniora) : 8 leerlingen op 64 antwoorden in het Nederlandsch en de algemeene middelmaat op 100 punten is : 55 ½, waaronder 54 ½ voor het Fransch en voor het *Nederlandsch* **67**. Benoemingen : Fransch, 23 op 56 mededingers; Nederlandsch, **7** op **8** mededingers.

In de derde klas (hedendaagsche humaniora) : 22 leerlingen op 64 antwoorden in het Nederlandsch. Algemeene middelmaat op 100 punten : 49 ½ waaronder het Fransch 44 ½ en het *Nederlandsch* **57 ½**. Benoemingen : Fransch, 12 op 42 mededingers; Nederlandsch, **11** op **22** mededingers.

Men ziet het : zoodra de Vlaamsche leerlingen in hunne eigene taal antwoorden, bekomen zij niet evenveel maar veel meer punten dan hunne Waalsche makkers. De grieven der Vlamingen op 't gebied van het onderwijs zijn dus gegrond; wij vragen enkel dat men aan de Vlamingen de eerste en eenvoudigste regels der *pedagogiek* toepasse : onderwijs een vak in de taal die de leerling het best verstaat, dat is, in zijne moedertaal.

Het uitvoeren der Coremans' wet moet bijgevolg als eene onontbeerlijke pedagogische noodwendigheid aanzien worden.

Met recht mocht men zich verwachten dat ter gelegenheid van dezen schitterenden uitslag, de leerlingen der Vlaamsche Athenæa volgenderwijze zouden aangesproken geworden zijn :

Gij leerlingen die uwe opstellen in uwe eigene taal hebt opgemaakt, gij hebt het hoogste getal punten bekomen. Uwe werken waren de beste. Wij zijn gelukkig u daarover geluk te mogen wenschen. Gaat voort op de goede baan die gij ingeslagen zijt. Hoe meer gij de moeielijkheden uwer eigene taal zult overmeesterd hebben, hoe meer ook gij de verschillende wetenschappen grondig zult kunnen bestudeeren. Zoo doende zult gij u voor de toekomst eene uitstekende levensloopbaan voorbereiden en u in staat stellen aan uw Vaderland ernstige diensten te bewijzen. En gij, Vlaamsche leerlingen, die de studie uwer moedertaal verwaarloosd hebt, volgt het voorbeeld u door uwe bekroonde makkers gegeven; dan zal men u ook hartelijke gelukwenschen kunnen toesturen.

Zulke taal in zulke omstandigheid ware pedagogisch en tevens vaderlandschlievend geweest; doch het moet zijn dat wij over onderwijs valsche begrippen hebben, en ons inbeelden de beginselen der groote buitenlandsche paedagogen te verstaan. Want ziehier op welke wijze wij, in hetgeen wij eene gegronde verwachting meenden, teleurgesteld werden.

Het geldt hier niet het beknibbelen van eenen volzin neergeschreven in het een of ander Fransch dagblad van Brussel. De gewilde onwetendheid der Fransche Brusselsche dagbladschrijvers, op Vlaamsch gebied, is ons sedert jaren gekend en men verschiet zijn poeder naar de musschen niet.

Men wenschte onze Vlaamsche bekroonden op eene nieuwe wijze geluk. Het is eene paedagogische uitvinding voor dewelke de man, die ze gedaan heeft, wel later misschien zal trachten een brevet van bekwaamheid te bekomen. Nu ter zake : De namen der bekroonde mededingers in de staatsprijskampen, waarover wij gewaagden, worden jaarlijks in eene plechtige zitting, belegd in het Paleis der Academies, uitgeroepen; en dit in de tegenwoordigheid van de hooge ambtenaars van het openbaar onderwijs. Dit feest is opgeluisterd door een

muzikaal gedeelte uitgevoerd door de kapel der Gidsen en door eene redevoering uitgesproken door een hoogleeraar of wel door een professor aan een Koninklijk Athenæum over 't een of ander onderwerp betrekkelijk het onderwijs.

In 1894 had deze zitting plaats den 30 September, en de heer Tilman, professor der Latijnsche rhetorika aan het Koninklijk Athenæum van Leuven was, door de Regeering, aangeduid om de gebruikelijke redevoering uit te spreken.

In zijne aanspraak maakt de heer Tilman geen gewag van den schitterenden uitslag door de Vlaamsche leerlingen bekomen. Dit was nu ook zijne plicht niet; maar was hij wel gerechtigd onwaarheid te spreken, en de Vlaamsche leerlingen in hunne vaderlandsche overtuigingen te kwetsen?

Zijn onderwerp was allerbest gekozen. De redenaar zou spreken over *het onderwijs der moedertaal*. Daar de heer Tilman zijne rede richtte niet enkel tot leerlingen die het Fransch als moedertaal hebben, maar ook tot anderen die innig overtuigd zijn dat het Nederlandsch hunne moedertaal is, zoo moest men denken dat hij onderzocht zou hebben op welke wijze men het best het onderricht der Fransche en der Nederlandsche taal kan geven. Maar neen! Na zijne eerste woorden reeds moest ieder toehoorder van zulke dwaling terugkomen.

Voor den heer Tilman bestaat er in België maar *eene moedertaal*, *namelijk het Fransch*. Van mijne jongste jaren af had men mij altijd geleerd dat België uit Vlamingen en uit Walen bestond, dat dezen 't Fransch als moedertaal hadden, en dat genen Nederlandsch spraken; men zegde mij zelfs dat er meer Belgen Vlaamsch dan Fransch spraken. Na het lezen der redevoering van den heer Tilman, komt het mij voor dat ik niet meer op de hoogte der wetenschap sta; wil ik zijn stelsel aannemen, dan ben ik verplicht mijnen leergang van aardrijkskunde grondig te wijzigen, maar dan moeten ook al de leerboeken over aardrijkskunde herzien worden.

Staan wij hier voor een misverstand? Dacht de heer Tilman misschien dat hij de *eer* had te spreken voor leerlingen van een Parijzisch Lyceum : Ste Barbe of Louis-le-Grand? Hij gewaagt toch meermaals van *le grand siècle.* Niet mogelijk. De heer Tilman spreekt te Brussel voor de bekroonde leerlingen van geheel het Belgische land. Hij spreekt niet voor de vuist, hij leest, zijne redevoering is geschreven; hij behandelt het onderwijs der moedertaal der Belgen. En het woord Vlaamsch, Nederlandsch of Nederduitsch komt zelfs niet eens onder zijne pen. Ik schrijf hier letterlijk eenige volzinnen over, opdat men de juistheid van mijn gezegde niet zou betwisten (1).

Bl. 3 : *J'aimerais à suivre... les nombreux essais... qui tendent à raviver l'étude des langues anciennes* **et de la langue maternelle.** *Je laisserai donc de côté l'étude des langues anciennes pour m'attacher uniquement à l'étude de* **la langue française comme langue maternelle.**

Bl. 5 : *Tel est donc le but de l'enseignement* **d'une langue maternelle.** — *Avons-nous atteint ce but, en Belgique?.. — Vous venez, mes chers amis, de quitter les bancs du collège.* **Connaissez-vous la langue française?... Savez-vous parler le français** *convenablement?*

Bl. 6 : *Je vous demanderai encore si vous connaissez un grand nombre de ces illustres innovateurs et poètes* **français**, *que les générations saluent du nom de maîtres?* De Heer Tilman haalt volgende namen aan : La Fontaine, Buffon, Boileau, Molière, Corneille, Racine, Bossuet.

Aimez-vous à relire **vos** *auteurs du grand siècle?*

Bl. 8 : *N'est-il pas à craindre qu'ils ne se forment de* **notre belle littérature française** *des opinions fausses... A propos d'une* **belle page française** *du grand siècle.*

(1) *Concours général de l'enseignement moyen et concours universitaire. Compte-rendu de la distribution des prix qui a eu lieu le* 30 *septembre* 1894. Bruxelles, J. Goemaere, 1894.

Bl. 9 : *L'explication d'un auteur* **de langue maternelle** *doit être...* dan worden alweer de werken van La Fontaine, Racine, Molière... aangehaald.

Na iets dergelijks gehoord te hebben, moet ieder leerling het Fransch als moedertaal aanzien, daar de leeraar het verklaard heeft.

Maar zelfs voor de Waalsche leerlingen, heeft de redenaar goed gevonden enkel van Fransche schrijvers een woordje te reppen. Bij het aanhalen der hedendaagsche schrijvers, wier werken de jonge lieden moeten bestudeeren, vinden wij enkel de volgende namen vermeld : Chateaubriand, Hugo, Lamartine, Musset, Gautier, Sully Prudhomme, Augier, Thiers, Montalembert, Lacordaire, Joubert, J. de Maistre, Ozanam, Augustin Thierry, Michelet, Jules Simon, Taine.

Als men dit alles leest en overweegt moet men tot het besluit komen dat de moedertaal van al de Belgen de Fransche taal is en dat in deze taal nooit een Belg iets degelijks geschreven heeft waardig als letterkundig voorbeeld voorgesteld te worden!

Er zijn wel eenige schrijvers die het Fransch gebruikt hebben; alzoo de Reiffenberg, Stassart, de St Genois, de Gerlache. Paul Devaux, Jules Van Praet, Van Hasselt, Benoit Quinet, Matthieu, G. Kurth... maar deze en menige anderen zullen enkel slechts in *français belge* geschreven hebben, even gelijk Jean Jacques en Toppfer in *français suisse*, en zijn dus het noemen niet waard.

Dus bestaat het Nederlandsch niet in België en in het Fransch heeft men er nooit iets geschreven van eenige letterkundige waarde ! !

Dit is de nieuwe wetenschappelijke leer verdedigd en klaar uiteengezet, in de hoofdstad van België, in eene plechtige openbare zitting waar menige hooge ambtenaars aanwezig waren, waar Nederlandsche opstellen van Belgische leerlingen bekroond werden, en dit door een staatsleeraar, professor aan het koninklijk Athenaeum van Leuven in Brabant !

Of zulke leer met de wetenschap en de vaderland-

sche gevoelens strookt, is eene vraag die ieder onpartijdige lezer met een krachtig *neen* zal beantwoorden.

Vlaamsch is de moedertaal der Vlamingen; en een ambtenaar heeft het recht niet aan Vlaamsche jongens te laten vermoeden dat Fransch hunne moedertaal zou wezen!

Gent. Hoogleeraar DE CEULENEER.

P. S. — In 1872 (25 September) was Prof. J. Stecher door de Regeering aangeduid om de aanspraak te doen aan de bekroonde leerlingen. Onze geleerde collega der Luiksche Hoogeschool sprak over het *Gewicht der Nederlandsche studiën in de nationale opvoeding*. Zijne redevoering was met echt vaderlandschen geest bezield. Hij spoort er de Waalsche jongelingen in aan zich op de studie onzer taal toe te leggen en zoo doende tot de aloude overlevering der Waalsche gemeenten weder te keeren. « De groote, de echt belgische overlevering, zegt hij, is het aanleeren der twee landstalen. » (*Moniteur belge*, 29 Sept. 1872.)

Prof. Stecher kwam nogmaals op de zelfde gedachten terug in eene studie over *Le Flamand dans nos humanités nationales* (*Rev. de Belgique*, 15 April 1888). Hij schrijft daar onder andere (bl. 395) : « *en vertu de la souveraineté populaire, la Belgique ne saurait être purement gauloise*, » en eindigt zijne verhandeling met de woorden aan te halen door Z. M. Leopold II, in den Vlaamschen Schouwburg van Brussel, uitgesproken den 13 October 1887 : « *Indien de kennis der vreemde talen ten onzen tijde nuttig is, is die der* **nationale talen** *eene noodzakelijkheid. Het is noodig ze aan de jeugd gelijktijdig te doen aanleeren en het is te wenschen dat het gebruik ervan aan alle Belgen meer en meer gemeen worde.* »

De grondige redevoering van Prof. Stecher behaalde een welverdienden bijval in geheel het Vlaamsche land. Het Algemeen Bestuur van het Willemsfonds stuurde hem eenen brief van gelukwensching en tevens van bedanking (*Toekomst*, 1873, bl. 47); en de heer J. Micheels schreef, over het behandeld onderwerp, eene bijdrage getiteld: *Naar aanleiding der feestrede van Hoogleeraar Stecher*. (*Toekomst*, 1873, bl. 62, 184, 216, 257).

Is het niet verbazend, en voor ons Vlamingen zelfs ontmoedigend, dat men twee en twintig jaar later, in dezelfde officiëele plechtigheid, het tegenovergestelde komt beweren? Dat de heer Tilman zich de moeite getrooste de bovengemelde schriften der HH. Stecher en Micheels te overwegen. Meer bekend met de letterkundige Belgische toestanden zal hij dan in 't vervolg zulke lichtzinnige en onbezonnene volzinnen, gelijk die waaraan hij zich plichtig gemaakt heeft in zijne onvaderlandsche redevoering, niet meer neerschrijven.

D. C.

EEN KOSTELIJKE AANWINST.

Er is eene zelfstandigheid zoo overvloedig in de natuur verspreid, dat zij, op haar alleen, de drij tienden van de buitenschors der aarde uit maakt. Zij komt onder de samenstellende deelen der rotsen, die als het geraamte van onzen aardbol zijn; wij betreden ze met de voeten, want zij maakt een gewichtig deel van den grond uit; ja, er zijn gansche aardlagen, hetzij aan de oppervlakte, hetzij daaronder, die bijna niets anders bevatten dan deze stof... Ik spreek van het kiezel (*silice*).

De kiezelstof kan kristalliseeren; dan heet zij bergkristal, en in dien staat is zij volkomen vrij van alle mengsel. Zij is insgelijks bijna volkomen zuiver in den vuur- of keisteen (*silex*), en nog menige andere steenen, waar enkel de zeldzaamheid aan ontbreekt, om onder de kostbaarste edelgesteenten gerekend te worden. Tot deze laatste soorten behooren, bij voorbeeld, het agaat, de calcedonie, de jaspis, de amethist enz.

Het is evenwel op die aristocratische mineralen niet dat ik de aandacht van den Lezer wil inroepen. De aanwinst, waar wij willen van spreken, is beter en nuttiger dan kleinooden, enkel tot versiering dienende... Laat ons ter zake komen : het kiezel, aan het hevigste vuur blootgesteld, smelt niet; doch, als het met sommige andere zelfstandigheden gemengd is, met potasch, bij voorbeeld, of zoutasch, of roode menie, dan integendeel smelt het, en maakt met die stoffen een samengesteld lichaam, dat niets anders is dan... het glas.

En het is daar die kostelijke aanwinst, zoo hoogdravend in het opschrift dezer bladzijden aangekondigd? Is er wel iets zoo gemeen en zoo alledaagsch als glas?

Liefste Lezer, het glas is volstrekt niet gemeen in de natuur, integendeel, het ontbreekt er geheel en al. Het is eene schepping van 's menschen vernuft; de natuur gaf hem kiezelzand, het wit zand, dat wij over onze vloeren strooien, en de mensch vond het middel om die wederspannige stof tot smelten te dwingen. Het glas is dan een ware aanwinst, een ware verovering op de natuur, en dat deze aanwinst van de hoogste weerde is, zal de Lezer bereidwillig toestaan, indien hij maar wat op de ontelbare toepassingen van het glas wil nadenken.

Wat waren eerst de huizen? Enkele hutten met eene deur, welke men moest open houden om er het licht te laten indringen. Alzoo zijn zij nog bij de volkeren, weinig in beschaving gevorderd, bij de armen in Palestina, bij voorbeeld, en er bestaan geen redens om te denken dat Onze Heer Jezus-Christus te Nazareth beter gehuisvest was... Wat droeve woning moest dat niet zijn, een huis zonder andere opening dan de deur?.. En kapt ge een hol in den muur om het licht van den dag binnen te laten, met het deze komen ook wind en koude, regen en sneeuw binnen, zoodat ge, om die onaangename bezoekers buiten te houden, verplicht zijt aan uwe venster een luik aan te brengen, dat u wederom in de duisternis zet. Ha! wij geven geen acht genoeg op de diensten, ons door de glazen vensters bewezen!.. Wij achten ze niet hoog genoeg, die eenvoudige, deugdelijke ruiten, die het volle daglicht laten binnenstroomen, en ons tevens tegen koude en regen beschutten. Hoor! buiten loeit onstuimig de wind... Laat hem maar razend de kruinen der boomen schudden; ik zit hier in de klaarte, alsof ik buiten ware, en het blad papier, zoo licht, waar ik op schrijf, blijft onbeweeglijk.

Het is niet alleen bij dage, maar ook 's avonds

en bij nachte, dat wij aan de doorschijnendheid van het glas zulken overvloed van licht te danken hebben. Hoe waggelend en hoe duister de vlam onzer lampen als er het glas niet op staat!.. Bij de straatverlichting zouden de gasbekken en de petrolielampen van gering nut zijn, indien zij in geen glazen lantaarns beschut waren... En het glas der gewone huislantaarns, van hoeveel branden vrijwaart het ons niet, als wij genoodzaakt zijn licht te brengen in plaatsen, waar stroo, hooi, schavelingen en andere ontvlambare stoffen opgestapeld zijn?

Laat uwe oogen rondgaan in uwe woning, zij zullen overal het glas benuttigd vinden : het bevrijdt van het stof, zonder ze aan het zicht te onttrekken, al de versiersels uwer kamers : gravuren, lichtprenten, beeltenissen van geliefde personen, beelden van heiligen, kransen van kunstbloemen, pendulen enz. enz.

Het is overigens het licht alleen niet, maar ook de warmte, die door het glas trekt. Er valt hier evenwel een onderscheid te maken : eene witgloeiende bron van warmte straalt door het glas, ja, en dit is wel het geval voor de zon; iedereen weet genoeg door ondervinding dat hare stralen, door de versterruiten binnengedrongen, niet alleen licht, maar ook warmte in de plaats brengen. Is er echter quaestie van eene bron, die niet gloeit, maar donker is, de warmte, die daaruit straalt, kan volstrekt door het glas niet. Veronderstel een vat ziedend water; dat geeft warmte, en een thermometer, op geringen afstand daarvan geplaatst, klimt; doch houdt ge eene ruit tusschen het vat en den thermometer, gij zult aan dezen niet de minste verandering bespeuren, hoe gevoelig hij ook zij.

Van die dubbele eigenschap : doordringbaarheid voor gloeiwarmte, ondoordringbaarheid voor donkere warmte, heeft men een gelukkige toepassing gemaakt voor huizen, geheel in glas, waar men planten van de warme landen in kweekt. In zulk een huis, of *serre*, komen de zonnestralen binnen; zij verwarmen

de planten, de bloempotten, den grond, de muren, en worden alzoo donkere warmte, die naderhand niet weer door de ruiten weg kan stralen, maar in de *serre* gevangen blijft. Het glas werkt hier op de warmte gelijk eene val, die het muizeken binnen laat, maar geenen uitgang geeft.

Alzoo is het glas, zoo broos, eene bouwstof geworden, welke men zoo goed heeft weten te benuttigen, dat er nu plantenhuizen zijn, groot en hoog genoeg om er gansch eenen bosch van boomen der tropische gewesten in te verzamelen... Is het niet uitsluitend uit ijzer en glas, dat, in de nabijheid van Londen, het Kristalen Paleis van Sydenham gemaakt is, een der kolossaalste en wonderste gebouwen, welke men ergens kan zien?.. En terwijl wij van bouwwerken spreken, wat eerlijke plaats bekleedt het glas niet onder de kostbaarheden, bijgeroepen om Gods huis op te luisteren! De geschilderde vensters onzer kerken moeten niet onderdoen voor de tafereelen op doek geschilderd, die de altaren en de wanden versieren.

Wij hebben tot hiertoe meest op de doorschijnendheid van het glas, en zijne doordringbaarheid voor de warmte gesteund. Maar het heeft nog andere goede hoedanigheden : het weerstaat volkomen aan de bijtendste zelfstandigheden, en wordt noch door zwavel-, noch door salpeterzuur, of welk ander zuur ook ingeëten, het eenige boriumzuur uitgenomen. Ook staat het in groote achting bij de scheikundigen, die in hun werk dikwijls heel belemmerd zouden zijn, hadden zij geen glazen vaten om er hunne mixturen in te maken... Het is om dezelfde reden dat het glas algemeen gebruikt wordt om drank en allerhande vochten te bewaren; wijn, bier, azijn enz. zouden in metalen vaten vergif worden, daar zij in flesschen blijven wat zij zijn... En als de oogenblik gekomen is van eene flesch te ontstoppen, zou het nat wel zoo goed uit eenen zilveren of gulden kroes smaken, als uit een glazen romer, die bijna niets kost, en waarin het zicht alleen van het vocht reeds voldoening geeft?

Het glas is al zoo nuttig in de physiek als in de scheikunde. Hoe zou men de hoogte van het kwik in den barometer en den thermometer zien, waren deze instrumenten niet van glas gemaakt? Het is met een glazen wiel dat men best en gemakkelijkst de statische electriciteit verwekt, en bij eene menigte electrieke toestellen wordt het glas als een isoleerend middel benuttigd.

Hoe bekrompen ware de optiek, het deel der physiek dat van het licht handelt, zonder die glazen, zoo kunstig geslepen, als het prisma en de lenzen!.. Met het eerste ontleden de natuurkundigen het licht, breken het in zijne veelkleurige stralen, en bij dit samenstel, zoo ongelooflijk rijk en prachtig, kan men verstaan dat het oog van God zelf, bij het eerste schijnen van het licht, met welbehagen daarop rustte... Daarenboven vinden de geleerden nu nog dat dit samenstel verschilt van de eene lichtbron tot de andere, en zij vinden het middel om het licht, den eenigen bode die van de hemellichamen tot ons komt, in het prisma te doen spreken en op velerlei vragen nopens de sterren te doen antwoorden...

Het prisma is door vlakken begrensd; bij de lenzen is de oppervlakte krom gebogen, bol of hol. Iedereen weet genoeg hoe de ooggebreken van menigeen met zulke glazen geholpen worden. Zulk een ziet klaar genoeg van bij, maar al wat een weinig verwijderd is, schijnt als met eenen mist omgeven; twee holvormige glazen, voor de oogen geplaatst, zijn genoeg om het zicht verder te doen dragen, en over gansch een landschap helderheid te verspreiden... Een ander, tot zekeren ouderdom gekomen, ziet integendeel heel goed in de verte, maar over het werk, dat voor hem ligt, over den boek, welken hij in de handen heeft, komt er, bijzonder 's avonds, een onrustwekkende nevel... Gaat hij aan de bezigheden van geheel zijn leven moeten verzaken?.. Wees gerust, wie gij ook zijt, man van wetenschap of van handwerk, kunst- of huisschilder, schoen- of horlogiemaker, twee bolle glazen zullen u uit den nood helpen.

En dan hebt ge nog al die wonderbare instrumenten, waarin het glas, tot lenzen geslepen, de hoofdrol speelt: het photographisch toestel, waarin het licht als een teekenaar opkomt, en veel nauwkeuriger werkt dan de behendigste kunstenaar; de tooverlantaarn, met hare vergroote beelden, zoo leerrijk sedert het gebruik der lichtprenten daarbij; de verrekijker en de microscoop, waarmee men de schepping, zoo in 't kleine als in 't groote, zoo ongelooflijk verre ziet strekken, dat er het menschelijk verstand van verbaasd en onsteld is...

Hebben wij genoeg bewezen dat het glas eene der kostelijkste aanwinsten is, die ooit op de natuur gedaan werden?

J. B. MARTENS, kan.

« MENSCHEN EN BOEKEN »

VAN Dr SCHAEPMAN. (1)

DE tweede reeks van Schaepmans « Menschen en Boeken » is verschenen. Deze bevat opstellen over Jozef de Maistre, de Lamartine en zijne moeder, Chs de Montalembert, Louis Veuillot, Joseph von Görres, het Duitsche Centrum, Herman von Mallinckrodt, Lasalle en Bismarck.

't Is een waarachtig genot zulk een werk te bestudeeren. Voor uwe oogen rijzen ze op die groote mannen dezer eeuw, zooals alleen een Schaepman ze voor uwe oogen kan tooveren. Ge leest en herleest en altijd vindt ge nieuwe schoonheden. De heerlijke, machtige stijl sleept u mede; de reuzengestalten van die strijders staan voor u uit het marmer gehouwen, of neen, ze staan voor u als leefden ze nog in deze woelige wereld en bruischte nog het bloed door hunne aderen met wonderlijke kracht.

Jozef de Maistre aanschouwt ge als den denker, den ziener, den profeet, die al de stormen, die nu sinds meer dan een halve eeuw over de wereld gaan met oorverdoovend dreunen, in zijne eenzaamheid heeft gehoord.

Maar ge aanschouwt ook den man die het lied der zegepraal hoorde; het verlossingslied der wereld.

(1) Wed. J. R. Van Rossum, Utrecht.

Vol zoeten eerbied staart ge op de moeder van Lamartine, in wie geen zweem van alledaagschheid te ontdekken valt, wier geheel leven poesie was. Met open oogen zag ze, met beide handen greep zij de proza des levens aan, maar daarover goot ze een wonderheerlijk licht, dat aan alles een andere tint gaf, een vroolijken toon. In haar ziel brandde de lamp der wijze maagden altijd wachtende op den Bruidegom.

De moeder zelve leert u haar zoon kennen, die zoon, minder groot dan de moeder, met al de eigenschappen van den man, vol geestdrift, moed, bezieling, met een ver zienden, bijna profetischen blik en toch vrouwelijk, zeer vrouwelijk in vele zijner neigingen, een dweeper, een droomer, wien het helaas, aan het geloof ontbrak. Doch lijden en dood hebben veel gezuiverd en de laatste zucht van den stervende heeft veel woorden doen vergeten, de laatste traan veel bladzijden uitgewischt. Het oordeel over Lamartine is zacht, doch, « waar een scherper, koeler vonnis gereed lag, daar treedt een ander pleitster op, de moeder, voor haar Alfonse een bede fluisterend, die wij niet mogen versmaden, waar de Hemel ze heeft gehoord. »

Doch ik ga niet verder. Elke poging om u een oordeel te geven over die grootsche gestalten is een onbegonnen werk Zeg eens bij uwen terugkeer uit een Museum, ik heb dat meesterstuk bewonderd; 't zag er zoo of zoo uit, uw vriend zal over uwe naïeveteit glimlachen, als hij zelf de kunststukken heeft genoten in al hunne schoonheid.

Doch niet enkel de personen rijzen voor uwe oogen op, neen uwe blikken reiken verder; ge ziet de toestanden, waarin ze leefden, de personen, met wie zij verkeerden, de plaatsen, die zij bewoonden.

Als ge Görres aanschouwt als een machtige reus van zijn tijd, als ge beeft onder de donderstem, die recht en vrijheid vroeg, dan ziet ge ook in de staatkundige geschiedenis der bevrijdingsjaren een jammerlijke geschiedenis.

Dan ziet gij, dat wanneer de volkeren streden voor de vrijheid en voor die vrijheid hun bloed vergoten, de koningen en diplomaten slechts dachten aan eigen belang, aan eigen voordeel. « Het bloed der volkeren wordt nu overstemd door het fluisteren der diplomaten en de donder der slagvelden gaat over in het gonzen en kirren der salons. Het mysticisme van madame de Krüdener neemt de plaats in van den machtigen drang, die uit de diepten van ellende de volken en koningen het hart deed verheffen tot God en den Christus.

Voor het volk was Napoleon een dwingeland, voor de regeeringen en hun vertegenwoordigers een gevaarlijk mededinger; voor de volken gold de strijd vaderland en vrijheid, voor de koningen troon en erfrecht en bezit; voor de volken was de zegepraal een spoorslag tot hooger leven, forsche krachtsontwikkeling, voor de vorsten was die geestdrift een reden tot bezorgdheid en vreeze : als le bas peuple eens ernstig begon te meenen dat het alles, dat het iets had gedaan? De diplomaten en de overige staatskunstenaars maakten staten en staatjens naar den eisch van het evenwicht en van de dynastieke jalousiën gereed; zij sloten verdragen en heilige verbonden en het hoogste meesterstuk van kleingeestigheid en ijverzucht, van bekrompen sluwheid en rekenmeesters-staatkunde werd gefatsoeneerd tot den Duitschen bond. O, wat Pygmeërs, die na den strijd der Titans over den oorlogsbuit heenwriemelden, als mieren over den gevallen adelaar. »

Schaepmans opstellen zijn eene les in de geschiedenis en niemand zal, na eene aandachtige bestudeering zijner opstellen, verwonderd zijn over den toestand van heden. Zoo ver móést het komen.

In 't verleden ligt het heden
In het nu wat worden zal.

De lessen, die de schrijver geeft, hebben hem zelf gevormd en hem gemaakt tot een waarachtig groot staatsman, tot een echt katholiek democraat.

Ook de personen der omgeving leert ge kennen.

Nog is er geen opstel aan O'Connell gewijd, en toch klopt uw hart reeds van eerbiedige bewondering, toch hebt ge hem reeds gezien, als ge het opstel over Montalembert hebt gelezen. Deze toch voelde zich getrokken naar Ierland. « Ierland, het land van vrijheid en geloof, Ierland, dat zoo lang voor hem de Kildare was geweest, de lichtbaak, die hem leidde door stormen en orkanen heen. Het rees daar voor hem op met de dubbele kroon, de kroon van marteldom en zegepraal om de slapen, met den eigenaardigen lach door tranen als getemperd in het donker oog. Rank en edel als de bloeiende lelie, die zoo lang onder sneeuw en slijk verborgen, in de stralen der zon haar zilveren kelk opent voor het leven en het licht, zoo stond Erin voor hem, in de eeuwige jeugd der onbezweken martelaresse :

« The nations have fallen and thou art still young. »

Toen bezocht de Fransche graaf ook O'Connell, het ideaal van zijn droomen, den held der vrijheid en des geloofs.

Vol gespannen verwachting is hij gekomen, onvoldaan keert hij weer. Hij had hem gezien in zijn vollen eenvoud, te midden van zijn huisgezin, als een heel gewoon mensch en « hij had niet begrepen, dat deze Jupiter, die den bliksem der welsprekendheid voerde in de machtige hand, soms die flitsen neerlei of ze alleen liet weerlichten in zijn tintelende scherts ».

Hij had hem slechts hooren spreken aan een banket voor honderd vijftig gasten. « Kon hij daar welsprekend zijn? Neen, deze reus had zijn eigen standplaats noodig, zijn eigen gehoor; hij moest staan op den groenen bodem van zijn groen Erin, een volk moest wemelen rondom hem en de blauwe hemel was het eenig gewelf, waaronder die stem in al haar rijkdom van toon en taal kon klinken, die stem, helder, krachtig en ver schallend als de metalen krijgstrompet.

Plaats, plaats voor den koning der bedelaars! De lucht davert van zegekreten; daar is hij! Hij spreekt

en geheel Ierland spreekt mede, de Barden en St Patricius, de koningen en de martelaren, de bedelaars en de bevrijders, de hutten en de heuvelen, de kerken en de kerkers, geheel Ierland, het verleden en het heden, de geschiedenis en de natuur. Hij spreekt, maar dat zijn geen woorden, die hij daar werpt over die zee van menschen, dat is een vlucht van ideeën, die hij loslaat, een leger, dat hij uitzendt, een leger van jonge, forsche geesteskinderen, koningszonen, zonder kleed voor hunne naaktheid.

Daar gaan ze en straks keeren ze tot hun reuzenvader terug, in den dosch der zegepraal, met een kroon om de slapen, zelf nu ook vaders van een reuzengeslacht. Hoe bruist, hoe golft het rondom hem als hij de harp van Ierland bespeelt, zijn harp, het levende hart van zijn volk, als hij zijn tooverlied zingt, de groote improvisatore, — improvisatore, ja, niet van een juichende hymne, niet van een trotschen heldenzang, maar improvisatore van daden, van het leven, van de vrijheid voor zijn volk! »

Met een enkelen trek van den meester aanschouwt ge soms een toestand. Een enkel voorbeeld. Wij allen kennen den strijd tegen de klassieken. « Onstuimig is misschien het koude woord om den geest en den gang dier dagen te beteekenen. Allerlei onstuimige stroomingen golfden door de lucht, door de harten en de hoofden. De gouden harp der harmonies met haar zachte, halfgesluierde tonen trilde nog altijd, nog juichte des konings hemelsch geboortelied van Victor Hugo, maar andere tonen sluimerden, ontwaakten reeds half op de forsche snaren van den jongsten der twee zangers; aan de classiek was een krijg verklaard op leven en dood. Leven repte en roerde zich overal. Het was in die dagen dat de voorrede van « Cromwel » tot het Evangelie werd van geheel een heirleger jongeren, die in hun vingertoppen een genie voelden tintelen machtiger dan dat van Racine en Corneille, maar die s'avonds hun handen warm en rood klopten als de stormende Alexandrijnen van Hernani en Dona Sal ronddreunden door de zaal. » Na zulk een

zin legt men eenige oogenblikken het boek ter zijde. Ge ziet die bestormers der oude meesters Hernani genieten, en ge kunt een zucht niet bedwingen, dat zoovelen, o zoovelen juist daarom de wegen bewandelden, verderfelijk voor hen zelven en verderfelijk eveneens voor de litteratuur. Kan een geesel wel geduchter striemen als in dien laatsten zin, waarin de schrijver het genie doet tintelen in de vingertoppen van de handen die zich 's avonds warm en rood kloppen bij het opvoeren van Hernani?

De strijd is geteekend met een paar woorden, doch die weinige woorden verhalen u de geschiedenis van geheel een tijdperk.

Een aanprijzing van dit boek zou belachelijk zijn, de werken van Schaepman hebben geene aanprijzing noodig.

Toch geloof ik niet, dat het werk bij onze jeugdige Vlamingen veel aftrek zal hebben en toch, hoeveel ware er uit te leeren, hoeveel zou het strekken tot vorming niet alleen van den stijl, maar ook van geest en hart.

Doch zoolang het Vlaamsch niet eene eereplaats inneemt in het onderwijs, zullen de werken van Dr Schaepman wel nimmer met genoegen gelezen worden. Alles is te machtig, te breed, te zwaar. 't Zou eene studie zijn, in plaats van genot en wie getroost zich studie voor de Vlaamsche letteren? Men gaat liever in de wolken met Fransche schrijvers, die helaas maar al te dikwijls hart en ziel en smaak jammerlijk bederven.

't Is treurig, zeer treurig, doch is het niet waar?

Den geoefenden Vlaming zal het werk nochtans een onschatbaar genot verschaffen en deze zal het eene eereplaats geven tusschen de boeken der grootste en beste schrijvers.

B. METS.

VAN DEN VOS REINAERDE.

De bakermat van de Reinaert-poëzie is het Noorden van Frankrijk, gelijk ook Leopold Sudre, leeraar aan 't College Stanislas, heeft aangetoond in zijn ten vorige jare verschenen verhandeling : « Les Sources du Roman de Renart. » Volgens hem zijn de oorspronkelijke Reinaerts, gedichten, die de verschillende « branches » van den Roman de renart vormen, opgesteld in het Fransch. Die oorspronkelijke gedichten zijn verloren gegaan; de Duitsche Reinhart is er een navolging van, en ontstond omstreeks 1170.

Waar *onze* Reinaert — een der oudste dichtstukken in onze moedertaal — ontstond, daaromtrent laten de plaatsnamen weinig onzekerheid; moeilijker te beantwoorden is de vraag, wie de maker er van is.

Willems en Serrure noemen onzen Reinaert een oorspronkelijk werk. Jonckbloet e. a. meenen, dat het 1e gedeelte van ons gedicht navolging, het 2e oorspronkelijk is, terwijl Sudre in heel ons epos een navolging ziet van een Fransch handschrift. Volgens Mulder heeft een onbekende omstreeks 1200 een paar branches samengevoegd, en is zijn werk het origineel geweest, dat Willem omstreeks 1250 in het Dietsch bewerkte.

Wie nu die Willem is, die den « Madoc » — als er ooit een gedicht van dien naam is geweest, dan is het verloren gegaan, tenzij men in dien naam een vervorming lezen wil van Malagijs — maakte?

Men heeft er een tijd lang voor gehouden Willem van Utenhove van Aerdenburg in Vlaanderen, tijdgenoot van Maerlant.

Wat betreft de bedoeling van den dichter, wat betreft de strekking van 't gedicht, hieromtrent merkt Jonckbloet op, dat tusschen de regels te lezen valt, hoe de burger-dichter zich vroolijk maakt over de zegepraal van den geest des poorters, in zijn opkomst, over de stoffelijke kracht van den zinkenden adel. Het gedicht zou dan beschouwd kunnen worden als uiting van den ontluikenden anti-feodalen geest.

De inhoud van het epos komt in hoofdzaak op het volgende neêr :

Als de zomer in 't land komt, houdt de koning een hofdag; alle dieren zijn aanwezig, behalve de vos, tegen wien van alle kanten allerlei beschuldigingen worden ingebracht. Koning Nobel zendt zijn bode Bruun naar Maupertuus, Reinaerts kasteel, die echter slachtoffer wordt van de sluwheid van den vos, en niet dan tamelijk gehavend aan 't hof terugkeert. Nu wordt Tibeert de kater tot den snoodaard gezonden, wien het lot evenwel niet veel gunstiger is dan zijn voorganger. Dan is het Grimbeert, de das, die den vos zal dagvaarden, en wien de onverlaat ook werkelijk volgt. Reinaert biecht onder weg al zijn zonden op, om daarna met groote onbeschaamdheid ten hove te verschijnen, waar hij ten slotte, tot straf voor zijn wanbedrijven, verwezen wordt naar de galg. Hij verzoekt, dat dit vonnis zoo spoedig mogelijk ten uitvoer gelegd zal worden, en legt in den tijd in welken de galg wordt gereed gemaakt, in 't openbaar zijn biecht af, en maakt daarbij melding van een samenzwering tusschen Tibeert, Bruun en Isengrijn tegen den Koning; in verband met deze mededeeling wordt de misdadiger vrijgesproken, die aanstonds zint op wraak. Bruun en Isengrijn moeten alras boeten voor hun misdaad, Reinhaert geeft voor een bedevaart te gaan doen tot verzoening van zijn schuld. Alle dieren doen

hem uitgeleide, de ram en de haas gaan zelfs meê tot Maupertuus, waar de laatste door hem den kop wordt afgebeten, welken hij den eerste meêgeeft ter bezorging aan den Koning. Hij zelf houdt zich voortaan schuil!

Vrs. 1-5.	Vrs. 1-5.
Willem, die Madock maecte, Daer hi dicken omme waecte, Hem *vernoide* so *haerde* Dat die *geeste* van *Reinaerde* Niet te recht en es *gescreven.*	Het verdroot Willem, den dichter van den Madock — aan welk gedicht hij zoo menigmaal zijn nachtrust opofferde —, dat het leven van Reinaart niet nauwkeurig was beschreven.
Vrs. 88-93.	Vrs. 88-93.
Mi hevet Reinaert, dat felle dier, So vele te leede gedaen, *Ic* weet wel, al sonder waen, Ware al tlaken *perkement,* Dat men maket nu te Gent, *Ine* gescreeft niet daer an.	Mij heeft die boosaardige Reinaart al zooveel kwaads gedaan, dat ik alles ongetwijfeld niet zou kunnen opschrijven al had ik er zooveel perkament voor als men laken maakt te Gent.
Vrs. 181-182.	Vrs. 181-182.
Ende hets een out *bispel :* *Viants* mont seit selden wel.	Het is een oud spreekwoord : « uit 's vijands mond komt zelden waarheid. »
Vrs. 258-259.	Vrs. 258-259.
Om recht wert men qualike *quite* Dat men hevet qualic gewonnen.	Terecht gaat het met ons bezit : « zoo gewonnen, zoo geronnen ! »
Vrs. 264-268.	Vrs. 264-268.
Sint dat die coninc sinen *ban* Hevet geboden, ende sinen *vrede,* So wetic wel, dat hine dede Dinc negeene, dan of hi ware *Hermite* ofte *clusenare.*	Sinds de koning zijn vredesbevel heeft uitgevaardigd, durf ik te zeggen, dat hij niet anders deed dan alsof hij kluizenaar ware.
Vrs. 334-336.	Vrs. 334-336.
Ende gingen in een scone *parc,* Dat was *beloken* in eenen mure; Hier binnen *stoet* eene *scure.*	Zij gingen in een mooi park, dat besloten lag in een muur, waarbinnen zich een stal of schuur bevond.
Vrs. 480-487.	Vrs. 480-487.
Here Bruun, dit seggic voor dit *here,* Dat gi dese boscap doet : Ooc biddic u, dat gi sijt *vroet,* Dat gi u wacht *van baraet.* Reynaert es fel ende *quaet :* Hi sal u smeken ende liegen; *Mach* hi, hi sal u bedriegen Met valschen woorden ende met sconen.	Mijnheer de Beer, ten aanhoore van deze vergadering beveel ik u deze boodschap te doen; en ik verzoek u zoo wijs te zijn, dat gij u wacht voor elk bedrog. Reinaert is even boosaardig als valsch, hij zal u vleien en voorliegen, en, als hij kan, bedriegen, met even vriendelijke als valsche woorden.

Vrs. 602-607.	Vrs. 602-607.
Een *dorper*, *heet* Lamfroit, woont hier bi, Hevet honich so vele, *te waren*, Gine atet niet in VII jaren. Dat soudic u geven in u *gewout*, Here Brune, wildi mi wesen *hout*, Ende voor mi *dingen* te hove.	Een dorpeling — Lamfroit geheeten — die hier dicht bij woont, heeft zooveel honig, dat gij 't waarlijk in zeven jaar niet zoudt opeten. Dat breng ik binnen uw bereik, heer beer, zoo gij mij ter wille zijt en aan 't hof voor mij pleiten wilt.
Vrs. 648-654.	Vrs. 648-654.
Dat was, eist waer, so men mi seide, Een *temmerman* van goeden *love*, En hadde bi sinen hove, Een *eeke* brocht uten woude, Die hi *ontwee* clieven soude, Ende hadde twee weggen daer in geslegen, Also temmermans nog plegen.	Dat was — als het ten minste waar is — gelijk men mij zeide, een timmerman van naam; op zijn erf had hij een uit het bosch gehaalden eik gelegd, dien hij door midden zou klieven; daartoe had hij er twee wiggen in geslagen, zooals de timmerlui gewoonlijk doen.
Vrs. 1516-1521.	Vrs. 1516-1521.
Die selve *pape* hadde enen *spiker*, Daer menich vet *bake* in lach; Des haddic dicken goet *gelach*. Onder dien spiker haddic een gat *Verholenlike* gemaect in dat : Daer dedic Isengrijn in crupen.	Diezelve geestelijke had een kast, waar menig vet stuk varken vleesch in lag, en waaraan ik mij dikwijls te goed deed. Onder in die kast had ik in een verborgen hoekje een opening gemaakt : daar liet ik Isengrim in kruipen.

Vernoide. — A. v. vernoien = verdrieten (fr. ennuyer).

Haerde. — Zeer.

Geeste. — Lat. gestus, gedraging, verrichting.

Reinaerde. — Regin hard, zeer sterk.

Gescreven. — Beschreven.

Ic etc. — Asundeton (wij zeggen : *dat* ik wel weet etc.)

Waen. — Nog in : iemand verkeert in dezen of dien waan en in : argwaan.

Perkement. — Genoemd naar Pergamus.

Ine. — Samentrekking van ic en (ik niet).

Bispel. — Spreekwoord; 't Duitsche « Beispiel »; spel in den zin van woord nog over in het Engelsche « Gospell », godswoord, evangelie.

Viant. — Letterlijk : de hatende, evenals vriend de beminnende beteekent en Heiland de genezende.

Quite. — Kwijt, Lat. quietus.

Ban. — Openbaarmaking, gebod, later uitsluiting uit kerk of staat. (in verband met het Grieksche « phainein », openbaar maken.)

Ban en Vrede. — Endiadys.

Hermite. — (van 't Grieksche erêmos, eenzaam) eenzaam levend.

Clusenare. — (van 't Latijnsche claudo of cludo, sluiten) die afgesloten, in een kluis, leeft.

Parc. — (Afgeleid van 't Grieksche « par » en « oikos », bij en gebouw).

Scure. — Duitsch : « scheuer », Fransch « écurie ».

Beloken. — Gesloten, van het oude « beluiken », nog overig in de benaming van den Zondag na Paschen : beloken of (verbasterd) blokken Paschen.

Stoet. — Imperf. van standen, (saâmgetrokken « staen »).

Here. — Heir, vergadering.

Vroet. — Verstandig, nog overig in « vroedvrouw » en « vroedschap ».

Van. — Wij wachten ons thans *voor* iets.

Baraet. — Bedrog, list; is wel niet afgeleid van bal en raet, slechte raad; men denke hier aan 't Grieksche « prattein ».

Quaet. — In den zin, in welken wij nog het woord « vuil » een enkele maal gebruiken; zoo het Duitsche « koth », vuilnis, drek.

Mach. — Van moghen, kunnen.

Dorper. — Eigenlijk dorpeling; voorts gebruikt in den zin van eenvoudige, en dan, evenals het Fransch « vilain », ook in de beteekenis van verachtelijk mensch, smeerlap.

Heet. — Met name, Lat. « nomine ».

Te waren. — In waarheid, dikwijls als stopwoord gebruikt.

Gewout. — Beschikking; het Duitsche « walten » beteekent beschikken. De verwisseling van al en ou is een zeer gewone, men vergelijke ons houden en 't Duitsche halten, koud en kalt, ons kout en ons kallen enz.

Hout. — Hout en hulde is 't zelfde; iemand « houw en trouw » zijn.

Dingen. — Rechtspreken, (waarvan men vroeger ten onrechte Dinsdag afleidde, dat daarom eertijds Dingsdag geschreven werd).

Timmerman. — Timmeren, frequentatief van timmen, het Grieksche « demein », waarvan « dooma », dom.

Love. — Van « lof », dus prijzenswaardig.

Eeke. — Eikenboom.

Ontwee. — Het Duitsche entzwei.

Pape. — Priester, Lat. papa.

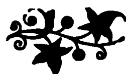
Spiker. — Voorraadschuur (van spica, aar), dan : kast.

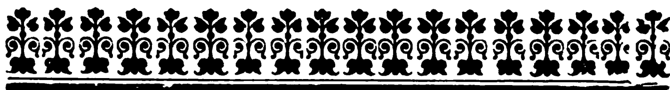
Bake. — Het Eng. bacon, spek; oudtijds verstond men onder een bake of baecke een varken.

Gelach. — Gelag, vertering, spijs.

Verholenlike. — Op verholen wijze.

Grosthuizen. F. W. Drijver.

ÉÉN MAN, ÉÉN WOORD.

KERSTVERTELLING.

HEWEL, vrouw, wat scheelt u? Gij drentelt zoo maar het huis rond, maar taal of teeken krijg ik niet van u.

— En gij zit daar nochtans blijgemoed te staren op uwen kerstblok; 't is alsof gij het niet gebeteren kondet. Waaraan denkt ge zoo?

— Ik? Wel, aan alles, en toch eigenlijk aan niets.

— Nu, ik wel, herneemt de vrouw, stilstaande en haren man eenigszins spottend beziende, ik denk wel aan iets : ik vraag maar gedurig aan mij zelven waarom toch, dezen nacht nog, alle jaren die kerstblok hier moet branden in plaats van een ander houtvier of, liever nog, de stoof.

— Ja, zegt de man, dat heb ik zoo van vader altijd gezien en gelijk hij dat deed wil ik dat ook doen, zoolang ik leef en baas blijf.

— Dus, omdat vader dat deed! Maar vader deed zooveel. Vader ging naar de Kerstmis, en te biechten ook als 't hoogdag was; hij hoorde 's Zondags vespers en lof en ging in de week ook al dikwijls ter kerke. Verder nog derfde hij vleesch en vet des Vrijdags en op zulke dagen als deze enz. Maar dit alles zijn immers bijgeloovige dwaasheden van den ouden tijd.

— Ja, dat zijn ze, grommelt de man.

— Maar die kerstblok alléén, die blijft verschoond, vervolgt de vrouw, die alléén heeft het voorrecht tijd en aandacht in te nemen van een overtuigd en verlicht man, zooals gij. Is dit niet onverklaarbaar?

De huisvader, die inderdaad aan den heerd bezig zit met, vol bezorgdheid, een dikken blok hout goed in vlam

te houden, heft bij de opmerkingen zijner vrouw nu plots het hoofd op en zegt meer of min gestoord :

— Hebt gij lust om te gekscheeren, Melia, hewel ga dan uw gang maar. Ik, ik heb lust om mijn vierken hier te stoken op mijne manier; ik heb dat éens zoo gezegd en beloofd en ge weet, bij mij is 't : één man, één woord.

— Kom, kom, Vitus jongen, daarom u geen kwaad bloed gemaakt! Ik betwist immers uwe meesterschap niet, en zelfs misjon ik het u niet, dat gij uw genoegen in dat vierken vindt. Zie, om u zulks te bewijzen wil ik mij wat bij u zetten; alles is nu toch meest aan kant en gereed voor morgen; dus ons de schenen een beetje warmen zal ons deugd doen; 't is koud en allengskens worden wij al eenen dag ouder.

Baas Vitus, zooals de vrouw hem noemt, richt nu de gebogen leden gansch op en met een halven lach zijne wederhelft beziende : « Ja, zoo is 't beter, » zegt hij.

En zij herhaalt het woord met eenen zucht : « Beter, beter! Ach zie, man, mij dunkt het zoo dikwijls dat er hier zoo veel, o zoo veel toch beter zoude kunnen gaan, als wij maar wilden!..

— Als wij maar wilden, 't is veel gezegd dat! En wat zooal, als 't u belieft?

— Bij voorbeeld, man, was het niet beter, en veel beter, de eerste jaren van ons huwelijk, als wij nog deden en lieten wat vader en moeder deden en lieten, omdat wij nog geloofden gelijk die brave ouders? Was het hier niet éens zoo gezellig, niet dubbel genoeglijk, als wij ons niet bekommerden met al die nieuwe wijsheid en met al die berekeningen van eens andermans winsten en inkomsten enz.?

— Jamaar, Melia, de wereld is nu zoo niet meer, mensch; wij hebben geleerd te denken, wij hebben gehoord en gelezen en 't valt nu zoo gemakkelijk niet meer aan pastoors of andere rijke luiaards den armen werkman te bedriegen!

— Maar ik zie echter niet wat er voor ons gewonnen is met al dat weten en al dat strijden om gelijk en om recht alhier en recht aldaar! Rijker of gezonder zijn wij er toch niet door geworden en welgezinder nog veel min. Ik beweer maar, Vitus, en dit zult ge niet loochenen, dat het hier vroeger veel beter en vroolijker was. Nu vraag ik maar enkel wie ons zou beletten te doen en te denken als toen?

— Wie?... Onze overtuiging, ons geloof, vrouw!

— Ons geloof, ja; of liever ons ongeloof, helaas!

— Maar vrouw, nu gaat gij toch zeker niet zuchten omdat gij verstandiger zijt dan zoovele dwaze vrouwen, omdat gij klaar ziet in den gang der wereld en recht uit onrecht, waarheid uit bedrog weet te scheiden?

— Ik betreur de gerustheid van gemoed, Vriend, die wij verloren hebben, ik betreur de hoop en dus den moed dien wij kwijt zijn zoohaast er iets hapert. Gij weet het nog genoeg, niet waar, van in uwe laatste ziekte, ook nog bij het missen onzer erfenis van Tante Elie en zelfs, dagelijks, bij het leiden en beteugelen van onzen Medard; wat.....

— Ja, die ook, onderbreekt de man wrevelig, wat is er met hem aan te vangen! Hij luistert naar niets!

— Omdat wij geene wapens hebben, man, omdat wij geene wapens hebben!.... Zie, denk er van wat ge wilt; maar dikwijls benijd ik het geluk van uwen broeder Jaak!

— Jaak nu, roept de man nog bitsiger; eerst Elie, dan Medard, dan Jaak! Zijt gij er waarlijk op uit, Melia, om mij dezen avond alle kwaad bloed mogelijk naar de hersens te jagen?

— Gij weet wel, niet waar, Vriend, dat uw broeder, ook bij mij, op 't beste bladje niet staat, daar hij het is, beweer men, die u bij tante heeft zwart gemaakt; iets wat intusschen, juist niet bewezen is. Maar dit nu daargelaten; moet gij niet bekennen dat in dit huishouden orde heerscht, dat daar overeenkomst en welgemoedheid te huis zijn en de kinders er hunne ouders helpen en eerbiedigen? En zoude het juist niet zijn omdat deze laatste er de wapens nog bezitten om het komende kwaad te keer te gaan; juist omdat zij nog gelooven en doen gelooven dat God het goed loont en het kwaad straft?

— Dus zoudt gij waarlijk nog willen zijn zooals die achteruitkruipers!

— Achteruitkruipers, achteruitkruipers! Maar die menschen gaan vooruit, en gingen vooruit zelfs vóór hunne zoogezegde deeling, dat was te zien en iedereen weet dat!

— Ja, ja, al zulke pijlaarbijters en mouwvagers, dat wordt door pastoors en nonnen ondersteund, waarmede zou dat moeten bekommerd zijn?

— Foei, Vitus, dat is niet schoon van u, man! Vroeger hebt gij wel honderd malen zelf gezegd dat pastoors en nonnen naar uwen broeder niet omzagen, omdat hij uw karakter heeft

en voor niemand omgaat om de waarheid te zeggen!.... Maar als nu alle godvruchtige menschen noodzakelijk valsch moeten zijn en bij de geestelijken op schuim moeten loopen, dan is uw kwezelke ook.....

— Ho, ho! Als 't u belieft, Moederke, onze dochter is er eene uit één stuk, eene van die echte goede die 't meenen, en die het doen lijk zij meenen; eene uit de duizend is zij en van haar wil ik geen kwaad hooren; verstaan?

— Nu goed, wij weten het wel dat zij uw hertelap is; en toch, in allen gevalle, is zij in haar eenvoudig geloof en met al hare verouderde gewoonten, niets dan eene arme sukkeles, een onnoozel, onwetend schaap!

— Kom, Vrouw, 't is schande zoo met uwe dochter te gekken, vermaant de man ernstig; met haar die ons altijd zoo genegen en gedienstig geweest is; met haar het licht, de blijheid en het leven in ons huis. En waar hadden wij geweest, zonder haar, als wij, verleden winter, beiden zoo erg met de influenza lagen? Kon er wel eene moeder beter voor hare kinders zorgen dan zij voor ons, en daarbij nog voor al de anderen zorgde? En wat er ook tegengaat of verkeerd zit, is zij het niet altijd die alles in de beste vouw slaat en den weg wijst tot vrede en overeenkomst? En met zulk een meisje kunt gij spotten, Vrouw?

— Neen, neen, baas lief, met haar spot ik geenszins! 't Is veeleer met ons dat ik lachen wil, met ons eigen, ja, die zoo veel dingen zeggen en doen die met elkander in strijd zijn. Ik bewonder Nella, integendeel, en... en wil ik u iets zeggen om te bewijzen hoe ik het meen?... Hewel ik ga morgen, om vijf uren, naar die lange Kerstmis!.... En wilt ge meêgaan, zooveel te liever.

— Wel, wel, dat braaf vrouwtje, roept Vitus. Ziedaar nu eene moeder die bekeerd wordt door hare dochter! Ha, daarmede moet ik deze gelukwenschen, wacht maar! Met mij, echter, is het juist zoover nog niet gekomen; bij een man valt de overtuiging zoo gemakkelijk niet omver : één man, één woord, dat weet ge..... Nu, nu, 't kan misschien zoo al goed zijn voor vrouwen, ziet ge..... Maar, waar zit Nelleke dan toch zoo lang; ik ben ongeduldig haar het goede nieuws te berichten.

— Zij is nog werk naar huis gaan dragen en terzelver tijde eenige boodschappen doen; haast is ze daar.... hoor: is dit haar stap niet?

Inderdaad, eenige oogenblikken later stapt een jong meisje welgemoed het huis binnen. Zij ziet er zoo drij tot vier en twintig jaren uit, schijnt gezond en wel te pas en daarbij zeer handig en vlug. Zij glimlacht eenigszins schalks als ze den kerstblok bemerkt en zegt terwijl ze haren korf ijdelt : « Hasa, daar haalt gij eer af, Vader, zoo een schoon kerstviertje; dat zal deugd doen want 't is koud, buiten. »

Maar Vader is ijlings van zijnen stoel opgestaan en statig voor zijne dochter buigend zegt hij met gemaakte plechtigheid : — Ik wensch u hertelijk geluk, Juffrouw mijn Kwezeltje, om de behaalde zegepraal!

Nelleke wordt rood tot achter de ooren (zou hij wel iets vermoeden?) toch vraagt ze bedeesd naar de reden van dien gelukwensch. Moeder heeft intusschen de verlegenheid harer dochter wel bemerkt en zij lacht heimelijk; immers, zij weet wel van iets. Doch vader, die niets bijzonders bemerkt of het niet wil bemerken, zit terug op zijnen stoel neder en lacht.

— Ja, ja! zegt hij, speel maar de onnoozele, alsof ik niet wist dat uwe schoone sermoenen Moeder den kop hebben doen draaien en zij nu met hare dochter om ter best wil doen om Onze Lieven Heer van het Kruis te bidden.

— Wel Vader, wat leelijke redens, pruilt Nelleke..... En als Moeder nu eens genegen was om een Onze Vader te bidden, wel dit kan immers toch nooit kwaad!

— Jamaar, jamaar; verbeeld u eens dat die brave vrouw nu morgen in den donkeren en de koude naar de Kerstmis wil loopen (misschien wel te biechten gaan ook) en dat ze wel zoude willen zelfs dat hare goede Vitus meêginge! Wat dunkt ge daarvan?

— Is dat waar ook, Moeder, lacht Nella, wel dat is een goed gedacht! En gij, Papatje, wat zou u beletten aan Moeder en mij eens dit pleizier te doen?

— Ik ga naar de achturenmis, dat weet gij, zegt hij; dit is waarlijk al vet genoeg en zij duurt nog veel te lang.

— Maar de kerk zou u toch niet op het hoofd vallen, Vader, als gij eens wat langer bleeft, en 't ware een veranderingje. Gij zult het toch ook niet laten voor 't gepraat van anderen, dat weten wij, daarvoor zijt gij veel te zelfstandig en uw eigen meester.

— Zoo is 't, zegt de man gevleid; ik laat mij door niemand leiden of wetten stellen in die zaken; ik heb mijne over-

tuiging en doe lijk ik meen en zeg : één man, één woord..... Maar, zeg toch, wat ter wereld zou ik daar gaan doen, ik die.....

— Die toch weet dat al die dingen maar komediespel zijn, voleindigt de moeder.

— Al ware het maar om die verhevene plechtigheden nog eens te zien, herneemt de dochter; en dan, dat verrukkend muziek!..... Ho ja, 't is waar, ik vergeet het haast nog te zeggen : Vader, gij die zoo voor 't muziek zijt, dat moet ge noodzakelijk hooren, man; zulk muziek en zoo een Kerstliedje; ach, hoe statig en zoet, terzelfder tijde! Het heft u, als 't ware, van de aarde op naar omhoog!

— Zoo zoo, en sedert wanneer zijn hier zulke felle muzikanten? Nooit heb ik in onze gemeente iets gehoord dat op muziek geleek of 't werd er door vreemden gedaan.

— Maar, Vader toch! En weet gij nog niet dat sedert maanden alles veranderd is? Dat men nu in onze kerk zoo schoon zingt en zelfs dat men koorzangen en stukjes leert om in 't kort een *Concert* te geven in *Den gouden Leeuw?*

— Ik heb er hier en daar zoo al eens hooren mede lachen, ja. De pastoorsschool moet wat opgehemeld worden, zegt men; daar is, zoo 't schijnt, geld noodig en die arme sukkelaar van Mijnheer Pastoor kan dat toch uit zijne eigene kas niet gaan halen. Daarom, zegt men, worden eenige boerenjongens gedwongen wat onnoozele liedjes en armzalige komplimentjes van buiten te leeren; en zij, die verder Mijnheer Pastoors beste kinders willen blijven, zijn gedwongen, weêral, dat spelleke te gaan aanhooren, in de handen te klappen en... dan nog te betalen, op den hoop toe!

— Maar, Vader toch!

— Ja, Vader toch! En zijn het die felle muzikanten die ik zoude moeten gaan bewonderen? Wel, wel! En wie stampt die lomphouten in eens al die kunst in? Dat nieuw stuk koster zeker, dat nog geen mensch kan bezien zonder dat hij beschaamd en beteuterd ten gronde kijkt als hadde hij een potje gebroken?

Wederom wordt Nella rooder, doch zij bedwingt wellicht hare innigste gevoelens, terwijl ze moedig antwoordt :

— Ja, ja, stuk koster,..... beschaamd en bedeesd..... Nu wat dit laatste betreft, daar kan iets van zijn; ook al met sommige personen zeker?.... Maar wat het kosterschap aangaat, daarin is die geen stuk, maar wel een heele, dat

verzeker ik u. Weet gij wel, Vader, dat hij meer dan twaalf medaliën en diplomas bezit zoo voor muziek als voor alle slach van dingen zijn vak betreffende? Weet gij dat hij nog dezen zomer de tweede is uitgeroepen in den prijskamp van Brussel, tusschen al de organisten des lands? Jamaar, dat is iemand, dat!

— Zoo, zoo, lacht vader weêr; wat zijn die kwezeltjes toch op de hoogte van alles wat hun kerkgedoen maar betreft. Doch weet gij ook wel, meisje, dat het, voor zoo een heilig zieltje, maar aardig staat eenen jonkman zoo te verdedigen? Waart gij zijn liefje, gij deedt het niet beter!

— Maar vader toch, zegt de dochter wederom, doch nu op eenen heel anderen toon en als bedeesd.

Moeder komt haar nu echter ter hulpe.

— De waarheid mag toch ook wel eens gezegd worden, gelijk over wie, meent deze; ik ook houd van al dat afkeuren en beschimpen niet zonder dat men wete waar het scheidt..... Maar zeg, dochter, hoe kunt gij het ooit te weten komen dat die mannen zoo schoon zullen zingen morgen, gij hebt het immers niet gehoord?

— Of ik het gehoord heb! juicht deze. Gij weet, daar het werk zoo geschikt kwam, hebt gij mij korts na den middag laten te biechten gaan; het was echter nog wat vroeg en juist waren de muzikanten eene laatste maal hunne mis aan 't herhalen; zoo hoorde ik het, o God, hoe schoon! Waarlijk, vader, 't is zooals moeder zegt, zonder ondervinding kunt ge niet oordeelen. Ga dan luisteren, man: ge zult daar hooren: Hendrik van den Notaris, Jacob Toonken en den jongen doktor, die alle drij in hunne scholen muziek geleerd hebben; gij zult er hooren twee drij aankomelingen die alle dagen naar 't conservatorium gaan van de stad maar die ik u niet ga noemen, nu; gij zult er nog hooren Driesken uit *Den Handboog* en zelfs den ouden Jellen van wie gij altijd gezegd hebt dat zij zulke prachtige stemmen bezitten, waaraan niets ontbreekt dan oefening en beschaving. Hewel, dat alles is nu beschaafd en geschaafd en geoefend, daartusschen komen dan nog wat jonge, frissche stemmetjes bij; wel Vader lief, wees zeker dat het puik is.

— Zie, waarachtig, gij halve tooveres, gij zoudt een mensch doen watertanden, schertst de baas, terwijl hij zijnen kerstblok nog eens omwentelt. Hewel, hoor, ik wilde 't wel door mijn eigen eens vaststellen of het zoo veel schilt;

maar... hoe gedaan? De kleinen kunnen toch alleen niet blijven en op Medard is geen staat te maken; die slaapt dan wederom als een rus, want ziet nu is die weêral nog niet te huis.

— Ja, 't is waar, zegt het meisje, ik ben Medard tegen gekomen; hij zal om tien uren te huis zijn, heeft hij mij verzekerd.

— Ja, ja, verzekerd, er is veel staat op te maken!

— Maar wat nu het tehuis blijven betreft, zegt Nella, trek maar gerust op met moeder. ik zal wel tehuis blijven!

— Gij? En moet ge niet .....

— t' Onzen Heere gaan, wilt ge zeggen? Bekommer u daar niet mede, vóór vijf uren ben ik reeds tehuis. Dan, het muziek heb ik toch reeds gehoord en in de Hoogmis, als 't God belieft, hoor ik nog wel iets. Zoo doe het dan maar, Vader, zonder u te bekommeren, dan zult gij zien en hooren wat dat stuk koster kan uitwerken!

— Hewel ja, ik doe het, roept Vitus opgeruimd; en als ik dat eens zeg 't is zoo : één man één woord! En waarachtig, ja, als die knappe koster het naar mijn zin doet;... zie dan!...

— Dan, herhaalt de moeder, wat?

— Ja, dan bied ik hem tot belooning zijn felsten advocaat, zijn trouwsten voorstander als bruidje aan in den persoon van Jonkvrouw Petronella, Isabella Kerstenen!

Daarop lacht de vader hertelijk met de klucht en moeder lacht mede; de dochter, echter, wordt beurtelings rood en bleek en doet geweld om hare aandoening te verbergen.

— Maar als hij u dan eens bij uw woord neemt, schertst Melia, wat dan?

— Ja, een woord is steeds een woord bij mij, lacht de man; maar dan is zij daar immers nog, zegt hij, zijne dochter aanwijzend; haar woord toch is het laatste!

— En als ik u ook eens bij uw woord neem, vraagt deze eenigszins hersteld, eenigszins verlegen; wat dan?

— Ja, daarin ben ik gerust, meent de man. Maar wat spreuken toch voor een kwezeltje!

— O! zoo een ding kent ge soms toch niet, weêrlegt Nelletje, schalks den vinger opstekend, pas maar op, Papatje!

En dan nog blijf ik er bij, zegt deze uitdagend : één man, één woord! Beproef het maar, ge zult het ondervinden.

In de nabijheid wordt men nu echter stemmen gewaar

op straat; 't is Medard die van zijne gezellen afscheid neemt. Niet zoohaast heeft de vader de stem zijns zoons herkend of zijn gezicht versombert, zijn lach is weg, als weggetooverd.

Is dit nu geen wonder? Die zoon, in vaders denkbeelden opgevoed, die zoon van vaders zoogezegde overtuiging doordrongen zóódanig dat hij aan niets meer gelooft en overal het *haantje vooruit* is waar er tegen de oude vooroordeelen en het bijgeloof geworsteld moet worden; die zoon is hoegenaamd vaders troost of trots, zelfs zijn vriend niet!

Intusschen hij, die hier reeds twee maal ter sprake kwam, treedt binnen. 't Is een welgebouwde jongen die, op 't zicht te oordeelen, een jaar of twee moet gelot hebben. Zijne trekken zijn echter niet aangenaam: zij getuigen van vermoeidheid en overspanning, zooniet van geest — dan toch van levensgenot; zijne oogen zijn glansloos en zijn gelaat dof van kleur en mat. Niet zoohaast is hij den dorpel overschreden of, het vier bemerkend, zegt hij: « Hasa! Vader, de verlichte vrijgeest is nog eens met zijne oude superstitiën voor den dag gekomen. Hoelang nog zullen wij hier in huis van dien onnoozelen trantel moeten zien! »

— Hoor, mijn schoone Mijnheer, dat gaat mij aan, zegt vader Vitus, en zoolang ik hier ben doe ik mijn zin. Wie 't zoo niet aanstaat ga waar hij beter is.

— Ja, altijd 't zelfde liedje, spot de jongeling bitter; maar met aldat komen uwe vrome daden toch niet overeen met uwe groote woorden, man, dat zeg ik!

— Hoor, genoeg daarvan, zoo breekt de moeder af met dien woordentwist; wilt gij eten, jongen, 't is nog warm; ziedaar...

— 't Ziet er waarlijk nog lekker uit, schertst de aangesprokene, zoo een magere kost! Nu, ik dacht het wel; daarom ben ik met Nandje meêgegaan bij den *President*. Die had, voor de vrienden een goeden schotel gebraad met aardappelen doen bereiden waarna een malsch kieken; dat was andere kost, hé, met den vigeliedag?

Nella, die hij onder dit gezegde misprijzend beziet, schudt eventjes treurig het hoofd en zucht: « arme jongen!

— Ja, ja, arme jongen, herneemt de broeder. Ga dit nu maar zaturdag aan den onderpastoor vertellen, meisje, dan krijgt ge zeker geene absolutie.

— En ik herhaal u nog eens, Medard, zegt de vader gestoord, dat gij Nelleke daarover met rust zult laten. Elk doet hier naar zijn gedacht, in die zaken; zij en gij en iedereen. Ik wil daarover dus niet getwist hebben of geene spotredens hooren.

— Nu, nu, wij weten 't wel, Juffer Pieternella mag in hare godvruchtigheid niet gestoord worden. Proficiat, mijn duifje, dank aan u mag broeder Medard hier staan waar de bezem staat, en zwijgen is voor hem onverbeterlijk. 't Zal dan maar best zijn dat ik onder de sargiën kruipe; ook, als ik morgen vóór elf uren niet beneden ben laat mij maar in rust, 't is een teeken dat ik goed lig.

Daarmede is de lieve zoon naar boven getrokken, zonder der ouders zegen, zonder iemand zelfs goeden nacht te wenschen, hij is daartoe immers veel te groot geworden en veel te verstandig en te beschaafd ook!

Aan 't smeulend houtvuur schijnt men daar echter niet veel belang in te stellen; zulkdanige handelwijze zal gewis schier als dagelijksche kost tellen; want, nadat vader in zijn eigen nog wat gegromd heeft neemt het gesprek op nieuw eene andere wending.

Eindelijk is de kerstblok haast gansch opgebrand, geen laai is er meer in te krijgen en, hoe voorzichtig de baas hem ook behandelt, toch stort hij gansch in een gloeienden hoop kolen neder.

— Tijd van slapen gaan, menschen, zegt de man.

— Ja, vooral nu gij zoo vroeg op moet zijn, baas, antwoordt Melia; ga dan maar gauw, vent; ik moet nog een minuut of twee met Nella hier blijven, alles is nog in regel niet.

— Gewis moet gij nog 't avondgebed helpen opzeggen, schertst hij weder, niet waar, braaf vrouwtje?

— Ook al mogelijk, baas; slaap nu maar rustig; ik zal den gloed voorzichtig onder de asch ratelen en dan stil bovenkomen om u niet te storen; wees zonder vrees.

— Nu, zooals gij wilt! — En een stillen doch welgemeenden groet aan vrouw en dochter sturend trekt hij den trap op.

't Is nog zoo geen kwade vent, die baas Vitus, verwaand is hij, ja, en vooral misleid. Zie, eer hij nu in bed stapt maakt hij nog een kruisteeken; uit oude gewoonte doet hij dit dagelijks, meest altijd gansch verstrooid, doch nu gaat

het trager en oplettender; waarom? Hij weet het zelf bijna niet en in zijn eigen moet hij er mede lachen. Eer hij echter in slaap valt komen hem Nella en Medard nog voor den geest; welk verschil! En dan met die anderen, die veel jonger zijn, hoe gaat hij het met die nu aanleggen? Van den grooten kan hij niet veel goed zeggen, neen, waarlijk niet en nochtans, die kweekte hij naar zijne overtuiging! o Neen, van de degelijkheid dezer overtuiging, vooral om kinderen te kweeken, is hij nog juist zoo overtuigd niet!

Intusschen zijn moeder en dochter beneden tusschen vier oogen.

— Ja, ja, meisje, 'k heb het wel gezien, zegt Melia, en ook, ik heb er al iets over gehoord toch; wat is daar nu zooal van?

— Wel Moeder, wat kan ik daaraan doen? De jongen heeft het zeker in mij gezien, dat word ik al lang gewaar; nochtans mij aanspreken durft hij echter niet.... als hij mij ziet dan blozen en bedremmeld zijn, ja, lijk vader zegt, en daarmede al.... Toch, aan onkel Jaak heeft hij naar mij vernomen, ja, en die heeft het mij overgezegd.

— En wat hebt gij hem laten antwoorden?

— Ik heb gezegd dat hij zulks met u en met vader moet zien klaar te spinnen.

— Dus, gij hebt niet geweigerd!

— Ach, Moeder!

— 't Ware het ergst voor uwen vader, kind!

— En voor u dan, Moeder? Er is zooveel werk hier.... Ook, ik heb nog niets gezegd.... ik ben nog zoo jong, ik kan wel.... ik zal.... Ach Moeder, Moeder!

Beschaamd en ontsteld bergt de maagd haar brandend gelaat aan moeders boezem. Wat gaat toch in haar om?

— Ja, ja, wij zijn er wel mede, mompelt de vrouw; wie hadde zoo iets van u gedacht, meisje! In alle geval, wij zullen zien alles in 't beste te keeren; laat mij maar begaan, kind.... Maar zie, nu is het tijd om ons vuurken uit te dooven en op te trekken.... Doch.... gij moet nog bidden zeker?

— Natuurlijk, Moeder.

— Bid dan hier, 't is boven zoo koud!.... Daarbij ik zal meêbidden, als ge wilt.

— o Ja, Moeder, doe dat, 't zal nog zoo wel gaan!....

— Ik weet het wel, en daarbij, kind, rechtuit gesproken, uw vader lacht er wel mede, maar ik voel dat ik moet ver-

anderen of 'k heb geene rust meer. Ach, wat was hier alles veel beter toen wij nog eenvoudige, christene menschen waren en van al die nieuwe wijsheid niet wisten!

— Het zal altemaal nog wel eens goed komen, Moeder, ge weet wel dat Vader zoo wonderlijk niet is. Laat ons dan maar moed hebben.... en nu :

In den Naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes Amen.

(*Wordt voortgezet.*)

Heist-aan-zee. AL. WALGRAVE.

UIT DE PATHOLOGIE DER TAAL.

TAALPHANTASMEN.

Opvolgenlijk.

« De *opvolgenlijke* moordpogingen op den czar (sic voor czaar) en op den italiaanschen (Italiaanschen) minister Crispi, » *Volksb.* 30-6-'94.

Waar komt die monsterachtige woordvorm vandaan? Zoo 'n woord kan in 't Nedl. niet bestaan; er worden in onze taal geen bijv. nw. afgeleid van noemvormen door middel van het achtervoegsel *lijk;* evenmin van tegenwoordige deelwoorden — de vorm *opvolgendlijk* wordt ook aangetroffen, naast *opvolgentlijk.* — Wel worden bijv. nw. door middel van bewust achtervoegsel afgeleid van werkwoordelijke stammen : *draaglijk*, *beminnelijk*, *bekoorlijk*, *sterfelijk.* Bestond een dergelijke afleiding van *opvolgen*, dan zou ze den vorm *opvolgelijk* hebben. Maar ze bestaat niet. *Opvolgenlijk* behoort niet tot de gesproken taal in Zuid-Nederland; het is een product van het verbasterd taalgevoel van den geletterden Vlaming, die zijn taal heeft geleerd, waar ze niet te leeren was. Hij leze toch *Nederlansch!*

Gesteld nu, dat de aangehaalde vorm, liever nog *opvolgelijk*, kon bestaan, dan zou hij nog niet uitdrukken, wat er mede bedoeld wordt. Er is spraak van moordpogingen, die *elkander* opvolgen; dat begrip ligt niet opgesloten in het woord opvolgen, maar wel in *achtereen volgen*. Daarom was het gepaste woord hier *achtereenvolgend.*

Beurshaas.

« Het is dunkt mij, de plicht der journalisten, het publiek van zulke ondernemingen te onderrichten; doen zij 't niet, dan profiteeren alleen de *beurshazen* van de onwetendheid van het publiek. » *Denderbode*, 10, 6, '94.

Een *beurshaas* was een dier, waar ik tot nogtoe niet mee bekend was.

De courantier zal wel eens gelezen hebben van 'n *beunhaas;* doch dat woord maakte slechts een onvolkomen indruk op zijn geest en toen hij 't voor eigen rekening wou bezigen had het den vorm *beurshaas* gekregen.

Regeeringloozen.

« De verbijstering, welke de te Parijs gepleegde aanslagen der *regeeringloozen* verwerkt hebben, is nog niet tot bedaren gekomen. » *Flamingant,* 4, 3, '94.

Dat is eene poging om *anarchist* door een Nederlandsch woord te vervangen; maar die poging mislukt. *Regeeringloos* kan alleen beteekenen : zonder regeering; dat is een anarchist, hoezeer het tegen zijn zin zij, nergens; overal staat hij nog onder een regeering. Doch hij is een vijand van de regeering — dat begrip ligt niet in *regeeringloos* —; zijn naam is afgeleid van *anarchie* = staat van een land zonder regeering, en heeft dus de waarde van : burger *in spe* van een land zonder regeering. Het is nutteloos een algemeen gebruikt en begrepen woord als anarchist te willen vertalen.

Verbeelding.

« En konden de koningen, prinsen... die onze *verbeelding* ons hier voor den geest toovert, in deze verdwenen stad terugkeeren, welke het genie van eenige kunstenaars heeft heropgewekt (*weer opgewekt* of liever *weer in 't leven geroepen*), dan zouden zij zich evengoed te huis gevoelen als voorheen in het groote, oude Antwerpen.

De *verbeelding* wordt nog versterkt door het leven en de bedrijvigheid, welke in deze tooverstad heerschen. » *Volksb.* 5, 5, '94.

In den eersten zin is *verbeelding* goed gebezigd : *notre imagination,* d. i. de kracht om beelden voor onzen geest te doen rijzen. In den tweeden zin zou het moeten beteekenen : den waan, waarin men door 't geziene gebracht wordt, dat men zich werkelijk in het oude Antwerpen bevindt. Door 't geziene worden de zinnen verschalkt, *begoocheld.* Het passende woord is *begoocheling* = *illusion.*

Splitvezel.

« Hartelijk dank, dat is het werk van eenen kortzichtigen *splitvezel,* niet het mijne. » J. Micheels, *Belfort,* '94, 7, 19.

Het is niet de eerste maal, dat de Heer Micheels dit woord bezigt : « De ware dichter, ... zal zich om de *splitvezels* en haarklievers niet bekreunen, welke hem wegens eene ongewone wending,... voor hunnen rechterstoel willen doen verschijnen. » *Prud. V. Duyse,* 291.

Ik hoop wel, door Prof. Micheels niet voor het wezen te wor-

den gescholden, dat hij *splitvezel* noemt, wanneer ik hem... niet voor mijn rechterstoel daag — dat zou den oud-leerling kwalijk passen — maar hem uitnoodig deze zijne schepping te willen verantwoorden... als het mogelijk is. Men kan het goed vóor hebben bij 't scheppen van een woord, maar daarbij toch vergeten te rade te gaan met de regels der analogie, waar zulke neologismen aan onderworpen moeten zijn. Drukt *splitvezel* uit, wat er mede bedoeld wordt? Laat ons eventjes kijken. Een *splitbout* is een bout met een *split* = een *spleet* aan 't vooreinde; een *splitgat*, krijgen we, met de mode van heden, genoeg te zien aan de rokken onzer dames, wanneer deze Eva's kinderen ons op de straat drie stappen vooruit zijn. — Een *splijthout* is een wig, d. i. een houtje, dat dient om te *splijten*. Een *splijtmijt*, een *splijtpenning* is een schraper, een vrek, die een *mijt*, een *penning* in tweeën zou *splijten* als de helften maar de waarde van het geheel behielden. Wil de Heer Micheels nu een *haarkliever* een man noemen, *die vezels splijt* evenals een ander *haren klieft*, dan zal hij dat mensch best een *splijtvezel* doopen. Anders blijft zijn *splitvezel* een *vezel met een split*, een *gespleten vezel*.

Schrifttaal.

« Ik durf den hooggeleerden heer Professor (1) aanraden, eerst eens o. a. J. W. Mullers **Spreektaal en Schrifttaal in het Nederlandsch** te lezen. » J. (?) *Nieuwe School- en Letterbode*, Maart, '92.

Schrifttaal is een bokje, dat eenige gelijkenis met het voorgaande heeft; het komt in Zuid-Nederland wel meer voor De samenstelling, die de taal noemt, waar men zich bij 't schrijven van bedient, moet bestaan uit den werkwoordelijken stam + taal = *schrijftaal;* men zegt immers ook *spreektaal* en niet *spraaktaal; nijptang* en niet *neeptang; springslot* niet *sprongslot*. Trouwens, in den titel van het genoemde opstel, heeft J. W. Muller ook van *schrijftaal* gesproken. J. (?) heeft verkeerd afgeschreven.

Betrek.

« En als bracht die mijmering haar op iets geheel anders, iets dat er geen het minste *betrek* mede (2) scheen te hebben... zij dacht aan Idonia... » Virg. Loveling, *Idonia*, 199.

---

(1) Hier wordt bedoeld een leeraar aan een college. In dien zin is *professor* een gallicisme. In 't Nederlandsch zijn de *professoren* (sic, niet *professors*) leeraars aan een *Hoogeschool*; zij, die les geven aan Gymnasia of Hoogere Burgerscholen (onze Athenæa of Colleges) heeten *leeraars*. Wij noemen ze allen door elkaar *professors* (sic) omdat het Fr. ze allen *professeurs* noemt.

(2) *Betrekking hebben met* = *avoir du rapport avec* is een gallicisme; Nederl. *betrekking op* iets hebben.

Betrek bestaat in 't Nederl. niet; het wordt alleen aangetroffen in de Zuidnederlandsche schrijftaal. Het leeft ook niet in de gesproken taal. 't Is zonderling : in de Zuidnederl. schrijftaal zijn zoo 'n aantal woorden geslopen, die nergens en nooit een werkelijk bestaan gehad hebben, die alleen maar leven in Zuidnederlandsche kranten en boeken.

Inzichtens.

« Uit Rome wordt geseind, dat het Italiaansch Gouvernement *inzichtens* is de muntconventie op te zeggen, uit haat tegen Frankrijk. » *Laatste Nieuws*, 8, 9. '93.

Weer specifiek Zuidnederl. boekentaal; een dergelijk woord met de beteekenis van *vanzins* bestaat in 't Nederl. niet; het is een analogievorm van *krachtens, tijdens, wegens*, voorzetsels ontstaan uit den derden naamval meervoud met de bijwoordelijke *'s*. Doch *inzichtens* is geen voorzetsel als *krachtens* enz. maar wordt gebruikt als praedicatief bijv. nw.; het kan zich niet beroepen op een werkelijk bestaan in de levende taal. Van *zinnens*, dat ook in Zuid-Nederland gebezigd wordt, geldt hetzelfde.

Opzichtens.

« (jongere schrijvers) meteen leerende streng te wezen *opzichtens* hunne eigene gebreken en toegevend jegens die van anderen. » D. Claes, *Taal- en Letterkundige Aanmerkingen*, 6.

Opzichtens bestaat in 't Nederlandsch niet; evenmin in de Vlaamsche volkstaal; behoort alleen tot de Zuidnederl. schrijftaal. Het is nog een analogievorm van *krachtens*, volstrekt nutteloos omdat onze taal zegt *ten opzichte van* en als synoniem hiermede kan bezigen *met betrekking tot*.

Plecht.

« Maar hemel! welk schrikkelijk gerucht komt eensklaps de heilige *plecht* onderbreken? » Conscience, *De Boerenkrijg*, 194.

Het woord *plecht* heeft in 't Nederl. geen ander beteekenis dan die van *klein voor-* of *achterdek op een vaartuig*. Conscience wil het den zin geven van *plechtigheid!*

Zoek (te—).

« Geene mededinging, hoor! Op geenen hoek is het huis *te zoek*. » *Flaming*. 4, 3, '94.

Zoek wordt alleen gebruikt, niet met *te;* het beteekent verloren, verdwenen : mijn boek is *zoek*. Er moest staan : *te zoeken;* maar de schrijver heeft een rijmpje willen maken en heeft aldus iets gefabriceerd, dat geen zin heeft.

Luik. H. Meert.

WENKEN EN VRAGEN.

Er wordt zoodanig op alle tonen gezongen, dat de zuidnederlandsche Nederlanders knoeiers, taalbedervers, brekebeenen.... zijn, dat het schier nutteloos wordt zich nog moeite te geven om ze te verdedigen. *Taal en Letteren* verklaart, dat er zelfs geen tien belgische leeraars in staat zijn om Beets' *Camera Obscura* te begrijpen!

Waartoe dan nog wenken en vragen? Om te bewijzen dat er uit Nazareth misschien toch ook nog wel iets goeds komen kan.

Tuin (*Belfort*, Juni 1894) is in de omstreken van Tienen eene houten afsluiting, waardoor eene weide in twee gedeeld wordt, opdat het vee niet al het gras te gelijk zou doorloopen en overtrappelen. — Men spreekt daar van *eenen tuin planten* en van *eene weide aftuinen*.

De eerw. heer Deken Bets is van gevoelen, dat *Tienen* (*Thienen*) en *Thuin* van *tuin* voortkomen.

Korting, afhouding. (Januari 1895.) Kiliaen geeft nog geen van beiden.

Korting heet bij ons volk de som, welke op rekening eener verschuldigde som betaald wordt (*à compte*). B. v. : Ik kan u alles niet betalen, maar ik zal u wat op korting (soms ook *op afkorting*) geven.

Afhouding is hetgeen van eene jaarwedde, van een verdiend loon wordt afgehouden, ten bate, ten gerieve, ten behoeve, ten voordeele (het Nederlandsch heeft ongelijk met maar aan één van die vier te houden) van de eene of andere kas (*retenue*). Dit is geenszins eene korting.

Oogpunt. (November 1894.) Een *punt* is tegenwoordig alles (ofschoon het niets is)! Gevierde schrijvers spreken zelfs van *gewichtige punten!* Bij anderen leest men *in dat oogpunt, uit dat oogpunt;* nog anderen zijn het *over dat punt* niet eens; waarom mag men dan niet zeggen *onder dat oogpunt?* Omdat de Franschman *sous ce point de vue* zegt? Maar hij gebruikt ook zeer dikwijls *à ce point de vue*. Zouden die, welke *in dat oogpunt* zeggen, ook uit het Fransch vertalen?

In beroep gaan of komen. (November 1894.) Betrekkelijk nieuwe uitdrukking, die ons volk nog niet veel gebruikt, daar het *zijne processen herinsteekt*.

Mr Julius Obrie, lid der Commissie van bijstand van het Woordenb. der nederl. Taal, *gaat* in beroep gelijk wij, die ook naar het tribunaal, naar de kermis *gaan* en niet *komen*.

Stipt, nauwgezet. (November 1894.) Deze woorden beteekenen niet zooveel als *religieux* in *conserver qqc avec un soin religieux*. In *religieux* is behalve de *nauwgezetheid* ook nog de *eerbiedigheid* begrepen, waarmede men heilige of als heilig beschouwde zaken bewaart; 't is eene *eerbiedige* zorg, gelijk eene *eerbiedige* stilte eene stilte is, die men in acht neemt in tegenwoordigheid van om hoogere redenen geëerde personen of zaken.

De gebroken potten betalen. In de Novemberaflevering 1894 lees ik : « Een Nederlander, die een misslag boet, betaalt het gelag, blijft het kind van de rekening. » Wij Vlamingen, wij hebben, en niet altijd om misslagen, daarenboven menigmaal *voor de scherven gestaan* of *de scherven betaald*. En zoo sprak ons volk al voor den tijd der fransche pensionnaten.

Bol. (Januari 1895.) Er zijn nochtans te allen tijde *bollen* onder ons volk geweest, en als ik dat zeg, denk ik geenszins aan « ironie ». *'t Is een bol, dat zal een bol worden* beteekent hier : hij onderscheidt zich « in geesteswerkzaamheid » of : hij zal het (altijd « in geesteswerkzaamheid ») ver brengen. Die beteekenis heeft *bol* ook in onze woordenboeken.

Namen. D. VANDERMAESEN.

Deze en volgende aanhalingen zijn getrokken uit : **Een rit naar den Gletscher Le Marboré** (*Belfort*, 3e jaargang, nr 8, bl. 128).

« Reeds in het vroege morgenuur, bij een rozigen glimlach des dagenraads in de maand Mei, toen de frissche dauwdruppels nog aan de grashalmen en bladen wiegelden, stond het bestelde rijtuig, met vier vlugge paarden bespannen, vóór de poort van ons logement op la Place Communale te Lourdes gereed. »

— *de dauwdruppels wiegelden* : *glinsterden* ware juister; wij zouden schrijven : *toen de frissche dauwdruppels nog aan de wiegelende grashalmen en bladen glinsterden...*

— *in het vroege morgenuur* : *in den vroegen morgen* verdient de voorkeur op *morgenuur* (heure matinale).

— *vlugge* : beter *flinke*, daar *vlugge* slechts kan gezeid worden van stappende of loopende peerden.

— *logement* : lees liever : *gasthof*.

« Men weet, dat die tochten van twaalf uren altijd met drie of vier Bretagneesche peerden gebeuren en dat die goedgevoetende en fiere dravers halverwege nog door vier anderen vervangen worden. »

— *Tochten gebeuren* niet, maar *worden gedaan*.

— *goedgevoetende* is even mis als *snelgewiekende* en *sterkgespierende*; 't moet *goedgevoete* zijn.

— *vier* (anderen) is hier overtollig; daarenboven komt het in tegenspraak met het voorgaande *drie*.

« Schoon weer en een wolkenlooze hemel begunstigden niet weinig de pelgrims op den rit. »

— *wolkenlooze* : het achtervoegsel *loos* beteekent het *nadeelig* gemis van hetgene de stam beduidt; *onbewolkte* ware beter.

« De gansche tocht liep door eene aaneenschakeling van bergen en valleien, hier met dorpen, ginder met steden tegen hoogere of lagere glooiingen vastgeklampt ; nu eens met dichten plantengroei, bosschen, weiden en landerijen versierd, dan weer met reusachtige rotsbanken opeengestapeld, die op menige plaats over het hoofd van den reiziger heendreigen. »

— *De gansche tocht* : wij verkiezen : *gansch de tocht*, omdat *gansche*, in 't eerste geval, te veel den aard heeft van een bijvoegl. woord van hoedanigheid.

— *vastgeklampt*, *versierd* en *opeengestapeld* moeten, volgens de zinwending, betrek hebben op hetzelfde woord. Op welk woord is 't hier?

« Het rijtuig rolde meermalen zoo diep tusschen de hooge bergen en gapende afgronden voort, dat men te midderdag en bij een onbewolkten hemel de zon niet kon zien. »

— *gapende afgronden* vraagt hier het lidwoord *de*.

— hoe beletteden die *afgronden* de zon te zien??

— *onbewolkten hemel* is er te veel; want zelfs op het vlakke land kan men de zon niet zien bij een bewolkten hemel; beter ware : *te midderdag aan den onbewolkten hemel*.

« Somtijds was het in de diepe valleien zoo warm, dat de paraplui voor parasol moest dienen. Geen verkwikkend windje waaide er, geen enkel zuchtje verfrischte de lucht, alles was op de reis bladstil, enz. »

— *op de reis* moet weggelaten worden.

« Een geruimen tijd volgt de Gave den reiziger, zij stuwt haar schuimend water van rots op rots voort, terwijl wij langs de steile glooiing van haren oever heenreden en den stroom op sommige plaatsen meer dan honderd meters beneden onze voeten zagen voortbruischen. »

— *Een geruimen tijd* : *een groot eind wegs* ware beter, vermits er hier geen spraak is van tijd, maar wel van afstand.

— een punt-comma achter *reiziger*.

— *beneden onze voeten* wordt niet gezegd van reizigers, die in een landau zitten.

— *zagen voortbruischen* : men *ziet* het bruischen niet, maar men *hoort* het; juister ware : *zagen voortschuimen* of *voortwoelen*, en hooger zouden wij *schuimend* door *bruischend* vervangen.

— het voegwoord *terwijl* doet de verschillende tijden *stuwt* en *heenreden* leelijk tegen elkander stooten.

« ...... naar de rivier, die dikwijls zoo diep beneden den rijweg voortrolt, dat zij een slingerslangerig lint toeschijnt, ofschoon hare bedding vele meters breed is. »

— vóór *slingerslangerig* behoort het woord *slechts*, in tegenstelling met het volgende : *ofschoon*... enz.

— *vele meters* is te onbepaald ; *verscheidene meters* ware juister.

« Op menige plaats ziet men bosschen hangen, waartusschen eeuwenheugende stammen, hier met villas, ginder met stulpen, te midden van een prachtigen plantengroei wegschuilen. »

— *waartusschen* : lees : *waarin* ; of laat liever het woord *stammen* uit, die met geene villas en stulpen tusschen de bosschen kunnen wegschuilen.

« Hooger rijzen weer andere bergen, waarop nu eens torens gebouwd zijn, dan weer ruïnen wellicht van feodale burchten tronen. »

— *tronen* is te sterk na *gebouwd zijn.*

— *torens zijn gebouwd*, *burchten tronen* : Wij lazen liever : *Hooger rijzen weer andere bergen*, *waarop nu eens statige torens*, *dan weer ruïnen..... enz... tronen.*

— *wellicht van feodale burchten* behoort tusschen twee comma's te staan.

Kortrijk. J. B.

HULDE DES HARTEN

AAN DR. AUG. SNIEDERS.

VIJFTIG jaar zijn heengevloden
  Over 't werk van uwen geest,
Vijftig jaar zijt gij een zegen
  Voor het Vlaamsche volk geweest!

Bij den avond van uw leven,
  Haalt geen vreugde bij 't gevoel :
« Dag op dag, nu half een eeuwe,
  « Streed ik voor het edelst doel;
« Vlaandren, taal en eigen zeden,
  « Godsdienst, plicht en burgerdeugd,
« Wilde ik leeren schatten, minnen:
  « 't Was het droombeeld mijner jeugd,
« 't Was de prikkel rijper jaren,
  « En mijn grijsheid vindt haar lust
« In den heilgen strijd mijns levens,
  « Waar mijn hoop gansch in berust.
« Zoet gedenken, zalige avond!...
  « 'k Voel een traan in ieder oog...
« Reine peerlen van mijn harte,
  « Rijst als dankgebed omhoog! »

Heil U, brave — gouden harte,
  Heil U, denker — edel hoofd!
Heil, die uit uw rijke gaven
  Werken wrocht, die onverdoofd

Hunne glansen zullen spreiden
  Bij den christen Vlaamschen haard,
En het Vlaamsche hart verwarmen
  Voor den eigen Vlaamschen aard;
Werken, met het hart geschreven,
  't Onverbasterd Vlaamsche hart,
Dat het ware en schoone huldigt,
  En den boozen tijdgeest tart
Azend steeds op goud en gunste,
  Wroetlend in den driftenpoel,
Om dáár 't heil uit op te raaklen,
  Valsch geschat als levensdoel;
Werken, die de Moedertale
  Fier ten toon spreidt als een schat
Onder al de puikjuweelen,
  Die haar letterschrijn bevat.
Heil U, die zoo lang en machtig
  't Wapen van het dagblad torscht,
Voor de welvaart in den lande,
  Voor het heil van Volk en Vorst,
Voor den bloei der grijze stede
  Zittend op den Scheldeboord,
Die gij mint als eene moeder,
  Wie geheel uw ziel behoort!

Heil U, dichter, heil U, strijder!
  Groot en heerlijk staat uw werk!
Dankbaar voor uw rustloos pogen,
  Zegent U èn Staat èn Kerk.

Zal uw penne nu beroesten
  Na de noeste, zware taak?
Forsch uw stemme niet meer klinken?
  Eindigt nu uw lange waak?
Neen, o neen! de zoon van Vlaandren
  Hoopt nog op uw scheppingsmacht,
't Jongste van uw geesteskindren,
  « Ryfka » toont nog jonge kracht;
Neen, nog zult gij 't wapen klemmen
  In uw stalen reuzenhand,

En nog roem op roem bevechten
  In den kamp voor God en land;
Neen, gij kunt, gij zult niet rusten,
  Nu de vijand, naakt en driest,
Met zijn plannen uit durft komen
  In een duivelsch brein gegist!

Meester in de letterwereld,
  Slaver op het eelst gebied,
Die de rechte, de eigen wegen
  Uwer roeping nooit verliet;
Steunpilaar van Kroon en Alter,
  Zanger van der vadren waard',
Geeselroê van drift en ondeugd,
  Leeraar aan den Vlaamschen haard,
Waar, in 't kleed der fantazije,
  't Woord uws braven harten boeit,
En de zielen, innig luistrend,
  Voor de christendeugd ontgloeit :
Paus en Koning, Belgie, Neerland,
  Brachten titel U en eer,
En het Vlaamsche volk, zijn liefde,
  U voorzeker waard nog meer.
De afgunst ook was U ten deele
  't Gift der onmacht ook uw loon...
Want de nijd, spijts zijn bedoeling,
  Vlocht ook mee uw zegekroon :
Zijn venijn verkloekte uw gaven,
  Scherpte uw rijke vindingskracht...
En het haatlijk, vuig gebroedsel
  Sloop terug in zijnen nacht.
Zoo de mostplant, immer knagend
  Aan der eiken ruwe schors,
Mag den woudreus niet verhindren
  In zijn steigren fier en forsch.

Lettervorst, gevierde kamper,
  Veel, zeer veel schonk U de Heer;
Dankbaar voor de rijke gaven,
  Bracht gij veel ook tot zijn eer.

En ook Hij, die U zag woekren,
  Met uw rijkbedeeld talent,
Zal U 't loon der braven schenken,
  Dat de wereldling niet kent :
Stille vroolijkheid des harten,
  Kalmen avond van 't bestaan,
Zalig uitzicht op een leven
  Waar de lauwren niet vergaan.

P. A. DE VOS.

Antwerpen, 1 Januari 1895

HET BROOD DER STERKEN.

'T WAS oorlog in de Krim. De Franschen
Beschoten Malakoff van uit hun' schansen.
De kans stond schoon : men zou een uitval doen.
En op 't geschal der krijgsklaroen,
Daar stormen duizend dappre Franschen
Vooruit in 't strijdperk vóór de schansen.

Zij loopen dwars door vuur en schroot,
Dat moord verspreidt, dat kwetst en doodt;
Doch, wie er rechts of links ook vallen,
Geen wijkt noch wankelt, geen van allen.
— De bron van zooveel heldenmoed?....
't Is Dr. SONIS, die wondren doet :
Hij, officier, geeft vastberaden
't Bevel tot ongehoorde daden.
Zijn blik is kalm, 't gelaat blijft fier :
Er rilt geen zenuw, roert geen spier;
Als staal, zoo stevig staat zijn moed....
En dat stort allen kracht in 't bloed.

Zoo werd de zege dra bevochten;
En, toen zij wat verpoozen mochten,
Kwam tot SONIS het opperhoofd
Van 't leger. Hoort, hoe die hem looft
En prijst, en eindigt met te vragen,
Hoe hij zoo stout zich dorst te wagen.
— « Ik was bereid! » — zoo klinkt het wederwoord :
« 'k Had Jezus, mijnen God, ontvangen,
« En brandde vurig van 't verlangen
« Bij Hem te zijn in 't hemeloord! »

1894. FRANS WILLEMS.

MUZIEK EN DANS.

Een lief tafreeltjen, inderdaad!
Daar, in de smalle dorrepsstraat,
Een arme onnoozle bedeljongen,
Die vóór een deur te *spelen* staat;
En, uit het huis vlug bijgesprongen,
Drie kindjes, hupplend op de maat.

Let, hoe ze elkaar de handjes bieden,
Zich scharen tot een' rondedans;
En, hoe van ver ginds de oude lieden
Het aanzien, 't oog vol vreugdeglans!

Danst, lieve kleinen, lustig voort!
Aan u de ware vreugd behoort :
De groote menschen moeten lijden;
Maar mogen toch, op tijd en stond,
Zich met de kleinen meê verblijden :
Danst dus, gij knaapjes, vroolijk rond!

En gij, mijn arme bedeljongen,
Gij hebt uwe aalmoes wel verdiend :
Ons heeft uw spel tot vreugd gedwongen;
Smaak nu ook vreugde, gij, mijn vriend!

Antwerpen, 1894. FRANS WILLEMS.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Adolf Van Gelder. Treurspel in 5 bedrijven, in Nederlandsche verzen, door LODEWIJK D'HAEM. — Antwerpen. Drukk. H. en L. Kennes opv. van L. Gerrits, Markgravestraat, 17.

In Nederlandsche verzen : met andere woorden, in Alexandrijnen. Het Alexandrijnsch vers nu, met zijn gaven heeft ook zijn gebreken. Vooral stelt het bloot aan 't gevaar van eentonigheid. Heele bladzijden zesvoeters achtereen te moeten *lezen*, is niet verkwikkend. Bij de voorstelling echter vermag een behendige voordracht zeer veel. Ware het wellicht niet wenschelijk voorgoed aan het Heldenvers in dramatische werken te verzaken, en het liever bepaald te vervangen door de vijfvoetige rijmlooze iambe? — Toch aarzelen wij niet te verklaren dat de schrijver met opmerkelijke behendigheid zich van deze hinderlijke versmaat heeft weten te bedienen, en dat de kernachtige, krachtige regels waartoe zij overigens goed geschikt is, veelvuldig voorkomen. Op enkele taalvlekjes (met het geslacht van sommige woorden ligt de schrijver blijkbaar overhoop) stappen wij heen, daar wij toch voor het overige den heer d'Haem gelukwenschen om de sierlijkheid en de zuiverheid van de taal waarin zijn stuk geschreven is.

En nu de inhoud. De tragische geschiedenis van Adolf van Gelder's opstand tegen zijn vader Arnold, werd meer dan eenmaal reeds op het tooneel gebracht. De wijze waarop ditmaal gepoogd werd ze dramatisch voor te stellen, geeft blijken van wezenlijken aanleg bij den schrijver, en van gewetensvol pogen om wel te doen. Er behoort toch eene groote behendigheid toe, om in een treurspel van vijf bedrijven geen enkele vrouwenrol te laten voorkomen, en tezelfdertijd den lezer het pijnlijke gevoel te sparen van de groote moeilijkheid die overwonnen werd. Wij zijn daarenboven geneigd om te gelooven dat de indruk bij eene voorstelling veel gunstiger zoude zijn dan de indruk welken de lezing teweegbrengt. Wegens de gekozen versmaat vooreerst, zooals wij hooger bemerkten; en ook wegens het groot getal optredende personen, wat bij het lezen altijd tot verwarring aanleiding geeft.

Wij twijfelen er echter aan of zelfs bij eene goede voorstelling het tooneeltje tusschen den jongen Frederik van Ysselstein en zijn speelmakker wel de goedkeuring zoude wegdragen : strijdt het niet

in hooge mate tegen de natuurlijkheid, tegen de waarschijnlijkheid jonge knapen zóó te laten spreken? — Doch dit aanvangstooneeltje is bijzaak. Een ernstiger grief is de onwaarschijnlijkheid van het heel en al theatrale optreden van Antoine Dabasson; het is een der hoofdrollen, en het is ons onmogelijk ze niet te aanzien als volkomen mislukt. Het aanwezig zijn van deze rol, en het feit dat Adolf van Gelder met te weinig uitsprong geboetseerd is, dat hij al te zeer als den speelbal, « als het slachtoffer zijner overmachtige drijvers » voorgesteld wordt, om eene overweldigende belangstelling te kunnen opwekken, ziedaar, dunkt ons, twee groote gebreken.

Het is de eerste maal dat wij den naam van den schrijver ontmoeten. Wij vermoeden dat Adolf van Gelder een eersteling is. De goede hoedanigheden waarvan het stuk blijken geeft, doen het ons aanzien als een heerlijke belofte voor de toekomst. « Moge dit treurspel » — deze woorden waarmede de schrijver zijne inleiding besluit nemen wij over, om de vereerende getuigenis welke zij afleggen van zijne opvatting der roeping van den tooneelschrijver — « moge dit treurspel, niet door het karakter enkel van zijn hoofdheld, maar door het geheel der handeling, die zedelijke verheffing bewerken, welke wij beoogden bij de opvoering van dit schrikwekkend voorbeeld van Gods straf over den heerschzuchtige, over den ontaarden, ondankbaren zoon.

's Avonds rond den Heerd of Vlaamsche Volksvertellingen door TH. VAN HEUVERSWYN, te Asper. 1e Bundeltje, behelzende 1) Sneeuwwitje, 2) Van de drij koningsdochters, 3) Van de drij schoenmakers, 4) De moeder op zoek naar haar kind. — Thielt, P. Pollet-Dooms, uitgever, 1894.

Een werkje voor de kinderen. In de uitgebreide kinderliteratuur zijn het immer nog de wondervertellingen van « 's avonds rond den haard » welke bij het kleine volkje den meesten bijval vinden, en op dezen bijval mag men met zooveel te meer vertrouwen rekenen naarmate de toon minder boeksch en zedeleerend is, en er meer naar streeft om zoo getrouw mogelijk den toon en den draai te bewaren, dien ze hadden in Grootmoeders mond. De vier vertellingen welke dit eerste bundeltje behelst hebben wij met het meeste genoegen gelezen. Alleen schijnen ons de zedelessen, welke de schrijver er uit wil afleiden, wel van zeer verre er bij gehaald.... Wat de taal betreft, schijnt de schrijver ernaar te streven om als het ware het midden te houden tusschen het Westvlaamsch en het Nederlandsch. Waar wij hem onvoorwaardelijk mede kunnen geluk wenschen, is de keus van de vertellingen welke hij ons aanbiedt, en de boeiende eenvoudige verhaaltrant; en wij drukken de hoop uit dat nog menige dergelijke bundeltjes op dezen eersteling mogen volgen....

Jan van Ruusbroec's Taal en Stijl, door Dr. H. CLAEYS, pr., werkend lid der Kon. Vlaamsche Academie. Gent, A. Siffer, 1894. (Overgedrukt uit de *Verslagen en Mededeelingen.*)

Na den ruimen lof dien de E. heer J. Claerhout in zijn Drie-

maandelijksch Overzicht (*Belfort*, nummer van September en October, bl. 200) aan de puike feestrede van Dr. H. Claeys heeft toegezwaaid, kan het volstaan onze volkomen instemming daarmede uit te drukken, en voor eigen rekening den wensch te vernieuwen dat ze opnieuw gedrukt en onder de leerende jeugd verspreid worde, om Ruusbroec's roemrijken naam in breederen kring te doen huldigen, en te maken dat de kennismaking met de edele taal welke hij schreef weldadig en opwekkend werke op de geestdrift van het jongere geslacht. De studie onzer Middelnederlandsche Letterkunde is, wat België betreft, een nieuw tijdperk van groote en vruchtbare bedrijvigheid ingetreden, sedert de stichting der Kon. Vlaamsche Academie, en in hoofdzaak dank aan haar. Niemand zal wel op dit oogenblik dit nog kunnen betwisten, na de reeks uitgaven waarop zij kan wijzen, na de reeks prijskampen welke zij uitschreef en die een zoo krachtigen prikkel tot ernstige gewetensvolle taalstudie gebleken zijn. De studie van Ruusbroec's leven en werken is er ten zeerste door gebaat geworden. En van Ruusbroec mag het gezegd : hoe beter gekend, hoe meer bewonderd. De bekroonde verhandeling van Dr. W. de Vreese zal een kostelijke aanwinst zijn voor het beter kennen van den grooten mystieker; de redevoering van Dr. H. Claeys is de welsprekendste vertolking welke wij konden wenschen, van deze stijgende bewondering, die met de nadere kennismaking gelijken tred houdt...

Klaaskensdag. — Sint-Niklaasche vertelling, gedicht door A.-J.-M. Janssens, Briefw. lid der Kon. Vlaamsche Akademie. — Gent, Samenw. drukkerij « Het Volk », Oudburg, 32, 1894. — 16 bladz.

« Ik heb gepoogd, in een boeiend verhaal, uit den mond des volks afgeluisterd en met de fijnste verzinsels der kunst voltooid, *de vrouw van den ambachtsman* in het helderste licht te stellen als *zijne zoete troosteresse en zijne wakkere medehelpster.* »

In dier voegen wordt door den beminnelijken dichter en volksvriend, aan de « Eerzame lezeressen der Christene Vrouw » wien hij het als een geschenk aanbiedt, het doel verklaard dat hij zich stelde bij het schrijven van zijn eenvoudig en gemoedelijke verhaaltje.

Omdat de Sint Niklaasgedichten evenals de Kerstgedichten een zoo alrijk geslacht uitmaken, heeft men het recht veeleischend te zijn, vooraleer te besluiten tot het loven en prijzen.

Nu, dichter Janssens vertelt zoo hartelijk, hij is zoo waar en zoo trouw in het opmerken en het weergeven, dat men al spoedig medegesleept en geboeid wordt, en na de lezing het gemengde gevoel in zich bespeurt van dankbaarheid voor den dichter, bewondering voor het gedicht, en spijt dat het niet veel langer was...

Letterkundige eigendom. — Eene belangrijke rechtsquaestie. — In het begin der maand December 1894 zou te Gent, op den Nederlanschen Schouwburg, een historisch drama worden opgevoerd, getiteld : *De zoon die zijn vader onthoofdt*, door den heer

Bruno Block, geschreven over een dertigtal jaren, en waar kleine zangstukjes van Karel Miry in voorkomen. Daags vóór de aangekondigde opvoering, om 1 ure, ontving de schrijver een bevel om zich te 4 uren in het kabinet van den heer Onderzoeksrechter te bevinden. Hier werd hem bekend gemaakt dat vanwege den heer G.-M., schoonzoon des muziekdichters, verbod was gedaan zijn stuk te laten spelen, zooals op 't program was aangekondigd.

Men dient te weten, dat de muziek der gemelde stukjes niet meer in het bezit was van den Schrijver noch van den Bestuurder van het Nederlandsch Tooneel. De heer Block verklaarde aan laatstgenoemde, dat de Tooneelmaatschappij *De Fonteinisten* voorzeker deze muziek in hare bibliotheek had, doch de Bestuurder verkoos nieuwe muziek te vragen aan den heer O. Roels, iets wat de Schrijver toestond.

Na de gegevene uitleggingen werd den bestuurder van het Nederlandsch Tooneel voor ditmaal, gezien de weinige tijd, welke overbleef om naar de noten van Miry verder te zoeken, oorlof tot spelen gegeven, doch zonder muziek, maar — zoo luidde het bevel van den Magistraat — 't stuk mag, in het vervolg, niet meer worden vertoond zonder Miry's zangstukjes.

Velen, zeer velen zijn er, die den eisch van den heer G.-M., door den heer Onderzoeksrechter deugdelijk erkend, gansch ongerijmd vinden, terwijl een ander bekend Magistraat de meening uitdrukte, dat de eisch geen grond had. Wij scharen ons, zonder aarzelen, aan de zijde van den laatsten Magistraat.

Ware het tooneelwerk in quaestie een zangspel, groot of klein opera, of klucht-opera, wij zouden de beide eischers gelijk geven, daar, in stukken van dien aard, de muziek kan geacht worden meer belang te hebben dan het libretto. Maar in een drama! Hier is de zang, vooral in 't besproken werk — vier kleine stukjes — slechts van bijkomende waarde. Bovendien, de titel van des heeren Block's drama geeft niet : door Block en Miry, wat eene samenwerking zou beduiden, maar enkel : « met muziek van Miry », gelijk voor honderde andere tooneelgewrochten het geval is, zonder dat het ooit eenen toonkunstenaar in het hoofd is gekomen te beweren, dat hij het minste eigendomsrecht daarop heeft te doen gelden. Te minder is zoo 'n pretentie voor de muziek van een drama voor te brengen, daar dit even goed zonder, als met zang, kan vertoond worden.

Bestond er tusschen den Schrijver van het drama en Miry eenige overeenkomst, eenige verbintenis, mondeling of schriftelijk, aangaande de vertooningen? Niet de minste. Miry had de zangstukjes — weinig beduidend — geschreven om zijnen vriend Block genoegen te doen, dus een geschenk.

Nu, wie een geschenk, om 't even van wien, ontvangt, handelt er meê naar goeddunken, en vervangt het door een ander, zoo dikwijls hij begeert.

Schijnbaar is deze quaestie van gering belang, maar, onzes inziens, verdient zij onderzoek, en ja, bepleiting, omdat, moest de pretentie van den heer G.-M. worden aangenomen, het eigendomsrecht der tooneelschrijvers daardoor niet weinig zou bekrompen zijn. Ons komt het voor, dat de schrijver van een drama, of blijspel, waar de zang onbeduidend is, en waaromtrent geene overeenkomst tusschen letterkundige en componist bestaat, uitsluitelijk, volkomen, dient meester te blijven van de manier, op welke hij zijn stuk wil opgevoerd zien.

De eisch : het stuk nooit meer te vertoonen zonder de muziek van Miry, is te minder aannemelijk, aangezien hij den heer Block bepaald berooft van 't genot zijns letterarbeids — *uitsluitelijk zijn eigendom.* — Zoo zou het kunnen afhangen van eenen tooneelbestuurder, of van eene tooneelmaatschappij, om de opvoering van een stuk voor altijd onmogelijk te maken, onder voorwendsel dat één, of een paar daarvoor geschreven muziekstukjes, onvindbaar zijn geworden!

Wie durft zulke gedrochtelijkheid houden staan? D.

Eene « hooggeleerde » klucht. — Door een lid der redactie van een te Gent verschijnend politiek-« letterkundig » weekblad (zóó wordt hier algemeen gezegd) is aan de *Indépendance belge* (of aan *le Petit Bleu*, wat hetzelfde is) een aanval gezonden tegen de Regeering, over de samenstelling der jury voor den vijfjaarlijkschen prijskamp van Nederlandsche letterkunde. Denk eens! de jury zou niet bevoegd zijn om een oordeel te vellen over schriften van vrijdenkers, broeders en vrienden, neven en nichten..... De correspondentie, hier bedoeld, verschijnt in het fransquillonsblad van Brussel als..... gezonden uit Holland, maar zóó nuchter, zóó onnoozel, dat de briefschrijver zich verraadt door zijne naïeve redeneering en door 't opnoemen van een paar personen, die naar bekend is, hem nauw, aan het harte liggen. Bij voorbeeld ; de veronderstelde Hollander » weet hoegenaamd niet, wie de heer J. Bols is, deel makende van gezegde jury ; niemand in Holland kent hem, maar de schrijver weet niettemin dat hij een « vrome zielenherder » is. Een echte (of nieuwbakken) Hollandsche protestant, die eenen nederigen Brabantschen dorpspastoor kent — wonderlijk, hé?

Met drie leden der jury zou de Gentsche « Hollander » nog al kunnen vrede hebben; met eene zekere dosis toegevendheid van zijnen kant — hoe grootmoedig! — zou hij deze wel bij de jury laten ; maar de drie anderen hebben volstrekt geen kennis van « kunst of letteren ».

Nu komen een doctrinair blad in Antwerpen (altijd gereed om de Konink. Vlaamsche Academie afbreuk te doen), en het Gentsch weekblad, hiervoren bedoeld, op bedroefden toon jammeren, dat tot zelfs in « Holland » de samenstellig der jury voor den vijfjaarlijkschen wedstrijd wordt gehekeld....

De klucht is *te* grof! In de veronderstelling, dat een enkel Noord-Nederlander zou weten dat hier in België een vijfjaarlijksche wedstrijd voor letterkunde bestaat, is de vraag : wie, over den Moerdijk, bekreunt zich zóó zeer met *onze* zaken, om daarvoor een briefje te zenden aan *le Petit Bleu?!*

Zou er, bij geval, niet een zierke meer familie-, dan letterkundig belang in dit spel zijn? Ons, althans, schijnt dit te meer zóó, daar voor de jury voor den driejaarlijkschen prijskamp van tooneelliteratuur, ook uit leden der Koninkl. Vlaamsche Academie bestaande (en vermoedelijk eveneens « onbevoegd » voor den Gentschen « Hollander ») geen briefje aan *le Petit Bleu* is gezonden. De geleerde briefschrijver heeft zeker geen bloedverwanten onder de tooneelschrijvers?

P. S. Misschien heeft de Gentsche « Hollander » reden, om bevreesd te zijn voor partijdigheid in de beoordeeling. Naar het schijnt, heeft de wonderlijke jury, meest uit klerikalen bestaande, hare werkingen begonnen met de kiezing van een... liberaal, tot voorzitter.

Laat ons nu eens veronderstellen dat de prijs zou toegestaan worden aan een geestverwant van den « Hollander ». Zou de jury dan nóg onbevoegd zijn? En zou, om deze reden, de prijs door den verkorene geweigerd worden, gelijk Maeterlinck deed over een paar jaren? J.

Davids-Fonds. — Naar we vernemen is eene nieuwe afdeeling van het Davids-Fonds tot stand gekomen te Pervijze (West-Vlaanderen), dank aan de bemoeiing van kanunnik Duclos, pastoor aldaar.

Op Zondag 27 Januari gaf de afdeeling Zele een tooneelkundig feest; de leerlingen van de muziekschool van het Davids-Fonds deden er zich op toejuichen en de heer De Beucker hield ook eene voordracht : « *Over de warmte* ».

Kon. Vlaamsche Academie. — In hare zitting van Januari heeft zij besloten letterkundige studies uit te geven over vier Vlaamsche schrijvers, die eenen bestendigen roem in de letterkundige wereld verworven hebben : kanunnik David, Ledeganck, Dautzenberg en Dr. Snellaert.

De studie van David zal geschreven worden door kanunnik Daems; deze van Ledeganck door den eerw. heer Dr. H. Claeys; deze van Dautzenberg door E. Hiel en deze van Snellaert door J. Obrie.

— **Keurraad** van den vijfjaarlijkschen prijskamp voor Vlaamsche letterkunde, 9[de] tijdperk dat met einde 1894 gesloten werd, de heeren : J. Bols, S. Daems, Fr. de Potter, A. Janssens, L. Mathot, P. Alberdingk Thijm, C Hansen. — Keurraad voor den driejaarlijkschen prijskamp voor tooneelletterkunde : de heeren Alberdingk, de Potter, Hiel, Michiels en Sermon.

Allerlei. — Peter Benoit legt de laatste hand aan zijn lyrisch drama *De laatste dagen van Pompeï*, getrokken uit het werk van

Bulwer Lytton. — Hector Plancquaert bereidt een volksdrama, *De Werkstaking*. — De derde aflevering is verschenen van *Woordenschat*, verklaring van woorden en uitdrukkingen onder redactie van Taco de Beer en Dr Laurillard; zij bevat letter *C*. — Van twee Nieuwe-Gidsianen is verschenen : *Verzamelde opstellen* (kritieken) van Louis Van Deyssel, *Studies* (ook kritieken) van Frederik van Eeden. — Te Rotterdam verschenen bij Ditmar *Nederland-Lombok* met schetsen, teekeningen en letterkundige bijdragen; uit Vlaanderen treffen wij er aan van V. Loveling, Hiel, Frans de Potter, Paul Fredericq, Maurits Van Lee en Prof. Logeman. — Professor Dr K. Florenz, van de hoogeschool te Tokio in Japan, gaat een bundel Japansche gedichten uitgeven, in het Duitsch door hem vertaald onder den titel *Dichtergrüsse aus dem Osten*. — Dr J.-G. de Vries heeft aan zijn beroemden vader een blijvend gedenkteeken opgericht door de uitgave te bezorgen van Mathias de Vries' *Verspreide taalkundige opstellen* (1849-1887). Leiden, Sythoff. — Samuël Smiles, schrijver van *Help u zelf*, geeft eene levensbeschrijving uit van John Wedgwood, grondlegger der naar hem genoemde aardewerk-nijverheid. — Van het groot *Woordenboek der Nederlandsche taal* hebben wederom twee afleveringen het licht gezien. *Ooit* tot *Oorlogspantser* is geheel bewerkt door eenen Gentenaar, onzen medewerker Dr W. de Vreese. Onze beste gelukwenschen. — Van L. Couperus is van de pers gekomen *Reisimpressies;* van Pol de Mont een bundel gedichten in prachtuitgave, *Iris* (15 fr.); van Emmanuel Hiel, insgelijks een nieuwe dichtbundel, *Symphoniën* (2,50); van Professor Haller eene Vlaamsche vertaling van *Theocrites;* van Jan van Droogenbroeck *Afrika*, eene vrije vertaling in verzen van het bekroond antiesclavagistisch drama van Senator Descamps. Het Vlaamsch stuk is te Brussel met veel bijval reeds verscheidene malen opgevoerd geweest. (Prijs 2,50.)

— Het Volapuk van priester Schleier wordt als wereldtaal verdrongen door het *Esperanto*, zoo genoemd naar zijnen uitvinder den Rus Dr Zamenhof die met dien deknaam teekende (Esperanto = hopende). De nieuwe taal schijnt zangerig en zoetluidend te zijn en alhoewel aan verschillende talen ontleend het best op het Italiaansch te trekken.

— De gevel der K. Vl. Academie te Gent die schijnt uit witten hardsteen te zijn, gaat afgeschrabt worden, hetgeen een nog grootscher aanzien aan het monument zal geven. Het ouderwedsche stadhuis van Damme gaat ook hersteld worden.

— Te Parijs is het driehonderdjarig bestaan gevierd van den eersten volledigen atlas van Frankrijk. Vóór 1594 was het woord *atlas* niet gekend voor eene kaartenverzameling, het is het eerst gebruikt in 1595 toen Mercator's werk onder den naam van den reus, die heel de aarde schraagt, werd uitgegeven.

— Ter gelegenheid van den 300sten verjaardag van het overlijden van Geeraard Mercator van Rupelmonde, heeft de gemeentelijke bibliotheek van Keulen eene tentoonstelling geopend betrekkelijk het werk van onzen landgenoot. Hij werd geboren te Rupelmonde in 1512 en stierf in 1594 te Duisburg.

— Mrs Francis Hodyson, de beroemde schrijfster van *The Little Lord*, was eene arme dorpsschoolmeesteres, die haar eerste handschrift op oude schrijtboeken moest opstellen, bij gebrek aan geld om papier te koopen; nu heeft zij een jaarlijksch inkomen van meer dan 90,000 p. st. of 2,250,000 fr.

— De aardrijkskundige werken van Broeder Alexis (wandkaarten, kaartenboeken en handleidingen) zijn door den Verbeteringsraad goedgekeurd; de geschiedkundige werken van den heer L. Mathot zijn aangenomen voor de schoolbiblioteeken.

— De Vlaamsche Balie van Gent met verschillende andere Vlaamsche genootschappen, vraagt aan de Wetgeving de inrichting van een Nederlandschen leergang van burgerlijk recht bij de Hoogeschool van Gent. De tijd zal daar gaan zijn dat onze toekomstige magistraten en notarissen bewijzen zullen moeten geven dat zij het Vlaamsch machtig zijn, en het hooger bestuur doet niets om de toepassing dier wet mogelijk te maken.

— In het *Vlaamsche volk* is van de hand van den heer Verhees eene reeks merkwaardige artikelen verschenen over het Panslavisme en het gebruik der talen in de Kamers van 't Buitenland (Oostenrijk, Zwitserland, Kanada, enz.)

— Klaus Groth de bekende Platduitsche schrijver en lid der Koninkl. Vlaamsche Academie, is door den Keizer van Duitschland met eene gouden medalie vereerd.

— Op 31 December eindigde het negende tijdvak van den vijfjaarlijkschen prijskamp der Nederlandsche letterkunde en het dertiende van den driejaarlijkschen voor tooneelletterkunde. Geen prijs is er toegekend in den laatsten staatsprijskamp voor Fransche letterkunde.

— Eene feestelijkheid wordt ingericht om Dr August Snieders te vieren ter gelegenheid van de vijftigste verjaring van zijn intreden in de dagbladpers. Onze beste gelukwenschen aan den verdienstvollen, waardigen en hooggeachten jubilaris.

— Den folkloristen ter lezing aanbevolen : in den *Navorscher* (1894, aflevering 11, blz. 676-702) eene belangrijke bijdrage van den heer G. A. Nauta over *het Einde der Wereld in de Letterkunde der OudeGermanen*.

— Standbeelden of gedenkteekens worden opgericht aan Kardinaal Newman te Oxford, Pater Damiaan te Leuven, Pastoor Brouwers te Bovekerk, Emiel De Laveleye te Luik, Andreas De Weerdt te Deurne, Frans de Cort te Antwerpen, Van Beneden te Mechelen, dichter André van Hasselt, toonkunstenaar Listz.

— Van onzen Vlaamschen begaafden toondichter Paul d'Acosta, wiens werken reeds met grooten bijval te Gent uitgevoerd zijn geweest, gaat men te Luik opvoeren het opera *Téthys*, te Montpellier *Diane Sirynx*, te Antwerpen *Godefroid de Bouillon* en *Macbeth*.

— In den prijskamp der Vriendschap te Roeselare zijn bekroond : de heer J. De Buisson voor de geschiedenis der maatschappij (100 fr.),

de heer C. Vervarcke van Syseele voor een volksboekje over het socialisme (100 fr.), de heer Van den Berghe, leeraar te Meenen, voor een volksboek en de heer Frans Van de Weghe, leeraar te Oostende, voor eene studie over de geschiedenis van het Vlaamsch onderwijs.

— Jostes, hoogleeraar aan de Katholieke Universiteit te Freiburg (Zwitserland), bewijst dat de eerste vertaling van den Bijbel in 't Duitsch door Luther niet gemaak is maar wel door eenen Zwitserschen Predikheer.

— Onze ieverige medewerker Lodewijk Scarpé, Dr in wijsbegeerte en letteren, heeft in den prijskamp van 1894 voor het hooger onderwijs (100 punten op 100) eene reisbeurs bekomen. Wij bieden hem onze hartelijkste gelukwenschen aan.

— Het werk van onzen geachten medewerker Dr Diomeed De Buck *Eléments de pharmacologie générale* en bij onzen uitgever gedrukt, is thans in Spanje vertaald en uitgegeven onder den titel « Elementos Generales de Farmacodinamia, resumen de los conocimientos fisiologicos necesarios al estudio de la terapeutica, para uso de los medicos praticos y de los estudiantes, por el Dr Diomede De Buck, Dremiado por la Real Academia de Medicina de Belgica, traducido al castellano por el Doctor D. José Codina Castellui, Medico, por oposicion, del Cuerpo de la Beneficencia Municipal ».

† **Z. E. H. Jungmann**, S. T. en Ph. D., leeraar van kerkelijke geschiedenis bij de Hoogeschool van Leuven.

Hij was geboren te Munster in 1833 en was verscheidene jaren leeraar in het Seminarie te Brugge.

Hij schreef menige gewaardeerde werken over zijn vak.

† **Christina Rossetti**, eene der bijzonderste Engelsche dichteressen, zuster van den grooten dichter en schilder Dante-Gabriel Rossetti en van den critiek William-Michaël Rossetti. Zij was de « koningin der Praeraphaeliten ».

† **Johnstrup**, Deensche geoloog, vermaard om zijne wetenschappelijke opzoekingen in IJsland en Groenland.

† **Adolf Maton**, hoogleeraar te Leuven, opsteller van *La Revue pratique du notariat belge*. Hij schreef zeer verdienstelijke werken over het notariaat.

† **Charles Secrétan**, leeraar van wijsbegeerte te Lausanne. Zijne leering steunde niet alleen op de rede maar ook op het geweten; van hem verscheen onder andere : *De la philosophie de Leibnitz*, *La Raison et le Christianisme*, *La philosophie de Victor Cousin*, *La philosophie de la liberté*, *L'Idée*, *L'Histoire*.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Tiende jaargang, 1895. Maart, N

HILDA RAM.

GESCHIEDDE het opzettelijk wellicht, dat het Davids-Fonds de laatste dagen van December koos, de gulle dagen der Kerstgeschenken, om het nieuwe bundeltje van Hilda Ram zijne leden aan te bieden? (1)

Juist tien jaar is het geleden dat de Antwerpsche dichteres optrad met haar eerste *Klaverken*, en aan heel ons letterkundig wereldje één kreet ontrukte van blijde verbazing over de boeiende eigenaardigheid van dezen trits keurige, kleurige idyllen.

Dat Hilda Ram schitterend heeft beantwoord aan de hooge verwachtingen welke haar eersteling van hare begaafdheid had doen opvatten, dat komt thans haar tweede *Klaverken* bevestigen.

Hooge verwachtingen!

Men leze in het derde Schetsenboek van Max Rooses, de bladzijden waarin hij den indruk beschrijft dien het bundeltje van tien jaar geleden op hem uitoefende. Max Rooses, - het toonbeeld van den kalmen, bezadigden, gestrengen beoordeelaar, — Max Rooses slaat daarbij een toon aan, die haast lyrisch mag heeten.

« 't Was dezen morgen het prettigste weertje der wereld. Een paar weken reeds was de hemel nukkig, buiig, treurig geweest : motregen in overvloed, een ijzige noordenwind tusschenbeide, geen blauw daarboven, geen lichtglans hier beneden, zelfs geen ferme zomer-

(1) *Nog een Klaverken uit 's Levens Akker*. Drie verhalen door HILDA RAM. Gent, drukkerij A. Siffer, 1894. (Uitgave van het « Davids-Fonds ». — Nr 89.)

vlaag. 's Menschen gemoed werd even overtrokken en somber als zijn dampkring. En zie, daar kwam plots verandering : de wolken weggeveegd, het uitspansel diep blauw, de zonneschijn feestelijk. In den tuin stonden daar straks de bladeren van den druivelaar zich wellustig te koesteren in de najaarswarmte; op straat zag er ieder welgemoed uit, van de groentenvrouw, die haar praatje met de meid ergerlijk rekte, tot den voerman, die genoeglijk op zijn kar gezeten, zich weldeed aan al dat licht en al die lucht. Dat had het vriendelijk zonneken gedaan.

« Ik mag zeggen, dat ik niet minder opgeruimd was dan al die menschen en misschien wel iets meer. Ik genoot, als zij, het opbeurend weer en ik had daar zooeven het eerste stuk gelezen van het prettige boekje, door De Seyn-Verhougstraete in de wereld gezonden : *Op zes weken*, uit *Een Klaverken uit 's Levens Akker*, door Hilda Ram. Er was zooveel overeenstemming met den indruk van den helderen najaarsmorgen daarbuiten en met dien van het frissche tafereel in het boek, dat de eene met den andere samensmolt en alles mij dubbel opgeruimd, gezond en levenslustig voorkwam. Dit had ik voor de helft aan het lieve bundeltje te danken; iets diergelijks, vertrouw ik, zullen er velen met mij nog aan te danken hebben.

« Ik acht het een hoog geluk, wanneer ik, na een Nederlandsch boek gelezen te hebben, het mag toedoen met de woorden : Een dichter is ons geboren! en zelden of nooit sprak ik die met blijder overtuiging uit, dan wanneer ik *Een Klaverken* uit de hand legde.

« Te prijzen is hier volop. Wij hebben aan Hilda Ram eene dichteres, die juist ziet, diep voelt, boeiend verhaalt, rijk kleurt. De drie stukken van haren bundel zijn ongelijk van waarde en verschillend van aard en verdiensten, maar alle dragen den stempel van meer dan gewonen aanleg, van door en door gezonde en genietbare kunst. »

Eenige regelen verder haalt hij de verzen aan, waarmede het oudste der drie stukjes aanvangt, — *Vondelingen :*

Een aardig nest, voorwaar, waar Bastje Mol
Met Trui, zijn blozend vrouwtje, woonde. 't Stond daar
Zoo stil en afgezonderd, juist bij 't splitsen
Van 't kronkelend weegje dat, van 't mastbosch uit,
Liep tot de kerk! Wat scheen dat stulpje lief
Zich schuil te houden achter 't vriendlijk loof
Van 't reuzig beukenpaar, die, krachtig van
Weêrszij omhoog zich beurend, over 't needrig
Vervallend dak hun rijkbebloeide takken
Saamstrengelden, als wilden zij het trouw
Voor wind en storm en zonnegloed beschutten.
Als moede, leunde zich het muurken, vol
Vertrouwen, aan de bruinbeschorste stammen
En vroolijk ruischte, 's avonds, in de kruinen
't Eentonig lied des winds het hutje in slaap.

Vondelingen draagt de dagteekening : Antwerpen, 29en November '82. « Ghephotographiëerd, niet waar? » is de uitroep van Max Rooses. « Beter nog, geschilderd! Als dit nu de eerste verzen zijn, die Hilda Ram schreef, dan vraag ik mij af waarin hare latere deze kunnen overtreffen. »

Doch, halt! En het Derde Schetsenboek toe! Of anders loopen we straks gevaar dat ons eigen artikel niets anders meer zou zijn dan eene reeks uittreksels uit dat van Max Rooses...

Juffrouw Mathilda Ramboux werd geboren in 1860. De verzen van zooeven schreef ze dus als jong meisje van twee-en-twintig jaar. De twee andere vertellingen uit haar *Klaverken* zijn gedagteekend : *Op zes weken*, van 20n Februari '83, — *Tante-Moeder*, van 1n Mei '83. De drie stukjes zijn van klimmende verdienste : de kunstwaarde van *Vondelingen* wordt merkelijk door *Op zes weken* overtroffen; en *Tante-Moeder* spant de kroon.

Zullen wij ze ontleden? Men leze ze. En las men ze indertijd, ze zijn het waard dat men ze herleze, ofschoon aan *Vondelingen* eenheid ontbreekt — het slot beantwoordt niet aan het begin — en dat *Op zes weken* te zeer herinnert aan de *Begga* van Jan van Beers, den Antwerpschen Meester, wiens gedichten blijkbaar van zoo grooten invloed op haar zijn geweest. In *Tante-Moeder*, eene

roerende idylle, en een meesterstukje zoowel om de vinding als om den vorm, treedt de eigenaardige persoonlijkheid der dichteres het duidelijkst te voorschijn. De heldin is een jong meisje, die bij den dood van haar zuster, de leiding van het huisgezin haars zwagers op zich neemt, voor de arme weezen eene tweede, liefdevolle moeder wordt, en de opoffering zoover drijft dat zij zich koel veinst tegenover den jongeling dien zij in het geheim van haar hart bemint, en zijn huwelijksaanbod afwijst wanneer die koelheid hem toch niet mocht ontmoedigen.

In 1886 verscheen, als Uitgave van het Davids-Fonds, een tweede bundel : *Bloemen en Bladeren*. Gedichten van Hilda Ram. Antwerpen, van Os-De Wolf. — Lyrische stukjes voor het meerendeel, waaronder zwakke, goede, en enkele voortreffelijke. Voorts eenige verhalende gedichten steeds in de geliefkoosde maat der vijfvoetige jamben : *Haroen-al-Rasjid's Dood*, een krachtige epische brok; en vooral een paar vertellingen in den aard van haar *Klaverken : Om Moederswille* en *Wanna*.

In de afgelegen wijk der stad, een klein,
Smal straatje... Stil dus, rustig? Waarlijk neen!
Twee jongensscholen, twee! en beide druk
Bezocht door gansch een heir kwaäpitsen, rakkers
Van de ergste soort; en vraag dan : « rustig, stil? »

Die arme juffrouw Nel, in 't huisje ginds,
Potdicht gesloten — 's Zondags slechts en in
Vacantietijd kan licht en lucht daar ingang
Verkrijgen — zou u weenen doen van meelij
Bij 't lang verhaal van al hun plagerijen.
Het arme schaap! nauw heeft ze 't hart nog, soms
Gestolen 't fijn geplooid gordijntje eens op
Te lichten voor een kijkje op straat. Wat heeft ze
Op zulke wijze al « beeldjes met twee kaarskens » (1)

(1) De uitgesteken tong met twee opgeheven vingers daarnevens.

Te zien gekregen, die van afschuw al
De pijpjes van 't gepinde mutsken rond
Haar perkamenten aanzicht trillen deden!
Geen dag of 't is wat versch! « Ouw kwezel » klinkt het
Van 's morgens af, als groet, door 't sleutelgat,
Wijl tingeling! ting, ting! de huisbel gaat...
« Doof zou men worden! zalig wie het is! »
Zucht schuddebollend juffrouw Nel, en denkt
Er ernstig aan, het oude huisje, waar
Ze 't licht voor 't eerst aanschouwde, en waar ze hoopte
Eens stervend 't oog te sluiten, droef vaarwel
Te zeggen. »

Voor de tweede maal, halt! en het bundeltje toe.

Ik wilde U maar een proefje geven uit het eerste verhaaltje, *Om Moederswille*, en stap rechtstreeks over tot de geschiedenis der arme, heldhaftige zwoegster, *Wanna*, het edele beeld der liefde, miskend, belangeloos, en tot de zwaarste offers bereid... Wanna heeft de foltering moeten lijden, dat Geert, de geliefde harer jeugd, haar eene andere verkoos. Het lichtzinnig gedrag van deze vrouw maakt hem thans ongelukkig. En wat doet de arme verstootene? In het geheim legt zij zich de levenstaak op de verdwaalde te redden — en zij slaagt erin; en dank aan haar, de eenzame, verlatene, onbekende, dank aan haar kent het gezin van Geert vrede, welstand en geluk.

Maar dat beeld van Wanna zagen wij reeds? *Tante-Moeder*, die den geliefde der jeugd haar liefde verbergt, die haar hart het zwijgen oplegt en haar eigen levensgeluk ten offer brengt, om zich geheel te kunnen toewijden aan de opvoeding der kinderen van hare gestorven zuster — en thans de arme, edele Wanna : zijn ze geen tweelingzusters?...

En weer twee jaren later, in '88, een nieuwe bundel : « *Verhuizen*. Een Landgedicht in drie zangen. — Gent, Siffer », waarover slechts een paar woorden. « In het verslag over den tienden vijfjaarlijkschen prijskamp der Nederlandsche Letterkunde », deelt ons in eene inleidende nota de schrijfster mede, « werd, naast veel lof over mijn « Klaverken uit 's levens akker » ook de aanmerking gemaakt, dat de vorm dezer idyllen, — rijmlooze jamben —

wel eens dreigde te verloopen in gewoon proza, en dat het dus beter geweest ware, óf berijmde, óf metrische verzen te verkiezen boven de jambische deca- of hendecasyllaben. — Ik heb dezen wenk gevolgd en — *Verhuizen* is geschreven in metrische verzen. » Die groote bekommernis over den vorm, heeft er de inhoud zelf wel niet een weinig door geleden? En vooreerst, had de dichteres misschien niet ongelijk de rijmlooze jambe, dit verhalende vers bij uitnemendheid, en dat haar toch zoo geen slechte diensten had bewezen, nietwaar, te laten varen voor eene reeks proefnemingen met metrische maten?

Eindelijk, nogmaals twee jaar later, in 1890, is het de bekroning in den vijfjaarlijkschen Prijskamp voor Nederlandsche Letterkunde van hare *Gedichten*, op het einde van 1889 te Gent bij Siffer verschenen.

Voor de grootste helft wellicht is deze bundel enkel een herdruk van een aantal lyrische stukjes uit *Bloemen en Bladeren*, en van de verhalende gedichten *Haroen-al-Rasjid's Dood*, *Om Moederswille*, *Wanna*, *Verhuizen*. Eenige nieuwe gedichten van lyrischen aard zijn er bij gekomen; sommige treffen alleen door hunne banaliteit; eenige daarentegen, — bij het neerschrijven hiervan denk ik aan *Droomerij*, — zijn puikstukjes van edele kunst en verhevene bezieling.

Als lyrische dichteres, — laat ons dit in het voorbijgaan aanstippen, — is Hilda Ram niet altijd van middelmatigheid vrij te pleiten. Overigens, dunkt U ook niet, Lezer, dat zij ons daarvan onbewust de verklaring geeft in hare kostelijke bekentenis :

Ze zeggen dat ik een kwezelken ben!
Dat had ik mijn leven niet eens gedacht,
Niet dat ik 't gaarne verblauw of ontken :
De titel kwam enkel wat onverwacht
En trok daarom op de zaak mijne acht.
'k Ging aan 't denken, aan 't peinzen en 't zinnen
Op aard en gewoonte en kleederdracht;
Ja, zelfs beweeggrond bij mijden en minnen,
Bij arbeid en omgang riep ik mij te binnen,
En... 'k moet het bekennen, wanneer *ik* nu fijn

Het een en het ander aaneen ga spinnen,
Dan is 't geen verzinsel, dan is 't geen schijn,
Dan moet ik warempel een kwezelken zijn!

Mag ik het U echter vertrouwen op een zwijgen? Zij is toch maar een stuk van een kwezelken, een kwezelken half-en-half. Trok zij zich de wereld en de menschen in 't geheel maar niet aan, dan hadden we kans dat ze innige mystische liederen zoude dichten, als eene nieuwere zuster Hadewych. En om de kreten van wel en wee der wereldsche lyriek te kunnen slaken houdt ze zich al te omzichtig terughoudend buiten der menschen driften en gewoel. In beide gevallen echter valt het zeer te betwijfelen of zij wel de keurige vertelster ware gebleven, welke wij in ons kwezelken thans mogen bewonderen

Vertellen en beschrijven, dat kan ze, ja! Het zoude wel overbodig zijn dit nog te willen bewijzen, door uittreksels uit de kleinere schetsen, *Kermisvooravond*, *de Bruiloft*, *Herinneringen*, welke in de *Gedichten* voorkomen. Het laatste stukje, *Herinneringen*, leidt ons binnen in de oude vaderlijke smidse, waar als een tenger, ziekelijk meisje de dichteres hare kinderjaren doorbracht, « te midden der neerstige werkliê »,

De arbeid volgend met de oogen,
de handen te zamen — en 't harte
Vol van een wonder gevoel,
half vrees, half vreugdig genoegen.
('t Was haar) een vreemde muziek
't veeltonige heldre geklingklang,
Dat uit de trillende platen
het vroolijk gehamer ontlokte,
Wijl op het aanbeeld, zwaar,
't grofdreunend gebots van den moker
Viel die de maat hield, juist,
maar traag, als 't zijn aanzien paste.
Vinnig en scherp daartusschen
verhief zich 't gekras van de vijlen,
't Heimvol zuchten en snorken,
des blaasbalgs hijgenden adem.
Treffender werd dit geluid,
als eene alles beheerschende basstem

Galmde uit een machtige borst,
en het werken herschiep tot een wellust.
Ieder ontfronste 't gelaat,
elk vaagde het zweet van zijn voorhoofd,
Kwijnende blikken ontvonkten,
gebogen gestalten herrezen;
Luide dan klonk het refrein
en tot koorzang smolten de stemmen....

Dit drietal schetsen overigens, en niet de twee langere verhalen van de zeekust, waarmede hij aanvangt en sluit, — *Zeemanstrouw* en *Wachtend* —, zijn de puikstukjes van den bundel. *Zeemanstrouw*, in rijmlooze jamben, is misschien het zwakste van al de verhalen welke Hilda Ram onderteekende. Doch het is een feit, merkwaardig genoeg om er de aandacht op te vestigen, dat hier weerom, voor de zooveelste maal, de held — Kasper, een eenvoudige, ruwe zeebonk die aan zijne moeder op haar sterfbed plechtig had beloofd voor zijn jongeren broeder niet alleen een vader te zullen zijn,

Maar nog een moeder mee, die voor haar kind,
Als 't nood geeft, 't eigen heil ten offer brengt, —

dat deze Kasper, zeg ik, onze bewondering afdwingt om de grootmoedigheid waarmede hij aan het nakomen van die belofte zijn eigen levensgeluk ten offer brengt.

Wachtend, eene idylle in sierlijke hexameters, verplaatst ons te midden der visschers van Blankenberghe. Geeraart en Gitta, twee visscherskinderen, naast elkaar opgegroeid, dragen elkaar de innigste liefde toe. Het meisje wacht alleen maar op de terugkomst van haren verloofde, om den dag van het huwelijk te bepalen. Geeraart is in zee gestoken om met de nieuwe boot die hij zal bevaren, een proeftocht te ondernemen. Eilaas! een vreeselijke storm rijst op... Nooit zal de jongeling meer terug keeren; terwijl de arme Gitta, met waanzin geslagen, jaar op jaar langs duinen en kuste warend, in tragisch blijde verwachting zijn terugkomst blijft verbeiden.

Nog een Klaverken komt thans, voorloopig, de

reeds tamelijk lange rei gedichten van Hilda Ram op waardige wijze sluiten. (1) De stukjes welke het behelst dagteekenen alle van 1893 : *Klaar*, van Meert '93; *Krukken-Mieken*, van Juni '93; *Boer Balthus*, van November '93.

Het waren burgermenschen,
  Doch braaf en eerlijk als goud.
Ze hielden wel het hoofd wat recht,
  Maar dat misstond hun niet.

Ze waren klein begonnen :
  Hij was een natiebaas;
Zij hield den winkel open,
  Dien moeder hield vóór haar

Hoe rein en net die winkel!
  Hoe lachte u alles toe :
Gewichten en schalen blonken
  Gelijk op 't outer het goud.

't Vernis zelfs van het toogje
  Glansde, als een spiegel, hel!
Zoodat daar menig begijntje
Met een mo dje-pruim zich spiegelde
  En eens trok aan zijn kornet.

Enzoovoorts. — Met deze verzen begint de eerste van het drietal vertellingen, nagenoeg zoo uitgebreid als de beide andere te zamen. *Klaar; eene Antwerpsche burgerdochter van over vijftig jaar*. Het levenslustige dochtertje van een bekrompen en eerzuchtig natiebaaske komt terug van de kostschool. Haar vader droomt voor haar kasteelen en paleizen. Het meisje echter, waarvan het in goede hartelijk karakter ons in een reeks tafereeltjes wordt geschetst, meent het anders. Zij weigert de hand van een rijken, jongen geneesheer. Wat later wil haar vader haar volstrekt eenen ietwat sukkelachtigen maar uiterst welstellenden apothekerszoon tot man opdringen. En wien verkiest zij? — Den armen Jaak,

(1) Van haar verscheen in proza, met de medewerking van juffrouw E. BELPAIRE : *Wonderland*, vertellingen,

den gebrekkigen kantoorklerk, door al hare vriendinnen verstooten en bespot. En hoe zij ten slotte toch haar zin krijgt, en hoe het huwelijk van haar broer met de rijke juffrouw Clorinda voldoening geeft aan de grootheidszucht van het natiebaaske — dit alles vertel ik haar niet na, om U, lezer, het genot niet te bederven wanneer gij Hilda Ram's *Klaverken* zult ter hand nemen.

Krukken-Mieken is het verhaal hoe het arme, brave werkmanskind Veva zich opoffert voor hare zuster, het kranke, doch tevens jaloersche en boosaardige Krukken-Mieken.

De toon was opgeruimd en vroolijk in *Klaas*, grijs en gedempt in *Krukken-Mieken*; *Boer Balthus* is een sterkgekleurde, dramatische en tragische geschiedenis, vol schrille tegenstellingen, eene opeenvolging van aangrijpende toestanden, en tot held — de arme boerenmeid *Wanna*. Boer Balthus heeft Gerrit, een zijner knechten verraderlijk vermoord; het was een weesjongen, die op eenmaal schatten geërfd had, maar dat wist alleen de sluwe, gierige boer, en het geld van den vermoorde was, door middel van een valsch testament, den moordenaar gaan verrijken. Eene alleen vermoedde alles : Wanna. Voortaan leeft zij enkel maar om wraak te nemen, en ten slotte slaagt zij er in de gruwelijke misdaad aan het licht te brengen. Eene enkele bladzijde, die een beroemd tooneel uit Shakespeare's *Macbeth* voor den geest roept, gunne men ons af te schrijven : — het sombere tafereel van Balthus' wroeging en sterfbed :

In Balthus' hoef is rust noch vreê :
krank ligt hij, stervenskrank!
Hij kampt en worstelt met den dood
en ijlt en dwaalt verward. .
Zijn vrouw waart rond zijn sponde heen
in nameloozen angst;
Afgrijzen vult haar 't bevend hart,
een ijzing, naar en bang,
Die ieder woord haar duchten doet,
dat van zijn lippen valt.
Daar heeft hij haar de hand gevat
en trekt haar dichter bij.

« Weet gij, zoo vraagt hij fluistrend haar,
vanwaar ons geld en goed,
Vanwaar al onze rijkdom komt?
En weet gij ook, waarom
Ons ongelukkig kind zoo lijdt?
waarom 't bezeten is? » —
« Dat hoef ik niet te weten, neen!
dat weet ik liever niet;
Zoo gilt ze en rukt zich angstig los.
Wat hoorde ik aan de deur?
Het was, als werd de klink gelicht..... »
Zij slaat van ver hem ga,
Tot hij weer achterover zinkt
en de oogen sluit, vermoeid.
Achter de bedspond schuilt zij weg,
opdat hij haar niet zie.

Maar traagzaam zoekt haar weer zijn blik.
« Vrouw, zegt hij, vrouw, kom bij!...
Hebt gij het nooit bemerkt, wanneer
wij wandelden te zaam,
Hoe, als een vogel zong in 't hout,
zoodra ik nader kwam,
Hij zweeg en wegvloog, en een raaf
zijn plaats al krassend nam?
En... zie toch, vrouw, daar zijn ze weer,
och, zie toch, ginder, zie!... »
En bevend wijst hij op het raam,
waar zich de maan vertoont,
Die met haar rossen, gelen glans
het schemerduister tint
En drijvend door de wolken heen
haar koers ten hooge neemt.
« Waar zijn ze? Wie? Ik zie de maan,
de wolken, anders niet! » —
« En dan die twee, die worstlen, zie!
herkent ge Gerrit niet?
Daar vat hem de ander bij de keel
en werpt hem neder, zie!
En weet gij, wie die andere is? » —
« Zwijg, roept ze, zwijg, gij dwaalt! »
Den voorhang schuift zij ijlings dicht,
ontsteekt de lamp wijl hij
Met gruwelijken spotlach grijnst:
« Ha! ha! ze kent mij niet! »
Nu slaapt hij eindlijk! Slaapt hij? Neen!
Hij heft zijn handen op,

Staart ze aan met strak gespannen blik,
en draait en wendt en keert....
« Vrouw, vrouw, vaag toch mijn handen droog!
roept hij haar angstvol toe;
Ze zijn zoo rood en kleverig;
vaag toch dat bloed er af. »
Die bede weigert zij hem nooit :
met zachte handen strijkt
Ze hem de dorre vingers warm
en zuchtend sluit hij 't oog.

Na dit vluchtig en stuksgewijs overzicht van Hilda Ram's verschillende verzenbundels, zijn thans enkele beschouwingen van algemeenen aard onontbeerlijk, om ons toe te laten over hare dichterlijke bedrijvigheid een rechtvaardig oordeel te strijken. – En vooreerst, welke gemeenschappelijke trekken ontwaart men in deze lange reeks verhalen?

De keus der stof : 't is beurtelings het leven op het land of in de stad of aan zee, maar immer het leven van den kleinen man, den behoeftigen zwoeger, den nederigen burger. De trant, 't is : eene opeenvolging immer van tafereeltjes, treffend door de waarheid der opmerking, de stiptheid der weergave, de smaakvolle, liefdevolle behandeling. De helden, meest zijn het heldinnen; eene vrouw is gewoonlijk de hoofdfiguur; edele, krachtige verschijningen, de vrouwen; ernstig en zwaartillend in hare levensopvatting; vrouwen met een mannenziel, welke in het leven slechts zien de taak die het medebrengt, den last dien het oplegt; wier hoofdgevoel plicht heet, en wier liefde opoffering. De indruk, eindelijk : eene zachte weemoedigheid, voortvloeiend uit den diepen ernst van de levensopvatting; en daarbij een gevoel van zelfbetrouwen, en een haken naar goed te stichten...

Welke rol speelt de liefde in die lange reeks verhalen? Na rijp overleg, luidt het antwoord op die vraag : geene, of althans eene zeer ondergeschikte. Ja, komisch bijna is de indruk, wanneer men nagaat hoe Hilda Ram nu en dan met de liefde omspringt. Een enkel voorbeeld, uit « *Op zes weken* ». De jonge

man, dien zijn vader zoo ernstig heeft aangespoord zich een vrouw te zoeken, heeft aan een meisje, wiens braafheid men hem roemde, eenen brief geschreven. Het antwoord is eene uitnoodiging om zich den volgenden morgen, na de vroegmis, op haren weg te bevinden. Hoewel het een dinsdag is, staat de jongen met zijn beste zondagpak tijdig genoeg klaar.

... Een moedgen blik nog werpt hij haastig in
Den spiegel, grijpt zijn' hoogen hoed, en heeft
Het huis verlaten! Snel ter kerk nu; maar
Daar komt een angstige twijfel zijnen stap
Vertragen : zal hij 't meisje kennen? Ze is
Ja, slank en bruin van haar; maar ach! er zijn
Er zóó zooveel! Hoe onbezonnen! Had
Hij haar door Trien een teeken aangeduid!.....
Wat nu gedaan? En, zie, de mis is reeds
Ten einde! Ewel! het maar gewaagd, er helpt
Hier geen gedraal! Met vragen komt men toch
Te recht!... Zoo 'k durfde, 'k sprak tot deze hier :
Een kleine zwarte..... Neen, dat is ze niet!
En deze dan... een maagre blonde... Neen,
Nog minder; maar daar ginds... Voorwaar, dat moet
Ze zijn! Die frissche blos, toen haren blik
Zich schuchter herwaarts wendde, ja! die heeft haar
Verraden. Ja, dat is mijn Mieken! Nu
Geen twijfel meer, vooruit, Frans, moed! Zoo vader
Dat beven zag! » Maar reeds is ze eenige stappen
Vooruit. Ras volgt hij haar en ziet nu van
Opzij haar lief gelaat, haar malsche wangen. —
O! mocht hij eens daarop een kus... « Ik vraag
Verschooning, juffrouw, zou ik mogen weten,
Begint hij, of ge Mieken Rollens heet? »
Reeds wil zijn tong niet verder; vol verwarring
Terwijl hij naar zijn hoed wou grijpen, heeft hij
Haar hand geraakt en zij, nog hooger blozend,
Maar heimlijk lachend, trok die snel terug.
« Die ben ik, knikt ze 't antwoord. Kom wat voort
En laten wij al gaande spreken. » Gansch
Onthutst, kan Frans geen enkel woordje vinden!
Waar blijft die rappe tong, waar vader met
Zoo'n roem van spreekt?

Een oogenblik. Reeds wijkt
De ontzetting, gansch een vloed van woorden stijgt tot
Zijn mond : « Mijn duurbaar Mieken, laat me dus

U noemen, word mijn vrouwken! 'k Geef u gansch
Mijn hart, ik zal u vurig minnen, en
Als de appel van mijn oog beschermen. 'k Heb
Geen moeder meer, geen enkle zuster. Gij
Zult me alles zijn op aard! Met kloeken moed
Zal 'k werken om u geld en goed te schaffen.
Indien ooit leed u raken wil, ik geef
Om 't af te weren, bloed en leven. Slechts
Een woordje, mag ik hopen, Mieken! spreek! »
Met duizend woorden zweert hij trouw en vuurge,
Onbreekbre liefde...

Onwillekeurig denkt men daarbij aan *Piet Paaltjen*'s meesterstukje :

Aan Rika.

Slechts éénmaal heb ik u gezien. Gij waart
Gezeten in een sneltrein, die den trein
Waar ik mee reed passeerde in volle vaart,
De kennismaking kon niet korter zijn.

En toch, zij duurde lang genoeg om mij
Het eindloos levenspad met fletsen lach
Te doen vervolgen. Ach! geen enkel blij
Glimlachje liet ik meer, sinds ik u zag.

Waarom ook hebt gij van dat blonde haar,
Daar de engelen aan te kennen zijn? En dan
Waarom blauwe oogen, wonderdiep en klaar?
Gij wist toch dat ik daar niet tegen kan!

En waarom dan mij zoo voorbijgesneld,
En niet, als 't weerlicht, 't rijtuig opgerukt,
En om mijn hals uw armen vastgekneld,
En op mijn mond uw lippen vastgedrukt?

Gij vreesdet mooglijk voor een spoorwegramp?
Maar, **Rika**, wat kon zaalger voor mij zijn,
Dan onder helsch geratel en gestamp,
Met u verplet te worden door één trein?

Doch kom! Bekende zij het ook niet zelf, in hare *Gedichten*, hoe zij in haar hoedanigheid van kwezelken zulke vreemde denkbeelden had over de liefde, wanneer zij ons ervan vertelde, op zijn Anna Byns :

Maar liefde, of wat met dien naam men noemt,
Als er wordt getrouwd, — want daarna is 't vergeten —
Ik weet niet, waarom men zoo hoog die roemt!
Ze schijnt me een vergulden ijzeren keten.

Als 't verguldsel slijt, dan eerst komt men te weten,
Hoe zulk een kleinood soms weegt en knelt!
Zelfzucht, niet liefde, moest men 't heeten,
Dat zoeken naar schoonheid, dat zoeken naar geld,
Waar hart, noch geest, noch deugd wordt geteld!
't Is een jacht naar genot, de rest is maar schijn!
Gelukkig is 't niet altoos zoo gesteld!
Toch de nektar keert zoo vaak in venijn,
Dat het, dunkt me, best is kwezelken zijn!

De liefde, voor Hilda Ram, is zoo min mogelijk een hartstocht. Opoffering : zoo heet bij haar de groote veer van de daden der menschen.

Tante-Moeder, Klaar, Veva, de beide Wanna's : in die schildering van de vrouw, die telkens en telkens bij Hilda Ram weerkeert, ligt er stellig iets groots, maar tevens iets eenzijdigs. De kracht hoort den manne. Onder zoovele namen, in zoo zeer verschillende toestanden, is het altijd dezelfde heldhaftige, offergrage vrouwenfiguur, wier karakter ontleed, wier handelingen verhaald worden. Al het overige is bijzaak, en dient alleen om de heldin te doen gelden, en de grootheid te doen gevoelen van hare taak van opoffering en toewijding. Dit is geen verwijt. De kunstenaar, zoolang wat hij levert schoon is, en veredelt en verheft, schept zooals het hem lust; hij moet zelf gevoelen wat zijn aanleg hem in staat stelt voort te brengen. Maar toch — al leest en herleest en bewondert men telkens opnieuw het groote talent van schetsen en schilderen der Antwerpsche dichteres, al brengt men telkens weer hulde aan de kunst van haren vorm en de verhevenheid van hare bezieling, in die eenzijdigheid ligt ook een gevaar, en 't scheen ons plicht daar met nadruk op te wijzen.

Eindelijk : in wat zij schreef tot hiertoe woont de lezer als toeschouwer bij wat Hilda Ram verhaalt; het is een hoogere vorm der kunst, wanneer hij gedwongen is mede te gevoelen, zich te verplaatsen in de toestanden die geschilderd worden, er in op te gaan, als gold het hem zelf. Wij durven vertrouwen, Lezer, dat men ons niet zal beschuldigen van al te groote verwaand-

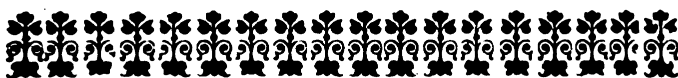
heid, wanneer wij aan het slot van deze beschouwingen de hoop uitdrukken dat, ook volgens uwe overtuiging, Hilda Ram dien hoogeren vorm der kunst bereiken kan, bereiken moet...

Over taal en versbouw zullen wij niet uitweiden. Enkele valsche klemtonen, enkele uitdrukkingen die wij zouden moeten afkeuren, zijn ten slotte maar nietige vlekjes in het geheel. Een wensch echter die ons van het hart moet : moge onze dichteres zich verzoenen met de rijmlooze jamben, die haar vroeger zoo goede diensten bewezen hebben!

« Hilda Ram's *Gedichten*, » zegde de heer Coopman in het Verslag van den vijfjaarlijkschen Prijskamp, « zullen, over het algemeen, om hunnen eenvoud en omdat zij spreken tot de verbeelding en tot het gemoed, even goed begrepen en genoten worden door den gewonen lezer, door de groote gemeente, als door den bevoegden kunstgenoot, die ze nogmaals en herhaaldelijk zal ter hand nemen, om het volledig verband tusschen hunne innerlijke en uiterlijke beteekenis en waarde na te gaan en te schatten, en eindelijk te bevinden dat, uit vele stukken der Antwerpsche dichteres, een menschenhart spreekt, eene warme en zielvolle stem stijgt, gedragen op de wieken eener doorgaans zoetvloeiende en welluidende dichterlijke taal... » Door haren laatsten bundel verdient zij meer en meer dien lof. Tot hiertoe was elk nieuw gedicht een vooruitgang op de vroegere : — onze wensch en onze hoop zijn, dat het in de toekomst zoo zal mogen blijven.

Brugge. L. SCHARPÉ.

DE WANDELENDE JOOD.

De legende of het zeisel van den *Wandelenden Jood* staat overal en algemeen bekend.

De benamingen kunnen verschillen : zoo spreekt, in 't Vlaamsche land, het min geletterde volk van den *Wandel der Joden*, en van den *Wandelaar der Joden*; — zoo noemt hem de Duitscher *der Ewige Jude* d. i. de *eeuwige* of *blijvende* Jood : doch overal is de grond van 't verhaal nagenoeg dezelfde.

« Tot straffe van zijn onmenschelijk gedrag jegens den kruisdragenden Zaligmaker, wierd een Jood — Ashaverus of Ahasverus — gedoemd om rusteloos tot het einde der dagen de wereld door te zwerven. »

De toepassing van het rampzalig lot des eenen Ahasverus op het bestaan, den handel en wandel der heele joodsche natie, ligt voor de hand : van daar de hoogere bediedenis, het inniger belang der Ahasverus-legende; van daar ook hare ruime verspreiding en de menigvuldige bewerking, waardoor zij, in den mond van ongeletterde vertellers, of onder de pen der dichters, duizendmaal van vorm verwisselde (1).

---

(1) Hier dient vooral TEN KATE's *Ahasverus op den Grimsel*, vermeld te worden. Dit gedicht (Utrecht, Vander Post Jr 1841) bevat « I *Proloog :* Choor van wachtengelen des Grimsels; II *Monoloog :* Ahasverus op den Grimsel; III *Epiloog :* Choor van wachtengelen des Grimsels. » De Grimsel is een 9014 voeten hooge berg aan de grenzen der Kantons Bern en Wallis. Tot drijmaal toe, wierd hij door Ahasverus bezocht : bij het eerste bezoek, een wijnberg, bij het

Een Oostenrijker, Joseph Seeber, heeft de Ahasverus-legende opnieuw verhandeld in een episch gedicht *Der Ewige Jude*, bij Herder, te Freiburg im Brisgau, over eenige maanden verschenen.

De duitschsprekende katholieken begroeten in J. Seeber den man, die, op hunnen zangberg, weerdig de plaats zal innemen, door den onvergetelijken Weber opengelaten! Zeker is het dat, onder de talrijke epische gedichten, in de gloriezon van *Dreizehnlinden* ontloken, *Der Ewige Jude* in ruimer mate glans en geur wedergeeft van Weber's bloeiende kunst. Niet, dat men in de bijzonderheden van opvatting en uitvoering veel stoffe tot vergelijken zal vinden; neen, maar het geheel der beide gewrochten wekt bij den lezer eene bewondering en eene voldoening van gelijken aard.

Dat J. Seeber een *echt* roomsch-katholiek is moet alle vermoeden beletten of hij misschien een Oostenrijksch anti-semiet *à la Drumont* mocht wezen : neen toch; het lied van den dichter is een lied der liefde, der klaarziende, krachtige liefde, niet te verdenken van schuldige, zelfs niet van weekelijke, toegevendheid; maar even vrij van zucht naar eigenbaat of wraak; enkel bezorgd om den zegepraal van het Goede, om de glorie van Hem, die De Liefde is.

Heeft Seeber Gods rijk gezocht, God heeft hem ook Zijnen loon niet onthouden : voor de voeten van den dichter heeft Hij de schoonste en rijkste perels geworpen, waar ooit de kunst hare werken mocht mede tooien. En Seeber, zonder uitgelaten blijdschap, met klaren, kalmen geest heeft in den hoop gekozen, zulke

---

tweede een dennen woud, was de Grimsel, bij dit derde bezoek, met sneeuw en ijs bedekt. Onder het lezen van het gedicht moet men zich Ahasverus voorstellen, zegt Ten Kate, « aan den bruisenden stroom zijner gedachten den vrijen loop gevende en als het ware, overluid denkende. »

Dit mag wel te ver gezocht en te veel onnatuurlijk schijnen van opvatting; maar om hunne fraaiheid van klank en gang mogen Ten Kate's verzen gerust aangeprezen worden.

en zoovele gesteenten als hij er noodig had tot eene smaakvolle versiering van zijn gewrocht. Rijk-zijn is geen kunst; maar passend zijnen rijkdom weten te gebruiken, dat is enkel aan weinigen gegeven. Seeber rekent bij die uitgelezenen, bij die gezegenden van den Heer, die, zonder bluf of blaai, vrij van praalzucht, wars van weelderigen kwistzin, meester blijven van hun gemoed, goud en edelgesteenten nimmer om hun eigen waardeeren, maar enkel en alleen als middels weten te schatten en te gebruiken.

Der Ewige Jude is een gewrocht van ware, hoogere christene kunst. Wie mij verdenken mocht van overdrevenheid in den lof, dien ik uit vollen gemoede van Seeber spreek, die weerhoude zijne uitspraak tot dat hij *Der Ewige Jude* gelezen hebbe: dan zal hij, dankbaar om den genoten lust, eenmondig met mij instemmen.

Het eigenlijk voorwerp van Seeber's gedicht is de *bekeering* van den wandelenden Jood.

Een vrij ingewikkeld raadsel, voorwaar! Hoe zal men, voor den verstokten Jood, in ons gemoed, belang genoeg opwekken, om zonder tegenzin hem te volgen? Hoe zal men natuurgetrouw zijne gangen gaan, bij dit overstappen van den doodenden haat tot de levendmakende Liefde?

Ahasveer is een *man*, in den edelen, hoogeren zin des woords. Hij leeft, niet voor zijne persoonlijke voldoening, maar ten dienste van een grootsch gedacht: de heropbeuring van zijnen stam. Hij leeft niet van woorden, maar van daden: stoute, heerlijke daden, schitterend van uiterlijken glans en innig doorgloeid van het éene levensgevoel.

Feitelijk is dit gevoel de haat van het onjoodsche, van het Roomsch-Katholieke vooral; doch het werkt in vurige, rechtzinnige liefde, voor het verdrukte volk; het spruit voort uit die niet te ontwortelen overtuiging, dat Gods beloften aan zijn uitverkoren volk zullen volbracht worden. Ook, als ge bemerkt en bewondert

hoe de oude, onsterfelijke Ahasveer recht en rond zijne wegen gaat; dan voelt ge spijt in 't herte, dan zucht ge : « Ach! en ware hij niet verblind! Mocht hij eens klaar te weten komen dat. in zijne beloften, God geenen Heiland bedoelde, die het tijdelijk bestaan van één enkel volk zou redden; maar wel zijnen Zoon, Jesus-Christus, die, door zijne kruisdood, voor alle volkeren het leven der ziel redde! » Aan de valsche opvatting van den Messias, is al het verkeerde van Ahasverus' doen en laten te wijten : en daarin ligt de eerste kiem van het belang, waarmede wij den held volgen.

Die belangstelling wordt gaande weg levendiger en krachtiger : nevens en rond Ahasverus heeft de Dichter zulke menschen weten te plaatsen, die, door hunne zwakheid of door hunne snoodheid, Ahasverus' minachting en haat te werke stellen; die daardoor zelf, op eene min vooruitspringende, maar des te treffender, wijze den heldhaftigen en edelen aard van den *wandelenden Jood* doen uitblijken.

Die personen zijn : de jonge wapenhandelaar *Kaleb*, Rabbi *Laban* en dezes dochter *Sara*, de schrok *Ben Isaac*, de slavenmenner *Kossof*, de wulpsche *Teitan*, kanselier van den Antichrist, en eindelijk de hooveerdige Antichrist zelf, die den naam draagt van *Sotèr* (Heiland).

Vooral door het verbinden van Ahasverus' rol met die van den Antichrist, heeft de Dichter al het hatelijke van Ahasverus' laatsten strijd voor het jodendom, op de schouders kunnen schuiven van den Antichrist en van zijnen zegelhouder Teitan, den verfoeilijken, afgevallen katholieken bisschop. De geweldige schokken, waarmede beide deze laatsten het gemoed van den *wandelenden Jood* schudden en roeren, dienen als natuurlijke voorbereiding tot zijne bekeering : haat en afschrik van *één* kwaad leidt tot haat en afschrik van *het* kwade; die gesteltenis grenst aan de liefde voor het goede; een helpende hand nog van Gods genade, en men staat in de volle klaarheid van het ware geloof.

Hoe heeft Seeber die helpende hand Gods doen werken hier, in zijn gedicht? Bij de innerlijke, geheimzinnige werking der genade, treft men de zienlijke teekens aan van Gods tusschenkomst in bovennatuurlijke wonderen, ja; maar meest in den handel en wandel der menschen, werktuigen van 's Heeren Liefde: den aartsvader *Henoch*, den profeet *Elias*, den laatsten paus, *Petrus*, de *Kruisridders*, ziedaar de bijzonderste.

Door die dubbele werking op Ahasverus' gemoed — den verwijderenden afkeer voor den Antichrist en zijne volgelingen; en, van den anderen kant, de toenaderende aantrekkelijkheid van christendom en christenen — wordt de bekeering van den *wandelenden Jood*, op eene natuurlijke, zij het dan ook zeer verwikkelde, wijze bewerkt en voorgesteld.

Het feit zelf der bekeering van het joodsche volk, waarvan Ahasveer als *typus* geldt, heeft de Dichter ontleend aan de Schriftuur en aan de overleveringen in de schriften der heilige kerkvaders bewaard en gevestigd. 't Is aan dezelfde, bij uitstek katholieke, bron, dat Seeber de meeste omstandigheden van zijn verhaal heeft geput. Het afzonderlijk aanduiden der benuttigde leer- of overleveringsstukken beslaat, onder den titel *Bemerkungen*, een paar bladzijden achter aan het gedicht toegevoegd.

Iemand, die gewoon is, met gelijke lichtzinnigheid, lichtzinnige Fransche dingen te lezen, gaat hier zonder twijfel de schouders ophalen en schertsend mompelen van « *importune et indigeste science allemande* ». Voor ons integendeel zijn die « *Bemerkungen* » eene dankbaar aanveerde waarborg van 's dichters degelijken ernst.

Meer als ievers komt die waarborg hier te stade.

De Dichter rukt ons mede en verplaatst ons in de verre toekomst, *in de laatste dagen van de wereld*. Vast zijn we, meer nog als naar het verleden, gretig en benieuwd naar de toekomst; een blik in de toekomst brengt ons immer gansch eigenaardigen lust mede; doch dien krijgen we niet duurzaam te smaken, 't en zij op

voorwaarde dat, met onze verbeelding, ook ons verstand bevredigd worde.

Grootsche tafereelen, bestemd om van verre aanschouwd te worden, mogen in dubbele, ja, driedubbele natuurgrootte uitgewerkt worden; dat geven wij gereedelijk toe, dat zouden wij, in gewisse maat, zelfs eischen. Doch in het reusachtige blijve passende harmonie of evenredigheid, wil het niet tot een vreemdsoortig en lachwekkend ding ontaarden. Dien stokregel zal wel niemand betwisten; de groote hoop zelfs denkt meestal niet aan de moeilijkheid, waar de toepassing van zoo klaar en eenvoudig een grondgedacht meê gepaard gaat. Nochtans, is passen immer moeilijk, des te moeilijker wordt het, waar men niet, zooals de meetkundige, met den strakken passer in de hand, maar, zooals de kunstschilder, met den beweeglijken passer in de ooge moet werken.

Nu, de Dichter zal geene kille, roerlooze gegevens der wetenschap teekenen, neen, hij; maar ook geene ijdele schimmen zijner hersens in nevelachtigen lucht laten omvliegen; *gang en gloed van 't ware leven* zal hij schilderen. Grijpt hij in het werkelijke heden, dan kan hij met enkele kunstbegaafdheid toereiken; maar voert hij ons naar dagen lang vervloden, of lang nog te wachten, dan hoeft hij daar eerst zelf, onder het geleide der grijze wetenschap, geruimen tijd te verwijlen.

Dat heeft Seeber gedaan : in de toekomst, die hij schildert, is hij waarlijk thuis, dank aan de grondige studie der bronnen, natuurlijke en bovennatuurlijke, in zijne *Bemerkungen* aangeduid.

En daarom ademt alles een ware leven in *Der Ewige Jude*, en daarom beweegt er alles zoo passend juist van toon en kleur. Zeker, het monumentale van een episch gedicht kan in kleinere bijzonderheden het gladgelikte missen en moet het zelfs versmaden: edoch, tusschen den werkelijken vorm van het heden en de ideale of oorbeeldige stof aan 't verleden of aan de toekomst ontleend, eene treffende en behagelijke verhou-

ding bewaren. dat blijft immer eene ongemeen zware taak. Met onbezweken schouders en zonder zichtbare moeite draagt Seeber dien last : met volle recht mogen hier Weber's strofen aangehaald worden uit *Dreizehnlinden* bl. 224 en 225.

« In der waarheid kan hij melden,
hoe de wereld was voordezen;
en in raadselrunen kan hij,
hoe de toekomst zijn zal, lezen.

« Ook, tot lust en leering, weet hij
spreuken geestvol voor te dragen : »

Seeber's wetenschap is die, waarvan Weber's Prior aan Elmar zegt :

« Weten is de wereld kennen :
weten leert van vroeger jaren
en van de ure die voorbijvliegt,
't eigen, wonder merk verklaren.

En, daar weer de nieuwe dagen
't puin der oudere verbouwen,
kan eene onbenevelde ooge,
rugwaarts blikkend, voorwaarts schouwen. »

« *Der Ewige Jude* » is in XVII zangen verdeeld; hier volgt, ten slotte, de vertaling, in de oorspronkelijke maat, van een paar brokstukken uit den eersten zang, namelijk *de beschrijving van Jerusalem*, de wereldstad, den rijkszetel van den Antichrist den valschen *Messias*.

De dag zinkt weg en eene nacht, zoo zwart
en sterloos als het herte van een' booswicht,
vouwt zwijgend heure reuzenvlerken open. –
Met bitsig vloeken spoort zijn moede peerd
een late ruiter, doch vergeefs : het dier
en kan maar stap voor stap ter steile baan

zijn ongeduldgen meester opwaarts dragen.
Nu wordt het effen weg, doch onvrijwillig,
alsof een bliksem plots zijne oogen blindde,
zijn stappen stuitte, blijft de looper staan.
En zie, zijn ruiter schijnt het niet te merken,
een vreugdig « Ah! » ontsnapt aan zijne lippen
en blijde blikt hij diepe ginds op 't wonder
der Millioenenstad, die, hel beschenen
van duizend tooverzonnen, glanzend
daar voor zijn voeten ligt.
Een droomzicht schijnt
die marmerzee van hallen en paleizen,
waarop de zilvren koepels zachtjes wieglen
en, mast bij mast, de slanke zuilen rijzen;
doch, nader aan den oever, ligt op anker
de groote dampersvlote der fabrieken.
Nog rooken hunne schouwen; zoo als 't verre
gerol der baren, ronkt in de oor des ruiters,
onduidlijk domlend, 't zoeven der machienen,
des arbeids kopren stemme. Met den geur
dien wijde, welverzorgde hoven aadmen,
versmelt en stijgt de reuk van zweet en kolen.

. . . .

In hare straten roert nog wakker leven,
en luider galmt het woest gedruis der drinkers
aan 't vieren in het rookgewalm der kroegen;
Ellende en Boosheid, vrank en ongeverfd,
die wagen 't nu uit hunne kelderkrochten;
met stouten voet stapt, als een welbekende,
de Misdaad vlug den trap op der paleizen,
terwijl de Leêggang, met gemeten tred,
de Geilheid volgt naar afgelegen wijken.
Daar klinkt den ruiter — met den menschenstroom
nu medevarend - een gebroel van spraken,
het reusorkest der wereld, schettrend valsch

en oorverdoovend toe. Hij blikt in 't ernstig
gelaat des Moors, door zonne en zand verschroeid,
en in de valsche kijkers des Mongolen;
hem glijdt er een voorbij, slap als een slang,
die aan Vesuvius' voet eens druiven preste,
en met den Druse wandelt de Albanees;
dien blonden reus hier, dien hij achterhaalt,
heeft Hekla's gloed in 't kinderoog gebliksemd,
en genen daar, — 't verweerde wezen — zong
de Niagara een buldrend wiegelied :
het is een markt, waar 't Noorden en het Zuiden,
waar de Oude en Nieuwe Wereld gaan en komen;
doch wat hen al vereent, wat hen verbroedert,
het is de bloedigroode sterkokarde,
die ieder draagt : ***Messias***' merk en teeken.

Sint-Niklaas, Nieuwjaarsmaand, 1895.

EUG. DE LEPELEER.

HET ROMANTISME.

Sedert het Romantisme de oproervaan omhoog stak, is de Fransche letterkunde het spoor bijster. Bij de Ouden en hunne navolgers staat het Opperwezen steeds op het voorplan, en onder zijne oogen bewegen, worstelen en lijden de stervelingen. De Bijbel, Homeros, Sophocles, Virgilius, Tacitus, Dante, Milton, Camoëns, Bossuet, la Fontaine, Racine, Corneille, Molière, enz., in één woord, de edelste en beschaafdste geesten aller tijden hebben beschreven « God en den mensch » handelende in de bescheiden maar keurig geteekende natuur. Die gematigde keurigheid werd door de Romantieken gelaakt en verworpen als eene « onwaarheid », een aanslag tegen de wezenlijkheid, welke zij ondernamen in hare eer te herstellen. Verschil zouden zij niet maken tusschen kiesch en onkiesch, rein en onrein : de natuur heeft geene snoeiing, opsmukking of sluier van doen. Wat de kunst aanraakt wordt onschadelijk, edel en waardig om voor aller oogen te verschijnen. Alle voorwerpen zullen voortaan met hun waren naam genoemd, met hun echte kleuren geschilderd worden. Geen omwegen noch raadsels meer. « Les tubes enflammés par le nitre irascible » zullen vlakaf « kanonnen » heeten, naar de leus van V. Hugo, het hoofd der omwentelaars, die uitriep, ter verheerlijking van het echte woord : *Tu n'étais que soldat; tu seras caporal!* Tevens zal de schoone en beeldrijke maar

verouderde romaansche uitdrukking herleven en Millevoye zal zingen :

> Plus d'un mot suranné, retrouvant sa jeunesse
> Dans le moderne style avec grâce introduit
> Peut de la périphrase épargner le circuit.

Ter uitsluiting der belachelijke godenleer, zal men eene ruimere plaats geven aan de vaderlandsche geschiedenis, en aan de middeleeuwen, zoo onrechtveerdiglijk veracht en vergeten; om een rijkeren keus van onderwerpen en personagen te verschaffen, breide men den kring uit der geschiedkundige, sociale en zedelijke quæstiën; grootere vrijheid geniete ook de schrijver voor het vertolken van moderne denkbeelden en zaken, personeele gevoelens, hartstochten en fantasiën.

Ziedaar, in zijne hoofdlijnen, het plan der Romantieken. Het is onloochenbaar dat hetzelve bezadigd uitgevoerd door geniale auteurs, meesterstukken zou hebben in 't leven geroepen.

Eilaas men ging te werk met overdrevenheid; regeeringloosheid heerschte weldra in de letterwereld; tegenstrijdige strekkingen verdeelden de Muzazonen in vijandige kampen; 't eene systeem volgde op 't ander, maar geen enkel werd leefbaar geboren, immers hunne verzinners waren allen opstandelingen tegen de eeuwige wet der schoonheid, hunne voorstanders, eenzijdige en bekrompen geesten.

HET NATURALISME.

ZOLA.

Het Naturalisme is gesproten uit het Romantisme. Zijn eenzijdig karakter is grootendeels toe te schrijven aan het Materialisme, Positivisme en Pantheïsme, drie wijsgeerige stelsels die uitsluitend het stoffelijke erkennen.

De naturalistische schrijvers gevoelen eene voorliefde voor het gemeene, het leelijke, ja het wangedrochtelijke. Ik wil niet herhalen met wat liefelijke dingen de Zola's literatuur werd vergeleken. Men kan zekere geuren door hoegenaamd geene middelen doen vervliegen; even zoo schudt men nimmer uit zijnen geest den verpestenden dampkring gewasemd uit Zola's romans.

Hugo maakt liefst lichamelijke en zedelijke wanstaltigheden, echter zulks belet niet dat hij soms zijne arendwieken openslaat en naar de hoogere sferen opvliegt. Zola is aan den grond vastgenageld; immer kijkt hij naar omlaag, snuffelend in mest- en vuilhoopen; wat hij er uit ophaalt met zijn vork werpt hij welgezind in zijne hot.

Zola lastert het menschdom. Hij schijnt aan de deugd niet te gelooven of ten minste op al het schoone, het verhevene en heldhaftige werpt hij eenen sluier. Het walgelijkste door de laagste menschenkringen opgeleverd, in éen woord « la bête humaine » alléen, geniet de eer voor zijn photographisch toestel plaats te nemen.

Hard werd het Naturalisme beoordeeld. « Le naturalisme a été un mensonge peu estimable, enfantin, grossier et obscène. » (Anatole France.) « La formule littéraire de Zola, étendue aux beaux-arts, produit des horreurs. En tout cas, elle est bien faite pour un temps où fleurit le suffrage universel, où la canaille prononce sur l'esthétique, où l'écrivain fait sa cour à la rue comme jadis au roi. La vogue du naturalisme est le symptôme de la putréfaction latine. » (Sar Peladan.) « En théorie, zegt Leconte de Lisle, le naturalisme était une ineptie; en résultat, ç'a été un tas d'ordures. » Jean de Moréas noemt Zola's manier : « la pourriture du Romantisme ». Met afkeer schrijven wij 't volgende over, den lezer verzekerende dat op honderden bladzijden nog afzichtelijker tooneelen voorkomen. « La Grivotte, malade, parle et dit : J'ai un poumon perdu... d'abord, je n'avais mal qu'entre les épaules et je crachais de la mousse. Puis, j'ai maigri. Maintenant, je suis toujours

en sueur, je tousse à m'arracher le cœur, je ne puis plus cracher, tant c'est épais... » Dès qu'elle ouvrit la bouche, une odeur épouvantable, une pestilence à faire tourner les cœurs s'exhalait. »

Werd de hoofdman geraakt door de op hem afgeschoten schichten? Besefte hij eindelijk dat « la bête humaine » niet het eenig « objectief » is der fraaie letteren? Ofwel, heeft hij een nieuw winstbejag in 't oog, bij zeker publiek dat de vingeren had afgehouden van « Nana, Pot-Bouille, l'Assommoir, la Terre, la Bête humaine » enz ? Zal Zola's beruchtheid geen zeilsteen wezen die de wederspannelingen zal trekken naar werken van verhevener opvatting, van eene meer zedelijke strekking, als de « Rêve » bij voorbeeld? Pater Cornut, zinspelende op de roem- en geldzucht van Zola schreef eens : « S'il y a quelque chose à faire, il le tentera. » 't Is gebeurd. Hij heeft beproefd « paulo majora » te bezingen, maar wat teleurstelling voor den auteur en voor de lezers! Nooit verwekte een boek meer verveling, tegenzin en spijtigheid. Welke armtierige verbeelding, welke tergende langdradigheid, welke onnatuurlijke toestanden?

Niet alleen op psychologisch maar ook op godsdienstig gebied spande Zola zijne... strikken. Hij zal « Lourdes » uitgeven, na de valsche belofte aan Lasserre gedaan « van geen enkel woord te schrijven dat de vrienden van Lourdes zou mogen bedroeven ». « Vrees niet dat de minste scherts aan mijne pen ontglippe; ik zal alleenlijk zeggen wat mijne oogen zullen gezien hebben, veel lijden en veel hope. »

Hoort gij den lokvogel fluiten, den « pitre » roffelen? De zes honderd bladen van « Lourdes » zijn de eerloosste die vloeiden uit de vuigste pen van onzen tijd. Waar de bie honig zuigt, daar vindt de spin venijn; de slek bezwaddert met haar spog de leliën en de rozen. Rome

stelde het schandig boek in den Index. tot verbazing van den auteur. Hoe die veroordeeling uitgelegd? 't Is gauw gevonden. « Il y avait peut-être là, en dehors de considérations religieuses, une question de pur intérêt. Lourdes est en effet, pour le Saint-Siège, une source de revenus annuels. » Wat edel gemoed! De waarheid werd gewroken, de lasteraar aan de kaak gesteld, gelogenstraft door den municipalen Raad van Lourdes, voor het gerecht gedaagd om eerrooverij, uitgemaakt voor eenen onwetende en eenen waarheidsverkrachter. « Ne sutor ultrà crepidam ». Man, blijf bij uwe... vuilhoopen!

Het Vatikaan bleef gesloten voor den ontheiliger van Lourdes en van Maria's Heiligdom. Dat hij ook vruchteloos blijve kloppen aan de deur der Academie. Hij geniete geene andere onsterfelijkheid dan deze van Erostrate. Mochten zijne schriften, gebrandmerkt door Rome, als de pest vermeden worden, en vooral geen slachtoffers maken onder de christene jeugd!

Zola scherpt zijne vork, verschooning, zijne pen, voor een werk over de Eeuwige Stad. Tot welke laagheid zal hij dalen? De giftige schorpioen, zal hij de stad der Pausen bezwadderen, den glans der gloriekroon van den grooten Leo XIII trachten te verdooven? Wij zullen zien of de « Parfums de Rome » van Veuillot in de schaduw zullen gesteld worden, door de « Odeurs » van Zola. Volgt deze de neiging zijner natuur, 't is te zeggen gaat hij met welbehagen het heidensch Rome, walgelijk verrot, voor onze oogen openleggen, het christendom trouweloos afschilderen, minachten en lasteren, de pauselijke inzichten doen verdenken, de hoogste weerdigheid meten met de maat van zijne kleingeestigheid en laagheid van inborst, oh! dan verwachte hij zich aan een ontzaglijken kreet van verontweerdiging, aan een algemeenen « tolle » van volken en vorsten tegen den eerloozen broodschrijver,

welken zij zullen brandmerken met den titel die prijkt op zijn walgendsten roman!

Na Rome, beweert men, is het de beurt van Parijs. De « Odeurs de Paris » of liever « les Mystères de Paris » dringen niet diep genoeg in de Parijsche laagten. Zola smacht naar den palm van koning der riool-ruimers. Na de « trilogie » Lourdes, Rome, Paris », schikt hij te rusten op zijne lauweren. Hij ruste in vrede!

DE GONCOURT.

De twee de Goncourt's zijn, als de Siameesche broeders, onafscheidbaar. Van het boek waar zij, elken avond, hunne waarnemingen en opmerkingen aanteekenden, zeggen zij : « Ce journal est notre confession de chaque soir : la confession de deux vies, *inséparées*, dans le plaisir, le labeur, la peine, de deux pensées jumelles; de deux esprits recevant du contact des hommes et des choses des impressions si semblables, si identiques, si homogènes, que cette confession peut être considérée comme l'expansion d'un seul *moi*, d'un seul *je*. » Welk is hun voornaam kenmerk? De slaafsche afteekening van al wat hun opmerkenswaardig voorkomt, zonder uitsluiting van het gemeene, het morsige en het oneerbare. Hunne nieuwsgierigheid kent geene palen. In welken « detectieve » ontwaart men zulke koortsige bedrijvigheid? Met gesperde oogen, spitse ooren, snuffelend als speurhondekens, doorloopen zij de wereldstad. Het gewemel, gekakel en geschater der menigte is voor hen een verleidend muziek. Aanstonds in dien volksdrom een gunstige standplaats gekozen opdat geen enkel kwinkslag, geen enkel grof of vuil woord, geen enkel scheldnaam of vloek verloren ga. Niets ontsnapt aan onze

Argussen, in winkel en bazar, gasthof en kroeg, ziekenzaal en gevang, vischmarkt en schouwburg, salon en werkhuis, keuken en riool. Onder 't zenuwachtig op- en afzetten van den neusnijper teekenen zij schaduwbeelden van voorbijtrekkende typen; klank der stemmen, houding, gang, gebaren, kleedij, neus, mond, oogen enz. worden nauwkeurig opgenomen nevens pot en kan, pint en glas, kat en hond, ring en lint, naald en draad.

Die ellenlange katalogen, opgepropt met kunstwoorden en vreemde namen dienen voor eindelooze beschrijvingen (de huidziekte der naturalisten, zegt Barbey d'Aurevilly), die veeltijds niets gemeens hebben met het onderwerp. Op « de Goncourt's » past zoowel als op Zola wat Leo Gautier zegt : « Le réaliste visite les égoûts et dédaigne les palais. Le ruisseau de la rue lui plaît plus que le fleuve aux eaux pures; le tas d'ordures a pour lui des charmes que n'a point la corbeille de fleurs. S'il s'échappe dans cette campagne du bon Dieu qu'il devrait lui être interdit de fouler, ne croyez pas que les champs chargés d'épis, les prés verts et les collines, avec des échappées sur la vaste mer, ne croyez pas que ce grand spectacle remue son cœur. Attendez, quelque chose attire en ce moment et retient son attention : c'est une grosse charrette pleine de fumier, qui s'est embourbée dans une flaque de boue. Le charretier blasphème : c'est un charme de plus. Vite, mettons cela sur le papier ou sur la toile..... »

Wij erkennen dat de Goncourt's meer kunstsmaak hebben en, op psychologisch gebied, wat zwaarder wegen dan Zola. Hun gezichtstraal schiet verder dan den poel waarin de « maëstro » zich verlustigt. Dank aan hun kunstgevoel en fijnheid van oordeel vloeien uit hunne pennen schrandere opmerkingen, bondige en gespierde schetsen, lyrische uitboezemingen die even verrassend moeten zijn voor den auteur van « la Bête humaine » als het schouwspel der eendjes, voor de eerste maal op 't water wiegelende, voor de kip die ze uitbroeide.

« Le naturalisme n'a pas pour unique but, zegt

Edmond de Goncourt, de décrire ce qui est bas, ce qui est répugnant; il est venu au monde aussi pour définir dans de l'écriture artiste, ce qui est élevé, ce qui est joli, ce qui sent bon ».

« Sœur Philomène » is « Germinie Lacerteux » omgekeerd. De walgelijke dienstmeid wordt in de schaduw gesteld door de heerlijke schildering der zuster van Liefde aan dewelke de Goncourt's eene onbegrensde bewondering schenken. — En vérité, cela vous arrache l'admiration du cœur, et cela est d'une grandeur simple, qui fait bien petits, les bruyants *Aimeurs* de leurs semblables, les *Aimeurs* du peuple. C'est vraiment un triomphe pour une religion d'avoir amené une femme, ce délicat appareil nerveux, à la victoire de dégoûts de cette nature, d'avoir amené l'affectuosité d'une créature distinguée à appartenir tout entière à d'abjects et sordides misérables qui souffrent... Ah! les religions de l'avenir auront de la peine à créer de tels dévoûments! « Et devant cette jeune femme tendrement penchée sur cette horrible et breneuse mégère qui l'injurie, je pense comme on penserait à un goujat en goguette, à ce Béranger, à cet auteur qui a trouvé *drôlichon* de faire entrer au Paradis une sœur de charité et une fille d'opéra, avec des états de service, se valant à ses yeux... Oui, il a toujours manqué aux ennemis du catholicisme, un certain sens respectueux de la femme propre, manque qui est la marque et le caractère des gens de mauvaise compagnie; et le grand patron de la Confrérie, M. de Voltaire, voulant faire un poème ordurier, a été nécessairement choisir comme héroïne Jeanne d'Arc : la Sainte de la Patrie! »

Die bladzijde is zij niet waardig van L. Veuillot en stelt zij niet de auteurs duizend mijlen boven Zola, voor wien de zuster van Liefde niets anders kan wezen dan een *krankhoofd?*

Lovendegem. E. PAUWELS, pbr.

DE GORDIJNEN VOOR DE SCHILDERIJEN

IN DE KERKEN.

HET gewichtig vraagpunt : zijn de gordijnen voor- of nadeelig ter beschutting van de oude schilderijen, ten berde gebracht in den *Oudheidkundigen Kring* te Gent, door den heer Hermann Van Duyse, bewaarder van het oudheidkundig museum aldaar, — werd de zeer eerw. heer kanunnik G. Van den Gheyn belast hierover een soort van referendum in te richten bij de bijzonderste kunstenaars, deskundigen en conservators van musea.

Het is het merkwaardig verslag met de antwoorden der geintervieuweerden zelf, door den schrijver opgemaakt en uit de *Verslagen* in *a partes* overgedrukt om urbi et orbi aan de belanghebbenden kenbaar gemaakt te worden, welk wij hier bespreken, ontleden en ten warmste aanbevelen.

Op 26 geraadpleegde personen zijn er 24 zóó beleefd geweest te antwoorden, en slechts 2 spreken zonder voorbehouding ter gunste van de gordijnen : de heer H. Hymans, bewaarder van het prentenkabinet te Brussel en de heer L. Lampe, prijzer der koninklijke musea van schilder- en beeldhouwkunst ook in de hoofdstad.

Het is waar, zegt de eerstgenoemde, dat een bedekt doek in de kerken het voorgesteld doel niet bereikt (stichten), nochtans met het oog op het bewaren dier schatten, kan een vriend der kunst het gebruik der voorhangsels niet afkeuren. Niet alleen is het brandend licht der zon noodlottig voor de schilderijen, ook het afstoffen, dat in den loop der eeuwen zoo dikwijls moet herhaald worden, eindigt met het stof, dat aan het vernis blijft kleven, tot eene laag in een te kneden.

Zonder rechtstreeks te antwoorden pleit de heer Lampe voor de gordijnen door het aanhalen van voorbeelden; zoo beweert hij dat de *Rubens'* in de O. L. Vr. kerk te Antwerpen en de *Van Dyck* te Saventhem, niet te lijden gehad hebben door het voorgespannen doek, en dat de oude tryptieken, altijd gesloten, zooals dat b. v. in de collegiale te Yper, beter bewaard gebleven zijn in hun bedekt middenpaneel dan in hunne bloot gelaten zijluiken.

De tegenovergestelde meening vindt meer aanhangers.

De heer Bredius, bestuurder van het rijksmuseum in den Haag, schrijft : « zeker zijn de gordijnen schadelijk, bijna alle oude schilderijen (ook de nieuwe) hebben het licht noodig. Ik ben zeker dat de Rubens' in de O. L. Vr. kerk te Antwerpen, veel geleden hebben door het gebruik der gordijnen. » Men lette er op, deze meening druischt regelrecht in met die van den heer Lampe.

De heer Stephane Bourgeois, te Parijs, beroept zich op de groote musea van Parijs, Londen, Berlijn, Munchen, Dresden enz., waar er nooit van gordijnen spraak is geweest. De heer Karl Woerman, bestuurder der koninklijke galerij van Dresden en de heer Cluysenaer, kunstschilder te Brussel, doen dezelfde opmerking.

De schilderijen zijn beschermd, zegt deze laatste, door het vernis; indien er geen vernis ware, zouden zij toch niet beschut zijn door eene gordijn, dewelke, op zekeren afstand vóór het doek gespannen, de lucht met het stof, waarmede zij bezwangerd is, niet kan afhouden, en het is juist dat stof, vermengd met allerhande uitwasemingen, dat de kleuren doet schieten.

Betrekkelijk de vraag of de stralen der zon de kleuren, uit planten getrokken, niet doen vergaan, antwoordt hij dat die mogelijke ontbindingen, indien zij gebeuren, altijd plaats hebben gedurende de eerste 20 jaar, en dat er voor oude doeken, die nu nog hunne frische en volle kleur bezitten, niets meer te vreezen is.

De heer Obreen, bestuurder van het rijksmuseum

te Amsterdam, meent, dat zoolang de gordijn gesloten is, de schilderij meer of min kan beschut zijn, doch, dat zoohaast zij open gaat, het voordeel der beschutting verloren wordt, en vermits eene schilderij toch niet altijd gedekt kan zijn, het dan beter is ze altijd bloot te laten. Dit is eene getuigenis tegen hen, welke, om iedereen te bevredigen, den middelweg zouden willen betreden, (die hier de gulden middelweg niet is) en voorstellen de doeken eenige dagen bedekt en eenige andere dagen onbedekt te laten.

De heer Lippmann, bestuurder van het koninklijk museum te Berlijn, en de heer Pion, bewaarder van het museum van Doornik, verklaren dat gebrek aan licht de heldere tonen verbleekt en de donkere meer en meer verzwart.

De heer Van der Mensbrugghe, hoogleeraar te Gent, aan wiens bevoegdheid in de kunstwereld hulde gebracht wordt, de heer Albrecht De Vriendt, bestuurder der teeken- en schilderacademie te Antwerpen, de heer Fétis, bestuurder der koninklijke bibliotheek te Brussel, en de heeren Felix Cogen, kunstschilder, en Edgar Baes, beiden te Brussel, aanzien de gordijnen als nesten van vochtigheid. Die wakheid, veroorzaakt door den adem der personen en het gebrek aan versche lucht achter de gordijnen, doen de schilderijen langzaam aan beschimmelen, en zoo worden lijnwaad en verven opvolgenlijk aangetast.

In sommige gevallen kan echter de gordijn van zeker nut zijn en het is dit voordeel, met de beschouwingen die er bij behooren, welke besproken wordt door eene derde reeks onder onze ingekomen brieven.

De heer Maeterlinck, bestuurder van het schilderijen-museum onzer stad, verklaart zich tegen de gordijnen tenzij als zij tot scherm dienen tegen de loodrechte stralen der zon.

Iedereen is er het eens mede : het is het licht niet dat moet vermeden worden, maar wel de brandende hitte, die de schilderijen schelfert en kerft en het vernis en de verven blazen doet trekken. De heer Cogen

doet het zeer gepast opmerken, dat in Italië, het land van het licht, de gordijnen eene zeldzaamheid zijn.

De heer Stallaert, uit Brussel, en de bestuurder der nationale galerij van Londen zouden de gordijnen toelaten gedurende de uren dat de zon de schilderijen beschijnt, om ze daarna onmiddellijk wagenwijd open te zetten.

Overigens wil men de schilderijen beschutten tegen de zon, dat men de gordijnen vóór de vensters in plaats van vóór de schilderijen hange; nog beter, dat men, naar het voorbeeld der middeleeuwen, de vensters beschildere of ten minste de ruiten vervaardige uit grisailleglas, dat het licht wel doorlaat maar niet zijne ontbindende warmte. Meer en meer bestatigt men het, de meesters uit die zoogezegde barbaarsche tijden wisten wel wat er te doen viel om hunne kunstschatten te bewaren: men heeft het reeds bestatigd in hunne tryptieken en nu ziet men het weer in hunne geschilderde ruiten. Overigens zouden gekleurde vensters nog den algemeenen kunstaanblik onzer kerken verrijken en opluisteren.

De heeren Baes, Fétis en Stallaert raden nog het gebruik der gordijnen aan in de kerken, gedurende de diensten, omdat het licht en de rook der waskeersen eene laag roet op de schilderijen laten vallen. De heer Gustaaf Lagye, kunstschilder te Brussel, ziet er integendeel geen groot bezwaar in, vermits men heden de schilderijen zoo volmaakt en zoo gemakkelijk kan reinigen, en hij geeft tot voorbeeld de *Afdoening van het kruis,* gekuischt door wijlen Etienne Leroy.

Eindelijk zouden de gordijnen nog kunnen gewettigd worden volgens de heeren J. Helbig, kunstschilder en oudheidkundige te Luik, en Albrecht De Vriendt, namelijk 's nachts, ter beschutting tegen de vledermuizen, zooals het het geval is in Sint-Baafs te Gent.

Alhoewel niet voorzien in het programma zijn er bijgevoegde punten door sommige kunstenaars besproken, en de verslaggever zou meenen aan zijne taak te kort gebleven te zijn had hij ze verzwegen, want zij zijn zeer belangrijk en tevens van practisch nut.

De heer Cluysenaer veroordeelt de gordijnen ook nog omdat zij in kunstopzicht de harmonij prozaïsch komen verbreken; immers, in den geest der bouwmeesters en der schilders hebben de schilderijen hunne rol te vervullen in de versiering van het gebouw. Het streven der meesters moet geëerbiedigd worden, en hoe roemrijker hun naam, hoe meer reden om hunne gewrochten onbedekt te laten.

Baron Oppenheim uit Keulen schrijft : de schilderijen zijn gemaakt om gezien te worden, en ze verbergen achter voorhangsels is hetzelfde als ze in kisten nagelen, met dit verschil nochtans, dat de gordijnen het benadeeligend stof nog niet geheel en gansch kunnen buiten houden.

Men zou kunnen opwerpen : hoe, de gordijnen doen kwaad en de luiken der tryptieken doen goed? Het is waar, de luiken, gelijk de gordijnen, ontnemen licht en lucht, doch de gordijnen beletten de vochtige uitwasemingen niet met hunnen nasleep van schadelijkheid. Immers is het gebrek aan lucht niet meest te vreezen, want bevoegde mannen raden aan, de schilderijen in luchtdichte glazen ramen te sluiten, gelijk het te Londen gebeurt in het Parlement. Baron Oppenheim nochtans meent dat die voorzorgmaatregel slechts te Londen bijzonder nuttig is, aangezien de koolstof, waarmede de lucht er beladen is.

In dezen gedachtenkring haalt de heer Baes het zonderlinge feit aan van eenen liefhebber, die om zijne *Watteau*'s te doen bewaren, voorschreef per testament, dat zij honderd jaar in eene vermuurde plaats moesten gesloten blijven!

Wilt gij goed uwe schilderijen bewaren, schrijft de heer Van der Mensbrugghe insgelijks, bedek ze met luiken langs beide zijden beschilderd. Immers, zeggen de heeren J. Blockx en A. Recouvreur, het is de steeds afwisselende luchtgesteltenis die het meest kwaad aan de schilderijen doet, en men heeft bestadigd, dat luiken van voren en van achter beschilderd niets geleden hadden, alhoewel zij

gedurig aan de vochtigheid blootgesteld geweest waren.

De vochtigheid is de grootste vijand der schilderijen, bijgevolg mag men de doeken tegen de muren niet plakken, de lucht moet er vrij, langs achter gelijk als voren, spel op hebben.

Ja, weg met de gordijnen vóór de oude schilderijen, en dubbel weg met de gordijnen vóór de pas herstelde en herdoekte schilderstukken. Bewaar ze slechts vóór de teekeningen en vóór de waterverfschilderingen; de bestuurder der nationale galerij te Londen is van oordeel, dat het licht de waterverwen ontbindt, en te Dresden houdt men ze om dezelfde reden steeds achter gordijnen. In het Rijksmuseum bij onze Noorderburen, zijn insgelijks de miniaturen bedekt.

Sprekende van dat redmiddel *in extremis*, dat men herdoeken noemt, de gulden raadgevingen van den Gentschen hoogleeraar A. Wagener niet vergeten : Hoe spijtig het ook zijn moet, liever de scheuren zóó gelaten dan zelf te herschilderen, vernieuwen of wijzigen; nooit, onder voorwendsel van herstelling, eene heiligschendende hand gestoken aan de meesterstukken, ons door de voorouders achtergelaten.

De heer Obreen drukt er op, dat de schilderijen goed beschut zouden worden langs den achterkant. Aan schilderijen op paneelen geschilderd, doet hij een tweede paneel hechten, en aan schilderijen op doek geschilderd, een tweede doek, en hij heeft er de beste ondervinding mede opgedaan. Albrecht De Vriendt geeft den raad de paneelen langs den achterkant te beverven en te vernissen en het doek te bedekken met een ondoordringbaar linnen. De beste vernis is, volgens den heer Van der Mensbruggbe, de beukolie.

Baron Oppenheim reinigt zijne schilderijen tweemaal 's jaars op de eenvoudigste manier, en hij bevindt er zich uitmuntend wel mede.

Met zorg moeten de tochten aan de schilderijen vermeden worden en de schielijke veranderingen van luchtgesteldheid, daarom, zegt de heer Lagye, heeft men

gesloten portalen gebouwd in de O. L. Vrouwkerk van Antwerpen. Zoo is het ook in meest al de kerken van Gent. Even, schrijft de heer Baes, moet men vermijden schilderijen te plaatsen in ongesloten galerijen, open aan alle winden. Eene matige lauwe warmte — hier inzonderheid schaadt overdaad — werkt het best voor het bewaren der schilderijen; ook is in dit opzicht de verwarming der kerken en der musea een punt van allergrootste belang. Van tochten gesproken, verwarre men de tochten niet met de normale ververschiug van de lucht, want zooveel de eerste te vermijden zijn, zoo noodig is de tweede.

Eindelijk schrijft de heer Cogen nog : Het vergaan of bewaren der hedendaagsche schilderijen hangt veel af van de kleuren, waarmede zij geborsteld zijn. Het is eene zaak van het hoogste gewicht, en waarmede de kunstwereld reeds lang bekommerd is; het departement van schoone kunsten in Frankrijk heeft er zich ook reeds mede bezig gehouden. De groote huizen, onder andere de firma Lefranc, duiden reeds op hunne kleurkokers de scheikundige bestanddeelen aan hunner verven, doch ik meen dat men verder zou moeten gaan en dat de grondstoffen der kleuren met hunne bewerking gewetensvol zouden dienen onderzocht te worden. Hetzelfde geldt voor de oliën, de zuren of aciden en de siccatifs of droogstoffen.

Ten slotte beamen wij ten volle den wensch door den heer Albrecht De Vriendt uitgesproken : « Ik ben gelukkig te zien dat onze kunstgenootschappen de voorhand nemen tot het doen ophouden van eenen staat van zaken, die waarlijk verontwaardigt. »

Ja, mochten de gouden lessen en wenken, in dezen referendum ons gegeven door de meesters in het vak, gehoor vinden bij de openbare besturen en bij de kerkfabrieken, en ze aanzetten om eindelijk af te breken met dat schreeuwend misbruik, dat bijna een moord gepleegd is op de kunst en dat de kunst der meesters afleidt van haar doel en hare bestemming.

Gent. AVANTI.

ÉÉN MAN, ÉÉN WOORD.

KERSTVERTELLING.

(Vervolg van blz. 129.)

De Kerstmis is uit, wat zeg ik, zelfs de drij eerste missen zijn uit, want het begint reeds stilletjes aan te dagen. Is 't gelooflijk? Baas Vitus Kerstenen, de vrijgeest, is niet enkel in eene, maar in alle drie de missen gebleven; was het om de menschen niet te stooren of was het uit goesting? In alle geval, zooals zijne dochter het hem beloofd heeft, is de kerk hem niet op het hoofd gevallen en zelfs weet hij het bijna niet dat het daarbinnen zoo lang geduurd heeft.

Die kerk, in den vroegen morgen, met al haar eeuwig keers- en lamplicht, met al haar versch geschuurd zilverwerk, hare uitgestalde kruisen, vanen en standaarden, hare kleurige schilderingen en schitterende verguldsels; zij betooverde reeds eendeels onzen goedigen vriend. Wat schoone komedie, dacht hij in zijn eigen, ja, die hebben er hier een handje van.

Doch als de plechtige Kerstmis zou beginnen en de dorpspriesters alle drij statig ten altaar traden; als daarop de nieuwe koster in eens het orgel deed dreunen en een welluidend, machtig akkoord het kerkruim doorgalmde als riepen honderden stemmen, in alle talen en in alle toonen, den nieuwgeboren Vredevorst welkom toe; dan richtte Vitus ontroerd het hoofd omhoog en 't scheen hem als ware alles hier nu wezenlijkheid en waarheid, hemelschoone waarheid. Hoe kon hij, de kloeke geest, de overtuigde klaarziener, hierdoor nog zoo ontroerd zijn! Intusschen zat hij stil en luisterde, hij luisterde en dacht, ja veel meer en verder dan hij denken wilde. o Zij zongen, zij zongen toch zoo schoon, die mannen daar boven; en die koster, die beschaamde, bedeesde koster, kon die dan tooveren? Zulk spel zoo meêslepend, zoo overeenstemmend met plaats en omstandig-

heid, zoo geschikt en gepast op den zang, neen, dat had hij nog nooit of nergens gehoord, zelfs wanneer hij, als leergast, in de stad woonde en daar het schoon muziek achterna liep. Zoo kwam men tot aan de Opheffing, en, in eens viel alles stil in de Kerk; de menschen knielden en bogen nederig het hoofd voor den Opperheer die, als 't ware op een nieuw, voor hen hier ter wereld kwam; en Vitus ook knielde mede en was ingetogen met de anderen. Niets was er te hooren dan het rinkelen der bel en nog..., ja toch nog..., boven op den dokzaal als een stil, heimelijk en zoet gefluister als van eene menigte zilveren stemmetjes komende van verre, heel verre, uit onbekende hooge streken. Zachtjesaan nochtans kwam het geluid nader en werd het duidelijker en opeens brak het er door, dat iedereen het hoorde en verstond.

Gloria, zoo luidde het : Gloria, gegroet Messias,
Gloria, o Godlijk Kind,
Gloria, U, Vredebrenger
Ah: hoe vurig Gij ons mint!

En iedereen richtte het hoofd op, en iedereen luisterde stil aangedaan en diep bewogen naar die heldere, frissche kinderstem die steeds blijder en krachtiger klonk naarmate zij den nieuwen Koning welkom zong. Waarlijk, waarlijk, 't is als een engel, dacht Vitus; zouden er dan inderdaad wel engelen zijn?

Zoo kwam het dat onze vrijgeest nu voor goed aan het droomen ging, heel de Kerstmis door, en als die mis en ook de twee andere haast ten einde waren droomde en overwoog hij nog gedurig. Zijne kinderjaren, toen hij nog zoo vast en zeker geloofde aan al wat zijne ouders hem overleverden en wat de geestelijken hem voorhielden en uitlegden; zijn jongelingsleven in de stad toen hij nog wel geloofde maar toch flauwer, (neen, neen, slimmer en wijzer) werd; de eerste jaren van zijn huwelijk toen hij met vrouw, met vader en moeder, nog samendeed, ter kerke ging en bad : dat alles kwam hem daar voor den geest. Ziet, hem dacht het nu ook dat het toen veel beter en vermakelijker was : hadden zijne vrouw, en vooral zijne dochter, misschien niet een beetje gelijk? Was het wel aan te nemen dat in hem, in al die menschen, daar nu zoo bezig met ongeziene geesten en bovennatuurlijke zaken, dat daar niets bestendigers in leefde dan de vergankelijke stof! Zou, na dit leven, al die betrachting, al die strekking naar hooger en beter, inder-

daad, in eens alles, alles dood zijn en vernietigd! Weêral twijfelde Vitus aan zijne overtuiging, aan zijne eigene wijsheid, hij was gelijk een ander mensch, dezen morgen. Zoo ver kwam het dat hij trachtte te bidden. Het was wel maar om den tijd te dooden en hij moest zelf wel om zijne kinderachtigheid lachen, maar toch trachtte hij de deelen van het Onze Vader, dat hij, in zoo lang al, niet meer had opgezegd, aaneen te brengen, en waarlijk, het ging, en : *Wees gegroel Maria*, kwam er, als van zelfs, achter. Hij bad dus, de arme zondaar, hij bad en overwoog en 't was alsof het hem goed deed aan het hert.

In zulke gemoedsstemming komt de baas nu buiten; doch niet zoohaast heeft hij zijne vrouw in 't zicht of hij tracht zijne gevoelens onder uitgelaten vroolijkheid te verbergen. Hij jokt en lacht en tracht zelfs te doen gelooven dat hij dat stuk koster maar voor een flauwen Jan aanziet, doch Melia kent hem beter : neen, dat zal hij zoo niet lang volhouden.

Op 't onverwachts echter, wordt in eens, den man eene hand op den schouder gelegd terwijl eene bekende stem zegt : « Wel, broeder Vitus, gij zijt het toch! Ik ontgaf het mij nog; gij zijt dus naar de Kerstmis geweest? »

— Iets wat mijne zaak is en waarover ik alléén meester ben, hoop ik, zegt de aangesprokene zuur, want 't is zijn broeder Jaak, dien hij nu vóór heeft en van dien pilaarbijter moet hij immers niet weten.

— Ja, Vitus, 't is zoo, antwoordt die echter kalm, en daarbij ik wil dat ook niet afkeuren, integendeel. Ook, 't is eigenlijk daarom toch niet, dat ik u stoor; ik wilde u enkel vragen wanneer ik u eens vinden kan; ik moet noodzakelijk een woord met u spreken.

— Bah, zegt de Baas, waartoe goed? Mijn ontfudseld deel zult gij toch niet medebrengen!

— Maar, Broeder, waarom toch altijd zoo dweersch en onvriendelijk jegens mij? Gij laat u door booze lieden dingen wijs maken die gansch verkeerd zijn, dat weet ik; gij gelooft dat en spreekt er over, dat is nog erger; en, God weet, hebt gij wel ooit goed onderzocht wat daar zooal van is?

— o Juist alsof ik niet wist dat gij, onder andere, ook de schuld zijt van die miskenning bij Tante Elie! Durft gij dat loochenen?

— Wel zeker durf ik dat loochenen, want daar is niets

van. Ik zal u zelfs zeggen dat ik daar juist zoo min heb genoten als gij, maar dat ik de zaak achterna loop. Nu, volgens onze notaris mij zegt, moet en zal het ten rechte komen, doch wij moeten samenwerken, dat spreekt!

— Zoo, zoo, wedervaart Vitus, dat wordt eene aardige kwestie.... En nochtans heeft men mij altijd gezegd en bewezen dat gij....

— Verschoon mij, zoo komt Melia er verzoenend tusschen, ik heb het u gisteren nog doen opmerken, gezegd heeft men genoeg, ja; maar — bewezen?

— Omdat men niet kan bewijzen wat valsch is, zegt Jaak.

— Nu, ik kan en wil ù integendeel bewijzen dat alles wat ik gedaan heb zoowel in uw voordeel als in 't mijne is. Dat is beter, hé broeder?

— Ja, dat is beter, herneemt Melia, maar 't is hier nu toch noch de tijd noch de plaats daartoe, 't is te koud.... Dat Jaak liever na den middag tot bij ons kome, niet waar Vitus, dan kunnen wij samen een pot koffie drinken en op ons gemak klappen.

— Ja, mij is 't wel, zegt onze baas eenigszins beschaamd... Maar, om van wat anders te spreken, herneemt hij al voortgaande, daar kan ik haast niet over dat die sapersche koster met zijne handvol mannen zoo een schoon muziek kan maken : gij zijt daar ook bij, geloof ik, Jaak?

— Ja zeker, en onze Willem ook. Deze heeft al drie onderscheidingen op de muziekschool bekomen; ik hoop wel dat die nog een goede muzikant wordt!

— Waarlijk? vraagt Melia, nu, gij altemaal zijt altijd fel in 't muziek en in den zang geweest.

— En wat zegt ge van 't Kerstliedje en van het stemmeke dat voorzong, Broeder?

— Wel, ik heb gedacht dat, als er nog engelen zijn, er dan een naar hier gevlogen was om ons zijn stemmeken te laten bewonderen, schertst Vitus. Zonder lachen nu, iets zoo lief en zoet heb ik nog nooit gehoord.

— Hewel, spreekt Jaak, zoo fier als een gelukkige vader, dat was onze kleine, ons Vitusken.

— Mijn petekind, juicht de oom, o dien moet ik daarover profitiat wenschen; waar is hij?

— Hoe weinig gij een beetje drentelt zult gij hem wel zien, meent Jaak, hij zal bij den koster zijn, want die wil dat hij met hem meêga aan de koffijtafel.

— Kom kom, zegt Melia, de koster is ook al bij vreemde menschen te huis; wat zou de jongen daar gaan doen? Dat hij liever met ons kome, Nelleken heeft voor de kleinen schoone krentekoeken medegebracht, Kerstekoeken zegt ze, en Vitusken kan maar meêsmullen, dan is hij toch eens bij Melia moeie en bij zijnen peter.

— Ja ja, zoo moet hij het doen, roept Vitus; 'k zal ik het den koster wel zeggen.

— Daarbij, gij hebt dezen toch nog iets anders te zeggen ook, lacht Melia, ge weet wel....

— o Gij zot schepsel, zegt de man, ik weet niet wat ge vandaag in hebt!

— Moest broeder iets zeggen aan den koster, vraagt Jaak schalkachtig, zij zijn dan goede kennissen?

— Jawel, wedervaart de vrouw, gisteren avond deed hij eene plechtige beloofte, maar nu schijnt hij dat vergeten.... of zijn woord is hem leed, misschien.

— Mij leed! Nooit is mijn woord mij leed : één man, één woord.... Maar zie, hier is nu toch niets dan eene klucht in 't spel.

— In alle geval, zegt de broeder die juist omziet, gemeend of niet gemeend, daar is nu de koster, zeg het hem zelf nu wat u op het herte ligt.

Inderdaad, daar komt een ernstig jongeling, met een lief blond knaapje ter hand, de straat opgestapt. Jaak is hem algouw eenige passen te gemoet en zegt stilletjes :

— Zie, daar is nu Nellekens vader; hij moet u iets zeggen, zie toe dat ge nu naar zijn gedacht handelt.

Maar de arme jongen is, op dat enkel woord, weêral zoo rood geworden als een hanenkam, en als besluiteloos blijft hij staan.

— Houd u toch kloek en goed, vezelt Jaak nog, want met al zulke manieren is Vitus geenszins gediend.

De koster doet zijn best om er zoo wat mensch uit te zien en 't gelukt hem eenigszins hersteld nader te komen.

— Goeden morgen, brave lieden, mompelt hij; is het waar, Baas Kerstenen, wildet gij mij iets zeggen?

— Ah ja, zegt deze, gul de hand uitstekend; doch eerst en vooral moet ik u geluk wenschen, man. Gij hebt het ver gebracht, en dat met dorpelingen die bijna allen geen muziek kennen; 't is wel, waarlijk, 't is meer dan wel! Ik, die een liefhebber van muziek ben en muziek gehoord heb in mijn leven, ik hadde het nooit durven denken....

— Hewel, Kerstenen, ik dank u hertelijk, zegt de koster opgeruimd, en het maakt mij echt gelukkig iemand gevonden te hebben die begrijpt en gevoelt. Hoe zou een mensch niet geerne al zijne krachten offeren voor de kunst, die uiting der ziel, die verklaring van al het schoone en het goede dat men inwendig gevoelen kan! Ja, Baas, de kunst zelf loont reeds den mensch, dubbel, voor al de moeite die hij haar geven kan.... Maar, zeg eens, mijn beste Heer, gij die muziek verstaat en dan zeker ook liefhebber zijt, gij komt toch in 't kort wel in Cecilia; hoop ik?

— Ik! lacht Vitus, ik in Cecilia en op het dokzaal! Zie waarlijk, dat ware kluchtig!.... Maar nu wat anders, Mijnheer, hier Vitusken met zijn engelenstemmetje, dat is mijn petekind, weet ge. Nu, ik en moeder willen, kost wat kost, dat hij met ons meêkome, wij hebben krentekoeken en Nelleken zal chocolaat maken, hé, vrouw?

— Maar, zegt de koster, ik heb beloofd hem mede te nemen, en te huis ook verwacht men ons.

— Ach ja, te huis, meent de vrouw; wel arme jongen, gij hebt hier immers geen te huis nog. Zie, als ik dorst en ge namt het mij niet kwalijk, ik zoude zeggen : nu wij toch aan de deur zijn kom meê binnen; dan blijft ge met uwen bedorveling en wij met eenen; wat zegt gij? Kom, laat u maar overhalen, gij zult ons plaisier doen.

Onze felle muzikant, daar even nog zoo rijk in woorden en zoo ongedwongen als het de kunst gold, begint nu, bij die vriendelijke uitnoodiging, wederom te beven; hij wil eene verschooning stamelen, doch Jaak stoot hem nog eens met den elleboog : Hasa, onnoozelaar, zegt hij, had gij ooit schooner gelegenheid tot kennismaken? Sla toe!

De koster doet alle geweld om zijne ontroering meester te geraken en zegt eindelijk toch besloten :

— Zie, Vrouw Kerstenen, zulk vriendelijk en welgemeend aanbod durf ik waarlijk niet weigeren. 't Is waar, ginder zitten wij ook zooveel als alleen en verloren; ofwel midden de vreemde menschen die u met allerhande onbescheiden vragen lastig vallen. Neen, een *te huis* is dat niet.... Loop, Vitusken, zeg bij Boomeboers dat wij niet komen, dezen morgen.

— Bravo zoo, herneemt de vrouw; en gij, Jaak, wat loopt gij verder doen?

— Ik meende in *De Ster* een druppeltje te nemen, zegt deze, en daarmede, naar huis.

— Wel neem maar een pot met ons mede, jongen, ge zijt nu zoo ver, en 't zal immers op eèn boterham niet aankomen.

— Ha, ha! Wat mijne vrouw vandaag zoo al in den zin heeft, lacht Vitus, dat weet ik niet! In alle geval, treedt binnen, vrienden, en warmt u... Nelleken verschiet niet, hier is overkomst, meisje!

Maar ja, 't is gouw gezegd, verschiet niet! Nella ziet, na hare moeder, eerst haren oom inkomen, haren oom den pilaarbijter! Wat beteekent dat?... Maar nu, nu!

Wat is dat nu te zeggen? *Die* ook; hij hier, in huis! En die beziet haar met een paar oogen, wel Heere, als wilde hij dwars door haar zien! En, alhoewel wat verlegen, ziet die er toch zoo gelukkig uit!

Jawel, vader heeft schoon te zeggen : verschiet niet, zij verschiet zoodanig, de arme maagd, dat het mes, waarmede zij boterhammen aan 't snijden is, haar onwillekeurig uit de handen valt. Zij zelve, zij wordt eerst bloedrood, daarna sneeuwwit; zij ontstelt gansch en weet niet meer waar ze staat.

— Wat is dat nu, roept Vitus, half gestoord, half verschrikt om zijner dochter kwalijkvaren; krijgt gij iets?... Of wordt hier komedie gespeeld, of wat scheelt er?...

— Maar, zegt Melia, terwijl ze rustig haar volk stoelen bijschuift, dat is niet erg en 't zal licht overgaan. Ik kan wel denken wat het is. » En zij pinkoogt tegen hare dochter.

— Zoo? En wat zou het zijn?

— Wel ze denkt zeker dat gij den koster al verteldet wat gij haar gisteren avond gezegd en beloofd hebt, en gij verstaat, voor een kwezeltje.....

— Maar moeder, vermaant Nelleken, ik bid u, zwijg toch!

— Ja, zij is toch al iets bijgekomen, onze Nel, 't zal nog niet erg zijn, zooals de bazin zegde.

— Maar, 't is nu al de tweede maal, waagt het Jaak te zeggen, ja, al de tweede maal, Vitus, dat ik hoor ronken over die belofte van gisteren avond, en toch komt gij er niet mede voor den dag, man, is het dan toch zoo schrikkelijk of zoo heimelijk?

— Ho, zegt deze, 't was niets dan wat plagerij! Maar aangezien moeder er toch niet wil over zwijgen, 'k durf het wel zeggen, ziet ge..... maar u niet kwaad maken, koster, ik verwittig u, want.....

— Maar, Vader, wat denkt ge toch, smeekt de dochter opnieuw, belieft het u, doe dat toch niet!

— Ah, nu zijt gij verlegen, mijn lief duifje en gisteren avond waart gij zoo fel! Hewel, nu vertel ik het zeker. Ik mag, hé Koster?

— Zeker, zeker, Baas, lacht deze, plaag haar maar wat!

Met geestige zetten, zooals hij dat kan als hij in zijn goed uur is, vertelt Vitus hoe zijn vrouwvolk hem overhaald heeft om ter Kerstmisse te gaan; hij herhaalt de pleitredens zijner Nella en verzwijgt zelfs niet, hij kan immers niet, wat hij ten slotte zooal zegde, zelfs niet wat moeder en dochter daarop durfden vragen.

— Gij ziet het, zegt hij eindelijk, eene bloote klucht, eene plagerij, anders niets.

Maar de koster die, in 't begin van dit verhaal wel een weinig lachte is meer en meer ernstig geworden. Het is alsof zijne gewone blootheid hem verlaten heeft en hij krachtdadig wil doorwerken, want nu Vitus met vertellen gedaan heeft en deze beweert dat alles bloote klucht was, staat onze jongeling recht en eerbiedig maar fier tot den meester des huizes opziende spreekt hij bewogen doch met overtuiging :

— Neen, neen, Baas Kerstenen, bij mij is dit alles niet eene klucht. Reeds lang sla ik oplettend uw Nelleken gade en ik zeg het u rechtuit: ik waardeer en bemin haar. Dus richt ik u ernstig en welgemeend de vraag : Als ik u nu eens bij uw woord neem?

Baas Vitus ziet het maar al te duidelijk nu, hier is geene scherts meer; 't is maar al te wel gemeend.

En waar is nu dat bedeesd stuk koster naartoe?

't Is wel een man, een fiere kerel die daar voor hem nu staat en hem bij zijn woord neemt!

— Maar, spreekt de verblufte man eindelijk, dat alles is goed en wel; ik heb dit wel gezegd, ja, en : één man, één woord; doch zooals ik ook gezegd heb 't laatste woord is toch aan haar, en ik hoop...

— En als ik u nu ook eens bij uw woord neem, Vader? hoort men Nelleke stil en biddend fluisteren.

— Wel hemelsche tijd! Zou het mogelijk wezen, roept Vitus nu gansch verslagen uit. Gij meisje, gij, zoo een heilig zieltje, en...

— Wel Heere, merkt zijne vrouw aan, zouden brave

meisjes dan niet meer mogen trouwen? Dan zou het er lief uit zien als er geene andere moeders meer waren dan lichthoofden!

— Ja, ja, komedie, komedie! Dat vrouwvolk kent niets anders!

— Maar komedies die toch op wezenlijkheden uitkomen, zegt Melia, en zulke zijn er nogal, Baas!

Doch, gezwegen nu daarvan; daar komt Vitusken ingeloopen.

— Ha, daar zie, Vitusken, juicht Nelleken als verlost, komt gij ook koeken eten, jongen?

— Maar wat zijt ge lang weggebleven, ventje, zegt de vader, wat hebt ge zoo al moeten doen, ginder; of zijt ook eens tot aan huis geweest?

— Wel neen, Vader, antwoordt Vitusken, maar men liet mij te Boomeboers niet los, zij hadden allen iets te zeggen of te vragen, bijzonderlijk Juffer Justine. Eerst was het over het Kerstliedje, dan over den koster, dan over vader en oom Vitus, ook al. Ha, ik weet er de helft niet meer van!

— o Die menschen, die menschen, merkt Jaak op, wat hadden zij daarmede nu weêral te stellen!

— Ach, 'k heb het haast al vergeten reeds, zegt de kleine..... Maar iets toch, iets heb ik goed onthouden, zij vroegen het van alle kanten en Juffer Justine vroeg het wel drie keeren. Gij weet niet wat, hé?

— En wat dàn, jongen?

— Ja, ze vroegen of het waar was dat de koster ging trouwen..... Ziet, dat wist ik niet.

— De koster, vroeg Melia, en met wie?

— Daar zie, riep de kleine guit, lachend op Nelleken wijzend. Is dat waar, Vader? o Ik zou blijde zijn!

— Die sakkersche menschen, met al hun geklap, mort Vitus gestoord, waar rieken of verzinnen zij het? Nu, jongen, hoor eens hier : als men u dat nog eens vraagt, hewel, zeg dan : ja, 't is waar!

— Ach Vader, beste Vader! ging het op uit den versten hoek, maar een strenge blik van vader deed aan de dochter verstaan dat zij hier op haar *respect* te letten had : er waren immers kinders bijgekomen.

— En nog wat, manneken, gaat Vitus voort; als men u vraagt of het waar is dat uw oom in *Cecilia* komt en nog

op 't doksaal zal zingen, zeg dan ook maar : ja 't is waar. Ten minste, zoo spreekt hij verder tot de aanwezigen, als de koster nu woord houdt. En laat ze dan maar praten, als ik iets in den zin heb ik doe het, en daarmede uit en Amen.

— En gij hebt groot gelijk, Vader, zegt moeder Melia. Nelleken zegt niets meer, maar in haar hertje is 't Kermis en Kerstmis. Ja 't *Zoete Kindeken* heeft veel meêgebracht dit jaar; veel blijdschap en vrede voor een beetje goeden wil. Eerst vreugd en vrede voor haar eigen gemoed; dan vrede tusschen vader en zijn verwantschap, vrede zelfs, tusschen vader en de kerk!

En voor moeder dan? o ja, ook voor haar, ongetwijfeld!

Doch voor Medard? o Voor die ook zal 't wel vrede worden, zij zullen er zoo veel voor bidden, zoo wel voor zorgen, zij zullen met hem zoo vriendelijk en geduldig zijn, hij moet en zal wel volgen. Zoo denkt er Nella over en zoo ook, natuurlijk haar koster, háár « stuk koster »!

Maar deze, echter, zegt verder ook al weinig, nu zelfs dat 't groote woord er uit is, heeft hij enkel nog haast om hier weg te geraken, hij moet lucht hebben. Daarbij, hij moet nog zooveel schikken en in orde brengen voor de Hoogmis! Hij spreekt af met Jaak, (oom Jaak, zegt hij;) hij gelast Vitusken toch zoo teer wel op te passen en zijn eigen niet te vermoeien, want straks moet hij wel nog eens zoo schoon zingen. Ook vader Vitus en moeder Melia drukt hij de hand, eindelijk Nelleken zelve, doch kort en goed, want 't mochte hoog water worden. En nu is hij weg, immers, hij moet goed bij *de zyne* (1) blijven, Nelleken, zijn Nelleken komt naar de Hoogmis en hooger en schooner dan ooit moet het er klinken :

Gloria in excelcis Deo
et in terra pax hominibus bonæ voluntatis!

Heist-aan-zee, December 1894. ALOYS WALGRAVE.

(1) *Bij de zyne*, daardoor verstaan de Vlamingen : bij zijne zinnen, bij zijn verstand.

TAALPOLITIE.

De heer H. Meert en ik, die reeds zoo menig verwijt hebben moeten verduren, hebben eindelijk een bondgenoot gevonden. Niemand minder dan de heer Omer Wattez, die beweert *in dezen* tot de *oude* garde te behooren, heeft zich aangegord, om « de jongeren » bij te springen (1). In de zooeven verschenen aflevering van het *Belfort* lees ik een opstel van zijne hand, waarin een Nederlandsch leesboek, waarvan ik niet eens wist dat het bestond en waarom ik mij, al had ik dit geweten, wellicht toch niet zou bekommerd hebben, aan eene scherpe critiek wordt onderworpen.

Ongetwijfeld is die critiek meer dan verdiend; het boek en zijn schrijver komen er zelfs nog te goed van af, en de heer O. Wattez zal zeer zeker instemming vinden bij menigeen die niet tot « de jongeren » behoort. Doch er schuilt een adder in 't gras. Deze betuttelaar van A. Burvenich is niet zoo ingenomen met het streven van den heer H. Meert en mij, als men wel zou denken. Hij verzekert, dat « de Vlaamsche letterkundigen (zich verzetten) tegen dat herhaald (!) over eenen kam scheren van al wie hier de pen hanteert ». Met andere woorden : hij wil niet beschouwd worden te behooren tot diegenen, waarop onze door hem zelven aangehaalde beweringen (die hij *stelregels* noemt!) toepasselijk zijn. Derhalve heeft de heer Omer Wattez kunnen noch willen nalaten, den heer Meert en mij eens duchtig de les te lezen. Het is echter duidelijk, dat hij niet op de hoogte is van hetgeen wij beiden reeds geschreven hebben, en dat hij hetgeen hij daarvan las, verkeerd gelezen heeft. Het lust mij echter niet onzen tegenstrever in te lichten of hem te recht te wijzen, vooral omdat hij zinspeelt op toestanden en gebeurtenissen die mij onbekend zijn. Ik wil alleen mijn leedwezen betuigen, dat de heer Omer Wattez

---

(1) Volgens het *Biographisch Woordenboek* van FREDERIKS en VAN DEN BRANDEN is de heer Omer Wattez juist heden 38 jaar oud (zonderling toeval). Daar mijn naam natuurlijk in geene dergelijke Woordenboeken te vinden is, ben ik zoo vrij hier even te zeggen, dat ik op mijn zeven en twintigste ben; de lezer kan dus oordeelen in hoeverre het juist is, als de heer Omer Wattez, zeker op het voorbeeld van de heeren N. de Pauw en Prayon-Van Zuylen, mij een « jeugdig geestverwant » van den heer Meert noemt. Als het zoo voortgaat, zal mijne jeugd nog tot in der eeuwigheid duren. Een benijdenswaardig vooruitzicht.

gemeend heeft de dwaasheden van A. Burvenich op mijn vriend en mij te moeten of te mogen verhalen. Deze handelwijze zou alleen begrijpelijk — maar daarom nog niet rechtvaardig — zijn, indien de samenflanser van dit monsterachtig *Nederlandsch Leesboek* op de een of andere, maar ondubbelzinnige manier had bekend gemaakt, dat hij als een voorstander van onze richting wil aangemerkt worden. Doch van iets dergelijks is mij niets bekend, en dat zulks wezenlijk niet gebeurd is, blijkt duidelijk uit de woorden van onzen tegenstander, waar hij zegt : « Was 't enkel voor 't vermaak een leesboek te maken? Of was het een middel om, als volgeling der jonge school, op zijne manier uit te drukken dat wij bij onze Noorderbroeders te leer moeten gaan om onze taal te kunnen schrijven? »

De verwijten van den heer Omer Wattez hebben op mij eene andere uitwerking gehad dan hij waarschijnlijk verwacht: zij hebben den ouden ijver weer aangewakkerd; de geest der critiek is weer over mij vaardig geworden, en hieronder wil ik, zonder veel omhaal, wijzen op eenige gallicismen en enkele andere fouten die men zeer vaak aantreft. Om geene onnoodige ruimte te verspillen, zal ik bij ieder geval één bewijsplaats geven uit een gevierd schrijver, nl. den heer O. Wattez zelf, die « én de leer én de kunst » beweert te « bezitten »; wel een bewijs, hoe ver de taalverbastering reeds doorgedrongen is.

1.

Aan iets gelijken = fr. *ressembler à quelque chose.* Men zegt in het Nederlandsch **op** *iets gelijken.* || Er zijn er (t. w. *onder de Noordnederlanders*) ook die zoo erbarmelijk slecht schrijven, dat het *aan* geen Nederlandsch meer gelijkt, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 92.

2.

Houden aan iets = fr. *tenir à quelque chose;* men zegt in het Nederlandsch : **hechten** *aan iets,* d. i. gesteld zijn op iets. *Houden aan iets* beteekent : aan iets blijven kleven. || Hij *houdt* sterk, zoo 't schijnt, *aan* de uitdrukking taalpolitie, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 82.

3.

Een gesloten redeneering = fr. *un raisonnement serré.* Men zegt in het Nederlandsch *een bondig, overtuigend, klemmend betoog.* || Dat boek is geschreven voor vreemdelingen die onze taal willen aanleeren. Hoe eenvoudig toch voor beginnelingen! En welke *gesloten redeneering!* O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 89.

4.

Voor titel dragen = fr. *avoir, porter pour titre.* De beteekenis van het Fransche voorzetsel is in dit geval : *als.* Daar ndl. *dragen* een bedrijvend werkwoord is, moet men zeggen : *een titel dragen.* Men bezigt deze uitdrukking echter meestal met betrekking tot personen : *de vertegenwoordiger der Koningin in Oost-Indië draagt den titel van Gouverneur-Generaal.* Van een boek zegt men dat het

zus of zoo *getiteld is.* || Voor vandaag is mijne taak een monstertje te laten zien van die *Sehnsucht,* welke sommige jonge leeraars voor Holland en zijne schrijvers heeft aangegrepen... Bedoeld monstertje *draagt voor titel Nederlandsch Leesboek,* O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 83.

5.

Eene spraak, eene taal, eene kunst bezitten. Navolging van fr. *posséder une langue.* Men zegt in het Nederlandsch : *eene taal,* (*eene kunst?*) *kennen, machtig zijn.* || Wie de spraak als leer (1) bezit, moet laten zien dat hij ze ook als kunst machtig is, eer hij iedereen de les mag spellen, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 92. Sleeckx en Van Beers, twee Vlamingen die ... én de leer én de kunst *bezaten,* **dez.** *t. a. p.*

6.

Gekend = letterlijk fr. *connu,* dat overeenkomt met Ndl. *gekend* en *bekend* beide. || Zou de heer Meert wel denken dat Vlaamsch-België het monopolium der taalverknutseling bezit? Zou dat bedrijf in Nederland en elders niet *gekend* zijn? O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 82.

— Daarnaast ook **ongekend** = fr. *inconnu,* waar ons taaleigen *onbekend* vereischt. || Er is hier beter werk te verrichten dan opzoekingen te doen in bijna *ongekende* nieuwsblaadjes, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 91.

7.

Zich iets niet kunnen uitleggen = fr. *ne pouvoir s'expliquer telle ou telle chose.* In het Nederlandsch zegt men eenvoudig : *dit of dat is mij niet duidelijk, niet helder, begrijp ik niet, blijft mij duister* enz. || Dat *overgebleven fruit* kon ik mij moeilijk uitleggen, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 89.

8.

Aanspraak maken op taalkundige titels. In dit zinnetje is het **gebruik** van *titel* de letterlijke vertaling van fr. *titre* in den zin van : « qualités, capacités, services, travaux qui donnent droit à quelque chose » (LITTRÉ, *Dict.* 4,2239 *a*). Dit begrip komt overeen met ndl. **waarde.** || Nieuwsblaadjes, die misschien geene de minste aanspraak op taalkundige *titels* of letterkundige waarde maken, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 81 (in dit zinnetje moet het woord *titels* dus weggelaten worden).

9.

Gebruik der aanvoegende wijs van het ww. ZIJN. In navolging van het Fransch, treft men veelvuldig de aanvoegende wijs van het ww. *zijn* aan, waar de voorwaardelijke wijs noodig is : *het ware* in plaats van **het zou zijn.** || Ik durf wel hopen dat het bij hem

(1) Het spreekt van zelf dat deze geheele volzin, met dit « spraak als leer » en « als kunst », gebrekkig is.

met de taal van Shakespeare beter zal gesteld zijn, dan met de Nederlandsche, anders *ware* het sterk te betreuren, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 91. Alsof er iets eenvoudiger kon gevonden worden dan b. v. het proza der gezústers Loveling, om Waalsche beginnelingen te onderrichten. Maar neen! dat *ware* te Vlaamsch misschien en wellicht niet wetenschappelijk genoeg, DEZ. in *Het Belfort* 1895, I, 84.

10.

De aandacht op iets roepen = fr. *appeler l'attention sur quelque chose*. Men zegt in het Nederlansch : *de aandacht op iets* **vestigen.** || Toen ik die tweede editie onder handen kreeg, dacht ik dat de eene of andere kamper voor taalzuivering de aandacht van den heer B. op zijn letterwerk zou hebben *geroepen*, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 84.

11.

Verwarring der werkwoorden DOEN en LATEN. Onder den invloed van fr. *faire* wordt in Zuid-Nederland vaak *doen* geschreven waar het Nederlandsch **laten** vereischt. || Hij verwart *storm* met *onweder*, *doet* de « lieve zon alles herstellen wat het onweder heeft *omgeworpen* en *verplet* »,... *doet* den koekoek aankomen in Juni *enz.*, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 85.

12.

Verkeerd gebruik der hulpwerkwoorden ZIJN en HEBBEN. Onder den invloed van het Fransch wordt er vaak gezondigd tegen de regels voor het gebruik van *hebben* en *zijn* in het Nederlandsch. Zoo wordt *beginnen* in onze taal vervoegd met *hebben*, wanneer het voorwerp een naamwoord is; wordt het gevolgd door eene onbepaalde wijs met *te*, dan gebruikt men *zijn*. In het Fransch wordt in beide gevallen *commencer* met *avoir* verbonden; vandaar dat onze schrijvers bij *beginnen* vaak *hebben* gebruiken in gevallen waar **zijn** vereischt wordt. || Die jonge heeren maken misschien onderscheid, zou men meenen. Dat kan zijn; maar zij *hebben begonnen* met in 't algemeen te spreken, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 82.

13.

Mannen van gehalte, eene mislukte vertaling van fr. *hommes de valeur*. Men spreekt wel van *mannen van beteekenis*, *mannen van groote kunde*, *een man van geringe afkomst*, *van hooge geboorte*; maar *un homme de bien* is niet : *een man van rechtschapenheid*; *un homme d'honneur* is niet : *een man van eerlijkheid*; *un homme d'esprit* is niet : *een man van geest*; *un homme de courage* is niet : *een man van moed*; maar men zegt : *een rechtschapen*, *eerlijk*, *geestig*, *dapper man*; *un homme de valeur* is dan ook : *een* **verdienstelijk** *man*. || Het heeft den schrijver... niet aan wetenschappelijke taalopleiding ontbroken... Hij heeft immers uit dezelfde bronnen geput als *mannen van gehalte*, gelijk de heeren Vercoullie, Gittée en anderen, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 84.

14.

GAAN met eene onbepaalde wijs. Algemeen is het aan het Fransch ontleende gebruik van het werkwoord *gaan* gevolgd door eene onbepaalde wijs, om eene toekomende handeling aan te duiden, niets meer dus dan eene omschrijving voor den toekomenden tijd. Men vindt deze foutieve constructie soms ook in gevallen waar het Nederlandsch *willen*, het Fransch *aller* gebruikt; zie de tweede aanhaling. ‖ Ik heb gedacht, dat de ievervolle kampers voor taalwetenschap eindelijk de zaken nader *gingen* bepalen, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 81. De heer Meert zal wel te doen hebben, als hij al onze nieuwsblaadjes *gaat* voor 't gerecht dagen, DEZ., *t. a. p.* I, 82.

15.

Zich bepalen bij gevolgd door eene onbepaalde wijs met *te*. In navolging van de constructie, door het fr. *se borner* vereischt, treft men vaak aan : *zich bepalen bij* gevolgd door eene onbepaalde wijs met *te*, zonder meer. Dit is in zooverre onjuist, dat, wanneer de bepaling uit eene onbepaalde wijs met *te* bestaat, deze bepaling vooraf door *er* dient aangekondigd te worden; dus : *hij bepaalde er zich bij te antwoorden* b. v. ‖ Telkens komt die *Deus ex machina* aan 't einde deftig aangestapt en maakt... potloodstrepen onder de Vlaamsche taalfeilen. Elders bepaalt hij zich bij verontwaardigd te zijn, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 83.

16.

Voor schrijver hebben. Men zegt niet dat een boek *iemand voor schrijver heeft*, maar dat het *door iemand geschreven is*. ‖ Het (*boek*) is bestemd voor het middelbaar onderwijs in het Walenland en *heeft voor schrijver* en verzamelaar den heer A. Burvenich, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 84.

17.

Onder andere, — n. Het eerste heeft alleen betrekking op zaken; het tweede alleen op personen; in het volgende zinnetje is *onder anderen* dus fout. = De heer Meert ... is in Vlaamsche nieuwsblaadjes ... op zoek gegaan en heeft daar, onder *anderen*, het woordje *warbol* gevonden, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 81.

18.

Geëten. Het verleden deelwoord van het ww. *eten* luidt in Zuid-Nederland *geten;* in Noord-Nederland *gegeten;* nergens *geëten*. ‖ Die wetenschappelijk opgeleide jongelingschap gaat denken dat al de ouderen hun brood in ledigheid *geëten* hebben, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 82.

19.

Verwarring van STELLEN met ZETTEN. Als men de fr. uitdrukking *mettre les points sur les i 's* wil vertalen, dan zegt men niet *de punten op de i 's* **stellen**, maar **zetten**. ‖ Ik (heb) altijd

gedacht, dat de ievervolle kampers voor taalwetenschap **eindelijk** de zaken nader gingen bepalen, de punten op de i 's *stellen*, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 81.

20.

Het zal gebeuren dat... voor : *het zal* **zoover komen** *dat...*, is m. i. geen zuiver Nederlandsch. Waarschijnlijk eene navolging van het onpersoonlijk gebruik van fr. *advenir*. || De heer Meert zal wel te doen hebben, als hij al onze nieuwsblaadjes gaat voor 't gerecht dagen. *Het zal gebeuren dat* zijn politiebureau... zal volgetast zijn, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 82

21.

Privaatstudie. Dit woord is een germanisme. In onze taal bestaan geene samenstellingen, waarvan het eerste lid een onverbogen bijvoeglijk naamwoord is (men zie in het *Woordenb. d. Nederl. Taal* de aanmerking op GEMEENPLAATS). Men moet dus zeggen : *private studie*. Beter nog *zelfstandige studie*. || De professors, die daar doceeren, (hebben) ook wel een weinig hunne kennis te danken... aan *privaatstudie*, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 82.

22.

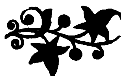
Nevenbegrip, ook een germanisme. Er bestaat in het Nederlandsch geen bijwoord noch voorzetsel *neven*, zoodat daar geene woorden kunnen mede samengesteld worden. Men zie het artikel van Prof. De Vries in De Jager's *Archief* 2, 199 vlgg. || De stukken van den heer B. krielen van zulke... *nevenbegrippen*, die eenen geest schijnen aan te duiden, waar nog niet alles op zijne plaats is gesteld, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 86.

23.

Herhaald Dit verleden deelwoord kan wel als bijvoeglijk nw., maar niet als bijwoord gebruikt worden : men zegt dan **herhaaldelijk**. || De Vlaamsche letterkundigen (verzetten zich) tegen dat *herhaald* over eenen kam scheren van al wie hier de pen hanteert, O. WATTEZ in *Het Belfort* 1895, I, 92.

Leiden, 9 Februari 1895. WILLEM DE VREESE.

Een uitgebreid antwoord van den heer H. Meert aan den heer Wattez, moet wegens plaatsgebrek tot de volgende aflevering blijven liggen.

TWEE SONNETTEN (1).

JEUGDIG HEENGAAN.

't Is al voor die brave, die eene,
En die eene die weet het niet!

Ik vroeg den Dood : Laat mijne zuster leven...
Hij week niet, neen! en had geen mededoogen
Voor 't lijdend hart vol angst, van smart omgeven!
Zijn wil was wet... Onnoodig 't smeeken, pogen.

Hij doofde 't licht in 't kwijnend blauw dier oogen,
En sloot haar mond, wier lippen geel versteven...
Op 't bleek gelaat zag men een lijkkleur kleven,
Haar hand was koud! O, dood lag ze, onbewogen!

Ik sloot haar, weenend, in mijn smachtende armen,
En zocht haar kille wangen te bezielen...
De schoone doode liet zich niet verwarmen...

Ik slaakte een' kreet, terwijl mijn tranen vielen,
En hoopte nog... bad smeekend om erbarmen...
De beêklok kloeg : « Wil voor de doode knielen! »

(1) Getrokken uit den pas verschenen bundel gedichten van den schrijver : *Herfstnevelen*.

WERELDSMART.

Door bosch en weide klaagt de klokkeklank. —
Een balsemgeur ontstijgt der groene zode;
Daar knielt een knaapjen op een houten bank,
En bidt er vurig voor een brave doode!...

— « Ik ben het, moê, uw kind heeft troost van noode »,
Zoo schreit de knaap, — hecht roosjes fier en blank
Aan 't zwarte kruis, en — als een trouwe bode —
Gaat zwijgend heen! Neen, niemand zegt 't kind dank

In wilg en treuresch ruischt de westenwind
Ginds slaapt een moeder en daar dwaalt heur kind;
Droef luidt het lied, dat vink en merel kweelen...

Een stralenblik bestarnt den hemelboog.
Daar blinken tranen in des knaapjes oog...
In 't blinkend blauw zoekt 't kind zijn smart te heelen!

ISIDOOR ALBERT.

VLAAMSCHE BELANGEN.

In de maand Januari l. l. legden de heer Helleputte en verscheidene andere leden der Kamer een wetsontwerp neder tot regeling van den arbeid.

Door Vlamingen aangeboden, was dit voorstel in hunne taal opgesteld, wat door geheel het Vlaamsche land werd toegejuicht. Men zag daarin den eersten stap tot vernietiging van het privilege, dat de Fransche taal, tot heden, in de Kamer genoten had; de voorbode van de Gelijkheid voor de beide rassen, waar België's bevolking uit bestaat.

De *Patriote* en de *Bien public*, mogelijk nog enkele andere, in 't Fransch geschreven bladen, oordeelden het gebruik onzer taal, bij 't opstellen van een wetsvoorstel, onbehoorlijk, ja gevaarlijk, en keurden 't maar, zonder de minste aarzeling, af.

De *Patriote* wierp op : « In welke taal zal de tekst van het voorstel aan het onderzoek der Kamer worden aangeboden? Zal het de Nederlandsche tekst zijn, verscheidene vertegenwoordigers zullen weigeren er over te beraadslagen, onder voorwendsel dat zij dien niet begrijpen; zal 't overzetting zijn, komende uit de handen der griffiers, de opstellers van het ontwerp zullen mogelijk weigeren er hun werk in te zien. »

Hoe weet de *Patriote*, dat verscheidene Leden zouden weigeren te beraadslagen? Moest dat gebeuren, dan zouden de Vlaamschsprekende Kamerheeren maar hetzelfde te doen hebben ten opzichte van de in 't Fransch opgestelde wetsontwerpen!

En dit gevaar — een kind van zeven jaren zal 't u zeggen — wordt vermeden door eene vertaling.

Maar de overzetting, (vreest de *Patriote*) uit de handen der griffiers komende, zou niet aangenomen worden door de aanbieders...

Is dit gekscheerderij? of stommigheid?

De aanbieders van Vlaamsche wetsvoorstellen zullen er, natuurlijk, voor zorgen, dat een goede Fransche tekst hun stuk begeleide. En waar is dan de moeilijkheid?

Van zijnen kant durfde de *Bien public* de hoop koesteren dat de Vlamingen niet zullen aandringen, maar nog eens bewijs zullen geven van *tolérance*, *abnégation* en *patriotisme*... in het belang van geheel

België — of laat het ons maar zeggen : — tot genoegen van de Fransch-gezinden.

Wij, van onzen kant, hopen wel dat deze wensch *niet* vervuld zal worden. o Zeker! de *Bien public* erkent nogmaals dat, uit een grondwettelijk oogpunt beschouwd, het bestaan van twee officiëele talen een *recht* is, maar, in juridisch en practisch opzicht is dergelijke toestand, volgens hem, niet aannemelijk.

Het blad schrijft :

« *Le dualisme législatif aboutirait au dualisme judiciaire* et à des contrariétés perpétuelles de jurisprudence sur la même loi, selon que les jugements intervenus se baseraient sur la version française ou sur la version flamande. »

Wij vreezen dit niet.

Een officiëele Nederlandsche tekst kan zoo goed en zoo nauwkeurig de gedachte des wetgevers weergeven als een officiëele Fransche tekst; en zou die ook weleens verkeerd worden uitgelegd, de fout zou niet aan de taal, maar aan den rechter te wijten zijn. — Overigens, de Fransche tekst eener wet kan eveneens aanleiding geven tot verschillende uitleggingen, al naar dat de uitlegger dien tekst goed of minder goed verstaat.

Van scheuring op rechterlijk gebied tot scheuring in het opzicht van bestuur (zegt onze confrater), ware er maar één stap meer. Wij zouden weldra hebben « un régime analogue à celui qui, sur les bords de la Leitha, règle les rapports de l'Autriche avec la Hongrie. » — Welnu, en dan? Al zou dit eens gebeuren, ware 't doodzonde? Hoe ging het vroeger in ons land, toen één opperhoofd het bewind had over de verschillige gewesten? Hier Vlaamsch, ginder Fransch, waar bestaat de moeilijkheid? Alleen in 't brein dergenen, die Vlaanderen verlangen uit te buiten ten voordeele van de Walen.

De *Bien public* erkent ons recht. Dit deed hij meermaals, maar gewoonlijk gaat hij niet verder dan die platonische erkenning. De uitoefening van ons recht vragen — o neen! daar doet het blad niet in mede; zijne liefde voor onze taal reikt zóó verre niet.

Er zou scheuring komen in het land...

Wij vragen : bestaat de scheuring niet sedert 1830?

Zijn de wetten, welke ons beheeren, dan zóó goed, dat de Vlamingen geene reden tot klagen hebben? Is, sedert de Omwenteling, ons land niet in twee kampen verdeeld?

Zal juist de verdeeldheid, welke er bestaat, niet verdwijnen, wanneer alle ongelijk zal ophouden te bestaan?

Wij begrijpen de taal en de houding niet der Fransche katholieke bladen wanneer er sprake is van onze rechten. De katholieke partij komt op in name der Rechtvaardigheid — waarom bestrijdt zij dan het recht der Vlamingen? Want 't is wel het recht zelf bekampen, wanneer men niet wil, dat het geoefend worde. Immers, wat waarde heeft een recht, als men er geen gebruik van mag maken? Heeft men dan nog een recht?

Het taalrecht is even eerbiedwaardig en moet even onschendbaar zijn als welk ander. Wat zouden de Fransche katholieke bladen wel zeggen, moest men hun eens, om 't even onder welken dekmantel, volgender wijze toespreken : Het recht van in 't Fransch te schrijven en te spreken, ja, dat kan u niemand ontnemen; maar dit te doen, ware onvoeglijk of gevaarlijk... En wat zouden de katholieken, in 't algemeen, antwoorden, zoo men hun zegde : Gij hebt, zekerlijk, het recht, een godsdienstig onderwijs te vragen voor uwe kinderen, maar zendt ze intusschen naar eene vrijdenkersschool, uw recht blijft toch altijd bestaan?

Dergelijke onnoozele redeneering houdt men den Vlamingen voor, van 't oogenblik dat ze willen gebruik maken van hun recht, Vlaamsch in de Kamer te spreken en Vlaamsche wetsvoorstellen neer te leggen.

Groote woorden vindt de *Bien public* genoeg ter verdediging van zijn stelsel; maar 't zijn slechts woorden. Hij meent, dat de toekomst der Belgische nationaliteit door de eischen der Vlamingen in gevaar zal komen : och, dat deuntje is al zoo oud! Rogier, « de redder van Vlaanderen » (volgens de oude doctrinaire pers), en al de fransquillons, die na hem aan 't ministerie waren, hebben 't gezegde thema tot in 't oneindige gevariëerd, telkens als er sprake was van eene grief, door de Vlamingen aangeklaagd. En ziet! ieder maal dat één dezer grieven, na langen en harden strijd, verdween, was de nationaliteit zoo gerust als ten tijde dat het onrecht duurde, en niemand in het land bemerkte, dat Koninkdom of Staat het allerminste gevaar liepen.

Het is nog zoo lang niet geleden, dat de heer Minister Lejeune in de Kamer verklaarde, dat een tweetalig Staatsblad niet mogelijk was. Maar zie! deze onmogelijkheid bestaat niet voor den huidigen heer minister Begerem, door wiens bemoeiing het Staatsblad weldra verschijnen zal, zooals de Vlamingen gevraagd hebben.

Welk mirakel is er geschied om de onmogelijkheid van den eenen minister tot mogelijkheid te doen worden bij den anderen? Hoegenaamd geen. De heer Lejeune, hoewel minister van « justitie », wilde den Vlamingen geen justitie verleenen, de heer Begerem doet het!

Kwade Wil gaat altijd arm in arm met Uitvlucht, Drogreden en Cie. Zij zijn onscheidelijk.

« L'unité législative est inséparable de l'unité nationale », zegt de *Bien public*. En hij voegt er bij : Moest het anders zijn (d. w. z.) moesten de beide talen in het Parlement, voor 't aanbieden en bespreken van wetsvoorstellen, op gelijken voet staan, « il n'y aurait entre les régions flamandes et les régions wallonnes de la monarchie belge qu'une union de surface, qui s'incarnerait et se résumerait dans la personnalité du Souverain. Or, il nous paraît impossible de se dissimuler qu'un pareil état de choses serait défavorable à la stabilité de nos institutions et à l'avenir du pays. »

Nog eens — de gelijkheid aller Belgen vóór de wet, om 't even dewelke, kan niets dan goed; de verongelijking van een deel der natie, niets dan gevaar opleveren. En de *Bien public*, enkel zijne liefde voor

het Fransch raadplegende, vrijwillig den vier en zestigjarigen strijd der Vlamingen doodzwijgende, vergeet dat de nieuwe toestand, welken hij voor de duurzaamheid onzer instellingen gevaarlijk acht, reeds sedert de Omwenteling bestaat; dat, bijaldien er eenheid is gemaakt, deze maar schijnbaar is, en gesteund op een wraakroepend onrecht; dat er in België rust noch duur kan komen zoolang de verdrukking woedt.

Wat hebben wij nu? Aan den eenen kant : Walen, die niets dan Fransch willen en hardnekkig blijven als keikoppen; aan de andere zijde, Vlamingen, volstandig, totter dood toe gehecht aan hunne taal en kampende met nooit bezweken moed voor hun recht. De dichter zong het, als eene verwittiging voor Koning en Ministers, in het jaar 1853, bij de meerderjarigheid van Z. K. H. den Hertog van Brabant :

« Het is onze eerste deugd, dat wij, op heldengraven
Geknield, *geen Franschen willen zijn!* » (1)

En als de Vlamingen niet onder de Fransche roe willen bukken, wanneer zij vragen, behandeld te worden als een vrij volk en al de rechten te genieten, die een volk toekomen, dan lachen zij wel met staatseenheid, wanneer men deze niet anders vestigen wil dan op Dwang en Onrecht. Kortzichtig zijn ze, de politieke mannen, die meenen alzoo eenen Staat te grondvesten!

De taal is ons door God gegeven, niet om ze te laten versmachten in onze borst. Zij is ons dierbaar als ons leven; voor geenen koning, hoe groot en hoe machtig ook, voor geen politiek stelsel, van wien of van waar het ook uitga, zien wij er van af. Volkomene staatseenheid is slechts mogelijk dáár, waar maar ééne taal gesproken wordt. Elders, nooit!

Onze tegenstrevers, we weten het wel, hebben nog eene andere uitvlucht : « 't *fait accompli.* 't Is nu eenmaal zoo, en daaraan is niets te doen. »

Het feit, dat een onrecht bekrachtigt, moet niet, ja mag niet erkend worden. In alles dient slechts ééne zaak in het oog te worden gehouden : de Rechtvaardigheid. Erkennen de Fransch-katholieke bladen b. v. het *fait accompli* te Rome? Hoegenaamd niet. Hebben zij, voor het *fait accompli* met betrekking tot de Onderwijswet van 1879, het hoofd gebogen? Niemand onder hen wilde dat. Waarom het dan aan de Vlamingen voorgepredikt?

Tot slot van zijn artikel zegt de *Bien public :*

« Il nous paraît donc désirable qu'en cette occasion, les Flamands fassent preuve de tolérance et d'abnégation, dans l'intérêt de la Belgique entière. Si légitime que soit leur attachement à leur langue mater-

(1) Prudens van Duyse, bekroond gedicht.

nelle, ils comprendront que cet attachement doit céder le pas devant les exigences du patriotisme. Pour rappeler un mot souvent cité, il ne s'agit pas, en l'occurence, de nos *prénoms*, il s'agit du *nom de famille*. Ne vivons-nous pas, d'ailleurs, en des temps assez difficiles, pour éviter, *sans rien sacrifier de nos droits*, d'ajouter aux dissentiments qui nous séparent, d'irritantes questions de langue et de race? C'est au patriotisme éclairé des Flamands eux-mêmes que nous livrons ces réflexions; nous espérons qu'ils sauront en apprécier le patriotisme, l'opportunité et la sincérité. »

Hierop antwoorden wij :

De Vlamingen willen maar hoegenaamd niet begrijpen, dat zij *patriotisme* kunnen toonen door 't verloochenen van hun rechten. « Ils ne céderont jamais le pas » aan de minderheid! Zij hebben zich nooit laten in slaap wiegen door het refrein van den Waal, Antoon Clesse, die niet voor de Belgen, maar alleen voor zijn stamgenooten zong :

Flamands, Wallons,
Sont des prénoms,
Belges est notre nom de famille.

Wanneer de Vlamingen, in de Belgische familie, ofschoon meerderheid, achteruitgedrongen en verdrukt moeten blijven door de minderheid — dergelijke familie, zonder band van wederzijdsche liefde, zonder volkomene gelijkheid, maar een echt monsterverbond, verstooten zij.

Dergelijke toestand moet een einde nemen.

De Leden van het *Gouvernement provisoire*, in 1830, en de wetgevers van 1831, hebben slecht werk verricht; de Vlamingen willen niet veroordeeld zijn om hunne misgeboorte te kweeken.

Of moet de raad van den *Bien public* gevolgd worden, dan mogen geene Vlaamsche jongens, het Fransch onkundig, nog naar Brussel worden gezonden. Alleen een krankzinnige of idioot zou van dezen eischen, dat zij een wetsvoorstel neerleggen in eene taal, welke zij niet verstaan!...

Of wil men, voor kiesparade met het volk, enkel Vlaamschsprekenden in de wetgevende vergaderingen dulden, men moet dan logiek zijn en de Grondwet veranderen — *dans l'intérêt de la nationalité belge!* — Men schrijve er in : « Geen Vlaamsche werklieden of boeren mogen in de Kamer zetelen, tenzij met een slot aan den mond. »

Fransch-Belgische gazetten, is dàt uw ideaal? Laat het ons weten, maar, in 's Heeren name! schrijft niet meer, met de linker hand, dat gij ons recht erkent, en met de rechter hand : dat wij van ons recht geen gebruik mogen maken.

Gelooft mij, men zou u in Vlaanderen verdenken van huichelarij — en dàt ware immers onrechtvaardig?

P. TIEDEN.

Post-scriptum. — Wij zijn nog eens geleverd!

In zitting van 19 Februari heeft de heer Minister Begerem, in antwoord aan den heer Lammens, die het stelsel van den *Bien public* in den Senaat verdedigd had, dezen gelijk gegeven.

Het besluit van den heer Begerem, die ons aan beter handelingen had gewoon gemaakt, is in geheel het Vlaamsche land met de diepste verslagenheid onthaald en blijft er den pijnlijksten indruk maken.

Waarop steunt zich de heer Minister van Justitie?

Op den onzin des besluits van 16 November 1830 — 't jaar van Vlaanderens eeuwenheugend geluk! — waarin, tot staving van de « noodzakelijkheid » om het officiëel Bulletin der Wetten alléén in het Fransch op te stellen, wordt aangehaald « que les langues flamande et allemande, en usage parmi les habitants de certaines localités (!!) varient de province à province et quelquefois de district à district, de *sorte qu'il serait impossible de publier un texte officiel des lois et arrêtés en langue flamande et allemande.* »

Het is overigens onbegrijpelijk hoe de Minister dat besluit heeft durven inroepen, want het is volstrekt *ongeldig*. Het Nationaal Congres was den 11 November bijeengekomen en van dien dag af bezat het Voorloopig bewind de wetgevende macht niet meer.

Men verstaat eenigerwijze, dat in 1830, als de man van St.-Quentin, de Luikerwalen en andere Fransquillons het gezag in handen hadden, zulke gedrochtelijkheid gezegd, gestemd en gedrukt kon worden — maar in 1894!...

Van 1815 tot 1830 werden Nederlandsche wetten uitgevaardigd; wij vragen aan den heer Minister van Justitie, of hij er ééne, ééne enkele kent, welke door het geheele Nederlandschsprekende volk niet werd verstaan? welker bewoordingen tot de allerminste moeilijkheid aanleiding hebben gegeven? En als de heer Minister het antwoord op deze vraag moet schuldig blijven — wij vragen hem : is de taal der Nederlandschsprekende Belgen, door het oproer van 1830 zoo inééns, totaal, van de eene provincie tot de andere, van het ééne district tot het andere, gewijzigd, dat geen Nederlandsche tekst van wet nog mogelijk is?

De heer Minister van Justitie erkende, eilaas! geheel en al de « gegrondheid » van de opmerkingen des heeren Lammens, en hij voegde er zelf, wat nieuws bij :

« Il appartiendrait donc à tout membre de l'une ou de l'autre Chambre d'amender en flamand un texte de loi, qui serait présenté et mis en discussion en français. Et on arriverait ainsi à avoir des lois qui constitueraient dans leur texte de véritables mosaïques, une même phrase pouvant être composée de mots français et de mots flamands ! »

Hier loopt het over zijn hout!

De heer Minister weet immers wèl, dat, in 't geval, welk hij inroept, de gansche zaak te redden is door eene eenvoudige vertaling!

De *Bien public* heeft een gelukkig oogenblik beleefd toen hij vernam wat in den Senaat door den heer Minister was gezegd, en hij drukte, in groote letters, het volgende oordeel :

« *Après cet avis, on peut dire que la question est épuisée et jugée.* »

Zoo gauw niet, o neen! Laat ons de kiezingen afwachten.

De Vlamingen verdagen, *misschien*, de quaestie tot den eerstvolgenden kiesstrijd, en dan zullen onze Franschgezinden, gelijk zoo menigwerf het geval is geweest, Vlaamsch water mengen in Franschen wijn; de quaestie zal worden opgeworpen, in de drukpers, op meetingen, in al de Vlaamsche genootschappen des lands, en de tegenstrevers zullen nergens, in Vlaanderen, één oogenblik durven staande houden, wat zij te Brussel hebben verklaard. P. T.

Tweede Post-scriptum. — Wij hebben goed voorzien, toen we schreven dat de quaestie maar *misschien* zou uitgesteld zijn. De wakkere heer J. de Vriendt zal eerstdaags een voorstel in de Kamer neerleggen, strekkende tot wijziging der wet van 19 September 1831, welke verklaart dat alléén de Fransche tekst der wetten officiëel is.

Verre dus, dat de quaestie zou zijn *épuisée* en *jugée*, volgens den wensch van den *Bien public*, begint zij eerst!

In den strijd, die daarover gaat beginnen, zullen wij de tegenstrevers tellen. P. T.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Bedevaart der Nederlandsche Tertiarissen naar Rome, Assisië, Loreto en Padua, door J. E. H. MENTEN, Lid der Derde Orde van den H. Franciscus. Roermond, Henri van der Marck. 1894.

Heeft er iemand lust den pelgrimstocht mede te maken, welken van 15 Mei tot 3 Juni 1893 een vijftigtal leden der Derde Orde van den H. Franciscus naar Rome ondernam, ter gelegenheid van het gouden jubelfeest des Pausen bisschoppelijke wijding? Het is voldoende ook maar een blik te slaan in het mooi gedrukte boek, om de levendigste belangstelling te voelen opgewekt. De schrijver heeft immers in hooge mate het talent om te beschrijven. Heeft hem iets getroffen, dan weet hij het steeds zoo aan boord te leggen dat men den indruk bekomt als gold het eene herinnering van iets dat men zelf gezien, zelf bijgewoond had. Een oogenblik hebben wij het voornemen gehad hier of daar wat aan te halen om eene proeve te geven van de kleur en het relief welke deze knap geschetste tafereeltjes bezitten. Doch bij het kiezen werd het ons te lastig. Ook schijnt het ons dat het ze schenden ware, wanneer wij ze gingen rukken uit de lijst van historische en legendarische herinneringen welke er op betrekking hebben, en waarvan het verhaal aan dit pelgrimsdagboek zooveel afwisseling komt bijzetten. Een pelgrimsdagboek! Men late zich door dit woord maar niet afschrikken. Indien de vroomste godsdienstzin niet schroomt zich op elke bladzijde te uiten, indien het bezoek der kerken en heilige plaatsen het hoofddoel was van de reis en dat bijgevolg de herinneringen aan hun bezoek het grootste gedeelte van het werk uitmaken, indien ook de lezing van dit boek de christelijke gevoelens moet opwekken en levendiger maken, men beelde zich toch niet in dat het daarom ophoudt een verhaal te zijn van eene reis, eene reis van menschen die oogen hadden om te zien, ooren om te hooren daarenboven uit wier aangenamen en opgewekten omgang ook veel te leeren valt. Om al die redenen drukken wij dan ook de hoop uit dat dit mooie reisverhaal, waarvan de lezing zoo boeiend is, den bijval moge hebben welken het zoozeer verdient. En aan den eerwaarden schrijver bieden wij onze beste gelukwenschen aan, om de

wijze waarop hij de talrijke eigenaardige moeilijkheden heeft weten te boven te komen, waarmede hij bij het samenstellen van een werk als dit te kampen had.

Dubbel is dit verdienstelijk en aantrekkelijk boek nu aan te bevelen, daar, ter gelegenheid van den zeshonderdsten verjaardag der verplaatsing van de *Santa Casa*, den 23 April uit Brussel eene groote Belgische bedevaart zal vertrekken naar Padua, Loreto, Assisië en Rome. Aangezien onze pelgrims nagenoeg denzelfden weg zullen af te leggen hebben (uitgezonderd de terugkeer langs Duitschland) kunnen zij bijna geen beter reisplan raadplegen dan dit in het onderhavige werk zoo meesterlijk beschreven.

Ryfka. Antwerpen in het midden der 18e eeuw, door A. SNIEDERS. Turnhout, J. Splichal. Prijs fr. 2,00.

Dr. Aug. Snieders, de grootste en vruchtbaarste onzer romanschrijvers, heeft het geluk gehad dezer dagen den vijftigsten verjaardag te mogen vieren van zijn intreden in het letterkundig leven. De vrienden en zijne collegas in de pers hebben hem met luister gevierd; het Vlaamsche land heeft zijne gelukwenschen gevoegd bij die der feestcomiteiten, en de Regeering, niet ten achter willende blijven in de feestviering van eenen man die het land vereert, heeft den jubilaris tot officier in de Leopoldsorde bevorderd.

De heer Snieders, dankbaar voor die hulde hem van alle zijden betoond, heeft het goed gedacht gehad ze te beantwoorden met het Vlaamsche land met een nieuw voortbrengsel zijner pen te begunstigen, een nieuwen boeienden roman, getiteld *Ryfka* en die, zooals zijne andere werken, het beste onthaal zal genieten en letterlijk door de lezers verslonden worden.

Ziehier hoe het *Fondsenblad* dat verdienstelijk werk beoordeelt :

Het boekdeel, 181 bladzijden groot, is opgedragen aan de dochter en den schoonzoon van den schrijver. In die opdracht werpt Dr. Snieders eenen, men zou zeggen weemoedigen, terugblik op zijne letterkundige loopbaan.

Die weemoed — zoo hij bestaat — is echter niet toe te schrijven aan naberouw, want de schrijver mag, met recht, van zijn eigen getuigen : « Ik heb geen enkel beeld in de wereld gezonden, waarover ik te blozen heb. »

Vijftig jaren ! eene halve eeuw, met vrucht en bijval, werkzaam geweest op het Vlaamsche letterveld, dat is een genoeglijk en vertroostend aandenken. Maar, de schrijver vraagt zich af : Zal zij (*Ryfka*) de laatste mijner beelden zijn ?

Wij hopen het niet. Integendeel, wij verwachten van den Nestor onzer Vlaamsche roman- en dagbladschrijvers nog menige keurige bladzijde, nog menig roerend tooneel, nog menig aantrekkelijk beeld.

Nu : wat is *Ryfka?* Bij den schrijver heet het : « Antwerpen in het midden der 18e eeuw. »

Een historische roman dus? Neen. Eene novelle op historische

gegevens gesteund? Ook niet, maar wel, onzes inziens, eene *schets*, vervolg makende op de *Fata Morgana* en de *Sniderièn*, een beeld door Dr. Snieders in het Antwerpen der 18e eeuw geplaatst en trouw weêrgegeven volgens de geschiedenis van dat tijdvak.

Ryfka, het bevallig jodenkind, is eene frissche verschijning, in tegenstelling met haren grootvader Jankiel, den strengen en tegen de *gojims* hevig verbitterden talmud-Jood.

De betrekkingen tusschen dit Joodsche gezin en de familie Tronck komen ons niet nauw genoeg voor, er bestaat te weinig verband, zelfs met tusschenkomst van *monsieur* Ravelin, om de stof te leveren tot een verhaal, dat bij den lezer eene klimmende belangstelling verwekt.

Zelfs het begin van liefde dat de schrijver aan den lezer laat vermoeden bij Urban Tronck en Ryfka, is niet voldoende om die klimmende belangstelling gaande te maken, welke dan ook, aan het slot, zou teleurgesteld worden.

Ryfka is dus eerder eene aaneenschakeling van elkander opvolgende tafereelen, waarin de historische stiptheid eene groote rol speelt en de personen slechts dienen om het *Oudt Antwerpen* van Dr. Snieders te verlevendigen.

De beschrijvende poëzie speelt in Ryfka ook eene groote rol. Als voorbeeld daarvan wijzen wij op de legende der bloedkaros en op de beschrijving van Ryfkas intrede in O. L. Vrouwekerk. Deze laatste vooral is tintelend van gevoel en maalt op meesterlijke wijze de grootschheid van den katholieken tempel en van den katholieken godsdienst.

Vijf Oude Cluyten versameld, vernieuwd en voor het Tooneel bewerkt door G. DE LATTIN. Die boekjes zijn gedrukt geweest tijdens de tentoonstelling van Antwerpen, en om verscheidene redens nooit in den handel geraakt. Nu is dat onmogelijk geworden, daar de brand, die het noordelijke deel van het Oude Antwerpen vernielde, de schuld is geweest dat die, « Oude Cluyten » ten grooten deele bedorven werden. Het is wel waar, de drukkerij « De Druiventros » die ze in 't licht gaf, is door het vuur gespaard geweest, maar alles is er zoo overhoop gesmeten geweest door dezen die wilden papier, boekstaven en drukwerken aan den brand ontrukken, dat schier niets meer gebruikbaar overbleef.

Enkele afdruksels van de « Oude Cluyten » zijn terug gevonden; te weinig in getal om ze in den handel te geven, maar die toch ter beschikking der liefhebbers gesteld worden. Zij dragen voor hoofding : I. *Nu Noch.* — II. *De Kwade Schoonmoeder.* — III. *De Kwade Tong.* — IV. *Hans, de Ezel en de Kist.* — V. *De bedrogene bedrieger.* Die tooneelstukjes, waarvan er eenige op de markt van Oud Antwerpen uitgevoerd ziin geweest gedurende de Tentoonstelling, zijn afgeschreven van een oud handschrift der XVIe eeuw ; de schrijver er van is onbekend maar was lid van de gilde van St Lucas. Zij zijn met eene oprechte Vlaamsche pen geschreven, die somwijlen de wat te ruwe hand laat gewaar worden, maar toch van het begin

tot het einde uit de gemakkelijke pen vroolijkheid en opgeruimdheid met inkt te zamen laat vloeien.

Zij zullen wel gekomen zijn in onze werkmanskringen, die zoo dikwijls klagen geen stukjes te vinden naar hunnen zin. Zijn er eenige vrouwerollen in, die zullen gemakkelijk veranderd worden en de kleine moeite die men zich geeft, zal ruim worden betaald, door het goed dat men te wege brengt.

Eindelijk wij bevelen ze onze folkloristen aan, daar zij er in meer en meer het volk zullen leeren kennen en hunne zeden doorgronden.

Het spijt ons dat de ramp van Oud Antwerpen zoo onzalig geweest is aan die belangrijke stukjes, maar de zeldzaamheid er van, zal ze nog meer doen waardeeren. Zij zijn te verkrijgen bij den heer A. Siffer, uitgever te Gent, ten prijze vau 50 centiemen het stuk.

Lourdes. — Het inrichtingscomiteit van de 17e Belgische bedevaart der maand Mei naar O. L. V. van Lourdes heeft de Vlaamsche uitgave van het verslag der bedevaart van 15 tot 23 Mei 1894 in het licht gegeven.

Het beslaat een net boekje van 44 bladzijden druks. Men vindt er eene zeer belangwekkende beschrijving in der laatste bedevaart, alsook eenen brief van den E. P. Overste der Missionnarissen van Lourdes, aan het Comiteit gericht, en eindelijk het verhaal der mirakuleuze genezing van Jan Debrouwer van Oudenaarde, welke den 18 Mei 1894 plaats greep. Al de vrienden die O. L. Vr. van Lourdes genegen zijn, zullen dit stichtelijk boekje willen lezen, dat verkrijgbaar is bij den heer Rosman, Fabriekstraat, 13, te Brussel, voor fr. 0,30 (Vlaamsche of Fransche uitgave).

Het Comiteit bericht tevens, op het einde van dit verslag, dat de bedevaart der maand Mei 1895 zal plaats hebben op 29 April tot 7 Mei. (Vertrek uit Namen en Brussel.) Deze bedevaart zal, zooals vroeger, eene bedevaart van gebeden zijn, met zieken.

Beknopte uitlegging der Staatswetten. — Grondwet, provincie- en gemeentewet, door JULIUS VAN ZELE, advocaat, leeraar bij 's rijks lagere en middelbare normaalscholen te Gent. — Gent, Ad. Hoste. Prijs : fr. 1,50.

De heer Van Zele heeft zich, als advocaat, steeds onderscheiden door zich, in zijne pleidooien, vrijwillig en bij voorkeur van de Vlaamsche taal te bedienen.

't Is zijne voorliefde voor de volkstaal, die hem, ongetwijfeld, heeft aangezet om zijne *Beknopte Uitlegging* te schrijven, welke, men mag het zeggen, aan eene wezenlijke behoefte beantwoordt.

De Grondwet in haren tekst gewijzigd zijnde, konden de bestaande verklaringen van haren inhoud natuurlijk niet meer dienen. Ook over de provincie- en gemeentewet bestaan er wel Fransche, doch geene Vlaamsche commentariën, die niet verouderd en versleten zijn.

Een klaar en duidelijk begrip van deze twee laatste wetten is nochtans onmisbaar voor zoovelen die in het bestuur van provincie

en gemeente gemengd zijn, zooals provincie- en gemeenteraadsleden, provinciale ambtenaars, burgemeesters, schepenen, gemeente-secretarissen, ontvangers, enz.

De uitbreiding van het stemrecht geeft meer en meer toegang tot de Kamers, de provincie- en gemeenteraden aan mannen uit het volk, die alleen bij middel hunner moedertaal de kennissen kunnen opdoen, welke hun bij de uitoefening van hun mandaat onontbeerlijk zijn.

Aan die allen zal het boek van den heer Van Zele tot een onmisbaar handboek en *Vade-Mecum*, tot eenen zekeren leidsman verstrekken. Daarom heeten wij dat boek welkom, wenschen er den schrijver geluk over en achten het ons ten plicht het bij den Vlaamschen lezer warm aan te bevelen.

L'origine des Contes populaires, par CHARLES MARTENS, docteur en droit. (Extrait de la Revue Néo-Scolastique). Louvain, A. Uytpruyst-Dieudonné, 1894.

Eenigen tijd geleden verscheen een merkwaardig boek, eene Fransche doctorsdissertatie : *Les Fabliaux, études de littérature populaire et d'histoire littéraire du moyen-âge*, par JOSEPH BÉDIER. — Paris 1893. Gesteund door eene verbazende geleerdheid, tracht de schrijver — op aantrekkelijke en echt geestige wijze niettegenstaande de dorheid van de stof zelve — de stelling af te breken dat onze fabelen, onze sprookjes, onze vertellingen voor het grootste gedeelte uit Indië afkomstig zijn. « Dat zij uit Indië zouden komen — zoo zoude men nagenoeg het gevoelen van den heer Bédier kunnen samenvatten — dat zij uit Indië komen is 1° onwaarschijnlijk, en 2° in elk geval onbewijsbaar. »

Naar aanleiding nu van deze verhandeling heeft de heer Ch. Martens zijne studie over den Oorsprong van de Volksvertellingen geschreven. Het boek van den heer Bédier wordt er natuurlijk uitvoerig en grondig in besproken. Doch vele punten welke buiten het engere bestek van den heer Bédier vielen, zooals voornamelijk de geschiedenis van de arische en van de anthropolagische theoriën door welke men gepoogd heeft het ontstaan der mythen te verklaren, maken van deze uitvoerige en belangrijke studie de keurigste inleiding welke men wenschen kon, vooraleer over te gaan tot de lezing van het boek van den heer Bédier. Moge deze warme aanbeveling aan de verdienstelijke bijdrage van den heer Martens vele lezers bezorgen.

Kramers. — Het « *prospectus* van Kramers' *Fransch-Nederlandsch* en *Nederlandsch-Fransch* Woordenboek, *herzien* en *vermeerderd* naar de nieuw verschenen woordenboeken van Littré en de Académie Française », is verschenen en aan het Nederlandsch lezend publiek ter hand gesteld.

Het werk zal *herzien* zijn en *vermeerderd*. — Luistert wat het prospectus zegt : « Immers terwijl het boek met eere alle kringen doorliep « en voor de lexicographie van den tweeden rang de hoofd-, ja de « eenige bron bleef, breidde de taal zich uit. De wetenschap nam nieuwe

« benamingen aan, de critiek wierp een helderder licht over de betee-
« kenis der woorden in het algemeen, terwijl in het gewone leven
« nieuwe woorden gevormd werden of lang miskende het burgerrecht
« verkregen, enz. enz. En zoo was thans ook het oogenblik genaderd
« om in *Kramers'* werk aan te vullen, wat men er allengs vergeefs in
« begon te zoeken. »

Het prospectus geeft eene proeve van bewerking, loopende over een aantal woorden der letter *S*.

Sla dan de 2e uitgave (1884) van Kramers' woordenboek open, en, bladz. 1208, zult gij, letterlijk, zonder verandering of aanvulling van tekst, te lezen krijgen wat het prospectus u als een specimen *vermeerderde* uitgave in de handen steekt.

Als het werk van Kramers alleszins onveranderd is gebleven, waarom dan in zulke holklinkende bewoordingen een nieuwere editie aan het publiek bekend gemaakt?

En is het woordenboek inderdaad herzien en vermeerderd, dan diende de proeve van bewerking ons een specimen te geven van dien vermeerderden tekst. Denkt ge niet?

Koninkl. Vl. Academie. — Zitting van 20 Februari : Stemming van het budget en benoeming der keurraden voor de uitgeschreven prijskampen. Vijf handschriften zijn binnengekomen. Het Gouvernement heeft aan de Academie het marmeren borstbeeld van Prudens Van Duyse geschonken, vervaardigd door beeldhouwer A. De Beule.

Davidsfonds. — Verschenen : Het *Jaarboek voor 1895* en een lied : *Mijne ziel is vermoeid*, woorden van Dr. Eugeen van Oye, muziek van Oscar Van Durme.

Op Zondag 10 Februari gaf de afdeeling Vilvoorde een muzikaal en tooneelkundig feest, en Aarschot een concert met voordracht door den heer D'Hooghe-Bellemans.

Prijskamp van toonzetting. — De minister van Binnenlandsche Zaken brengt ter kennis der belanghebbenden dat een dubbele prijskamp wordt geopend voor een gedicht in Nederlandsche taal en een gedicht in Fransche taal, om op muziek gebracht te worden voor den prijs van toonzetting voor 1895 (prijskamp van Rome).

Een prijs van 300 frank, of eene gouden medalie van dezelfde waarde, zal aan de schrijvers der bekroonde gedichten toegewezen worden.

De gedichten zullen niet meer dan drie muziekstukken van verschillend karakter, onderbroken door zangverhalen, behelzen, niet meer dan twee honderd verzen bedragen, en behooren tot het lyrische of tot het dramatische vak. Het is onnoodig dat zij geschikt wezen voor de tooneelopvoering. De schrijvers mogen naar believen een alleenspraak maken of verscheidene personnages doen optreden.

De Belgische schrijvers die aan den prijkamp willen deelnemen

moeten, vóór 1 April 1895, hun werk zenden naar het sekretariaat der Koninklijke Belgische Akademie van Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten (Brussel). De handschriften mogen geene enkele aanduiding dragen, die den schrijver kan doen kennen. Ze zullen vergezeld gaan van een gesloten briefje bevattende den naam en de woonplaats van den schrijver. Het is verboden, op straf van verbeuring van den prijs, een valschen naam te gebruiken.

Onderscheiding. — In den tooneelprijskamp uitgeschreven door het Gemeentebestuur van Antwerpen, is de eerste prijs van het blijspel, ex æquo toegekend aan onzen geachten medewerker Dr Isidoor Bauwens, te Aalst, voor zijn stuk *Hertog Filip.* — Eene eervolle melding is behaald door onzen vriend Richard Millecam, den schrijver van *Reus Finhard* met zijn drama *Verbroken geluk.*

Onze beste gelukwenschen.

† **James Darmesteter,** een bekende Fransche orientalist : in zijne bijzonderste werken behandelt hij de Perzische en Oostersche godsdiensten; zijn laatste werk was *Les prophètes d'Israël.* In *Journal des débats* schreef hij zijne *Lettres sur l'Inde.*

† **Jan Portaals,** bestuurder der koninklijke Academie van schoone kunsten te Brussel. Hij was te Vilvoorden geboren in 1818, behaalde den prijs van Rome in 1842 en was gedurende vijf jaar bestuurder der teeken- en schilderschool te Gent.

† **Reginand Stuart-Poole,** beroemde Engelsche orientalist en Egyptologue.

† **Mgr Carini,** prefect van de Bibliotheek van het Vatikaan, gekend om zijne geleerde werken over paleographie en geschiedenis.

† **Moritz Carrière,** leeraar in aesthetica te Munchen; hij laat een groot getal gewaardeerde werken achter.

† **Karel-Engelbert Coremans,** bouwmeester te Brussel, broeder van den volksvertegenwoordiger Ed. Coremans en vader van den Vlaamschen kunstcriticus Eud. Coremans.

† **Jozef Stevenson,** conservator der handschriften in het Britisch Museum. Hij was de katholieke geschiedschrijver van Maria Stuart, aan wiens leven hij twee belangrijke boekwerken wijdde.

† **Alfred Tilman,** een onzer meest belovende toondichters en zeer gunstig bekend om zijn *Te Deum,* zijn *Requiem* en zijne cantaten, ter gelegenheid van de zilveren bruiloft van den koning en de koningin in 1878, en bij de opening der Somzée-tentoonstelling in 1888 te Brussel uitgevoerd.

† **Aug. Vacquerie,** letterkundige en bestuurder van het godsdiensthatend Parijzisch blad « Le Rappel ». Groote bewonderaar van Victor Hugo, volgde hij den meester in zijn ballingschap te Jersey. Hij was geboren in 1809.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Tiende jaargang, 1895. April, N

HULDEBETOON AAN DEN HEER P. ALBERDINGK THIJM

Hoogleeraar van Nederlandsche Letterkunde te Leuven. Ridder der Leopoldsorde en der orde van St. Gregorius den Groote, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Een comiteit onder wiens eereleden zetelen de hoogleeraars P. Willems, Dupont, Helleputte, De Ceuleneer, Hemeryck, Mgr Jacops, Sencie, Van Biervliet, Verriest en de heeren Tinel, Dr H. Claeys, P. J. H. Cuypers, I. De Beucker, Juliaan De Vriendt en Mgr Everts, en onder wiens werkdadige leden de heeren studenten Vliebergh, Van den Bussche, Habets, Viaene, Asselbergs, Caeymaex, Dobbelaere, Heyvaert, Meeus, Poels, Schöller, Van Stappen en Wildiers — heeft den volgenden omzendbrief rondgestuurd :

« Wij hebben de eer U bekend te maken dat de Vlaamsche Studenten der Katholieke Hoogeschool te Leuven en de leden van het Genootschap « *Met Tijd en Vlijt* » besloten hebben aan Hoogleeraar P. Alberdingk Thijm, in den loop van dit jaar, zijn portret aan te bieden.

Sedert vijf-en-twintig jaren immers bekleedt onze geachte hoogleeraar, op eene eervolle wijze, zijn ambt aan de Hoogeschool; sedert vijf-en-twintig jaren is hij steeds een ijverig lid van het Taal- en Letterkundig Genootschap « *Met Tijd en Vlijt* », waarvan hij gedurende bijna even zooveel tijd het ondervoorzitterschap bekleedt. Men weet welken naam hij door zijne talrijke geschied- en letterkundige werken en opstellen van allerlei aard verworven heeft.

Wij roepen derhalve de medewerking in van al zijne oud-leerlingen, die den heer P. Alberdingk Thijm niet alleen als hoogleeraar, maar ook als hulpvaardigen raadgever en overtuigden voorstander der Vlaamsche beweging hebben leeren kennen. Verder rekenen wij op den steun zijner vrienden en der taalminnaars, die in de gelegenheid zijn geweest zijne uitstekende eigenschappen te kunnen waardeeren. »

De inschrijving voor het portret bedraagt 5 fr. en wordt gestuurd aan den heer Alfred Habets, student, Thiensche straat, 48, Leuven.

Het **Verbond der Matigheidsgenootschappen** gesticht op 10 Meert l. l., looft eenen prijskamp uit van 100 fr. voor het maken van een oorspronkelijk tooneelstuk, vlaamsch of fransch, zonder vrouwenrollen en met sterk uitkomende zedeles tegen het drankmisbruik.

Het verbond behoudt 2 jaren lang het voorrecht de ingezonden stukken in druk te geven. daarna worden de onuitgegeven handschriften terug gezonden aan de schrijvers die dit verlangen, binnen de 3 maanden na de uitspraak, te kennen geven.

De ingezonden stukken zullen enkel eene kenspreuk dragen; en een verzegelde omslag daaraan vastgehecht zal van buiten die kenspreuk herhalen en van binnen den naam en het adres van den schrijver opgeven.

De inzending moet vóór 1 Juli aanstaande gedaan zijn bij den schrijver van het verbond M. JUL. BUSE, Advocaat, Twaalfkamerstraat, Gent. Den 1 October verschijnt de uitslag in de zelfde dagbladen die den prijskamp hebben aangekondigd.

Voor het Verbond der Matigheidsgenootschappen :

J. BUSE, Geheimschrijver.

Vaderlandsch gedenkteeken op Groeninge, te Kortrijk. — Het Comiteit, erkend door het stadsbestuur van Kortrijk, vestigt de aandacht der Vlamingen op de volgende uitgaven :

1° *Vertijloosheid en andere Gedichten* van Guido Gezelle;
2° *Kortrijk in 1302 en de slag der Gulden Sporen*, tweede uitgave, door Th. Sevens.

Gansch de zuivere winst wordt gestort in de kas van het Comiteit.

TAALPOLITIE TOEGEPAST OP O. WATTEZ.

Qui s'y frotte, s'y pique.

NAAR aanleiding van het *Nederlandsch Leesboek* van den Heer Burvenich, wil O. Wattez eens goed de les lezen aan de « wetenschappelijk opgeleide jongelui ». 't Zal aan hem niet liggen als deze overmoedigen nu niet tot inkeer komen.

Mijn vriend De Vreese heeft het met mij hard te verantwoorden. Beiden hebben wij wel durven verklaren, dat het met de taalkennis in Zuid-Nederland niet heelemaal in orde was en hebben, zoo doende, naar 't blijkt, den Heer O. Wattez diep beleedigd. Nu worden we door hem aangemaand ons driest beweren te staven, 'tgeen wij tot hiertoe, volgens hem, niet deden. De Vreese liet het op dat gebied bij zijn polemiek met den Heer Prayon van Zuylen. Toch niet; de Heer Wattez vergeet zeker opstel van mijn vriend over zeker boek van zekeren schrijver, waarin hij o. a. de taalkundige wetenschap van dien heer toetste alsmede zijn practische taalkennis. Het stuk is zóó afdoende gebleken, dat bewuste schrijver sedert dien tijd stom gebleven is als een visch. Mijne werkzaamheid bepaalde zich, volgens den Heer Wattez, tot het knippen, uit een Vlaamsch nieuwsblaadje, van het woord *warbol,* waaromtrent ik « zeer geleerde aanmerkingen heb in 't midden gebracht ». Dat geeft

O. W. gelegenheid om zeer snedig te zeggen, dat die *warbol* een echte *warboel* (1) worden zal.

De Heer W. is, bij 't schrijven van zijn opstel, met een weinig overijling en onbezonnenheid te werk gegaan. We hebben gezegd : in Zuid-Nederland wordt onze taal slecht geschreven. Het kwam er op aan dat te bewijzen. De Kon. Vl. Ac., die waarschijnlijk ook wel overtuigd was, dat de zuiverheid van de taal bij ons nogal te wenschen overliet, schreef een prijsvraag uit; ze vroeg een studie over de meest gebruikelijke gallicismen, die onze taal ontsieren. De prijsvraag werd beantwoord door De Vreese en door mij. We wisten beiden hoe sterk de invloed van het Fransch op onze taal in Vlaanderen is. Daar deed de gelegenheid zich voor om gedeeltelijk onze bewering te staven; want gallicismen zijn wel de meest voorkomende knoeierijen in 't Zuidnederlandsch proza. Hebben we, met betrekking tot dat punt, onze bewering *gestaafd*? Misschien kan het lezen van 't verslag, over ons werk uitgebracht, den Heer Wattez overtuigen.

Ten andere meen ik, dat ik zoo stil aan voortga met het bewijzen van mijn stelling; dat heeft de afl. van dit tijdschrift, waarin zijn opstel voorkwam, den Heer W. wel aangetoond; en ik ben nog niet vanzins het daarbij te laten. Bij 't oefenen van een weinig geduld, zou de Heer Wattez geen schade ondervonden hebben.

De opmerking van den Heer Wattez aangaande mijn aanhalingen uit Vlaamsche « nieuwsblaadjes » heb ik lang verwacht. Nu geeft ze mij de gelegenheid hieromtrent een woord te zeggen. Hoe leert de Vlaming zijn taal? Uit zich zelf kent hij ze niet als iets, dat deel uitmaakt van zijn eigen wezen. Uit zich zelf kent hij niets anders dan zijn dialect, dát van de stad of het

(1) Treffend juist! *Warbol*, waar ik het woord aanhaalde, duidde een persoon aan; die persoon zal nu, door den Heer O. W. tot een *warboel* omgeschapen worden.

dorp, waar hij geboren werd en opgroeide. Een beschaafde, vaste, algemeene taal voor het dagelijksch verkeer is hem volstrekt onbekend. Bij een beschaafd, normaal ontwikkeld volk is de toestand anders; daar is wel een vaste, algemeene taal voor het dagelijksch verkeer; deze taal heeft haar vasten woordenschat, haar vaste spreuken, zegswijzen, zinswendingen, haar vaste verschijnselen van de spraakkunst; het is, wat men een *taal* kan noemen. Alhoewel bij een dergelijk volk de dialecten nog niet dood zijn, kennen de beschaafde lieden allen de beschaafde taal en bedienen er zich uitsluitend van in 't maatschappelijk verkeer; die taal staat niet buiten hen; ze voelen ze leven in zich; ze hebben ze niet uit de boeken te leeren. De Vlaming, die, zooals ik zei, niets kent dan zijn eigen dialect, leert zijn taal wel uit de boeken, als hij een weinig taal kennen wil. Maar ons volk kan er nog niet van beschuldigd worden, dat het zich aan overmatig lezen — althans van boeken — te buiten gaat. Wat men meest leest zijn dan nog nieuwsbladen. Waren de omstandigheden gunstig, dan zou de Vlaming, door dagelijks een nieuwsblad te lezen, toch een zekere dosis taal leeren. Mijn bedoeling is het juist aan te toonen, dat hetgeen hij daar kan uit leeren een misselijk iets is, zeer dikwijls « een gedrochtelijk uitspruitsel des onverstands ». Sommige taalphantasmen, gekipt uit de taal van die bladen, komen me uitstekend te pas om er op te wijzen, hoezeer het taalgevoel van den Vlaming over 't algemeen verstompt is. Het belang van deze aanhalingen mag ten andere niet te gering geschat worden. Men weet immers, wie, in provinciesteden, die bladen opstellen : advocaten, geneesheeren, afgevaardigden, provinciale raadsleden, leeraars, onderwijzers, zeker lieden, bij welke men een draaglijke kennis van onze taal zou mogen verwachten. Elders zijn de schrijvers de knapste leiders van de Vlaamsche Beweging. Waar de bladen op zich zelf bestaan met een eigen redactie, zou men toch mogen

eischen, dat deze schrijvers behoorlijk hun taal zouden kennen; want wie moet zijn taal ordentelijk weten te schrijven, zooniet hij, die zich 't schrijven tot vak gekozen heeft?

Evenwel, zooals de Heer Wattez het heeft kunnen zien, bepaal ik me geenszins tot dergelijke aanhalingen. Hij haakt er naar te vernemen aan welke taalfouten zich onze letterkundigen bezondigen. In dit opzicht ook zal zijn verlangen bevredigd worden.

Hij kan den hoon niet verkroppen, die hem, in zijn hoedanigheid van « letterkundige (1) » aangedaan wordt, wanneer iemand durft verklaren, dat men in Vlaanderen slecht Nederlandsch schrijft. Hij treedt in 't krijt met schild en zwaard en wil manmoedig de eer van de Zuidnederlandsche « letterkundigen » ophouden. Welnu, daar hij ons voor den degen eischt, zullen we wel den toegeworpen handschoen moeten oprapen. Welke « letterkundigen » dienen hun taal te leeren? vraagt hij. 'k Wil den strijd met open vizier aanvaarden en antwoord : M. Wattez zelf, om te beginnen. Ik zal daarom zoo vrij zijn eenige flaters onder zijn oog te brengen, die hij wel mocht vermijden. Ik bepaal mij voor 't oogenblik tot zijn stuk « Een Nederlandsch Leesboek ».

I.

Titel. — « Vlaamsche nieuwsblaadjes, die misschien geene de minste aanspraak op taalkundige *titels*... »

De *titels* van die blaad*jes*, 'tzij ze *Denderbode*, *Volksbelang* of *Flamingant* heeten, hebben niets met taalkunde te maken. Maar de bedoeling van den schrijver is hier niet *opschrift*; hij wil het woord gebruiken, zooals het in Zuid-Nederland werkelijk gebezigd wordt, in den zin van het Fr. *titre*, in dit verband : avoir des *titres* à telle ou telle chose. In deze opvatting bezigt het Nederlandsch het w. *aanspraak* Vgl. *Wdb.* i. v. 3) *b*). « Het

(1) Letterkunstenaar als hij wil. Die geestigheid is zoo goedkoop.

recht om het bezit of genot van iets te eischen... : Hij heeft hoegenaamd geen *aanspraak* op deze eer — il n'a aucun *titre* à cet honneur. — Zult gij uwe *aanspraken* doen gelden? — ferez-vous valoir vos *titres*? — Voorb. : « Gelijkheid van rang, van bezigheden, van uitzichten, van *aanspraken* op eer en belooning, V. D. PALM, *Red.* I, 113. Daar zij... ten minste dezelfde *aanspraken* meende te hebben als de Meccanen, » I, 103.

Hetgeen de schrijver zegt komt dus neer op : *aanspraak* maken op *aanspraken* en heeft, uit den aard der zaak, geen beteekenis.

2.

Houden aan. – « hij *houdt* sterk, zoo 't schijnt, *aan* de uitdrukking taalpolitie (1). »

Aan iets houden is het Fr. *tenir à qche;* die uitdrukking is in 't Nederl. onbekend. De Heer Wattez kan ze als Zuid-nederlandsch gallicisme opgegeven vinden door Jan Te Winkel in Hermann Paul's *Grundrisz der Germanischen Philologie,* 1 Band, 4 Lieferung, S. 646. David wist er in zijn tijd ook al zooveel over, daar hij, bij Van Kerckhoven de uitdrukking *houde ik er aan* aanwijzende, er bij aanmerkt : « Deze spreekwijze is nog eens eerder fransch dan nederduitsch. » *Tael- en letterkundige Aenmerkingen,* 59.

Het Nederlandsch *houdt* niet *aan* maar *van* iets : « Ja, kindlief, je weet, ik *houd* er *van* mijn beloften na te komen. » VAN NOUHUYS, *Het Goudvischje, Gids,* '92, 5, 320. — « Men begon om acht uur « precies », maar Van Bergen *hield* er *van* bij tijds te zijn. » L. W. STOFFELS. *Elsev. Geïll. Maandschr.* '92, 4, 373.

Niet alleen in deze opvatting, maar vooral in die van liefhebben, ook die van gaarne doen is *houden van* in 't Nederl. gebruikelijk, en dit vanouds : « want hi *houtet* soe vele *van* hem selven, dat hi qualiken ghelaten can, ende dat comet van hoverdicheden. » RUUSBROEC, *Werken,* 3, 43, 2. 1. — « ende si (die gave der starcheit Goods) leert ons oec dat wi *van* ons selven niet en *houden,* noch *van* onsen vermogene,

(1) Of ik aan deze uitdrukking hecht? De Heer Wattez weet waarschijnlijk niet, dat ik ze niet uitgevonden heb. Mr. C. BAKE schreef onder dezen titel in *Noord en Zuid* een reeks zeer gewaardeerde aanmerkingen omtrent taalflaters. Nu is de uitdr. vast in gebruik.

maer dat wi ons vri willens geven in die mogentheit Goods. » id. 1, 170, 6.

De gewone uitdr., die past in de opvatting, waarin O. W. *houden aan* bezigt is *hechten aan* : « (von Egidy) *hecht* zeer *aan* beleefdheidsvormen. » GEERTRUIDA CARELSEN. *Gids*, '93, 5, 296. — « Reeds van toen af merkt men de neiging om minder te *hechten aan* de waarheid dan aan den indruk. » MAX ROOSES, *Gids*, '92, 7, 78. — « Het pleit toch niet voor Nederland, wanneer het don Quichotisme moest worden genoemd, dat Vreede nog *hechtte aan* eene Nederlandsche buitenlandsche politiek. » QUACK, *Studiën en Schetsen*, 208.

In den zin van : bij iets blijven, waarvoor in Zuid-Nederland ook *houden aan* gebezigd wordt, bijv. ik *houd aan* mijne meening, ook in dien van zich naar iets gedragen, iets opvolgen, gebruikt het Nederl. *vasthouden aan*, *zich aan iets houden* : « Von Roon *hield aan* zijn denkbeeld *vast*. » BIJVANCK, *Gids*, '93, 1, 180. — « Maar dit belet niet, dat ik *vast houd aan* mijn verzoek. » MARCELLUS EMANTS, *Els*. '92, 11. 140 — « (de Joden) *hielden* trouw *vast aan* allerlei Mozaïsche voorschriften en gebruiken. » QUACK, i. l. c. 179. — « De Amerikaan is godsdienstig van aard en *houdt vast aan* de kerkelijke gebruiken. » DOMELA NIEUWENHUYS, *Tijdspiegel*, '93, 6, 177. — « Dat Hooft *zich houdt aan* de « Toskaansche tale » is den vreemdeling, die in verrukking is over het schoone Firenze... niet euvel te duiden. » A. S. KOK, *Els*, '93, 7, 83.

Deze laatste zegswijze is mede zeer oud :

> « Een ghebeelde, als men ons telt,
> Van enen Got, daer hy *hem aen helt*,
> — Hiet Jupiter —, dat deed maken
> Priamus van duere saken. »
>
> MAERLANT, Tr. 2987.

« Ik zegge doorgaens : omdat ik niet ontkennen wil, dat ook geleerde mannen, en die omtrent andere saken door velerhande ondervindingen geoefend zijn, *zich* mede *daaraan houden*, ja hun werk nog maken, om 't gemeen gevoelen te bevestigen. » BALTHASAR BEKKER, *De betoverde Wereld* (1691).

3.

Gekend. — « Zou dat bedrijf in Nederland en elders niet *gekend* zijn? »

Gekend = *connu.* De Heer Wattez leze, wat Jan Ten

Winkel daaromtrent i. l. c. zegt : « Merkwürdig Vorzüglich sind in der Südnl. Schriftsprache die Gallicismen : wörtliche Überzetsungen aus dem Französischen, z. B. *gekend* (fr. *connu*, nl. *bekend*) : » Hij vindt het woord in de lijst van belgicismen van achteren in VERCOULLIE's *Spraakkunst*, die hij den Heer B. aanprijst, maar die hij zelf zóó wel zou kunnen gebruiken. Hij sla VAN DALE, KRAMERS open, raadplege het *Woordenboek der Nederlandsche taal*; hij zal *gekend* niet als gebruikelijk bijv. nw. vinden ; wel *bekend* ; hij is *bekend* als de bonte hond; naar den *bekenden* weg vragen.

4.

De aandacht roepen. — « Toen ik de tweede editie ónder (in) handen kreeg dacht ik dat de eene of andere kamper voor taalzuivering de *aandacht* van den heer B. op zijn letterwerk (!) zou hebben *geroepen.* »

Het Fr. zegt *appeler* l'attention de qqn sur qche; het Nedl. *roept* niet iemands *aandacht op iets.* De Heer Wattez kan hier ook VERCOULLIE's *Spraakkunst* openslaan, blz. 139. Hij kan het art. *aandacht* in 't *Wdb.* raadplegen en verder KRAMERS, VAN DALE, DELINOTTE en NOLEN vergelijken. Trouwens, gaarne wil ik hem leeren hoe het Nederlandsch zich hier uitdrukt. Het kent noch *de aandacht op iets roepen,* noch *de aandacht op iets trekken,* welke laatste uitdrukking in Zuid-Nederland ook zeer gebruikelijk is als vertaling van *attirer l'attention sur quelque chose.*

Iets, op zich zelf, *trekt de aandacht* : « Alles is hier bont, alles schreeuwt hier om *de aandacht te trekken.* » FR. LAPIDOTH, *Els*, '92, 6, 587. — « Op deze wandeling werd op eenmaal door zekere levendigheid links van den weg *onze aandacht getrokken.* » Prof. HUBRECHT, *Gids*, '93, 3, 458. — « Steeds hebben de practische belangen, die op een gegeven tijdstip het meest de *aandacht trokken,* de algemeene richting van het economisch onderzoek bepaald. » A. PIERSON, *Leerboek der Staathuishoudkunde*, 1, blz. 163. — « Veeleer *trekt* de Kaapstad onze *aandacht.* » *De Zuidafrikaan* (Kaapstad), 5, 1, '93.

Wanneer er spraak is van iemands aandacht op iets te leiden, is de gewone Nederlandsche uitdrukking : *iemands aandacht op iets vestigen :*

« Aan de Universiteit heeft men evenmin op Gœthe onze *aandacht gevestigd.* » A. PIERSON, *Gids*, '92, 6, 421. — « Reeds

Tuinman *vestigde* op (*er om koud zijn*) *de aandacht.* » M. DE VRIES, *Verspreide Taalkundige Opstellen,* 143. — « In de eerste plaats wensch ik dan *de aandacht te vestigen* op het woord *karkol.* » H. J. EYMAEL, *Tijdschrift v. Nedl. T. en L.*, '92, 2, 89. — « In de Nederlandsche Kunstbode van 1881 *vestigde* Dr A. Bredius voor 't eerst hier te lande de *aandacht* op de in Mecklemburg aanwezige schatten van oud-hollandsche schilderkunst. » CORNELIS HOFSTEDE DE GROOT, *Nedl. Spect.*, '92, 8. 65. — « Ik *vestig* er *de aandacht op...* » J. VAN DER GOES, *Nieuwe Gids*, 1, 4, '92. — « Wij *vestigen de aandacht* onzer lezers op de in deze uitgave voorkomende Gouvernementsadvertentiën. » *Volksstem* (Pretoria), 27, 7, '93. — « Graaff *vestigde de aandacht* der regeering in het Hooger Huis, op de cholera. » *De Express en Oranjevrijstaatsch Advertentieblad* (Bloemfontein), 30, 8, '92.

Minder gebruikelijk is: *de aandacht van iemand bij* (*tot*) *iets bepalen* : « Ook ben ik mij bewust de schrijfster regt te laten wedervaren, wanneer ik bij het doen eener keus uit den overvloed van bescheiden *de aandacht* mijner lezers voor eene wijl *bepaal bij* de reeks, waaraan Leycester's komst in Nederland het voorwendsel en Gideon Florensz de hoofdpersoon is. » C. BUSKEN HUET, *L. F. e. Cr.*, 2, 83. — « Ik wensch namelijk *de aandacht te bepalen bij* de sociale gedachte, die in de stichting der Nieuwenhuyzens ligt opgesloten. » QUACK, *St. e. Sch.*, 30. — « Er is echter iets van veel grooter gewicht *waarbij* wij de *aandacht* willen *bepalen.* » *Express,* 6, 9, '92. — « Alleen *tot* het laatstgenoemde deel... willen wij *de aandacht .. bepalen.* » Prof. H. B. GREVEN, *Gids*, '92, 4, 68.

Nog minder gebruikelijk is de uitdrukking: *iemands aandacht voor iets inroepen* : « Wij moeten *de aandacht* onzer lezers *daarvoor inroepen.* » QUACK, i. l. c. 43. — « Mocht al de heer Robidé van der Aa in 1879 door de uitgave der Reizen naar Nederlandsch Nieuw-Guinea,... de *aandacht voor* dat verwaarloosde gebied *inroepen,* (zijne) stem reikte niet verder dan tot de liefhebbers van aardrijkskundige studiën. » G. J. DOZY, *Tijdspiegel,* '93, 5, 50.

Ziedaar M. Wattez, het vaste, Nederlandsch taalgebruik, overal over de wereld, waar onze taal beschaafd geschreven en gesproken wordt; overal... behalve in Zuid-Nederland, waar men twee gallicismen bezigt.

5.

Zich uitleggen. — « Dat *overgebleven fruit* kon *ik mij* moeilijk *uitleggen.* »

Uitleggen wordt niet als wederkeerig werkwoord gebruikt. Vgl. VAN DALE, KRAMERS. *Zich uitleggen* is natuurlijk de vertaling van *s'expliquer*; in de volkstaal *'k en kaa(n) me dă nie ekplikeeren.* Het Zuidnederlandsch onderscheidt zich o. a. daardoor, dat het, op 't voorbeeld van 't Fransch, een heel aantal werkwoorden wederkeerig gebruikt, die nooit aldus in 't Nederlandsch voorkomen. Hiervan geef ik in de verhandeling *Gallicismen* vele voorbeelden.

6.

Ongekend. — « Er is hier beter werk te verrichten dan opzoekingen te doen in bijna *ongekende* nieuwsblaadjes. »

Vgl. *gekend.*

7.

Gelijken aan. — « Vele Noord-Nederlanders (Noordnederlanders) schrijven goed... maar er zijn er ook die zoo erbarmlijk slecht schrijven, dat het *aan* geen Nederlandsch meer *gelijkt*... »

Weer blijkt het, dat de spraakkunst van VERCOULLIE den Heer Wattez nog wat te leeren had. Vgl. blz. 138. De uitdrukking wordt ook als gallicisme aangehaald door JAN TE WINKEL: i. l. c. Ziehier wat het *Wdb.* i. v. *gelijken* zegt (t. 1189 *d*). « Met het voorz. *aan* verbonden, in navolging van fr. *ressembler à*, wordt *gelijken* hier en daar aangetroffen, in strijd met het spraakgebruik, dat in dien zin alleen *op* kent. Thans is dat *gelijken aan* alleen nog gewoon (1) in Vlaamsch België, waar het Fransch maar al te veel zijn invloed doet gelden. Buiten twijfel is het een gallicisme, dat geene navolging verdient ».

(1) Niet alleen is het in Vl. B. gewoon; de boekentaal kent er geen andere uitdrukking; het wordt alleen vermeden door diegenen, die hebben ontdekt, dat het wezenlijk een gallicisme is.

Nu wil ik den Heer W. nog eens leeren, hoe het Nederlandsch zich uitdrukt. Het gebruikt *lijken* of *gelijken* als onz. werkw. met een 3^{en} nv. :

Slechts éene op aard die *haar gelijkt*,
Of die *haar* ooit *geleek*.

BILDERDIJK, I, 214. (*Wdb*)

Wanneer de beteekenis van *lijken* of *gelijken* zich in die van schijnen heeft opgelost, komt er een 1e nv. bij :

Wat zijn voorhoofd scheen te omringen,
Geleek een koningskroon.

TEN KATE, *Par. Verl.* 47. (*Wdb.*)

Gewoonlijk wordt de 2^{e} term van de vergelijking uitgedrukt door een bepaling voorafgegaan van een voorzetsel. Meest gebruikelijk is *gelijken op* :

« Het kind *leek* veel *op* de moeder... » Mevr. LA CHAPELLE-ROOBOL, *Nederland*, '94, 4, 369. — « Het werk van elken beginner *gelijkt* altijd min of meer *op* dat van hem, dien hij zich tot voorbeeld gekozen heeft. » LODEWIJK MULDER, *Els.* '92, 3, 212. — « Die drie bals, die wij achtereenvolgens bezoeken, *gelijken op* elkander als evenzoovele waterdruppels. » G. VERSCHUUR, *Els.* '92, 3, 306. — « (Bethaniën) *geleek* meer *op* een woestenij dan op een dorp. » *Onze Toekomst* (Chicago), 15, 2, '95.

Minder gebruikelijk is *gelijken naar* : « Ook hier was, in gansch anderen vorm dan bij het gedicht van Potgieter, iets artificieels geleverd, iets wat *naar* de uitwerking van een theorema of stelling van Spinoza's ethica *geleek* ». QUACK, i. l. c. 253.

David, die in menig opzicht, zijn tijdgenooten vooruit was, vermijdt het gallicisme en gebruikt *gelijken naar* : « ... hetwelk de kenspreuk wat al te stout maekt, en *naer* bijbelspraek doet *gelijken.* » *T.-e. l. A.*, 240.

8.

Nevenbegrip. — « Doch de stukken van den heer B. krielen van zulke... *nevenbegrippen...* »

De samenstellingen met *neven* werden steeds door M. De Vries hardnekkig bestreden als germanismen. Ze zijn samengesteld met een woord *neven*, dat geen Nederlandsch is

(*nevens*); ze beteekenen geheel iets anders dan hetgeen, waarvoor ze worden uitgegeven; ze zijn eene miskenning van een zeer gewone en natuurlijke woordvorming in 't Nederl. Onze taal vormt immers samenstellingen met *bij*, wanneer het begrip van ondergeschiktheid behoort uitgedrukt te worden : *bijzaak*, *bijgedachte*, *bijbegrip*, *bijmaan*, *bijrivier*; met *zij-*, wanneer het begrip ligging of plaats moet uitgedrukt worden : *zijlaan*, *zijstraat*, *zijdeur*, *zijkamer*. Vgl. VAN DALE, Mr. C. BAKE, *Taalpolitie*. Weer kon de Heer W. met vrucht VERCOULLIE's *Spraakkunst* geraadpleegd hebben, blz. 141.

9.

Humaniteiten. — « Den heer A. B., oud-leerling der normaalschool voor *humaniteiten*. »

Voor zoover het woord *humaniteit* in 't Nedl. gebruikt wordt, komt het niet in 't mv. voor en beteekent alleen menschelijkheid. In den zin van Fr. *humanités* is het eigenlijk nog een gallicisme. De humanistische studiën heeten in onze taal *humaniora*.

10.

Ievervol. — « *ievervolle* kampers voor taalwetenschap. »

De Heer Wattez noemt zijn taal Nederlandsch. Welnu, het Nederlandsch bezigt uitsluitend *ijver*. Wil de Heer Wattez aan den dialectischen vorm vasthouden? Goed. Maar hij weze dan consequent en schrijve : *niever*, *nieverig*, *nieverheid*!

11.

Geëten. — « Die wetenschappelijk opgeleide jongelingschap gaat denken dat al de ouderen hun brood in ledigheid *geëten* hebben. »

In 't Nederl. is 't verl. dlw. van *eten* uitsluitend *gegeten*.

12.

De les spellen. — « jongeren mogen niet vergeten... dat het nog al (nogal) gewaagd is, als men nog al (best zoo!) zijne schoolbroeken niet versleten heeft, seffens iedereen en bloc *de les te spellen*. »

Het Nederl. *spelt* niet, maar *leest iemand de les* : « Ik zou je, ja, een beetje *de les gelezen hebben.* » MULTATULI, *De Bruid daarboven,* 35. — « Telkens zingt (A. Boxman) den lof der verlichting, en *leest* in haren naam de sidderende vorsten van Europa de *les.* » — C. BUSKEN HUET, *L. F. e. Cr.*, *1, 189.* — « (Thackeray)... die den tranenrijken Sterne zoo onverbiddelijk *de* welverdiende *les las.* » JAN VAN VLOTEN, *Onkr. o. d. Tarwe,* 64. — « En waarlijk verwachtte ik ook, dat het eerstvolgend Nr van de Volksbode bij wijze van variatie Ds. Muller eens... geducht *de les zou lezen.* » *Express,* 22, 3, '92 « ... om mannen als President Kruger en President Reitz *de les* te willen *lezen.* » *Zuidafrikaan,* 28, 3, '93. — « (Schaepman) heeft ons nooit gespaard (maar ons) vaak scherp, soms heftig *de les gelezen.* » *De Nederlander* (Chicago). 9, 9, '92.

Hoe, verder, de Heer W. *iedereen en bloc* de les zou lezen, moge hij ons zelf verklaren.

13.

Te leer gaan. — « dat wij bij onze Noorderbroeders *te leer moeten gaan.* »

In 't Nederl. *gaat* men niet *te leer.* De gebruikelijke uitdrukking is *in de leer gaan.* Dat mocht de Heer W. wel doen.

14.

W. de Vreese, M. De Vreese, de *heer W. de Vreese.*

De Heer W. is het blijkbaar met zich zelf nog niet eens omtrent de wijze, waarop hij eigennamen zou schrijven. Hij raadplege de *Woordenlijst* over *Hoofdletters.*

15.

Onder handen krijgen, onder handen komen. — « Toen ik die tweede editie *onder handen kreeg,...* » — « ... dat het hun wel eenigszins aan tijd ontbroken heeft om veel te lezen... wat anderen reeds *onder de handen* kwam. »

Het Nederl. zegt niet *onder handen krijgen* ook niet *onder de handen komen.* De eenige uitdrukkingen waar *onder handen* in voorkomt zijn *onder handen hebben* en *onder*

handen nemen. Men *heeft* iets *onder handen* wanneer men er mede bezig is; men *neemt* iemand *onder handen*, als men hem bestraffen wil. In de aangehaalde zinnen, zou 't Nederl. *in handen* bezigen.

16.

Athenæum, athenea.

Een kleinigheid, zeker; maar een, die met honderd andere kleinigheden bewijst hoe weinig vast de spelling nog in Vlaanderen is.

17.

Leeraar bij. — « den heer A. B., *leeraar bij* het athen. te Ath. »

Het Nederl. zegt leeraar *aan* een school, leeraar *bij* het lager, middelbaar onderwijs. — « *Beknopte Stijlleer*, door W. H. Hasselbach, leeraar *aan* de Kon. Mil. Academie. » — « *De levende Taal*, door A. W. Stellwagen, leeraar *aan* 't Gymnasium te 's Gravenhage. » — « Charles Dickens, *A Christmas Carol.* Met verklarende aanteekeningen door K. Ten Bruggenkate, leeraar *aan* het Gymnasium te Leeuwarden. » — « *Engelsche Spraakkunst*, door Dr. A. J. Mertens, leeraar *aan* het Gymnasium en de hoogere Burgerschool te Nijmegen. » — « *Hoogduitsch Leesboek*, door C. Honigh, leeraar *aan* de Rijkslandbouwschool te Wageningen. »

In 'i Fransch zegt men : avocat, conseiller *près* (à) la cour d'appel. Dat is de porsprong van ons *bij* 't Athen., dat trouwens in de volkstaal votstrekt onbekend is.

18.

Zuid-Nederlandsche, Noord-Nederlandsche.

De Heer W. raadplege omtrent de spelling van dergelijke woorden de *Wdl.* b. v. bij *Noordhollandsch.*

19.

Zich bepalen bij. — « Elders *bepaalt hij zich bij verontwaardigd te zijn.* »

Het Nederl. zou ten minste zeggen : *bepaalt hij er zich bij*... Doch hier zou het eerder gebruiken *zich tot iets bepalen* (bij *er* komt natuurlijk *toe*), namelijk : niet anders doen dan,

terwijl *zich ergens bij bepalen* beteekent : op niets anders zijn aandacht vestigen.

20.

Taalopleiding. — « Het heeft den schrijver dus niet aan wetenschappelijke *taalopleiding* ontbroken. »

Nooit zou 't Nederl. zich alzoo uitdrukken : de *taal* behoeft geen *opleiding.* Hier zou men b. v. zeggen : « de schrijver heeft wel wetenschappelijk onderwijs in de taal genoten. »

21.

Monopolium. — « Zou de heer M. wel denken dat Vl.-B. het *monopolium* der taalverknutseling bezit. »

Er kan elders wel eenigermate geknoeid worden; maar van het hemeltergend geknoei, dat bij ons wordt waargenomen, heeft Vlaanderen werkelijk het *monopolie.* Waar het Nederl. bastaardwoorden gebruikt, bezigt het die toch onder 'n vasten vorm. In Vlaanderen heeft men daar geen besef van. Werd ik zelf niet ergens een *taalpathologist* (!) genoemd! 't Fransch zegt *pathologiste,* ergo...! Onze taal spreekt van *philologen,* niet van *philologisten*; zoo ook van *pathologen.*

22.

Taalverknutseling.

Bij den Heer B. teekent O. W. het woord *eerbaarheid* op in den zin van *achtbaarheid.* Maar mijn waarde Heer Wattez, dàt is echt Zuidnederlandsch, dat bezigen van woorden in een beteekenis, die ze niet hebben en ook niet hebben kunnen. Honderd koddige voorbeelden kunnen daarvan aangehaald worden. *Taalverknutseling* is daar om te bewijzen dat de Heer B. stellig het monopolie van de *taalverknoeiing* niet heeft. *Knutselen* beteekent uit tijdverdrijf allerlei kleinigheden, snuisterijen vervaardigen. Vandaar dan *knutselaar, knutselarij, knutselwerk, knutseling. Verknutselen,* voorzoover het mag voorkomen (vgl. VAN DALE, *Wdl.* ; KRAMERS kent het niet; volgens JAN TE WINKEL komt het niet voor.) kan alleen op den tijd toepasselijk zijn en

kan maar beteekenen : zijn tijd aan beuzelingen verspillen; zoodat *taalverknutseling* geen beteekenis kan hebben. Wat bedoeld werd is *taalverknoeiing*.

23.

Mannen van gehalte. — « *Mannen van gehalte*, gelijk de heeren Vercoullie, Gittée. »

Terloops : deze mannen van... laten we zeggen : deze beide degelijke mannen, mijn oud-professor en mijn oud-leeraar, zijn het volkomen, volkomen met ons eens. Maar *mannen van gehalte* zegt het Nederl. nu eenmaal niet; buiten twijfel zegt het de Heer W. onder den invloed v. Fr. *hommes de valeur.* Op zich zelf is de beteekenis van *gehalte* (dat eigenlijk een germanisme is) te onbepaald opdat bewuste uitdrukking iets zou kunnen beteekenen; onze taal bezigt ze dan ook niet, maar spreekt b. v. van *mannen van beteekenis*; in de betrokken opvatting van *wetenschappelijk onderlegde mannen.*

24.

Tjilpen.

De Heer W. verwijt den Heer B. dat deze de zwaluwen laat *tjilpen*. Dat is nochtans volkomen goed Nederlandsch. Wat wou de Heer W. in de plaats?

25.

Hek.

Nog wordt den Heer B. verweten, dat hij spreekt van « hekkens » die « omsluiten ». Een *hek* kan opperbest omsluiten, want in 't Nedl. duidt het niet alleen een poort aan maar ook wel een gansche omsluiting, wanneer deze bestaat uit ijzeren staven of uit latten met scherpe punten. De aanmerking van den Heer W. verrast mij nogal, daar het woord « hekken » in Zuidnederlandsch dialect, toch ook de door mij bedoelde beteekenis heeft : « ge moetj op 't hekken vā Zjolieës (Jelie) krouipen om on de zjiezjemiēnen te zieten, » zegt het Aalstersch.

Van bewust woord bezigt de Heer B. — misschien toevallig — den Nedl. vorm *hek*, de Heer W. den dialectischen *hekken*; voor 't verkleinwoord van *blad* bezigt de Heer W. — misschien toevallig — den Nedl. vorm *blaadje* maar

de Heer B. den vorm *bladje*. Dat is Zuidnederlandsche *vaste* taalkennis.

26.

Gesloten redeneering. — « Hoe eenvoudig toch voor beginnelingen! En welke *gesloten redeneering!* »

De Heer W. zal wel eens gelezen hebben van een redeneering, die *sluit* (als een bus); *sluitende* = die sluit, ware nog verstaanbaar, maar die uitdrukking wordt in onze taal niet gebezigd. *Gesloten redeneering* is eenvoudig onzin. Als uitdr. van een kenmerkende hoedanigheid is gesloten als attributief bnw. op personen toepasselijk in figuurlijke beteekenis. De Heer W. kan in 't *Wdb.* nagaan in welke opvattingen. Anders komt het in de eigenlijke beteekenis voor en is niet op eene redeneering toepasselijk. Men kan spreken van een *juiste redeneering* of van een *klemmende redeneering.*

27.

Eene heele brok.

Ik weet niet aan welken maatstaf de Heer W. zich houdt met betrekking tot de geslachten. Houden wij ons aan dien van de *Wdl.* dan is *brok* m.

28.

Zin. — « iets in den *zin* van het vermaarde vraagstuk... » Quelque chose dans le *sens* de...

Het Nedl. zegt niet *in den zin* van, maar *in den geest* van. « En *in gelijken geest* schrijft E. Müller.., : « Zweifelhaft bleibt die ableitung von dem namen der stadt Aberdeen. »» M. De Vries, i. l. c. 167.

29.

Onkunde onzer taal. — « Maar het is geheel iets anders eene zoo groote *onkunde onzer taal* waar te nemen bij iemand die... »

Kunde en *onkunde* zijn algemeene begrippen, die geen nader bepaling toelaten, behalve die uitgedrukt door een bijv. nw. als *groote, grove* —. In 't Nedl. zegt men wèl: *gebrek aan kennis van onze taal* of *gebrekkige kennis van o. t.*

30.

Gaan bepalen. — « Ik heb gedacht, dat de ievervolle kampers voor taalwetenschap eindelijk de zaken nader *gingen bepalen...* » — « De heer Meert zal wel te doen hebben, als hij al onze nieuwsblaadjes *gaat* voor 't gerecht *dagen.* »

Ziehier wat het *Wdb.* zegt betrekkelijk dit gebruik van het werkw. *gaan* met een onbepaalde wijs om de toekomst aan te wijzen, (i. v. *gaan*, kol. 54) : *Aanm.* « Bij sommige schrijvers, vooral in Vlaamsch België, vindt men *gaan* met de onbepaalde wijs ook gebezigd, waar de handeling als eene *toekomstige* gedacht wordt, in welk geval dit weinig min is dan een hulpwerkwoord, dienende tot omschrijving van den onmiddellijk toekomenden tijd. Deze toepassing echter, blijkbaar aan het Fransch ontleend, is met ons taalgebruik in strijd en als een gallicisme af te keuren. »

In den eersten zin zou onze taal zeggen : « Ik heb gedacht, dat de ijvervolle kampers... de zaken nader *zouden* bepalen; » in den tweeden : « De Hr. M. zal wel te doen hebben, als hij al onze nieuwsblaadjes *wil* voor 't gerecht dagen. »

Van dergelijke gallicismen krielt de taal van de Zuidnederlandsche letterkunstenaars, die, volgens O. W. zoo zuiver schrijven. Gaarne zou hij mij nog willen zien « onderscheid maken ». Eilaas! M. W., hoezeer het U grieven moge, ik kán niet, want er is thans *geen* Zuidnederlandsch letterkunstenaar bij wien die flaters niet bij dozijnen te vinden zijn. Dat is kras, he! M. Wattez. Maar U zal nu toch al beseffen, dat ik bewijzen kan. Dat die gallicismen zich bij dozijnen in 't Zuidnederlandsch proza hebben genesteld, helpt uw opstel me trouwens nog anders bewijzen. Met genoegen zie ik, dat enkele gallicismen door U vermeden worden : onderricht *in* de Nederlandsche taal (niet : *van* Nedl. t.); hij heeft *uit* dezelfde bronnen geput (niet : *aan* dez. br.); bestemd *voor* (niet : bestemd *aan*); te wenschen *overlaten* (niet : t. w. *laten*). Ik merk aldus op, dat de spraakkunstenaars U al iets hebben kunnen leeren. Bij den Heer B. heeft U zelfs op eenige gallicismen kunnen wijzen; een aantal andere heeft U niet ontdekt, evenmin als fouten van anderen aard.

31.

Met betrekking tot stijl en zinsbouw stel ik mij met een paar aanhalingen tevreden.

« De wetenschap van den heer B. heeft dat veranderd, gelijk bij Molière de plaats van het hart. »

In welk verband staat « de plaats van het hart » met het overige van den zin? Heeft de wetenschap v. d. H. B. bij Molière de plaats van het hart veranderd?

« 't is eene zotternij *alle* Nederlanders te laten teren op onzen eerbied en ons naar waarde schatten van kennis en kunst bij eenigen. »

Wat mag dat toch beteekenen?

« Doch de stukken van den heer B. krielen van zulke nevenbegrippen, die eenen geest schijnen aan te duiden, *waar nog niet alles goed op zijne plaats is gesteld.* »

Daar haalt de stijl van Busken Huet het niet bij. *Geest* kan wel in concrete opvatting voorkomen, maar kan niet zóó concreet zijn, dat men hem kan gelijkstellen met een schotelhuis, waar alles overhoop staat.

Daarmede acht ik voor vandaag mijn taak afgedaan. De Heer W. wou, dat « de puntjes op de i's » zouden staan. Ik meen, dat ik ze er op gezet heb Is hij niet bevredigd, dan blijf ik tot zijn dienst.

Een woord tot slot. De Heer W. heeft ten opzichte van de « wetenschappelijk opgeleide jongelui » een nogal hoogen toon aangeslagen. Hij komt met een zonderlingen eisch voor den dag. « Als men het zelf beter kan, moet men het niet altijd van de daken roepen, maar het doen. » — « Wie de spraak als *leer* bezit, moet laten zien dat hij ze ook als *kunst* machtig is, eer hij iedereen de les mag spellen. (1) » Die eisch komt hierop neer. Matthijs De Vries was een uitmuntend taalkundige. Men zal wel aannemen,

(1) Is de gedachte in dezen volzin niet recht *kunstig* uitgedrukt?

dat hij aan de Nederlandsche taalwetenschap, bijgevolg aan den Nederlandschen stam de allergewichtigste diensten heeft bewezen. Toch zal voor den Heer W. de arbeid van dien man van geen beteekenis zijn, omdat hij niet onder het pseudoniem Sijhttam om *Meer Licht* (1) geroepen heeft. *Mutatis mutandis* is de ons gestelde eisch dezelfde. We zouden ook novelletjes gaan fabriceeren, als we daar nu eenmaal geen roeping voor gevoeld hebben! Kom, er zijn wel letterkunstenaars genoeg, en de Heer W. bewijst, met zijn eisch, dat hij niet eens de quaestie begrijpt. Door ons is nooit beweerd geworden, dat we beter een novelletje zouden fabriceeren dan hij, en zonder nijd zullen we hem de lauweren zien oogsten, waarop zijn verheven kunst kan aanspraak maken. Door ons werd nooit gezegd, dat het Zuidnederlandsch zangerenkoor geen uitmuntende kunstenaars telt, die een « verstaanbare (2), kleurige, gespierde taal schrijven ». Maar talent, genie zelfs, heeft niets te maken met vaste, zelfbewuste taalkennis. Het eenige, wat we ooit hebben beweerd, is dat de taalkennis in Zuid-Nederland veel te wenschen overlaat; dat hetgeen in Vlaanderen geschreven wordt maar al te dikwijls ontsierd is door gallicismen bij de vleet en ontelbare knoeierijen van anderen aard. Dat staat als een paal boven water vast en dat ligt niet aan de schrijvers, maar aan de toestanden : tal van gallicismen, tal van andere knoeierijen zijn in de Zuidnederlandsche boekentaal vastgegroeid. Onze schrijvers, die daar niet op verdacht zijn, schrijven die boekentaal zooals ze is, natuurlijk met de heele reeks gebruikelijke knoeierijen. Het is alleen, wanneer ze door het lezen van de werken van Noordnederlandsche schrijvers op 't spoor komen van de flaters

(1) REMO, *Meer Licht.*

(2) Niet altijd. Van de « zuiverheid » van taal spreken we liefst niet.

die ze onbewust begaan, dat ze die van lieverlede leeren vermijden. Niets is gemakkelijker om te bewijzen dan dat. Nu is de quaestie deze : moet onze taal bij voortduring in dien toestand van verbastering blijven verkeeren of komt het er op aan het voortwoekerende onkruid te wieden? Wil men, dat ze gelouterd worde, dan zal men wel moeten erkennen, dat *Taalpolitie* nuttig werk kan verrichten; dat werk verlangt ze te verrichten omdat ze 't met onze moedertaal welmeent; dat werk zal ze verrichten en haar arbeid verdient niet te worden opgevat als aanmatigende betweterij; niet eens behoeven de aangehaalde schrijvers wrevelig te wezen omdat men bij hen op een flater wijst : laten ze maar 't eerste 't beste werk van een landgenoot openslaan; daar vinden ze doorgaans voorbeelden in overvloed van de aangehaalde fouten. Die ondervinding moge dan hun lichtgeraaktheid sussen.

Ondertusschen is het toch de plicht van letterkunstenaars en nog meer van diegenen, die belast zijn met de taak de taal te onderwijzen, te streven naar een vaste, nauwkeurige kennis van die taal. Wil U dat onthouden, Heer Wattez? Want in dat opzicht heeft U blijkbaar nog wat te leeren.

H. MEERT.

Brussel, Februari '95.

SERUM EN KROPZIEKTE.

Met denzelfden geestdrift, waarmede, pas eenige jaren geleden, de ontdekking van Koch onthaald werd, vernam het volk onlangs het bestaan van een nieuw geneesmiddel tegen kropziekte, waarvan de wondere uitwerksels in het laatst gehoudene congres van Budapest door doktor Roux waren bekend gemaakt. De uitslagen, door den Franschen geneesheer bekomen, werden aanstonds bekrachtigd door de Duitsche afgevaardigden, welke verklaarden dat dokter Behring, in Berlijn, even gunstige gevolgen had bekomen door het aanwenden der « serotherapie ». Deze mededeelingen, op wetenschappelijke gronden gesteund, verwekten eene geestdriftige betooging, en lieten vermoeden dat het tijdstip nakend was waarop eindelijk, met goede gevolgen, menige besmettelijke ziekte zou bestreden worden.

Hoe aanmoedigend, hoe bevredigend ook de medegedeelde uitslagen waren, was men natuurlijk verre van te verhopen dat men door het serum of bloedwei — het nieuw geneesmiddel — alle gevallen van kropziekte zou kunnen genezen. Men achtte zich reeds zeer gelukkig het overgroot getal sterften op de helft te kunnen brengen. Niettegenstaande de uitdrukkelijke verklaringen der geleerden, was ras de mare rondgeloopen dat niet éen kind meer door kropziekte zou sterven, indien men slechts het wondere geneesmiddel wilde toedienen. Inschrijvingen werden weldra geopend, toelagen door de verschillende besturen gestemd;

in eenige dagen tijds waren aanzienlijke sommen vergaard om het serum in groote hoeveelheid te bereiden. En niet te verwonderen dat elkeen het zijne wou bijbrengen om den gevreesden geesel, die zoovele slachtoffers maakt onder de kinderen, te bevechten en uit te roeien. Welke familie heeft niet onder haar de geduchte ziekte weten heerschen? Hoevelen onder hen beweenen niet dagelijks nog den dood hunner kleine, teedere lievelingen, welke zij, frisch en blozend nog des morgens, reeds 's avonds, koud en stijf, gestorven door den kroep, in 't wiegje zagen liggen! Wie herinnert zich niet den wreeden worstelstrijd dier kleine schepselkes, die paarsch en blauw, met een heesch gegrol, naar verscher lucht liggen te snakken? Hunne kleine mollige handjes krimpen krampachtig te zamen; hunne oogjes staan strak en verwilderd, en schijnen de bedrukte ouders om hulp te smeeken. Iets pijnlijks, zielontroerends ligt er in den blik dier stervende kleinen, en men moet een hart van steen bezitten om zich niet diep getroffen te gevoelen door de machteloosheid, waarmede wij ons heel dikwijls voor de gevreesde ziekte bevinden. Hoe glorievol voor dezen welke den mensch een wapen zou in handen geven om dien geesel zegevierend te bekampen! Hoe zouden jaarlijks duizenden en duizenden kinderkes den naam van hunnen redder met dankbaarheid stamelen, en hoe zou het erkentelijk menschdom zijne onschatbare verdiensten naar waarde weten te achten! Heel natuurlijk dus dat de verklaringen van Dr Roux eenen grooten ophef maakten niet alleen in de wetenschappelijke wereld, maar zelfs in alle kringen der maatschappij. Elkeen was benieuwd den verderen uitslag te kennen van het wondere vocht, waaraan men zulke verbazende eigenschappen had toegeschreven. En terwijl men in Berlijn en Parijs zich druk bezig hield met het serum te bereiden, en men langs alle kanten ernstige proefnemingen deed om tot bepaalde

besluiten te komen, waren de dagbladen en tijdschriften met allerlei bombast-artikelen opgevuld om de uitwerksels van het serum luidruchtig te doen kennen.

Alvorens dit laatste punt aan te raken, acht ik het niet ongepast eerst uit te leggen wat wij eigenlijk door kropziekte, door « *diphteritis* » moeten verstaan, want het valt niet te loochenen dat hier, zelfs onder de geneesheeren, eene groote verwarring heerscht. Sommige ziekten, welke hoegenaamd niets met « *diphteritis* » gemeens hebben, worden heel dikwijls onder dezen naam gerangschikt, terwijl andere, waar alle twijfel over de natuur der ziekte kan worden weggenomen, onbemerkt voorbij gaan. Menige voorbeelden zou ik kunnen aanhalen waar kinderen plotseling stierven aan de gevolgen der kropziekte, wier bestaan wellicht niemand vermoed had. De aard der ziekte is ten andere zóo verschillig, zóo afwisselend, dat men haar niet zonder moeite in vele gevallen herkennen kan. Men stelle ze zich niet altijd voor, zooals ik ze straks afschilderde, met de somberste kleuren. Ik herinner mij gevallen waar een nauwkeurig wetenschappelijk onderzoek de gevreesde diphteritis deed herkennen, en nochtans kwamen de kinderen dagelijks ter raadpleging alsof zij slechts aan eene kleine kwaal hadden geleden. Dit overgroot verschil is toe te wijten deels aan den min of meer kwaden aard der ziekte, deels aan de vatbaarheid, aan het weerstandsvermogen van elken lijder. Zoo verklaren wij ons dat kinderen, welke weinig of niet van de ziekte schijnen te weten, eene ware bron van besmetting voor anderen kunnen worden, waarvan vele het misschien met den dood bekoopen.

Wat hier ook van zij, onder welken vorm de ziekte zich voórdoe, om echte *diphteritis* genaamd te mogen worden, is het eene hoofdvereischte dat de eenige en echte oorzaak, het bestaan in elkeen der gevallen van ontelbare kleine levende stipjes,

door Löffler eerst ontdekt, kunne vastgesteld worden. Deze krieldiertjes, die den naam van hunnen ontdekker hebben bekomen, zijn zoo karakteristiek dat zij een geoefend oog, met behulp van den microscoop, niet kunnen ontsnappen. Wanneer men bij middel van dit vernuftig tuig, dat de voorwerpen eén tot twee duizend maal vergroot, eenige dier zonderlinge lichaampjes te ontwaren krijgt, dan komen zij ons voor als langwerpige staafjes, waarvan het eene uiteinde is opgezwollen en afgerond, en welke doorgaans slechts eene lengte hebben van een of tweemaal het duizendste van eenen millimeter. Evenals het meeste deel der « bacillen » hebben zij eene gansch buitengewone voorliefde voor de tintelende kleurstoffen, die zij tot zich trekken en waarvan men ze moeilijk nadien zou berooven. 't Is die bijzondere eigenschap, welke wij te baat nemen om de kleine diertjes, in een schitterend kleed gedost, in wezenlijke pracht aan onze blikken te doen vertoonen. Moest er in sommige gevallen eenige twijfel heerschen over hun bestaan, daar zij meestal met velerlei soorten gemengd zijn, dan neemt men zijne toevlucht tot de zoogenaamde « culturen ». Om dit doel te bereiken wordt een deel der velletjes en slijmen, waar de krieldiertjes in krioelen, op zekere scheikundige stoffen gespreid, waarin zij al het noodige vinden om op verrassende wijze te vermenigvuldigen, derwijze dat zij na 24 uren voor het bloote oog vatbaar zijn. Wil men met meer zekerheid nog hunne tegenwoordigheid vaststellen, dan is het voldoende een deel der aldus bekomene culturen te nemen, en deze in het bloed te spuiten van het eene of andere kleine dier, dat, na korten tijd, al de kenteekens zal vertoonen der diphteritis, en hieraan wellicht zal bezwijken.

Daar ook andere microben dezelfde uitwerksels, in schijn, kunnen hebben als die der diphteritis is het dus de plicht der geneesheeren, willen zij den

waren aard der ziekte kennen, alom waar de kropziekte kan vermoed worden, de witte velletjes, die het ontstekene vlies der keel bekleeden, zorgvuldig microscopisch te onderzoeken. Het vaststellen van witte vellen in de keel, dan zelfs wanneer zij de ademhaling zouden belemmeren, is *niet* voldoende om tot kropziekte te besluiten : de microskoop alleen kan de oplossing geven. Indien ik hier eenigszins op steun, dan is het om al het belang te doen uitschijnen eener juiste vaststelling der ziekte, eener stellige « diagnose ». 't Is enkel tegen de ware diphteritis dat het serum kan in machte zijn zegevierend op te komen; in alle andere gevallen vermag hij niets dan wellicht schadelijke werkingen te veroorzaken.

Om een juist gedacht te kunnen geven over het serum en zijne uitwerksels is het niet ongepast de wijze te verklaren waarop de bacillen de kropziekte, met al hare verschijnselen, teweegbrengen.

Wanneer men de diphteritis aan dieren inent dan bestatigt men dat de vermenigvuldiging der bacillen slechts ter plaatse geschiedt. Te vergeefs zou men hunne tegenwoordigheid zoeken in de verdere lichaamsdeelen, alhoewel menige dezer den noodlottigen invloed der ziekte niet ontgaan. Hoe verbazend dit ook moge schijnen, is de uitlegging hiervan meer dan bevredigend. Het is inderdaad bewezen dat de bacillen, en onder andere deze der kropziekte, uit de cellen en het bloed van het organisme zekere stoffen putten en in krachtige venijnen herscheppen, welke het gansche gestel doordringen, en de oorzaak zijn van al de verwoestingen, welke het zieke lichaam ondergaat. Deze venijnen, welke den naam van *toxinen* hebben bekomen, zijn door de geleerden afzonderlijk verkregen geworden, en hebben in hunne handen het onwederlegbaar bewijs geleverd van hetgene slechts in den beginne op loutere veronderstelling gesteund was.

Wil men dus de kropziekte wetenschappelijk

behandelen, dan verstaat men dat het niet voldoende kan zijn enkel eene locale noodzakelijk onvolledige behandeling in te stellen, wanneer het gansche gestel om zoo te zeggen teenemaal vergeven wordt en de bijzonderste organen, het hart namelijk, op rasse wijze ten onder komen. Hetgene men zou noodig hebben is een tegenvergif, bekwaam om de schadelijke uitwerksels der toxine te vernietigen, en deze laatste hinderloos te stellen. Dit was het groote raadsel dat sinds jaren reeds de geleerden bezighield. Pasteur had er den sleutel van in handen gegeven en onder zijne behendige leiding werden reuzenstappen gedaan op den aangeduiden weg. Belangrijke studiën over cholera, razernij en koolziekte zagen beurtelings het daglicht, en elke nieuwe ontdekking was een stap nader tot de oplossing van het groote vraagstuk, toen het eindelijk Dr Roux, in Parijs, en Dr Behring, in Berlijn, gelukt scheen het zoo lang gezochte tegenvergif te hebben gevonden.

Het zou ons te verre brengen moesten wij hier al de wetenschappelijke bijzonderheden mededeelen nopens dit gewichtig feit. Vergenoegen wij ons enkel de proefnemingen aan te duiden, welke als grondslag moeten aanzien worden der belangrijke ontdekking. Er werd bewezen dat men de dieren achtereenvolgens steeds grootere en grootere hoeveelheden toxinen, van de bacillen der kropziekte herkomstig, kon inspuiten, zoodat zij eindelijk, na tal van proefnemingen, heel en gansch onverschillig bleven, niet meer alleen voor de vergiften, maar zelfs voor de bacillen. Van dit oogenblik af hadden deze laatste geene macht meer op de aldus behandelde dieren, en zelfs, wanneer men van hun bloed in de geweefselen spuitte van andere dieren, dan waren deze ook met dezelfde wondere eigenschap begaafd. Wellicht had er zich in het bloed het gezochte tegenvergif gevormd, hetwelk Behring den naam gaf van *antitoxine*.

Alhoewel men tot dezelfde uitslagen was gekomen met verschillige diersoorten, hadden de proefnemingen evenwel geleerd dat het paard het best geschikt scheen tot het leveren van een krachtig serum. Na korten tijd kon dit dier reeds betrekkelijk groote hoeveelheden toxinen verdragen, en zulks zonder dat de algemeene toestand er het minst door gestoord was. Wanneer men oordeelt dat het dier genoegzaam gevrijwaard is, dan hoeft men slechts eenen ader te openen en het bloed te vatten waarvan het waterig deel, het *serum*, zich van het *plasma* afscheidt. Het is dit serum dat de antitoxinen bevat, het is dus ook het serum, de bloedwei, welk het wondere geneesmiddel samenstelt, waarbij men een weinig kamfer, phenolzuur, of iets dergelijks, tot bewaring kan bijvoegen.

Na menigvuldige proefnemingen op dieren, was het oogenblik gekomen om het serum op den mensch te beproeven. Een aantal kinderen, aan kroepziekte lijdende, werden het serum ingespoten, met het goede gevolg dat de sterfte weldra meer dan de helft verminderde. Of deze gunstige uitslag enkel aan het toeval te wijten is, zal de toekomst veropenbaren. Bemerken wij nochtans dat het nog onmogelijk is zich een juist denkbeeld te vormen over de bekomen uitslagen. De aard der ziekte, zooals wij het hooger zegden, is zoo verschillend dat men slechts na langen tijd, na de statistieken der verscheidenste gewesten te hebben bijeengebracht, zal kunnen oordeelen of wij in onze hoop niet zijn teleurgesteld. Wel is waar is de serotherapie op zeer ernstige wetenschappelijke gronden gesteund, en zijn talrijke proefnemingen in vele opzichten zeer bevredigend, ik zou bijna zeggen overtuigend, maar nochtans heeft de ondervinding ons geleerd hoe vermetel het is een al te voorbarig oordeel te vormen. Wat meer is, men kan van de nieuwe geneeeswijze toch het onmogelijke niet eischen. Wanneer de kinderen bijna zieltogend geslagen liggen, dat

de adem nog slechts met moeite wordt opgehaald, wat menschelijk hulpmiddel zou nog redding kunnen geven? Men begrijpt dat het serum dus in tijds, in het begin der ziekte, dient toegepast te worden. Vandaar ook de noodzakelijkheid de keel grondig te doen onderzoeken, en een ernstigen diagnostic te vergen.

Mij steunende op de talrijke mededeelingen der specialisten van de verschillende Europeesche gewesten, en op de enkele gevallen welke hier ter stede met het serum zijn behandeld geworden, meen ik te mogen verklaren dat het nieuwe geneesmiddel wezenlijk onverwachte uitslagen oplevert wanneer het *in tijds* wordt toegediend. Er zijn zelfs gevallen geweest, waar weinig of geene hoop op genezing meer bestond, en die nochtans volkomen genazen alsof het serum plotselings de ziekte had afgekeerd. Ongelukkiglijk zijn dergelijke feiten nog te zeldzaam om eene bepaalde oplossing te geven; de tijd alleen zal over het vraagstuk beslissen.

Dr JUL. BROECKAERT.

Gent, 15 Februari 1895.

DE KEMPEN.

Wie heeft er niet van de Kempen gehoord, die uitgebreide streek, in het noorden van België, beslaande het grootste gedeelte der gouwen van Antwerpen en Limburg, en zelfs het zuiden van Noord-Brabant? Ja, allen kent gij ze bij naam, allen hebt gij er van gelezen. Edoch, Beminde Lezer, gij die de Kempen slechts kent van hooren zeggen, misschien hebt gij nog een valsch gedacht van dit deel onzer Vlaamsche gewesten. Schilderde men mogelijk het u niet af als eene barre woestenij, waar met moeite een mager graspijltje zijn tenger priemken door het drooge zand durft opsteken? Sprak men misschien u niet van zijne bewoners als van lompe en logge boeren, die eene eeuw ten minste bij het overige der samenleving achteruit zijn? 't Is immers zoo toch dat de stedelingen en zelfs anderen zich de Kempen voorstellen. Welke dwaling! Velen trokken hunne oogen wijd open die, met deze vooroordeelen in den geest, van de stede Kempenwaarts heentogen. Dan veranderde hunne denkwijze, dan wierd hunne minachting hoogschatting; dan nam een gevoel van eerbied de plaats in van het vorig vernederend misprijzen. En niet ten onrechte.

Onbeschrijfelijk is de indruk die deze streek van kalmte maakt op den stedeling. Daar ligt ze de Kempen, afgezonderd van alle geruchten der woelige samenleving; en, wijl rondom haar alles blaakt, alles raast en tiert, wijl het bloed stroomt, wijl volkeren beven bij den slag der vernielende bommen, blijft zij kalm, klinkt nog slechts door hare weiden het geroep des koeiwachters en het geblaat van het hoornvee, schettert nog slechts in hare bosschen de snijdende kreet van ekster en specht, en golft nog immer even vreedzaam over hare goudgele graanvelden de zachte melodij van het lied des leeuwerks en over hare eenzame heiden de zuivere stem des knuiters.

Hebt gij ooit de distelvink beschouwd? Zij heeft des arends forsche pennen niet, noch zijnen machtigen klauw, nog zijn overvloedig dons, doch de Schepper vergoede haar met een van kleuren schitterend gevederte, in 't welk rood, geel, blauw en groen zich in de aangenaamste schakeeringen dooreenmengelen. Zoo zijn de Kempen.

Zij heeft geene met eeuwig ijs bedekte rotsbergen, zij heeft geenen machtigen stroom, noch zilverklare meeren, zij heeft zelfs dien weelderigen plantengroei van Vlaanderen niet, doch iets anders heeft ze, iets dat het oog onuitsprekelijk bekoort, 't is te zeggen de oneindige afwisseling van kleur en landschappen, en bijgevolg van indrukken. Zij heeft soms zulke verbazende en toch immer aangename tegenstellingen in den vorm van grond en van plantengroei, dat het oog, immer iets nieuws, iets onverwachts aanschouwende, in het bewonderen der Kempische landouwen niet kan worden verzadigd, des te meer dat over al deze schoonheden een waas hangt van vrede en geluk, een geluk dat het harte aanlokt en het diepste der ziele roert.

Hier zijn het rijke akkers, en eenen boogscheut verder rijzen zandige met mastebosschen bewassene heuvelen. Langs den eenen kant boort het snerpende gefluit des krekels u in het oor, en langs de andere zijde krassen de kraaien in de vette weilanden. Nu zijn het bosschen die het akkerland omgeven, dan rijzen de masten in het midden van weelderige landerijen.

Doch ziedaar den steenweg, aan de beide zijden met groenende beuken beplant; volgen wij hem een weinig om het landschap van naderbij te beschouwen. Daar ligt voor ons eene uitgestrekte heide met het nederig heiblommeken tot eenig sieraad, en slechts de gonzende bie tot bezieling; doch ginds aan hare boorden verrijzen de donkergroene eiken en boven het kleine struikgewas steekt de rogge hare gele aren ten hemel. Zie ginds staan de mastebosschen, dwars snijdt de steenweg er door henen, somber ruischt en gromt de wind door de twijgen; verschrikt vliegt de ekster uit haren nest en vlucht krijschend verder het woud in.

Doch alweer is het tooneel veranderd. De dennen staan reeds achter onzen rug, en voor ons plompt de wilde eende in het moerassige water, wijl ginds aan de eenzame hut de blonde kleinen spelen in het mollige zand. Gaan wij nog wat verder. Daar schiet in grillige en kronkelende bochten de Nethe hare wateren door het gebroekt; er nevens glanzen als spiegels de

oppervlakten der vijvers in de weerkaatsing van het zonnelicht. Hier loopt nu de kalsijde dwars door de grasrijke beemden, die den Netheboord bezoomen, en wat verder boort zij door de zandige heuvelketing die zich kronkelt langs hier en dan langs daar, thans de boorden der beek naderende, verder weer zich verwijderende tot ze eindelijk met eenen grilligen en onverwachten sprong haren, met jonge masten bewassen rug achter de grootere dennen wegschuilt.

Langs de andere zijde des steenwegs reiken de beemden als het ware tot den gezichteinder, wijl verre, zeer verre in 't verschiet een met masten begroeide heuvelkling tegen het blauwe uitspansel afsteekt. Welk prachtig tooneel! Doch het is alles nog niet.

Nauwelijks boorde de baan door den heuvelkling of 't zijn weer dennen, groote en kleine met geringe opene vlekjes afgewisseld, waar een haas of konijn in bange, pijlsnelle vaart heenschiet. En dan.... o welke verrassing! 't Is als verschoof er eene gordijn voor onze oogen, eene wending der baan en daar voor onze voeten, op eenige boogscheuten afstands, ligt het dorpje, het nette, het schilderachtige Kempische dorpje met zijnen gezelligen, ouden, grijzen spitstoren. Welke ingetogen vreugde heerscht er in dit gezegend oord! Welke gulle blijdschap straalt er uit die gouden ruischende roggevelden, die t' allen kant het dorpje omgeven! uit die pachthoeve, in der linden schaduwe verdoken; waar het gezang des landbouwers, het geschetter der spelende kinderen, het gekweel der vogelen in den boomgaard, het geblaat van het hoornvee, het gekik der hoenders en het schelle gekraai der hanen, in blij akkoord, door de immer zuivere lucht ten hemel stijgen. Doch hier is het eigenlijke dorpje nog niet. Ziet gij die huisjes ginds vast rond het torentje geschaard als verwachtten ze van hem bescherming en heil? Ja, nederig zijn ze, doch frisch en zuiver, doch netjes en opgesmukt. Neen, het zijn geene paleizen, het zijn geene met lusthoven omringde prachtgebouwen, doch uit dat witbekalkte geveltje, uit die met sneeuwwitte gordijntjes afgehangene vensterruiten, uit die smaakvol opgesmukte hovetjes aan de voordeur, uit dat blijde gelaat dat hier en daar doorkijkt, en alles leven en bezieling bijzet, spreekt iets zoo liefs, iets zoo aangenaams, iets zoo verrukkend dat niemand, dit ziende, zich zou kunnen onthouden stille te mompelen : « Ja, hier huist vrede

en heil, hier leeft een volk waarlijk vrij en gelukkig, vrij en gelukkig als de dartele vink huppelend van twijg tot twijg in de groene linden die het nederige dorpje met hun dicht gebladerde overschaduwen » en onwillekeurig moet men hier met den Vlaamschen dichter uitroepen « Hier woont nog heil en volksgeluk en vreugd. »

Heil en geluk en vreugd, ziedaar het einddoel, het eenige, van het streven der samenleving; ziedaar de reden van het gewoel der steden; daarvoor al die vermaken, al die feesten, daarvoor stroomt de stedeling 's avonds naar de herberg of den schouwburg, want daar zoekt hij zijn geluk en zijne vreugde. En helaas! Waar is het heil der hedendaagsche maatschappij? Hoe komt het dat bij het uitgaan uit de XIXe eeuw, wij met afgrijzen den veegen strijd der maatschappij aanschouwen — haren doodstrijd misschien — tegen de drieste aanvallen van socialisme, anarchisme en nihilisme? Hoe komt het dat nergens meer dat heil, dat volksgeluk, die ware vreugde te vinden is dan bij den eenvoudigen landman? — De oorzaak van dit onheil is de goddeloosheid — de oorzaak van ginds heil is des landsmans onwrikbaar geloof.

En hoe kan het anders? Het geloof is het steunpunt, is de bron aller deugden. Neem het geloof weg, waar blijft dan de verduldigheid? Dan heeft die deugd immers geene reden van bestaan meer. En zoo er geene gehoorzaamheid of verduldigheid meer is, hoe dan den onderdaan doen buigen onder de macht des meesters, tenzij misschien met hem aan de slavenketen vast te schroeven? Hoe dan zijne afgunst, zijnen haat tegen den rijke gekoeld? Hoe den arme verdraagzaam gemaakt in zijn lot? Neem het geloof weg, dan leeft de mensch slechts voor de aarde, dan verdwijnt alle hoop op een eeuwig geluk, en bestaat er geen eeuwig geluk meer, dan wordt het verschil van rang in de maatschappij onuitlegbaar, ja onuitstaanbaar, ja vaak onrechtveerdig. Dan moet noodzakelijker wijze de ellendige handwerker zijne eeltige vuisten den welhebbenden broederen toonen, en van hen de verdeeling hunner schatten vergen. Hij ook immers wil genieten, en daar het later niet is zal het hier zijn; ziedaar zijn doel en voor dit doel zijn alle

middelen goed : moord, brandstichting en vernieling. Het ongeloof is de oorzaak der onheilen der huidige maatschappij.

De godsdienstzin is de bron van den vrede in de Kempen. Hier ook is armoede en ellende, doch naast die ellende staat de heeling, de hoop op een beter leven. Ziet gij dat hutje verdoken in het midden der mastebosschen? Armoede staat er te lezen op dat versleten strooien dak, armoede op die splijtende en ineenzakkende leemen wanden, armoede op dat barre en zandige akkerland, dat de arme landbouwer met zijn zweet besproeit om er een schaarsch pijltje rogge of eenige dungewassen aardappelen op te winnen, armoede nog op die in lompen gehulde kinderen. Des zomers leven de bewoners gering van het kleine loon des zwoegers; 's winters giert de wind binnen door de spleten der muren, en strooit witte sneeuwvlokken op den kleien huisvloer. Dan krimpen de kinderen in den hoek rond het haardvuur aangelegd met dorre twijgjes aan de sneeuw onttrokken, dan weet moeder niet wat ze 's middags haar kroost zal te eten geven; dan zit vader zonder werk en staart somber in den knetterenden vuurgloed. En toch geen gemor, noch tegen God noch tegen de menschen. Zij, zij weten immers dat God de zijnen niet verlaat. Ja, loodzwaar drukt op hunne schouderen de vloek tegen den vader des menschdoms uitgesproken. « In het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten. » Doch zij weten ook dat diezelfde God hem leerde bidden « ons toekome uw rijk. » Waarom zouden zij dan morren; 't is immers maar voor eenen tijd, en later in den hemel wordt alles vergoed, ja duizendwerf. Wat geeft het hun dan dat hunne broeders schatten bezitten, die schatten immers duren niet, en later zullen de armen verre boven de rijken staan!

O wonderbaar geloof, gij alleen zijt de redding der samenleving, waar gij zijt is vrede en geluk, waar gij ontbreekt is brand en broedermoord, wanhoop en ellende!

Frisch en aangenaam is de zomeravond. De zon is reeds achter de westerkim weggezonken, een koel windje lispelt door de blaren der linden, de vleermuis vliegt fladderend door het ruim, en de zwarte spitstoren verdwijnt

allengs in het immer groeiende duister. Het akelig gesteen van den uil op het oude kerkdak en het eentonig geblaf van den wakenden bandhond ginder verre aan de hoeve stoort nog alleen de stilte der natuur. Mijn weg leidt over het doodenveld; daar voor mij ligt het dorpje kalm en rustig. Aan den voet des grijzen wachters verrijzen de sombere kruisen op de graven der dooden, en schijnen, bij het duistere des avonds, als zoovele zwarte schimmen op elke grafstede geknield, als baden ze voor de dierbare afgestorvenen.

Bezijden de kerk staat iets blinkends, iets dat tegen het omringend zwart als eene ster op het donkere hemelgewelf afsteekt. 't Is een vergulde Christus op een zwart ijzeren kruis. Ik herken dit teeken. Ach! hoe dikwijls, als ik met mijne moeder voorbij dit kruisbeeld ging, zeide zij mij : « kind, daar liggen ze begraven, bid voor hen » en dan lispelde ik stil : « Heer, geef hun den eeuwigen vrede. » En nu mij tegenschitterend in het avondduister, bij de indrukwekkende kalmte der natuur roert het nog meer mijne ziel, nu ook lispelen mijne lippen : « Heer geef hun de eeuwige rust! »

Wie ligt er onder dat ijzeren kruis?... De helden der oudheid heeft men opgehemeld; de roem van Leonidas en zijne dapperen klinkt door alle eeuwen, en dengenen zelfs, die allen roem onweerdig waren, heeft men lof en eere toegezwaaid, en ware helden, ware christene dapperen, martelaren van den Godsdienst rusten vergeten op het stille kerkhof van een Kempisch dorpken. Bijna niemand gedenkt zich nog dier moedige boeren, die eens « *pro aris et focis* » hun zeisen aan de stokken bonden om te strijden, te kampen tot de dood. Bijna al de namen dezer helden zijn vergeten, hunne gedachtenis leeft nog slechts in deze edele Kempen getuige van hunnen moed, en nog slechts hun nakroost stort van tijd tot tijd eene smeekende bede voor de rust hunner dappere zielen.

Neen, de Kempenzoon telt onder zijne vaderen geene beroemde mannen, geen hunner schitterde door krijgskunst of genie. Stil en vreedzaam leefden ze immer aan de boorden der beide Nethen, met vreugde gehoorzamende aan hunne vorsten, wie ze dan ook mochten wezen en in het zweet huns aanschijns de vaak onvruchtbare aarde bebouwende, doch immer ook onwrikbaar en onwankelbaar gehecht aan

den heiligen godsdienst. Moest de Kempenaar oorlog en geweldenarijen onderstaan, dan bukte hij gelaten het hoofd en aanbad den wil des oppersten Rechters. Doch, toen op het einde der XVIIIe eeuw het Fransch gespuis eene schennende hand aan zijnen godsdienst sloeg, toen men zijne altaren onteerde, toen zijne priesteren moesten vluchten of gevangen werden weggevoerd, toen liep er eene rilling van afgrijzen door het Kempische volk, toen weerklonk een kreet van verontwaardiging aan de boorden van de groote en kleine Nethe, toen sprong de Kempenzoon recht, hij dien men een gedwee lam waande, en gelijk de schuimende leeuwin wier welpen men ontrukt, plots brieschend toespringt, zoo viel de Kempenaar op de onteerders van zijn geloof, en wreekte in hun bloed het bloed zijner priesteren, tot hij eindelijk door de overmacht verpletterd, als martelaar voor God en Vaderland op den zandigen Kempenbodem neerzeeg. Ja, echte helden waren ze, helden Van Ganzen, Eelen en Corbeels; helden zoovele anderen wier bloed den barren Kempengrond bevochtigde. Wordt de heldendaad niet geschat volgens haren uitslag, maar volgens den moed en de bedoeling van dengene die ze uitvoerde, hoe groot zijn dan de Kempische boeren! Is hij groot die niet aarzelt voor God en vaderland te strijden, daar waar er hoop is op overwinning, hoe veel grooter is hij, die voor outer en haardstede het wapen aangordt tot eenen strijd in denwelken slechts de onverbiddelijke immer aangrijnzende dood, in denwelken slechts de ijselijkste verplettering onder eene tienvoudige overmacht te wachten staat? Zij wisten het wel: afgezonderde overwinningen konden ze behalen, doch eene onvermijdelijke dood, eene algemeene vergruizing moest het wisse uiteinde zijn van den kamp des kleinen Kempenlands tegen de overweldigende Republiek. Zij sneefden bij duizenden, te Meerhout, te Diest en inzonderheid te Hasselt; de Kempische vadergrond dronk hun edel bloed en schonk hun na hunnen dood eene stille rustplaats in zijnen boezem — O ik heb het mijnen grootvader zoo vaak hooren vertellen. Hij zag ze daar aankomen de karre beladen met dooden, bedekt met een weinig strooi. Bloed lekte er uit op den grond, en hier en daar stak eene paarsche hand buiten den doodenklomp uit. Recht voor den toren was een groote put gegraven; daar gingen allen overhoop in, zonder kist, en weer werd de put gevuld.

Met eenen traan in 't oog trokken de schaarsche toeschouwers henen, slechts eene moeder of eene zuster bleef, knielend op de versche aarde, weenend om den vermoorden echtgenoot, vader of broeder. 's Nachts zou de priester komen en heimelijk de overblijfselen zijner heldhaftige parochianen zegenen. De eerbied der nakomelingen plaatste op hunne grafstede het ijzeren kruis met den vergulden Christus, als wilde het beeld van den lijdenden Godmensch aller aandacht op het graf zijner heldhaftige verdedigers vestigen, als wilde hij zeggen : « vergeet uwe vaderen niet ».

Neen, wij zullen, wij willen ze niet vergeten. Al klinken ook al hunne namen niet in onze ooren, toch staat hun beeld daar voor onzen geest, en roept ons immer toe : « Weest onwrikbaar in den godsdienst! » En de Kempenaar heeft die stem gehoord en is immer onwrikbaar gebleven in zijn geloof, dit pand bezegeld met het bloed zijner vaderen.

Het geloof is als de bezieling der Kempen. 't Is in het geloof, door het geloof en om het geloof dat de Kempenaar werkt en zwoegt. Ziet gij hem daar van den vroegen morgen ten arbeide tiegen? Dan reeds, hebben tijd en afstand hem niet gehinderd, is hij ginds in het zwarte kerkgebouw geweest om den zegen des eeuwigen Meesters over zijne pogingen af te smeeken, 't is van Hem immers dat hij de vruchtbaarheid zijner velden verwacht, wetende dat zelfs het tengere graspijltje niet zonder zijne toelating door den grond heenboort.

Zie, daar staat hij blijgemoed op zijnen akker, zijn dimitten wambuis en zijne klak heeft hij nevens zich geworpen, lustig trekt hij aan zijn aarden pijpken, en dan snel de spade vattende, valt hij moedig den grond aan 't omspitten. Wel druipt het zweet nevens hem in de vore, wel plakt zijn gestreept hemd op zijne schouderen, wel hijgt zijne borst onder het aanhoudend op- en neergaan en toch gaat het immer voort, met denzelfden moed, met denzelfden onwrikbaren iever. Zoo heeft hij gisteren gezwoegd, zoo zwoegde hij eergisteren, zoo zwoegt hij de heele week. « Is dat een leven », mompelt de wereldling, een dier zou het niet uithouden? Ja, dat ware geen leven zoo dit zwoegen

niet werd verlicht door een bovennatuurlijk gevoel, door iets dat de wereldling niet kan noch wil begrijpen.

Zie, hijgend heft de arbeider weer het hoofd omhoog, moede is hij, ja, doodmoede. Zou hij het werk niet staken? Is hij dan geboren om immer te zwoegen?..... Hoor, daar klinkt een trage klokkentoon uit den toren, de arbeider luistert, hij bukt het hoofd, zijne hand slaat een kruisteeken en suisend ruischt het van zijne lippen : « De engel des Heeren..... » De klokke heeft opgehouden te kleppen, de landman werpt nog eens eenen blik vol vuur ten hemel, maakt een kruisteeken en voort gaat het weer met nieuwe krachten en nieuwen moed, totdat de middagklok of de dalende zon in het westen en de frissche avondkoelte hem komen verwittigen dat zijne taak ten einde loopt.

Het geloof heeft hem nog eens versterkt; blijde bedankt hij God voor het werk van den dag, schiet zijn wambuis aan, neemt zijne klak, legt de blinkende spade op zijne schouderen, en trekt vroolijk huiswaarts, waar zijne blozende kleinen hem tegenhuppelen en zijne trouwe gade het arme eetmaal bereidt.

Heeft de Kempenaar den dag met God begonnen, met God ook wil hij hem eindigen. Wanneer het avondduister op het kleine dorpje valt dan woelt er niet, gelijk in de steden, door helderverlichte straten eene vermaakzieke menigte, dan klinkt er in zijne wijken geen oorverdoovend dansmuziek, dan stijgen er uit zijne woningen geene wilde verwarde kreten, neen, stil is het dan, plechtig en indrukwekkend stil. Slechts als men nauwer toeluistert en een weinig de huizen naderbij komt, verneemt men als een eentonig gegons daarbinnen uit de woning opstijgen. Ja, eentonig gegons voor het oor der menschen, doch schooner, doch edeler dan de welluidendste akkoorden in het oor der Godheid. Daarbinnen wordt er gebeden. Daarbinnen, zoo gij wilt intreden, ziet gij de gansche famillie rond het blakerend haardvuur geschaard. Vader, moeder, broeders en zusters ze bidden ingetogen, vurig hun rozenhoedje. Helder klinkt de stem der vooropbiddende kleinere zuster, en dan antwoorden ze allen, dan smelten de zware stemtonen van vader en broeders met de zuivere klanken der zusterstemmen, in een akkoord, bekwaam om de engelen des hemels van verrukking te doen juichen, een akkoord, dat 's Heeren mildsten zegen op het gelukkig gezin doet dalen. Na deze bede mag de brave landman met recht

zijn kroost ter ruste zegenen, de hemel bekrachtigt die vaderlijke zegening. Dan mag hij in vrede zijne moegewrochte leden ten slape uitstrekken (geene bange nachtgezichten storen den slaap des braven), om 's anderendaags met nieuwe krachten zijnen arbeid te herbeginnen.

De zondag alleen brengt eenige verandering in dit schijnbaar eentonig doch in waarheid gelukkig leven. Dan wordt alle werk gestaakt, dan komen de blinkende blauwe kiel en de zijden klak te voorschijn, dan spoedt de werker zich ter kerke om den alzegenenden God eene langere dankbetuiging toe te sturen, dan krijgt zijn afgezwoegd lichaam de onontbeerlijke uitspanning om des maandags met nieuwen iever en nieuwe krachten het werk te hervatten, met het blijde en immer aanmoedigend vooruitzicht, dat eens eene heilige dood aan al dit zwoegen een perk zal stellen, in de plaats van de nooiteindigende rust, in den gelukkigen hemel.

Zoo leeft de Kempenaar gelukkig door de kracht van zijn onwrikbaar geloof. Zoo hij niet geloofde en bijgevolg niet hoopte, zou hij de blinkende spade uit zijne handen werpen, en met blinden drift zich mengen in dien drom van gelukzoekers, wier eenig heil het vermaak is, wier eenig streven het genieten geldt. Doch de Kempenaar gelooft en hoopt, en daarom is hij gelukkig bij al zijn zwoegen, en daarom wordt hier de spreuke des dichters verwezentlijkt :

« Hier woont nog heil en volksgeluk en vreugd. »

Meerhout. J. H. MEYMANS.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Maeterlinck. — In eene kleine schets over *Les Sept Princesses* van MAETERLINCK deden wij in het *Belfort* opmerken met welke fijngevoeligheid deze dichter het volk had afgeluisterd en hoe eigenaardig en trouw hij de geheimen der volksspraak wist te verrassen. Wij hadden juist geraden. In eene flinke bijdrage over de Belgische dichters bespreekt de knappe oordeelkundige VAN HAMEL de zonderlinge werken van onzen landgenoot als volgt : « Want ook zonder dat zijn landgenooten het ons verzekerden zouden wij gaarne gelooven dat de schrijver dier aangrijpende vertooningen zoo vol diepe en fijne psychologie, bij al het fantastische der inkleeding, niet alleen de groote ziel der lijdende en medelijdende menschheid, maar ook de bijzondere emoties van *l'âme flamande* in zijn huiveringwekkende gestalten en zijne wazige figurines doet leven. Eigenaardig schoon zijn die *brusques ruptures de silence, à petits coups brefs*, waardoor MAETERLINCK, met name in *L'Intruse*, en *Les Aveugles*, met zooveel natuurlijkheid een indruk weet te geven van ontzetting en angst.

Een der merkwaardigheden van zijn dramatischen stijl, het driemaal herhalen van denzelfden uitroep — door sommigen een *procédé enfantin* genoemd en met het stamelen der babies vergeleken, — is eveneens het Vlaamsche landvolk afgeluisterd, dat gaarne op deze primitieve wijze de diepte zijner aandoeningen vertolkt. Wie er van overtuigd wil worden, die leze, in *La Princesse Maleine*, die aangrijpende kerkhofscène, waar boeren, grijsaards en vrouwen een onverklaarbaren angst bij zich voelen opkomen, terwijl zij met hun groote oogen opzien naar het venster van Maleine's kamer, waarachter, zonder dat zij er iets van weten, de geheimzinnige misdaad gepleegd is. Al die korte uitroepen : *La lune! la lune! la lune! Elle est noire, elle est noire...* — *Regardez les cygnes! Regardez les cygnes!* — *Qu'y a-t-il? Qu'y a-t-il?* — *Il n'y a rien! Il n'y a rien!* — en dat angstig vluchten

na die geruststellende verzekering, die slechts een poging is om den angst te verbergen, — het zijn alle weerklanken van de kreten die MAETERLINCK, bij een of ander onheil, uit den mond van de eenvoudigen onder zijne landgenooten heeft opgevangen.

In welke tooverwouden en geheimzinnige onderaardsche gangen de schrijver van *Pelléas*, van *Alladine*, van *Tintagiles* de toeschouwers ook rondvoert, telkens verraadt een of ander détail : een herder die zijn blatende kudde voortdrijft, een put waarvan niemand de diepte gepeild heeft, een bleeke maneschijn tusschen de boomen, een *jet d'eau qui sanglote étrangement* — dat de scheppingen zijner verbeelding nauw zijn saamgeweven met de herinnering aan zijn eigen omgeving. » (*De Gids.*)

Vondel. — Eere aan GUSTAAF SEGERS, briefwisselend lid der K. Vl. Academie, die in zijn proefstuk aldaar VONDEL, (Verslagen der K. Vl. Academie) op voortreffelijke wijze verheft. 't Is eene puike letterkundige studie. « Kloek en fier, mannelijk en krachtdadig, grootsch en vorstelijk, dat alles is VONDEL in de hoogste mate; de studie zijner werken brengt dan ook in ons hart dat innig welbehagen te weeg, welke de omgang met verheven geesten verschaft. Doch, wat hem daarnevens onderscheidt, en hem boven alle beschrijving groot maakt, is dat hij tevens vertrouwelijk en schalksch, gemoedelijk en geestig is. Hij is een onversaagde held, een alzijdig ontwikkeld man en een onbedorven kind. Hij is een kunstenaar, een dichter zonder weerga, hij heeft eene blijde levensopvatting; het genot dat hij ons verschaft, is edel, terwijl zijn zedelijke invloed niet kan overschat worden.

Zooveel het in mijne macht was, heb ik er toe bijgedragen om de werken van den grooten VONDEL door mijn onderwijs en letterkundige schriften te verspreiden; gij zult dus begrijpen hoe gelukkig ik ben van dit spreekgestoelte der Koninklijke Vlaamsche Academie, ondersteund door uw gezag, de studie van deze meesterwerken te mogen aanbevelen.

Tot allen, die met het onderwijs der jeugd gelast zijn, roep ik toe : Verklaart VONDELS treurspelen en lierzangen; doet den dichter liefhebben, gij zult den stijl uwer leerlingen louteren en hunnen smaak veredelen; doch de invloed van den buitengewonen man zal nog heilzamer wezen voor de vorming van hun hart, dan voor de opluistering van hunnen geest.

De verstoffelijking heeft ijselijke verwoestingen aangericht, zelfs in het onderwijs, de poëzij is op het achterplan geschoven, de schoonste idealen worden neergestort, geestdrift en bezieling worden, als den man onwaardig, uitgekreten, het verderfelijk pessimismus woekert dagelijks voort; voorwaar er is een paladijn als de fiere VONDEL noodig, om deze kankerende kwalen met de bliksem van zijn vlammend genie uit te branden. » (Verslagen der K. Vl. Academie Nov. en Dec. '94)

W. Ritter. — Het *Magasin littéraire* bespreekt in zijn nieuw, aantrekkelijk letterkundig overzicht het boeiend werk van WILLIAM RITTER, *Second Voyage au Monténegro* en roemt het wegens zijne bewonderenswaardige en oorspronkelijke opvatting van de schoonheden der natuur.

G. Verriest. — Hetzelfde overzicht van 15 Februari beoordeelt ook de merkwaardige bijdrage van G. VERRIEST over den rythmus in de dichtkunst. Waarom schreef die vlaamschgezinde heer in 't Nederlandsch niet? « De oorsprong van den maatslag, de welluidendheid, den gang en den dans van het woord moet gevonden worden in het bewegend en gevoelig getuig der ademhaling en in de spieren der uitspraak. Men late de taal aan het volk, zooals het graan aan de aarde. De landman komt er maar tusschen om het graan te verzamelen, te dorschen en te zuiveren. Dat de spraakkunstmakers en de Academiën hetzelfde doen en den raad van den dichter volgen : Laat het poeder aan de soldaten en het woord aan de dichters. »

De raad is alevenwel niet goed voor de fransche dichters. Er zit geen klank en zang, geen zwier en kneedbaarheid genoeg in hunne taal. Hunne vrije verzen gaan mank. Hun werktuig is arm in vergelijking met den overvloedigen rijkdom van kleur- en klankschakeering onzer Dietsche moederspraak.

Victor Hugo. — Onze franschgezinden zijn nog altijd fel gebeten op EDM. BIRÉ, wegens zijne vier boekdeelen over VICTOR HUGO. De Duitschers oordeelen er anders over. Zij roemen de hoedanigheden van het werk van BIRÉ, beweren dat hij sommige gewrochten van den vermaarden dichter te hoog schat, andere gansch voorwerpelijk en onpartijdig bespreekt, de begaafdheden van VICTOR HUGO hun volle recht laat wedervaren en slechts de legenden vernietigt waarmede kleingeestige aanbidders hunnen held ten onrechte verheerlijken. Lees het *Literaturblatt für Germanische und Romanische Philologie* van 1 Januari '95.

Afrika. — Ridder DESCAMPS, lid onzer Hoogkamer en hoogleeraar te Leuven, is voorzeker de Messias, dien men sedert lang verwacht om de tooneelkunst te verlossen en te vernieuwen. Met zijn meesterstuk verwerft hij zooveel bijval als IBSEN en MAETERLINCK. Hij mag reeds bogen op de twee Nederlansche vertalingen, deze van J. VAN DROOGENBROECK en deze van BOHL, op eene Hoogduitsche van T. VAN HEEMSTEDE en op eene Italiaansche van graaf ANTONELLI. Die van den heer VAN DROOGENBROECK is bij onzen uitgever verschenen.

Brugge in Beeld en Dicht. — Er is een album ontworpen over de schoonheden in Brugge.

Elk verso van het albumblad draagt, in de oorspronkelijke taal, een motto, ontleend aan Nederlandsche, Engelsche, Noorsche,

Duitsche, Fransche, Italiaansche of Amerikaansche reizigers of schrijvers, die over Brugge gesproken hebben, en tegenover dat motto, op het recto, als ontwikkeling of uitbreiding, een sonnet van dichter SABBE; terwijl de beschikbare plaats, rond de poëzie, den teekenaar VAN ACKER overgelaten wordt om er eene illustratie, in verband met den tekst, bij te voegen.

Ieder klinkdicht is op zich zelven een geheel en staat gansch alleen als tafereeltje, landschap, portret of *genre*, zonder betrekking met hetgeen voorafgaat of volgt; maar alle verheerlijken of huldigen Brugge of iets, dat bij deze stad behoort.

De *Vlaamsche School* heeft reeds drie dier klinkdichten medegedeeld, die eene knappe hand verraden.

Pol de Mont. — In zijne beoordeeling over *Iris* van POL DE MONT, getuigt MAX ROOSES: « Hij is geworden in de eerste plaats een zegger van ongemeene kracht en kleur, die de oude vlaamsche eigenaardigheid van te schitteren en te schateren en aan te dikken en te overweldigen, waarvan RUBENS de hoogste uitdrukking leverde met zijn geborstelde eposssen, in zijne verzen laat weerklinken, zooals PETER BENOIT in zijne muziek en JEF LAMBEAUX in zijn beeldhouwwerk. Evenals VAN BEERS wordt hij aangetrokken door het kleurige woord, maar van onstuimigeren aard dan deze, geeft hij minder om het tinten en toetsen van een beeld, om den harmonischen val en de golvende ronding van een zin dan om het machtige ruischen, het onstuimig voortrukken en medeslepen van aandoeningen en uitingen.

Hij is een geweldige borstelaar met klanken, die niet kalm neerzit voor zijn doek, maar slaat en veegt, forsch en breed, en zich vermoeit in dien aantocht van woorden en beelden, die hem komen toegestroomd van overal en die hij mint en ment als de ervaren ruiter zijn draver. »

En verder :

« Daar zijn er velen, die wij nu met blijde hoop en trots mogen noemen en onder hen staat POL DE MONT bovenaan, en niet enkel onder de onzen verdient hij den eererang maar in de verschillende letterkunden van Europa zouden er weinigen te vinden zijn, die boven hem verdienen geplaatst te worden. Dit zij nu niet genomen voor een kleingeestige ophemeling van eigen mannen : het is bij mij een overtuiging, en kleingeestig zou ik het achten die niet uit te spreken, wanneer er zooveel anderen zijn, die met minachting op onze letterkunde neerzien en er in die letterkunde menigeen waarschijnlijk is, die met veel te geringen dunk van dezen dichter spreekt. »

MAX ROOSES roemt ook de uitgaaf als een voorbeeld van boekkunst; maar het is goed nog eene andere klok te hooren.

FLANOR is van een ander gevoel in den *Nederlandsche Spectator* :

« Het boek is als boek een onding, en ik vind het een troost, dat het slechts op 250 exemplaren is getrokken...

Leg nu eens voor u een Fransche bibliofielen-uitgave en dan daar naast *Iris*, loodzwaar, een dik log boek, veel te lang voor de breedte, met eigenlijk geen randen hoegenaamd, de bladzijden van boven tot onder volgedrukt met vrij zware letter. En tot versiering elke 8 bladzijden met denzelfden rand van bloemen omgeven. Meent men nu waarlijk, dat een bladversiering iets doet, zoo zij niet illustreerend, verlichtend, verluchtend op den tekst werkt? »

Wij hebben *Iris* gelezen en genoten.

Het spreekt van zelfs dat wij als katholiek sommige plaatsen streng moeten afkeuren.

Pol de Mont weet het beter als iemand, hij die zoo gemoedelijk dicht over het beeldje in het kerkboek zijner moeder, waarnevens er geschreven stond :

een moeder bidt voor haar verloren zoon...

Maar dat punt daargelaten, onderteekenen wij de lofbetuigingen van Max Rooses.

Wij brengen hulde aan 't vernuft van dezen grooten dichter.

Laat ons ook niet kleingeestig zijn.

Laat ons bij deze gelegenheid twee Dietsche meesters begroeten, waarvan de eene in de Nederlandsche kritiek wordt dood gezwegen of soms gelasterd — niet door Pol de Mont — omdat hij priester is.

Wij bewonderen even zeer, wij vergelijken dikwijls, wij stellen op gelijken rang de twee begaafde zangers, de twee meesterlijke dichters Pol de Mont en Guido Gezelle.

François Coppée. — Het nieuw tooneelstuk van Fr. Coppée wordt als volgt beoordeeld in de *Vlaamsche School* : « *Pour la Couronne* » is een fantaziedrama; het speelt daar ergens in de Balkans rond het einde der XVe eeuw, tijdens de invallen der Turken.

Prins Michel Brancomir, de Slavische vechtersbaas, de dappere overwinnaar der Aziatische barbaren, ontsteekt in woede, omdat zijn volk, op wiens dankbaarheid hij had durven rekenen, niet hem tot koning kiest, maar wel den bisschop Etienne. Zijne afgunst te zamen met zijne heerschzucht, doen hem het oor leenen aan een spioen der Turken, en, aangezet, door zijne jonge trotsche vrouw, besluit hij, zijn vaderland voor eene vazallenkroon aan Sultan Mahomed II te verkoopen.

Doch zijn heldhaftige zoon Constantin ontdekt nog bijtijds de samenzweering. Het behoud van zijnen stam boven het leven des vaders stellende, aarzelt hij niet deze te dooden. Niemand vermoedt echter iets van dit vreeselijk schelmstuk, integendeel, men neemt aan, dat generaal Brancomir gesneuveld is bij den vernieuwden hardnekkigen inval der Turken, en zijn volk richt hem een ruiterstandbeeld op.

Doch wat gebeurt er? Constantin, Michels plaatsvervanger aan

de spits van 't leger, verteerd en ontmand door gewetenswroeging, bestrijdt den vijand slechts met slapheid, en zijne soldaten, vervoerd door hunne verbittering en wanhoop, beschuldigen hem openlijk van verraad. De koning weigert echter aan zulke aantijging te gelooven, totdat de valsche Brazilide, de stiefmoeder van den rampzaligen jongeling, bij wien zij vergeefs gepoogd had te bereiken, wat door den dood van haren echtgenoot mislukt was, bij middel van een bedrieglijk perkament den argeloozen grijsaard overtuigt.

Constantin bewaart zijn geheim; hij wil alles trotseeren als boete van den oudermoord. Zijne rechters veroordeelen hem, om, geketend aan het bronzen beeld zijns vaders, door iedereen bespot en gehoond, den dood af te wachten. Bovenmenschelijke straf! Maar de schoone slavin Militza, aan wie hij weldaden bewezen en zelfs tot eene soort van liefdepand een dolk geschonken had, verlost hem door een doodsteek, en roepende: Ik min u, stelt zij daarop met hetzelfde wapen een einde aan haar eigen leven.

Zooals men uit die beknopte samenvatting ziet, is 't een romantisch drama, gelijk ALEXANDRE DUMAS en VICTOR HUGO er schreven. Taal en stijl zijn echter beter verzorgd dan bij den eerste; tevens staat het vaster op zijne pooten dan de over 't algemeen zoo dwaze stukken van HUGO, den overigens genialen dichter. Voeg er de onberispelijke, welluidende verzen bij, zooals COPPÉE die weet te maken, en wij begrijpen volkomen de ingenomenheid en geestdrift van 't Parijzer publiek.

Nochtans stempelen die hoedanigheden *Pour la Couronne* nog geenszins tot een dramatisch gewrocht van eersten rang. De intrieg is een vond; doch de personages stellen zich te week, te sentimenteel aan; hunne spraak klinkt te poëtisch. En 't is het ergste nog niet. Wij betreuren veel meer, dat COPPÉE zoo weinig partij getrokken heeft uit zijn schoon onderwerp. Of is 't niet waar, dat juist in het meest tragisch tooneel, wanneer de zoon als rechter optreedt tegenover zijnen vader, geen van de twee iets zegt, dat pakt, en hetwelk iedereen daar verwachten mocht? »

Ibsen. — Over IBSEN lezen wij in de *Vlaamsche School*: « De belangwekkendste gebeurtenis der laatste tijden op letterkundig gebied is de verschijning van HENDRIK IBSENS nieuw stuk *Klein Eyolf*.

Er is zeer weinig handeling in, het gaat om zoo te zeggen in eene doorloopende tweespraak op, en ten tooneele gebracht, zou het er, dunkt ons, maar een mager figuur maken.

Niettemin boeit het sterk bij de lezing, vooreerst omdat de dialoog zoo levendig en natuurlijk is, en dan, en misschien wel voornamelijk, wegens den geheimzinnigen wasem, die er om zweeft, gevoegd bij de betoovering der poëzie, wier machtige vleugelslag u onbewust optilt uit de stoffelijke beslommeringen van elken dag, om uwen geest te voeren naar hooger sferen, waar de gedachte

troont, waar de meest verborgen gewaarwoordingen der menschelijke ziel zich komen openbaren.

Gelijk zooveel andere gewrochten van den beroemden Noorschen schrijver is *Klein Eylof* niet heel duidelijk van strekking. Achter de karakterstudie van Mevrouw *Rita Allmers*, de recht zonderlinge moeder van den knaap, rijst de fantazie, de bedoeling van Hendrik Ibsen, die, alles wel overwogen, misschien nooit eene bepaalde thesis op het oog heeft, en enkel zijne toeschouwers wil laten meegevoelen, dat er, naar Shakespeares woord, meer dingen in den hemel en op aarde zijn, dan waarvan onze wijsbegeerte zich bewust is. »

De *Gids* van Februari deelt ons eene lezenswaardige ontleding mede van het nieuw drama van Ibsen en beschrijft als volgt de kunst van den meester : « Weinige weken geleden verscheen een nieuw drama van een dichter, voor wiens talent de kunstmiddelen middelen zijn en niet doel; wien het niet te doen is, eene richting, die zijn sympathie heeft, te verheerlijken, maar iets te scheppen, dat grijpt. Realistisch — of, wil men liever : naturalistisch — is zijne kunst, want hij houdt zich aan de natuur en schildert de menschen met al hun kleinheden. Maar idealistisch is zij niet minder, want de dichter gelooft aan dingen, die niet gezien worden. Symbolisch is die kunst, want kleine gebeurtenissen zijn dikwijls het beeld van wat de oplossing van het geheele stuk zal zijn; maar toch natuurlijk, want die bijomstandigheden doen zich als toevallig voor en hebben geen pretensie; hun diepere beteekenis blijkt eerst aan het slot. Impressionistisch zou men ze kunnen noemen, en zooverre zij veel in weinig woorden zegt en den lezer het gewichtigste zelf laat denken. En mystiek is zij in de hoogste mate, want zij predikt waarheden, die het den mensch niet gegeven is, anders dan in beelden uit te spreken. »

Multatuli. — De Multatuli-letterkunde is verrijkt door een bundel brieven van Tine aan hare vriendin Mevrouw Omboni. Zij toonen hoe deze vrouw altijd in haren man en zijne oorbeelden geloofd en hem altijd gesteund en gesterkt heeft.

Hélène Swarth. — In nr 39 van het Berlijnsch *Magazin für Litteratur*, bespreekt Hugo Grothe de *Passiebloemen* van onze groote dichteres.

Daaruit : Swarths innerste Natur ist wol vorzugsweise romantisch. Aber ihre Romantik ist nicht schal, nicht blaublumenhaft sehnsuchtsvoll, sondern sensitiv. Ihre Bilder sind oft von visionärer Realistik. Die Naturbilder sind schillernd, weich und sinnlich, die echte Freilichtmalerei.

Grothe besluit zoo : De nieuwhollandsche lyriek is frisch en oorspronkelijk. Naast Hélène Swarth staan nog een heele rij talentvolle poëten.

Wie 't niet zien wil, moge het dan hooren : meer en meer dringen onze jonge letteren door in den vreemde! (*Vl. School*)

Bilderdijk. — In de *Verslagen* der K. Vl. Academie staat er eene schoone studie van Aug. Snieders over Bilderdijk. Daarin lazen wij het volgende : « Als da Costa hem, in zekeren zin, op gelijken rang wil stellen met Vondel, Goethe en Shakespeare zijn wij het niet met hem eens; maar als Busken-Huet vooral zijne zwakke en onpoëtische regelen aanhaalt, en slechts nu en dan hem een schraal lauwerblad toewerpt, dan vragen wij of de eerste zich niet al te veel liet geleiden door zijn dankbaar gevoel van den leerling tot den meester; of de tweede niet volop gehoor gaf aan zijne overal pikant doorstralende radicale denkwijze; of de ongeloovige niet optrekt tegen den geloovige, de revolutionnair tegen den hardnekkigen behoudsman?

Trouwens, men make geene vergelijkingen tusschen dichterlijke genieën of talenten; men late elk dezer in hunnen eigen werkkring. Door de eigenaardigheid, die elken waren dichter kenmerkt, wordt zelfs eene betrekkelijke vergelijking hoogst moeilijk, zooniet onmogelijk. De vlucht van dezen is de vlucht van genen niet. Terwijl deze in een engen kring blijft leven en daarin schittert, stapt gene, zooals Shakespeare, de grenzen aller kreitsen over en schept karakters, die vandaag waar zijn, zooals zij het gisteren of liever van eeuwen her, zijn geweest.

Bilderdijk was en bleef. voor ons, modernen, te veel een didactisch dichter, welk genre in zijne dagen, en bij hem tot in het laatst zijns levens, bloeide; hij heeft noch de stoute vlucht van Vondel, noch de rijk gevarieerde en staalharde scheppingskracht van Shakesheare, noch het mild en ingrijpend gevoel van Goethe. Hij is geleerder dan de twee eersten; hij is even doorkneed als de derde in klassieke geleerdheid; maar hij weet deze in geen zoo behaaglijk kleed te tooien, noch zijne taal zoo zangerig te maken.

De dichter is een stijve predikant als hij dogmatiseert; grof, maar scherp, als hij hekelt; weleens stroef en erg onkiesch, als hij vertelt. Fijne humor heeft hij niet en eeuwig is hij een requiem-poëet, altijd en in alles geleerd. Maar schoone, schilderende, tintelende bladzijden, prachtige grepen worden in zijne werken niet gemist. Men late hem in de omlijsting, waarin hij zich bewoog en vergete niet dat hij leefde in de dagen van overgang tot een nieuw tijdvak, in welk laatste zijne denkbeelden werden verzwonden en hij zelf als een dor riet gebroken werd...

Erkent met mij zijn meesterschap over de taal, trots al zijne slordigheden, zijne onnavolgbare plooibaarheid van het rythmus, zijnen krachtvollen versbouw, zijne schilderachtige woordsmeding. Zijne etymologieën zijn vandaag niet altijd gangbare munt meer, neen! die wetenschap heeft nieuwe richtingen gevonden; maar de

taal heeft hij gelouterd, verrijkt en versterkt, het vers van zijne vervelend-dreunende eentonigheid verlost, kortom, hij stond aan het hoofd van al de letterkundigen zijns tijds. Zijn vers had soms den vleugelslag des adelaars... » (Oct. '94.)

Frederik Van Eeden. — *De Broeders*, tragedie van het Recht, is een nieuwerwetsch tooneelspel van Frederik Van Eeden. W. G. Van Nouhuys bespreekt het in den *Spectator*. Hij sluit als volgt : « Wat is en blijft deze auteur een bevoorrechte!

Al vindt men in onze dagen van mystiek gedoe het artiestzijn iets om laag op neer te zien, ik bedoel iets heel hoogs als ik Van Eeden een kunstenaar noem. Ik blijf het jammer vinden dat het geheel van *De Broeders* niet wat helderder is, maar ook voor wie geen lust mocht hebben zich te verdiepen in den zin, na te sporen te quint-essens van deze tragedie, is er nog veel schoons te genieten. Wat een rijkdom van mooie verzen. En ik bedoel hiermede niet alleen de fraaist klinkende, maar ook die waarin zijn groote gaaf zich uit van den juisten toon en de juiste uitdrukking te vinden op het rechte oogenblik. » Onze franschgezinden gaan hun lust naar modernism in Frankrijk voldoen, niet wetende dat er in Nederland langs dien kant evenveel genoegen te smaken is en evenveel voorbeelden van verfijnde kunst te vinden en te genieten zijn.

Claus. — Pol de Mont beoordeelt in de *Vlaamsche School* den *Beetenoogst* van Claus : « De idylle neemt epische afmetingen aan. Of zij er veel bij wint, de idylle? Of zij er niet veeleer wat bij verliest, en wel in de eerste plaats iets van den zoeten eenvoud en de bekoorlijke intiemiteit van den kleinen en nederigen in hun natuurlijke omgeving? doch om 't even! De schilder wilde het buitenleven nu eens zien met het oog van een eposdichter ; zijn lieden, worstelend met den harden grond, wilde hij voorstellen groot als Homeros' helden, slaande met breede slagen reuzige zwaardklingen breed rond zich. Wij nemen vrede met zijne opvatting, en blijven, nu als te voren, in zijn stuk waardeeren de kranige, kloeke teekening naast het mooie. soliede koloriet, de uitstekende, ofschoon in de verste verte niet akademische groepeering en het indrukwekkende geheel. »

WETENSCHAPPEN.

Terpen. — In den Frieschen Volksalmanak van 1895 komt er eene uitvoerige bijdrage van den heer Ph. van Blom : *Wat de terpen ons leeren*. Daarin wordt ten eerste nagegaan hoe wij ons waarschijnlijk het ontstaan dier hoogten hebben voor te stellen; vervolgens laat de schrijver ons zien van welke groote waarde zij zijn voor de beschavingsgeschiedenis der Friesen. De in de

terpen gevonden voorwerpen geven een overzicht van den toestand der bewoners in verschillende tijdperken. Zij leeren ons hunne leefwijze kennen, hoe landbouw en veeteelt werden uitgeoefend, welke handwerken en bedrijven hun bekend waren, hoe zij zich kleedden en voedden. De invloed door de komst der Romeinen op den toestand der Friesen uitgeoefend wordt door de terpen toegelicht, evenzeer als de opbloei van den handel, het toenemen in welvaart, het ontwikkelen van de behoefte aan voorwerpen van de kunst, aan sieraden en opschik uit lateren tijd.

Indisch. — Hoe dikwijls moet men het volgende verwijtsel niet hooren : Er bestaan geene Vlaamsche wetenschappelijke werken? Welnu, 't bestaan veel Dietsche werken in Noord-Nederland en heden, voor dezen die het nog niet zouden weten, melden wij het verschijnen van een *Handboek der Indische Klankleer*, in vergelijking met die der Indogermaansche stamtaal. De opsteller is de gunstig gekende taalkundige Dr C. C. Uhlenbeck.

Saksische Huizen. — Al is het dat er op sommige hofsteden van Westvlaanderen, namelijk in 't bloote nog eigenaardige, wellicht friesche gebouwen staan, meenen wij niet dat er Oudsaksische huizen in Vlaanderen te vinden zijn. Anders is het gelegen in de omstreken van Lübeck; daar zijn er nog huizen zonder schoorsteenen, met de stallingen aan 't huis gebouwd, voor de paarden al den eenen en de koeien langs den anderen kant. *'t Verein für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde* heeft een verdienstvol werk verricht met de teekeningen dier oude hofsteden op te nemen en nauwkeurig hunne inrichting te beschrijven. Lees daarover eene merkwaardige studie in 't *Zeitschrift* van 't *Verein* (Band 7, heft 2, 1895).

Val van Niniveh. — In een opstel van het *Muséon* over het einde van het rijk van Assyrië komt Z. E. H. De Moor tot het besluit dat Niniveh, 't jaar 608 v. C. moet vergaan zijn.

Wetenschappelijke Benamingen. — Om des te beter te lukken in 't verdietschen der wetenschappelijke benamingen, zie men ook na hoe men elders te werke gaat. In dit vak verscheen het volgend werk te Bielefeld bij Helmich : *Verdeutschungswörterbuch* (3 M.)

Pithecanthropus. — In zijn *Natürliche Schöpfungsgeschichte* heeft Haeckel in der tijd dwaasheden uitgekraamd over de tusschenvorm, die mensch en aap zou verbinden. Dat niet bestaande, gemiste wezen had hij reeds gedoopt met den hoogdravenden name van *Pithecanthropus*. 't Is gemakkelijker namen scheppen dan wezens. Wat heeft men naar die ontbrekende schakel der dierkundige keten al niet gezocht! Dr Dubois, een Nederlandsche geleerde heeft ze nu gevonden in de Indische eilandzee. Zijn vond bestaat uit een kies, het dak van een schedel en een linker dijbeen, waarmede hij, met het briefken van Cuvier het hersenschimmig wezen optimmert. Helaas! De geleerden beweren dat het dijbeen

wel dat van een mensch is, maar kies en schedeldak niet... en spotten met Dubois.

Descartes. — Men weet dat Descartes Nederlandsch kon en veel in Nederland verkeerde. E. H. Monchamp heeft daar veel over geschreven en laatstmaal nog eene lezenswaardige studie laten verschijnen over de betrekkingen van Descartes met Isaac Beeckman en over hetgeen de groote Franschman van dezen Nederlander geleerd heeft. (Bulletin de l'Académie royale des Sc., des Lettr. et des Beaux-Arts, 1895 n° 1).

Americana. — In het *Internationales Archiv fur Ethnographie.* Deel VII 5 en 6 staat er eene bijdrage van Giglioli over de *Ars Plumaria* in Peru. De kunst van kleedingstukken met veeren te versieren, heeft in vroeger eeuwen in Amerika een groote hoogte bereikt; sommige staaltjes van die veder-mozaiek zijn nog overgebleven. Evenals in Mexico werd deze industrie ook in vroeger eeuwen in Peru uitgeoefend. De gewoonte der Peruvianen om met de dooden ook de door hen gebruikte voorwerpen te begraven, gevoegd bij de eigenaardigheden van klimaat en bodem zijn oorzaak, dat bij het opgraven van oude begraafplaatsen zeer fraaie specemina van die Ars plumaria aan den dag zijn gekomen.

Oud schrift. — Er is een nieuw stelsel van bediedteekens of hieroglyphen ontdekt en een prœ-Phœnicisch schrift van Creta en Peloponesus.

Mithra. — Wij wekken onze lezers van Sleidinge en omstreken op eens na te gaan of de *Mithram kermisse* op Daasdonck nog gevierd wordt, welke gebruiken daar nog in zwang zijn en welke legenden nopens Mithra daar nog verteld worden.

De heer Em. Varenberg las een verslag over de vereering van Mithra in Vlaanderen, in 't oudheidkundig Congres van Brussel.

Nu is er een hoogleeraar van Gent, M. Cumont, die een uitgebreid en zeer geleerd werk uitgeeft over de geheimen van den dienst van Mithra.

De godsdienst van Mithra komt uit Perzië en in de eerste eeuw onzer tijdrekening verspreidde hij door gansch het Roomsch keizerrijk en telde veel aanhangers.

't Werk van M. Cumont is de vrucht van vele opzoekingen en zal een groot belang opleveren : men zal er al de schriftelijke bescheeden in vinden uit het Oosten, alsook al de taal- en oudheidkundige gedenkenissen wegens Mithra, die in 't Westen verneembaar zijn.

Pitthem, 17 *Maart* 1895. J. Cl.

DE WRAAK VAN DEN HEMEL.

KLETTEREND valt thans de regen bij stroomen,
    Woest waait de wervelwind huilend door 't woud,
Dat er de boomen van sidd'ren en kraken;
    Zwart is de nachtlucht, en aaklig, en koud.

Winfried, de stoute, de grimmige ridder,
    Angstig gevreesd, om zijn schrik'lijke kracht,
Rent er en holt er in toomlooze woede,
    Voort door het woud, in dien ijs'lijken nacht.

Zwart glimt het ros, dat met klett'rende hoeven,
    Hijgende, schuimende vliegt als de wind;
Rood blinkt 't helmet en het schild van den ridder,
    Rood is zijn rinkelend harnas getint.

Vuur spat er rond uit zijn rollende oogen,
    Bleek als de dood grijnst zijn grimmig gezicht,
't Is of de duivel, der helle ontvaren,
    Rent in de duisternis, schuw voor het licht.

IJslijke spoken, de schrik van het menschdom,
    Gloeiende Wellust, afzicht'lijke Haat
Jagen hem voort als de loeiende stormwind
    Tot haar die heeft zijne liefde versmaad.

Ginder, in 't grijze eeuwenheugende klooster
    Achter die machtige, donkere poort,
Daar schuilt de jonkvrouw die hem is ontvloden;
    Voort ijlt de ridder, voort, immer maar voort!

Machteld, de vrome, de beeldschoone maget
Heeft zich in 't klooster den Heere gewijd;
Winfried, de woesteling smacht naar de schoone;
Hij zal het winnen van God in den strijd!

Voort jaagt de hartstocht den god'loozen ridder,
Voort jaagt de ridder het schuimende ros;
Plots'ling, daar flikkert een licht in het donker :
« Daar rijst nu d'abdij! » Hij rent er op los.

En uit zijn borst stijgt een raat'lende juichkreet,
Woest rolt zijn gloeiende blik in het rond;
« Halt! » En het strijdros het briescht en het steigert,
Vlug springt de ridder van 't paard op den grond.

« Open, doe open, » raast Winfried in woede,
Bonst op de poort met zijn machtige speer;
Angstig en sidderend luistren de nonnen :
« Hemel, wie is daar; bescherm ons, o Heer! »

« Open, doe open! » zoo brulde de jonker,
Hakkend en beukend met 't zwaard op de poort;
Huiverend vlieden zij ras ter kapelle,
Alle die maagden, zoo god'loos gestoord.

Voort hakt de ridder met dav'rende slagen,
Dof dreunt het door gang en kloosterpand heen;
Angstiger, angstiger worden de nonnen,
Immer nog vuriger hunne gebêen.

Eind'lijk, daar wijkt zij en ploft ze ten gronde :
Voort vliegt de ridder met rinkelend zwaard,
Voort langs de donkere en eenzame gangen,
Tot hij het licht der kapelle ontwaart.

Hemel, wat hoort hij? Zijn 't eng'lengezangen,
Zielenbetooverend in pracht en in macht?
't Zijn de gebeden der bevende maagden,
Ruischend daarhenen, zoo lief en zoo zacht.

Winfried blijft staan op den heiligen drempel,
Luist'rend in twijf'ling naar 't smeekend gebed;
Heeft soms de hemel zijn ziele getroffen,
Heeft soms de Algoede zijn maagden gered?

Woest rolt zijn blik langs de biddende schare;
Waar is zijn Machteld, waar is zijn bruid?
Ginder voor 't altaar, daar knielt ze in gebeden
« Winfried geen lafheid! o Winfried, vooruit! »

Kreten van angst rijzen op uit de kerke;
Ziet, ziet, die duivel, ontsnapt aan de hel,
Grijpt naar de blanke, bezwijmende jonkvrouw,
Vlucht met zijn roof uit de ontwijde kapel. —

Nog woedt het onwêer in toomlooze woede,
Nog waait de wervelwind huilend door 't woud,
Dat er de boomen van sidd'ren en kraken;
Zwart is de nachtlucht, en aaklig en koud!

Rat'lend en rommelend rolt steeds de donder,
Hemel en aarde staan steeds nog in vuur
Door het geflikker der sissende bliksems :
God, welk een aak'lig, verschrikkelijk uur!

Voort, immer voort vliegt de vrees'lijke ridder,
Klemmend in de armen de sidd'rende maagd;
Blind van den bliksem en doof van den donder,
Midden den storm die giert en die jaagt.

Hemel, och ziet, wat een ijslijke bliksem,
Bleekblauwe sprankelen spatten in 't rond;
Hoort, wat een knett'rende slag van den donder :
Groote God! Winfried stort dood op den grond.

't Paard springt ter zijde van angst en ontzetting,
Vliegt als de stormwind terug met zijn schat
Naar de kapel, waar het koor van de nonnen
Immer voor Machteld nog weende en bad.

Dood ligt de ridder: ..... het vuur uit den hemel
Stortte op hem nêer, in dien ijslijken nacht!
God had gesproken door donder en bliksem;
Schriklijk zijn wrake, ontzettend zijn macht.

W. KERREMANS.

Antwerpen.

DE NACHT VÒÒR PARASCEVE.

Amice, ad quid venisti?
Juda, osculo Filium hominis tradis?

JERUSALEM, Jehova geve
Dat in 't gezicht van Moriah,
Uw nijdig kroost bij 't Parasceve (1)
Geen Godsmoord plege op Golgotha.

Waartoe die toortsen en die zwaarden?
Soldaten, kiest de steile baan;
Dooft uit uw fakkels, hellebaarden
Weerspiegelen het licht der Maan.

Ziet gij dien engel schittrend drijven
Uit Hooger kring naar lager sfeer?
Hij daalt in 't smartoord der Olijven
Vertroostend tot den Christus neer.

Daar ligt de Herder zonder schapen,
Geknield met 't aangezicht ter aard',
Terwijl de zijnen rustig slapen,
Hun matte wimpers zijn bezwaard. (2)

Gesterkt staat Jezus op en nadert
Het drietal liggend in het mos,
Te midden van het jong gebladert',
Verrukkend in zijn voorjaarsdos.

---

(1) De dag voor Paaschen. (Voorbereiding tot het Paaschfeest.)
(3) Erant enim oculi eorum gravati.

« Kunt gij geen stonde met mij waken?
Verraden word ik dezen nacht;
Zoo gij uw trouw niet wilt verzaken,
Volhardt al biddend, houdt de wacht.

Bar-Jonas, (1) waartoe dient het wapen,
Dat hoogmoed in uw gordel stak?
Slaapt in, thans moogt gij rustig slapen,
De geest is sterk maar 't vleesch is zwak. » (2)

De valsche Iscarioot sluipt nader,
Gezonden door het Sanhedrin; (3)
De heiligschender, Godverrader
Omhelst den Heiland in der min.

Geveinsd spreekt hij den goeden Meester
Het *Ave Rabbi* huichlend toe,
Beweging komt in struik en heester.
De Godmensch antwoordt wee te moê :

« Mijn vriend, waartoe zijt gij gekomen,
O Judas, gij verraadt aldus,
Gewetenloos en zonder schroomen
Den Zoon des menschen door een kus! »

Nu keert zich Jezus tot de knechten,
Van eerbied en verbazing stom :
« Wien zoekt gij, wien wilt gij bevechten? »
— « Den Nazarener! » — « Ego sum! »

Zij storten op dit woord ter aarde,
Doch Heiden noch Israeliet,
Hoe krachtig Hij zich openbaarde,
Ontzien den Leeuw van Juda niet.

Zij binden Jezus als een roover,
Gehoond, gelasterd en gesmaad,
En geven den Ontschuldige over
Als booswicht aan den Joodschen Raad.

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

(1) Zoon van Jonas : de Heilige Petrus.
(2) Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.
(3) De Hooge Raad der Joden, voorgezeten door den Hooge-Priester.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Symphoniën en andere gedichten, door EMANUEL HIEL, werkend lid der Kon. Vlaamsche Academie. — Gent, drukkerij A. Siffer. 1894. Prijs : fr. 3,00.

Deze nieuwe en lijvige bundel van den vruchtbaren Dendermondschen dichter, is van zeer afwisselenden inhoud en levert eene groote verscheidenheid op. Cantaten, symphoniën, liederen en liedjes wisselen er af in bonte wemeling. Doch wanneer men het boek uit heeft, en men eenige oogenblikken lang de indrukken verzamelt welke van de lezing bijgebleven zijn, merkt men al spoedig dat Hiel in de eerste plaats een dichter is van liederen, en dat het — niettegenstaande de onbetwistbaar groote verdiensten van zijne andere gedichten, zij mogen dan ook behooren tot het lyrische vak en symphoniën betiteld worden of cantaten zijn, — dat het in zijne liederen is dat hij het volkomenst en natuurlijkst zijn gemoed weet uit te storten en zijne bezieling lucht te geven.

Alles, hoedanigheden en gebreken, heeft bij Hiel iets eigenaardigs, iets persoonlijks. Waarom zouden wij zijn gebreken gaan loochenen, wanneer ze toch algemeen erkend worden en kunnen verschoond worden door te wijzen op den Duitschen invloed dien Hiel, meer dan wie ook onder onze Vlaamsche dichters, ondergaan heeft. Soms worden schoone gedichten door een zweem naar pathos ontsierd. Maar daarentegen treft men bij geen onzer dichters eene zoo hooge mate van zangerigheid aan, zoo dat men wel mag zeggen dat Hiel's liederen muziek zijn.

De bundel waarover wij handelen bevat twee liederenkransen, waaronder zich stukjes bevinden welke behooren tot het allerbeste wat uit Hiel's pen is gevloeid. Het eerste heeft voor titel *Durmeliederen*, het tweede is een cyclus liefdegezangen : *Bloemeken*. Frischheid is het kenmerk van de *Durmeliederen ;* warm gevoel spreekt uit *Bloemeken*. Indien het niet geheel en al overbodig was door bewijzen te willen staven dat Hiel een uitstekende dichter is, dan zou ons slechts een enkel ding bezwaar opleveren : de moeilijkheid om te kiezen tusschen zooveel schoons. Wij vertrouwen dat de lezer ons zal willen op ons woord gelooven, en dat door den bijval van dezen nieuwen bundel de zanger zal mogen aangespoord worden om de uitgave voort te zetten van de talrijke dichtstukken, waarvan aan het slot van deze *Symphoniën* aangekondigd wordt dat ze eerlang in het licht zullen gegeven worden.

Ziehier verder hoe een bevoegd letterkundige Hiel beoordeelt, ter gelegenheid van dezen nieuwen bundel, die, in 't voorbijgaan gezegd, ook een pereltje is in opzicht van stoffelijke verzorging :

Men mag Hiel aanschouwen als een der grootste hedendaagsche lyriekers. Dit bewezen de geleerdste critiekers van Duitschland, Engeland en Frankrijk, en nog beter de talrijke toondichters die op Hiel's scheppingen werkten, waaronder de Meesters F. A. Gevaert, Peter Benoit, Gustaaf Huberti, K. Miry, Nicolaï, Adolf Samuel. Franz Servais, Richard Hol, Antheunis, Flor. Van Duyse, Franz Andelhoff, Van Gheluwe, Van den Eede, Edward Gortebeeck, Willem en Joost de Mol, Deswert, Alfred Tilman, Dumon, Fagel, Paul Gilson, de Boeck, enz. Verscheidene zijner gedichten werden vertaald in het Fransch, het Hoogduitsch, het Engelsch, het Italiaansch, het Spaansch, enz. Met recht roemde hem de heer Omer Wattez één der populairste onzer dichters. Laat er ons nu bijvoegen, dat men een aantal zijner gedichten in het Russisch vertaalt, en dat weldra *De Lucifer*, getoondicht door Peter Benoit en *De Laatste Zonnestraal*, getoondicht door Gustaaf Huberti, te Moscou en te Sint-Petersburg zullen opgevoerd worden.

In zijn nieuwen bundel overheerscht weer zijn meesterlijk lyrism Het werk is, met de welwillende toestemming, aan Hare Keizerlijke en Koninklijke Hoogheid, Maria Hendrika, Koninginne der Belgen, opgedragen.

Wordt de Dichter geliefd en gevierd, hij dient ook in zijne werking ondersteund te worden. Wij durven dan ook hopen dat deze uitgave een ruim debiet zal vinden en zoo wel moge gelukken als die van de *Mondramen en andere gedichten*.

Simon de Toovenaar, door KAREL QUAEDVLIEG. — Hasselt, St.-Quintinus-drukkerij, 1894. Prijs : fr. 2,00.

De eerste indruk dien deze epische verzenbundel maakt is die van zeer verzorgd. Zeer verzorgd : dit spreken tot u het handige formaat, de nette letter, de keurigheid van de heele stoffelijke uitvoering. Zeer verzorgd : dit gevoelt men ook bij het lezen van die regelmatige, aan al de klassische voorschriften beantwoordende hexameters waarmede de bundel aanvangt. De hexameter, — eene maat eilaas waar niet ik alleen toch zulken hekel aan heb! — wordt van tijd tot tijd door andere maten onderbroken. Gewoonlijk kortere, natuurlijk. Doch ook wel eens langere, en omdat dit in 't geheel niet meer zoo natuurlijk is, daar de hexameter gewoonlijk als de logste en langste onzer Vlaamsche dichtmaten wordt beschouwd, schrijf ik er als specimen een paar over. Op bl. 21 leest men toch in een aanspraak van Simon Magus :

> O, stervelingen, 'k voer tot u 't veropenbarend woord,
> Aan u verkondig ik de waarheid, edel volk aanhoort :
> Twee hoofdbeginsels zijn er, zonder einde noch begin,
> Van hen zijn alle geesten uitgegaan. Als een gewin
> Zijn beiden uit denzelfden stam en aan elkaar gelijk...

En op dien toon en in die maat gaat het voort. Er zit overigens in deze zevenvoeters even zoo weinig poëzie als in de zesvoeters welke men b. v. op bl. 19 aantreft

De leer van Simon was een mengsel van Boudhismus,
't Esoterismus van Egypte en 't Platonismus
Van Alexandrië, gepaard aan 't dwaalbegrip
Des persiaanschen zend's. De joodsche struikelklip
Aaneengeschakeld met de vele godenstelling,
Bracht 't twijflend menschdom op een duizelige helling.

En we vinden het zeer jammer dat een dichtstuk, dat blijk geeft van zooveel studie en zooveel zorg, en van werkelijk talent, door bladzijden ontsierd is, zooals deze waaruit wij deze beide zoo prozaïsche uittreksels afschrijven.

Want niettegenstaande de schoone gedeelten welke talrijk voorkomen in de achttien zangen van het uitgebreide gedicht, hebben dergelijke beschouwende of niet zonder gerektheid beschrijvende bladzijden voor gevolg dat de aandacht vermoeid geraakt, dat men den draad van het verhaal uit het oog verliest, dat men verstompt wordt en ongevoelig en onbekwaam om de schoone gedeelten te genieten.

« Het gedicht, » werd terecht opgemerkt in het Boekennieuws van *Het Vlaamsche Volk*, « maalt den strijd van het opkomend christendom tegen de wreedheid en de schandige driften van het heidendom, ondersteund door de listen van Satan. In dit opzicht mag het vergeleken worden met Weber's *Dreizehn Linden*, waarin ons de zegepraal van Christus' liefdeleer op het Noordsche heidendom zoo treffend geschilderd wordt. Weber's heldenzang is meer menschelijk, die van Quaedvlieg meer bovennatuurlijk, dat is te zeggen meer goddelijk en vooral meer duivelsch. »

De beoordeeling van *Het Vlaamsche Volk*, met haar lof en hare critiek, treden wij in het algemeen bij. Wij wenschen den dichter geluk, om de stoutmoedigheid waarmede hij zijn zware taak heeft aangedurfd en volbracht; het hangt van hem af, dat hij rang neme onder onze goede dichters, en dit op eene enkele voorwaarde, dat hij namelijk zijn geesteskinderen minder met het welgevallig oog eens vaders dan met den gestrengen blik eens criticus zoude beschouwen vooraleer ze in het licht te zenden. Alle bombast, alle holklinkende woorden en volzinnen, die bij ontleding niets zeggen, onbarmhartig van kant gelaten en gezorgd dat steeds eene leidende gedachte al de onderdeelen van het werk aaneensnoere en verbinde. Doch het zoude ons spijten met zulke bemerking onze beoordeeling te besluiten. Wij wenschen dat deze een gunstigen indruk make, want het gewrocht verdient het ten volle. Om de talrijke schoonheden en de verheven tooneelen welke het bevat, weze dan ook ons laatste woord de uitdrukking van onze gelukwenschen tot den schrijver.

Ja dit gewrocht mag als eene gebeurtenis gerekend worden in de geschiedenis onzer letterkunde, en om te bewijzen dat dit oordeel het oordeel is van anderen ook, schrijven wij hier een uittreksel af uit het *Fondsenblad* dat *Simon de Toovenaar* zelfs een heldendicht noemt :

« Prachtige tooneelen, op vele plaatsen in even prachtige verzen geschetst. Doch niet altijd is de verhevene poëtische toon volgehouden, soms vervalt hij tot platheid en alledaagschheid, iets wat niet de minste verwondering baren moet als men den grooten omvang van het ontwerp in aanmerking neemt.

« Wij wenschen den heer Quaedvlieg den bijval toe dien zijn werk, dat van belezenheid en hoog dichterlijk talent getuigt, ten volle waardig is. Behalve de boeiende tafereelen in den verhalenden trant geschreven, zal men er ook op zichzelve staande lierzangen in aantreffen, welke onder de beste voortbrengsels onzer hedendaagsche dichters verdienen gerangschikt te worden.

« Onder deze behoort een « lofzang aan de zon », alsook « aan God »,

« Hij, die deze en dergelijke strofen maken kan, is voorzeker den naam van dichter overwaardig. Zijn werk zal dan ook — ondanks eenige onvolmaaktheden — zijne dichterfaam voor goed vestigen. »

De Vakvereenigingen, door TH. COREMANS. — Antwerpen, drukkerij gebroeders Bellemans, Eiermerkt, 12. Prijs : fr. 0,25.

Ofschoon de hier aangeduide stof reeds in menigvuldige boeken, tijdschriften enz. behandeld werd, zal dit werksken nog ware diensten bewijzen.

Wel is waar, over de natuur en het bestaanrecht der vakvereenigingen, over de oude gilden en hunne afschaffing, over de noodzakelijkheid van nieuwe, op onzen tijd aangepaste vakbonden, worden hier weinig versche gedachten te berde gebracht. Doch wat daarover moet geweten worden, is hier zoo bondig en klaar samengevat dat de verhandeling als een kostbaar handboek gelden mag. Het is bijna een catechismus, maar minder droog en mat. De schrijver heeft aan zijne van aard ernstige stof genoeg kleur en verf weten te geven om de lezing aangenaam te maken.

In de laatste hoofdstukken geeft de verveerdiger vooral bewijzen van eigen denken en praktisch doorzicht. Hij past er zijne grondbeginselen toe op de Antwerpsche toestanden en toont hoe zelfstandige vakbonden zich rond de bestaande *Vrede*'s moeten scharen. De katholieke volksvrienden der Scheidestad zullen zeker de wenken van hunnen onderpastoor verstaan en naar weerde schatten. De waarheid is hier des te meer indringend dat zij, naar ons oordeel, met zooveel bescheidenheid als scherpzinnigheid wordt voorgesteld.

Ofschoon Antwerpsch vooral in de laatste hoofdstukken, is het boeksken toch ook Belgisch. De toestanden toch zijn in andere steden zóó verschillig niet. Daarom zal het, *mutatis mutandis*, overal als een wijze raadgever welkom zijn. Dit gunstig onthaal wenschen wij den schrijver van herte.

Manuel d'antiquités homériques devant servir principalement à l'étude de l'Iliade, par l'abbé GRAVEZ. — Leuven, Ch. Peeters. Prijs : fr. 1,50.

Dit werkje van 115 bladz. zal zeker zijn nut bijbrengen in de colleges, en elders ook bij de personen welke een juist begrip begeeren te hebben over zekere zaken van de Grieksche oudheid.

Het geeft kortbondig doch klaar uitleggingen over alles wat in Homeros besproken en verhandeld wordt : koningdom, adel, volk,

godsdienst, recht, oorlog enz. enz., en natuurlijk zal die kennis niet weinig bijdragen om aan de studenten den tekst begrijpelijk te maken Warm zij het aanbevolen aan leeraars en scholieren.

Oefening der volmaaktheid voor alle christene geloovigen volgens den H. Alphonsus de Liguori, door Pater SAINT-OMER, Redemptorist, uit het Fransch vertaald door P. J.-A. MIEVIS, Priester der zelfde Congregatie. 2 boekdeelen in-12°, elk van ruim 400 bladz. Prijs : in percaal gebonden, rood op sneê, fr. 2,50; franco per post, fr. 2,75. — St.-Truiden, J. Leenen.

Meest al de boeken die over de volmaaktheid handelen zijn slechts voor zekere klasse van personen geschreven, en gewoonlijk voor priesters en religieuzen.

Men heeft het voordeelig geoordeeld eene verhandeling uit te geven, die dienstig zij voor de geloovigen van alle standen, en gedacht, dat dit werk gunstig zou aanvaard worden, omdat het uitsluitend getrokken is uit de werken van den H. Alphonsus.

Reeds lang vroegen de godvruchtige zielen een werk dat het kort begrip der leering van den grooten Kerkleeraar zou wezen en hun het merg zou aanbieden van al wat zijne schriften het meest gepast bevatten, om de zielen te onderwijzen, te troosten en te heiligen.

De priesters, zielzorgers en bestierders van congregatiën, zullen er eene overvloedige en degelijke stof in vinden voor hunne onderrichtingen en conferentiën; de kloosterlingen een kostbaar handboek voor hunne geestelijke lezingen, en de geloovigen eene gemakkelijke en zekere opleiding tot hunne eeuwige zaligheid.

Zijne Eminentie de Kardinaal Dechamps, zaliger gedachtenis, en Monseigneur Rutten, Groot-Vicaris van Luik, beoordeelden het werk op de waardeerenste wijze.

De Geestelijkheid van Antwerpen in 1798-99, naar oorspronkelijke oorkonden door A. THYS. — Antwerpen, Kennes. Prijs : fr. 2,00.

Hoe meer men de geschiedenis doorgrondt en documenten verzamelt, hoe gruwelijker ons de wreedheden der Fransche overheersching op het einde der vorige eeuw in het licht gesteld worden.

Het merkwaardig werk van den heer Thys is vol met bewijsstukken over het revolutionnair orkaan dat in die heillooze tijden over België gierde. De Fransche omwenteling heeft al hare beloften laten protesteeren en in plaats van de vrijheid bracht zij de afschuwelijkste tyrannij mede.

Tegen 8972 Belgische priesters werd er deportatiebevel gegeven en meest al stierven gedurende de reis of wel te Cayenne zelf. De heer Thys deelt omstandig de lotgevallen mede der Antwerpsche geestelijken, alsook de dood van den revolutionnair Roché in de hoofdkerk met een hamer door een onbekend gebleven moordenaar den kop ingeslagen, en het schielijk overlijden van den priester Housen op het oogenblik dat hij het proces-verbaal teekende van zijnen eed van getrouwheid aan de Constitutie van het jaar III.

In het oud bisdom van Mechelen waren er op 1550 priesters 177 beëedigden, waarvan 70 hunnen eed herriepen. Antwerpen zelf leverde er 17.

Ten slotte, een belangwekkend boek vol wetenswaardigheden gesteund op handvesten en oorkonden.

Gedenkschriften van den Oudheidkundigen Kring der stad en des voormaligen Lands van Dendermonde, 2e reeks, 5e deel. 1894.

Een der ijvervolste kringen onzes lands, die zich toeleggen op oudheid- en geschiedkunde, is voorzeker die der stad Dendermonde Geregeld zet hij zijne werkzaamheden en uitgaven voort, en dat beide niet zonder belang te noemen zijn, bewijst, onder meer, het laatst verschenen deel zijner *Gedenkschriften.*

Dat behelst : *Des biens et de la propriété d'après les coutumes,* par P. DE CROOS, avocat, zeer lezenswaardige bijdrage tot de kennis van den grondeigendom, in betrekking met het leenrecht en de voormalige costumen. — *De collegiale Kerk van Dendermonde, geschied- en bouwkundige studie,* door P. DE MAESSCHALCK. — *Inventaire des pièces d'artillerie existant à Termonde en 1686,* door AL. PINCHART. — *Charles de Smet, ancien président du tribunal de 1re instance à Termonde,* par A. B. — *De vrijheerlijkheid van Moorsel, Gevergem en Wieze, en hare costumen,* door J. BROECKAERT. De oude manier van rechtsplegen, de rechten en plichten der gerechtsofficieren, alles wat over de oefening der justitie in genoemde heerlijke bezitting te melden is, wordt hier bondig en klaar beschreven. — *Dendermondiana,* door J. BROECKAERT, behelzende mededeelingen over velerlei wetenswaardige zaken, met betrekking tot Dendermonde. — *Over de twee schilderijen van A. van Dyck, te Dendermonde, en over de Zwarte Zusters, aldaar,* door J. BROECKAERT. — *Notice sur trois carreaux émaillés trouvés à Termonde,* par P. DE MAESSCHALCK. — *Over het karakter en de zeden der Dendermondenaars.* — *Le château des Espagnols à Termonde,* par A. B.

Zooals uit deze opgave blijkt, heeft elke weetgierige lezer hier zijn gading : kunst, letterkunde, historie, oudheid, zede- en beschavingsgeschiedenis enz. Het welgedrukte boek behelst 415 bl. in-8°.

Davids-Fonds. HOOFDBESTUUR. — In zijne zitting van 28 dezer, te Brussel gehouden onder voorzitterschap van den heer P. Willems, heeft het Hoofdbestuur besloten :

Twee nieuwgestichte afdeelingen te erkennen, de eerste te Pervijze, de tweede te Namen;

middelen te beproeven om zekere Oost-Vlaandersche afdeelingen, die schijnen te rusten op hunne lauweren, tot meerdere werkzaamheid aan te sporen;

ten nutte van de talrijke inschrijvers op den buiten, een boek uit te geven, opgesteld door den eerw. heer van Speybrouck, over de *Hoenderteelt* ;

in 1897 een werk te verspreiden van den eerw. heer Martens, over de *Electriciteit*;

insgelijks tot nut der landbouwende klas een boek uit te geven, over de *Bieënteelt*, opgesteld door den eerw. heer van Emelen;

een hulpgeld van 1,000 fr. te verleenen voor het standbeeld, op te richten aan dichter Ledeganck, te Eekloo.

De rekening over 1894 sluit met een merkelijk boni. Een gedeelte daarvan zal bij het reservefonds worden gevoegd, om in 1898 op eene alleszins waardige wijze de honderdste verjaring te vieren van den *Boerenkrijg*.

Einde Augustus of begin September zal het Davids-Fonds te Brugge een driedaagsch letter- en toonkundig feest vieren.

Het Hoofdbestuur koestert de hoop, dat de prijskamp voor novellen, eindigende op 1 October 1895, een aantal aantrekkelijke verhalen zal opleveren.

Davids-Fonds. Vlaamsche liederen. — *Ter pers* : Een bundel Vlaamsche liederen, die door het Davids-Fonds worden uitgegeven.

Wat het letterkundig gedeelte aangaat, zijn de liederen ofwel vertalingen van beroemde dichters van Duitschland, ofwel oorspronkelijke stukken, beide door onze beste Vlaamsche dichters vervaardigd.

Voor het toonkundig gedeelte heeft men eene keus uit de edelste, de schoonste gewrochten uit het Duitsch repertorium; zij dragen den naam van MOZART, VON BEETHOVEN, SCHUBERT, WEBER, MENDELSOHN, SCHUMANN, GLUCK enz.

Deze liederen zijn vooral geschikt om op concerten te worden gezongen; enkele dragen den stempel van het volkslied; alle zijn gemakkelijk van uitvoering en daarom ook zullen zij bij onze kunstminnende Vlaamsche bevolking welkom zijn.

Het werk wordt gedrukt in-8°; het zal een honderdtal bladzijden behelzen en tegen geringen prijze verkrijgbaar zijn.

Uilenspiegel. — Geheel het land wordt overstrooid met het prospectus eener « geïllustreerde » uitgave, getiteld : *De legende en de heldhaftige, vroolijke en roemrijke daden van Uilenspiegel en Lamme Goedzak in Vlaanderenland en elders.* Men noemt dit : « het meesterwerk van den Belgischen schrijver Charles de Coster ».

« Iedereen (zegt het prospectus) kent de geschiedenis van den populairen Uilenspiegel. Doch Charles de Coster heeft aan die type van Vlaamschen geest, ook de algeheelheid van haar Vlaamsch karakter willen geven. De Coster's *Uilenspiegel* is de levendige uitdrukking van den Vlaamschen aard; luchtig, onbekommerd is de Vlaming en blijft hij zelfs bij tegenspoed. Ongelukkig onder alle overheerschingen, wroette hij steeds met zijne armen en zijnen lach in de voren der ellende, doopte hij steeds zijn hard, zuurgewonnen brood in de vroolijkheid zijns harten. Den dwingeland bestrijdt hij, met evenveel voordeel, zoowel met 't snijdend wapen als met het bijtend volkslied.

« Na Uilenspiegel, als kind, de grappen te hebben laten bedrijven die

de overlevering ons navertelt, laat de Coster hem ook man worden, toont hij ook zijne hoedanigheden van echten Vlaming, zijne taaiheid, zijne vastberadenheid, en Uilenspiegel wordt de Vlaamsche geus, die opstaat tegen den snooden Philips II en zijne inquisitie.

« Van Uilenspiegel — den geest van Vlaanderen — heeft de schrijver het grootste heldendicht (!) van het wakkere Vlaamsche volk gemaakt, al zijne smart, zijnen weemoed, zijne eilaas zoo luttele vreugd bezingend. De oude legende is een *episch roman* (!) geworden.

« Want Uilenspiegel krijgt een levensdoel : Klaas, zijn vader, werd levend verbrand en Soetkin, zijne moeder, geradbraakt door de heilige Inquisitie; hij wil zijne ouders wreken, hij wordt de hoofdman van een troep opgestane geuzen. »

Volgens de Coster waren het dus de burgerlijke rechtbanken niet, die de *oude* wetten op de Inquisitie toepasten, maar de priesters, en de plaat (gemeen genoeg) welke, bij het prospectus, de marteling van eenen geus voorstelt, geeft geestelijken (paters met en zonder kap) te zien. Burgers kunnen 't niet zijn, want in de XVIe eeuw droeg men geen kap of kaproen meer.

Karel V wordt in het werk geheeten « den moordenaar van ons land ». 't Is jammer dat de Coster niet meer tot de levenden behoort, men zou hem kunnen vragen wat hij den roemrijksten monark zijner eeuw, buiten zijn ongelijk jegens de stad Gent, weet ten laste te leggen, en waarom hij de waarlijk groote daden verzwijgt, welke den zoon van Gent voor altijd hebben beroemd gemaakt.

« Keizer Karel en koning Philip (zegt de schrijver in zijn voorwoord) zullen hun leven lang kwaad doen, door oorlog, knevelarij en *andere misdaden.* » En hiermee is 't vonnis gestreken over den keizer, die, onder al de vorsten, welke den staf over ons land gezwaaid hebben, de populairste is geweest, en gebleven!

« In eene gloedvolle taal geschreven, is de idylle van Uilenspiegel en Nele, zijne verloofde, de verheerlijking van het verheven Vlaamsche volk, dat verguisd wordt. » — Bombast. Welk verband kan er bestaan tusschen de idylle van een verliefd paar en de lijdensgeschiedenis van een volk?

Zoolang de Coster bij de echte geschiedenis van Uilenspiegel bleef, was hij meesterlijk : niemand in België heeft, met eene Fransche pen, zóó goed voor het volk geschreven als hij; waarom moest hij zich bezondigen aan den bijlap?

Vergeten was de Fransche *Uilenspiegel.* Fransch (zeggen wij) en dat is het persoonlijk werk van de Coster : valsch in opvatting en in strekking. Mogelijk is 't om die reden dat de uitgevers het werk aanbevelen als... « den Vlaamschen Bijbel »!

De Coster had onze oude Vlaamsche legende maar moeten laten wat zij was : de kluchtige geschiedenis van eenen guit, verteld om te doen lachen, en niet om kwaad bloed te doen kweeken door vervalsching van geschiedenis en romantische overdrijving, die te zijnen tijde verwondering verwekten, maar nu weinig meer dan een medelijdend schouderophalen.

De inschrijving op de vertaling van de Coster's boek staat open in al de socialistische kringen des Vlaamschen lands.

« Wat dient er meer gezeid? »

Koninkl. Vl. Academie. — *Vergadering van Maart.* — Bij het openen der zitting wenscht D[r] Hansen in hartelijke bewoordingen D[r] Snieders geluk, met de hem gebrachte hulde naar aanleiding van zijn 50jarig jubelfeest en met zijne bevordering tot officier der Leopoldsorde.

De bestendige secretaris leest eenen brief voor van den heer minister van binnenlandsche zaken, in antwoord op een schrijven der Academie, om gemachtigd te worden de verslagen over het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* uitgebracht, in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. De Minister oordeelt dat dergelijke officiëele stukken niet voor openbaarmaking bestemd zijn : ten gepasten tijd zal daarvan aan de redactie van het Woordenboek mededeeling worden gegeven.

Door den heer Hiel wordt een gedicht voorgelezen de *Meesterzangers*, en door den heer Simons, eene belangrijke studie over het Beowulf-epos

Op voorstel der commissie van nieuwere taal- en letterkunde, beslist de Academie tot het uitgeven van het ingezonden werk van den heer H. Meert : *Onkruid onder de Tarwe*, proeven van taalzuivering.

Welhaast zal de Academie van wege het Gouvernement het borstbeeld ontvangen van Jan-Fr. Willems door den beeldhouwer Kasteleyn en dat van Kanunnik David door D. Van den Bossche.

Plaatsnamen. — De Commissie, bij koninklijk besluit aangesteld tot het overzien der plaatsnamen van België, heeft het eerste gedeelte harer taak voleindigd.

Het werk heeft, betrekkelijk, lang geduurd, maar zoo iets kan niet met overijling worden verricht. Van de grondige studie en den arbeid der Commissie getuigen 18 zware portefeuilles, behelzende, boven de verslagen der 175 zittingen, en het algemeen eindverslag, opgesteld door den heer Coopman, de uitgebreide briefwisseling met archivarissen, geleerden en plaatselijke besturen, de notas door de Leden der Commissie ingestuurd en wat dies meer.

De heer Minister heeft het werk der Commissie medegedeeld aan de *Commission centrale de statistique*, welke haar oordeel er over heeft uit te brengen.

Prijskampen. — De maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen schrijft eenen prijskamp uit; onderwerp : Een Conservatorium voor toonkunst en uitgalming. Het programma vragen aan den heer J. Bilmeyer, Voorzitter, Appelmansstraat 21, Antwerpen.

De koninklijke liedertafel *Zang en Vriendschap* te Haarlem, schrijft eenen prijskamp uit voor het beste mannenkoor zonder begeleiding, met Nederlandschen tekst, en waarvan de uitvoering ongeveer 10 of 15 minuten mag duren.

De mededinging is beperkt tot Hollandsche en Vlaamsche toondichters. De prijs bestaat in een gouden eerepenning van 150 gulden met eene belooning van 100 gulden in geld.

Inzending der mededingende stukken vóor 15 Juni aan den heer Niephaus, secretaris; de jury zal vóor 15 Sept. uitspraak doen.

† **De hertog de Noailles**, zeer gekende Fransche economist, die talrijke en gewaardeerde werken achterlaat, waaronder : *Cent ans de république aux Etats-Unis*, en waarin hij bewijst dat de wanorde het onvermijdelijk gevolg is van te veel democratie.

Hij schreef ook : *De la décentralisation en Angleterre; Revenu, Capital et Salaire, leur solidarité; Syllogisme économique; Mémoire sur le Caroubier; Recherches sur l'estimation de la Richesse nationale et privée en France et en Angleterre, l'Agriculture et l'Industrie devant la législation douanière.*

† **Cesare Cantu**, de wereldberoemde Milaneesche letterkundige en geschiedschrijver, wiens *Storia universale*, in 37 bd. in 1837 te Turijn verschenen, in verscheidene talen overgezet is geweest. In 1890 vulde hij zijn werk aan met *Gli ultimi trente anni*. Voor zijn gewrocht *La Lombardia nel secolo XVII* (1832), dat hij een geschiedkundig commentaar op Manzoni's *Promessi sposi* noëmde, deed de Oostenrijksche Regeering hem in de gevangenis zetten; het is daar dat hij, volgens er beweerd wordt, met eenen tandenstoker in roet zijnen roman schreef: *Margherita Pusterla.*

De Vlamingen zijn hem eene bijzondere melding verschuldigd, want als Cantu in zijne geschiedenis der middeleeuwen van Vlaanderen spreekt, en onze beschaving en invloed op geheel de beschaafde wereld, met zijne machtige pen schetst, dan legt hij de getuigenis af dat Vlaanderen dan in Midden-Europa de zending vervulde eens in de oude geschiedenis door Griekenland vervuld, terwijl Gent, Brugge en Yper de rol gespeeld hebben eens door Athenen, Sparta en Theba vervuld.

Hij was in 1805 geboren.

† **Sacher-Masoch**, de vermaarde Galicische romanschrijver, is te Lindenheim overleden. Hij werd geboren te Lemberg bleef altijd zijnen oorsprong getrouw. In alle omstandigheden gaf hij lucht aan zijne anti-Duitsche gevoelens.

† **Henry Raudinson**, Engelsche officier, die zich beroemd gemaakt heeft door zijne studie over de Perzische cunéiformische schriften of spijkerschriften.

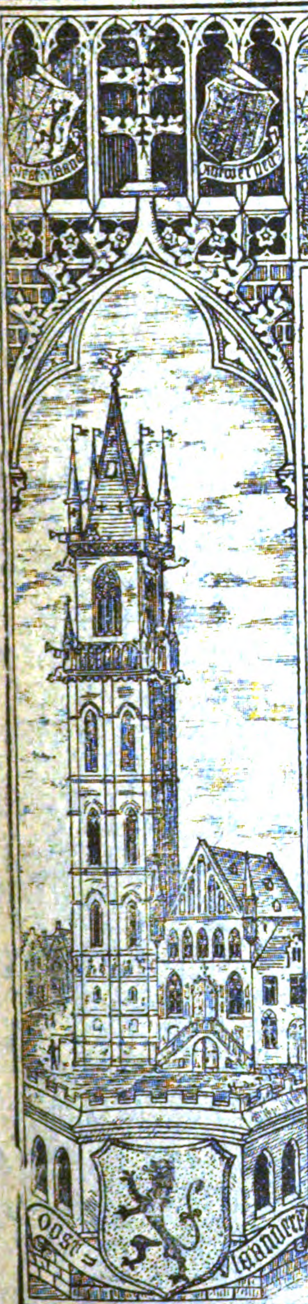
† **Edm. Beaucarne**, gedurende 50 jaar liberale burgemeester van Eename. Hij gaf in 't licht verschillige schriften over de aloude vermaarde abdij zijner gemeente en over de gebeurtenissen van 1830, waarin hij te Gent eene werkzame rol als orangist gespeeld heeft.

† **Edouard Collinet**, dichter en tooneelschrijver te Parijs.

† **Adolf Pauli**, rustend hoogleeraar te Gent en lid der Koninklijke Academie. Hij was een onzer bekwaamste en meest bekende bouwkundigen : onder andere bouwde hij alhier het burgerlijk hospitaal, het Blindhuis, het Jongensweeshuis en de Nieuwe Hoogeschool. Hij stierf toevallig te Keulen, 75 jaar oud.

† **Mgr Ricard**, Vicaris-generaal te Aix, schrijver van verscheidene werken over geschiedenis en apologetiek. Zijn laatste lettervrucht was *Lettres à M. Zola* en waarover de schrijver de gelukwenschingen mocht ontvangen van Zijne Heiligheid den Paus.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

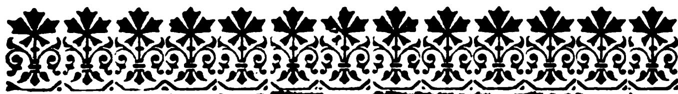
Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent
Drukkerij A. Siffer

[illegible]de jaargang, 1895. Mei, N

DE HUIDIGE OPVATTING VAN HET SCHOONE IN DE KUNST.

TAINE heeft ergens geschreven: « de kunst is de geschiedenis der beschaving. »

Ieder kunstwerk, waardig van dien naam, is dus, voor een meer of min aanzienlijk deel, de weergeving van den tijd waarin het gemaakt werd.

Die waarheid komt ons nooit zoo klaar voor dan wanneer wij de meesterstukken der ouden vergelijken met de meesterstukken der moderne kunstenaars.

Ieder voortbrengsel van de kunst, kenmerkt een streven naar het zuiverste schoone. In die opvatting van de schoonheid, was er, bij de ouden, evenwicht. Bij ons is er geen.

't Is dat aan de ouden, de waarheid volslagen onbekend was, terwijl wij, daarentegen, haar gevoelen, zonder haar volslagen te kennen.

De oude kunstenaars leefden in een tijdstip waarop de aarde, om zoo te zeggen, in hare eerste jeugd was. Het genot van den geest bestond in de ontwikkeling van het denkvermogen; het genot van het lichaam bestond in de ontwikkeling van de spierkracht. En het volk dat 's morgens met lauweren de hoofden kroonde van zijne dichters, strooide 's avonds bloemen voor de voeten der kampvechters.

Van daar komt het dat de schilders der oudheid, eenvoudig schilders zijn, de dichters, eenvoudig dichters, enz. 't Is ook alleen ten titel van schilder-

stukken, ten titel van gedichten, enz. dat hunne meesterwerken bewonderd worden, terwijl zij, trouwens, ook op geene andere bewondering zouden kunnen aanspraak maken.

't Is dus voor hen, en niet voor ons, dat Theophiel Gautier, zijne vermaarde bepaling had mogen schrijven :

« De dichter moet een werkman zijn; het is onnoodig dat hij meer verstand hebbe dan een werkman, noch dat hij anders doe dan een werkman. »

De ouden beschouwden de schoonheid in haar zelve, schier in hare aardsche opvatting, en de schilder, de dichter, de beeldhouwer, die een lichaam gegeven had aan de fantazijen van zijne zinnen, stond verrukt van vreugde, omdat het werk zijner kunst, nog schooner was dan de schoonheid die onder de bepaling viel van zijne aardsche zinnen.

Vandaag is er geen kunstenaar, dien naam waardig, die niet een zucht loost van ontgoocheling wanneer hij de laatste hand slaat aan een meesterstuk, en vindt dat er een afgrond ligt tusschen het schoone zooals hij het gedroomd heeft, en het werk zijner kunst, hoe verheven ook in de oogen zijner medemenschen.

't Is dat over de opvatting van het schoone, het Christendom is gegaan.

Het schoone is slechts een deel van den luistervollen zonneglans, uitgaande van de waarheid. En de waarheid, in hare opperste uiting is God. Wij kunnen de waarheid dus gevoelen, niet haar doordringen, niet haar in hare volheid begrijpen, dus ook niet haar weergeven.

Het Christendom heeft voor onze geestesoogen den gezichteinder van eene gansch andere, van eene gansch nieuwe wereld geopend. De ontwikkeling

onzer gedachte om haar de wijsgeerige stellingen der menschen te doen begrijpen, was niet voldoende meer voor onzen geest. Het geloof in een leven waar alles in het zuiverste, in het volmaakste schoone zal herworden, heeft ons vervuld met verzuchtingen, met droomen, met wenschen en begeerten naar idealen, die, in deze wereld, niet onder ons onmiddelijk bereik liggen. Die idealen dansen, bekorende schimmen, ons voor den geest. Door den grijzen nevel der eeuwigheid staren wij in eene wereld van louter goud en louter bloemen, van louter lieven en louter zonneglansen... Wij staren, staren, tot wij de beelden meenen vastgeprent te hebben in onzen geest, en... telkenmale wij beproeven weer te geven, beseffen wij, bitter, maar hoopvol tevens, dat de afstand tusschen ons geloof en onze weergevingskracht dezelfde is gebleven.

Zoo staan wij soms, bij stille zomernachten, aan den oever onzer Vlaamsche zee tusschen de spokige duinen. De golfslag klotst en spoelt, en kust de wonden van ons harte, wiegend onze ziel op eene andere zee, de zee der droomen en der verzuchtingen naar de rustige kalmte van de rustvolle die vloeit àan onze voeten... Het oneindige grijpt ons aan, vervult ons gemoed met tranenbeelden, als wolkerige sylphen dansend in den maneglans, ons hart tokkelt als eene bovennatuurlijke harp, zangen wonderbaar aangrijpend en schoon, en toch is het onzen lippen onmogelijk uit te drukken wat ons gemoed vervult, wat onze ziele droomt, wat ons harte zingt.

Van daar dat velen onzer kunstenaars, die het ware schoone gevoelen, soms zeer lang en onrustig zoeken. De grootste kunstenaars worden dus de grootste wijsgeeren, vaak ook de grootste droefgeestigen. Hun leven blijft een streven naar de waarheid, die de grond is van gansch de kunst, en ieder van hunne werken vraagt een traan omdat het weergegevene steeds beneden het gedroomde, het voorgehoudene, soms het geziene, bleef.

Onmogelijk is het dat de geest zich geheel en gansch dringe in het stof, tot het stof de hoogten van den geest bereike.

Begrijpelijk is dan de kreet van een der grootste kunstenaars uit het tijdvak der Renaissance :

« Bemin en werk! Bemin de kunst. Van al de logens dezer wereld, liegt zij, het minst van al ».

Maar wordt dan elk meesterwerk van de kunst, eene ontgoocheling te meer voor zijnen maker, en ligt het in de bestemming onzer kunstenaars min verheugd te zijn over hunne werken dan hunne voorgangers der oudheid?

Ja zeker, zulks spreekt klaar uit schier al de voortbrengselen der moderne kunst, zoowel uit de symphoniën van onze musici als uit de roerendste bladzijden onzer grootste dichters en uit de meesterwerken onzer grootste schilders; voor zulken, ten minste, die daarin iets meer zien dan de volmaakte afwerking der lijnen of de levendigheid van het koloriet.

Er is meer : dat waas van treurnis is de grootheid van de christene kunst, en het kenmerk dat zij, ballinge op de aarde, haar vaderland, dat is het ideaal van haar pogen, in den Hemel heeft. Wat geeft het dan of zij droefgeestigheid verwekke in onze ziel en een traan ontlokke aan onze oogen? Doet zij ons niet denken en droomen aan eene hoogere bestemming? Brengt zij ons niet het bewijs, dat de kunst in haar zelve, onmachtig is om te troosten, en te zwak om als doel op te treden? Onmachtig om de ziel te bevredigen, onmachtig om eenen enkelen drop te droogen uit de zee van tranen die spoelt in een menschenhart?

Zulken welke dus alleen de zuivere opvatting van het schoone in de kunst, zoeken in de waarheid,

welke zij, hier beneden, nooit zullen begrijpen, noch weergeven, kunnen een juist begrip hebben van wat het schoone is in de kunst, en waar het leiden moet? Het schoone dat zij zoeken in de kunst, maakt er den grondsteen van uit, en die grondsteen is de waarheid. De anderen gaan van een gansch tegenovergesteld standpunt uit. Zij doen gelijk de ouden en zoeken het schoone, uitsluitelijk, in de volmaking van den vorm.

Hun onmiddelijk doel kan verschillen. Zij kunnen, gelijk Zola, beproeven de dierlijke zinnen in den mensch te bevredigen.

Zij kunnen, gelijk Pieter Loti, de droomende reiziger, over wiens gouden epauletten van scheepsofficier, de fransche Academie haren groen gestikten mantel heeft geworpen, niets zoeken dan het hart te streelen en het te bevredigen in eene zee van liefdetranen en liefdekussen.

Zij bezitten de ware uiting der kunst niet, en al hun pogen strekt maar tot één doel : den vorm zoo zeer te volmaken als het mogelijk is.

De kennis zelve van den vorm in de kunst is reeds eene geleerdheid; maar die aanbidders van den vorm kunnen ons streelen, niet ons ontroeren. Andere kunstenaars dan zij, beschikten over minder woorden, zij kneedden en herkneedden de taal niet zoo machtig, en toch dringen zij door tot in het innigste van ons gemoed; zij doen in onze harten snaren trillen die wij voor iedereen verborgen meenden; voor de anderen bewonderen wij, voor de schilders bijv., in hunne Christusbeelden, wat wij bewonderen in hunne beelden van Judas : de fijnheid der vormen, het afgewerkte van het geheel.

Beide weergevingen laten ons even koud en even onverschillig, en nochtans wat een storm van gewaarwordingen hadden zij moeten opwekken in ons gemoed!

Zulke aanbidders van den vorm moeten over

hunne werken de zelftevredenheid gevoelen, waarmee Hugo zijne gedichten beschouwde. Zij zijn op het dwaalspoor der ouden, maar zij zijn slechter dan de ouden.

Want de ouden, die hadden het begrip niet van het ware schoone in de kunst; zij, zij begrijpen... en zij twijfelen...

De werkkring van den christen kunstenaar is dus een onophoudend en rusteloos streven naar eene ideale schoonheid, waarvan de opvatting leeft in zijne ziel, beeld van den Eeuwigen maker, onuitwischbaar daarin geprent, hem voorgehouden door de leering Christi, en die hij beschouwt in de mystische voorhoudingen van het geloof; maar welker volmaakte weergeving, welker vertolking, voor hem een onvervulde wensch blijft, een wensch waarvan de verwezenlijking, den Hemel en niet de aarde behoort.

Vandaar de weerklank van heimzinnig treuren die in onze harten antwoord geeft op de meesterlijke uitingen waarin de ziel van de grootste kunstenaars zich lucht geeft; vandaar de heimnisvolle traan die in onze oogen opwelt, wen wij hun den tol van onze bewondering brengen.

Die traan is voor hun het hoogste loon dat zij op aarde erlangen kunnen. 't Is het bewijs dat zij in onze zielen de zucht hebben opgewekt naar het, hier op aarde, niet te bereiken oneindige, de onleschbare dorst naar de zuivere bronnen der eeuwigheid. 't Is dat die eenheid van gevoelen, van verzuchten en wenschen allen eigen is die snakken naar het zuivere schoone en het van den Hemel alleen moeten verwachten. 't Is dat wij in hunne meesterwerken onze eigene gewaarwordingen, de eigene klopping van onze harten terugvinden; onze eigene gedachten onvergankelijk schoon gemaakt door de uiting welke

zij, de kunstenaars, er aan gegeven hebben. 't Is dat zij in hunne werken hun eigen zijn gebleven, gebleven wat wij en zij allen zijn, christenen, groote, droeve ballingen, op weg naar het vaderland waarnaar hunne zielen verzuchten; waarvan zij de onvergelijkelijke schoonheid bewonderen kunnen in hunne droomen, maar niet weergeven in de taal en met de middelen van het ballingsoord.

Wat geeft het dan, wanneer wij ons werk beschouwen, dat de afstand groot zij tusschen dat werk en onze wenschen? Wat geeft het dat het gedroomde schoone, altoos voor ons wegvliedt, zonder dat wij er in gelukken, in het stof, zijn beeld te doen herleven, en wij het beschouwen gelijk wij ons verdiepen in de zee van liefde, stralend uit de oogen van een kind, zonder er in te gelukken iets te grijpen van die heerlijke rei van beelden die er in zweven, gelijk witte zeilen op het donkere sop der oceanen? Wat geeft het dat onze handen onmachtig blijven het zuivere schoon weer te geven, zooals wij het beschouwen, geteekend voor onze geestesoogen? Wat geeft het dan nog dat een traan over onze onmacht in onze oogen kome perelen? Die traan is het symbool der hoop naar het zuivere schoone dat onze zielen doet verzuchten, 't is de vooravond van den glansrijken dag van het licht; 't is de bode die ons de zekerheid brengt dat onze opvatting van het schoone, hoe onbereikbaar ook op deze wereld, steunt op de eeuwige schoonheden van de waarheid, en de vervulling van onze droomen eens genoten zal worden door het onsterfelijke deel van ons eigen *ik*, in de gouden zalen, — waar de Eeuwige schoonheid ter eere, het eeuwig Hosanna van hare minnaars klinkt!

ALLEENE.

PAUL BOURGET.

De huidige Fransche literatuur brandt ten minste zooveel wierook voor Mammon als voor Apollo, 't is te zeggen, zij wordt meer en meer een winstgevende nijverheid. 't Naturalisme uitgeput zijnde, zoo hebben de Muzazonen-Argonauten een nieuw Gulden Vlies ontdekt, namelijk de « menschelijke ziel ». Gij kijkt verwonderd op, lezer? Wat, de menschelijke ziel, werd zij niet gepeild, onderzocht, gekeerd en gedraaid, hare edel- en laagheid, hare hartstochten, hare fijnste gewaarwordingen, hare diepste verborgenheden, werden zij niet in 't licht gesteld door de wijsgeeren en dichters der Oudheid en door hunne navolgers, in alle eeuwen? 't Is waar : de menschelijke geest is een onpeilbare afgrond, altijd oud, altijd nieuw, eene steeds opwellende bron, een altijd ruischende muziek, een wisselend tooneel waar de driften in strijd optreden; geen genie omvatte ooit het onuitputtelijke, onbestendige en geheimnisvolle hart des menschen. Homeros, Sophocles, Aristophane, Terentius, Dante, Molière, Racine, Bourdaloue, Bossuet, la Bruyère, Pascal, la Rochefoucauld, la Fontaine, Mr Pie, Veuillot enz. enz. zijn diep gedrongen in dien afgrond, in dezen vuurberg; maar wat zij ook ophaalden en voor onze verbaasde oogen openlegden, die kolk levert onophoudend nieuwe verschijnselen op, en klanken en tonen stijgen er uit die nimmer werden gehoord. De mensch blijft een eeuwige studie, en 't is niet wonderbaar dat een jeugdige ploeg, met hernieuwden moed, in de zielemijn is neêrgedaald. Bourget is de

opleider der « psychologen » gelijk zij zich noemen. Wat vroegere schrijvers deden, in zekere mate, om hunnen werken meerdere schoonheid bij te zetten, zulks nemen de huidige Columbussen voor hun eenig doel. Voorzien van vergrootglazen, gewapend met allerfijnste messen en vlijmen, vestigen zij hunne argusoogen op de geestmicroben en zij vinden, meenen zij, in hoekskens en kantjes, krieldiertjes met tinten en schakeeringen die ontsnapten aan de « oûkens ». Laat ons zien wat geheimenissen door Bourget's microscoop werden ontdekt. Eerste vond : « Onder de zielen bestaat er verscheidenheid. » Tweede vond : « Gelijk de bever afdijkt, de nachtegaal zingt, de haan kraait, zoó beitelt, zoó schildert, zoó dicht de kunstenaar. » Derde opsporing : « Het midden waar de ziel in leefde wordt veropenbaard door hare kunstgewrochten. »

Bourget levert ons hier koren met... kaf. Wij heeten « koren » die oude waarheden welke een schoolvos alleen, zonder verschooning te vragen, zou durven uitgalmen. Wat? Alle geesten werden niet in denzelfden vorm gegoten! Zekere vernuften zijn instinctmatig voortbrengend! De letterkunde zou de uitdrukking zijn van een maatschappelijken toestand !

Wie bewondert de naïeveteit niet en de verwaandheid dezer « ontdekkers? » Wie kan den opgeblazen en duisteren stijl verdragen in welken die « psychologische vonden » worden onthuld?

Wat is het kaf? De bewering dat ieder kunstwerk steeds de getrouwe afspiegeling is van des kunstenaars ziel en van het midden waar hij in leefde. « Le livre explique l'auteur et le milieu où il vécut. » Ja, op voorwaarde dat het ras der fantasisten en der schijnheiligen uit de letterwereld verdwenen is. Hoe zal men bewijzen, vraagt P. Cornut, dat Bossuet, La Fontaine, Boileau bijna in denzelfden kring leefden? Hoe de beeltenissen geteekend van Homeros, Shakespeare, Buffon, bij middel hunner werken?

Wij nemen aan dat boeken opzettelijk en met goede

trouw geschreven om de weerspiegeling te zijn eener verleden beschaving, hun doel kunnen bereiken; echter stemmen wij niet in met Bourget als er quæstie is de « tooveraars » aan te duiden die het leven zullen weergeven aan wat verzwolgen is in den kolk des tijds. Wij vragen « genieën », Bourget « liedjeszangers ». « La physionomie et la psychologie d'une contrée se reconstruisent avec une *extrême fidélité* par l'étude des chansons populaires qui ont poussé comme des fleurs dans les vallées, au bord des lacs, sur les montagnes. » Balmes, een echte psycholoog, wijst op de moeilijkheid om de volle waarheid te achterhalen, niet alleen aangaande lang verleden tijden maar zelfs nopens huidige gebeurtenissen. Bourget laat u de eeuwen van Pericles, Augustus, Lodewijk XIV bezichtigen in de zienbuizen der liedjeszangers, tijdgenooten dier monarken.

Wilt gij bekend worden met de beschaving onder Napoleo, Lodewijk-Filip, Carnot, Faure, Leopold I en II, verschaft u Beranger's gezangen, Hugo's « Chansons des rues et des bois », Deroulède's « Chants des soldats et des paysans », Nadaud en onzen Antoine Clesse!

De critiek is hard voor de « psychologie » van de firma Bourget et Cie. Vergeleken met de wijsgeerige zielkunde is zij maar « camelotte, psychologie de carton ». « Bourget raconte les mêmes banalités fatigantes et puériles, que le naturalisme qui sténographie les propos de trottoir. » Huysmans zegt : « Bourget! avec ses romans pour femmes juives, sa psychologie de théière! Les psychologues! un curé de campagne en sait mille fois plus long qu'eux; Hello est plus fort, et il y a plus de science et de compréhension du cœur de l'homme dans une page du vieux Ruysbroeck que dans tous les Stendhal, tous les Bourget et tous les Barrès du monde. »

Jules Lemaître zegt : « Tout détail extérieur lui est un signe d'une kyrielle de choses cachées. Il va aux idées générales avec aisance et allégresse, ainsi que la chèvre au cytise. »

Is 't waar dat Bourget kinderachtige, flauwe en platte dingen schrijft? Grijpen wij in den hoop onzer aangeteekende plaatsen. — Verder stond een piano met hare witte toetsen. – In eenen hoek ontwaarde ik eenen bloempot. — Telkens dat Armand den rook zijner sigaar uitblies, ontblootte hij eene reeks kleine tanden, dicht geplaatst, maar de onderste waren onregelmatig, een teeken, beweert men, van een woesten aard. — Het voorhoofd was schier te hoog, bewijs dat bij haar, de heethoofdigheid het gezond oordeel overheerschte.

Bij het aanschouwen, in Engeland, van eenen groep kinderen wier opvoeding verwaarloosd wordt door hunne ouders — mijnwerkers — raast hij als volgt : « Errant en barque sur ces eaux muettes et par un ciel tendu de blanc, comme un cercueil de jeune fille, je songe à ceux qui, tout enfants, avaient dans leur âme, de quoi goûter la morte douceur de ce ciel et de ces eaux, inconscientes victimes, de l'âme desquelles la fatalité sociale a précocement arraché la fleur du songe. »

Welke verrassende nieuwigheid in de beschrijving van « Victoria-Station » : « Les voitures arrivaient, enlevées au trot des chevaux rapides, qu'une bride trop serrée forçait de relever la tête et de crisper leur bouche avec douleur. Des hommes en chapeau de soie, et leur billet dans la main, faisaient cirer leurs bottes. Des porteurs roulaient des brouettes, déposant les bagages du voyageur qui les suivait dans le compartiment destiné à une localité précise ». En niemand, eilaas, die murmelt : « Quandoque bonus dormitat Homerus. » Nu eenige staalkens van « psychologie de carton ». — Hoe meer hij redeneerde, hoe meer zijn vermoeden versterkte, immers, met er over te redeneeren, peinsde hij erop en bijgevolg was zijn geest er mede bekommerd.

Bourget's personagen zijn onvermoeibare kakelaars. Het oog op het glas van den microscoop, den vinger op den pols, slaan zij het mecanisme gade hunner ziel. Ach! waarom kunnen zij deze uit het lijf niet nemen, ontschroeven, openleggen gelijk de kinderen

hunne speelpoppen en peerden van karton! Hoe vervelend ook die lastig aaneengeschakelde reeks van opmerkingen en aandoeningen die hotse botse al doorheen vermengd worden met schandalige tafereelen naar dewelke Bourget getrokken wordt — laat ons gematigd zijn — als « la chèvre au cytise ».

Bourget, onbekwaam om edele zielsaandoeningen te vertolken, zaagt immer op dezelfde snaar : de wulpschheid kan des menschen dorst niet lesschen naar het volkomen geluk. De held zijner romans is gewoonlijk een rijke, trotsche, vadsige levensgenieter, als Armand, in « Crime d'amour », een versleten marionnet, geschoeid op Dumas' de Ryons. De mishaaglijke avonturen van dezen Don Juan zijn eerder het werk der microben die zijne ziel verwoesten dan van hem zelf.

Hoe brengt psycholoog Bourget zijnen held tot inkeer? *Dank aan een gevoelen van medelijden voor de slachtoffers van zijne driften.* Wat het gezond verstand en de godsdienst niet vermogen, zulks wordt te weeg gebracht door eene « revalenta » genaamd « la religion de la souffrance humaine! « La compassion se passe de toutes les démonstrations et de toutes les révélations, parce qu'elle est la révélation permanente et suprême. » Dat is nu waarschijnlijk de « psychologie de théière » waar Huysmans van spreekt. Ruysbroeck, Bourdaloue, Massillon, Hello, al de godgeleerden en zielenbestuurders eischen, voor het mirakel eener bekeering, de samenwerking van Hemel en Aarde, de goddelijke genade aanvaard door des zondaars vrijen wil. Voor de volherding in 't goede schrijven zij bittere medecijnen voor, getrouw en volkomen te gebruiken wil de bekeerde zich tegen hervallen vrijwaren. Bourget is meer inschikkelijk en meer eenvoudig. « Armand gevoelde iets (?) in zich geboren worden, iets dat hem altijd zou laten leven en handelen, het medelijden » waaruit blijkt, dat het medelijden niet alleen de drijfveer is der bekeering, maar ook de waarborg der volherding. O te lang miskende medelijden! O zoete en

zachte medecijn! O echte zielenheelster! O koelster der driften, gij schenkt vrede en volherding in 't deugdzame, zonder schok of stoot! Met eénen traan door u verwekt, wordt alle smet uitgevaagd en het hart baadt in den « Stillen Oceaan »!

Ziedaar de nieuwste vond van Bourget, zedenmeester der Fransche jeugd! 't Is waar, zijn « Armand » strookt niet met den bekeerde volgens ... Bossuet, die zegt : « je veux qu'un pécheur soit troublé; je veux qu'il frémisse contre soi-même; je veux qu'il s'irrite contre ses faiblesses, qu'il se plaigne de sa langueur, qu'il se fâche de sa lâcheté .... le bain de la pénitence est un bain de larmes et de sueurs ». De groote kerkvoogd heeft enkel trouw in de oprechtheid eener bekeering, als hij de ziel van den zondaar geschokt ziet tot op hare grondvesten, ja, stortend op haar zelve, zoodat al wat in haar bedorven was en verkankerd, vernield is en begraven. Bourget lacht met dit versleten geneeskundig systeem, dat snijdt, kerft en brandt in levend vleesch. Met den balsem des medelijdens verlost hij zoo gemakkelijk van de wildste hartstochten als een tandentrekker van de hevigste kiespijn. 't Zij zoo, echter men volge het spoor van « Armand » gepantserd naar Bourget's voorschrift, en men late ons weten hoe menigmaal de zon is ondergegaan voor zij hem zag sneuvelen.

Het grieft den naam van Bossuet te plaatsen nevens dezen van Bourget. Tien regelen van den genialen kerkvoogd ontvoeren aan de aarde, schokken het gemoed, verwekken ernst, schaamte, schrik, bewondering. Wilt gij van eenen weldenkenden en braven jongen een ijdelen en vadsigen nietdeuger maken, zendt hem als leerling bij den salonbehanger Bourget.

Zijn uithangbord luidt : *Magazijn van nieuwigheden,* en van binnen treft men niets aan dan oude vodden. Hij zelf is gekleed als een hansworst. Alle wijsgeerige en literarische dwalingen raapt hij op en hij stapelt ze in zijn donkere schappen. Die « éclectique » laaft zich aan de bronnen van Taine, Renan, Flaubert, Baude-

laire, Leconte de Lisle, Dumas enz. Met hunne wateren vult hij de spons welke hij uitperst in zijne kruiken. Hij erkent zijne middelmatigheid : « Moi, je ne suis, hélas, qu'une moitié de poète qui s'arrange comme elle peut d'être cousue à une moitié de psychologue. » 't Is de helft overdreven.

Om zijne valsche opvatting der letteren zal Bourget zijn maanlicht zien verduisteren en de lampen zijner planeeten uitgaan « une à une, comme les bougies d'un candélabre dans les salons ». God, de ziel, de geheele natuur vertolken met kunstig en eerbaar geschilderde beelden, dezelve bezingen met indrukmakende en verheffende tonen, ziedaar de zending der wel begrepen literatuur!

Lovendegem. E. PAUWELS, pr.

DE WET VAN 19ⁿ SEPTEMBER 1831.

(*Wet die het Besluit bekrachtigde dat het Voorloopig Bewind uitbracht op 16ⁿ November 1830. Dit Besluit verwijst het Vlaamsch niet alleen als ambtelijke taal, maar zelfs als taal, het als een « patois » beschouwende.*)

JUICHEND hoorde 't Walsche Zuiden
's Vlamings endelklokke luiden
in 't verkonden eener wet :
dood was hij, en hiet gered!

Dood was hij, met taal en teeken
was hij in het graf gesteken...
Doch daar kwam, daar woei een wind
over 't doode Dietsche kind.

Als een monkeling van 't leven
kwam om zijnen monde zweven,
en daar trilde eentwat in hem
als 't herworden van zijn stem.

't Zal herstaan zijn, 't zal herrijzen
zijn... Neen! wonderbare wijzen
roepen : halt! dood blijve 't Diet;
halt! 't ware overdreven, ziet!

Wat? de Vlaming zou herleven!
't Recht zoude in zijn taal geschreven?
Neen! geen wet ooit of besluit
geldig in zijn tale luidt.

Slechts de tale van den Wale
is en blijft der wetten tale,
de andere — zoo ge denken kunt —
blijft gedoemde kwade munt.

Eens geschreven, blijft geschreven;
Vlaming heeft geen recht van leven;
't is de wet die 't duidelijk zegt,
en die wet blijve eeuwig 't Recht.

Die mag nooit veranderd wezen :
Vlaming waar herstaan, herrezen;
eeuwig blijve hij in 't graf
dat hem vastklonk tot zijn straf.

Vocht hij dan en viel het slecht uit,
kwam hij diep verneêrd 't gevecht uit,
wijl in eigen land hem 't Recht
door een tolk moet voorgelegd.

Neen, den strijd heeft hij gewonnen,
maar de klos werd zoo versponnen
door Rogier en anderen dat
Vlaming in 't verlies maar zat.

't Vlaamsche diet alleen verspeelde
zijne weerde en zijne weelde
met het Hollandsch te verslaan,
't Hollandsch bleef als volk bestaan.

Schoone winner was de Vlaming;
tot zijne eeuwige beschaming
stond hij plat en rut gespeeld,
voor den inzet blootgedeeld.

« Ga en dien den Waal! » bevool er
hem Rogier, en Vlaming doler —
dompelaar geworden bleek
in zijne eigenheemsche streek,

bleek de mindere man; de heeren
konden, kunnen Fransch maar leeren,
  en zoo is hij sedert dien
  als de dienstbô wederzien.

« Jammer! » zeemen Vlaamschgezinden!!
« dat wij 't niet en konden vinden
  — spijts al onze sympathie! —
  dat u, Vlaming, recht geschiê. »

Dat geen jonge pleiter wage
eene Vlaamsche toog te dragen,
  in het Vlaamsch zich voor te doen,
  of men zal hem hooren doen,

dat hij als een onbekwame
van den advokatenname
  en van 't pleiten af moet zien...
  dat de Vlaming ga en dien'!

Dat hij op geen vrijheid peinze,
maar gewillig immer deinze
  voor de handen die nooit staan
  hem in 't Vlaamsch gezicht te slaan.

Dat hij Belg nooit zij verbolgen,
maar heel zacht en zoet 't vervolgen,
  al den smaad hem aangedaan
  trouw naar plicht blijve onderstaan.

Maakt men halfrechtdoende wetten,
met een eindje eraan te zetten,
  bij gewijsde of bij besluit
  schrappe men die wetten uit.

En begint die Belg te beven
van 't verbelgen : « overdreven! »
  spotte men, het is de wet
  dat hij moet en zal verplet!

'. Is de wet, en 't is geradig
dat men immer ongenadig
hem ten gronde stampe... o God!
zie des Leeuwen leed en lot.

Wie ziet langer zonder ijzen
Leeuw tot lijdend lam verwijzen;
wie hoort zonder huiveren hem
kermen als gemarteld lam?

kermen vier en zestig jaren,
zonder eenmaal op te varen,
smeekend klagen heel gedwee,
vruchtloos doende bede op beê.

Welk een hert nog kan bedaren;
welk een hoofd en voelt zijn haren
niet te berge rijzen, wen 't
naar zoo'n schouwspel 't oog eens wendt?

's Leeuwen weeklacht zou de steenen
roeren; wie al zou niet weenen,
tranen ja van hertebloed;
mee gaan vechten, 't hert vol moed.

't Dwangspel maakt den Leeuw eens moede;
eindelijk van wee en woede
komt er als een bittere traan
in zijne oogen schitteren staan.

Wat?! hoe waren wij op heden
teenemaal niet all' tevreden :
ziet! de helft van 't Staatsblad staat
in een levend Vlaamsch gelaat. —

Levend?!! — Wis tot wat verkaling
heeft men 't minlijk woord : « Vertaling »
daar als lijkkroon op gezet,
als lief doodshoofd! ach, hoe net!

Zoo naar wijze en goê beraming
vond men 't kroontje voor den Vlaming;
  en hoe anders? 't is de wet. —
  Daarom is het dobbel net!!!

Daarom heeten wij 't jaar dertig,
dat die wet schiep, net en pertig;
  daarop zijn wij preutsch en pront,
  vrô dat zulk een jaar bestond!

Scherts op kant! — Als lijkenkrone
zal zulk haatlijk hoofd ten hone
  staan van Vlaanderen den Leeuw,
  dag en jaar, van eeuw tot eeuw?

Recht, zijn recht ja zal hij vergen —
brullende eischen, dat de bergen
  en de dalen hooren hoe
  hij 't geterg en 't jok is moe.

Bliksemen zal 't hier op de wallen,
op de sterkten van de Gallen,
  tot de Leeuw met eigen maan
  vrij zal op de puinen staan.

KAREL VAN DE PUTTE.

Te Ardooie, in Meert 1895.

AANMERKINGEN. — 1. Endelklok d. i. klok die iemands overlijden aankondigt. Men heeft ook endeldeure, endelschok (*couplet*), enz. 2. Rut d. i. al zijn geld afgespeeld, *mis au blanc*. 3. Stuk te Ardooie gelezen in eene vergadering van den Vlaamschen Bond « Arnold Van Gheluwe's Kring » en op diens verzoek ter opname aan « Het Belfort » gezonden.

OPGEPAST!... DE TAALPOLITIE!

I.

« Er is thans *geen* Zuidnederlandsch letterkunstenaar bij wien de flaters niet bij dozijnen te vinden zijn. »

H. MEERT.

He! schrijvers uit Vlaandren : past op!
Ze komen gereden in galop...
Wie?... De mannen der taalpolitie :
Willem De Vreese en Hippoliet Meert,
 Van gelijke conditie,
Vol eruditie en ... een beetje ambitie. (1)
Ze hossen op hun stokkepeerd,
Van duivel, noch helle verveerd, (2)
Met felle trompetters voorop.
He! schrijvers uit Vlaandren : past op!

IK.

Als ik nu spreek *van gelijke conditie*, is het niet heelemaal juist. De heer W. De Vreese wil maar volstrekt de «jeugdige geestverwant» van den heer Meert niet zijn. Hij vraagt of zijne jeugd, daar hij nu reeds 27 zomers telt, eeuwig zal duren. Ik heb nooit iemand gekend die schijnt te protesteeren omdat zijne jeugd hem te lang duurt.

Brengt de arbeid aan 't groot *Woordenboek* dan zoo 'n vroegtijdig gevoel van rijpheid mede?

De heer Meert heeft zich anders aangemeld.

---

(1) *Conditie, eruditie, ambitie.* Ik deed het zoo goed mogelijk op zijn Hollandsch.

(2) *Stokkepeerd, verveerd.* Werk voor de taalpolitie die *paard* en *vervaard* zal willen hebben.

Qui s'y frotte, s'y pique, is zijn *motto.*

't Is misschien een beetje oneerbiedig, en ik vraag er verschooning voor; maar ik kan toch de volgende dichterlijke uitboezeming niet onderdrukken :

Bij de taalpolitiekliek
Moeten rare dingen zijn.
« *Qui s'y frotte, s'y pique,* »
Staat op Meert zijn zegel.
Is hij dan een egel?
Of een stekelzwijn?

« De geestigheid is zoo goedkoop, » zegt M. Meert.

De schoolvosserij, mijn beste, is eene waar die niet veel hooger in prijs staat. Wij kunnen toch van de geachte lezers van *Het Belfort* niet vergen, dat zij, die reeds tweemaal letterlijk dezelfde aanmerkingen op *mijn* Nederlandsch gelezen hebben, nu nog eene derde maal dien drogen kost zouden verteren. Daarom heb ik gedacht dat het goed *ware* (een flater!) de spijzen met een pikant sausje te bereiden.

II.

't Is dus eene afgedane zaak.

Daar is in Zuid-Nederland *geen* enkel schrijver die de *flaters* of *taalphantasmen* niet bij dozijnen in zijne werken opeenstapelt, tot groot vermaak der « flaterlezers » en « taalpathologen ».

Noch Van Beers, noch Rooses, noch Wazenaar, noch de Snieders, noch Tony, noch Sleeckx, noch niemand van degenen die « novelletjes » of gedichten « fabriceerden », schreven tot nu toe eene draaglijke, *beschaafde* taal, — *want die flaters behooren niet tot de beschaving,* schijnt het.

« Dat staat als een paal boven water, » zegt de heer Meert.

De Vlaamsche boeken vloeien over van « belgicismen », volgens de lijst, welke achteraan in de *Spraakkunst* van J. Vercoullie staat, en die de wetenschappelijk opgeleide jongelingen (*jongelui,* zegt M. Meert, een Hollander uit Vlaanderen) allen in een notaboekje op zak hadden, eer die *Spraakkunst* verschenen was.

Dit is de zegepraal der taalwetenschap op de « knoeierij » in onze letteren. Onze Vlaamsche Pegasussen dienen tot niet anders meer dan om de klitten uit hunnen staart te

laten lezen, of ze naar den waterput te zenden en er bloedzuigers op te kweeken.

Droogstoppel heeft al zijne koffie geveild en doet nu in « flaters » en « taalphantasmen »!

Het doctrinarism, uit de politiek gebannen, is in onze taal- en letterbeweging aangeland!

Vernuftige uitvinders hebben een onfeilbaar middel gevonden om de motten uit de kleêren te houên. Het bestaat in de kleêren te verbranden of ze onbruikbaar te verklaren! Gebreveteerd stelsel.

Een gedrilde beer die eene vlieg op 't voorhoofd van zijn slapenden meester wil verdrijven, slaat met eenen steen vlieg en meester dood!

Dat alles zou hoogst kluchtig zijn, zoo het niet noodlottig werkte. Maar wie behoedt er de jonge botten onzer ontluikende letteren voor de plantluizen? Wie beschermt de reeds gerijpte vruchten onzer gevierde voorgangers, de Vlaamsche schrijvers, tegen te wespen?

Onze Vlaamsche Muze scheen niet eens te weten dat er in Noord-Nederland schrijvers en dichters waren, die, moet men de heeren Meert en De Vreese gelooven, geene « gallicismen » begaan, geene « flaters » schrijven, noch « taalphantasmen » fabriceeren.

De *wetenschappelijk opgeleide jongelingen* (*jongelui*, zegt M. Meert) hebben de Noord-Nederlandsche letterkunde *ontdekt* — eene zeer ernstige, statige vrouw, die zij als toonbeeld stellen aan die wilde *spring-in-'t-veld*, de Vlaamsche Muze, welke maar niet wil verbeterd worden.

En daarom besloten zij eene « politie » in te richten, die het notaboekje of de lijst der « belgicismen » als standregelen zou bezitten.

O Vlaamsche Muze! O arme, jonge weeze
Ze liep direct naar heur perditie.
Gelukkiglijk we hadden Meert-De Vreese,
Het tweemanschap der taalpolitie!

III.

Bij niet geringe verwaandheid en veel pedanterie, voegen de *wetenschappelijk opgeleide jongelingen* (*jongelui*, zegt M. Meert) eene verregaande naïeveteit.

Als wij, Vlaamsche schrijvers, eene uitdrukking gebruiken

die in hun lijstje verbeterd voorkomt, meenen zij seffens dat *zij* het zijn, die ons daaraan geholpen hebben. Lees liever het artikel des heeren Meert (Aprilnummer van *Het Belfort*, blz. 141). Vinden zij eene uitdrukking, waarnevens eene Fransche past, dan wordt het seffens een « belgicism ». Geen Hollander zou zich aan zulke dingen vergrijpen. Ik zal straks het tegenovergestelde aantoonen.

Zij meenen zelfs dat onze letterkundigen enkel nu en dan, *bij toeval*, met een Noord-Nederlandsch boek kennis maken en dat zij zoo, ook *bij toeval*, en uiterst traag, hunne taal van « flaters » leeren zuiveren.

Er zijn er zelfs die beweren dat onze geletterde Vlamingen, onze schrijvers en leeraars — degenen van vóór den tijd der taalkundige messiassen, natuurlijk! — de gewrochten van Potgieter en Hildebrand b. v. niet zouden verstaan. Op zulke naïeve pedanterie antwoordt men liever niet.

Die « jongelui » (uitdrukking van M. Meert, een' Hollander uit Vlaanderen) moeten zelf eerst wat meer bewijzen gegeven hebben, dat zij de Noord-Nederlandsche letteren kennen, willen zij, op dat punt, voor autoriteiten doorgaan.

Een half dozijn artikeltjes, en eenige tientallen voorbeelden, die men in de woordenboeken aantreft, zijn niet voldoende om zich 't recht aan te matigen anderen, en vooral ouderen dan zij, zonder den minsten takt, van onwetendheid te beschuldigen.

— « Mijnheer Wattez, U heeft blijkbaar nog wat te leeren, » zegt M. Meert.

Dank, mijn beste meester « Pennewip ».

't Was wel iets dat ik reeds lang wist; maar, zie, ik heb nog aan niemand willen wijsmaken dat ik mijne studiën *geëindigd* had. Het getal boekwerken dat nog elk jaar in mijne studiekamer aanlandt, zou dit tegenspreken.

Maar ik ben u toch erkentelijk voor de vaderlijke terechtwijzing, M. Meert.

Of het nu bij de jonge « spraakkunstenaars » is, dat ik verder nog veel wijsheid en kennis zal opdoen, is eene andere zaak.

Ik heb gezegd, in mijn artikel over Burvenichs *Leesboek*, dat ik gaarne het « flaterlezen » aan de geijkte taalzuiveraars overliet, en dat ik dat beruchte letterwerk (!) — ik heb er ander te lezen — maar onder handen genomen had om iemand, die de Vlaamsche schrijvers overslaat, aan M. Leopolds Hollandsche leesboeken eene vracht stukken heeft ontleend, en er eene vracht van *eigen maaksel* bijleverde, tot de orde

te roepen, als hij *op die manier* zijnen afkeer voor de Vlaamsche letteren laat kennen. Ik beweer nu dat die afkeer 't uitvloeisel is van de verderfelijke strekking der *wetenschappelijk opgeleide jongelingen*, onder dewelke er zijn, die zich schamen Conscience te hebben gelezen, omdat hij niet eens *beschaafd Nederlandsch kon schrijven*, beweren zij.

« Kras, he, » M. Meert; maar de zuivere waarheid.

IV.

— « Hoe leert de Vlaming zijn taal? Uit zich zelf kent hij ze niet als iets, dat deel uitmaakt van zijn eigen wezen. »

Deze woorden zijn getrokken uit het taalevangelie van M. Meert, verkondigd in *Het Belfort*, jgg. 1895, blz. 226.

Als ik dat las, verbeeldde ik mij den heer Meert, die op de wereld was gekomen met eene *Spraakkunst*, — gelijk ik aan eenen egel en een stekelzwijn dacht, als ik zijn *motto* las, dat de kroon op zijne verwaandheid en naïeve pedanterie komt zetten.

Het verwondert mij nu niet meer dat die « jongelui » zich voorstellen met hunne artikelen de schrijvers zoo « stom als visschen » te maken, zooals M. Meert zich uitdrukt.

Zie, ik was er ook teenemaal door verslagen. Angstig vroeg ik mij af, of dat lot mij misschien ook te wachten stond, en of het daarom was, dat de heer Meert, als brave politieman, mij waarschuwde.

Dan heb ik gedacht of het niet beter zou zijn, dat in Zuid-Nederland, opeens alle letterkundigen ophielden te schrijven, alle nieuwsbladopstellers voor eenige jaren vakantie namen, alle uitgevers hun werk lieten staan, tot zij op de hoogte van hunne taak zouden zijn.

Degenen die de Noord-Nederlandsche letterkunde *ontdekt* hebben, zouden gelast worden met de leergangen van « beschaafd » Nederlansch, verplichtend voor hen, die de pen willen voeren of meewerken tot het drukken en verspreiden van boeken en tijdschriften.

De heeren De Vreese en Meert, wien het grieft van onze schrijvers te moeten getuigen dat het *taalknoeiers* zijn, zouden het hooge toezicht over die leergangen uitoefenen.

Moesten zij onder die zware taak bezwijken, vooraleer de zaak tot een goed einde kon komen, te hunner eer en eeuwige gedachtenis, heb ik een grafschrift opgesteld dat

wij, erkentelijke Vlamingen, in marmer zouden doen beitelen.

Hier liggen wij zoo « stom als visschen »
In dit rauw politiekot.
Wie zal nu de vlekken wisschen
Uit den Vlaamschen letterpot?

V.

Ge vraagt mij, lezer, waarom ik zoo den draak steek met het streven der *wetenschappelijk opgeleide jongelingen*, (*jongelui*, zegt M. Meert.)

Omdat ik overtuigd ben dat dit streven verderfelijk en ideaaldoodend werkt, gelijk overigens alle doctrinarism.

Ik heb niets tegen taalkunde en taalkundigen; maar als ik zie met hoeveel takt die jonge heeren, die nog hunne sporen moeten verdienen, te werk gaan, als ik hunne uitgekozen uitdrukking *taalpolitie* overweeg, als ik bemerk met hoeveel *sans-gêne* zij iedereen voor onbeduidenheden, beuzelarijen laten *poseeren*, als ik inga welk gewicht zij aan iets willen geven, dat toch maar middel is, *geen doel*, dat tot de letterkunde staat, gelijk de ontleding der kleuren tot het schilderen, het uitkiezen van marmerblokken tot het beeldhouwen, de *solfège* tot de toongewrochten, dan maakt zoo iets mij niet korzelig, zooals M. Meért denkt, maar brengt me integendeel in eene vroolijke stemming.

Taalkunde, spraakleer. *Il en faut, pas trop n'en faut*! En vooral mag het geene hoofdzaak worden. Van welken tel is overigens de taalwetenschap nevens de letterkunde? Deze blijft immer wat zij is, gene wordt door elk nieuw geslacht grootendeels weggeredeneerd.

Wie bekreunt zich om de pedante beschuldigingen van onbeduidende schoolvossen tegen b. v. eenen Daudet, van wien men eens gezegd heeft, dat hij met de regels der Fransche *grammaire* overhoop ligt?

En als men van den anderen kant overtuigd is, dat degenen die 't keurigste Nederlandsch schrijven, b. v. Potgieter, nog van duisterheid beschuldigd worden, als men van zijnen stijl getuigt, dat hij « een schrikbeeld, een struikelblok, een pijniging is, dat hij afmat, vermoeit en op de zenuwen werkt, » (1) dan vraagt men zich af, waarom de taalkunde

(1) Busken Huet. *Litt. F.* en *K.*, deel III, blz. 181.

de letterkunde in den weg moet loopen, waarom men zich moet laten zeggen, dat alleen aan menschen die aan de taal peuteren degelijkheid mag toegekend worden. Aan anderen, die alleen « novelletjes fabriceeren » of zulke dingen, zou het verboden zijn een « nogal hoogen toon aan te slaan » tegenover taalkundigen der eerste broek.

De taalkunde heeft niet voor zending iedereen aan te vallen, en vooral niet de schrijvers van een deel der Nederlanden uitsluitend van verzuim en slordigheid te beschuldigen, terwijl het met die van het andere deel in dat opzicht niet beter gesteld is.

Taalkundigen die dat doen zijn, ofwel onwetend, of handelen niet te goeder trouw.

VI.

Laat ons eens zien of er van alles, wat men ons ten laste legt als « belgicismen », niets over den Moerdijk te vinden is, zelfs bij de schrijvers van eersten rang. (1)

GAAN met eene onbepaalde wijs.

— « Als ik vertellen *ga*, hoe ik werd uitgedreven... »
H. DE VEER, *Trou-Ringh*, 3e druk, blz. 16.

— « En hij *ging* nauwkeurig de steentjes teekenen van een mozaïeken vloer. »
C. VOSMAER, *Amazone*, 3e druk, blz. 55.

— « *Ga* zitten, als ik u verzoeken mag. »
OUDE HEER SMITS : *Afdrukken van indrukken*, blz. 195.

— « Aan dit alles was hij onwillekeurig *gaan* denken. »
MEVR. BOSBOOM-TOUSSAINT : *Het kanten bruidskleed.*

— « Hij zou *gaan* lezen, doch moest het voorkomen aannemen alsof hij slechts feuilleteerde. »
C. BUSKEN HUET : *Lidewijde*, 2e druk, blz. 26.

(1) Om niet eeuwig hetzelfde te moeten zeggen, verzoek ik den lezer, aangaande de aangehaalde uitdrukkingen, de artikelen mijner tegenstrevers te herlezen.

PRIVAATSTUDIE. (Vergelijk *schoonzoon, hoogepriester* enz. en oordeel over de bewering van M. De Vreese.)

— « Ik had het plan een harer *privaatmeeningen* te bestrijden. »

D[r] JAN TEN BRINK, *Drie reisschetsen*, blz. 1.

NEVENBEGRIP. (Zie de reeks samengestelde woorden met *neven* in Van Dale's *Woordenboek*.)

— « Wij hebben u nog eene menigte *nevenportretten* ter beschouwing te geven. »

J. J. CREMER, *Portretten*, blz. 208.

GEKEND.

— « De gebeurtenissen van die dagen zijn heden algemeen *gekend*. »

P. ALBERDINGK THIJM, *Levenschets van J. W. Brouwers, in het J.b. der Konink. Vl. Acad.* jgg. 1894.

Aanvoegende wijs van het werkwoord ZIJN.

« In navolging van het Fransch, » zegt M. De Vreese, « treft men veelvuldig de aanvoegende wijs van het ww. « ZIJN aan. »

Verschooning! mijn waarde heer. Gelijk wij het gebruiken in den aangehaalden zin : « het *ware* sterk te betreuren », komt men in 't Fransch de aanv. wijs nooit tegen, steeds den *condition*., en dit gebruik der aanv. wijs is bij ons eene eigenaardigheid, die de taalzuiveraars moesten aanbevelen om de opeenhooping van hulpwerkwoorden te vermijden.

— « Voor ons die wenschten dat de tijd gekomen *ware*... »

POTGIETER, *Het Rijksmuseum. Proza*, blz. 359.

— « Zijn « Trou-Ringh » *ware* reeds genoeg om zijn aandenken levendig te houden. »

A. GITTÉE, *H. De Veer*.

De heer Gittée is geen Noord-Nederlander; maar de heer Meert verzekert dat zijn oud-leeraar het met hem eens is.

— « Een redeneering die sluit *ware* nog verstaanbaar. »

Ik durf het bijna niet uitspreken, wie dit geschreven heeft.

Afgrijselijk! het is M. Meert zelf in zijn artikel *Taalpolitie toegepepast op O. Wattez*, blz. 240. Roep hem tot de orde, M. De Vreese!

— « Ja, ik voel mij hier thuis, alsof ik niet weggeweest *ware.* »

JONATHAN, *Waarheid en Droomen*, 8ste druk, blz. 180.

ZICH IETS NIET KUNNEN UITLEGGEN.

« In 't Nederlandsch zegt men eenvoudig, » verzekert M. De Vreese, op echte Hollandsch-schoolmeesterachtige wijze, « *dit of dat is mij niet duidelijk, niet helder, begrijp ik niet, blijft mij duister* enz. »

Iemand die aan letterkundigen, welke oorspronkelijke gedachten in steeds afwisselenden vorm zoeken te gieten, zulke aanmerkingen opdischt, moest men veroordeelen om levenslang woordenboeken te vullen! Laat ons eens zien of men in 't Ned. niets anders zegt.

— « Ik had moeite het *mij te overreden.* »

JONATHAN, *Waarheid en Droomen*, blz. 100.

— « De burgers *konden zich* kwalijk *begrijpen*, hoe Janes daar uren lang kon zitten spelen... »

J. A. ALBERDINGK THIJM, *De organist van den dom.*

Nu, een orakel van M. Meert :

« Het Zuidnederlandsch onderscheidt zich o. a. daardoor, dat het, op 't voorbeeld van 't Fransch, een heel (*sic*) aantal werkwoorden wederkeerig gebruikt, die nooit aldus in 't Nederlandsch voorkomen. »

Zeg mij eens, M. Meert, of de volgende letterkundigen Zuid-Nederlandsch of Nederlandsch schrijven of geschreven hebben.

— « Het tooneel dat *zich* met geringe wijzigingen telkens *herhaalt.* »

HOLLIDEE, *Etsen naar het leven*, 2e druk, blz. 4.

— « Lammert die *zich ontdekt zag.* »

H. J. SCHIMMEL, *Een Deugniet* (De Keyser : Bloemlezing).

— « De vrijheid *huwt zich* daar aan de slavernij. »

SIMON GORTER, Charles Dickens (id.).

— « Het bovenraam *opent zich.* »

HILDEBRAND, *Camera obscura.* (*De huurkoetsier*).

— « Glimlachend *drongen zich* de gasten in de groote suite. »

LOUIS COUPERUS, *Eline Vere*, 3e druk. bl. 7.

Indien de mannen der taalpolitie eens het boek *Eline Vere* wilden inzien, dat anders een prachtig lettergewrocht is, zij zouden misschien wat ophouden eeuwig op den rug te zitten der Zuid-Nederlanders, die nog zooveel *gallicismen* durven schrijven.

— « Het akelig geklop op de voordeur *heeft zich herhaald.* »

J. J. CREMER, *Op de Kniehorst.*

— « ... langs de wegen *zich verliezend* in de verte. »

J. VAN MAURIK, *Mijn lezing te Boschwijk*, blz. 1.

— « Voor mij een lange rechte weg *zich verliezend* in de duisternis. »

Idem, blz. 2.

Zoo zou ik er met dozijnen uit de Noord-Nederlandsche schrijvers kunnen halen. En men komt ons, Vlamingen, verwijten dat wij daar de specialiteit van hebben!

AAN IETS GELIJKEN.

In Vlaanderen zegt men *aan iets gelijken* en *op iets trekken.* En waarom zou men *aan* niet mogen gebruiken bij een werkwoord dat den datief beheerscht?

— « Hij *geleek* eene Godheid, die men verzoenen moest. »

J. VAN DER PALM, *Gedenks. van Ned. herst.*

De heer Meert wijdt me eene heele bladzijde taalgeleerdheid om mij diets te maken dat dezen *gelijken op* en genen *gelijken naar* gebruikt hebben. Hij kon er ook bijvoegen, dat anderen *gelijken aan* bezigen. 't Was een document te meer voor woordenboekvullers, die toch maar de boekhouders van taal en letteren dienen te wezen.

DE PUNTEN OP DE I'S STELLEN.

Schrijven anderen *zetten*, mij is 't wel. Maar *zetten* is toch wel *doen zitten*, meen ik. Zou men mij a. u. b. willen zeggen of de punten op de i's zitten? (1)

(1) M. Meert zelf zegt dat ze er op *staan. Belfort*, 10e jgg. blz. 18.

Ik matig mij 't recht aan, gelijk elk letterkundige overigens kan doen, een woord te kiezen dat mijne gedachte getrouw weergeeft en dat recht sta ik niet af voor geenen woordafleider of taalpeuteraar ter wereld.

GEËTEN.

Waarom eerder *gegeten* dan *geëten*? Omdat het meer met het Duitsche *gegessen* overeenkomt?

Luister, M. De Vreese : wij zeggen *geten* en schrijven *geëten*. Wij hebben het van Sleeckx en Van Beers geleerd en die autoriteit is ons genoeg. Wie *gegeten* wil schrijven kan dat op zijn gemak doen. Keus uit de twee laten is, ten anderen, stof scheppen voor woordenboekmakers.

EEN HEELE BROK.

« Ik weet niet », zegt M. Meert, « *aan* welken maatstaf de heer W. *zich houdt* (1) met betrekking tot de geslachten. »

Ik zal 't u zeggen, M. Meert 't Is een maatstaf, die ten minste zoo dicht dien der *Woordenlijst* en Van Dale's *Woordenboek* nabijkomt, als degene van vele Noord-Nederlanders.

Wilt ge eenige monstertjes?

— « Na het rooken van *dien vredepijp*... »
JONATHAN : *W. en D.* blz. 183.

— « ... terwijl zij het puntje van *een nieuwen sigaar* afbeet... »
OUDE HEER SMITS : *Afdr. v. Indr.* blz. 17.

— « 't was of hij in *een vreemden kamer* kwam... »
Dr ALLETRINO : *Pic-Nic in Proza.*

— « tabakswolken die laag *in den kamer* hingen. »
Idem.

— « Zij trok haar *bonten rotonde* van de schouders. »
COUPERUS : *Eline Vere*, blz. 14.

---

(1) Men mag *zich aan iets houden*, niet *aan iets houden*. Eens *zich* eraf, *houden* moet *hechten* worden. Welk spitsvondig onderscheid! Welke diepe wetenschap!

Bij denzelfden schrijver zijn *album* en *bouquet* mannelijk, bij Van Dale onzijdig.

Lommer vindt men in Van Dale vrouwelijk, bij Potgieter (*Proza*) mannelijk en in Koenens *Verklarend Woordenboek der Ned. Taal* (Wolters, Gron.) onzijdig.

En de taalpolitie wil ons, Vlamingen, de wet komen voorleggen aangaande het geslacht der woorden, waar de Hollanders dikwijls zoo grillig mede omspringen, ondanks de *Woordenlijst*.

ATHENÆUM, ATHENEA.

« Eene kleinigheid, zeker; maar een, die met honderd andere kleinigheden bewijst *hoe weinig vast de spelling nog in Vlaanderen is.* »

Zoo schrijft M. Meert.

En in Noord-Nederland?

Weerom ondanks de *Woordenlijst* blijft men in vele Noord-Nederlandsche schrijvers nog lezen: *lighaam, lagchen, blaauw, naauw* enz. In de *Litterarische Schetsen en Kritieken* door Dr Jan ten Brink treft men aan: *Andwerpen, Saturdag, schreyen, bloeyen, vloeyen, thands, cieren, cierlijke, gezach,* enz.

In de *Litterarische Fantasien en Kritieken* door Cd. Busken Huet vindt men *redenering, ontzaggelijk, vrolijk, teder, buskruid, zamengeteld, sleepen, gister, Pruissen, fraaije, zamenvloeijend, uitgelagchen, vlugt, grindweg, onvergefelijk, doorzigt, roozen, kroonen,* enz., enz.

Elders leest men van *fantazieën, ideeèn.* Bij Multatuli zijn het *ideen.*

Wie er aan twijfelt, kan de 26 deelen *Litt. Fant. en Krit.* van B. H. en de 16 deelen *Litt. Schets. en Krit.* van Dr J. t. B. opslaan. Al die dingen zijn niet moeilijk te vinden.

ZUID-NEDERLANDSCHE, NOORD-NEDERLANDSCHE.

« De heer W. raadplege omtrent de spelling van dergelijke woorden de *Wdl* b. v. bij *Noordhollandsch.*

— « En u zou er pleizier van beleefd hebben als u een *Zuid-Nederlandsche* broeder.... enz »

Dr JAN TEN BRINK. *Bladen uit mijn leekeboek, Litt S. en Kr.*, deel 15, bladz. 18.

Busken Huet en Hildebrand schreven nooit anders dan *hollandsch, belgisch, fransch,* enz. met kleine letter. M. De Vreese schrijft: « de *heer* Wattez en M. Meert: « de *Heer* Wattez. » Is *dat* vastheid in de spelling?

Maar hebben wij nog niet haast genoeg van die schoolvossige uitpluizerij, dat « *hemeltergend geknoei* » — eene noodzakelijke kwaal, helaas! die aan de taalpolitiemannen werk moet bezorgen? (1)

VII.

In 't uitspreken van rotsvaste (!) stelregels is de jonge taalpolitie zoo sterk als in het peuteren aan de woorden.

« Er worden in onze taal geen bijv. nw. afgeleid van noemvormen door middel van het achtervoegsel *lijk.* »

Zoo luidt het orakel van den heer Meert in *Het Belfort* in het Februari-nummer, jgg 1895, waar hij *opvolgenlijk* afkeurt.

Hoe is *wezenlijk* dan gevormd a. u. b.? Ik zeg gevormd, M. Meert; *afleiding* komt hier niet te pas.

M. Meert, « U » heeft blijkbaar nog wat te leeren ».

Onze taalzuiveraar valt in hetzelfde artikel zijnen oudleeraar, M. Micheels, lastig voor 't woord *splitvezel.* Deze mag *splijtvezel* niet *splitvezel* schrijven, omdat het gevormd is met splijten. Eilieve! 't werkwoord *splitten* bestaat nevens *splijten,* gelijk in 't Duitsch *splittern* nevens *spleiszen.*

M. Meert, « U heeft blijkbaar nog wat te leeren! »

VIII.

In de « Lijst van Belgicismen » uit J. Vercoullie's *Spraakkunst* komen ook verscheidene woorden en uitdrukkingen voor, die men in Holland kent en gebruikt. Lang heb ik niet moeten zoeken om er eenige te ontdekken.

— *Over twee weken, voor twee weken.* (Waarom niet *vóór?*)

't Eerste is Belgisch, het tweede Nederlandsch, beweert de heer Vercoullie.

— « Als het *over* vijf en twintig jaren bespottelijk was godsdienst te hebben... »

D. J. Van Alphen, *Redevoering over de handelsvrijheid.*
(Max Rooses: Redev.)

Toongevend, toonaangevend

't Eerste, geeft M. Vercoullie, ook als « belgicisme ».

(1) Om aan die uittreksels uit Hollandsche schrijvers nu niet te veel uitbreiding te geven, kunnen wij later daarop terugkomen. De « flaters » die we meedeelen, vonden wij, zonder veel moeite, in de aangehaalde werken op de eerste bladzijde de beste. Wij houden er nog eene verzameling over ten dienste der liefhebbers van zulke waar.

— « ... de heerschende kleur der *toongevende* kunstwerken... »

Dr JAN TEN BRINK: *De tijdvakken onzer letterkunde. Litt. S. en Kr.* deel 15, blz. 66.

DEN HEERE (blz. 64 SPRAAKKUNST door J. V.)

« De datief *den heere*, door vele Vlamingen op briefadressen gebruikt, is foutief, » zegt de heer Vercoullie.

Ik wil 't hebben; maar de Noord-Nederlanders hebben die fout ook. Waarom altijd de Vlamingen voor zulke fouten laten boeten?

— « Adres: *den Heere* Blauwgeel. »

OUDE HEER SMITS, *Afdrukken van Indrukken* blz. 17;

— « In *den Heere* ontslapen »

JONATHAN. *Waarheid en Droomen*, blz. 118.

HERBEGINNEN, OPNIEUW BEGINNEN.

Ik vraag mij af waarom wij ons *herbeginnen* moeten laten varen voor dit verschoold-riekend *opnieuw beginnen*.

Zullen de Noord-Nederlanders ook hun *hervinden* loslaten, omdat wij, Vlamingen *terugvinden* gebruiken? En *herwinnen* en tal van andere werkwoorden met *her?*

— « Hij zweert haar te zullen *hervinden* ».

J. VAN VLOTEN. *Bekn. Geschied. der Ned. lett.* blz. 49.

YZEREN WEG, SPOORWEG.

Op plakbrieven in onze groote spoorhallen kan men lezen: *Hollandsche ijzeren spoorwegmaatschappij*.

Waarom een loopje nemen met de Vlamingen, gelijk de Hollanders doen, als zij ons hooren spreken van *ijzeren wegen?*

Hun « flater » *ijzeren spoorweg* overtreft den onzen, daar iedereen toch weet dat de trein op geene houten sporen rijdt.

IX.

En om van onze verzameling Noord-Nederlandsche « flaters » afscheid te nemen, nog dit koekje voor den heer Meert.

HUMANITEITEN, HUMANIORA.

In onze taal heet dat HUMANIORA, zegt M. Meert. Dat « ONZE TAAL » bij *humaniora* is prachtig!

M. Meert, die zoo sterk is om te bevestigen wat men in onze

taal *mag* zeggen en wat *niet*, zal mij misschien ook kunnen inlichten omtrent de vraag : hoe eene *kurk* of *stopsel* heette in den tijd, als er nog geene flesschen, noch kruiken bestonden. Van dat kaliber is ook de aanmerking op *monopolium* Nog iets:

Uw « *weet U, ziet U, hoort U* », mijnheer Hippoliet Meert, zoon van Vlaanderen, inwoner van Brussel, is Hollandsch dialect. Dat staat eenen Vlaming, gelijk het costuum van een Spaanschen *toreador* aan een deftigen, fatsoenlijken Hollandschen papa.

Ik ken u niet persoonlijk, M. Meert; maar bij de eerste gelegenheid, dat ik u mag ontmoeten, zal ik eens luisteren of uwe « *weet U's* en *ziet U's* » niet aan « vlaggetjes op modderschuiten » gelijken, zooals men in 't Noorden zoo schilderachtig zegt. Ik zal hooren of ge 't lang in die Hollandsche gewestspraak zult uithouden, zonder u belachelijk te maken.

Aan mijnheer Willem De Vreese moet ik nog dit zeggen: Dat mijn Nederlandsch een beetje onder den invloed van 't Fransch staat, kan wel zijn. Ik woon hier in 't Walenland, aan de grenzen van Frankrijk. Ik ben verplicht veel Fransch te spreken en lees daarbij nog jaarlijks een deftig getal Fransche lettergewrochten. Van alle Noord-Nederlanders, die onder vreemden invloed schrijven, zou men hetzelfde niet kunnen zeggen.

Gij b. v. Mijnheer De Vreese, woont in 't hartje van Nederland, te Leiden, de brave academiestad.

Waarom moeten zinnen, als de volgende, onder den invloed der Duitsche woordvoeging, uwe woordenboekproza ontsieren?

— « In de zooeven verschenen aflevering van het *Belfort.*

— « ... onze door hem zelven aangehaalde beweringen... »

Is dat zuiver Nederlandsch? Of is het Hollandsche schoolpruikentaal, die de Duitsche naäapt?

Zie, ik zou liever, met het oog op stijl en gedachten, eenige werken van mijne prille tegenstrevers ontleden. Dit is eigenlijk ook mijn vak, buiten het « novelletjes fabriceeren ». 't Genot is me ontzegd; op woordenboekstijl heeft de lettercritiek geenen vat en onze mannen der taalpolitie hebben geene andere *bagage!*

Liever nog een boek te lezen met « flaters », dat hart en geest verraadt, dan dat muggenziften, boonen aaneenknoopen of vliegen verstaarten.

De heer Meert beweert, dat ik ten opzichte van de « wetenschappelijk opgeleide jongelui » (ik schreef *jongelingen*, en geen Hollandsch dialect) een nogal hoogen toon heb aangeslagen. Hij zet den naam van Matthijs De Vries vooruit.

Voor Matthijs De Vries zal elk letterkundige wel waardeering over hebben, evenals voor J. Vercoullie.

Maar welken toon moest ik aanslaan tegenover onze jonge neo-Hollandsche taalpolitiemannen, die nog niets anders op hun actief hebben staan dan een paar verhandelingen over taalkunde, en een dozijn artikelen door dewelke zij onze heele schaar letterkundigen bij de jeugd en de oningewijden verdacht maken, van onwetendheid beschuldigen en met al hunne gaven en verdiensten, door taalgepeuter, op den achtergrond zoeken te stellen?

Taalwetenschap kan diensten bewijzen, spraakleer is er noodig; maar geene hoofdzaak zijnde, waarom moeten zij de letteren in hunnen gang belemmeren?

Zij — de spraakkunstenaars — bekennen zelf dat, zoo er gallicismen in de taal dringen, de schuld ervan aan de schrijvers niet ligt, maar aan de toestanden.

Dat zij dan de toestanden bespreken en de schrijvers met vrede laten. Waarom moeten die « jongelui » zich tegenover onze schrijvers aanstellen met de gelaatsuitdrukking van eenen gendarm tegenover wildstroopers?

Zeggen wij om te besluiten: In Vlaanderen wordt gefaald, in Nederland niet minder. Dat doet men overigens overal waar menschen wonen. In onze eeuw van spoorwegen en nieuwsbladen is het eene onmogelijke zaak de eene taal uit de andere te houden. Men kon het zelfs in vroeger eeuwen nog niet, als de betrekkingen tusschen de geletterden op verre na niet waren, wat ze nu zijn.

En indien die invloed, die inmenging niet bestaan hadden, wat zouden de philologen wel verricht hebben?

Zijn er nu menschen om « flaters » te begaan, er zijn er gelukkiglijk ook om ze op te speuren. In de schepping werd alles voorzien.

Waar bloemen zijn, komen de plantluizen; waar ze vruchten rieken, trekken de wespen heen.

Maar als dat nu verstandige en rechtvaardige plantluizen en wespen willen zijn, moet het hun gelijk wezen, waar ze bloemen of vruchten vinden: te Zoetenaai of op 't eiland Ter Schelling; te Zierikzee of te Sichen-Sussen-Bolré.

En taalverbeteraars ook; als ze zich hier willen aanstellen als opperste rechters om in orde te brengen wat niet « heelemaal in orde is » en elders de « flaters » over 't hoofd zien, dan hebben wij 't recht te zeggen : *het zijn pedanten!* Voor *pensum* verdienden zij honderdmaal de fabel van den balk en den splinter af te schrijven.

Als ze verder denken dat de letterkundigen hier hunne taal *bij toeval* leerden schrijven, en zij zelf meenen dat *zij* met eene spraakkunst op 't « ondermaansch gebied » zijn aangeland, stellen zij zich bloot aan 't verwijt van *naïeve verwaandheid.*

Eindelijk, als zij tegenover vergrijsde letterbeoefenaars eene taal voeren gelijk *kwâjongens*, grijpen wij den *martinet*.

X.

Nog een woordje aan de Zuid-Nederlandsche letterkundigen.

Laat u niet opdringen, waarde kunstgenooten, dat ge de minderen zijt van de schrijvers uit Nederland.

Streeft naar juistheid van uitdrukking, naar kracht en gespierdheid, zonder u te bekommeren of er elders zoo of zus geschreven wordt.

Keert alle absoluut doctrinarism den rug toe.

Doet wat Ibsen, Björnson en andere Noren gedaan hebben met de stelregelen der taalpedanten uit Kopenhagen.

Zij hebben hunne taal opgefrischt en haar voor goed de pruik der verschooldheid doen afleggen.

En de taalzuiveraars van ginder, die in naam der « beschaving », gelijk altijd, al hunne bliksems naar het hoofd der Noren slingerden, werden door 't wezenlijk beschaafd publiek verlaten, dat het oog naar Noorwegen wendde, naar de mannen, die zoo wild, zoo ongelijk, soms tegen alle regels in, schreven, maar toch iets te zeggen hadden — iets zoo eenvoudig en zoo grootsch als de natuur zelf.

En weldra hadden die mannen, echte kunstenaars die smachtten naar vrijheid, de aandacht van geheel Europa geboeid.

Het werk, dat b. v. Ibsen leverde, droeg den stempel der oorspronkelijkheid in zooverre, dat de Duitsche en Fransche vertalers de grootste moeite hadden om in hun al te verschoold idioom zijne laatste drama's over te brengen, — zoo eenvoudig zijn deze in de Noordsche volkstaal geschreven.

Konden wij in ons herlevend Vlaanderen met zulke middelen die kunst bereiken, ik verloochende gaarne alles wat onze spraakdoctrinairen voortgebracht hebben, die de letterkunde in het Procustus-bed hunner kleingeestige regels willen duwen en ons willen diets maken dat taalkunde *hoofdzaak* is.

Eene levende taal laat zich niet absoluut de wet voorschrijven. Zij ondergaat den invloed der toestanden met hun goed en hun slecht. En waar er te veel aan die taal, gepeuterd wordt, wordt zij rijp om te rotten.

Een volk dat zich bij beuzelarijen laat versuffen, wacht op eenen Attila om het weg te vagen.

Vlaamsche schrijvers, dichters, denkers, priesters van het ideaal, laat u door de driestheid der « flaterlezers » en « taalpathologen » niet overrompelen!

Dat uwe taal Nederlandsch blijve, maar werpt het Hollandsch juk van uwe schouders!

Doornik, 8 April 1895. OMER WATTEZ.

UIT LIEFDE. (1)

Nelleken Ceusters was een deftig oud vrouwken: — daar stond Mijnheer Pastoor borg voor. — Ja, Nelleken Ceusters was een zeer deftig vrouwken; maar arm, doodarm. Vroeger had zij met garnaal geleurd, dan met haring, dan met gebraden appelen in 't seizoen, dan had zij een kraamken gehouden, juist over de school, met allerlei lekker, bollen en karamellen. Maar alles is vergankelijk, niet alleen de bollen, maar ook de luim der kinderen en daarbij kwam de concurrentie; en daarbij kwam nog dat Nelleken oud geworden was. Het was niet meer die jonkheid van over jaren, met frisch en blozend gelaat, met levendige oogen steeds gereed tot lachen en jokken, met trippelenden tred. Neen, nu was Nelleken een oud meken met gepijpte muts rond het gerimpeld gezichtje, met versleten neusdoek over de korte borst gekruist, maar nog waren hare oogen levendig en vroolijk, nog was er iets bevalligs in het goedig vrouwken. En daarbij, zij was deftig, heel deftig: daar stond Mijnheer Pastoor borg voor en hij zeide het aan de Moeder van de Zusterkens der armen; — want daar moest Nelleken nu gaan schuilen in haren ouden dag. Wie zou voor de oude sloor anders gezorgd hebben?

« Geloof mij, Moeder, gij zult het u niet beklagen Nelleken genomen te hebben. Het is een heel deftig

(1) Historiek.

menschken en zal tot voorbeeld strekken voor uwe andere wijfkens. »

« Uw woord is genoeg, Mijnheer Pastoor, wij zullen ze zeker nemen. Juist is er eene plaats open. Onze lieve Heer is dezen nacht een van de wijfkens komen halen. Ik zal aan een der Zusterkens zeggen haar een bed gereed te maken. »

En zoo werd Nelleken bij de Zusterkens opgenomen, en sliep onder 't deksel met de ruitjes van alle kleuren, rood, geel, blauw, schotsch, indisch, en at van de soep op zijn fransch, en zong mee 's zondags onder de mis in dat koor van gebroken, missende, krijtende stemmen, gemengd met kuchen en hoesten, dat zeker in geenen zin een engelenkoor is — maar toch zijn er engelen in de kapel, niet alleen de onzichtbare, maar zichtbare, aardsche engelen met witte muts en zwarten mantel. — Ja, Nelleken was het haast gewoon bij de Zusterkens en gedroeg zich zoo deftig als Mijnheer Pastoor het voorzeid had. Ook was ze niet lang in het klooster of ze kreeg eene gansch buitengewone permissie. Zij mocht onder de groote poort weer een kraamken houden, niet voor de kinderen wel te verstaan, maar voor de oude kinderen van het gesticht, en daar verkocht zij opnieuw babbelaren en krakelingen, suikerbollen en *affairkens*.

En rond haar kraam was het welhaast een gedrang van oudjes, mannekens en wijfkens, maar mannekens vooral, want Nelleken was immers bevallig; ze kon levendig en vriendelijk kouten, ze bediende iedereen flink en vroolijk.

Onder hare kalanten was de gewoonste Polydore Van Oyghem. Een Vlaanderaar was Pol; in zijnen jongen tijd nog soldaat geweest, maar zoo kwam het toch niet dat hij zijn een been kwijt geraakte. Dit was later gebeurd, door een ongeluk, toen hij aan de dokken arbeidde. Althans hij ging met een houten been.

Polydore was getrouwd geweest, maar zijne

vrouw was al lange jaren dood. Al zijne kinderen waren op hunne beurt getrouwd en hadden kinderen van hun eigen. Niemand trok zich Polydore aan, en gelijk Nelleken, moest hij eene schuilplaats zoeken onder het herbergzaam dak der Zusterkens der armen. — Christo in pauperibus — « Aan Christus in den armen, » staat er immers op den gevel. Daar vindt de oude arme zich t'huis in 't huis van Christus.... en toch zegt hij niet geerne vaarwel aan een onafhankelijk leven.

Nu, Polydore was een lange, magere vent, met spitse knevels en hoekige gebaren, gansch het tegenovergestelde van Nelleken, het rond, mollig vrouwken. Zijn houten been hoorde men van verre aangestrompeld komen. Het was alsof zijn lijf iets overnam van dien houten pikkel, zoo stijf was het. In een doosken, op wat roze wat, bewaarde hij zorgvuldig een kruis, dat hij verdiend had met een kind uit het water te redden; — dat was vóór den tijd van het houten been — en met de groote feestdagen prijkte dat kruis op de lange jas der oukens. Maar in de week was hij nederig gekleed en meer volgens zijnen stand, want niet overrijk was Polydore. Dikwijls kon hij niet komptant de bollen bij Nelleken betalen, maar dat was niets : een soldatenwoord is een eerewoord. Later werd dat geëffend en Nelleken gaf hem geerne krediet; des te liever dat zij een boontje voor Polydore scheen te hebben, en Polydore voor haar. Hij kwam bij haar kraamken vertellen van zijnen jongen tijd, en van als hij in 't leger was, en van de andere steden waar hij dan verbleef, enz. enz. Nelleken van haren kant vertelde van hare ondervindingen op straat, want eene leurster komt veel tegen, en zoo sleet de tijd aangenaam en vriendelijk onder het vriendelijk oog der poortierster en het toezicht der Zusterkens, die gelijk biekens, heen en weer voorbij zweefden.

Maar het geld! Het geld moet altijd alles komen

verbrodden. Nelleken gaf aan niemand krediet behalve aan Polydore, omdat zij op zijn woord rekende en zeker was van zijne betaling. Maar denk eens na: Diens rekening liep op. — Een cent, twee centen, tien! En nog geen geld! En eindelijk werd eene schrikkelijke som bereikt : — 50 centiemen! Dat was over zijn hout! Vertelsels van den ouden tijd, en van het leger, en van de Walen « pays » en bergen en kasteelen, dat is altemaal goed en wel, maar daarop kan men niet bestaan, en Nelleken zou haar geld hebben, kost wat kost. Dat deed zij aan Polydore verstaan en voortaan geen vriendelijk gesprek meer, geen kouten bij 't kraamken. Polydore vermeed de poort, werd norsch en teruggetrokken en liet het hoofd hangen wanneer hij Nelleken moest voorbijgaan.

Dan op den eersten dag, dat de oukens een uitstapje mochten doen, pakte Polydore zijnen mantel, het doosken met het eerekruis en..... weg was hij. Men zag hem 's avonds niet terugkomen, maar hij liet aan 't Moederken van 't gesticht weten, dat hij thans in de stad woonde, Savoyenstraat 128[3], op het tweede.

Wat een slag voor Nelleken! Nu was ze niet alleen het gezelschap van Polydore kwijt, zijn vriendelijk gesprek, maar ook en voor goed hare 50 centiemen. — « Dat zou niet! » zoo beweerde Nelleken en op zekeren dag, ging zij permissie vragen aan Moederken, sloeg haren mantel om, en verklaarde dat zij op zoek ging naar Polydore en niet zou terugkomen, dan met hare 50 centiemen. — Ja maar, zij kwam in 't geheel niet terug. Wat was er gebeurd? Om dat te weten, moet men zich begeven bij Mijnheer Pastoor.

Op zekeren morgen, dat Mijnheer Pastoor zijn kommeken koffie aan 't drinken was, thuis gekomen uit de kerk, hoorde hij de bel bijna aftrekken, als door iemand die doof is en zijn eigen lawijd niet en hoort. Weldra ging de deur open en vóór hem stond een oud moederken met goedig gelaat.

« Dag, Mijnheer Pastoor! »

« Tiens! Dag Nelleken! Hoe komt gij hier zoo vroeg? En hoe gaat het bij de Zusterkens, Nelleken? »

« Ik ben niet meer bij de Zusterkens, Mijnheer Pastoor. Ik zal u zeggen : ik heb eene kamer gehuurd. »

« Zoo, zoo, Nelleken! Eene kamer gehuurd! En met wat centen? Wat is er dan gebeurd, Nelleken? »

« Niets, Mijnheer Pastoor. Er is niets gebeurd. Maar ik kon bij de Zusterkens niet blijven, want ik ga trouwen. »

« Trouwen! » En Mijnheer Pastoor moest moeite doen om niet in eenen lach te schieten.

« Ja, Mijnheer Pastoor, ik ga trouwen met Polydore Van Oyghem en ik kom bij u, opdat ge de roepen zoudt willen doen. Ik woon weer op uwe parochie. »

« Maar Nelleken, » zei Mijnheer Pastoor, « ik ken Polydore Van Oyghem, Hij heeft niet meer middelen van bestaan dan gij. Gij zijt alle twee oud. Weet ge wel wat dat trouwen is? »

« 't Is waar, Mijnheer Pastoor, » zei Nelleken den blik neerslaande en met eenen vluchtigen blos, « ik ben nog jonge dochter; maar Pol is weduwnaar. Hij kent het leven en verzekert dat alles wel zal gaan. En als 't u belieft, zoudt gij ons willen afroepen : Maximilianus, Amatus, Polydore Van Oyghem, van Dendermonde, met Petronella, Maria, Josephina Ceusters, van Antwerpen. »

En Nelleken zag er deftiger uit dan ooit, terwijl zij het hoofd wat opbeurde.

Wat kost Mijnheer Pastoor anders doen dan de papieren zien bijeen te krijgen en met de eerste gelegenheid de roepen af te kondigen van Maximilianus, Amatus, Polydore Van Oyghem, van Dendermonde, weduwnaar van Coleta De Vos, met Petronella, Maria, Josephina Ceusters, van Antwerpen..... jonge dochter?

Maar eilaas! vluchtig is de liefde,..... zelfs als men zeventig jaar oud is en bedriegelijk is de man....., zelfs

onder die jaren. Dat zou Nelleken ondervinden, en Mijnheer Pastoor bijgevolg ook. Nog was de week niet uit, of het vrouwken stond weer voor haren herder.

« Mijnheer Pastoor, hebt gij al den eersten roep gedaan? »

« Ja, Nelleken, verleden zondag. »

« Eh wel, Mijnheer Pastoor, gij zult, als 't u belieft, de andere weglaten : We trouwen niet meer. »

« Hoe zoo, Nelleken? Ge trouwt niet meer? »

« Neen, Mijnheer Pastoor, Pol is een dronkaard, een overbrenger, een oude sukkelaar. Ik heb me op tijd bezonnen. Ik ware heel ongelukkig met hem geweest. Nu heb ik maar spijt dat ik bij de Zusterkens niet gebleven ben. Zou er geen middel zijn om daar terug te keeren, Mijnheer Pastoor? »

En Nelleken bezag Mijnheer Pastoor met weemoedige, half vochtige oogen.

« Daar vrees ik voor, maar ik zal mijn best doen, » zei Mijnheer Pastoor, de goedhartigste mensch van de wereld en die in zijn Antwerpsch Congo de arme menschen grondig leert kennen.

En de twee roepen werden achtergelaten, maar Mijnheer Pastoor had met het jonge paar nog niet afgerekend.

Terwijl hij zich bemoeide om Nelleken terug bij de Zusterkens te krijgen, kwam deze weer bij hem.

« Mijnheer Pastoor, als 't u belieft, Polydore is tot inkeer gekomen. Wij zouden geerne zoohaast mogelijk trouwen, want wij zijn allebei niet jong meer, en als de papieren nog kunnen dienen..... »

Ditmaal moest Mijnheer Pastoor zich geweld aandoen om niet los te bersten, maar preken, lachen, kijven, alles bleek vruchteloos. De twee roepen moesten afgekondigd worden en alle bereidselen gemaakt tot het huwelijk.

Of nog een storm oprees in den Ceusterschen-Van Oyghemschen hemel is niet tot onze ooren

gekomen; maar het is niet te denken, daar Mijnheer Pastoor op zekeren dag thuis bleef om het paar ter ondertrouw te verwachten.

Trinette, de meid van Mijnheer Pastoor, was verwittigd en opende met zekere plechtigheid de deur om de jonge verloofden binnen te laten.

Polydore was stijver dan ooit, zijn houten been klonk op den vloer met hol geluid. Hij hield het hoofd recht en droeg zijn eerekruis aan een splenternieuw lintje op zijne borst. Nelleken had haren bontsten neusdoek aangedaan. Zij was al rimpels en lachjes en geleek niet slecht aan een winterappeltje, dat de lente bereikt.

Wat Mijnheer Pastoor betreft, deze beet op zijne lippen en om niet in eenen lach te schieten, stelde hij met verdubbelde plechtigheid de voorgeschrevene vragen voor.

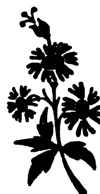
Eindelijk kwam hij aan de volgende, die hij Polydore eerst toestuurde:

« Polydore Van Oyghem, komt gij hier om te trouwen, ongedwongen en uit vrijen wil? »

« Mijnheer Pastoor, » antwoordde Polydore, de hand op zijn hart en voorover buigende om Nelleken te bezien, « ik kom hier **uit liefde!** »

M. E. Belpaire.

Antwerpen, 30 December 1894.

LES FABLIAUX (1)

Reeds eenigen tijd geleden verscheen te Parijs de verhandeling van den heer Sudre over de Bronnen van den Reinaert, feitelijk eene wederlegging van de tot hiertoe algemeen aangenomen stelling dat de Reinaertgedichten onder den invloed der Indische Diervertellingen ontstaan zouden zijn.

Een paar maanden later verscheen de verhandeling van den heer Bédier. Zij is in tweëen verdeeld : het eerste gedeelte behandelt het vraagstuk van den oorsprong der Fabliaux; het tweede, minder uitgebreide gedeelte, de geschiedenis van de Fabliaux in de Fransche Letterkunde, voornamelijk met het doel eene bijdrage te leveren tot Frankrijks beschavingsgeschiedenis gedurende de 13e eeuw en de eerste jaren der 14e.

Het belang van het eerste gedeelte is niet minder groot voor onze eigene letterkundige geschiedenis dan voor de Fransche; ook op de beoefening der Folklore, meenen wij, zijn de onderzoekingen van den heer Bédier geroepen om zeer grooten invloed uit te oefenen. De korte samenvatting die wij ervan in het volgende paar bladzijden beproeven, moge velen aansporen om met het werk zelf kennis te maken en ook, wij zijn gelukkig het hier te herhalen, met de boeiende en geleerde studie van den heer Ch. Martens, over den oorsprong der Volksvertellingen, in het Boekennieuws van het *Belfort* de vorige maal zoo warm aanbevolen. De vorm is zoo boeiend dat men het boek met evenveel genoegen leest als een roman; en de inhoud is zoo rijk en afgewisseld dat bij het herlezen dit genoegen telkens vernieuwd wordt...

De vraag is : hoe verklaart men het feit dat dezelfde volksvertellingen in de meest verwijderde streken, op de verschillendste tijdstippen aangetroffen worden?

't Zij dat wij ons aansluiten bij de taalkundige school en die vertellingen uitleggen als overblijfsels van eene aloude arische godenleer, 't zij dat wij

---

(1) *Les Fabliaux. — Etudes de Littérature populaire et d'Histoire littéraire du Moyen-Age.* Thèse pour le Doctorat, présentée à la Faculté des Lettres de Paris, par JOSEPH BÉDIER. Paris, 1893.

met de anthropologische school de meening voorstaan dat het overblijfsels zijn van uitgestorven zeden en begrippen, in elk geval houdt zich de Indische stelling staande, ten minste wat de verspreiding der vertellingen betreft; en die stelling luidt dat verre de meeste dier vertellingen eene gemeenschappelijke bron hebben, welke bron eenvoudig Indië is, het Indië van het historische tijdperk.

En gewoonlijk schijnt het in 't geheel niet moeielijk dien Indischen oorsprong, in een bepaald geval, aan te toonen. De vertelling waarover men het heeft vindt men terug in het Directorium Humanae Vitae, dat langs eene reeks Hebreeuwsche, Arabische en Perzische opvolgenlijke vertalingen tot eenen verloren Sanskrittekst kan teruggebracht worden. Ofwel, men treft ze aan in het Verhaal der Zeven Wijzen, dat insgelijks uit Indië komt... Men hoeft daarbij niet uit het oog te verliezen dat nevens de letterkundige, geschrevene overlevering eene veel gewichtiger mondelingsche overlevering aan te nemen is. En wie daarna nog niet heel en al mocht overtuigd zijn, overwege slechts 1° dat in de Grieksche en in de Romeinsche Letterkunde dergelijke vertellingen niet bekend zijn, 2° dat ze in onze eigene Middeleeuwsche Letterkunde eerst opkomen na het ontstaan van inniger betrekkingen met het Oosten aan den eenen kant, en na het ontstaan van vertalingen der Indische bundels aan den anderen kant; 3° eindelijk, dat onze Europeesche vertellingen den stempel van hun oorsprong bewaren in allerlei bijzonderheden, herinnerend aan gebruiken en begrippen uit hun verafgelegen geboorteland.

Jammer genoeg komt in gansch die redeneering de logica zeer weinig tot haar recht, ofwel worden er bewijsgronden aangevoerd die met de werkelijkheid weinig gemeens hebben.

Uit het feit dat geen oudere vorm dan de Indische bewaard is, te willen besluiten dat alle later opgeteekende vormen uit den Indischen stammen, is stellig niets anders toch dan het zeer gewone sophisme : post hoc, ergo propter hoc.

Is er invloed geweest? En welke invloed?

Doch is het wel waar dat Europa eerst volksvertellingen gekend heeft nadat het met Indië in aanraking was gekomen? Is het wel waar dat onze Europeesche vertellingen door hun vorm hunnen Indischen oorsprong verraden?

Dat er geene Grieksche noch Romeinsche bundels met verzamelde volksvertellingen bestaan, bewijst eigenlijk niets : 't is net alsof men ging beweren dat men ten onzent in het jaar 1730 geene volksvertellingen bezat, daar deze eerst honderd jaar later in omvangrijke bundels zouden opgeteekend worden.

De Indische theorie is ten andere verplicht eene uitzondering te maken voor de fabelen. En het wordt door den heer Bédier ten duidelijkste aangetoond hoe wonderverhalen en boertige vertellingen, van nagenoeg denzelfden inhoud als onze hedendaagsche en als de oude Indische, in omloop waren bij de Grieken en de Romeinen.

Wanneer men nu, zooals de heer Bédier, met de grootste nauw-

keurigheid het getal der vertellingen vaststelt, welke door de Middeleeuwsche Letterkunde aan de vertalingen van Oostersche bundels zijn kunnen ontleend worden, vindt men ten slotte op 400 vertellingen uit de Middeleeuwen opgeteekend er slechts 13 voor dewelke de mogelijkheid aan Oostersche ontleening kan bestaan.

Dertien : een bijna onbeduidend getal, zal men zeggen. Eilaas, zelfs voor die dertien is het zeer twijfelachtig dat zij werkelijk uit Indië zouden komen. Noch in hun vorm, noch in hun inhoud is er niets, waaruit men met schijn van waarheid dien Oosterschen oorsprong kan afleiden.

« Ik geloof niet, besluit de schrijver, dat er ooit een bevoorrecht volk is geweest, noch in Indië noch elders, dat op eenen dag van verveling, tot groot genoegen der toekomstige menschheid, de sprookjes zou uitgevonden hebben. — Ik geloof slechts aan zekere moden in de letterkunde, welke op zekere tijden, in zekere landen, de schrijvers aanspoorden tot het verzamelen van volksvertellingen; aan zulke moden hebben wij de Indische verzamelingen te danken, en de Grieksche Fabelbundels, en de Italiaansche Novellenbundels, en de Fabliaux der Fransche Jongleurs... Ik geloof dat er vertellingen zijn waarvan men tijd en plaats van ontstaan kan bepalen... Maar tevens geloof ik, dat oneindig ver de meeste sprookjes, boerden en fabelen ontstaan zijn op verschillende plaatsen en in verschillende tijden, welke niet kunnen bepaald worden... »

S.

MIRAMAR. (1)

HET waren twee koningskinderen, en zij hadden elkander lief.

Ze zaten, hand in hand, aan den oever der Adriatische zee, niet wijd van de stad Triëst in Oostenrijk.

En ze zagen de lichtgroene zeebaren zachtjes tot aan hunne voeten rollen en klotsend uitsterven op de keisteenen, tegen de steile rots.

« *O 't is goed hier te zijn!...* » zoo fluisterden zij malkander in het oor. En rijk waren ze beiden, en wat zij droomden konden zij verwezenlijken.

En eenige maanden later kwam een bouwmeester met zijne werklieden en zij boorden in de ijzersterke rots, en legden de grondvesten aan eener woning. En daar rees, met den voet in de zee badend, een kasteel op, lief en schoon gelijk de blanke zwaan op het stille water drijvend.

Gelijk de blanke zwaan, kroonhalzend op het water, zoo steeg daar het vorstelijke slot in de hoogte, tegen de barre, donkerbruin geblakerde rots. En beeldhouwers en schilders kwamen van uit het kunstminnende Weenen, van uit het verre kunstlievende Brussel en smukten de vorstelijke woning met hunne beitel- en penseelgewrochten op, dat ze weerdig wierd tot verblijfplaats te dienen aan het vorstelijk echtpaar.

Zijn naam was Maximiliaan, hij was de alomgeëerde, de alom-

---

(1) *Miramar* is de naam van het schoon kasteel, dat Maximiliaan, de broeder van Frans-Jozef, twee uren gaans ongeveer benoorden de havenstad Triëst in Istrië, op den boord der Adriatische zee, opbouwen liet. In de volgende aflevering zal *Het Belfort* er een trouw afbeeldsel van geven. Tijdgebrek belette dit heden hierbij te voegen. Van daar vertrok Maximiliaan naar Mexico in 1864. Slechts twee jaar droeg hij er de keizerskroon; hij wierd krijgsgevangen genomen, veroordeeld en doodgeschoten! Zijne begaafde gemalin, Charlotta, zuster van onzen geliefden Belgischen Koning, wierd hierbij krankzinnig.

God, zij hun beiden genadig!... Mochten keizers- en koningskronen wat minder benijders tellen en wat meer vrienden!...

beminde jongere broeder van Frans-Jozef, den Habsburger, den keizer van Oostenrijk.

Zij, zij heette Charlotta, zij was de lieve en geestrijke dochter van koning Leopold den Wijze, die in Belgenland troonde.

En zij leefden gelukkig bij malkander.

Eenige jaren vervlogen.

Daar kwam een gezantschap uit het verre Amerika, uit het warme Mexico. En zij kwamen den aartshertog eene kroon, eene keizerskroon aanbieden.

Napoleon de Derde, de machtige keizer van Frankrijk, juichte toe, drong tot aanveerden aan, en... hij nam de kroon op, Maximiliaan, de keizerskroon, die een jong volk hem zond van ginder verre, wijd over den Oceaan.

Helaas! helaas! wist hij wel wat hij deed?...

Op de zoldering van eene der prachtige eetzalen in zijn vorstelijk slot, schilderde eene kunstenaarshand zeemeeuwen met blauwe wimpels in den snavel. En alle droegen zinrijke spreuken, die tot nadenken spoorden. En éëne droeg het diepzinnige woord : « *Corona et spinæ* : koningskroon, doornenkroon! » en die, die zweefde juist boven aartshertog Max zijn hoofd. O! hadde hij de zinspreuk gevat, hadde hij tweemaal erop nagedacht eer hij de kroon aanveerdde, de keizerskroon, die de gezanten hem aanboden!... hadde hij ze vriendelijk afgewezen!... ware hij in 't lieve Miramar gebleven!...

Hij vertrok!...

Heel het Oostenrijksch volk woonde zijn vertrek bij : 't krielde er van de menigte op de rotsen, op het strand, in de hovingen van 't keizerlijk slot.

Zeven kanonnen begroetten zijn afscheid met hunnen donder!

En, nog geene drij jaren later!...

Zijne vrienden te weinig in getal,

zijne vijanden, talrijk en machtig; —

verlaten door den trouwloozen keizer der Franschen, den dubbelhertigen Napoleon,

door verraad in de handen geraakt der Mexikaansche opstandelingen,

viel Maximiliaan op het vreemde strand : een geweerkogel doorboorde zijn hert :

Keizer Max was niet meer!

« *Equitad per la justicia!* » zoo klonk zijne leus. En hij werd neergeveld hij, de rechtveerdige, hij de grootmoedige!...

Zijne jonge weduwe viel ook, en ook om nooit meer op te staan. Zij was keizer Napoleon te voet gevallen, had hulp en troost bij den

Paus-koning, Pius den IX, gezocht, maar... God alleen kon haar troosten en helpen. In zijne grenzelooze Wijsheid en Bermhertigheid ontnam hij haar bewustzijn en rede : Charlotta, de lieve, de schoone, de geestige Charlotta was krankzinnig!...

Op het koninklijk slot van haren broeder, koning Leopold den Tweede, te Meise in Brabant, daar treurt de geknakte bloem, daar leeft, of juister, daar kwijnt de voormalige keizerin van Mexico.

Nog ligt Miramar, gelijk eene blanke zwaan, kroonhalzend op het stille water, zich te spiegelen in de bleekgroene golven der Adriatische zee.

De keizer Frans-Jozef van Oostenrijk voltrok het vorstelijk paleis.

Jaarlijks komt hij daar eenige dagen doorbrengen; maar Max, de goede keizer Max, die ligt verre, verre van daar, den grooten dag der algemeene opstanding af te wachten.

De krankzinnige Charlotta kwam ook nog eenige maanden te Miramar doorbrengen, doch het licht der rede was uitgedoofd en flakkerde niet meer op; ze was en ze bleef krankzinnig voor altijd.

Jaren, jaren later kwam eene andere jonge weduwe, Charlotta's eigene nicht, de dochter haars broeders, rust en troost op 't lieve Miramar zoeken. Het was de kroonprinses Stefanie, de diepbedroefde weduwe van den keizerlijken aartshertog Rodolf van Oostenrijk.

Ach! keizerskroon, doornenkroon!...

De zee, die moet wel *droevig* klotsen,
Langsheen die uitgeholde rotsen,
Langsheen die rotsen grijs en hard;
Wat moet haar lied er treurig zingen,
En dondrend en bedroevend klinken
In d'afgrond van het menschlijk hart.

O!... als ik 't *droevig einde* aanschouwe,
Verkrimpt mijn hart van sombren rouwe,
Ik beef, gelijk bij 't zien der dood!
O! laat mij eenig henentreden...
't Zijn alles, alles ijdelheden,
De Heer alleen is sterk en groot!

M. M., pr.
Aalm. der EE. ZZ. van O. L. V. van Sion.

Triëst, den 16 Januari 1895.

EEN WOORDJE ANTI-CRITIEK.

In eene vorige aflevering van het *Belfort* — Februari 1895 — dat ik wegens drukke ambtsbezigheden eerst vóór een paar dagen kon ter hand nemen, krijg ik van mijnen oud-leerling H. Meert eenen uitbrander van belang, omdat ik het woord *splitvezel* ergens neergeschreven heb. Hij zegt namelijk : « Men kan het goed voorhebben bij het scheppen van een woord, maar daarbij toch vergeten te rade te gaan met de regels der analogie, waar zulke neologismen aan onderworpen moeten zijn. »

Geen best Nederlandsch dat volzinnetje; *scheppen* heeft meestal iets concreets tot voorwerp en *te rade gaan met regels* voor *zich aan voorschriften onderwerpen* of wel *niet te buiten gaan* is evenmin navolgenswaard. Maar laten wij dat ter zijde.

De geleerde criticus meent dat ik dien *splitvezel* in de wereld gebracht of liever geschopt heb. Hij vergist zich, Multatuli is de vader van dat wangedrocht, gelijk van menig ander, waarmede hij onze taal verrijkt heeft, en daar die schrijver algemeen gehouden wordt voor iemand, die in het Nederlandsch nog al flink te been is, — wellicht minder dan H. M. en sommige hooggeleerden, die Europa ons benijdt — ben ik bij hem ter leen gegaan en heb niet aan de voorschriften der woordvorming gedacht, want die kende en onderwees ik, toen H. M. nog moest geboren worden.

Wat jammer dat Multatuli naar betere gewesten verhuisd is; wat zou hij in dit geval *gesplitvezeld* hebben! Nu moet ik het maar in zijne plaats doen en verwijs H. M. naar het *Volledig Woordenboek der Nederlandsche Taal* door R. K. Kuipers, waarin op bladz. 891 het volgende te lezen staat :

Splitten w. zw. overg. (split, splitte, heb gesplit) (intens. van *splijten*), splitsen, splijten, enz.

Ik zou nog andere samengestelde woorden kunnen aanhalen, waarin een klinker veranderd is, doch acht het hier onnoodig.

De Heer H. M. zou eene reuzentaak te verrichten hebben, indien hij voortging met zijne vrijwillige zending van zulk een kleingeestig standpunt te vervullen; dat is geen middel om de zoo gewenschte

taalzuivering te bevorderen, want dergelijke kleinigheden zouden, met eene nauwgezette pluizerij, ook bij de beste Nederlandsche schrijvers, zelfs bij de reeds vermelde hooggeleerden, kunnen ontdekt worden.

Nog een woordje en ik heb gedaan.

In de aflevering van November 1894, bl. 260 zegt H. M. dat het werkwoord *behoeden* alleen gebruikt wordt in den zin van *laten weiden, grazen* : *het vee behoeden.* Ik zou wel willen weten, waar die uitdrukking gangbare munt is, ik heb altijd van *vee hoeden* en *Veehoeders* gehoord. Zoo zegt men ook in het Hoogduitsch *das Vieh hüten* en niet *warten,* gelijk H. M. beweert; *warten* wordt van *kinderen* en niet van *beesten* gezegd.

Een weinig verder keurt H. M. de uitdrukking : *de gebroken potten betalen* af. Zeer goed, doch ik zou hierbij *den gebroken pot van het liberalisme lijmen,* gelijk Busken Huet zegt, gevoegd hebben.

In de aflevering van Februari 1895, bl. 130, wordt het woord *opvolgenlijk* voor eenen flater opgegeven. Ook goed, doch in plaats van het met *achtereenvolgend* te vervangen, zou ik aan *opeenvolgend* de voorkeur geven. Zoo vindt men b. v. *opeenvolgende verkiezingen, opeenvolgende overstroomingen* enz.

Een paar bladzijden verder wordt, en dat met gegronde redenen het woord *plecht* voor *plechtigheid* verworpen. Opperbest, doch hoe heeft de scherpziende censor, aan wien niets ontgaat, het volgende woord, nl. *onderbreken* voor *storen, verontrusten* onaangeroerd gelaten, des te meer omdat die kemel bij ons — kijkt maar eens in de handelingen der wetgevende Kamers — dagelijks geschoten wordt?

Mijn oud-leerling neme deze kleine terechtwijzing niet euvel op; ik ben het ten volle met hem eens dat hier te lande veel taalbedervers onder de zon rondwandelen, doch raad hem vriendelijk in het berispen met bezadigdheid te werk te gaan en steeds het *pas de zèle* van den beruchten Franschen staatsman voor oogen te houden.

J. Micheels.

Gent, 22 *Maart* 1895.

VOOR DEN ARME.

Het wintert fel, de straat is ledig,
En alleman blijft in zijn kluis;
Slechts hier of daar een enkel wezen
Dat ijlings vliegt naar 't zoet te-huis.

Toch staat bij 't treurig gasgeflikker
Reeds uren lang op 't eind der straat
Een koud en bibb'rend aangezichtje
Dat smeekend de oogjes tot U slaat.

Nog jong en schoon, maar ach, verstooten,
Kent 't jeugdig hartje vreugd noch weeld.
De koude bloem op 't glas getooverd
Is 't eenigst wat die oogjes streelt.

Maar ach, wat zeggen winterbloemen
Voor 't hart, dat niets als armoê kent;
Ze mogen 't rijke kind verblijden,
Zij toonen 't arme zijne ellend'.

o Vriend, aanschouw dat bleek gezichtje,
Ach zie, hoe 't kind zijn handje biedt;
Zie toe, blijf staan, één oogenblikje!
Verstoot, o neen, verstoot het niet.

Gij, rijke, kent die droeve ellende
En durft zoo acht'loos verder gaan?
Gij waant dat bedelvolk vermetel
En ziet zelfs 't arme wicht niet aan?

Ontdoet u, rijk gedoste heeren,
    Slechts voor een wijl van pels en kraag,
Te veel misschien is het gevorderd,
    Bescheidener zij dan mijn' vraag.

Neemt slechts de plaats in van dat wichtje,
    Stelt u eens bloot aan weer en wind
En zegt mij dan, is zij vermetel
    De smeekbeê van dat arme kind?

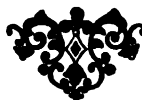
Of meent gij, rijk gemofte dame,
    Dat 't fijne handje korter leeft,
Als gij het uit de mof durft steken
    Om de aalmoes, die ge aan 't zieltje geeft?

Veeleêr door wufte baltoiletten,
    Door 't enge keurslijf, dat u kwelt,
Kruipt harte- of zieleziekte binnen
    Die u een vroegen dood voorspelt.

Blijft staan dus, heer of edelvrouwe,
    Verhaast uw tred niet voor dat wicht;
Pakt in uw beurs, en laat vrij toonen
    Dat zelfzucht hier voor liefde zwicht.

Wie spoedig geeft, zal dubbel geven,
    Gij hebt geleend aan 't Hoogste Goed,
God zal u eenmaal rijk vergelden,
    Wat gij den minsten zijner doet.

Maastricht. TH. R.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Wat een werkman lijden kan. — De Geesel onzer dagen.

Ziedaar twee nieuwe verhalen van den heer HONORÉ STAES, de gunstig gekende schrijver van de *De Soldaten in Christus*, *Het Duivels-huwelijk* en *Verstooten geluk*.

Wat een werkman lijden kan is één verhaal voor het volk en een goed verhaal, goed opgevat, goed geschreven. Een verhaal voor het volk, en tevens *uit* het volk. De held toch is een arme metserdiender, die de zwaarste beproevingen te onderstaan heeft door de ziekte van zijn vrouw en zijn eigen verminking toen hij van de stelling was gevallen. De plaag der kwaadsprekerij, die zooveel haat en lijden sticht onder kleinen als onder grooten, wordt op meesterlijke wijze in de moeial-achtige Wanna, de gerokte profeet en raadgever van de werkmansbuurt, verpersoonlijkt. Doch de arme metsersdiender is door zijn diep gevoel van eerlijkheid, een ware held, en na de smartelijke spanning waarin het verhaal van zijn lijden den lezer gebracht heeft, is het eene ware ontlasting de luimige bladzijden te mogen lezen in dewelke, aan het slot van het boekje, de gelukkige ontknooping wordt geschetst. Het portret van M. Verdonck, den weldoener, is een waardigen tegenhanger van de figuur van Wanna de kwaadspreekster.

Wat een werkman lijden kan is aldus eene uitgebreide novelle, die iedereen, tot welken stand hij behoort, met genoegen zal ter hand nemen. De schrijver heeft ze blijkbaar voor het publiek bestemd waaruit hij zijn held gekozen heeft; en het is dan ook daar dat ze met de meeste gretigheid en tevens met het meeste nut zal gelezen worden.

Wat *De Geesel onzer dagen* betreft, ziehier hoe de eerw. heer V. Huys, de schrijver van *Baekeland*, het boek inleidt bij het Vlaamsche volk :

« De lange avondstonden zijn daar, en met dien tijd van 't jaar zijn er voor vele huisgezinnen verdrietige uren op handen.

Eene allerbeste zaak is het een middel te vinden om die avondstonden te verkorten, nog een beter ze aangenaam en nuttig te maken.

Maar hoe?

Te lande bijzonderlijk is dit moeilijk. 't Werk op de akkers en in de stallingen is gedaan; en, t' huis gekomen, vindt men niet anders dan een koutertje rond den heerd. Maar 't is altijd hetzelfde en na korte weken hoort men uit alle monden, en bijzonderlijk uit deze van dienstboden en groote kinderen : « Die verdrietige lange avondstonden! »

Er is een middel, een goede, een voordeelige, een aangename, 't zijn de goede lezingen.

« Maar wat gelezen? » zegt men.

In den ouden tijd, 't waren de levens der Heiligen, de gekende en verspreide schoolboeken. Maar dit is nu de goesting van den dag niet meer.

En zwemt den stroom tegen!

Aangenaam tijdverdrijf dus kan men den burger en landbouwer voor zijne kinderen en werkvolk verschaffen, door hun een schoon boek aan te wijzen, aantrekkelijk en eenvoudig geschreven, gemakkelijk, om door een kind des huizes, 's avonds rond den heerd voorgelezen te worden.

Boeken zijn er genoeg, maar weinig zulke.

Zij moeten uit vloeiende pennen komen, eenvoudig en in plat vlaamsch, en..... moet het gezegd zijn ?..... met zedelessen doormengeld zijn, en door de historie zelve, die zij vertellen, kinderen en werkvolk den haat inprenten van hetgeen in onze dagen bijzonderlijk het ongeluk is der familiën, en de kinderen uit de huizen trekt en houdt.

Zij moeten — die boeken — goedkoop zijn, en eenieder wel aanstaan; 't een of het ander kwaad dat de familie en het huishouden schade toebrengt, tegenspreken en laken.

Er is ons over eenige dagen een boek in handen gevallen, die wij met veel gretigheid hebben gelezen.

In eene aantrekkelijke historie, in goede Vlaamsche taal geschreven, ziet men er de rampzalige gevolgen in van het slecht gezelschap, en voornamelijk van den drank, dien de schrijver, heer HONORÉ STAES, met reden de *Geesel onzer dagen* noemt.

Het verhaal is zoo boeiend, dat het schier onmogelijk is de lezing te staken, als men er aan begonnen heeft.

Het werk zal ongetwijfeld het grootste goed stichten, en wat ons betreft wij bevelen het grootelijks aan het vlaamsch lezende volk, verzekerd zijnde, dat het lezen van dit boek krachtig zal medehelpen om den Vlamingen eenen afkeer in te boezemen van dien drank, dien Conscience met reden eene *Uitvinding des Duivels* noemde. »

Wat een werkman lijden kan kost fr. 0,75 en *De Geesel onzer dagen* fr. 2,00. Beide werken zijn te verkrijgen bij den uitgever Callewaert te Yper, bij alle boekhandelaars en bij den schrijver, onderwijzer te Zele.

Afrika, *drama in vijf bedrijven en in verzen door Ridder* EDOUARD DESCAMPS. Bekroond in den internationalen letterkundigen prijskamp voor het beste werk over de slavernij in Afrika. — Voor het Nederlandsch tooneel overgedicht door M. J. A. VAN DROOGENBROECK der Kon. Vlaamsche Academie. Gent, A. Siffer. 1895. Prijs fr. 2,50.

Het Fransch bekroonde drama van Ridder Descamps zoude bezwaarlijk een Vlaamschen vertolker hebben kunnen vinden, beter voor zijn moeilijke taak berekend dan de heer van Droogenbroeck, een der keurigste, — en voor wat de techniek aangaat zeker wel de keurigste, — onder onze Zuidnederlandsche dichters.

Over het stuk van Hoogleeraar Descamps is zeer veel geschreven geworden doch daar wij alleen de bewerking van den heer van Droogenbroeck lazen,kunnen wij enkel vaststellen dat — wat schikking en inhoud betreft — het stuk van den heer Descamps met uitnemend veel zorg bewerkt is, en blijk geeft van gewetensvolle studie, dat wij geen twijfel koesteren nopens zijn levendigen bijval bij eene opvoering, en niettegenstaande het vatbaar zou kunnen zijn voor machtiger dichtersbezieling, dat menig tooneel ons diep geroerd heeft.

De taak was zwaar, ieder zal dit erkennen, om in dramatischen vorm het roemrijke beschavingswerk voor te stellen, waaraan onze Koning zijn naam gehecht heeft.

Wij zijn overtuigd dat de Vlaamsche bewerking boven het oorspron-

kelijke staat, ook omdat de vertolker, in het laatste bedrijf, zich enkele wijzigingen in den gang van het stuk heeft veroorloofd. Wij drukken den wensch uit dat deze oproep ten voordeele van een verheven beschavingswerk, -- dit toch is *Afrika* in de allereerste plaats, — den bijval moge hebben welken het verdient. De keurige stoffelijke uitvoering, laat ons dit ten slotte er nog bijvoegen, strekt den drukker-uitgever tot eer.

Leusen ende spreucken die op muren en uithangborden te lezen staan in Oud-Antwerpen.

Even als van de *Cluyten* zijn er van dit belangrijk en zeldzaam boekje eenige exemplaren ontsnapt aan den brand in Oud Antwerpen. Ziehier hoe Seger Die Blauvoet in de voorrede het boekje aanbiedt :

« Aen den Vriendelycken lezer,

Om dieswille dat het veel wercks heeft gekost ende sich vele doorluchtige herssenrycke gheesten gepynd hebben om de koddige, snaeksche ende oock ernstige opschriften te versinnen ende te schryven die nu te lesen staen op de uithang-borden, en binnen in de huizen van die stadt van « Oud Antwerpen », soo hebben wy gesorgd dat sy niet verloren en gingen.

Daerom hebben wy die cierlyke bloempjes, die geestighe rymeryen en wonderbaere inventiën by een versameld, ende hebben ze in claeren druck voor iedereen verstaenbaer gemaeckt en alzoo aen den vergetelheyt onttrockken.

Ontfangt en leest dan deze met soo vroolyken zin ende hert, als dezelve opgeschreven ende medegedeelt worden. »

Even als de *Cluyten* is deze curieuse verzameling van Vlaamsche spreuken en opschriften te koop bij den heer *A. Siffer*, te Gent. Prijs : fr. 0,50.

Graaf Unterwalden of eene treurige bladzijde uit de geschiedenis van den Poolschen opstand, door PETRUS BERGMANS. — Turnhout, drukkerij Beersmans-Pleek.

Met diepe aandoening hebben wij dit verhaal gelezen. Eenvoudig van trant en zoo natuurlijk als roerend van toon, levert het een verheugend bewijs dat Conscience navolgers heeft, welke naar hun beste vermogen en met goeden uitslag er naar streven goede, aangename, veredelende boeken aan ons volk te bezorgen. Den schrijver van *Graaf Unterwalden* kan waarschijnlijk geen lofspraak gebracht worden die hem meer voldoening schenkt; en laat het ons herhalen, ten volle is zij verdiend. En de wijze waarop hij vertelt is wel die welke het meest van aard is om te bevallen aan het volkspubliek waartoe hij zich richt. Geen nuttelooze omhaal van geleerdheid; sobere maar kernachtige en schilderachtige beschrijvingen, waar het past; voor het overige, zoo min ingewikkeld mogelijk het verhaal van de hoofdgebeurtenissen, het schilderen van de aangrijpendste toestanden, zoodat de lezer geroerd is en aangegrepen wordt en de heele geschiedenis met onverzwakte belangstelling leest tot het einde toe. De lotgevallen van

Graaf Unterwalden, die als aanleider van Poolsche opstandelingen gevangen wordt genomen, door gewetenlooze rechters tot levenslange ballingschap naar Siberië wordt verwezen en zijne bevrijding na lange rampvolle jaren, dit alles vormt de kern van het verhaal. Het volk leest gaarne van heldendaden, en zulke verhalen zijn gezonde kost omdat ze louterend werken op de gemoederen van jong en oud, geestdrift opwekken, geestdrift aanvuren. *Graaf Unterwalden*, dat een boeiend boek is zonder op den titel van letterkundig meesterstuk ook in het minste aanspraak te willen maken, is daarenboven geschreven met eene kennis van onze taal die menigen jongen schrijver tot voorbeeld zoude mogen strekken. Redens genoeg, dunkt ons, om ten slotte het boek nog eens warm aan te bevelen als volkslectuur, en om den schrijver ervan — een werkman, zegt men — hartelijk geluk te wenschen en toe te juichen.

Kanselstoffen. — De 1e aflevering « *Eeuwige Waarheden* » der kanselstoffen door Z. E. H. Kannunnik DAEMS der abdij van Tongerloo is verschenen. Prijs fr. 1,50.

De *kanselstoffen*, zooals het bericht der 1e aflevering bekend maakt, zullen, verdeeld in zeven reeksen, verschijnen in afleveringen, waarvan er vier een boekdeel uitmaken.

I. *Eeuwige waarheden.* II. *Zondagspreeken.* III. *Vereering Onzes Heeren J.-C.* IV. *Mariavereering.* V. *Heiligenvereering.* VI. *Gelegenheidspreeken.* VI. *Mengelingen.*

Wie Daems noemt, noemt een' kunstenaar. Rijm en onrijm, zoowel als het gesproken en geschreven woord, toonen hoe vloeiend, hoe sierlijk, hoe machtig en innemend hij is op het gebied onzer Nederlandsche taal.

Lees zijne *Luit en Fluit*, en gij zult bekennen, dat hij dichter is. Lees zijn *Lijdend Hart van Jezus*, en gij zult overtuigd zijn, dat hij de grootste waarheden van onzen godsdienst in juiste bewoordingen weet voor te stellen. Luister naar zijn gemoedelijk woord, vooral sprekende tot het volk : een echt redenaar zult gij uitroepen.

Het zal de lezers van het « *Belfort* » derhalve niet verwonderen de *Kanselstoffen* ten warmste te hooren aanprijzen.

Wie de *gewijde welsprekendheid* wil beoefenen, ga bij kan. Daems ter schole. — Zijne *Kanselstoffen* zijn immers een *onmisbaar* leerboek.

Jaarboek van het Davids-Fonds voor 1895. — Leuven, drukkerij van Karel Peeters, 1895.

Zooals naar gewoonte bevat het *Jaarboek voor 1895* een officiëel gedeelte (standregelen; verslagen van het Algemeen Bestuur en van de Afdeelingsbesturen; enz.) en een letterkundig gedeelte. Met uitsluiting van een gedichtje, onderteekend D., en van eene korte bijdrage : « Of de Franschen in 1792 ten onzent welkom waren », onderteekend Th. S(evens), treft men in dit letterkundig gedeelte slechts vertalingen aan : eene verhandeling uit het Hoogduitsch over de jenever, en een paar overgezette verhalen. Men zal evenwel erkennen dat de eerstgemelde hoogst belangrijk

is, en dat de twee verhalen, al laat de vertaling hier en daar wat te wenschen over, den lezer in de hoogste mate boeien.

Het *Jaarboek* is opgeluisterd door het portret van *Lambert van Ryswyck*, en bevat verder de levensbeschrijving van den betreurden afgevaardigde der provincie Antwerpen bij het algemeen bestuur. Hetgeen wij ook met genoegen in het boek gelezen hebben is het verslag over het feest ter eere van den zeer eerw. heer kanunnik Martens, in 1894 te Sint-Nicolaas gehouden.

Handelingen van het Nederlandsch Congres te Arnhem. Wel wat laat, doch beter laat dan nooit komen wij aan de Lezers van het *Belfort* deze uitgave aanbevelen.

Met groote belangstelling hebben wij er de redevoeringen, de voordrachten en de verhandelingen in gelezen welke op het Congres uitgesproken en voorgedragen zijn geweest. Vele dier studiën zijn waarlijk gewichtig en zeer wetenswaardig.

Het boek is uitgegeven door P. Gouda-Quint te Arnhem en het kost 5 frank.

Koninkl. Vl. Academie. — *Zitting van 17 April* : Mededeeling door den heer Génard eener bijdrage over de samenstelling en de benaming der gilden van Antwerpen, bewerkt door Jos. Dechan. Het stuk zal overgedrukt worden in de *Versiagen*.

Dr. De Vos bespreekt de verslagen over het *Nederlandsch Woordenboek* — verslagen, opgemaakt door hem en de heeren Coopman en Obrie — en ziet met spijt dat zij niet worden openbaar gemaakt.

De Commissie, gelast met candidaten voor te stellen voor de plaats van buitenlandsch eerelid, opengevallen door het overlijden van den heer Nuyens, wordt samengesteld uit de heeren Claeys, de Flou en Obrie.

Het voorstel om de benaming « Vlaamsche taal » voortaan te vervangen door de benaming van « Nederlandsche taal » in het onderwijs, alsmede in de stukken uitgaande van de Regeering, wordt verzonden naar de vereenigde sectiën, die hiervoor in de volgende maand zullen vergaderen.

De verschenen aflevering der *Verslagen en Mededeelingen* bevat naast het procesverbaal der zittingen, Bibliographische aanteekeningen van de heeren De Ceuleneer en Obrie, het gedicht van E. Hiel *Meesters-Zangers*, het eerste gedeelte van het *Verslag bij de Koninklijke Vlaamsche Academie ingediend, houdende beschrijving der handschriften in Engeland onderzoeht op last van het Belgisch Staatsbestuur*, door de heeren H. de Flou en Edw. Gailliard.

Het is merkwaardig wat al schriften in onze taal daar voorhanden zijn. De twee afgevaardigden onderzochten, in den korten tijd dat zij daar aan 't werk waren, honderd handschriften, waarvan er 89 beschreven en geëxcerpeerd en 3 andere met reeds bekende teksten werden vergeleken.

De 92 handschriften bevatten onder ander : bijbelteksten, evangeliën, getijdenboeken, reisverhalen, dicht- en prozastukken, brieven, gesprekboeken, alchimie, geneeskunde, historische schriften.

Ook andere verzamelingen dan die van het Britisch Museum, werden bezocht; ook deze bevatten eenige handschriften, die den druk waardig gekeurd werden. Het werk van MM. de Flou en Gailliard is voortreffelijk samengesteld en zal de gids zijn voor vele geleerden die na hen opsporingen in Engeland zullen doen.

Davidsfonds. — Dezer dagen zal aan de inschrijvers gezonden worden een werk van Th. Sevens over de maatschappelijke zaak en in Juli een bundel gezangen, alsmede een boek over de hoenderteelt door den eerw. heer Van Speybroeck.

Op 28 April had er in de afdeeling van Aarschot een tooneel- en letterkundig avondfeest plaats; De zeer eerw. heer Kanunnik J. Muyldermans voerde er het woord, en het tooneelstukje « In het jaar één der Socialisten » werd er ten berde gevoerd.

Donderdag 16 Mei om 12 ure voormiddag in de *Halle* te Leuven, algemeene jaarlijksche vergadering van het *Davidsfonds*.

Dagorde :

1° Verslag van den heer de Potter, algemeenen secretaris.

2° Stemming over de rekeningen van 1894 en de begrooting van 1895.

3° Bespreking der voorstellen welke vóór 5 Mei schriftelijk zullen zijn ingeleverd.

XXIIIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres. — Eenige dagen geleden deed in de Vlaamsche pers een bericht de ronde, dat het XXIIIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, dat dit jaar te Antwerpen zou gehouden worden, tot het volgende jaar is verdaagd wegens ..... de drukte, die de verkiezingen voor den Gemeenteraad zullen veroorzaken.

In vele Vlaamsche kringen heeft dit bericht eene groote ontstemming teweeggebracht. In de eerste plaats vroeg men zich af wat de verkiezingen voor den Gemeenteraad, die eerst in *November* zullen plaats hebben, kunnen te maken hebben met een Congres, dat in *Augustus* wordt gehouden. Of leven misschien dit jaar de Antwerpenaars nog enkel voor de gemeenteverkiezingen? En wat blijft er nu over van die lyrische ontboezemingen, waarin Pol De Mont op het Arnhemsch Congres zijn uit naam van Burgemeester en Wethouders der stad Antwerpen gedane voorstel tot het houden aldaar van het XXIIIe Congres voordroeg? De Antwerpsche heeren kunnen zich thans niet met het inrichten van een Congres bezighouden : al hun tijd wordt door het voorbereiden der gemeentekiezing in beslag genomen. Maar wie besliste nu eigenlijk oppermachtig dat het Congres dit jaar niet zou doorgaan : heeft men er wel eens over gedacht eene vergadering van letterkundigen te houden om over dat punt te beraadslagen? Of hebben misschien een paar heeren dat zoo maar op

eigen houtje beslist? Voor de Vlamingen, die niet in de geheimen der hooge Antwerpsche politiek ingewijd zijn, zou het zeer belangrijk zijn op al die vragen een antwoord te bekomen. Het blijkt zelfs niet dat men getracht heeft eene regelingscommissie te vormen en daar valt nu op eens het bericht uit de lucht dat *men* besloten heeft het Congres tot het volgende jaar te verdagen.

Er is meer : zelfs indien eene regelingscommissie was tot stand gekomen, dan nog zou de vraag rijzen of zij wel bevoegd was tot het nemen van een dergelijk besluit. De bestendige commissie alleen had het recht den tijd te bepalen, waarop het Congres zou plaats hebben : dat blijkt uit de gedachtenwisseling, die hierover tusschen den Voorzitter en Prof. Jan ten Brink aan het einde der laatste algemeene vergadering ontstond. (Zie *Handelingen* van het XXIIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, blz. 340-341). Wij vragen dus of de Bestendige Commissie over het al of niet houden van het Congres in 1895 heeft beraadslaagd en, zoo ja — wat we echter op zeer ernstige gronden meenen te mogen betwijfelen — waarom zij niet vroeger haar besluit liet kennen. Indien Antwerpen onwillig was om zijne verbintenis na te komen, of indien het de onmogelijkheid inzag iets degelijks tot stand te brengen, dan had eene andere stad, Gent bijvoorbeeld, waar het XXIe Congres zoo schitterend slaagde, de zaak kunnen in handen nemen. K.

Nederlandsche letterkunde. — Ziehier hoe Dr. Schaepman, in eene voordracht te Utrecht, eene paralle trekt tusschen de Nederlandsche letterkunde en die der andere landen, (getrokken uit het *Volkbelang*).

Dr Schaepman stelde in zijne enthousïatische rede de Nederlandsche dichters in hunne waarde tegenover de vreemde. Hij zou met Potgieter de vraag willen stellen, of onze letterkundige producten niet hooger gewaardeerd, met meer geeestdrift zouden bejegend zijn, wanneer zij geschreven waren in eene andere taal, die zich op uitgestrekter gebied beweegt. Zouden wij onzen Hooft, onzen Vondel niet met recht kunnen stellen naast dichters als Racine en Corneille? Durft ge beweren, vraagt hij, dat eene rei uit den Lucifer minder hoog staat dan eene uit de Athalie? Is er in dien tijd gespierder proza geschreven dan dat der Nederlandsche Historiën?

In Engeland zwaait in dien tijd de groote meester der poëzie — Shakespeare — den tooverstaf, doch nergens vindt men dien adel van karakter, welke den dichter van den Lucifer en der Altaargeheimenissen kenmerkt.

In Duitschland is in dien tijd van literatuur geen sprake.

Gij zult tot mij wellicht de vraag richten of ik de vergelijking aandurf ook tusschen de nieuwe lettervruchten van vreemden bodem en de onze. Welk Nederlandsch dichter moet dan gesteld worden tegenover Goethe? Ik blijf vermetel en het lust mij vermetel te zijn. Niemand heeft Goethe meer genoten in al zijne dichterlijke bekoorlijk-

heden dan ik, maar waar men in hem diepte, warmte, gloed, vaderlandsliefde gaat zoeken, moet hij in waarachtig dichterlijk gevoel verre ten achter staan bij de dichterlijke bezieling van een Bilderdijk, hij moge nog zoo geklaagd hebben over zijne talrijke verkoudheden, kleine huiselijke onaangenaamheden, kachelpijpen die niet trekken wilden, enz., nog zoo lijden aan ziekelijke prikkelbaarheid, een gevolg zijner zwakke gezondheid. Bilderdijk's figuur rijst voor ons op als die van een echten heros, zooals hij dien zelf zoo waar en treffend heeft geschilderd, een reuzengestalte, die wist waar zijne kracht lag, maar ook voor welke kracht hij had te buigen. In Goethe missen wij die vaderlandsliefde en kunnen wij het slechts betreuren, dat hij tot eigen en anderer vermaak zijn West-Oestlichen Divan dichtte, toen op de wallen van Jena de kanonnen bulderden, ten teeken dat het vaderland in gevaar was.

Er is een ander Nederlandsch dichter, wiens werken men door het gebruik van zwaar papier en groote letters tot drie deelen heeft kunnen uitbreiden. En toch zijne werken mogen gering in aantal zijn: zij mogen met het volste recht op eene lijn gesteld worden met het machtigste werk « Légende des Siècles » van zijn Franschen tijdgenoot Victor Hugo.

De Fransche dichter moge meer snaren op zijne lier hebben, in mannelijke fierheid, diepte van gedachten, bedrevenheid van boetseerende kunst, vindt hij in Da Costa zijn meesteer. Da Costa's lied klinkt even fier, even hoog als de onsterfelijke zangen aan den grooten Napoleon of den Triomfboog gewijd. En ook onze jongeren, zij zijn verder dan alle symbolisten der wereld, en kunnen gerust de vergelijking met het buitenland doorstaan.

Woordenboek der Nederlandsche Taal, gesticht door M. de Vries en L. A. te Winkel, thans onder redactie van P. J. Cosijn, A. Kluyver, A. Beets, J. W. Muller en W. L. de Vreese.

Ziehier het zakelijke van een omzendbrief door den uitgever van het *Woordenboek* rondgestuurd.

In de meeste landen van Europa heeft men vroeger of later in deze eeuw de behoefte gevoeld aan een Woordenboek, waarin niet alleen het hedendaagsch gebruik wordt beschreven, maar waarin ook de geschiedenis van elk woord zoo goed mogelijk wordt medegedeeld. Gelijk in andere historische wetenschappen was het ook in dit opzicht Duitschland dat voorging; in 1856 zag de eerste aflevering van het Woordenboek der gebroeders Grimm het licht. De *Dictionnaire* van Littré verscheen tusschen 1860 en 1870, en reeds is men, sinds 1890, in Frankrijk alweder aan een tweede historisch Woordenboek begonnon, dat van Hatzfeld en Darmesteter. Niet eerder dan 1884 kwam het eerste deel van Murray's *Dictionary* uit, en maar kort geleden heeft de Zweedsche Academie een soortgelijken arbeid ondernomen; de eerste aflevering van haar *Ordbok* is van 1893. En Nederland, wel verre van achter te blijven, is met het door De Vries aangevangen Woordenboek der Nederlandsche Taal onder de eerste landen geweest, die het voorbeeld der Grimm's hebben gevolgd.

Het is genoeg bekend hoe de Redactie van het Nederlandsch

Woordenboek in den beginne niet voorspoedig is geweest, maar sedert in 1888 eenige vereerders van de Vries zich tot eene Commissie van Bijstand hebben vereenigd, zijn betere tijden aangebroken, want aan de krachtige hulp dier Commissie is het te danken, dat thans vier Redacteurs zich uitsluitend aan de bewerking van het Woordenboek wijden. Dat van de *drie-en-zestig* afleveringen, die tot nog toe in het geheel zijn verschenen, er sedert 1888 alleen *vijf-en-twintig* het licht hebben gezien, is ten opzichte van dien verbeterden toestand een sprekend feit, hetwelk tevens grond geeft om te hopen dat, blijven de omstandigheden gelijk, jaarlijks vijf afleveringen zullen kunnen verschijnen, en zelfs het uitkomen van zes afleveringen in één jaar niet volstrekt onmogelijk behoeft te heeten.

Op dit tijdstip, nu zij de onafgebroken voortzetting van het Woordenboek verzekerd durven achten, maar nu zij tevens, dank zij vooral de meer geregelde bewerking gedurende het laatste zestal jaren, op enkele geheel voltooide onderdeelen daarvan wijzen kunnen, stellen de uitgevers zich voor dat een beroep op het publiek de, onder den tragen voortgang begrijpelijkerwijze verflauwde belangstelling, weder zal kunnen doen opleven. Zij wenden zich derhalve, uit den aard der zaak, in de eerste plaats tot allen wier studiën of wier werkkring een degelijk historisch en omschrijvend Woordenboek der Nederlandsche Taal onmisbaar maakt, tot hoogleeraren, leeraren, onderwijzers, studenten, tot alle beoefenaars dus van het Nederlandsch in den engeren zin, en óók tot den ruimen kring der Germanisten of van alle meer of minder wetenschappelijke beoefenaars van onverschillig welke der Germaansche talen, voor wie het Nederlandsch in eenig opzicht van belang kan wezen, hetzij als een gewichtig Germaansch dialect, hetzij als eene meer nauw verwante taal, hetzij als de taal der oorspronkelijke kolonisten, waarin dus Hoog- en Nederduitschers, Skandinaviërs, Engelschen, Amerikanen en Zuidafrikanen begrepen zijn. In de tweede plaats richten zij zich tot de talrijke klassen van vakgeleerden als b. v. de juristen, voor wie de wèlomschrevene beteekenis van een niet-technisch woord vaak zoo bijzonder van gewicht is, en ten slotte tot zoovelen in Noord- en Zuid-Nederland als er ongetwijfeld hartelijk belang stellen in de kennis der gemeenschappelijke Moedertaal, maar die — misschien alleen door onbekendheid met den eigenlijken aard van het boek of uit welke andere oorzaken ook — tot heden nog niet gevonden worden op de lijst der Inteekenaars, met de stellige verwachting dat er ook onder dezen niet weinigen zullen worden aangetroffen, die voortaan gaarne aan dit (immers ook voor Vlaamsch-België) nationale werk hunnen steun willen verleenen.

Tot heden is van het Woordenbroek verschenen : *Eerste deel* (A-Ajuin), met Inleiding enz. — *Tweede deel*, Afl. 1-6 (Akant-Band), — *Derde deel*, Afl. 1-4 (B-Bosch). — *Vierde deel* (G-Gitzwart). — *Vijfde deel*, Afl. 1-7 (Glaasje-Grootachtbaar). — *Tiende deel* (O-Ooilam). — *Elfde deel*, Afl. 1 (Ooit-Oorlogspantser), tegen den prijs van *f* 54.77[5] in (63) losse afleveringen, of *f* 61.37[5] zooveel mogelijk gebonden.

Daar voor velen deze prijs een beletsel is om het werk aan te schaffen, wenschen de uitgevers aan dat bezwaar te gemoet te komen door den aankoop gemakkelijker te maken.

Tot wederopzeggens toe zijn zij bereid alles wat tot heden is verschenen te leveren voor :

Vijf en twintig Gulden (53 franken), in afleveringen, of Dertig Gulden (63.50 franken), voor zooveel mogelijk gebonden.

Plaatsnamen.. — In een vorig nummer hebben wij gemeld dat de door de Regeering aangestelde Commissie voor het vaststellen der plaatsnamen in België, haar werk aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken had overhandigd, en dat deze den arbeid der Commissie ten onderzoeke had gezonden aan de *Commission centrale de statistique.*

Men verlangt te weten (schrijft ons een Inschrijver uit Antwerpen) tot hoe verre gemelde Commissie bevoegdheid heeft om een werk, gegrond op oudheid-, geschied-, taal- en volkskunde, te beoordeelen; indien ja — dan deed de Regeering kwalijk, eene Commissie te benoemen die minder dan de *Commission centrale* tot het bewuste werk in staat was, immers dan had men deze zelve den arbeid moeten opdragen; indien neen — dan begrijpt men die verzending in geenen deele. — Men is benieuwd om het oordeel der *Commission centrale* te vernemen, mannen vooral samengroepen tot het opeenstapelen van allerlei cijfers over allerlei dingen, maar, beweert men, leeken op het uitgebreid wetenschappelijk gebied, dat bij de studie over plaatsnamen dient in het oog gehouden te worden.

Prijs van Rome. — De jury, gelast met de beoordeeling van den dubbelen prijskamp voor de samenstelling van een gedicht in het Vlaamsch en een in het Fransch, bestemd om in muziek gesteld te worden voor den muzikalen wedstrijd voor 1895, gezegd *Prijs van Rome*, is samengesteld uit de heeren Benoit, Gevaert, Samuel, Fétis, Rooses, P. Willems en A. Snieders.

Plan van Gent. — Door den heer Heins, te Gent, zal geteekend en te Brussel uitgegeven worden het groot (oudste) plan dezer stad, dagteekenende van 1534 en reeds eenmaal op veel kleinere schaal, doch uiterst gebrekkig, herteekend en gegraveerd door wijlen ONGHENA, voor de laatste uitgave der *Historie van Belgis*, van M. van Vaernewijck. De nieuwe uitgave zal geschieden in 9 platen, *ter grootte van het origineel*, en gekleurd. Het is een zwaar, moeilijk werk, dat door al de liefhebbers der Gentsche oudheden ten beste onthaald zal worden.

Onderscheiding. — De heeren Gevaert, bestuurder van het Conservatorium te Brussel, en Juliaan De Vriendt, kunstschilder, zijn benoemd tot leden van de Koninklijke Academie van Schoone kunsten te Berlijn.

† **Camille Doucet**, levenslange secretaris der Fransche Academie, te Parijs.

† **G. Docx**, toezichter van het gymnastisch onderwijs in België en schrijver van verscheidene werken over gymnastiek.

† **Pierre Zaccone.** Fransche romanschrijver.

† **Xavier de Ruel** (Luik) oudheidkundige en schrijver van gewaardeerde romans en studiën over kunst en wetenschap.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent

Drukkerij A. Siffer

...nde jaargang, 1895. Juni, Nr 6.

H

SANSCULOT EN BRIGAND (1).

I.

Een vrije ziel durft het geweld verachten:
De dwinglandij moog' wet en recht verkrachten;
Hem, die noch overmacht noch ongenade ontziet,
Kan m'onderdrukken, maar tot slaaf verneedren niet!

FR. DE VOS.

TOEN ik overtijd de treffende bladzijden herlas, welke onze Conscience geschreven heeft ter nagedachtenis van de helden, die op het leste der verledene eeuw goed en bloed ten offer brachten voor Godsdienst en Vaderland, — van die kloeke Vlamingen, door den overmoedigen Franschman als *Brigands* beschimpt, en door ons eenvoudig *Boerenkrijgers* geheeten, — dan trof mij vooral de slotrede, welke de onvergetelijke volksschrijver in den mond der manhaftige Genoveva legt : « Zoo was het « beklagelijk einde onzer poging, » sprak zij weemoedig. « Men heeft sedert dien tijd van de *Brigands* gesproken « als van lafhertige dwepers. Hadden zij gezegepraald « en het vaderland zijne vrijheid behouden, men zoude « hunnen heldenmoed als eenen nationalen roem doen « gelden en erop zwetsen. Nu zeggen 's lands geschiede- « nissen geen woord van die arme Brigands, die hun « bloed bij stroomen voor de gemeene onafhankelijkheid « durfden vergieten, toen de steden laffelijk het hoofd « bogen voor de vreemde dwingelandij. Nu durft niemand

(1) Deze verhandeling diende grootendeels tot onderwerp eener voordracht.

« der nog levende Patriotten bekennen, dat hij deelnam
« aan den heldhaftigen oorlog. Het is dus alleenlijk het
« gelukken eener zaak, die haar goed en rechtvaardig in
« de oogen der menschen maakt? De bezwijkende deugd
« moet zich schamen voor het zegepralende kwaad? —
« God daarboven weet het beter. Hij zal iedereen
« oordeelen, niet volgens den uitslag zijner daden, maar
« volgens het inzicht, dat hem bij het plegen zijner daden
« heeft bezield. » —

In de woorden van die vaderlandsche vrouw steekt veel waarheid. Onder die miskende *Brigands* stonden willicht onze eigene ouders en grootvaders, en God weet, of wij ooit nagedacht hebben op hunne bewonderensweerdige dapperheid! De heldenfeiten der Fransche Vendeërs en Bortoenjers kennen wij allen, en wij schatten die hoog; wij vieren de roemrijke namen van hunne onverschrokken aanvoerders, en met reden! Want eere komt toe aan die koene verdedigers van autaar en troon, en hunne moedige daden zullen immer tegen onze goddelooze spotters ten bewijze strekken, dat er meer dan gewone heldenmoed in eene katholieke borst kan kloppen. Doch wezen wij daarom ten opzichte onzer eigene Vendeërs niet ondankbaar! Onze vaderen van de jaren '90 waren, ik erken het, min bedreven in de krijgskunst, en, door zulke schrandere legerhoofden ook niet aangevoerd, slaagden zij er niet in het vaderland te bevrijden, of de oorlogskans te doen wankelen; hun doel echter was edel; hunne poging rechtzinnig en heldhaftig; hun naam blijft vlekkeloos in de geschiedenis, en zal te allen tijde aanspraak maken op de erkentelijke herinnering der naneven.

Heden meer dan ooit is het eene vaderlandsche en strenge plicht, den naam onzer Vlaamsche Boerenkrijgers van onder het stof der vergetelheid en miskenning op te halen, en hunnen heldenstrijd voor het vaderland op de onverschilligheid en den laster van ontaarde landgenooten te wreken. Want ja, daar woekert tegenwoordig eene drukpers bij ons, die de eerloos-

heden en barbaarschheden der Fransche overweldigers verdraait en verbloemt, en zelfs die huldigen durft, terwijl zij onze eigene vaderen als kortzichtige dwepers, als een samenraapsel van straatroovers uitkrijt. — Sedert eenigen tijd herwaarts trad tevens eene staatkundige partij op, die de wandaden der Fransche Republikeinen niet verafschuwt, o neen! maar die hoog prijst, en zich openlijk onder de vlag der Sansculotten van het Schrikbewind durft scharen. Eilaas! zoo kust de kleinzoon in België de nog bebloede hand van den meineedigen en herteloozen moordenaar zijner vaderen! Hij begroet die onheilspellende vlag, den rooden lap van het Socialisme, uit wiens plooien mij nog dunkt het bloed der voorouders te zien druppen, en hij juicht mêe bij de logenkreten *Vrijheid! Gelijkheid!* en *Broederlijkheid!* die eens den ratelenden doodssnik onzer afgemartelde voorouders spottend beantwoordden.

En waaraan de verblindheid, of liever waaraan die ontaarding van een deel onzer medeburgers toegeschreven?

Ah! zoekt niet verre; de oorzaak ligt bij de hand. Wat zaagt en ziet ge zooal rondom u? Sedert jaren en jaren trachten onvaderlandsche penneknechten sommige bladzijden der nationale geschiedenis te vervalschen, en echt nationale eigenweerde in onze jonkheid vooral uit te dooven. Men heeft onze deuren wagewijd opengezet voor al wat in Frankrijk zedenbedervends groeit en bloeit; ja, terwijl het goede maar moeilijk over de grenzen geraakt, sluipt het vergift in onze huishoudens, van daar in ons openbare leven, en zoo staan wij vandaag tegenover twee staatkundige partijen, het verouderend *Liberalisme* en het aanwassend *Socialisme*, beide Fransch uit hunnen oorsprong en Fransch door hunne strekking (1).

(1) Wij verwijzen hier naar een vorig artikel, dat wij in het jaar 1890 voor de lezers van *Het Belfort* schreven : *De Fransche strekking van het Liberalisme*. En noemen wij Liberalisme en Socialisme in dat opzicht nevens elkaâr, dit verwondere toch niemand meer : De doctrinaire vader kan niet langer zijn republikeinschen zoon verloochenen.

Is het dan geene heilige plicht voor elkeen, in de mate zijner krachten bij te dragen tot het herstellen der waarheid in haar volle recht en daglicht? Wij mogen niet langer de armen kruisen, wanneer vreemdelingen en landgenooten zonder eergevoel den heiligen naam onzer voorouders onteeren, onzen burger- en werkmansstand met hunne verdervende leerstelsels doordringen, en inspannen wat zij maar eenigszins kunnen, om de samenleving 't onderste boven te smijten. Ik nam dan ook voor, een kort overzicht te geven over dat belangrijk tijdstip onzer geschiedenis, toen de Fransche Republikeinen met hunne machtspreuk *Vrijheid! Gelijkheid!* en *Broederlijkheid!* ons vaderland overrompelden, en er alles te gruizel sloegen, verbrandden en vernietigden wat zij om te plunderen te gering of te zwaar hielden, of wat uit zijnen aard al te Belgisch, al te vaderlandsch en te godsdienstig toescheen; met andere woorden, wij zullen in eenige bladzijden handelen over het *Fransche Schrikbewind* en den *Boerenkrijg* ten onzent, dat is, over de *Sansculotten* en de *Brigands*.

Doch hoe ons plan gemaakt? Om min of meer een juist oordeel over dat tijdvak der historie op te vatten, zullen wij vooreerst trachten kennis te maken met de gemoedsgesteltenis onzer voorouders en den toestand onzes vaderlands op het laatste der verledene eeuw. Dien toestand zullen wij dan samen met dien van het Fransche volk vergelijken, en uit die vergelijking zullen wij eeniger wijze met klaarheid en waarheid kunnen afleiden, welke weerde er te hechten valt aan die ronkende leuze der Republiek : *Vrijheid! Gelijkheid! Broederlijkheid of de Dood!...*

Pas eenige dagen geleden (April 1895) schreef nog de Antwerpsche *Précurseur* : « Les Vander Velde, les Denis, les Picard, les Furné- « mont, les Grimard, les Demblon ne sont pas nés socialistes. Ce sont « des libéraux d'avant-hier, des radicaux d'hier, et des socialistes « d'aujourd'hui. Ce sont des évolutionnistes. »

Heeft wijlen Anspach vóór jaren reeds niet gezegd, « *que le libéralisme porte le socialisme dans ses flancs* »?

II.

Ik stel mij dus eerst en vooral de vrage voor : In welken toestand verkeerden onze vaderen in de laatste helft der XVIII eeuw?

Onderzoeken wij hierover de geschiedenis. Doch wat voor geschiedenis? Zullen wij geloof hechten aan het nieuwe slag van schrijvers, — eilaas! maar al te talrijk, — die achter de schrijfbank van hunne trottoirbladen de feiten plooien en wringen naar hunne vrijzinnige laatdunkenheid? O, o! volgens zij beweren, zuchtten onze vaderen toen in de meest vernederende slavernij. Echte dwingelandij woog op hunnen nek. En waarom? hoor ik opwerpen. Het volstaat dunkt mij die penneknechten enkel te weten, dat onze vaderlandsche instellingen weleer doordrongen waren met een warmen geest van godsdienstigheid, en zij antwoorden u aanstonds, met even groote verwaandheid als diepe onwetendheid, dat bijgevolg *a priori* onze voorouders ongelukkig waren, en geen gedacht hadden van welvaart en vrijheid... Doch waar leidt ons dit onbeschaamd verknoeien der geschiedenis naar toe? Op welke drogredenen loopt men dan uit?

Volgens die doctoren in historische ketterijen, zijn de leerstelsels van 1789 de grondslag en het vertrekpunt, de oorzaak zou ik zeggen, der vrijheid in België. Onze Grondwet en de vrijheden die zij ons waarborgt, zouden wij aan Frankrijk dank weten, aan Frankrijk! Ongelooflijk! zult gij wellicht zeggen. Neen toch! zulke taal vloeit hedendaags uit de pen en uit den mond van Belgen! en zij wordt gevoerd door mannen, die zich zelven zoo geerne « les hommes de la défense nationale » doopen, en zich de eeretaak aanmatigen de eenige voorvechters onzer nationaliteit te wezen .. « Wij Belgen inzonderheid », schreef de *Flandre libérale* eens (1), « wij mogen niet vergeten, dat wij aan

(1) Over een twintigtal jaren, toen de Fransche katholieken het onderspit begonnen te delven, schreef de Gentsche *Flandre libérale* de volgende voor ons zoo leerrijke regelen : « La France, *fille aînée de* « *l'Eglise*, est morte avant-hier, et nous saluons avec joie la résurrec-

« Frankrijk al onze beginsels van vrijheid, van gelijkheid « en verwereldlijking verschuldigd zijn; dat de Fransche « Omwenteling die op onzen bodem heeft overgeplant, « en dat dezelven bij ons stand gehouden en zich ont- « wikkeld hebben dank aan den Franschen invloed. » Zoo leeren de meesters, — en de volgelingen der liberale school kleven (1) onvoorwaardelijk die stelsels aan.

« tion de cette grande et noble France de la Révolution et de la Libre « Pensée, qui a répandu les idées libérales et rationalistes dans « l'Europe entière. — Nous, Belges, en particulier, nous ne pouvons « oublier, que c'est à la France que nous devons tous nos principes « de liberté, d'égalité, de sécularisation; que c'est la Révolution « française qui les a apportés chez nous; que c'est grâce à l'influence « française qu'ils s'y sont maintenus et développés. Aujourd'hui « encore, si nous nous rendons un compte exact de la situation, n'est- « ce pas le mouvement intellectuel et libéral de la France qui fait notre « principale force contre l'Eglise? L'influence de l'Allemagne, celle de « l'Angleterre ont certes grandi chez nous depuis quelques années, et « c'est un fait dont, pour notre part, nous nous réjouissons hautement; « mais il n'en est pas moins vrai que le libéralisme belge, comme le « libéralisme français, est fils légitime de la philosophie française du « XVIII siècle et du grand mouvement social et politique de 1789, de « Voltaire et de Rousseau, de Mirabeau et des Constituants. »

En herinnert ge u, wat de Brusselsche *Réforme* in den beginne van October 1888 dorst schrijven? « C'est un devoir pour la nation « belge de célébrer avec les Français le centenaire de la Révolution « française, à laquelle nous devons tout, depuis notre indépendance « nationale jusqu'à la Constitution et les lois qui nous régissent, jus- « qu'à l'industrie et le commerce qui font notre gloire et notre force, « et à qui l'ancien régime n'eût jamais permis de naître. — Il est « temps de se retremper dans ces grands souvenirs pour prendre la « force de lutter et de réaliser des progrès nouveaux, de faire enfin « une vérité de la devise inoubliable : liberté! égalité! fraternité; avec « laquelle les géants d'il y a un siècle, brisèrent les fers de nos pères, « et en firent des hommes et des citoyens! »

Arme perslakeien, die voor Frankrijk buigt en kruipt, ik weet niet, wat gij het meest verdient, of ons medelijden of onze verachting of de oorveeg van den lafaard!

(1) Men herleze het merkweerdig « *Verslag namens de Commissie van vertoogen* » opgemaakt door wijlen Jan de Laet. Zitting der Kamer van Volksvertegenwoordigers, 5 Mei 1866. O neen! « wij « moeten niet als onlangs ontleend goed beschouwen wat van oudsher « tot onzen vaderlijken erf behoort! Gingen wij anders te werk, dan « zouden wij meteenen ondankbaar zijn jegens het verleden, en ons « een onvermijdelijk gevaar berokkenen voor de toekomst; want wie « zich van iemand afhankelijk maakt met de gedachten, wordt na « weinig tijds ook van dezen afhankelijk metterdaad... » — Geheel het verleden van ons volk verzet zich tegen die onvaderlandsche bewe-

En heeft België dan geen nationaal bestaan gehad? Daaraan twijfelen, dit herhalen wij ronduit, is effenaf het vaderland lasteren.

In de XVIII eeuw, onder het beheer van Oostenrijk zoowel als te midden van het bloeiende tijdstip onzer Brabantsche en Vlaandersche Gemeenten, genoten onze vaderen echte vrijheid, en was zekere gelijkheid der maatschappelijke standen hun alreede niet teenemaal onbekend. Ja, en zoodanig was hier die toestand, dat wij met de geschiedenis in de hand kunnen bevestigen : De Belgische Provinciën op het einde der verleden eeuw waren een der lest overgebleven toevluchtsoorden van de burgerlijke en staatkundige vrijheid in Europa. Aan hunne vrijheden hechtten onze voorouders als aan een stuk hunner ziel, en was de Patriottenkrijg tegen de dwingelandij van Jozef II daar niet om die waarheid te bekrachtigen, dan moesten wij het nog gelooven uit de menigvuldige bekentenissen, door toenmalige vijanden van ons vaderland onbewimpeld afgelegd. In de eerste jaren van het Fransche keizerrijk schreef de Fransche Prefect der Dijle het volgende : « Verkleefd aan den grond « waarop hij is geboren, dapper zonder den oorlog te « beminnen, vijand van alle verandering, van alle nieuwig- « heid, zóó is de Belgische landman, en zóó is ook « nagenoeg het denkbeeld, dat Julius Cœsar over de « inborst der oude bewoners dezer gewesten mêedeelt. » (1)

---

ring van liberalisme en socialisme, als zouden wij geen nationaal bestaan gehad hebben, en eene loutere schikking zijn der diplomatie. « Onze voorzaten waren vrij, en hadden zij dan ook al, wat den grond « betreft, met den vreemdeling af te rekenen, dan wisten zij zich toch « van elken feodalen kluister los te maken, waar het hunne gedachten « gold en hunne instellingen en de taal waarin beide werden vertolkt « en behouden. België heeft noch op het veld der gedachten en begin- « sels, noch op dat der feiten zijne reden van bestaan buiten zich « zelven te zoeken. » — Men leze daarover nog o. a. Edm. Poullet's *Des Constitutions nationales belges de l'Ancien Régime à l'époque de l'Invasion française de 1794;* — en het artikel : *L'Ancien Régime en Belgique*, door Léon de Monge geschreven in *La Revue générale*, Januari, 1877.

(1) Men raadplege o. a. de verdienstelijke *Geschiedenis van den*

« — De inwoners der Beide-Nethen, » getuigde de Prefect dier gouwe, « hebben eenen karaktertrek die « hun met al de Belgen gemeen is, liefde namelijk « voor de onafhankelijkheid. Wars van alle juk, staan « zij moeilijk iets toe, tenzij men door overtuigende « middelen hen daartoe wete over te halen. » — In den schoot der Fransche Conventie zelve dierf de afgeveerdigde Raoux bekennen : « Onder het schild hunner « oude Grondwet hebben de Belgen een langdurig geluk « en welzijn genoten; over het algemeen zijn zij, en de « Brabanders vooral, met hert en ziel aan die Grondwet « verknocht, ondanks al de gebreken, welke men beweert « daar in aan te treffen. Dit kostelijk pand dat zij « kennen, en waar zij zoo langen tijd de vruchten « van plukten, willen zij niet afstaan voor iets dat « beter is, ja, doch dat hun nog geheel en al onbekend « blijft, en dat zij slechts, door eene lange reeks van « rampen en onheilen heen, kunnen waarnemen... » (1)

Zulke opene bekentenissen zouden wij vermenigvuldigen, ware het noodig, want daar is keus bij; doch dat zou ons te verre doen uitweiden.

Wat valt er dan uit al het voorgaande te besluiten? Dat onze vaderen om hunne rechtzinnige verkleefdheid aan 's lands gebruiken en voorrechten met eer bekend stonden ; — en die verkleefdheid moest hun diep in 't herte zitten, daar zij zoo klaar in handel en wandel uitscheen, en aanstonds den vreemdeling onder ons volk vertoevende trof.

En niet zonder reden. Al mochten de Belgen zich niet altijd verheugen onder den schepter van eenen vorst te leven, op Belgischen grond gewonnen en geboren, toch hadden zij eene borstweer, die hen tegen de aanmatigende baatzuchtigheid van hunne uitheemsche

---

Belgischen Boerenstand tot op het einde der XVIII eeuw, door FRANS DE POTTER en JAN BROECKAERT. Brussel, drukk. Hayez, 1880; bl. 304.

(1) Aangehaald bij baron DE GERLACHE in zijne *Histoire du royaume des Pays-Bas*, 3e édit., tom. 1, bl. 459.

prinsen beschutte, en die borstweer was hunne *Blijde Inkomste*. Zoo hiet immers de eeuwenoude Grondwet, het voorouderlijk erf van vrijheden en voorrechten, hetgeen elk hunner machtigste koningen en keizers bij zijne troonbeklimming bezweren moest! Wee den roekeloozen vorst, die eene heiligschendende hand op dat wetboek dierf leggen! Adel, geestelijkheid en volksstand, iedere staat vond daarin zijne rechten en plichten bepaald en beperkt. In gevolge van die Grondwet konnen de inwoners met geene lasten worden geslagen, tenzij na de toestemming der Staten; elkeen moest voor zijnen eigen rechter te vonnis staan, en volgens des lands wetten geoordeeld worden. Op de zeventien leden der Brabantsche Staten moesten er veertien Brabanders van geboorte zijn, en door dien raad moest de Keizer de zaken van het land doen verhandelen. Opene en gesloten brieven, die men naar den Raad van Brabant stuurde, moesten opgesteld zijn in de taal, welke men ter plaatse sprak waar die zendingen voor bestemd waren. Dit zijn eenige kleine uittreksels uit het wetboek onzer voorvaderen;... en gebeurde 't, — zoo luidde het 50e art., — dat Zijne Majesteit ophield die voorrechten te eerbiedigen, dan mochten insgelijks de onderdanen hunnen dienst aan den Keizer weigeren, totdat het onrecht hersteld was geworden. Die en andere voorouderlijke vrijheden leefden nog immer voort in de overlevering des volks, en alle te zamen vormden zij eene bewonderensweerdige ontwikkeling van onze middeleeuwsche landswet. Zekerlijk, — en wij loochenen dit niet, — bestonden hier en daar ook wel misbruiken; doch waar ontdekt men geen enkel vermolmd steentje in een grondwettelijk gebouw? Ten andere was er geen barsch geweld noodig om die misbruiken uit te roeien, en de onbevooroordeelde historieschrijvers vallen algemeen t'akkoord, dat de natuurlijke gang der tijden dit noodzakelijk zoude verholpen hebben. In allen gevalle kwam het aan geene Franschen toe, als bevrijders van het Belgisch volk op te treden, en wij heeten het loutere verwaandheid,

om geen strenger woord te gebruiken, wanneer zij, en nu nog, er durven aanspraak op maken, de vrijheid op Belgischen bodem te hebben overgeplant.

Om dit nog klaarder doen uit te schijnen, zal eene korte vergelijking van België's met Frankrijks toenmaligen toestand noodzakelijk zijn (1).

III.

Frankrijk stond onder eene oppermachtige alleenheerschappij. Sedert de regeering van den sluwen Lodewijk XI, streefde er het koningdom, in zooverre het vermocht, naar « centralisatie », en dat centralisatienet trachtten de vorsten dichter en dichter tot eigen bate toe te halen, en daarom ook vreesden zij niet alle mindere machten tot verstikkens te belemmeren. « De Staat ben ik! » voerde Lodewijk XIV tot leus, en toen de dierlijke ontucht Lodewijk XV naar het graf sleepte, hadden de bevoorrechte standen alle hunne staatkundige privilegiën verloren. De Fransche adel had zich te Versailles rond den troon geschaard, en lag er grootendeels lafhertig en ontzenuwd voor des Konings voeten om eenen genadigen oogslag te bedelen, bedelende, ja, om een karig pensioen, dat hem toeliete zijn overdadig en zinnelijk leven eenigermate te verlengen. — Wat nu den hoogeren geestelijken stand aangaat, deze had zich uitzinnig of verblind, maar in alle geval veel te gemakkelijk, op zijne zoogezeide Gallicaansche vrijheden (2) beroepen, en daardoor zich ook eenigszins

(1) Wie iets kort en degelijk daarover wil raadplegen, herleze o. a. het zaakrijk art. van LÉON DE MONGE, hierboven vermeld, *L'Ancien Régime en Belgique*, en DE GERLACHE's voormelde *Histoire du royaume des Pays-Bas*, 3e édit., tom. 1, bl. 331.

(2) Men leze desaangaande : *Les Sociétés secrètes et la Société*, par N. DESCHAMPS, tome III, § 5 : *A quoi a servi le Gallicanisme?* De schrijver begint : « Wanneer men de lijsten der lidmaten van « de vrijmetselaarsloges overziet, staat men getroffen over het « betrekkelijk groot getal geestelijken en kloosterlingen, die er « deel van maakten... Il y eut à cette époque (zegt dezelfde

van Rome verwijderd, zijne eigene kracht en macht gebroken ten voordeele van vorsten, die onder den dekmantel van « oudste zonen der Kerk » hunne meineedige aanslagen tegen den godsdienst zochten te verstoppen. — En wat was het volk in Frankrijk, wat was er de Derde Stand? Niets, tenzij onderdanige dienaar, of liever, machteloos slachtoffer van eenen zwerm uitbuitende beambten;... en geen wonder bijgevolg, dat eene klove van diepe verbittering en onverzoenlijken wrok dien vernederden stand van de hoogere klassen verwijderd hield. De titel alleen van een vlugschrift : « *Qu'est-ce que le Tiers-Etat? Rien!* » was een donderslag voor de Fransche regeering (1). In ons vaderland

« schrijver nog), des couvents qui se transformèrent en loges « presque en masse. » — En zoo kwam menig Fransche priester er toe, met zich van Rome's leering en regeltucht te verwijderen, dat hij later ook niet en aarzelde den Republikeinschen eed te zweren. Dit wil echter niet zeggen, dat, volgens het beweren van M. CALLIER, der Hoogeschool van Gent, « de zedelijke toestand der geestelijkheid bij het uitbreken der Omwenteling slecht was »; en dat « de kloosters niets meer opleverden dan wanorders, buitensporigheden en verergernissen »; dit is wat al te zeer overdreven. God dank ging het zoo erbarmelijk niet, en wie daar meer wil over weten leze de schoone woorden, waarmede TAINE over den toenmaligen toestand spreekt in *Les origines de la France contemporaine, La Révolution*, 3e deel, bl. 415.

(1) Te laat zag de eerzame Lodewijk XVI den afgrond in, welken zijne voorzaten helpen graven hadden. Hij stak de hand toe, om de misbruiken meê uit te roeien; maar hij misgreep zich in de beteekenis en bedoeling der Omwenteling. In den schijn was zij opgedoemd om de volkeren vrij en om iedereen gelijk te maken voor de wet; doch, zoo dat rechtzinnig ware geweest, dan had zij na den nacht van den 4 Augustus 1789 het zweerd moeten neêrleggen. Wat gebeurde er in dien nacht? De revolutiegezinde MIGNET in zijne *Histoire de la Révolution française* schrijft er het volgende over : « Cette nuit, qu'un « ennemi de la Révolution appela dans le temps la Saint-Barthélemy « des propriétés, ne fut que la Saint-Barthélemy des abus. Elle déblaya « les décombres de la féodalité; elle délivra les personnes des « restes de la servitude, les terres des dépendances seigneurialas, « les propriétés roturières des ravages du gibier et de l'exaction « des dîmes. En détruisant les justices seigneuriales, restes des « pouvoirs privés, elle conduisait au régime des pouvoirs publics; « en détruisant la vénalité des charges de la magistrature, elle « prorogea la justice gratuite. Elle fut le passage d'un ordre de « choses où tout appartenait aux particuliers, à un autre où tout « devait appartenir à la nation. Cette nuit changea la face du

ware het onzin geweest; want onze vaderen, o zij hebben nooit vergeten wat nationale eigenwaarde is (1).

Ziet, zoo was het toen met het Fransche volk gelegen. En in België, hoe ging het daar?

De geschiedenis van ons vaderland, zegt Generaal Renard, is noch de geschiedenis des adels, noch die der geestelijkheid : het is de geschiedenis des volks. Het oppergezag van den vorst was onderworpen aan 's lands Grondwet en overleveringen, en na toestemming der Staten alleen kon de vorst aan die grondwet verandering toebrengen. Iedereen stond hier voor de wet gelijk; iedereen was afhankelijk van zijne eigene rechters, zooals wij reeds opmerkten, en de willekeur der koningen of keizers vermocht niets tegen rijken of armen. In Frankrijk waren de belastingen altijddurend, en werden er met zulke partijdige ongelijkheid verdeeld, dat het waarachtig schande was, en ja, derwijze gelicht, dat het dikwijls wraak riep. Bij onze vaderen integendeel kon de vorst geenen schelling afeischen, of de Staten moesten er eerst in toestemmen. In Brabant, in Namen en Henegouw was de toestemming der drij standen gelijktijdig daartoe noodig, en zelfs gold in ons Brabant het gebruik, dat de stemming der twee hoogere standen maar voorwaardelijk was, « mits de Derde Staat volge, » spraken zij, « en anders niet! » Uit die woorden mag men te recht afleiden, dat de beste overeenkomst tusschen adel, priesterschap en volksklas alhier bestond.

« royaume : elle rendit tous les Français égaux. » — En toch was de Omwenteling niet voldaan! Waarom? Ik eigen mij ten antwoord de volgende regelen toe van Hoogleeraar G. Kurth : « La Révolution ne tend à rien moins qu'à la destruction totale « de la civilisation chrétienne; ce qu'elle veut, ce n'est pas la « suppression des abus, c'est la suppression du bien. Le principe « de la Révolution, c'est la haine de l'ordre divin de la société, « c'est le mépris de la loi surnaturelle qui régit la vie publique « et privée. Toute société chrétienne lui sera toujours odieuse, « et provoquera éternellement ses fureurs. Tant qu'il y aura un prin« cipe incarné dans une institution, vous entendrez la Révolution « marmotter le refrain de son infâme patriarche : « Ecrasez l'infâme! »

(1) Zie daarover breedvoeriger verhandeld bij DE GERLACHE, loc. cit., bl. 8.

De edelen leefden er op hunne landgoederen, verteerden er hun inkomen, en deden er zich terzelfder tijd achten en beminnen. De geestelijkheid, — en hierin zeggen wij de Republikeinsche schrijvers na, — had er zich vereenzelvigd met het volk (1); zij ontstond immers grootendeels uit den schoot van het volk; want nooit werd kerk en altaar voor het volkskind afgesloten; — en dat volk zelf leefde eenvoudig en gelukkig zijn eigen en zelfstandig leven rond den huiselijken heerd! O men herhale het luide, de Belgische landman had een beter lot dan de Fransche, en de Republiek moest naar België niet komen, om onze grootvaders gelukkig en vrij te maken! (2)

Hier zouden wij wederom menige getuigenis kunnen inroepen van Fransche schrijvers zelven, die onmiddellijk vóór den inval der Republikeinsche benden en de invoering van het nieuw regeeringstelsel ons vaderland bezochten; wij zullen ons echter maar bij ééne

(1) Een Fransch schrijver, met name Dérival, aan wien men het werk *Le Voyageur dans les Pays-Bas autrichiens* (6 vol. in-12°, 1782-1783) toeschrijft, geeft daarover kostbare bijzonderheden. Men late mij die gedeeltelijk overschrijven uit de Gerlache's voormeld werk, blz. 44 : « Le clergé des Pays-Bas possède les trois quarts « des biens territoriaux (wat echter overdreven is, zegt de Belgische geschiedschrijver; doch Dérival staat de handelwijze en maatregelen van Keizer Jozef II voor, en dit zet dan nog meer kracht aan deze zijne volgende getuigenis bij), et dont deux tiers au « moins appartiennent au clergé régulier. Il faut cependant con- « venir, que les maisons religieuses qui possèdent le plus de « biens-fonds, ne sont pas celles qui sont le moins utiles à la « société; car dans ces pays-ci elles payent comme les autres « citoyens, les charges de l'Etat. Leurs terres sont mieux cultivées « que celles des particuliers, parce qu'elles les donnent à ferme « à un tiers meilleur marché que les séculiers. Plus une abbaye « de Brabant est riche, plus ses vassaux le sont. Il faut même « convenir, qu'il est rare de voir le sujet d'une abbaye réduit à « une extrême pauvreté; plus rare encore, m'a-t-on assuré, de « le voir en souffrir longtemps les angoisses, lorsqu'il s'y trouve « réduit. Cette conduite des abbayes de Brabant fait la critique « de nos riches abbayes de France, qui ne sont rien moins que « charitables. Le nombre des bras qu'elles emploient dans ce « pays ci, parle encore en leur faveur. Les artistes, surtout les pein- « tres et les sculpteurs, sont aussi intéressés à leur conservation..... »

(2) Die stelling staat klaar en duidelijk uitgebreid en bewezen o. a. bij Fr. de Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis van den Belgischen Boerenstand,* bl. 360 en vlg.

aanhaling bepalen. In de zitting der Nationale Conventie van den 9 Vendémiaire, jaar IV, sprak een Franschman, Lefebvre, in de volgende schitterende bewoording over ons vaderland : « België, » zeide hij, « is het « rijkste en best bebouwde land van heel Europa. « Over het algemeen is er de bevolking verlicht en « onderwezen; die van te lande is er zedelijker en ver- « lichter dan wel het geval is met ons (Fransch) landvolk. « De rechtzinnigheid, de goede trouw en al de maatschap- « pelijke deugden bestaan er in volle ontwikkeling. Het « Belgische volk is in dezelfde mate als het voorstaander is « van rechtveerdige wetten, ook wars van alle willekeurige « instellingen, en zoowel in het opzicht van den landbouw « als van het bestuur zijn de Belgen onze meesters » (1).

Ziet, dat was de toestand van ons vaderland en die van Frankrijk op het einde der XVIII eeuw. Waarom wilden wij er blijven bij stilstaan? Wij wilden, tegen onze ontaarde Belgen van heden in, doen uitschijnen, dat onze vaderen niets te benijden hadden bij de vreemde bluffers die, met de logentaal op de lippen en de plunderzucht in het hert, onze gouwen overrompelden. Bijna geene enkele van de grieven, wier herstelling het Fransche volk van zijnen koning Lodewijk XVI afvorderde, bestond alhier : Onze grootvaders kenden *Vrijheid; Gelijkheid* was voor hen geen holklinkend woord, en *Broederlijkheid* heerschte onder de verschillende standen van 's lands bestuur... Maar de *Dood!* o die leerden de Fransche Jacobijnen ons van dichte bij kennen, en hun logenachtige machtspreuk was de lijkzang van vrijheid en welvaart ten onzent.

Dit zullen wij verder trachten op te helderen bij het licht der geschiedenis...

(*Wordt voortgezet*).

Kanunnik J. MUYLDERMANS.

(1) Aangehaald uit *Le Moniteur Universel*, 1795, n° 14, bij Fr. de Potter en J. Broeckaert, loc. cit., blz. 363.

DE ONDERLINGE BIJSTAND IN HET VERLEDEN.

'T Is niet in den nacht der tijden, noch in vreemde streken of in verre gewesten, dat men den oorsprong moet gaan zoeken van de onderlinge hulp. Neen, 't is eene bloem ontloken op den eigen Vlaamschen stam; geteeld op dien grond door onze vaderen aan 't geweld der golven ontrukt; geurig bloeiende in al hare schoonheid in die tijden van vurigen godsdienstzin en ware volksmacht, zooals onze Vlaamsche streken, met hare fiere gildemannen, alléén rekenden in de middeleeuwen.

Keeren wij in den geest een twintigtal eeuwen achteruit. In de plaats onzer rijke landouwen en nijverige steden vinden wij langs de kusten der Noordzee, van Boulogne af tot aan Holland, niets dan eene woeste onvruchtbare streek, waar tweemaal daags de bruischende golven hunne zoute wateren over heenzweepen.

Ter nauwernood gekleed, slecht gevoed, hoegenaamd niet beschut tegen het strenge en gure klimaat, komen onze voorvaderen nochtans dáár zich vestigen, om vrij te zijn. En met eenen hardnekkigen iever, met eene weergalooze volharding vangen zij het aan, de wilde wateren der zee te bekampen en haar, de machtige, achteruit te drijven : tot hier en niet verder !

Het was een veroveringsstrijd zonder weerga in de geschiedenis. Een strijd die ook zijne slachtoffers

vergde : koortsige ziekten en vervroegde dood kwamen de mannen treffen, maakten de kinderen tot weezen, de vrouwen tot treurende weduwen. Treurend, ja; maar hopeloos verlaten ? Neen ! — De man had zijn deel bijgebracht in 't werk, dat allen heil en rust aanbrengen moest, allen stonden nu bereid in 't helpen en ondersteunen van den zieke, allen stonden bereid en werden vaders der weezen, allen troostten en hielpen de weduwe.

En zoo samen vereenigd in werken en in zwoegen, elkander helpend in lijden en strijden, ontwrongen zij den bodem voet voor voet aan het woeste element; ze maakten het land vruchtbaar, beplantten en bezaaiden het, en zoo, zóó is Vlaanderen geworden wat het is : een lustoord met groene beemden en vruchtbare velden.

Samen met den lande, ontstond onder onze voorouders de vereeniging van Onderlingen Bijstand.

In den loop der tijden verslapte die geest van broederhulp niet. Wel integendeel, in alle omstandigheden des levens vonden zij doeltreffende hulp in hunne vereeniging : in de Gilde.

Eens het land gewonnen kweekten zij vee, dat ook aan onheilen blootstond, en reeds ten tijde van Karel den Groote bestonden er onder de Dietsche stammen machtige vereenigingen tot verzekering van het vee.

De opbrengst des lands overtrof weldra de behoeften. De handel ontstond. En wederom kwam de maatschappij van Onderlingen Bijstand dezen steunen en verzekeren. Vereenigingen tot bescherming der koopwaren tegen de roovers en bandieten der verre wegen; — vereenigingen voor 't vergoeden der schade bij schipbreuk geleden, wanneer de verzending over zee gebeurde.

Maar dat alles had eene schaduwzijde : die vereenigingen waren heidensch en wanneer de christene geloofszendelingen, het licht, dat uit het Oosten

opgegaan was, hier wilden aanbrengen, dan vonden zij in die gilden een der machtigste hinderpalen.

En kwam ook al een groote en machtige keizer, Karel de Groote, ten jare 794 de gilden en vereenigingen, onder welken vorm zij ook bestonden, afschaffen en verbieden, daarin gevolgd door het Concilie van Nantes en door Hincmar, Aartsbisschop van Reims, toch bleven de machtige gilden voortwoekeren.

Maar Christus' wet en leer moest toch de bovenhand bekomen. Konden de christene priesters de gilden met hunne heidensche gebruiken niet overwinnen, zoo gaven zij er een godsdienstigen vorm aan, en de gildemannen, op hunne feestmaaltijden, ledigden den beker niet meer, Woden, Thora en Freija ter eere, maar dronken op de gezondheid van heilige patronen en patronessen. En nu was het niet meer alleen de aangeborene natuurwet die broederliefde en onderlinge hulp voorschreef, maar ook de goddelijke liefdewet.

En zoo gelouterd en gesterkt treden onze gilden en vereenigingen de Middeleeuwen in, om ons Vaderland ook te brengen tot den hoogsten trap van roem en luister, en om de macht te doen gevoelen der mannen die met

. . . .
De Leeuwbanier
Ontrold ... voor het oog dier neringen en gilden,
Die elk, gelijk een legerschaar,
Het harnas gespten in 't gevaar,
En wilden wat was recht, en wonnen wat ze wilden.

Niemand zal er aan twijfelen dat de gilden en neringen, te midden hunner macht, nooit de plichten der broederlijke liefdadigheid vergaten ten opzichte hunner ongelukkige gezellen.

De gekende geschiedschrijver onzer Vlaamsche

gemeenten, de heer de Potter, verzekert ons dat « deze schoone christelijke instellingen ten onzent bloeiden, in alle gilden en genootschappen, lang vóór dat de maatschappijen van onderlingen bijstand, zooals wij die kennen, bestonden ».

De Gilde, zegt dezelfde schrijver, zorgde voor hare zieke en noodlijdende leden. En voor wie kon zij het beter doen, dan voor de leden der vereeniging, die in wel en wee, in vreugde en in lijden, aan den arbeid en op het slagveld, nevens elkander hadden gestaan, geschaard onder dezelfde banier, kampende voor hetzelfde denkbeeld.

« De neringbus, » gaat de heer de Potter voort, « was oudtijds eenigerwijze als de voorzorg- en pensioenkas onzer dagen.

Alle leden hadden recht op onderstand, als zij een eerbaar en deftig gedrag hadden. Dronkaards of leden aangedaan van eene kwijnende ziekte, ten gevolge van een onzuiver leven, konden niet genieten.

En dat de onderstand geene aalmoes, maar een recht was, gesteund op het vervullen van wederzijdsche plichten in 't bijdragen tot de gemeenschappelijke onderstandskas, bewijzen ons de gildekeuren, welke vaststellen op welke wijze die kas zal gevormd en onderhouden worden.

Zoo zien wij dat de inkomsten bestonden uit een geregelden inleg, bijzondere giften, omhalingen bij begoede lieden, een deel der boeten welke men wegens overtreding der neringstatuten toepaste. — Van het inkomgeld des leerknaaps, alsook van dat der meesters, ging een deel in de onderstandskas. En zoo gebeurde het overal. »

Met recht mag men het luidop verkondigen : dat, zoo onze Vlaamsche voorouders de eeuwen door beroemd zijn gebleven voor de heerlijkheid en pracht hunner kunstgewrochten, hunner kathedralen en stadhuizen, belforten en hallen; zoo de roem van hunnen onwrikbaren heldenmoed in den strijd, menige blad-

zijde onzer geschiedenis vervult; zoo de sporen hunner uitgebreide handelsbetrekkingen de wereld door te vinden zijn, zij ook uitgemunt hebben in het beoefenen der zalvende wederzijdsche hulp. Ook daarvan zijn roemrijke gedenkteekenen gebleven en kan men bewijzen dat Gent alleen meer dan dertig godshuizen en hospitalen zag tot stand komen van in de XIe tot aan het begin der XIVe eeuw.

Zoo vinden wij er een hospitaal voor melaatschen, gesticht omtrent 1146; een godshuis voor krankzinnigen, het St-.Janshospitaal, dagteekenend van het begin der XIIIe eeuw; godshuizen voor ouderlingen, gasthuizen voor doortrekkende pelgrims, en een aantal godshuizen ten behoeve van oude of verminkte leden der neringen.

't Was onzen voorouders ook niet voldoende, stoffelijke of lichamelijke hulp bij den zieke of lijdende te brengen. Zij wilden ook door 't gebed behulpzaam zijn. In St.-Nicolaaskerk te Gent, leert ons de heer de Potter, kwam, ten jare 1488, eene maatschappij van onderlingen bijstand tot stand onder den naam van Broederschap van de HH. Antonius en Rochus; zijne leden noemden zich : « Maerscalden ende verbidders der ontzienelijke plaghen ende zieckten van der penstilentie. »

In de Keuren der metsers en in die der timmerlieden vindt men, dat deze zich niet vergenoegden met het ondersteunen hunner eigene leden, maar dat zij daarenboven eenen reispenning verschaften aan de vreemde stielgenooten, die de stad doortrokken.

Bij de timmerlieden, gelijk bij meer andere ambachten, was er zelfs een afzonderlijk armenfonds met eigen bestuur en rekening. De armenrekening over het jaar 1659-1660 teekent voor dit ambacht eene ontvangst aan van 75 pond 9 schellingen 7 grooten en eene uitgave van 44 pond 10 schellingen en 5 grooten.

In de keure der schoenmakers, dagteekenende

van het jaar 1304, vinden wij dat een zieke gezel, na acht dagen ziekte, eenen onderstand bekwam van 12 penningen daags, zoolang de ziekte duurde. Ieder lid betaalde in de ziekenkas wekelijks 4 mijten.

Ook de tijkwevers ondersteunden de arme en zieke leden, eerst in hun huis, later in een eigen godshuis, hetwelk gesticht werd ten jare 1486.

Meer andere gilden hadden zich, behalve de onderstandskas, ook een eigen hospitaal of godshuis gebouwd voor hunne zieke of afgesloofde werkers. — En was er plaats, zelfs voor de arme weduwen der ambachtsgezellen werd er gezorgd. Vele dier neringhuizen waren door vorstelijke gunsten en privileges, ja door pauselijke brieven bevoordeeligd. — In een boek der jaren 1372-1373 worden reeds de volgende neringen genoemd als hebbende hun eigen Godshuis : de wevers, de schiplieden, de volders, de kleermakers en de smeden.

Onder allen waren de wevers van Gent de machtigsten en hadden ook het belangrijkste gods- of armenhuis, dat gesticht werd ten jare 1360.

Den 20en December 1365 verleende graaf Lodewijk van Male den wevers het recht om ten profijte van hun armhuis 50 schellingen parisis te vorderen van elken nieuwen weversleerling.

Daar die graaf zeer wel wist dat de wevers de rustigste lieden der stad niet waren, stelde hij als voorwaarde, dat indien er in 't vervolg leden van 't ambacht gewapenderhand opstonden tegen hem of tegen 't magistraat der stad, zij nooit eenig recht mochten doen gelden op het genot eener prebende of bedde in 't godshuis.

In 1375 verleende paus Gregorius IX hun de vergunning om rond hunne kapel eene begraafplaats te maken. Maar de prelaat der St.-Pietersabdij kwam daartegen op, doch 't schijnt dat men op den duur tot eene overeenkomst geraakte, want het kerkhof werd toch ingewijd.

De gemeente en vele bijzonderen hielden eraan, zich de gunst der wevers te verwerven door het schenken van giften aan hun Godshuis.

Ten jare 1555 waren zij in staat 26 arme wevers in hun armhuis te ondersteunen, en ten tijde der afschaffing verbleven er niet min dan 35 wevers-gezellen.

De verorderingen van het Godshuis leeren ons dat het streng verboden was in het huis te vloeken of met de teerlingen te spelen. Op de wandeling mochten zij ook in geene kroegen gaan, en 's winters moesten zij om 7 ure binnen zijn en 's zomers om 8 ure.

Bij de houtbrekersnering vinden wij een ander middel. Deze stichtten een fonds tot vorming van renten, met het doel drie arme gezellen, tot werken onbekwaam geworden, huisvesting en onderhoud te geven.

Terecht vragen wij met den heer de Potter, wiens werken ons al deze mededeelingen verschaft hebben, of er een beter stelsel van liefdadigheid te vinden was dan datgene hetwelk onze voorouders in de neringen hadden ingevoerd? — Een oude afgesloofde arbeider had wel, door vlijt en spaarzaamheid, een kleinen eigendom weten te verwerven, doch bezat op verre na niet genoeg om het overige zijner dagen werkeloos en tegelijk kommerloos door te brengen.

De nering, in welke hij gezwoegd had, tot welker onderhoud hij vele jaren had bijgedragen, opende hem een rustig verblijf en verzekerde hem, met behoud van een gedeelte zijner persoonlijke vrijheid, het brood tot het einde zijns levens. Maar met dat liefdebetoog zelf, erkentelijk ontvangen, was er van zijnentwege liefdadigheid gepaard, dewijl na zijn overlijden zijne kleine bezitting ten goede kwam aan de nering, ten behoeve van weer andere minder door de fortuin begunstigde leden. Bleef echter de weduwe in het

leven, dan stond hij enkel de helft af. Bleven er nog minderjarige kinders, dan kreeg de nering slechts een derde.

En zooals het te Gent was, was het geheel Vlaanderen door, de gansche beschaafde wereld en den huidigen tijd tot voorbeeld dienende.

Verloren de gilden door den loop der tijden en de wisselvalligheden der staatkunde hunne macht en voorrechten, toch bleef hunne onderstandskas voor 't meeste deel ongeschonden tot aan het einde der voorgaande eeuw.

Dan helaas! dan kwam er over onze landen een adem zwanger van vuur en verwoesting, een verpestende adem die alles dooden wilde wat Vlaanderen nog behouden had van vroegere grootheid, van eigene zeden en edele instellingen.

De Fransche Omwenteling zwaaide hare brandtoorts over het land en onder het brullen der holklinkende woorden van « vrijheid, gelijkheid, broederlijkheid » vernielde zij Vlaanderen en 's volks vrijheden, trapte zij onder de voeten de ware gelijkheid die hier heerschte en in naam der « broederlijkheid » verbood zij de broederlijke bijeenkomsten der armen en der werkers, ontroofde zij de goederen die nog overbleven van het sinds eeuwen met zorg en liefde, tot onderstand der zieke en oude gezellen, bijeengespaarde goed.

En thans na honderd jaren zucht en lijdt het volk nog onder de gevolgen dier harde slagen. Alles is wederom te herbeginnen! Maar het woord van den grooten Paus Leo heeft weerklonken. Alom staan volksvrienden op, die maatschappijen van onderlingen bijstand stichten beseffende dat die vereenigingen een krachtig middel zijn om de vroegere zeden en gewoonten en het eigen Vlaamsch karakter aan het volk terug te schenken, en tevens een doeltreffend middel

om het volk te behoeden voor de verleidingen der volgelingen van hen die 's volks grootheid vernielden.

Dat allen, en dit is ons besluit, dat allen die door hunnen stand en invloed iets kunnen medehelpen tot het grootsche werk der redding van het volk, dan het hunne bijbrengen en door raad en daad, aan den bloei dier vereenigingen medewerken, zij zullen een verdienstelijk werk verrichten tot heil van Godsdienst en van Vaderland.

Sint-Amandsberg. P. DE BUCK.

CONRADIJN.

(ZANGGEDICHT.)

De zestienjarige Conradijn, de laatste van den keizerlijken stam der Hohenstaufen, wierd, na een glorierijken tocht dóór Italië, gevangen genomen, en te Napels, op bevel van den Koning van Sicilië, Karel van Anjou, den 29sten October 1268, gehalsrecht.

Menige bijzonderheid van dien tocht kan niet zonder zeker voorbehoud goedgekeurd worden; en veel zelfs ervan wordt bij sommige geschiedschrijvers streng beoordeeld

Doch algemeen wordt die halsrechting aan Karel van Anjou, voor 't minste als eene wreedheid ten laste geleid en verweten (1); algemeen ook loven zij in Con-

---

(1) « Si Charles d'Anjou fut cruel lorsqu'il eût pu être magnanime, Robert de Flandre, quoique son gendre, se montra du moins à Naples le digne chef des croisés de Flandre.

Parmi tous les juges de Conradin il n'y en avait qu'un seul qui eût osé le condamner et ce fut celui-là (*le comte* DE BARI) qui lut la fatale sentence; mais au même moment, Robert de Flandre, le renversa sans vie à ses pieds en lui disant : « Il ne t'appartient pas, misérable, de vouer à la mort un si noble prince! »

Tous les chevaliers applaudirent; Charles d'Anjou seul restait inflexible.

Conradin était monté sur l'échafaud dont il ne devait plus descendre. Il pleura en songeant au passé et s'écria : « O ma mère! » puis portant ses pensées vers l'avenir auquel il laissait le soin de le venger il jeta son gant au peuple, et toutes les cloches de Naples sonnèrent le glas funèbre : quelques années encore et les cloches de Palerme sonneront aussi, mais ce sera pour annoncer les Vêpres siciliennes. »

(KERVYN : *Histoire de Flandre*, I. 264.)

radijn de ridderlijkheid zijner inborst, de beminlijkheid zijner hoedanigheden en deugden, waaronder de liefde tot zijne moeder uitblonk. Geen wonder dat het volk aan den heldhaftigen jongeling zijne volle genegenheid schonk; en hem, na zijne dood, met sagen en legenden omdichtte, waar vurige bewondering uit straalt en innige liefde in gloeit.

Dien ridderlijken, volksgeliefden jonkvorst hebben wij willen schetsen; en wel vooral, omdat wij in hem het beeld weerspiegeld zien van onzen edelen jonkvorst Boudewijn, wiens zalige gedachtenis in de liefde en de bewondering van gansch België, van Vlaanderen vooral, bewaard blijft en behouden.

I. — In den kerker.

BEULENKNECHTS.

Donker en diep zit het Leeuwken gedoken,
ha, ha, ha, ha! —
Zonder ons helpende hand en gena,
Kwame 't hier nimmer meer buitengebroken,
ha, ha ha, ha! —
Rustig den dolk in den gordel gestoken :
Tam als een lammeken stapt hij ons na,
ha, ha, ha, ha! —
Ei mij! hij siddert, of waren wij spoken!

CONRADIJN.

Gekruiste Jesu zoet,
O demp en doof den gloed,
Die opvlamt in mijne adren :
Mijn vijands woede is los,
Ik hoor zijn' beulentros
In schimpend schertsen nadren.

Gekruiste Jesu zoet,
Ik buige voor uw' voet,
U bidde ik om erbarmen:
Mijn God en Heiland, Gij,
Ge blijft me troostend bij
En strekt mij de opene armen.

BEULENKNECHTS.

Ha, ha, ha, ha!
Zonder ons helpende hand en gena,
Waart gij hier nimmer meer buitengebroken.

CONRADIJN.

Morgenzonne, hemellach,
Groet van liefde en goeden dag
Straalt gij over berg en baren:
Morgenzonne, zalig beeld,
Hoe ge in 't hert mij wakker streelt
Gloed en glans van vroeger jaren!

Moederlief! u dwingt mijn dood
Dieper nog in nacht en nood,
Waar nooit blijdschap door zal glanzen:
Mij, mij hiet ge uws levens zon,
En — nu pas heur loop begon —
Sterft ze, en stort ze uit 's hemels transen.

BEULENKNECHTS.

Leeuwken, en beef niet: we zijn wij geen spoken;
Stap ons maar tam als een lammeken na,
ha, ha, ha, ha!

CONRADIJN.

Beulen, boos en laf!
Uw spel en spot
Vergeve u — zoo Hij mij vergaf —
De goede God!

II. — Op de strafplaats.

HET VOLK.

Ziet, vroeger nog als ooit voordezen,
Den Koning, pluim en sponde ontrezen. —
Ziet, achter 't hooge raam daar, ziet:
Hoe vlug zijne ooge speurt en spiedt,
Hoe nijdig strak zij blikt en brandt
Het Oosten in... naar 't lachend strand! —
Neen, neen, zijn gluipende oog weerspiegelt
Geen blauwe lucht, geen morgenglans;
Noch 't grillig spel, noch 't blij gedans
Der blauwe zee, die waagt en wiegelt. —
Hij staart zijne oogen blind en bot
Op 't aaklig zwarte moordschavot:
Zoo loert een wolf op 't weerloos lam!

ROBRECHT VAN VLAANDEREN.

Ach, daar is 't... Hoe bleek en hol uw wangen,
Jonkvorst, frissche telg van taaien stam! —
Hef het hoofd, en schouw, ja, onbevangen,
Koning, volkshoop aan en ridderstoet:
‚Klaar en rein is de ooge, rein 't gemoed,
Reiner als, in 't helder zongestraal,
Laai en glans van 't blanke pantserstaal.

HET VOLK.

Heil den Jonkvorst! heil en leven!

BARI.

Heil den Koning op den troon:
Hem alleen blijft staf en kroon,
Hem alleen is 't rijk gegeven. —

Geen, die roof en oproer ducht,
Zal den *Swabe,* wijdberucht,
Langer dulden in den lande:
Wil een troon onwrikbaar staan,
Streng zal 't Recht den muiter slaan
En verdoen in eeuwge schande. —

't Recht — na lang gerijpten raad —
Sprak den Swabe, om hoog verraad,
Schuldig op 't schavot te sneven....

HET VOLK.

Heil den jonkvorst, heil en leven!
Weg met Bari! Weg de slange!
Weg den vleier! Al te lange
Vlekt en vuilt het wangedrocht
Napels grond en reine locht!

ROBRECHT VAN VLAANDEREN.

Dien edlen vorstenzoon,
Een' roem der ridderscharen,
Zoudt gij den laagsten hoon
De bijl des beuls niet sparen?
Laaghertig man, uw naam
— Zoo God het niet verhoedde —
Schonde aller riddren faam:
Sterf!... vorst en volk ten goede!

HET VOLK.

Vlaanderens held heeft de slange doorstoken,
Dood heur geveld! —
Dood is de schurk, die als rechtsprake spelt,
Wat hij alleen heeft in onrecht gesproken,
Gretig naar geld. —
Weerdig is 't volk en de Koning gewroken:

Op! en den jonkvorst ter hulpe gesneld!
Op! met geweld
Dwers door de rangen der wachten gebroken!

CONRADIJN.

Geen nutloos bloed en vloeie!
Niets breekt die stalen wacht:
Geen kans en helpt noch kracht,
Hoe braaf uw boezem gloeie! —

Ik sterf... doch, vrij van schande!
Hoor, hoe des Hemels tolk,
Hoor, Moeder, hoe het volk
Zijn woord mij geeft ten pande!

HET VOLK.

Englen Gods, hij is uw broeder,
Bloeiend schoon en rein als gij:
Redt hem!... Dat hij vrij en blij,
Wederzie zijn land, zijn moeder!

ROBRECHT VAN VLAANDEREN.

Ik ging en smeekte; en 's Konings woord
Klonk bijtend: « Beulen, voort!
Ik weet wat mij behoort,
En — heete 't straf of moord
In úwen mond —
De Swabe sterft... terstond! »

God! dat binnen Wijnendale,
Aan de moeder van mijn zoon,
Nooit of nooit een mensch verhale,
Welk een schande kleeft op vaders kroon.

CONRADIJN.

Lig daar, en rust, mijn degen,
In kruis op 't blanke schild:
Zoo heeft het God gewild,
Gods wil is immer zegen.

En — valt nu losgeregen
Mijn stalen ringenhemd —
Geen schuld mijn borst beklemt,
Mijn hert klopt onverlegen.

Gods wrake weet heur wegen,
Hem vindt zij die heur dient:
Dien ongekenden vriend
Werp ik mijn handschoen tegen.

HET VOLK.

O stond van schrikken!
De beulen zelve snikken
En beven voor den slag!....

CONRADIJN.

Gekruiste Jesu zoet,
Genade... aanveerd mijn bloed
Tot zoening..... Moeder.....

HET VOLK.

Ach!

ROBRECHT VAN VLAANDEREN.

Schouwt en beeft!
Een arend
Uit de blauwe luchten varend,
Zeilt en zweeft
En, zinkend, op zijn zware zwingen
In kringen,

Eng en enger toegehaald,
Daalt
Op 't zwarte moordschavot....
God!
Den snavel rood van 't rookend bloed,
Hoe snel hij weer ter zonne spoedt.

HET VOLK.

Heere, de geest Uwer wraak gaat aan 't spoken
Rondom den held!
Rondom de bloeme, — de schoonste uit het veld,
Lachend en lief in heur luister ontloken —
Woest nu geveld! —
Hoort, uit ons torens, dat kermen : « Gewroken,
Heere, gewroken moet haat en geweld! »
Ach, wat ge spelt,
Kleppende klokken, blijv' liever gedoken!

EUG. DE LEPELEER.

21 van Schrikkelmaand 1894.

OP DEN LOOTDAG!

Schetsen naar het leven geteekend.

I.

WAT droevige morgen! Zwart en loom varen de wolken door de lucht, dreigend door nieuwen regen de wegen, reeds in modderpoelen veranderd door den onlangs begonnen dooi, nog slijkiger en vuiler te maken.

Droevige morgen! Eilaas, waar zinnebeeld van den angst van zoovele moeder- en vaderherten! Vandaag immers is het voor de jongelingen van Varssenaere lootdag.

Droevige morgen! Ah! vandaag zullen er wederom zoovele vloekwoorden, zoovele godslasteringen, zoovele schandaligheden naar den hemel geslingerd worden, alsof het Godes schuld ware dat de Belgen, als trouwe naäpers van den franschman, den bloeddag hier invoerden; alsof het Godes schuld ware, dat mannen, door het volk gekozen, den wensch van dit volk en zijn lijden niet willen kennen, omdat zij voor hunne kinderen niet moeten vreezen, omdat zij geld hebben, en dat geld vrijkoopt....

Mietje Daes, eene kloeke en frissche boerendeerne van rond de achttien jaren, liep gejaagd weg en weder in de wijde boerenkeuken. De moor hing te schuifelen boven den heerd, het bruine tarwebrood lag op tafel, en neen, 't en ging gelijk niet om te werken vandage. Het kind dat nog nooit verstrooid geloopen had, zat nu met het hoofd vol zware gedachten.

« Wel, wel, » sprak zij halfluid, « God gave toch dat onze Karel een goed lot trokke! Wat ongeluk ware het niet

voor ons, moest hij optrekken! Met zorgen en slaven zijn vader en moeder aan een drietal koeiën gerocht, en hebben begonnen op hun eigen te boeren. Zij hebben immers eigene hulpe: Karel is de kloekste jongen van geheel de « parochie », onze Flippe en onze Cies helpen ook al mede, ik kan den koeistal doen, en zoo gaan wij stillekens vooruit, gelukkig en tevreden met hetgeen God ons verleent. Doch moeste Karel nu optrekken, zij zouden niet voortkunnen zonder eenen knecht; en er is toch zoo weinig te verdienen voor kleine boeren als wij zijn. Daarbij, de troep is zoo slecht: Karel is nu een allerbraafste jongen; moest hij soldaat gaan zijn, hij zou misschien losbandig worden. Wij zouden hem misschien hooveerdig, ongehoorzaam zien, hij zou misschien het werk verachten, hij zou misschien ook slechte zeden krijgen; want die soldaten, dat zijn haast al slechte jongens. Wel, wat waren wij toen ongelukkig..... En moeder dan! Indien hij een slecht lot heeft, kan zij er gemakkelijk haren dood aan halen. Maar dit zal niet gebeuren, God zal ons wel indachtig zijn. »

« Dag, Mietje. Waar is vader en moeder, da? »

Zoo klonk plotselings de stem van den loteling, die juist opstond en van de voute gekomen was, zonder dat zijne zuster hem geware wierd.

Zooals de jongeling daar stond in zijne blauw gespikkelde hemdemouwen, zag het er een zeer sterke kerel uit voor zijne oudde. De gezwollene armspieren toonden eene reuzenkracht aan, en het alleszins welgevormde lichaam was het kenteeken van gezondheid en kloekte. Zulk een man, werkende voor eigen voordeel, moest waarlijks vele kunnen verrichten, ook zijne bruine, hiltige handen bewezen genoeg dat hij het werk niet vreesde.

« Zij zijn met Flippe en Cies naar de lotersmis gegaan, » antwoordde Mietje.

« 't Is waar ook. Wat ben ik toch laat opgestaan vandaag. Het is reeds achter den zessen. »

« Dat is niets! Vader zei dat het u ging deugd doen lang te slapen. Gij waart gisteren avond zeer moede, en gij hebt vandaag eenen lastigen dag. »

« Ja! Ja! Mietje! » zuchtte de jongeling, en hij draaide zich om opdat zijne zuster niet hadde gezien, dat twee heete tranen langs zijne wangen rolden.

« Toe, toe, Karel, God zal alles wel ten beste schikken.

Kleedt u maar aan; vader en moeder zullen gaan komen en het eten is haast gereed. »

Welhaast kwamen zij inderdaad terug, en welhaast ook zaten allen aan tafel. Wat droevige maaltijd : Niemand was klapachtig en niemand kon hertelijk eten. Men zag genoeg aan moeders oogen dat zij binst de mis moest hard geweend hebben.

Eindelijk stond Karel recht en hij sprak :

« Vader, 't gaat zeker tijd worden om te gaan? Ten zevenen vergâren wij aan het gemeentehuis. »

« Ja, jongen, » antwoordde pachter Daes; « doch ik hoop, dat gij u vandaag zult wel gedragen, dat gij 't zij er in, 't zij er uit, geene losbandigheden zult bedrijven, en dat gij, achter de loting, zult naar huis komen om te eten. Dan kunt ge u dezen avond op het dorp gaan verzetten. »

De jongeling knikte, spreken kon hij niet. Hij gevoelde te wel dat vader leed. Hij ontblootte alleenlijk het hoofd, stak het uit om den zegen te vragen. Vaders bevende hand teekende er een kruis op. De jongeling ging tot zijne moeder. Deze sprak : « God zegene en God beware u », en begon vervaarlijk te weenen. Nu viel iedereen aan 't snikken. Karels oogen ook wierden vochtig; doch plotselings sprong hij buiten, en liep haastig dorpwaarts.

II.

Na eenige oogenblikken was de jongeling kalmer. Hij aanzag het veld, dat hij reeds met zijn beste zweet bemest had; en hij ijsde bij het gedacht, dat hij misschien welhaast zijne gelietkoosde bezigheden ging moeten verlaten om ievers verre, in eene wijde stad, in eene vuile kazerne, den ransel aan te gespen en het geweer te hanteeren onder het barsch bevel van eenen waal of eenen verachtelijken taalverrader, die zijne broeders den naam van « lompen boer » als scheldwoord toewerpen durft, omdat zij een niet verstaan commando niet kunnen uitvoeren. Hij ijsde bij het gedacht van misschien te moeten leven bij kerels, die het als eene eer aanzien te kunnen vloeken en te kunnen schandalige redens uitgaan; bij kerels, die zich als mannen uitgeven, en die geene wilskracht genoeg bezitten om het menschelijk opzicht onder de voeten te trappen, en om, niettegenstaande den spotlach van eenen nietweerd, hunne kristelijke plichten te vervullen.

Zoo denkende trok de jongeling dorpwaarts, toen hij plotselings, aan den draai van eenen boschkant (1), voor een jong meisje stond, dat nog niet meer dan twintig jaar kon tellen. Het was Liza Vanwerve, de oudste dochter uit een hofstedeken, dat paalde aan dat van Daes.

Schoon was Liza; schoon als het lieve kersouwtje, dat uit de weiden en gerskanten opschiet, en ootmoedig blijft prijken onder Gods reinen hemel. Neen, het was geene roos, die vol hoogmoed in den tuin hare panen bladeren ontvouwt, doch die nauwelijks ontloken, verwelkt, ontzenuwd of geplukt ten gronde valt.

De jongeling verschoot een weinig, toen hij daar zoo plotselings voor de maagd stond.

Ha! hoor ik u uitroepen, liefde!...

Liefde!... Toch ten minste niet, denk ik, zooals gij ze verstaat.

Karel en Liza, dat waren speelgenooten geweest; later groot geworden, hadden zij malkander leeren schatten om hunne deugden, en altijd was er eene eerlijke gemeenzaamheid tusschen hen blijven bestaan. Ook, hoe kon het anders! Hunne ouders waren de beste vrienden van de wereld. Als boer Daes een haastig werk te doen had, dan ging hij naar Vanwerve, en seffens was men er gereed om een handje te leenen uit vriendschap. En zoo ging het ook met Vanwerve. Hij moest maar spreken, Karel of iemand anders kwam rechtuit om te helpen.

Karel en Liza waren dus malkander genegen. Die genegenheid was gesproten uit de overlevering der ouders en uit hunne wederzijdsche achting. Karel roemde in Liza de liefde, die zij hare ouders toedroeg, en Liza zegde dat Karel toch zoo een goede zoon was. Karel meende dat Liza het deugdzaamste meisje was van Varssenaere, en Liza dacht dat er geenen beteren jongen te vinden was dan Karel. Die twee wezens elkander kennende en achtende, trachteden meer en meer malkanders genegenheid te winnen door nog braver, nog beter te worden.

Is dat liefde? Ha! het is ten minste geene van die zinnelijke liefden, alleenlijk gesteund op eene voorbijgaande schoon-

1) Rond Varssenaere, Jabbeke, Sint-Andries vindt men vele bosschen.

heid of eenen ontluikenden drift, versterkt door dubbelzinnigen klap en nachtelijk verkeer.

Liza zag er dezen morgen zeer treurig uit; hare oogen waren rood van weenen.

« Dag Karel, » sprak zij toen zij bij den jongeling kwam.

« Dag Liza, » antwoordde deze. « Hoe gaat het vandaag met uwen vader? »

« Slecht, Karel, slecht. Ik ben nu achter de mis naar den pastoor gaan vragen of hij eens wilde komen. Ik denk, dat vader vandaag zal moeten berecht worden. »

En bij die woorden begon het meisje te weenen.

« Troost u, » sprak de loteling, « God zal uwen goeden vader wel genezen. »

« Ik hoop het ook nog, Karel, naar de hoop wordt zoo klein. Wat zouden wij dan doen, moesten wij vader komen te verliezen? »

« Wij zouden u een weinig helpen, en alles zou voortdraaiën. Indien ik er mij maar uit trekke! » vervolgde de jongeling droomend.

« Gij verdient het, Karel. En ook, gij zult er uit zijn. Men heeft te veel voor u gebeden. »

« Zoudt gij ook somtijds aan mij gedacht hebben? » vroeg de loteling plotselings.

« Kunt ge daaraan twijfelen, Karel? Dezen morgend, toen ik in de mis voor vader las, heb ik ook een gebed gestort voor u. »

« Goede Liza, » mompelde de jongeling.

« Verduiveld, 't is de moeite weerd van daar al van 's nuchtens vroeg te staan vrijën, » zoo riep plotselings de stem van iemand die ongemerkt aangekomen was. Het was ook een loteling, met name Oscar Melard.

Zoon van eenen der rijkste boeren van Varssenaere, was hij dat van zijne jongste jaren ingeblazen, en zoo had zich de hoogmoed in hem ontwikkeld. Bijzonderlijk toen hij, na een driejarig verblijf in eene Fransche kostschool, op zeventienjarigen ouderdom naar huis terugkeerde, meende hij de geleerdste te zijn van gansch het dorp, en dacht hij, dat hem alles toegelaten was.

Geerne gezien van de jongelingen van zijnen ouderdom was hij niet; nogtans zij lieten hem gerust of vleiden hem zelfs omdat hij gewoonlijk veel geld op zak had, en om het te bewijzen ferm tracteerde. De andere menschen konden

hem niet vedragen, doch daar zijn vader in den gemeenteraad was, dorsten zij er juist niet veel van zeggen.

Die jongeling op negentienjarigen ouderdom, was reeds een echte herbergpredikant. Hij zegde zijne broek te vagen aan alle partijën, omdat zij altemaal niets in en hielden, en alleenlijk van 't plezier te houden. Maar *zijn* plezier dat bestond in: hem 's zondags steendronken te drinken, 's avonds laat al zingen en schreeuwen door het dorp te loopen aan het hoofd van eenige andere liederlijke kerels, met de meisjes in de herbergen en zelfs op straat den aap te houden, naar de kermissen te gaan dansen, enz.... Zijn vader wist dat wel; maar, zei hij, dat zal wel veranderen; 't is de jonkheid. Laat hem maar eens trouwen, dan zal hij zoo ernstig zijn als iemand el.

't Was deze kerel die daar bij Karel en Liza aankwam. Ook men zag het wel aan zijne kleederen dat het moest zulk een leeuw zijn. Hij droeg eenen blauwen overfrak met groote knopen, iets dat de buitenmenschen noch niet en kennen; op zijn hoofd stond een bruin kaphoedje in plaats van de voorouderlijke muts.

Liza wierd beurtelings bleek en rood bij het hooren der onbeschofte woorden van Oscar Melard. Karel ook wierd rood, maar het was van woede. Melard was de eenigste, welken de jonge Daes niet en kon verdragen. Hij had het hem reeds somtijds laten hooren, en zijne armen jeukten, als die boerenheere, zooals hij hem noemde, hem te naar kwam. Dat verstond hem van Karel. Immers, de jonge Daes was wel een doorbrave jongen, maar hij was ook rechtuit, en, men mocht hem gerust laten; daarbij, Karel had gelijk altijd willen bemerken dat Oscar Melard zooveel van Liza Vanwerve hield, en dat stak hem, zonder dat hij het zelf wist, in het hert.

Ook, toen hij die aardige taal van den jongen Melard gehoord had, antwoordde hij seffens en kortaf: « Wat gaat u dat aan! »

« Zie, hij gaat zich weeral dul maken, » antwoordde Melard lachende, want hij was vervaard van dien kloekgebouwden Daes. « Ik versta het, dat gij uwe allerliefste een piepetotje geeft eer gij gaat loten. »

« Genoeg, Melard, » sprak Karel, woedend wordend bij het hooren dezer onbetamelijkheden. « Gij moet er u zeker niet mede bemoeiën als ik aan Liza vraag, hoe het gaat met haren zieken vader? »

« 't Is waar, Vanwerve is ziek. Liza, hoe stelt het uw vader nu? »

Het meisje sprak niet, doch wierd weder een weinig rood. Karel aanzag ze oplettend. Toen hij bemerkte dat zij niet wilde antwoorden, zegde hij:

« Niet goed, Oscar. God gave dat hij weldra mochte beteren. »

« Ja, ja, 't zal wel beteren, » sprak de jonge Melard grof lachende, « met pap en boterhammen geraakt men overal door. »

Een traan kwam bij deze ruwe woorden in Liza's oogen Zij keerde zich tot Karel en sprak:

« Karel, doe maar uw best. Ik wensch u het hoogste lot. »

« Dank u, Liza, » antwoordde de jongeling; « indien er goed nieuws is, zal men het van te huis seffens laten weten. »

« Wel. Dag Karel. »

« Dag Liza. »

Oscar Melard keek het meisje, die hem zelfs geenen afscheidsgroet had willen geven, eenige stonden achterna, en mompelde:

« Wat hooveerdig dingen is dat! »

« Ja, het is geene herbergdochter, » antwoordde Karel met eenen glimlach van tevredenheid om de lippen.

Melard was woedend. Hij raadde wel waar de schoen neep, maar hij overmeesterde zijn gevoelen en zegde:

« Kom, kom, daar niet meer aan gedacht. Op den dag der loting moet men vreugde maken. Dat gebeurt immers maar eenen keer in het leven. Is 't zoo niet, Karel? »

III.

Vóór het gemeentehuis van Varssenaere, is het waarlijk een woelig tooneel. Verbeeldt u een veertigtal jongelingen van rond de twintig jaren, die springen, dansen, roepen, tieren, en — God vergeve het hun — vloeken. Daartusschen wandelt de veldwachter, op zijn beste gekleed en met den sabel ontbloot, iets dat geen drie keeren in een jaar gebeurt.

Oscar Melard ziet er een van de wildste uit. Hoewel schoon gekleed, gaat hij meê met den hoop, omdat al de lotelingen altijd te zamen naar het lootdorp trekken, en ook, omdat hij onder hen als heer en meester is, met een tiental slechte kerels aan zijne sleppen.

Karel Daes is een der koelste; nochtans hij kan ook meêdoen als er te springen valt.

« Maar waar blijft Jabbeke toch? » roept er één.

« Die moeten altijd aan 't laatste koordeke trekken, » meent een andere.

« Wij kunnen wel zonder hen voortgaan ook! » schreeuwt een derde.

« Neen, neen! Wachten! » tieren de anderen. « Leve 't Zuiden. »

Eindelijk komen de loters van Jabbeke aan. Van voren stapt de veldwachter met den sabel op den schouder. Een honderd schreden achter hem volgen de loters in reken van zes, met eenen boekorgel in de eerste rangen en een drietal brembezems, die boven hunne hoofden uitsteken.

Zoohaast zij aan het gemeentehuis gekomen zijn, gaat er een geroep op dat hooren en zien vergaat. 't Liedje wordt aangeheven :

Vivat 't Noorden;
't Zuiden is hier, 't Zuiden is hier.

Men zou zeggen dat het al broeders zijn. Zij loopen naar malkander toe, zij vliegen in malkanders armen, zij drukken als zinneloozen malkanders hand tot pletteren toe. Eindelijk klinkt het : Voorwaarts. Jabbeke trekt eerst vooruit; dan komt Varssenaere, ook in reken van zes, ook voorzien van eenen boekorgel en van een drietal overgroote brembezems.

Zingend trekt de bende door het dorp. Doch geene levende ziele komt in het deurgat kijken : Alle huizen zijn gesloten. Ah! lotersdag is zulk een slechte dag, bijzonderlijk voor de jonge meisjes! De boer is in 't algemeen kalm, doch eens in den gang gesteken, is er geen tegenhouden meer aan.

Na eene ure lang, den breeden steenweg, tusschen de bosschen gelegd, gevolgd te hebben, komen de loters in Sint-Andries; hier wordt het tooneel vernieuwd van te Varssenaere. Immers 't zijn Zuiderlingen; en

Vivat 't Noorden,
Maar : 't Zuiden is hier, 't Zuiden is hier.

Eindelijk trekt geheel de bende, nu uit drie afdeelingen bestaande, de oude stad Brugge binnen. Op de groote markt gekomen, vormen allen te zamen eenen kring rond het stand-

beeld van Breydel en De Coninck : In een oogenblik vagen de brembezens de markt leêg; dan beginnen zij te dansen, te springen, te schreeuwen en te tieren; maar boven alles klinkt hun lied :

Vivat 't Noorden;
't Zuiden is hier, 't Zuiden is hier;
En hadde 't van 't Zuiden niet geweest,
't En hadde er niet gevochten geweest.

O! mijn God, waar zijn de tijden gevlogen van Breydel en de Coninck!

En zijn die zotte jongelingen wel de afstammelingen van u, o helden? Hoort, zij vervloeken het vaderland; zij vervloeken het lot, dat hen moet doen strijden voor de vrijheid van eigen heerd. En gij, gij vloogt te wapen, en met u 20000 andere Vlamingen, zoowel werklieden als edelen en priesters, om te winnen of te vallen op 't Groeningerveld! Maar ook, gij, gij streedt uit vrijen wil; gij, gij streedt onder oversten die uwe taal spraken, uwe gevoelens kenden en uwe zeden eerbiedigden; en zij, och arme, zij moeten huis en goed verlaten voor een slecht nummer, zij moeten hunnen kostelijken tijd gaan verslijten in het leeren van nuttelooze praaloefeningen, zij moeten gaan vervolgd worden om hunne taal, gaan bespot worden om hunnen aard, gaan veracht worden om hunne zeden....

Welhaast zijn de jongelingen nu, al door de Ezelpoort, te Sinte-Pieters op den Dijk gerocht, waar zij ingehaald worden door de gendarmen. Ieder dorp is onder het goed geleide van eenige dier krijgslieden gesteld tot dat hunne beurt afkomt van te loten.

't Is wel noodig ook; immers hier staat 't Zuiden tegen 't Noorden. 't Noorden, 't is te zeggen de streke gelegen al den Noordkant der Oostendsche vaart, is vertegenwoordigd door Uitkerke, Blankenberghe, Wenduine, Houttave, Meetkerke, Stalhille en Zuyenkerke; 't Zuiden, al den anderen kant der Oostendsche vaart gelegen, door Jabbeke, Varssenaere en Sint-Andries.

De Zuiderlingen, woedig omdat de Noorderlingen eerst mogen loten, kunnen geenen Noorderling zien zonder hem aan het lijf te willen; en de gendarmen hebben de meeste moeite van de wereld om de gevechten te beletten. Niettegenstaande hun verbod klinkt het veeteliedje immer hooger.

Vivat 't Noorden!
't Zuiden is hier, 't Zuiden is hier!

En de Noordelingen schreeuwen tegen :

Vivat 't Zuiden!
't Noorden is hier, 't Noorden is hier!

Eindelijk hebben de Noorderlingen gedaan met loten en worden ze uit het dorp geleid door de gendarmen. 't Geraakt nochtans bijna twaalf ure eer dat Varssenaere, dat bijna laatst moet loten op de hoogkamer komt.

Karel Daes is verschrikkelijk bleek : Er staan er maar vier voor hem. De eerste is er in tot over den kop. Karel vernadert : Zijn hert begint te kloppen. De tweede is er uit : Nog een min voor mij, denkt hij. De derde heeft 203, één der hoogste nummers. Het zweet breekt hem uit. De vierde heeft 135, dus hij is er ook uit. 't Is verschrikkelijk. Voorzeker moet ik er in, zegt Karel in zijn eigen.

Hij nadert tot de tafel, en slaat onwillekeurig een kruis. De heeren, die daar zitten, lachen in de vuist met dien onnoozelen jongen. Immers een kruis maken, dat is te eenvoudig, denken die vooruitstrevende mannen. Karel hoort noch ziet. De trommel wordt gedraaid, en onze loter steekt er de hand in. Hij grijpt; hij heeft twee loten vast. Welk een moet hij laten vallen! Er hangt toch zooveel van af. Eindelijk trekt hij één uit. De arrondissements kommissaris neemt het. Karel sluit de oogen. « Dubbel proficiat, zegt de ambtenaar : « 219 ». Een schreeuw ontvliegt aan Karels borst. Hij heeft één der geheel hoogste nummers, hij moet geen soldaat worden. Plotselings springt hij achteruit, en wil de deur uitloopen : Wat zal moeder blij zijn! Doch een gendarm snakt hem bij den arm en spreekt kortaf : « Hola, kerel, opgepast! Gij hebt reeds te veel gedaan ». Dit brengt Karel tot bezinning : « Vergiffenis, zegt hij, ik wilde seffens moeder blij maken. » De kloeke wapenknecht voelt een traan in zijn oog wellen : Hij begrijpt den volksjongen, doch zijn plicht is daar.

Karel zwijgt nu stil; hij lacht, hij weent met eenen, en hij bemerkt niet dat twee nijdige oogen op hem gericht zijn: deze van Oscar Melard. Hij hoort zelfs niet dat de heerenboer één der laagste nummers trekt.

De loting is gedaan : Varssenaere wordt ook weggeleid

door de gendarmen. Wat verschil bij toen ze aankwamen. De eenen zingen en dansen, de anderen vloeken en tieren. Karel zegt niets. Oh! als ze maar van die vervloekte gendarmen verlost zijn, dan zal hij loopen zoo snel als hij kan, naar huis: want moeder, moeder zal toch zoo blij zijn.

Plotselings klinkt er eene treurige stem:

« Karel, zijt gij er in, da? »

« Wel, Flippe, zijt gij hier? Ba, neen ik, ik en ben er niet in; 'k heb één der hoogste nummers. Zie: 219! »

« God, mijn God! » roept de jongen, en snel als de pijl uit den boog geschoten, snelt hij vooruit.

Nu moet ik mij niet haasten, denkt Karel. Moeder zal het allichte weten, en Liza ook.

IV.

Napoleon, als gij de loting insteldet, dacht gij zeker niet aan het leed dat gij gingt veroorzaken? En gij, Belgen, als gij de bloedwet hier invoerdet, waart gij zeker wel onbewust van het lijden, dat gij baardet in zoovele moederherten?

Lezers, ik zal een hoekje opheffen van hetgeen er gebeurt op dien vervloekten dag. Volgt mij bij pachter Daes.

Vóór het kruisbeeld, zit eene vrouw geknield. Beschouwt die wezenstrekken, beschouwt die blikken, en zegt mij of gij verstaat wat er in dat hert moet omgaan. Waarom die blikken zoo strak op het kruisbeeld gericht? Waarom die tranen in die smeekende oogen? Waarom dat knielen op de bloote knieën? De moeder beeft voor haren zoon. Indien God het toelaat, moet hij soldaat worden.

Maar is het dan zoo erg, van den tol te betalen aan het vaderland? Of mint die vrouw haar vaderland niet? Zwijgt: Ja, zij bemint haar vaderland, en misschien meer dan gij, soldatenman; dikwijls mengt zij in hare gebeden den naam van België. Maar soldaat worden, weet gij waarom zij het niet wilt?

Zij heeft haren zoon opgebracht in deugd en eere, zij heeft voor hem dikwijls koude en honger geleden; en nu, nu zou men haar werk willen vernietigen, nu zou men willen haren zoon bederven en haar de hulpe onttrekken, die zij voor al hare zorgen mag eischen. En daarbij, haar zoon zou lijden. Ah! zij weet het genoeg. Men zou hem bespotten: bespotten om zijnen aard, bespotten om zijne zeden, bespotten om zijne kristelijkheid.....

Binst dat vrouw Daes daar zat te bidden, kwam eene buurvrouw binnen. Deze wachtte tot dat de moeder haar gebed geëindigd had, en sprak dan:

« Siska, is er nog geen nieuws? »

« Neen Rosalie. Maar het is nog vroeg ook. Zij hebben voorzeker nog maar met moeite gedaan met loten. »

« Karel zal er uit zijn. »

« Denkt gij het, buurvrouw? »

« Gij hebt toch zeker wel de drie medaillekens, die ik u gegeven heb, in zijne mouw genaaid? »

« Ja, Rosalie. »

« Dat zal veel helpen. En daarbij God zal niet toelaten dat gij daarin beproefd wordet; Karel is veel te goed om soldaat te worden. »

« 't Ware jammer voor Karel, moest hij er in zijn, Rosalie. Maar nogtans, God kan voor zulke dingen geen mirakel doen! »

« Wie spreekt er van mirakel, Siska! Doch wij mogen wel peizen dat de Voorzienigheid daar eene oog op houdt. »

« 't Is waar ook. »

« Zeker is 't waar, schaap. God weet best wat hij moet doen. Nu, als hij eruit is, zult gij mij mare geven, nietwaar? »

« Ja; Cies of Flippe zullen seffens komen. »

« Tot later, Siska. 'k Moet voort gaan doen aan 't eten. — Maar zeg, het gaat maar slecht met boer Vanwerve, geloove ik? »

« Het zou wel kunnen zijn, Rosalie, dat hij vandaag nog moet berecht worden. »

« Ongelukkige man! 't Zal daar ook wat gaan zijn als hij komt te sterven.

« Zwijgt daarvan, Rosalie, God slaat somtijds zoo hard. »

« Nu, ieder huisken heeft zijn kruisken. — Vergeet maar niet van seffens iemand te zenden. Zie, daar komt uw baas af. »

Boer Daes kwam eenige stonden later binnen. Hij smeet zich om zoo te zeggen op eenen stoel en sprak geen woord. Hij moest waarlijk veel verdriet hebben.

Een weinig nadien traden Mietje en Cies ook binnen.

« Gaan wij eten, Paul, » vroeg vrouw Daes.

« Neen, Siska, we zullen wachten tot wij van iets weten. Het zou niet binnengaan: Geheel den morgen reeds heb ik niets kunnen verrichten. »

« 't Zal best zijn van te wachten, » antwoordde Siska, en ze zweeg. Eenigen tijd zwegen allen en leden in stilte.

Cies stond dan recht en sprak :

« Vader, mag ik Flippe tegengaan? Hij zal daar nu weldra gaan zijn »

Vader knikte voor alle antwoord, en Cies trok de dêur uit.

Nu waren de angstigste stonden daar. Nog eenige oogenblikken en de vader ging weten, of het land zich van zijnen oudsten zoon en zijne beste hulpe had meester gemaakt; nog eenige oogenblikken en de moeder ging weten of haar kind zou moeten lijden.

Plotselings gaat een gedruisch op als van menschen die komen toegeloopen : zij springen recht. Eer zij den tijd hebben om aan de deur te gaan, stormen de twee broeders binnen. Flippe roept : « Karel is tweeduizend frank weerd, » en valt uitgeput op eenen stoel. Moeders oogen staan strak : zij beziet al met eens haren man. Die twee wezens vliegen in malkanders armen al roepen : Hij is er uit!

De schok moet groot geweest zijn; want de vlaming en bijzonderlijk de Vlaamsche buitenmensch, houdt niet van 't omarmen.

Dan valt de moeder op hare knieën met het gelaat overstroomd van vreugdetranen, en nevens haar knielt haar man. Cies staat te springen en te dansen, altijd roepende : Hij is er uit, hij is er uit! Doch plotselings loopt hij de deur uit. Hij heeft immers aan Karel beloofd van het seffens te gaan zeggen aan Liza. Mietje staat bij Flippe. De jongen snakt achter zijnen adem, dat het wreed is om hooren. Hij is bijna dood van loopen. Zijne zuster haalt hem eene goede kom karnemelk, die hij langzamerhand uitdrinkt.

Eindelijk staan vader en moeder recht. Boer Daes spreekt. « Vandage werken wij niet meer. »

Moeder beziet Flippe.

« Wel arme jongen toch, » zegt ze; « wat hebt ge gedaan! »

« 't Is niets, moeder, » zegt Flippe, achter ieder woord bijna naar adem snakkende. « Karel is er toch uit. En verre : 219. »

« 219, » roept de vader uit, « 't is één der hoogste nummers. »

En zoo vervolgde het gelukkig huisgezin zijne blijde uitroepingen, tot dat Karel, met zijn lot op zijne muts, het

huis binnentrad. Hij had het niet kunnen laten van zoo gauw mogelijk naar huis te komen.

« Vader, moeder, 219, 'k ben er uit! »

Zoo riep hij binnenkomende, en zijne moeder vastnemende, begon hij er mede rond het huis te dansen. Dan snakte hij zijnen vader vast, alsook Mietje en Flippe, en zij dansten en zij sprongen dat hooren en zien verging.

Ach! waarom moeten die goede menschen vandaag nog zooveel tegenkomen!

V.

't Was avond. Geene sterre pinkelde er aan den hemel. De lucht, die geheel den dag zwart gezeten had, was tegen avond aschgrauw geworden, en nu viel een kille sneeuwregen.

En, wie dezen avond op Varssenaere geweest ware, die had vast een schandalig tooneel kunnen gadeslaan. Hier en daar langs de straten gleden eenige waggelende schimmen, die de walgelijkste liederen lieten klinken, die ruwe godslasteringen braakten, die dansten en plonsden in de vuiligheid der straten en die dan verdwenen in de herbergen. Daar was het nog slechter : De lotelingen streden en vochten, raasden en tierden, en lieten de smerigste redens hooren indien het gebeurde dat er meisjes in de herberg waren; ja, somtijds gingen die woestaards nog verder, en, overmeesterd door eenen voortstuwenden drift, scheurden zij om zoo te zeggen de kleederen aan het lijf der herbergdochters.

Gevloekte lootdag! Ongelukkige jongelingen!

« Maar we gaan meê, Karel. Waarom wilt ge nu reeds wegloopen? Het is nog geen negen van den avond! »

« 't Is gelijk, Oscar, ik moet naar huis. »

« Toe, toe. komt. »

En Karel Daes' arm nemende, trok Oscar Melard, gevolgd van een viertal andere lotelingen, met hem voort.

Melard was wel bij dranke, maar hij wist toch wat hij deed; en hij had het gezworen : Karel Daes zou dezen

avond eene stommigheid uitsteken. Indien hij hem kon dronke krijgen, was het genoeg; 't overige zou wel komen. Doch Melard zag wel dat Daes geen gemakkelijke vogel was om te verleiden. Hoewel een weinig verblijd, was hij verre van bedronken.

Onze mannen waren nog geene tien stappen ver, of de vier gasten die mede waren, begonnen te springen en te zingen :

Veel liever drie jaar soldaat.

Oscar Melard danste aan Karels arm; maar 't en ging den jongen Daes niet. Hij had beloofd aan zijnen vader dezen avond vroeg te huis te zijn, en hij wilde zijne belofte houden.

Plotselings komt er een weinig van hen eene gedaante op. Zij nadert. De lotelingen blijven staan : het schijnt een meisje. Een meisje op lootdagavond, dat kan bijna geen waar zijn, want geen eene jonge dochter durft het wagen dien avond buiten haar huis te gaan!

En nogtans het is een meisje. Zij gaat zeer snel en moet voorbij de loters trekken.

Al met eens geeft Melard eenen schreeuw; en Karels arm loslatende, loopt hij recht naar het geheimzinnige meisje. Zijne vier gezellen volgen hem.

Karel wordt bleek. Hij staat eenige oogenblikken verbaasd te kijken. Een hulpkreet ontsnapt aan de borst van het meisje. Karel beeft : hij heeft Liza's stem gehoord en hij ziet dat Melard zijne vriendinne omarmd houdt. Een rauwe schreeuw ontvliegt den jongen Daes en hij springt vooruit. Doch de vier andere lotelingen vallen hem op het lijf.

Een vervaarlijk gevecht ontstaat tusschen Karel en de vier schurken, terwijl dat de laffe en beestachtige Melard de zwakke Liza altijd even driftig omarmd houdt en ze tracht in den grond te krijgen. Karel, met zijne reuzenkracht, ontwringt zich aan de handen zijner aanvallers, en springt recht. Melard begrijpt het gevaar, en laat Liza los, die snel wegloopt.

De boerenheer is woedig : « Makkers », roept hij, « zult gij dat alzoo laten? ». Daar blinkt iets in de handen dier woedende mannen. Doch daar valt Melard ten gronde, terwijl het bloed hem aan de borst ontspringt.

Karel Daes heeft gestoken, en vlucht.....

Hij vlucht; maar langzamerhand vertraagt hij zijnen loop, en op de plaats gekomen waar hij dezen morgen met Liza sprak, blijft hij roerloos staan.

« Ik, een moordenaar! » roept hij uit. « Mijn God, mijn God, wat heb ik gedaan! Ach! ik wil niet meer leven, ik moet sterven; ik wil mijne ouders die schande niet aandoen! »

De jongeling neemt zijn mes en zet het op de keel.

Op dit oogenblik klinkt eene bel in de verte; een licht verschijnt aan den boschkant : God is daar.

« Ach! » stamelt de jongeling en hij valt op de knieën.

De priester draagt de berechting naar boer Vanwerve, want deze heeft eenen aanval gekregen, en Liza is moeten om den priester loopen.

« Ha! Karel, het is schoon, dat gij zoo vroeg te huis ziit », zegt moeder Daes, die alleen nog op is, tegen haren zoon toen deze binnen komt.

« Moeder », zegt de jongeling, en 't is al wat hij kan uitbrengen.

« Maar Karel », roept vrouw Daes verschrikt, « wat schilt er met u? Waarom zijt gij zoo droevig? Mijn God, wat zijt gij bleek! Maar wat zie ik, Karel, bloed aan uwe handen! »

« Ach, moeder toch, moeder toch », stamelt de jongeling en hij loopt naar zijn bed.

Siska staat als van den bliksem geslegen. Wat mag er nu met haren zoon schillen; hij heeft zelfs geen kruisken gevraagd.....

't Is nacht. Twaalf zware klokkeslagen galmen over Varssenaere

De hond op het hofstedeken van boer Daes begint te blaffen. Drie gestalten verschijnen en gaan recht naar de deur. Twee kloppen worden er op gegeven, en een gerucht wordt gehoord als van twee hanen van geweren die overgehaald worden. Men verneemt gedruisch al binnen; er wordt licht ontstoken, en eene stem vraagt :

« Wie is er daar? »

« Doet open », antwoordt men buiten.

« Wie zijt gij? » herneemt de stem; « en wat wilt gij zoo diep in den nacht? »

De stem buiten spreekt nu gebiedend :

« In name der wet, doet open! »

De grendel wordt van de deur geschoven en twee gendarmen met den garde staan vóór boer Daes. Siska komt op dit oogenblik, zoo bleek als eene doode, ingesprongen : Gendarmen! Zou dat misschien betrek hebben op haren Karel, op dat bloed?

« Baas, waar is uw zoon Karel, » zegt de garde.

« Hier is hij », spreekt plotselings eene stem. « Bindt mij ».

Vader op zijne beurt wordt zoo bleek als een lijk. Flippe Cies en Mietje, die aangeloopen komen, geven eenen luiden gil als zij de berenmutsen zien, die hunnen broeder binden.

« Maar dat gaat alzoo niet », roept boer Daes plotselings. « Wat heeft mijn zoon misdaan? »

En hij werpt de twee gendarmen achteruit. Deze nemen hunne geweren. Moeder, dochter en zonen beginnen luid te roepen, doch Karel spreekt kalm :

« Vader, ik ben plichtig : Ik heb Oscar Melard vermoord! »

« Ach », roept de vader, en hij valt bewusteloos in de armen zijner vrouw.

Gevloekte lootdag!

VI.

Oscar Melard was niet dood : Eenige maanden later was hij bijna geheel hersteld. Nogtans Karel Daes, spijts de getuigenisse van Liza Vanwerve, die ongelukkiglijk haren vader verloren had, wierd plichtig verklaard van moordpoging en tot drie jaar kot veroordeeld. De vier schurken, die hem laffelijk aangevallen hadden, waren uitgekocht door Oscar Melard om Karel als aanvaller te beschuldigen, en Melard's vader deed het overige : Karel had gehandeld uit liefdenijd.

Hoe gelukkig was de boerenheer toen hij Karels veroordeeling vernam, en het duurde niet lang of hij ging naar weduwe Vanwerve om de hand harer dochter te vragen. Kon men wel laffer handelen?

Hij hoopte genoeg dat vrouw Vanwerve er mede zou tevreden geweest zijn; doch hij rekende zonder Liza. Zij wist wat Melard was en zij kende haren Karel. Ha! nu beminde zij hem, en hem alleen wilde zij eens toebehooren. Het meisje had veel te verduren van hare moeder, doch zij verdroeg het verduldig, en Melard moest van de hoop afzien Liza Vanwerve eens zijne bruid te noemen.

Het duurde ook niet lang, of de vier schavuiten, toen zij dronken waren, vertelden stillekens aan hoe het gegaan had den avond van den lootdag; en de menschen. die nooit aan Karels plichtigheid geloofd hadden, want daarvoor was hij te deugdzaam, begrepen wie hier de plichtige was en dat Karel alleenlijk gestoken had uit zelfsverdediging.

Ook Karel was in de gevangenis braaf, gelijk hij altijd geweest was; hij, hij dacht hem plichtig en hij wilde uitboeten. Hij biechtte en bekende alles en de priester schonk hem hoop. Met moeite was men een jaar verder of hij was vrijgesproken en kwam naar huis. Daar had men veel geleden; doch vader Daes begreep alles, en hij ontving zijnen zoon met opene armen. De menschen van Varssenaere schonken hem eene dubbele vriendschap, en een goê jaar later wierd onze Karel de bruidegom van deze, die hij met zijn bloed verdedigd had en voor wie hij zooveel geleden had, te weten : van Liza.

Brugge. KERSTEN.

SENEKA LEREN.

TOT de Middelnederlandsche zedekundige geschriften behoort o. a. gerekend te worden een gedicht — groot 721 regels — dat tot opschrift heeft : « Dit sijn Seneka leren », en dat een « tweespraec », d. i. samenspraak, bevat tusschen een vader en zijn zoon over « alrehande swaer gheval », d. w. z. allerlei wederwaardigheden.

De naam van den dichter is ons niet bekend. Wat den oorsprong van dit gedicht betreft, diene 't volgende : Onder de fragmenten, die, in de volledige uitgaven, achter Seneca's werken staan, behoort ook « Excerpta quaedam e libris Senecae », later getiteld : « De Remediis » — eigenlijk : geneesmiddelen, dan : vertroostingen, bemoedigingen — Fortuitorum (wederwaardigheden), waarvan niet met zekerheid is te zeggen of 't op naam van Seneca mag gesteld worden. Wat aangaat den inhoud, zij er opgewezen, hoe hier een twintigtal « lemmata » (ter bespreking opgegeven onderwerpen), gesteld worden door iemand, dien onze dichter laat optreden als « persona conquerens », waaraan, bij wijze van antwoord, toegevoegd worden — bij monde van iemand, die als « persona confortans » optreedt — een gelijk aantal wijsgeerige uitspraken ter weêrlegging van 't aangevoerde of ter bemoediging van hem, die de vragen opperde.

Die weêrleggingen of antwoorden zijn geheel in den trant van Seneca en zijn stoïcijnsche denkbeelden,

Onze dichter nu heeft slechts een vrije vertaling geleverd van genoemd Latijnsch geschrift, en heeft o. a. het aantal hoofdstukjes of wederwaardigheden met tien vermeerderd, door splitsing van sommige onderwerpen.

De proloog — 38 regels — en de epiloog — 16 regels — behooren niet bij 't oorspronkelijk gedicht.

Vrs. 31-35.

In dit boec *selen* si twee
Te samen spreken ende *nemmee;*
Dats een sone ende sijn vader.
Die sone sal claghen algader
Sijn *vernoy* ende sijn *verdriet;*

Vrs. 31-35.

In dit boek zullen twee personen — en niemand meer — sprekende worden ingevoerd, n. l. een vader en zijn zoon. De laatste zal zich beklagen over al zijn leed en verdrietelijkheid.

Vrs. 55-60.

Nature heeft dat ghesworen,
Alsoe *vollec* als wi sijn gheboren,
Dat si alle daghe *ter doot waert*
Ons sal leiden ene *dachvaert.*
Hets sotheit dat iement soude ontsien
Dinc, dat hine mach ontvlien.

Vrs. 55-60.

De natuur heeft bepaald, dat zij ons, zoodra wij geboren zijn, alle dagen een dagreize dichter zal voeren naar den dood. En een dwaasheid is het, als iemand vreest hetgeen hij toch niet kan ontloopen.

Vrs. 112-113.

Hen es lant in al ertrike,
Men vindt daer weghe ter doot wert in.

Vrs. 112-113.

Er is geen land op de geheele wereld, of men vindt er wegen in, die ter dood leiden.

Vrs. 117-119.

In allen lande *benic bout*
Dat ic wille *quiten* mine *scout*,
Alse God niet langer en wilt ontberen.

Vrs. 117-119.

Ik durf zeggen, dat ik in elk land mijn schuld wil betalen, als God de afdoening er van eischt.

Vrs. 147-151.

Het mochte oec *herde wel* gescien,
Levestu langhe, *dattu mettien*
Comen mochts in groter noet,
Daer di af losset die *jonge doet*,
Al en waert niet anders dan *outheit.*

Vrs. 147-251.

Het kon ook best gebeuren, dat, als gij lang leefdet, gij tevens kondet geraken in moeilijke omstandigheden, waar een vroege dood u voor zou bewaard hebben, al was het alleen reeds het dragen van de last des ouderdoms.

Vrs. 225-229.

Die *quade tonghen* comen *saen*
Ende *treckent* al te quaetsten weert.
Dit es dat mi sere deert
Ende mine herten *droeven doet;*
Want *inne peinse* anders niet dan goet.

Vrs. 225-229.

De kwade tongen komen spoedig en plaatsen alles in het slechtste licht. Dit is het, dat mij zeer veel leed doet, en mijn hart droevig stemt; te meer omdat ik mij bewust ben steeds het goede na te jagen.

Vrs. 236-237.

Si moeten bliven buten *bedwange*,
Si hebben *onghebreidelt* gewest te lange.

Vrs. 236-237.

Tracht hen (de lasteraars) niet te bedwingen, daarvoor zijn zij te lang onbeteugeld geweest.

Vrs. 252-254.

Dese *clappers* sijn ghelijc den hont,
Die op sine *messine* leghet *selke* stont
Ende bast ende habt ende *maect verdriet;*

Vrs. 252-254.

Deze snappers zijn als de hond, die soms, op zijn vuilnis gelegen, blaft en keft en zich aanstelt.

Vrs. 260-261.

Maer seide di een goet man dat di *mestoede*,
Dat soudstu verstaen in *groten goede*.

Vrs. 260-261.

Maar wees een braaf mensch u op iets, dat u niet paste, zijn vermaning zoudt gij in dank aannemen.

Vrs. 317-319.

Want God en gheeft *niemene* draghen,
Neghenen tijt, *nacht no dach*,
Meer dan hi *draghen* mach.

Vrs. 317-319.

Want God geeft nooit aan iemand zwaarder last te dragen dan hij dragen kan.

Vrs. 324-326.

Sone, daeromme es die raet mijn,
Laet ons met den *luttelen* sijn
Vrome, niet metten velen *cranc;*

Vrs. 324-326.

Daarom, mijn zoon, geef ik u deze raad : laat ons met (zooals) de minderheid moedig, en niet met de meerderheid zwak zijn.

Vrs. 458.

Want *tgheelt* doet den *menegen therte verliesen.*

Vrs. 458.

Want het geld brengt menigeen op een dwaalspoor.

Vrs. 620-621.

Dese volghen om *tine* ende niet di :
Dit es waer, *gheloves* mi.

Vrs. 620-621.

Geloof mij in deze : zij volgen u om het uwe en niet om u.

Vrs. 718-721.

Wiltu dan bliven wel te vreden,
Soe soect een wijf van goeden seden
Ende die hadde een moeder goet,
Simpel, *scemel*, ende *vroet;*

Vrs. 718-721.

Wilt gij gelukkig leven, zoek een welopgevoede vrouw, eene, die een goede, eenvoudige, zedige en verstandige moeder had.

Vrs, 744-745.	Vrs. 744-747.
Aldus teneghe wijf machtu leren Ende om dine *vingher keren;* Want dese en was niet *bevolen* Noch gheset ter quader scolen.	Dusdanige vrouw kunt gij onderrichten, en naar uw hand zetten; want zij was niet toevertrouwd aan, noch geplaatst op een slechte school.

Selen. — Naast « zullen » komen ook voor de vormen : selen, sellen, sillen, sallen enz.

Nemmee. — Nemmeer, niet meer.

Vernoy. — Verdriet (Fr. ennui).

Verdriet. -- Angst, onrust, verdrietelijkheid.

Vollec. — Terstond, dadelijk.

Ter doot waert. — « Waert », geplaatst achter een door « te » geregeerd woord, geeft een nadere aanduiding van de richting; zoo komt in plaats van ons « huiswaarts » thuuswert » voor.

Dachvaert. — Dagreize, zoover als men op één dag reizen kan (Kil : iter unius diei).

Hets. — Het is.

Hen es. — Het en es — het is niet.

Benic bout. — Ben ik bout, van « bout sijn », koen zijn, zeggen durven.

Quiten sine scout. — Zijn schuld afdoen.

Herde wel. — Herde geeft aan het er bij behoorend adject. of adverb. een versterkte beteekenis.

Dattu. — Door assimilatie wordt de *d* van « du » gelijk gemaakt aan de voorafgaande *t*. Evenals « dattu » voor « dat du » staat, staat ook « mettien » voor « met dien », te gelijk daarmeê, i. e. terstond.

Jonge doet. — Vroegtijdige dood.

Outheit. — Heeft de beteekenis van ouderdom.

Quade tonghen. — Kwade (kwaadsprekende) tongen, lasteraars.

Saen. — Spoedig; het engelsche « soon ».

Te quatste weert trecken. — In het slechtste licht plaatsen. Zie snb. « ter doot waert ».

Droeven doen. — Bedroefd maken.

Inne. — Ic ne.

Peinse. — (Fr. penser, lat. pensare, wegen) — overwegen, bedenken, betrachten.

Bedwange. — Beteugeling; de zin van dezen regel is : « lastertongen kan men toch niet bedwingen » of gelijk men wel zegt : « voor een gelddief kunt gij sluiten, maar voor een eerdief niet. »

Onghebreidelt. — Toomloos; breidel of bril wordt aangebracht op den neus van een stier, om het beest tegen te gaan in zijn moedwil. Over Alva's « bril » zie men mijn « Mozaïek Tegels » — uitg. H. Kemink te Utrecht 1892, — pag. 145, en lette men op de schilderij van Michel van Coxie den Vlaamschen Raphaël († 1592).

Clappers. — Babbelaars, kwaadsprekers.

Messine. — Mesthoop, van « mes », vuilnis. « Een hont is stout op sijn eygen erf of dam of nest of mesthoop » zeggen oude spreekwoorden. Ook wordt hetzelfde elders van den haan gezegd : « Yder hane, jonck of oud, Is op zijn messingh stont. » De beteekenis is duidelijk genoeg.

Selke stont. — Deze of gene tijd, somtijds.

Verdriet maken. — Zijn onrust, boosheid luchten.

Mestoede. — Van mestaen, mistaan.

Groten goede. — (Verstaen in) — iets zeer ten goede opnemen.

Niemene. — Datif van niemen of nieman (niemand).

Nacht no dach. — Nooit; hier een pleonasme — als herhaling van « neghenen tijt » — aangewend ten dienste van maat en rijm.

Draghen. — Verdragen.

Luttelen. — (Engelsch little, klein) weinigen.

Vrome. — Moedig, sterk, in tegenstelling met

Cranc. — Ziek van geest d. i. laf, zwak.

tGheelt. — Het geld.

Menigen. — Menig is eigenl. bijvoeg. telwoord, maar wordt hier als subst. gebruikt; ons menigeen.

't Herte verliesen. — Het hart staat hier in de beteekenis van : « denkvermogen » en zoo heeft deze uitdrukking den zin van : « 't verstand verliezen of op dwaalspoor geraken. »

Tine. — (Het uwe) samentrekking van *het* en *dijn* — het laatste nog overig in ons : « mijn en dijn »; naast tine (tdine) staat ook duwe (het uwe).

Gheloves mi. — Ghelove mi des — geloof mij dit aangaande.

Simpel. — Eenvoudig (Kil. sincerus); thans heeft het woord simpel een ongunstigen zin ; — de oorspr. beteekenis vindt men o. a. in het bekende « simplea sigillum veri ».

Scemel. — Ons woord schamel, dat thans in beteekenis ons « armoedig » nabijkomt, maar vroeger als epitheton van brave vrouwen den zin had van « onopgesmukt », d. i. ingetogen, zedig.

Vroet. — Verstandig; tegenover die vroede staat den doren.

Aldusteneck. — (Al)dusdanig.

Keren om dine vingher. — Heeft bij ons (iemand om den vinger winden) ongunstigen zin, maar doelt hier op de leiding, die echtelieden elkander geven.

Bevolen syn. — Toevertrouwd zijn.

Grosthuizen. F. W. DRIJVER.

VLAAMSCHE BELANGEN.

EENE zitting van den Vlaamschen Katholieken Landsbond, den 6 Mei te Gent gehouden, besprekende, springt de *Bien public* andermaal op zijn stokpaard : « In de wetgevende vergaderingen mag, ja, nu en dan een woord Vlaamsch gesproken worden, om daardoor der Vlamingen recht te bevestigen. Maar een bestendig gebruik maken van dat recht, o neen! »

De meening van den *Bien public* is, wij mogen het zeggen, niet die van éénen enkelen oprechten Vlaamschgezinde. Van Hasselt tot Veurne zal hij, de Vlaamschgezinde-Franschsprekende Volksvertegenwoordigers en Senators uitgezonderd, er weinigen aantreffen die zijn gedacht bijtreden.

Het recht om Vlaamsch te spreken, zegt de *Bien public*, wordt niet meer betwist. Openlijk niet, maar voor niemand is het een geheim, dat zelfs vertegenwoordigers uit de Vlaamsche gewesten al het mogelijke doen om de oefening van ons recht in de Kamer te dwarsboomen. Hoe, anders, zou men kunnen verstaan dat een Fransch-onkundige vertegenwoordiger van het arrondissement Gent te Brussel een met Fransch beschreven papier komt aflezen, in stede van de taal te gebruiken, die hij machtig is? Er zijn leden in de Kamer die, geen Vlaamsch willende spreken, het anderen zoeken te beletten om tegenover de kiezers in geen ongunstiger daglicht te komen dan hunne Vlaamschsprekende collegas.

Het Volk, de tolk der Gentsche anti-socialisten, trekt met den *Bien public* in deze quaestie aan ééne lijn, wat eenigszins te verstaan (hoewel niet te verschoonen) is, daar de twee anti-socialistische Kamerleden de candidaten van *Het Volk* geweest zijn. Maar deze houding schijnt den Vlamingen te minder begrijpelijk, daar eene in 't Fransch gehouden meeting of beraadslaging in den kring, waar *Het Volk* het orgaan van is, tot de onmogelijkheden behoort. Ten overige, zooals in den schoot van den Vlaamschen Katholieken Landsbond gezegd werd, beide gemelde candidaten hebben tweemaal (ééns voor de kiezing, in den Katholieken Kring, eens na de kiezing op eene vergadering in het St.-Jozefsgenootschap) stellig beloofd zich in de Kamer van het Vlaamsch te zullen bedienen. Een eerlijk man, al zij hij ook een politiek man, houdt zijne belofte.

Men beschouwe het, in de Franschsprekende en Franschschrijvende kringen zooals men wil — maar het Vlaamschspreken in de Kamer zal er bepaald dóór komen. Hebben wij, op dit gebied, met de

eerste proef van het algemeen stemrecht iets gewonnen, de tweede proef brengt het, onvermijdelijk, verder.

Scheuring in de partij betrachten wij niet : de overheersching der doctrinairen is ons volk te noodlottig geweest en de socialistische dwang zou ons al te ellendig maken, dan dat wij niet met hert en ziel de behoudende partij zouden aankleven, wier beheer, sedert 1884, tot geen ernstige grieven heeft aanleiding gegeven. Maar als wij de eenheid verlangen, mag het niet zijn ten koste van het recht der Vlamingen, gelijk het niet mag zijn ten nadeele van de Boeren of van de Werklieden. Willen wij de oude Kamerleden, die diensten bewezen hebben aan de vaderlandsche zaak en die, door hunne verfranschte opvoeding, onbekwaam zijn zich behoorlijk in onze taal uit te drukken, behouden, anders moet het zijn met de nieuwe candidaten in het Vlaamsche land. Deze zullen, bij de eerste gelegenheid, in 't openbaar, ten aanhoore van duizenden, de verklaring hebben af te leggen, dat zij te Brussel de taal zullen spreken van het volk, dat hen zal afvaardigen.

« Men spreekt, » zegt de *Bien public*, « om verstaan te worden. » Zekerlijk; maar als de Walen ons niet willen verstaan, dan moeten zij dat maar weten; in elk geval mag dit geen reden zijn om de Vlamingen te veroordeelen maar altijd in 't Fransch te parlesanten.

Verstaan de Walen ons niet, men vertale de Vlaamsche redevoeringen; men vertaalt wel vóór de Rechtbanken.

Bovendien — indien de Vlamingen te Brussel aanhoudend hunne taal spreken, dan zullen de Walen, op den duur, wel de noodzakelijkheid inzien om onze taal te leeren. *Wij* moeten wel het Fransch kennen?

De Walen moeten ons kunnen verstaan, zegt de *Bien public*. Maar de volksvertegenwoordigers uit Vlaanderen, die geen Fransch kennen, althans niet genoeg om het te spreken — moeten deze misschien niet worden begrepen? Als zij te Brussel hunne taal gebruiken, moet het slechts voor hen zelven en voor de galerie zijn? Vertaling is derhalve noodig.

Een aardig argument heeft de *Bien public* gevonden : » Indien, zegt onze confrater, er leden in de Kamer waren, die noch Vlaamsch noch Fransch kennen, zou het een verraad zijn als die heeren hunne moedertaal (Russisch, Portugeesch of Bangaleesch), spraken? »

Waarlijk wij wisten niet, dat Russen, Portugeezen en Bangalen het recht hadden in onze wetgeving te zetelen, en dat er Belgen onnoozel genoeg zouden zijn, om heerschappen van deze soort, die zij niet kunnen verstaan, hunne stem te geven!

Volgens het Fransch blad zou het Vlaamschspreken in de Kamer niet méér zijn dan « une pure querelle littéraire », wat hem maar « subsidiairement » interesseert. Zulk oordeel, men vergunne 't ons te zeggen, is vrij kleingeestig. Ziet de *Bien public* niet, welk onmetelijk belang het Vlaamsche volk er bij heeft, dat zijne taal in de Kamer elken dag weerklinke, niet als een liefhebberijtje, gelijk, ja! de *Bien public* zelf verlangt dat zou wezen, maar als de onafgebroken

oefening van een ontegensprekelijk recht, dat ons volk zich niet meer zal laten ontrukken?

De *Bien public* heeft doorgaans ongelukkige vergelijkingen, wanneer hij onzen taalstrijd bespreekt. « N'allons pas empêcher nos députés « de parler telle ou telle langue, comme nous leur défendrions d'aller « à la Chambre en redingote ou en veston, on comme nous interdi- « rions à nos domestiques d'annoncer en français que « Madame est servie. » Welke verhevenheid van gedacht, van hoogte van beschouwingen aangaande een punt, waar de ziel en de eer van gansch een volk aan hangt, waar zijne macht en zijne toekomst, zijne zedelijke opbeuring en zijne redding in besloten liggen! Wanneer men zich op zulk een standpunt plaatst, wanneer de gezichteinder niets anders voorspiegelt dan zulke aardigheden, dan verwondert het ons niet dat men, in den grond zijns harten, zoo luttel achting voor de Vlaamsche zaak gevoelt, en deze gedurig zoekt te verlagen door redenen, die tegen eene ernstige wederlegging niet bestand zijn.

De in 't Fransch geschreven tolk der Gentsche katholieken heeft steun gevonden bij een Vlaamsch — ik zeg : Vlaamsch — dagblad.

Volgens *Het Volk* zijn de eischen der Vlamingen « overdrevenheden ». Men vindt mannen (zegt het blad), die zich uitsluitend schijnen bezig te houden met de quaestie, welke taal sommige volksvertegenwoordigers in de Kamer spreken. — Wij zouden deze woorden kunnen omkeeren en zeggen : Men vindt mannen, die zich uitsluitend schijnen bezig te houden met de quaestie om te weten, of de arbeider 35 dan 36 ctn. per uur winnen zal; en die, buiten dit (overigens voor den arbeider belangrijk punt) er nooit één oogenblik aan denken dat het volk eene ziel heeft, en dat die ziel niet gedood mag worden noch door geweld, noch door langzame onderdrukking, noch door slinksche middelen. Waar de anti-socialisten de Vlamingen beknibbelen nopens het gebruik hunner taal, geven zij blijk het eerste woord niet te kennen noch der geschiedenis, noch der gewichtigheid van onzen taalstrijd. Meenen zij misschien, dat er vóór 1894 nooit sprake is geweest onder de Vlamingen, in de Kamer de beide landstalen op gelijken voet te brengen?

Een der argumenten van *Het Volk* is : « Belooft men Vlaamsch te spreken in de Kamer, o dan is alles wel, al kraaide men de grootste beestigheden uit. »

De Vlamingen zullen niet ongevoelig zijn aan dit extra-parlementair gezegde van lieden, die in hunne vergaderingen niets anders dan Vlaamsch (ook de grootste beestigheden?) mogen spreken!

Volgens *Het Volk* zouden de werklieden meer Vlaamschgezind zijn dan de burgers. (Er staat : *de* : dus in 't algemeen.) Nog een weinig tijd, en het blad zal staande houden dat de Flaminganten van het eerste ras : Jan-Frans Willems, Dr. Snellaert, Ledeganck, Pr. van Duyse, prof. Serrure, Dr. J. de Laet, Blieck, mej. Doolaeghe, jr Ph. Blommaert, en die van het tweede tijdperk : Dautzenberg, Stallaert, Stroobant, Fr. Rens, Victor Delecourt, adv. Jottrand, prof. Heremans, P.-Fr. van

Kerckhoven, Prof. Verspreeuwen, j[r] Nolet de Brauwere van Steelant, P. de Baets en twintig anderen, tot de klas der arbeiders behoorden!

De waarheid is, dat wij op de vergaderingen der anti-socialisten nog nooit één woord gehoord hebben, hetwelk eenigszins eene bijtreding tot den kamp voor het Taalrecht kon doen vermoeden, 't en ware die werklieden de taalliefde « inwendig » hadden, gelijk de vogel van Piet Patyn zijn liedje. Overigens, sedert wanneer zou het volstaan Vlaamsch te spreken (als men niet anders kan) om het recht te hebben, zich Vlaamschgezind te heeten?

Wij zullen 't niet verbloemen : onder de werklieden zijn vele overtuigde Vlaamschgezinden, die, opgestaan uit de onverschilligheid door het lezen van vaderlandsche schriften, door het bijwonen van meetingen en landdagen, op welke de Vlaamsche grieven werden besproken; dezer getal zouden wij ongelijk grooter willen zien, in 't belang der werklieden zelven, die bij de verheffing van onzen landaard alles te winnen, bij de onderdrukking van het vaderlandsch gevoel alles te verliezen hebben. Zulke zijn er, ongetwijfeld, ook bij de anti-socialisten, en deze zullen, voorwaar, de ongelukkige woorden niet goedkeuren, met welke het Vlaamschspreken in de Kamer noodeloos wordt geacht.

Ten slotte, een welgemeende raad aan den *Bien public*, wiens houding in de hier besprokene quaestie alle Vlamingen ten zeerste bedroeft en niet minder verwondert. Hij stake zijne belijdenissen voor « le droit incontesté » der Vlamingen, zijne verklaringen van « dévouement à la langue maternelle », wanneer die slechts gevolgd worden door uitnoodigingen om ons recht diep in den zak te steken, en het spel van 1830 onvermoeid voort te spelen. Die pogingen toch zullen ijdel blijven!

Wat, eindelijk, zijne bewering aangaat, dat « parmi ceux qui les critiquent (de Vlaamsche volksvertegenwoordigers, die Fransch spreken) nous osons le dire sans craindre de les calomnier — la plupart ne se seraient pas autrement conduits, » dát, met alle kalmte gezegd, is *niet* zóó. Deze beleediging — het is er eene! — mocht het anders zoo bezadigde blad den Vlaamschen kampers wel gespaard hebben.

Eindelijk wat de *Volks*mannen betreft, wij wenschen, uit den grond onzes harten, dat nooit op éénen van hen de woorden zouden dienen toegepast te worden van den Noordnederlandschen volksdichter Tollens :

Gevloekt, wie eerloos, wuft en week,
Door glans of goud verblind,
De dierstgeschatte wereldstreek
Voor 't vaderland bemint;
Maar dubbel vloek, en dubbel schand,
En dieper smaad en leed,
Wie Neerland heeft voor vaderland,
En 't vaderland vergeet!

Vergeten zij niet, wat Dr. Schaepman schreef : « Alléén door de Taal blijft het Volk bestaan », want — « de ziel van het Volk is de Taal ».

P. TIEDEN.

SPLITVEZEL ENZ.

EEN enkel woordje naar aanleiding van de terechtwijzing van mijn oud-leeraar. Euvel neem ik ze niet op; toch wordt hierbij een en ander gezegd, dat me minder bevalt : « Multatuli was in 't Nederlandsch nogal flink te been — wellicht minder dan H. M. en sommige hooggeleerden ». Ik meen, dat dit prikje mijn oud-leeraar minder eer aandoet; want iemand, die Nederlandsch schrijft zooals hij, kan zich grootmoedig toonen, zelfs al werd bewezen, dat hij zich aan een enkelen flater bezondigt. Als het verder « kleingeestig » is *Splitvezel* te bespreken, dan is ieder aanmerking, 'tzij op *gebroken potten*, 'tzij op *plecht*, 'tzij op wat anders ook kleingeestig en dan blijft me niets anders over dan de pen neer te leggen, alhoewel de Hr. Micheels op 't einde van zijn artikeltje, dat heel wat milder is dan het begin, mijn streven toch waardeert. Men moest toch taalfeiten kunnen bespreken zonder dat personen er onmiddelijk bitter om worden. Mijn oud-leeraar zelf wijst me op een paar uitdrukkingen, die ik verkeerd zou gebruikt hebben; ik mag het gaarne lijden, dat hij die aanmerkingen maakt als het hem toeschijnt, dat ze gegrond zijn; doch zonder er bitter om te worden, moet ik hem zeggen, dat hij me niet overtuigt; *scheppen* heeft iets concreets tot voorwerp; maar engelen, heel etherische wezens, loutere geesten, voor velen louter producten van de verbeelding, zijn volgens een ander opvatting toch *schepselen* Gods; ik geloof dat woorden wel iets concreter zijn. Voor *te rade gaan met regels* zou de Hr. M. me gaarne hooren zeggen : *zich aan voorschriften onderwerpen*; doch ik wil hem doen opmerken, dat die uitdrukking niet weergeeft. wat ik bedoel; de laatste uitdrukking sluit in, dat men aan de voorschriften gedacht heeft en ze zelfbewust naleeft. Bij 't scheppen (1) van een nieuw woord breekt men zich niet altijd het hoofd met de vraag of het naar den eisch van het taaleigen gevormd is; het klankbeeld is in den geest ontstaan vooraleer men zich de vraag gesteld heeft : deugt het? 't Is gewoonlijk maar na zijn ontstaan dat men de degelijkheid er van aan regels gaat toetsen. Doet men dat nu in 't geheel niet, dan kan 't zeer wel gebeuren, dat het woord in strijd met het taaleigen gevormd is. Regels sluiten een aanwijzing, een raad in. Bij *splitvezel* wou 'k juist uitdrukken, dat de regels niet « geraadpleegd » werden; raadplegen is met iemand of iets te rade gaan; ik meende, dat ik mijn gedachte volkomen goed uitdrukte door te zeggen : *met de regels te rade gaan*. Men zegt immers onberispelijk : *met de boeken te rade gaan*, d. i. nagaan wat aanwijzing de boeken geven; *met het*

---

(1) Hoe zou 'k het nu zeggen? *Maken* wil stellig een concreter voorwerp. *Smeden* brengt het bijdenkbeeld mee van mindere degelijkheid. *Vormen* is zoo flauw!

gezond verstand te rade gaan : luisteren naar den raad van het gezond verstand ; streng analogisch zei ik : *met de regels te rade gaan* : naslaan, wat die regels voorschrijven, en houd het er voor, dat ik het goed gezegd heb, want ik zou moeilijk een adaequater uitdrukking voor mijn gedachte vinden.

Toch acht ik de aanmerking van mijn oud-leeraar in 't geheel niet kleingeestig; ik vind alleen, dat ze te subjectief is en moet hem doen opmerken, dat indien ik op die wijze taalpolitie oefende, ik een zeer gevaarlijk pad zou betreden. Wien zou ik overtuigen? Daarom ga ik zoo weinig subjectief mogelijk te werk en bespreek taalfeiten, waarbij nagenoeg afdoende bewijzen zijn bij te brengen, 'tzij logische bewijzen, 'tzij bewijzen ontleend aan vast, algemeen gebruik. Dat zelfs die bewijzen niet altijd overtuigen, bewijst hoe weinig critische scherpte de Vlaamsche blik nog op taalgebied heeft.

Splitvezel. Niet de Hr. Micheels, Multatuli riep 't woord in 't leven. Die zonde bedreef mijn oud-leeraar dus niet en wie met den meester onder de meesters faalt, vindt in de oogen van velen licht verschooning voor zijn vergrijp. Waar bezigt Multatuli dat woord? 't Is genoeg dat de Hr. M. ons zegt, dat hij 't bezigt, opdat wij hem gelooven. Maar de wetenschap heeft haar eischen en wil men, dat taalpolitie eenige wetenschappelijke waarde hebbe, dan blijft die vraag van belang.

Wetenschap heeft zich niet eens aan dogma's gestoord. Taalpolitie kan zich niet stooren aan 't dogma van Multatuli's onfeilbaarheid, als men dat zou willen verkondigen. De Hr. M. heeft daarom getracht 't woord te verantwoorden door te wijzen op 't bestaan van *splitten*; zonder 't *Volled. Wdb. d. Nedl. T.* door Kuipers te raadplegen, kon ik me van dat bestaan wel overtuigen, daar ik 't woord bijna overal kon vinden en 't ook gevonden heb vóór ik mijne aanmerking schreef; dat heeft me niet weerhouden, want 't bestaan van *splitten* doet niets af. Bij 't vormen van nieuwe woorden, gaat de taal analogisch te werk; analogie is de groote stuwende kracht in de ontwikkeling van de taal; ze handelt met blinde consequentie en blijft het met zich zelf alleen dan niet eens, wanneer ander krachten storend optreden. Onze taal heeft nu samenstellingen met den werkwoordelijken stam *splijt*, ander met het naamwoord *split* We hebben :

splijtmijt	*splitgat*
splijtpenning	*splitbout*
splijtbout	
splijthout	

Met den werkw. stam vinden we naamwoorden die aanduiden :

1° Een handelend wezen, dat op het tweede bestanddeel de handeling verricht, door 't eerste uitgedrukt.

2° Een voorwerp, beteekend door het tweede bestanddeel, waarmee men de handeling verricht, aangewezen door 't eerste.

Met het naamw. vinden we samenstellingen, die dingen noemen nader door 't eerste lid bepaald.

Is dat niet door en door duidelijk? Spreekt daaruit niet ons taaleigen met hoorbaren klank? En waar *splijtbout* (een bout om te splijten) en *splitbout* (een bout met een split) naast elkaar bestaan, is 't daar niet alsof *de* taal ons met zelfbewustzijn haar wil liet kennen : met *split* zullen alleen naamwoorden gevormd worden, waarin dat naamwoordelijk lid een tweede nader bepaalt; namen van handelende wezens of van voorwerpen waarmee de handeling van *splijten* verricht wordt, zullen met den werkwoordelijken stam samengesteld worden? Men kan er op aangaan, dat indien de spraakmakende gemeente behoefte gevoelde aan nieuwe

woorden van de een of de ander soort, dat ze dan, onbewust gedreven door de stuwende kracht van de analogie, in 't eerste geval woorden met *split* en in 't tweede ander met *splijt* zou vormen. De Heer Micheels zou me aan 't twijfelen gebracht hebben, had hij één voorbeeld aangehaald van een woord uit de werkelijk levende taal, een wezenlijke schepping van de spraakmakende gemeente, waarin *split* een werkwoordelijke stam en niet een zelfst. naamw. zou geweest zijn. Dan had ik moeten erkennen: de spraakmakende gemeente heeft hier zich zelf verloochend. Maar, wanneer nu niet de spraakmakende gemeente maar een individu behoefte gevoelt aan een woord van den aard van die, welke ons bezighouden, zal hij dan de logische consequentie verloochenen van de analogie, die we konden waarnemen of zal hij hulde brengen aan het taaleigen en zich naar den kennelijken wil er van gedragen? Dit laatste zal hij doen als hij niet onverstandig die logische harmonie verbreken wil, die wij hebben opgemerkt. Hij zal daarom spreken van een *splijtvezel* met des te meer grond dat de levende taal voor *'tzelfde begrip* al de woorden *splijtmijt*, *splijtpenning* bezigt en niet *splitmijt*, *splitpenning*. Door aan de taal *splitvezel* in dezelfde opvatting op te dringen, zou hij haar een zeer slechten dienst bewijzen; want dan zou *splitbout*, b. v. synoniem worden met *splijtbout* en toch houdt de taal deze uiteenloopende begrippen door een verschillend klankbeeld zeer wel uit elkaar.

Behoeden. Hierbij wordt me gevraagd, waar de uitdrukking *het vee behoeden* gangbare munt is. De Hr. Micheels stelle deze vraag aan VAN DALE: i. v. *behoeden*: *het vee op eene bepaalde plaats laten grazen*; ook aan KRAMERS, i. v. *behoeden*: faire pâturer, mettre, faire manger le bétail dans... *Deze weide mag niet behoed worden*, il est défendu de faire pâturer le bétail dans ce pré. — Ik ben omzichtig genoeg om niets uit de lucht te grijpen.

Warten. Hier heeft mijn oud-leeraar me kwalijk begrepen. Ik beweer in 't geheel niet, dat men in 't Duitsch zegt *das Vieh warten*. Mijne bedoeling was, dat het woord *garder*, *guarder* etymologisch 'tzelfde is als D. *warten* (vgl. *war*, *warren*, *guerre*; *wasschen*, *gâcher*; *weede*, *guède*; *weerwolf*, (loup) *garou*).

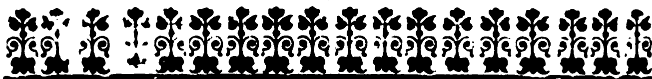
Opvolgenlijk. *Opeenvolgend* zou de Hr. Micheels voortrekken boven *achtereenvolgend* in plaats van de gewraakte uitdrukking. Weer 'n subjectief oordeel. « Men vindt, » zegt de Hr. M. « *Opeenvolgende verkiezingen*, *opeenvolgende overstroomingen* enz. » Inderdaad. Doch men vindt in 't *Wdb*. b. v. ook: « *Achtereenvolgende rampen*, *ongelukken*, *verliezen*, *slagen*, *koortsen*... De *achtereenvolgende* opstanden in Frankrijk, België en Polen brachten Europa in rep en roer. » Het *Wdb*. zal wel een nogal vertrouwbare gids zijn. Men leze tot vergelijking, 't art. *achtereenvolgend* in 't *Wdb*. en ook *achtervolgens*, *aanm*.

Onderbreken = interrompre. Het belieft den Hr. Micheels me te noemen: scherpziende censor, aan wien niets ontgaat. Heel vleiend voor me. Hij meent, dat *onderbreken* me echter ontgaan is. Toch niet. Maar *onderbreken* is inderdaad een bok van belang, die dagelijks geschoten wordt, zoo dat hij meer verdient dan terloops vermeld te worden. Hij krijgt daarom wel eens eene afzonderlijke behandeling.

H. MEERT.

Brussel.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Keus uit Theokritus' Idyllen, door Dr J. L. HALLER, Brussel D kkerij Polleunis en Ceuterick. Ursulinnenstraat, 37, 1894.

Tegenover de groote, laakbare onverschilligheid, die hier te lande veel meer dan elders in zake letterkunde bestaat, behoort er waarachtig moed en veel moed toe om een dichtwerk van eenigen omvang uit te geven. Het is nog erger, wanneer iemand onderneemt eenen dichter of prozaïst der oudheid, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk in onze taal over te brengen, want dan moet hij zijn werk of wel in een tijdschrift plaatsen of wel de drukkosten betalen; aan waardeering, laat staan aan eene billijke belooning valt niet te denken, dat weet ik uit ondervinding.

Die bedenkingen hebben mijnen gewezen leerling, thans mijnen ambtgenoot niet afgeschrikt : na ons in vloeiende verzen eene vertaling van een meesterstuk der Duitsche letterkunde, het treurspel *Sapho*, door Grillparzer, geschonken te hebben, heeft hij, onder drukke ambtsbezigheden, de moeilijke taak op zich genomen een zestal stukken uit de nalatenschap van eenen der liefelijkste zangers uit het oude Griekenland in de versmaat van het oorspronkelijke over te brengen.

Over het leven van Theocritus is ons weinig bekend; uit zijne gedichten kunnen wij, en dan nog niet met volle zekerheid, opmaken dat hij een groot gedeelte zijns levens te Syracuse doorbracht, terwijl Ptolemeus Philadelphus, koning van Egypte, regeerde. In een paar bladzijden geeft Dr H. de mededeelingen van den dichter zelven aangaande zijne loopbaan en lotgevallen en tevens de gissingen der uitleggers, waarbij hij zich tot het volstrekt noodzakelijke beperkt.

Keurig gesteld zijn de verhandelingen over de gedichten van Theocritus, over de *Idylle*, niet geheel juist in onze taal *herdersdicht* genoemd, waarin hij de gunstige en ongunstige — deze zijn niet talrijk — beoordeelingen van Engelsche, Duitsche, Fransche en Nederlandsche geleerden overneemt. Zeer belangrijk is ook het hoofdstuk : « Over het vertalen » met het opschrift : « De letter doodt, de geest brengt leven », waarin S. toont dat hij met eenen meer dan gewonen kunstsmaak bedeeld is en er — zonder de minste aanmatiging — naar streeft beter dan zijne voorgangers gedichten der oudheid in eene moderne taal weer te geven.

De bundel bevat de volgende stukken : *Thyrsis* of de zang van Daphnis' dood, *Pharmakeutria* of de Kruidenmengster, *Thalysia* of het Oogstfeest, de *Cycloop*, de *Visschers* en de *Syrakusaansche Vrouwen.* Bij ieder gedicht is eene critische beschouwing en eene reeks aanteekeningen voor den lezer, die in het leven der Grieken en hunne gebruiken niet best te huis is, gevoegd.

De Syracusaansche dichter vordert meer geestesinspanning dan de meeste zijner landgenooten, niet omdat hij eene hooge vlucht neemt

en verhevene onderwerpen behandelt, maar wegens den vorm, waarin zijne verzen gegoten zijn. Nu eens gebruikt hij het Ionisch dialect met eenige Dorische vormen, dit vooral in de epische, lyrische en dramatische stukken, terwijl de taal der eigenlijke herdersdichten zuiver Dorisch is.

Bevoegde en zelfs nauwgezette lezers zullen, hoop ik, gaarne bekennen dat Dr H. zich op eene uitstekende wijze van zijne geenszins gemakkelijke taak gekweten en onze gemeenschappelijke letterkunde met een fraai boekdeel verrijkt heeft.

Gent, Mei 1895. J. MICHEELS.

Hartegalmen. — Mengeldichten door ALEXANDER STOOPS. — Gent, drukkerij A. Siffer, 1894. Prijs fr. 2,50.

De lijvige verzenbundel, waarvan de nette, verzorgde, stoffelijke uitvoering tot eer strekt aan de drukkerij waar het werk ter pers lag, strekt insgelijks de gevatheid van zijn schrijver tot eer, die het talent blijkt te bezitten om in gemakkelijke en vloeiende verzen het lief en leed van den huiselijken kring te bezingen, en al de afwisselende gevoelens en aandoeningen te vertolken van een vroom en licht ontvlambaar gemoed. Wel heeft het gemaak waarmede de dichter zijn verzen neerschrijft, hem enkele malen verleid om denkbeelden te berijmen die op zich zelf te alledaagsch zijn om den lezer in een dichterlijke stemming te kunnen brengen. Doch tegen deze opmerking zal de schrijver wellicht, en misschien niet ten onrechte aanvoeren dat hij niet streeft naar hooge poëtische vlucht, en dat het hem genoeg is wanneer hij erin mag slagen het stille genot waarmede het leven hem zoo mild bedeelde door anderen te laten medesmaken. Die gedachte welke als het ware al de gedichten van dezen bundel tot een geurigen ruiker samenvoegt, en welke zonder dat ze ergens uitgedrukt is, toch deel maakt van de bezieling van elk stukje, is wel geschikt, dunkt ons, om iederen lezer den schrijver tot een nieuwen vriend te maken. Zijne andere vrienden echter, die voor wie zijne luit heeft getrild, zullen het meeste genoegen smaken wanneer zij deze verzen lezen; omdat hun beeld den dichter heeft voorgezweefd bij het zingen, en dat er veel is in deze zangen waarvan het volledige begrijpen noodwendiglijk den intiemen vrienden en bekenden moest voorbehouden blijven. Schoon boekdeel voor prijsboek van wat het stoffelijk en van wat den inhoud betreft. (Groote korting per getallen genomen.)

Het Socialismus in België, door TH. SEVENS. — Het Davidsfonds verspreidt nogmaals onder zijne lezers een werkje dat dienen moet als behoed- en geneesmiddel tegen de immer voortwoekerende kwaal van het Socialismus. Reeds hadden wij aan de bezorgdheid van dit genootschap de vertaling van P. Cathrein's « Socialismus » door E. Soens (Jaarboek 1892) te danken, waarin de grondbeginsels van dit roodlottig stelsel kort en kloek worden weerlegd. In dit nieuw plaatselijk werk, dat wij aankondigen, wordt er meer rekening gehouden van den opgang, de beteekenis en de aanklevers der roode vlag in onze streken, en zijn dus ook de hulpmiddelen meer op Belgische toestanden toepasselijk.

De heer Sevens onderzoekt, bij het licht der pauselijke brieven, de oorzaken van het Socialismus, de geschiedenis zijner grondleggers, en de verschillende grondbeginselen en noodzakelijke instellingen, zooals de natuurlijke ongelijkheid der standen, den godsdienst, het huisgezin, den eigendom en het vaderland, welke alle door het geweldige stelsel

worden omgeworpen. Het afbreken der vereenigingen te zamen met het vervallen van geloof en zeden, maakten den grond bereid waarop het onkruid zoo welig zou woekeren. De tegenovergestelde middelen zullen dan ook tegenovergestelde uitwerksels teweeg brengen. Vereeniging, geloof en huiselijke deugden, ziedaar de redding.

Het is altijd goed deugdelijke gedachten onder het volk te zaaien. Schieten de kiemen niet aanstonds wortel of wordt hun wasdom door voorbijgaande vlaggen belemmerd, eens toch komt het helder weder en verschijnt de vrucht : daarom hebben de heer Sevens en het Davidsfonds recht op achting en dank.

Geschiedenis van het voormalig Minderbroedersklooster te Antwerpen, door den Eerw. Pater STEPHANUS SCHOUTENS. — Onder dien titel biedt ons de onvermoeibare en zoo gunstig gekende schrijver een nieuw werk aan dat alleszins dient in aanmerking genomen te worden.

Het geldt hier geen schrift enkel voor de tegenwoordige tijdsomstandigheden opgesteld, noch tot den beperkten kring eeniger kloostergemeenten gericht, maar het is de geschiedenis der Minderbroedersorde in de provincie en in de stad Antwerpen.

De schrijver ontvouwt de aankomst en stichting der Minderbroeders te Antwerpen, hun zedelijken en maatschappelijken invloed en al de merkweerdige gebeurtenissen waar zij deel in hadden, door een tijdperk heen van ruim drie honderd jaren (1446-1797). Hij toont ons die kloosterlingen, vereerd met de gunst en het vertrouwen van den adel en de burgerij, en deel nemende aan het lief en leed der Antwerpsche bevolking, in wiens midden zij leefden. De schrijver vermijdt de gewone klip der geschiedschrijvers, de eentoonigheid, zoowel door de verschilligheid zijner tinten, als door de onderscheidenheid zijner talrijke verhalen.

Men vindt in zijn werk een aantal dagteekeningen, feiten en bewijsstukken, die tot het openbaar domein der geschiedenis nog niet behooren, en evenwel uit de zekerste bronnen, namelijk uit de dagboeken des voormaligen kloosters getrokken zijn.

Deze onuitgegeven stukken werpen een helder licht op sommige daadzaken der antwerpsche Geschiedenis.

Het werk van den E. P. Stephanus Schoutens heeft dus eene oprecht historieke waarde en dient plaats te nemen naast de verdienstvolle werken der Antwerpsche Geschiedschrijvers. Onmisbaar mag het heeten voor al wie de geschiedenis van Antwerpen in den grond wil kennen.

De Antwerpenaar zal er bewezen vinden hoe de Minderbroeders ruim drie eeuwen lang zijne belangen hebben voorgestaan, met eene verkleefdheid die geene palen kent.

Wij wenschen den schrijver van harte geluk.

Laat ons hierbij voegen dat het werk ook prijs verdient voor wat den druk zelf betreft. De tekst is klaar, net, op deugdelijk papier en is versierd met een tiental fraaie platen.

Ons dunkens zou men moeilijk iets beters kunnen vinden als geschenk in Zondagscholen, in de christelijke huisgezinnen, alsmede voor prijsuitdeelingen.

Het is verkrijgbaar aan den prijs van 4 frank te Antwerpen bij Van Os-De Wolf, Nationale straat, Van Uffelen, Lombaardevest, J. Kockx, Everdijstraat, alsook bij den schrijver op den Oever.

De Bode van het H. Hart van Jesus. *Maandschrift van het Apostolaat des Gebeds en der Belgische Missiën van het Gezelschap van Jesus.* Geillustreerd maandschrift aan 2 fr. per jaar. Turnhout, Boekdrukkerij. Joseph Splichal.

Sedert ettelijke jaren heeft de godsvrucht tot het H. Hart van Jesus hier te lande meer en meer toegenomen. Tot die verspreiding heeft niet weinig het maandschrift geholpen dat de Paters van het Gezelschap van Jesus, sedert 26 jaren, onder den titel van *De Bode van het H. Hart van Jesus* deden verschijnen. De hoofdopsteller er van, een onzer geachte medewerkers, de zoo geleerde letterkundige P. Loosen, bij het zien van het steeds groeiende getal der vereerders van Jesus' H. Hart, besloot dit jaar er merkelijke veranderingen aan te brengen.

Het maandschrift bevat *beschouwingen over de devotie tot het H. Hart;* korte *levensbeschrijvingen* van Heiligen of godvruchtige personen; *het verhaal van bijzondere gunsten* van het goddelijk Hart verkregen Elk nummer, daarenboven, neemt kostloos de aanbevelingen op die de lezers opzenden om eene genade te bekomen. Voor de verhooring dier aanbevelingen bidden de andere lezers, bijzonder de deelgenooten van het Apostolaat des Gebeds en de Apostolieken van Turnhout. Ook bewijst maandelijks de lijst der dankzeggingen dat het H. Hart aan die vereeniging van gebeden een genadig oor leent.

Het zal een waar genoegen zijn voor de duizenden deelgenooten van het Apostolaat des Gebeds te vernemen dat de « *Bode* » voor België het eenigste officieel orgaan is van hunne broederschap. Zij weten dat elke maand de Prefekt der Propaganda in hunne gebeden een inzicht aanbeveelt dat door den Paus is goedgekeurd. Elke aflevering van het tijdschrift deelt dit inzicht mede, met eene uitlegging er van.

De « *Bode* » richt zich nog tot iederen Vlaming. De missiën der belgische paters Jesuïeten, waar talrijke zonen van vlaamsch België arbeiden, waren tot nu toe bijna niet gekend. Dank aan dit maandschrift zal hij nu maandelijks door mededeeling van brieven dier missionarissen op de hoogte gehouden worden van het goed door hen gesticht.

De « *Bode* », die alzoo, zonder twijfel, in menig huisgezin zeer welkom zal zijn, verschijnt den 1sten van elke maand in eene aflevering van 32 bladzijden in 8°, op gesatineerd papier, met titelplaat en platen in den tekst. De prijs per jaargang is dezelfde gebleven : 2 fr. voor België, en 2 fr. 50 voor het buitenland. De aflevering van Mei, waarmede de 27e jaargang begint, overtreft verre de verwachting. Vier platen luisteren den tekst op : het zijn de afbeeldingen van P. Hillegeer, oprichter van den « *Bode* »; van den H. van der Schelden, eersten drukker; van Onze Lieve Vrouw der Zeven Weeën vereerd te Campocavallo; eindelijk van eenige gedoopte negers te Kimuenza (Kwango). Ziehier een uittreksel van den inhoud : Een apostel van het H. Hart; Algemeen inzicht voor Mei; Onze Lieve Vrouw van Campocavallo; Dankzeggingen en Aanbevelingen; eenige brieven uit West-Bengalen, en uit de Kwango-Missie.

Die aflevering belooft veel : mogen de andere ze evenaarden, en de « *Bode* » zal talrijke geabonneerden in België bezitten; hetgeen ik hem van harte wensch voor het goed dat hij kan en zal stichten.

N.

Faut-il louer le mérite littéraire des écrivains mauvais? — Bruxelles, Société belge de librairie, in-8°, 64 p. — Prijs : fr. 0,60.

Ten onzen dage moet elk fatsoenlijk artikel uit « Boekennieuws » gewag maken van de « leemte die het nieuw uitgekomen werk gelukkig heeft komen aanvullen! » De vervoerde lezer vraagt zich af : Maar hebben wij zoolang zonder dat schrijven kunnen leven?... Gaan wij ons dan niet wetens en willens aan slender plichtig maken, met van de geschiktheid van bovengemeld werkje te spreken? Kortaf, neen; want waarheid dient gezegd. Overigens de titel alleen heeft zeker de oogen der lezers al nieuwsgierig en belangstellend doen neerslaan.

Over eenigen tijd verscheen in de zoo gunstig bekende *Civiltà cattolica* eene meesterlijke studie van P. Gallerani over slechte schrijvers en hunne bewonderaars. Ernstig doordacht en bondig uiteengezet waren deze artikelen uiterst wel geschikt om de heerschende dwaalbegrippen te keer te gaan. Dit heeft P. Lintelo ingegeven ze aan ons ook toegankelijk te maken. Heerlijk gedacht voorwaar! Hadden er maar velen zulke goede gedachten!...

Voor ons, katholieken, is het gestelde vraagstuk van 't hoogste belang. Een leeraar der hoogere klassen der humaniora b. v., hoe dikwijls moet hij het niet in de praktijk beantwoorden? Wat uitgelegd aan zijne leerlingen? Om eene volmaakte letterkundige vorming te genieten, moet de jongeling met de geschiedenis der letteren en met de bijzonderste schrijvers bekend zijn : dit vergt onze eeuw, de eeuw der letterkundige kritiek. Van den anderen kant, weet de meester maar al te wel, wat gevaar voor zeden en godsdienst onder al die bloemen schuilt; zal de jongeling later niet bezwijken aan de bekoring van al de werken te lezen van die talentvolle schrijvers, wier taal en stijl men hem heeft leeren bewonderen?

Eilaas! in de wijde wereld, aan de hoogeschool gebeurt het niet zelden dat men de gevaarlijkste schriften hoort aanbevelen. Van zeden, van godsdienst geen woord! « Maar, jongeling, weet gij wel wat gij leest? » — « Ik heb zulke boeken volstrekt noodig voor mijne letterkundige studiën, » zoo klinkt het antwoord, met de grootste eenvoudigheid. Zijn dat de begrippen die eenen Christen betamen? Daarbij, — 't wil mij hier de pen uit — hoe dikwijls worden zelfs katholieke dagbladen en tijdschriften de stemmen niet, die den roem van verderfelijke schrijvers rondbazuinen! — 't Is om wille der letterkunde, zegt men. — Maar waarom dan ook de verdiensten onzer goede schrijvers niet erkend? 't Is waarlijk alsof katholiek te zijn en wel de pen te voeren niet konden samengaan! Laat ons eens dit wanbegrip afleggen, dat bij onze tegenstrevers alleen de ware letterkunde te vinden is.

Deze vragen oplossen, deze valsche gedachten doen verdwijnen : ziedaar wat onze schrijver voor oogen had. In zijn eerste hoofdstuk zet hij de ware beginselen, zonder partijschap of kleingeestigheid, uiteen. Het tweede hoofdstuk geeft een afdoend antwoord op de alledaagsche opwerpingen. In het derde hoofdstuk eindelijk worden eenige praktische raadgevingen, die den leeraar grooten dienst kunnen bewijzen, voorgesteld. De sierlijke stijl en de aanhalingen uit Don Sarda, P. Faber, Kurth, de Belcastel, graaf Verspeyen enz., zetten niet weinig bij om deze studie aangenaam en tevens doeltreffend te maken.

Wij hopen dat in 't kort dit belangrijk werk in de handen van alle leeraars en opvoeders der jeugd, van alle katholieke dagbladschrijvers zal zijn. Maar bijzonder de jongelingschap moet er kennis van krijgen : zij kan er oneindig veel in leeren, en bijzonder gezonde gedachten putten die haar in den levenswandel van alle gevaar moeten vrijwaren.

Zouden wij ook geene Vlaamsche vertolking mogen verwachten?

Meer dan eene beschouwing, in 't bundeltje uiteengezet, treft regelrecht mannen als de Genestet, Multatuli, Busken-Huet en tutti quanti...

Davids-Fonds. — Den 16 Mei vergaderden, te Leuven, de afdeelingsbesturen van het Davids-Fonds, om verslag te hooren over de werkzaamheden des Hoofdbestuurs gedurende het verloopen jaar. Talrijk was de opkomst.

De heer P. Willems, algemeene voorzitter, zat de vergadering voor.

Na lezing des verslags, door den algemeenen secretaris, den heer de Potter, en goedkeuring der rekening over 1894 en der begrooting voor 1895, had er eene korte beraadslaging plaats over de ingezonden voorstellen. Vriendelijke gedachtenwisseling, zooals onder de Leden der vereeniging gewoonlijk geschiedt.

Uit het verslag van den algemeenen secretaris vernemen wij, dat het Hoofdbestuur eene som van 3 à 4,000 fr. heeft gestemd voor het standbeeld van kanunnik David, te Lier; 1,000 fr. voor het standbeeld van den dichter Ledeganck, te Eekloo, 200 fr. voor het gedenkteeken op te richten ter eere van Dr Snellaert, te Gent, en 50 fr. voor het gedenkteeken van den volksdichter Andr. de Weerdt, te Antwerpen.

Het Hoofdbestuur, zooals reeds vroeger is gemeld, zal in 1899, zoo God het wil, het 25^e^ jaar zijns bestaans vieren. Daartoe zijn vele middelen noodig en zal het reservefonds der vereeniging, van nu tot dan, jaarlijks moeten vermeerderd worden. Meer nog zal er te geven zijn voor het plechtig herdenken van den Boerenkrijg, in 1798, namelijk in al die plaatsen, waar de kamp voor godsdienst en vrijheid werd gestreden. Het comiteit, gevormd om deze groote plechtigheid in te richten, stelt voor, een dertigtal gedenksteenen te plaatsen in Antwerpsche, Vlaandersche en Brabantsche dorpen, als, o. a. : te Rupelmonde, Haasdonk, Beveren (Waas), Wetteren, Zele, Bornhem, Willebroek, St.-Amands, Dendermonde, Geel, Meerhout, Mol, Natten-Haasdonk, Diest, Londerzeel, Hasselt, Kapellen-op-den-Bosch, Sinaai, Assenede, Izegem enz. Bij voorkeur zullen deze steenen, tot beter behoud, geplaatst worden in de kerken der voormelde plaatsen.

Laten wij niet vergeten dat, zoo het Davids-Fonds hier en daar eene afdeeling bezit, die weinig verricht, er andere zijn, die met veel vrucht den goeden kamp strijden, en dat, in den laatsten tijd, twee nieuwe afdeelingen, eene te Pervijze, eene andere te Namen, tot stand zijn gekomen.

Gezonden uit Brugge : Den 25, 26 en 27sten Oest aanstaande zal het Davidsfonds zijne jaarlijksche feeste vieren in de kunstrijke stad Brugge.

De raad der Brugsche Afdeeling van het Davidsfonds heeft, in zitting van 17 Mei, het programma der feesten vastgesteld en het luidt daaromtrent als volgt :

Den zondag namiddag, rond 3 ure, zullen de vreemdelingen, aan de spoorhalle, door de Brugsche afdeeling ontvangen en verwelkomd worden. Daarna zal een stoet, samengesteld uit al de Vlaamsche katholijke maatschappijen van stad, met muziek en Gildevanen, de leden van het Davidsfonds, door de bijzonderste straten der stad, naar het stadhuis leiden, alwaar hun, door het gemeentebestuur, den eerewijn zal aangeboden worden. Na deze plechtige ontvangste, zal er in de « Paryssche Halle » eene letterkundige vergadering gehouden worden. 's Avonds, om 8 ure, zal er in de prachtige zaal van de Gilde der Ambachten, eene groote toonkundige feeste gegeven worden, onder de leiding van M. Mestdagh. Niets dan vlaamsch muziek zal er uitgevoerd worden.

Den maandag zal er, 's morgens ten 9, eene misse gelezen worden in de H. Bloedkapelle. Ten 10, wederom letterkundige zitting, en ten 11, zullen de vreemdelingen, vergezeld door Brugsche vrienden, de merkweerdigheden van stad kunnen bewonderen, en iedereen weet dat er in Brugge, onder opzicht van kunstwerken, in allerhanden aard, veel te zien is. Ten 2, vriendelijk eetmaal, daarna wederom eene wandeling in stad, en 's avonds, muziekfeeste in den hof.

Den dinsdag morgend, een uitstapje naar Damme, Blankenberghe of Oostende, en, naar mij vernemen, zal er vergadering van den Landsbond zijn, den zelfden dag.

Dit ontwerp van programma is een bewijs dat er door den raad der Brugsche afdeeling van het Davidsfonds geene moeite zal gespaard worden om de feesten zoo luisterlijk en zoo aantrekkelijk mogelijk te maken.

Afdruksels van dit programma zullen later naar al de afdeelingen gezonden worden.

Geene afdeeling ongetwijfeld of zij zal in de feesten van Brugge vertegenwoordigd zijn, en talrijk zullen ze wezen, die de gelegenheid van deze feesten zullen te bate nemen om de aloude stad Brugge te bezoeken, eene echte kunstbloem, en een uitstapje te doen naar de zee of naar de geboortestad van den grooten dichter Van Maerlant.

Koninklijke Vl. Academie. *Zitting van 15 Mei :* Een brief wordt voorgelezen, waarbij het departement van landbouw en openbare werken bericht dat er vooralsnog geen gevolg kan gegeven worden aan het verzoek strekkende tot het verbouwen eener zaal, die voor de plechtige openbare vergaderingen zou dienen.

De vergadering beslist dat de verslagen over de ingezonden handschriften ter beantwoording der prijsvragen gedrukt en in de eerstvolgende vergadering besproken zullen worden.

Als candidaten voor de openstaande plaats van buitenlandsch eerelid ter vervanging van wijlen Dr W. Nuyens, worden aangeduid de heeren Dr J. Acquoy, hoogleeraar te Leiden en Karl Tannen, letterkundige te Bremen. De verkiezing zal in de zitting van Juni plaats hebben.

Ten slotte wordt bepaald dat de jaarlijksche plechtige vergadering op donderdag 20 Juni, 's namiddags ten 2 ure, in het Academiegebouw zal gehouden worden.

De academie gelast twee harer leden de heeren E. Gailliard en De Flou, de oude Vlaamsche handschriften te gaan studeeren welke in overvloed in de rijke boekerijen en musea van Londen aanwezig zijn. Het merkwaardig verslag door die heeren geleverd over hunne eerste zending verleden jaar, is thans verschenen in de laatste aflevering van het bulletijn en als overdruk in den handel gebracht, (fr. 2,00).

Het jaarboek voor 1895 is insgelijks verschenen en bevat onder andere de uitvoerige levensberichten van K. Stallaert en J. Habets respectievelijk geschreven door Th. Coopman en Frans de Potter.

Onder de « liberale » stommiteiten, waarmede zekere pers voortdurend de kon. instelling, door « liberale » pennen reeds over een dertigtal jaren gevraagd, bejegent, teekenen wij aan, dat een Vlaamsch (!) bladje van Brussel dezer dagen schreef : « De beeldhouwer Van den Bossche is gelast met het beitelen van 't borstbeeld van pastoor Schuermans. Dat zal goed staan in de *klerikale* Academie. » — Is de Academie van België « klerikaal », omdat zij de marmeren borstbeelden bezit van een dozijn katholieke leden, waaronder priesters? En zou de Vl. Acad. ook geusch te noemen zijn, omdat zij beelden heeft van wijlen liberale leden ?

Prijzen Joseph De Keyn. — Prijzen van 1000 frank aan Mej. A. Maréchal, regentes der normaalschool te Luik, voor haar boek getiteld : *Leçons sur les formes géométriques;* aan den heer J. A. Van Droogenbroeck, afdeelingsoverste bij het ministerie van openbaar onderwijs, voor zijne verzameling getiteld : *Dit zijn zonnestralen. Gedichten voor de jeugd;* aan Mev. Lievevrouw-Coopman, onderwijzeres te Gent, voor haar handschrift, getiteld : *Het volkskind, zijn opvoeding en zijn onderwijs;* en aan den heer B. Van Hollebeke, oud-inspecteur van het lager onderwijs, voor zijn boek : *Nouvelles lectures illustrées.*

Prijs van Rome. — In den prijskamp van Vlaamsche en Fransche dichtstukken bestemd voor den muziekprijskamp gezegd prijs van Rome, zijn bekroond : *Ashaverus* (Vlaamsch) en *Calirhoé* (Fransch). De jury bestond uit de heeren Gevaert, Benoit, Fetis, prof. Willems, Max Rooses, Samuel en Aug. Snieders. Het Vlaamsche stuk zal in het Fransch, en het Fransch in het Vlaamsch worden vertaald.

Frans de Cort. — In het heerlijke stadspark van Antwerpen zal het borstbeeld worden gesteld van den Vlaamschen dichter Frans de Cort, den beminnelijken man, al te vroeg ontrukt aan de zijnen en aan zijne talrijke vrienden. Zeer wel! de Sinjoren, in het Park wandelende, zullen de gulle, levenslustige figuur van den talentvollen zanger van harte begroeten, en nu en dan, in 't voorbijgaan, weleens een paar zijner verzen herdenken, in welke hij het huisgezin, het vaderland, de liefde of het volk verheerlijkte; maar — ware het niet eene nog beter, duurzamer hulde aan den braven Zanger gebracht, indien eene trouwe vriendenhand de taak opnam, de volledige dichtwerken van Frans de Cort in het licht te geven? Het boek zou niet bijzonder lijvig zijn, om die reden in vele handen kunnen komen en zeer zeker ware zulke hulde verdiend.

Vlaamsche belangen. — Sedert vele jaren drongen de Vlamingen er op aan een bijzonderen Inspecteur van het middelbaar onderwijs te bekomen voor het nazien van het onderwijs der Germaansche talen. Eindelijk is er ons op dit punt voldoening gegeven, en wij zijn gelukkig te mogen bestatigen dat de laatste maatregel, door Minister de Burlet als Minister van het openbaar onderwijs genomen, ten voordeele van onze taal geweest is. Door koninklijk besluit van 25 Mei is als Inspecteur der moderne talen benoemd de Heer J. Kleyntjens, professor van Nederlandsche taal aan het K. Athenaeum van Brussel. De H. Kleyntjens is een overtuigde Vlaming die eene grondige kennis der Germaansche talen bezit en sedert lang deel maakt van het Redactiecomiteit van het tijdschrift : *L'enseignement des langues modernes.* Hij is wel *the right man in the right place;* en wij zijn overtuigd dat hij groote diensten aan het middelbaar onderwijs zal bewijzen en veel bijdragen tot het ernstig toepassen der wet van 1883.

Dank aan Minister de Burlet en hartelijkste gelukwenschen aan den Heer J. Kleyntjens.

De nieuwe Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs is de heer Schollaert, vertegenwoordiger van Leuven. Van hem zal meer ten goede der Vlaamsche zaak worden verwacht dan van zijn achtbaren voorganger, die te rekenen had met zijne Waalsche kiezers. De heer Schollaert zal, wij zijn er van overtuigd, niet vergeten dat hij ondervoorzitter is van het Davids-Fonds, gelijk zijn achtbare collega, den heer V. Begerem, het niet vergeet.

† **Eduard Nevejans**, leeraar aan het Conservatorium te Gent, en gewaardeerde Vlaamsche toondichter.

† **Professor Karl Vogt**, leeraar aan de hoogeschool van Geneve en materialistische en radicale wijsgeer van groote bekendheid. Hij is schrijver van vele werken over wijsbegeerte en physiologie, onder andere : *De mensch, zijn plaats in de schepping en in de geschiedenis der aarde; Handboek der geologie; de Weekdieren: Vergelijkende ontleedkunde; Brieven over dierkunde; Brieven over Physiologie.*

† **Gustaaf Freytag**, Duitsche dichter en schrijver van vele romans, onder andere van *Debet en Crediet.* In den Franco-Duitschen oorlog was hij reisgezel van den kroonprins, wiens dagboek getuigt van de vriendschap tusschen den dichter en den toekomenden keizer. Hij stierf te Wiesbaden.

† **Paul de Broglie**, priester en leeraar van christelijke apologetiek aan het katholiek Instituut van hooger onderwijs te Parijs. Hij schreef onder andere : *L'Unité du sanctuaire en Israël, La morale sans Dieu, La vie surnaturelle et les sacrements, L'Idée de Dieu dans l'ancien testament,* enz. enz.

Eer hij priester geworden is had hij 13 jaar als officier in zeedienst geweest; hij was broeder van den staatsman den hertog de Broglie en telde onder zijne voorouders de letterkundige Madame de Staël; Mgr de Broglie, bisschop van Gent in het begin dezer eeuw, was zijn groot-oom. Sterft vermoord door eene waanzinnige vrouw.

† **Pater Caprais Verhaeghe**, van de Congregatie der HH. Harten (Picpus) in het klooster van Leuven, oud 74 jaar. Hij was geboortig van Wervicq. Hij schreef gewaardeerde devotiewerken onder andere : *La perfection à la portée de tout le monde, St Joseph,* enz.

† **Otto Lorenz**, de gewetens- en kennisvolle verzamelaar van *Catalogue général de la librairie française.* Hij werd te Leipzig in 1830 geboren.

† **Sophia Fredericq**, weduwe van den heer A. Mac Leod, geboren te Nevele, is in de Toevlucht van Maria, te Gent op 73 jarigen ouderdom overleden. Sophia Fredericq was de halfzuster van Rosalie en Virginie Loveling, en de tante van den heer Paul Fredericq, allen in de Vlaamsche letterwereld genoeg bekend. Zij overleed in gevoelens van godsdienstigheid.

Van haar zijn eenige literarische werken bekend, onder andere : *de Menschen* en *de Dieren.*

BLADWIJZER.

(*Eerste halfjaar van* 1895.)

Philologische Bijdragen :

